Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	af N. P. Jensen.
Titel | Title:	Den skaanske Krig 1675-1679
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : Det nordiske forlag, 1900
Fysiske størrelse | Physical extent:	VII, 496 s., 12 tav. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130011113827

DEN SKAANSKE KRIG 1675–1679

AF OBERST N. P. JENSEN

MED 12 KORT OG PLANER

UDGIVEN MED UNDERSTØTTELSE AF DEN HJELMSTJERNE ROSENCRONESKE STIFTELSE OG CARLSBERGFONDET

KJØBENHAVN
DET NORDISKE FORLAG
BOGFORLAGET ERNST BOJESEN
1900

DEN SKAANSKE KRIG

1675—1679

AF

N. P. JENSEN
OBERST

MED 12 KORT OG PLANER

Udgiven med Understøttelse af den Hjelmstjerne Rosencroneske Stiftelse
og Carlsbergfondet.

KJØBENHAVN
DET NORDISKE FORLAG
BOGFORLAGET: ERNST BOJESEN
1900

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

MILO'SKE BOGTRYKKERI. ODENSE.

Indhold.

Side

Aarsagerne til Krigen 1
Rustningerne 41
Felttoget 1675 49
Operationerne i Meklenborg og Pommern 51
a. Fremrykningen mod Stralsund 55
b. Belejringen af Wolgast 59
c. Belejringen af Wismar 60
d. Svenskerne gaar mod Wolgast 74
Operationerne i Bremen 76
Operationerne til Søs 81
Gyldenløvefejden 82
Felttoget 1676 89
Politiske Forhold og Rustningerne 91
Operationerne til Søs 108
a. Erobringen af Gulland 108
b. Kampen ved Ystad 109
c. Slaget ved Øland 111
Gyldenløvefejden 115
Operationerne i Skaane 120
a. Landgangen i Skaane 122
b. Erobringen af Helsingborg 125
c. Erobringen af Landskrona 127
d. Erobringen af Christianstad 131
e. Duncans Tog mod Halmstad. Slaget ved Fylle Bro 135
Gyldenløvefejden 141
Operationerne i Sverige i September 146
Operationerne til Søs. Besættelsen af Christianopel og Erobringen af Carlshamn Skanse 151
Operationerne i Bremen. Erobringen af Stade 155
Operationerne i Pommern 158
Vinterfelttoget i Skaane 162
a. Slaget ved Lund 178
b. Helsingborg tilbageerobres af Svenskerne 218
Stillingen ved Aarets Slutning 221
Felttoget 1677 225
Fortsættelse af Vinterfeltoget i Skaane 227
Felttogsplaner og Rustninger 235
Operationerne i Skaane 244
Fra Landskrona til Christianstad 249

Side
Operationerne til Søs 254
Kampen mellem Niels Juel og Erik Sjøblad 254
Operationerne i Skaane 257
Fra Christianstad til Malmø og Malmøs Belejring 257
Operationerne til Søs 264
a. Slaget i Køge Bugt 266
b. Togtet mod Øland og den svenske Kyst 269
Operationerne i Skaane 272
a. Fra Malmø til Landskrona 272
b. Slaget ved Nørre Møinge (Landskrona) 273
Gyldenløvefejden 280
Operationerne i Skaane 289
Toget til Rygen 306
Forholdene i Christianstad, Landskrona og ved den norske Grændse 317
a. Christianstad 317
b. Landskrona 320
c. Den norske Grændse 321
Forholdene i Udlandet 322
Felttoget 1678 325
Svenskerne generobrer Rygen 327
Rustninger og Felttogsplaner 334
Den lille Krig i Skaane 340
Operationerne i Skaane 346
a. Helsingborgs Generobring 354
b. Toget til Christianstad 363
c. Tilbagetoget til Helsingborg 388
Gyldenløvefejden 392
Erobringen af Rygen 408
Afslutningen paa Felttoget i Skaane 417
Sammenkomst mellem Christian V og Kurfyrsten af Brandenborg.
Den liflandske Hær 426
Kongressen i Nijmwegen 433
Felttoget 1679 435
Kongressen i Nijmwegen 437
Rustninger og Felttogsplaner 439
Gyldenløvefejden 442
Vaabenstilstanden 445
Krigsbegivenhederne 447
a. Hertugdømmerne, Oldenborg og Delmenhorst 447
b. Operationerne til Søs 450
c. Skaane 453
d. Gyldenløvefejden 456
e. Rygen, Gulland og Wismar 459
Freden. Toget mod Hamborg. Slutning 461
Bilag.
I. Processen mod General Fr. Arenstorff 471
II. Navne-Register 486

Kort og Planer.

Operationskort til Gyldenløvefejden 1675—79.
Oversigtskort til den skaanske Krig 1676—79.
Plan over Wismar 1675.
— — Helsingborg 1676.
— — og Perspektiv af Landskrona 1676.
— — Christianstad 1676—78.
Valpladsen ved Lund. 4. December 1676.
Plan over Malmø 1677.
Prospekt af Angrebet paa Marstrand 1677.
Plan over Rygen.
Plan over Bohus 1678.

Afbenyttede Kilder.

a. Utrykte Kilder.

Rigsarkivet:

Krigskollegiets indkomne (I. S.) og udgaaede (U. S.) Sager 1675—1679.

Danske Kongers Historie, Dagbøger og Relationer m. v. vedrørende Krigen 1675—1679.

Forhandlinger med Udlandet 1675—1679.

Niels Juels Krigsraadsprotokol.

Originalt Manuskript til Kong Christian V's Krigshistorie I 1670 til Januar 1678.

Manuskript II fra 15. August 1678 til 11. November 1679.

Det store Kongelige Bibliothek:

Generalprokurør J. Worms Dagbog 1678—1679.

Garnisonsbibliotheket:

C. L. v. Løvenskjold: Slaget ved Lund med Planer.

Trykte Kilder:

C. F. Allen: Bidrag til Danmarks Historie under Christian V. Danske Samlinger 1873—74.

Anteckningar om Konungens Svea Lifgarde. Stockholm 1857.

C. I. v. Arenstorff: Generalerne F. og C. v. Arenstorff. Kjøbenhavn 1889.

N. Bache: Nordens Historie IV. Kjøbenhavn 1881.

G. Björlin: Kriget mot Danmark 1675—79. Stockholm 1885.

L. Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie. Kjøbenhavn 1897.

F. F. Carlson: Sveriges historie under Konungarne af det pfaltziske huset II. Stockholm 1856.

J. A. Clodt: Anteckningar af Weibull. Svensk historisk Tidsskrift III. 1883.

J. G. Droysen: Geschichte der preuszichen Politik. III.

Otto Fock: Rügensche pommersche Geschichten IV. 1861—72.

Friedenreich: Kong Christian V's Krigshistorie fra 1675—79. Kjøbenhavn 1758—1765.

A. Fryxell: Berättelser ur svenska historien XV. Stockholm 1848.

H. G. Garde: Efterretninger om den danske og norske Sømagt. I. Kjøbenhavn 1832.

F. Hirsch: Der Winterfeldzug in Pommern 1678—79. Berlin 1897.

Stehn Jacobsen: Den nordiske Krigs Krøniche, udgiven af Weibull. Lund 1897.
J. H. Jahn: Christianstads Blokade 1677—78. Militært Repertorium 1847.
— : Henrik Ruse Baron v. Rysensten. Militært Repertorium 1847.
A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld. Kjøbenhavn 1894.
G. v. Kessel: Henniges v. Treffenfeld und seine Zeit. Stendal 1863.
Severin Kjær: Gjøngehøvdingen Svend Poulsen og Snaphanerne. Kjøbenhavn 1892.
S. K. Lagerbring: Rådets, Feltmarskalkens Grev Rutger v. Aschebergs lefnad. Lund 1805.
Lifregimentets minnefest 4. December 1876. Stockholm 1876.
C. L. v. Løvenskjold: Efterretninger om den Kongelige Livgarde til Fods. Kjøbenhavn 1858.
J. Mankell: Berättelser om svenska historiens mærkværdigste feltslag. Stockholm 1857—59.
V. L. Nannestad: Hertugen af Gottorps Indflydelse paa Fredsforhandlingerne. Historisk Tidsskrift 1883—84.
Napoléon I: Précis des guerres du maréchal Turenne. Mémoires de St. Héléne. V. Paris 1823.
Militair Wochenblatt 1875—76, Beiheft: Die Schlacht bei Fehrbellin.
Paulli: Extraordinære maanedlige Relationer 1672—1682.
Malte Ramel: Anteckningar om slaget vid Lund 1676. Weibulls Samlinger V og VI.
D. Schnitler: Blade af Norges Krigshistorie. Christiania 1895.
Thyra Sehested: Hannibal Sehested. Kjøbenhavn 1886.
P. Sondén: Nils Bjelke och det svenska kavalleriet. 1674—79. Stockholm 1883.
P. Stedt: Bohus. Bidrag til kännedom om Göteborg och Bohuslän etc. V. Gøteborg 1894.
Underdånigst betänkande af Kommitterade för granskningen af inskriptionerne å armeens fanor och standar. Stockholm 1893.
Urkunden und Actenstücke zur Geschichte des Kurfürsten Friedrich Wilhelm von Brandenburg.
C. F. Wegener: Aarsberetninger VI.
Martin Weibull: Friden och forbundet i Lund 1679. Nordisk Tidsskrift (Hamilton) V. 1870.
J. P. Winslow: Dagbok öfver kriget 1676—79. Weibulls Samlinger I.

Trykfejl.

Side 22. 7. L. f. n. »udtalte«, l. »omtalte«.
— 43. 7. L. f. n. »Johan«, l. »Jacob«.
— 60. 13.—15. L. f. n. »Nord«, »Sydost«, »Sydvest«, l. »Nordvest«, »Syd«, »Nordost«.
— 85. 6. L. f. n. og fl. St. »Værmeland«, l. »Værmland«.
— 86. 9. L. f. n. og fl. St. »Vennersborg«, l. »Venersborg«.
— 100. 16. L. f. n. »Lützens«, l. »Lütkens«.
— 140. 5. L. f. o. »Væxtorp«, l. »Voxtorp«.
— 147. 1. L. f. o. »Hørrie«, l. »Hørje«.
— 200. 6. L. f. n. og 201. »Enkedrottingens«, l. »Enkedrottningens«.
— 218. 1. L. f. n. »dirigedes«, l. »dirigeredes«.
— 230. 10. L. f. n. »Claus«, l. »Conrad«.
— 237. 19. L. f. n. »Regimen«, l. »Regimenter«.
— 238. 5. og 10. L. f. o. »Infanteriregiment«, »Dragonregiment«, l. »Infanterikompagni«, »Dragonkompagni«.
— 244. 15. L. f. n. »Hårdh«, l. »Hård«.
— 280. 9. L. f. n. »Gærde«, l. »Gære«.
— 294. 12. L. f. o. »Hans«, l. »Hartvig«.
— 352. Noten. »Generalauditør«, l. »Generalprokurør«.
— 381. 11. L. f. o. »kan«, l. »man«.
— 388. 20. L. f. o. »Færsløf«, l. »Færløf«.
— 394. 18. L. f. o. »V. for«, l. »N. for«.
— 418. 16. L. f. n. »dens«, l. »deres«.
— 426. 4. L f. n. »han«, l. »hans«.

Aarsagerne til Krigen.

Ved Roskildefreden, den 8. Marts 1658, mistede Danmark Skaane, Halland og Bleking samt Bohus Lehn, og det maatte indrømme Hertugen af Gottorp Souverænetet over den hertugelige Del af Sønderjylland. En ny Krig, der afsluttedes med Kjøbenhavnsfreden, den 6. Januar 1660, medførte ingen Forandringer heri. De haarde Vilkaar skyldtes ikke mindst, at England og Holland ikke ønskede, at samme Magt ejede begge Øresunds Bredder. At den nationale Grændse derved blev forrykket, var uimodsigeligt, thi Smaaland havde fra de ældste Tider dannet Grændsen for det danske Sprog. Men paa den anden Side maatte det erindres, at de tabte Provinsers geografiske Beliggenhed knyttede dem langt naturligere til Sverige end til Danmark. En ny Krig med disse Provinsers varige Besiddelse som Maal maatte derfor være ensbetydende med Erobringen af Sverige. Men Chancerne for en saadan Krig var meget ugunstige. Thi en dansk Hær kunde ikke længere uden videre rykke frem fra den smaalandske Grændse; den maatte først skaffe sig en Basis i Skaane. Paa samme Tid maatte den dække den jydske Halvø imod en Invasion, thi, da Sverige var i Besiddelse af svensk Pommern og Bremen, kunde det med kort Varsel lade en Hær falde ind i Hertugdømmerne, og der kunde det gøre sikker Regning paa at finde Understøttelse hos de gottorpske Hertuger, der bestandig tog Parti mod Danmark.

Fornyede Krige med Sverige med Erobringer som Maal syntes derfor kun at ville bringe nye Ulykker over Landet, der den Gang var prøvet nok.

Men saaledes vilde man ikke se paa Forholdene. Saaret var endnu frisk. Det danske saavel som det norske Folk vilde ikke slippe Haabet om at faa det Tabte tilbage, og Befolkningen i de afstaaede Provinser ventede med Længsel paa den Befrielsens Dag, der

skulde bringe dem tilbage til det gamle Fædreland. Mindst af alt kunde man dog forsone sig med Tanken om at skulle leve i Fred og nabovenlig Forstaaelse med Sverige, thi denne Magt stod den Gang for Brødrefolkene som Arvefjenden.

Kun enkelte saae paa Forholdene med et mere uhildet Blik, og kun en eneste havde Mod til at fremsætte Forslag om en Fremtidspolitik, der gik i en helt anden Retning. Det var Hannibal Sehested.

Sehested blev, medens han var dansk Afsending i Paris, i Foraaret 1669 farlig syg. Under sin Sygdom meddelte han den franske Abbé J. de Palmyer sine politiske Anskuelser, som denne lovede at fremsætte for Kong Frederik III, naar Sehested var død. Sygdommen endte med Døden, og i Efteraaret 1669 skrev saa Palmyer tre Breve til Kongen, hvori han gengav Sehesteds Udtalelser. Det er disse Breve, der gaar under Navn af Hannibal Sehesteds politiske Testamente.

For at betrygge Fremtiden forlangte Sehested, at Danmark skulde ordne Mellemværendet med Hertugen af Gottorp og søge at komme i en intim Forbindelse med Sverige. For at naa dette Maal overfor Hertugen skulde Kongen ofre sine personlige Følelser for det Offentliges Vel ved at søge at rive Hertugen ud af Sveriges Arme og knytte ham til sine Interesser. Som første Skridt paa denne Forsoningens Vej skulde Kongen give Hertugen sin Datter, Frederikke Amalie, til Ægte. Hvad Sverige angik, da mente Sehested, at en Krig med denne Magt ikke vilde føre til, at nogen af Parterne opnaaede Fordele af Betydning. Da de begge havde samme Interesser, burde de slutte et Forbund og søge at leve i god Forstaaelse med hinanden. For at dette kunde ske, maatte Danmark udslette af Erindringen de Tab, det havde lidt, og det kunde det saa meget lettere gøre, som den Skade, der var sket, ikke kunde genoprettes, med mindre der indtraadte en overordentlig og uforudseelig Omvæltning i Evropa. Et Forbund med Sverige vilde tillige være Midlet til at tilbagegive de nordiske Riger deres gamle Magt og Anseelse.

Det vilde have været til Held for Danmark som for Norden, om Hannibal Sehesteds Raad var bleven fulgt.

Den 19. Februar 1670 døde Kong Frederik III. Hans Søn og Efterfølger, Christian V, var født den 25. April 1646 og altsaa henved 24 Aar ved sin Tronbestigelse.

Christian V var godmodig, men ikke godt begavet, og hans Opdragelse var bleven forsømt, undtagen i Retning af legemlig Idræt, thi han var en lidenskabelig Jæger og kunde ride 24 Skoleheste paa en Dag. Fra et Besøg som Prins ved Ludvig XIV's Hof havde han

dannet sig en overdreven Forestilling om Kongemagten og dens Betydning. Som Konge vilde han se alt og blande sig i alt, men det var mere for at tilfredsstille en urolig Virksomhedstrang end for gennem Selvsyn at danne sig en Mening, hvorpaa han kunde begrunde sine Beslutninger; thi disse lod han sig som oftest diktere af sine ikke altid heldige Omgivelser.

Christian V's Tronbestigelse faldt paa et Tidspunkt, hvor den franske Konge, Ludvig XIV, i sin umættelige Trang til at udvide sit Lands Grændser, fremkaldte uafbrudte Krige, der gjorde hele Evropa til en staaende Lejr. Under disse vanskelige Forhold var det en Lykke for Christian V, at han i Arv fra Faderen fik en udmærket Statsmand i Peter Schumacher. Kongen paaskønnede hans Dygtighed og Virksomhed ved i Løbet af faa Aar at gøre ham til Rigskantsler og ophøje ham til Greve af Griffenfeld.

Delte end Griffenfeld ikke Hannibal Sehesteds Opfattelse, saa mødtes han dog med ham i Ønsket om at tilvejebringe et godt Forhold mellem Kongen og Hertugen af Gottorp. Ligeledes ønskede han et Forbund med Sverige. Men det var ikke for, at det samlede Norden, saaledes som Sehested vilde det, skulde gøre sin Indflydelse gældende, men kun for at holde Sverige tilbage, saa at det ikke blandede sig i Krigen.

Forholdet mellem den danske Krone og Hertugen af Gottorp, Christian Albrecht, var alt begyndt at bedres, inden Frederik III døde. Den sidste Greve af Oldenborg og Delmenhorst var død barnløs den 19. Januar 1667 og havde ved sit sidste Testamente bestemt, at Grevskaberne skulde deles mellem Kongen af Danmark og Hertugen af Gottorp. Den 24. Oktober s. A. ægtede Christian Albrecht Kongens Datter, Frederikke Amalie, og alt syntes at varsle godt med Hensyn til Fremtiden. Men, næppe var Kongen død, før Hertugen af Pløn fremtraadte som retmæssig Arving til Oldenborg og Delmenhorst i Kraft af et tidligere Testamente, og han indstævnede sin Sag for den kejserlige Hofret i Wien.

Griffenfeld, der ansaa Hertugen af Pløns Krav som velbegrundede, tilraadede Kongen at søge Forlig, saaledes at Hertugen imod Vederlag gav Afkald paa den Del af Grevskaberne, som Kongen havde taget i Besiddelse. Vandt Hertugen sin Sag, skulde han, ligeledes mod Vederlag, til Kongen afstaa den Del, som Hertugen af Gottorp havde besat. Da Hertugen af Pløn gik ind paa dette Forslag, gjaldt det om at faa Christian Albrechts Samtykke. En Sammenkomst i Kjøbenhavn mellem denne og Kongen førte til, at Hertugen gik ind paa at afstaa sin Part mod en Pengegodtgørelse. Men næppe var

han kommen tilbage til Gottorp, før han fortrød Handelen og opstillede nye og videre gaaende Fordringer. Kongen blev meget forbitret over denne Optræden, som han betragtede som et Brud paa Tro og Love. Desuagtet blev der gjort nye Forsøg paa at komme til en Overenskomst, men de bristede.

Den keiserlige Hofrets Dom faldt i 1673. Hertugen af Pløn vandt sin Sag. Men Christian Albrecht vilde ikke bøje sig. Han forlangte Dommen revideret, og, da det blev afslaaet, paakaldte han Sveriges Støtte og Mægling. For at virke for sin Sag rejste han til Stockholm og sluttede den 25. April 1674 et Forbund med Sverige, hvorved denne Magt lovede at hjælpe ham til Besiddelsen af hele Slesvig og Holsten, hvis det kom til Krig med Danmark. Til Gengæld lovede han at hverve Tropper for Sverige og sende dem til Pommern, samt at sætte Fæstningsværkerne ved Tønning i brugbar Stand og tillade, at denne Fæstning fik svensk Besætning.

At Danmark derved fik en aaben Fjende i Hertugen var slemt nok, men ulige værre var det, at han under de stedfindende europæiske Forviklinger fik Sverige blandet ind i Sagen og til i Forening med Frankrig at tage sit Parti.

Som alt omtalt var det Ludvig XIV, der havde fremkaldt disse Forviklinger. Han havde gjort Arvekrav paa de spanske Nederlande, og, da man ikke vilde anerkende dem, rykkede han 1667 over Grændsen for at tage med Sværdet, hvad man nægtede ham som Ret. Under den Krig — Devolutionskrigen — som derpaa udviklede sig, indgik Holland, der ikke ønskede Frankrig til Nabo, et Forbund, med England og Sverige. Denne Trippelalliance førte gennem Mægling til Freden i Aachen 1668, hvorved den franske Konge kom i Besiddelse af de Grændsefæstninger, han havde erobret. Men det var ikke Ludvig XIV's Hensigt at lade sig nøje dermed, og endnu mindre vilde han finde sig i, at Holland havde krydset hans Planer. Han besluttede »at revse« dette Land og samtidig at hæmme den Udvikling, dets Handel og Skibsfart havde taget. Da det kun kunde ske ved at sprænge Trippelalliancen, henvendte han sig i 1671 til England. Her fandt han ingen Modstand, thi Carl II lod sig ved en hemmelig Traktat købe til at opgive Holland. Det gjaldt nu om at vinde Sverige, og for at opnaa dette blev Marquis de Pomponne i August 1671 sendt til Stockholm.

Saasnart den danske Regering fik Kundskab herom, blev det besluttet at sende Simon de Petkum til Stockholm, for at han skulde modarbejde, at der blev afsluttet et Forbund mellem Frankrig og Sverige og søge at komme til Klarhed over, hvorvidt der hos den

svenske Regering var Tilbøjelighed til at slutte et Forbund med Danmark. Den danske Afsending i Stockholm, Jens Juel, blev derefter i December Maaned kaldet til Kjøbenhavn for at vejlede Regeringen ved Hjælp af sit Kendskab til Personer og Forhold i Sverige.

Den svenske Konge Carl X Gustav var død i 1660. Da hans Søn og Efterfølger, Carl XI, paa det Tidspunkt kun var 4 Aar, blev der indsat en Formynderregering under Enkedronningens Forsæde. Men den unge Konges Onkel, Rigskantsleren Grev Magnus Gabriel de la Gardie, der var Medlem af denne Regering, forstod at gøre sin Indflydelse saaledes gældende, at det var ham, der blev den styrende.

Formynderregeringen optraadte i Begyndelsen med Klogskab og Maadehold, men det varede ikke længe, før den slog ind paa en Vej, der skabte almindelig Misfornøjelse, fordi den hvilede paa Planløshed og Slappelse og bragte Finanserne i den fuldstændigste Uorden. Befolkningen tyngedes mere og mere gennem Skattepaalæg, og dog var Regeringen i uafbrudt Pengetrang, saa at dens Kredit tilsidst blev saa slet, at ingen vilde hjælpe den med Laan, selv om der blev tilbudt nok saa høje Renter. Hertil kom, at Landet kom til at lide under en fleraarig Misvæxt. Disse Forhold øvede ikke mindst deres Indflydelse paa Forsvarsvæsnet. Orlogsværftet maatte standse Nybygningen af Skibe; Fæstningerne forfaldt; Garnisonerne svækkedes gennem Dødsfald og Rømning, og at mobilisere, hvis Faren skulde true, var umuligt, fordi Hæren manglede saavel Klæder som Haandvaaben, og Skyts. Det naturlige vilde derfor have været, om Sverige havde søgt at holde sig udenfor alle Krigsbegivenheder. Rigskantsleren syntes fra Begyndelsen at hælde til denne Anskuelse, og derfor stillede han sig ikke uvillig til Tanken om et Forbund med Danmark. Der blev nedsat en svensk Kommission, der skulde forhandle med Petkum; men Forhandlingerne trak i Langdrag, dels fordi Petkum optraadte mindre heldigt, men især fordi man fra svensk Side drog Hertugen af Gottorps Mellemværende med Danmark ind under Forhandlingerne og forlangte at mægle i denne Sag. Da Petkum ikke kunde gøre Indrømmelser paa dette Punkt, besluttede den svenske Regering at sende Rigsraad Gabriel Oxenstjerna til Kjøbenhavn dels for at formaa Danmark til at modtage Sveriges Mægling i den gottorpske Sag, men tillige for at opnaa, at de 3 Kroner, som Danmark endnu førte i sit Vaaben, blev flyttede ud i et af dettes yderste Felter.

Oxenstjerna, der kom til Kjøbenhavn i Januar 1672 og blev der i 2 Maaneder, var under hele Opholdet Genstand for den største Udmærkelse. Men, da man fra dansk Side hverken vilde modtage Mæglingen eller foretage Forandringer i Vaabnet, maatte han vende

hjem med uforrettet Sag. Han udtalte dog efter Tilbagekomsten, at han ved Forhandlingerne med Griffenfeld havde faaet det bestemte Indtryk, at det var Danmarks oprigtige Ønske at opnaa et Forbund med Sverige, og at det, for at opnaa dette, var villigt til at vise Imødekommen, naar kun Sverige opgav de 2 Stridspunkter om Gottorperen og Vaabnet.

Medens disse Forhandlinger stod paa, havde Marquis de Pomponne begyndt sin Virksomhed. Da han tidligere havde været sendt i Mission til Sverige, var han nøje kendt med Partiforholdene. Han vidste, at Formynderregeringen saavelsom Rigsraadet var — med Hensyn til Udenrigspolitiken — delt i et fransk og et hollandsk Parti, og at Rigskantsleren stod i Spidsen for det førstnævnte, men at det sidstnævnte, der lededes af Johannes Gyldenstjerna, var stærkt nok til at rejse en alvorlig Modstand. Det var denne, han skulde søge at bryde. Hans Instrux gik ud paa, at han skulde formaa Sverige til at indgaa et Forbund, hvorved det forpligtede sig til at gaa saavel mod Keiseren som mod enhver Fyrste, der vilde hjælpe Holland. Som Vederlag maatte han tilbyde Subsidier paa 80,000 Rigsdaler aarligt.

Den hollandske Afsending i Stockholm søgte efter bedste Evne at modarbejde Pomponne og tilbød at forhøje de Subsidier, som Holland alt udredede til Sverige i Henhold til tidligere Traktater. Men England sendte en Diplomat til Stockholm for at virke for Frankrig, og, da man gennem ham erfarede, at der var afsluttet en Traktat mellem England og Frankrig, gik den svenske Rigskantsler i November 1671 i Principet ind paa Pomponnes Forslag. Rigsraadet gav sin Tilslutning i December, dog først efter stærk Modstand fra det hollandske Partis Side.

Pomponne blev, inden Traktaten var afsluttet, kaldet tilbage til Frankrig for at overtage Udenrigsministeriet. Hans Efterfølger, Chassan, der skulde føre Forhandlingerne til Ende, blev bemyndiget til at tilbyde Sverige 600,000 Rigsdaler aarligt i Subsidier. Hvis Sverige nægtede at gaa ind derpaa, maatte han tilbyde, at der tilføjedes Traktaten en hemmelig Artikel, hvorved Sverige fritoges for virksom Deltagelse i Krigen og fik udbetalt 200,000 Rigsdaler imod at holde sig neutralt.

Den 3. April 1672 blev Traktaten afsluttet. Chassan havde ført Forhandlingerne med en saadan Snuhed, at Tilbudet om den hemmelige Artikel slet ikke kom frem. Men, siger Carlson, »der findes desværre tilstrækkelige Beviser paa, at Forhandlingerne ikke lykkedes uden ved Løftet om særlige Fordele for Medlemmer af Rigsraadet.«

Traktaten skulde gælde 10 Aar. Sverige lovede paa Frankrigs Forlangende at stille 10,000 Mand Fodfolk og 6000 Ryttere samt at angribe enhver tysk Fyrste, der blandede sig i Striden mellem Frankrig og Holland eller tog Parti for sidstnævnte Magt. Til Gengæld lovede Frankrig at sikre Sverige Besiddelsen af de Lande, det havde faaet ved den vestfalske Fred samt Fredslutningerne i Roskilde og Kjøbenhavn, saavelsom Hertugen af Gottorps Rettigheder, samt at betale 400,000 Rigsdaler aarligt, saalænge Sverige holdt sig krigsberedt, og 600,000 Rigsdaler fra det Øjeblik, da dets Deltagelse i Krigen blev forlangt. Traktaten havde en Tillægsbestemmelse, efter hvilken Danmark kun maatte tiltræde Forbundet med begge de kontraherende Magters Samtykke.

Den følgende Dag, den 4. April, sluttedes Forbund med England, hvorved denne Magt forpligtede sig til at bistaa Sverige overfor ethvert Angreb, det blev udsat for, som Følge af Traktaten med Frankrig.

For at berolige Holland meddelte Formynderregeringen dets Afsending, at den ikke vilde afvige et Haarsbred fra den med Holland tidligere afsluttede Traktat, og at Grunden til, at man ikke havde set sig istand til at gaa ind paa Tilbudet om forhøjede Subsidier fra Holland, var, at Sverige vilde søge gennem Mægling at opretholde Freden. Holland lod sig dog ikke daare heraf, og, da det gik ud fra, at Forbundet mellem Frankrig og Sverige ogsaa truede Danmark med Fare, sendte det i Maj 1672 en særlig Afsending til Kjøbenhavn for at forhandle om et Forbund.

Under disse Forhandlinger havde Ludvig XIV rustet og søgt at formaa de tyske Fyrster til at slutte sig til ham. Det lykkedes dog kun at vinde Erkebiskoppen af Kølln og Biskoppen af Mynster samt at formaa Hannover og Osnabryck til at forholde sig neutrale. De øvrige tyske Fyrster forbeholdt sig Frihed til at tage nærmere Bestemmelse, dog gik Kejseren den 1. November 1671 ind paa en hemmelig Overenskomst.

Sidst i Maj 1672 stod Ludvig XIV med noget over 100,000 Mand bag Sambre, og kort efter begyndte han Fremrykningen.

Prinsen af Oranien, der kommanderede den hollandske Hær, havde samlet 25,000 Mand, som senere blev forøgede med 6000 Spaniere. Desuden havde Maastricht en Besætning paa 12,000 Mand.

Marskal Turenne, der kommanderede den franske Hær, efterlod en Observationsstyrke foran Maastricht og gik derpaa mod Prinsen af Oranien. Denne maatte gaa bag Ysellinjen, og, da han blev tvungen til at opgive den, søgte han at dække Utrecht. Men Franskmændene trængte uimodstaaeligt frem og besatte sidstnævnte By den 5. Juli

1672. Vejen til Amsterdam laa nu aaben, og samtidig blev denne By blokeret fra Søsiden af en engelsk Flaade. Hollands Skæbne syntes saaledes afgjort. Men, da Kongen af England ikke ønskede Hollands Ødelæggelse, foreslog han, at Holland skulde betale Krigsomkostningerne og afstaa Frankrig de Fæstninger, denne Magt havde erobret ved Maas.

Trods de haarde Betingelser var der et Parti i Holland, der tilraadede at tage imod dem, da det kun deri saae Vejen til Frelse. Det gav Anledning til indre Uroligheder, hvorved Statholderen, Jan de Witt, blev dræbt. Men nu overtog Prinsen af Oranien Statholderposten tilligemed Overkommandoen over Hæren, og han fandt paa Raad. Efter hans Befaling gennemstak man Digerne, saa Havvandet strømmede ind over det flade Land. Derved dannedes en Spærring, som standsede Franskmændene, og samtidig fik Holland Hjælp paa anden Maade.

Da Kurfyrsten af Brandenborg saae den Fare, der truede, hvis Ludvig XIV fik sin Vilje, sluttede han den 6. Maj 1672 et Forbund med Holland, hvorved han lovede mod Subsidier at komme til Hjælp med 20,000 Mand. Derpaa henvendte han sig til Danmark samt Brunsvig-Lyneborg og opfordrede dem til at tiltræde Forbundet. Men de nærede Betænkeligheder, og Danmark angav tillige som særlig Grund, at det endnu ikke havde faaet sit Tilgodehavende udbetalt af Holland. En Henvendelse fra Kurfyrsten til Keiseren førte derimod til, at der den 23. Juni 1672 blev sluttet et defensivt Forbund mellem Hofferne i Wien og Brandenborg, hvorved Keiseren lovede at stille 12,000 Mand.

Det gjaldt nu om at faa Kejseren til at opfylde denne Forpligtelse. Kurfyrsten, der stod med 25,000 Mand ved Halberstadt, pressede paa, men først den 25. August 1672 var den kejserlige Hær samlet ved Eger. Foreløbig kunde den dog ikke rykke frem, thi Feltherren, Montecuculi, ankom først den 9. September, og han havde mange Betænkeligheder.

Kurfyrsten havde imidlertid fortsat Forhandlingerne for at finde Tilslutning, og den 12. September 1672 lykkedes det at faa afsluttet en defensiv Alliance i Brunsvig mellem Kejseren, Kongen af Danmark, Kurfyrsten af Brandenborg, Hertugerne af Brunsvig-Lyneborg samt Landgreven af Hessen-Cassel. Ved Traktaten, der nærmest tilsigtede at opretholde Bestemmelserne i den vestfalske Fred, forpligtede disse Fyrster sig til i Forening at stille en Styrke paa 21,200 Mand Fodfolk, 10,400 Ryttere og det fornødne Artilleri. Krævede Forholdene det, kunde Styrken forøges. Danmark ratificerede Traktaten den 24. September, men det betingede sig udtrykkeligt, at Forbundet ikke

skulde gælde den Krig, som alt var begyndt, med mindre Holland selv henvendte sig til Danmark og vilde gaa ind paa de Betingelser, den danske Krone maatte anse for nødvendige.

Efterat Forbundet var afsluttet, brød de kejserlige Tropper og Brandenborgerne den 24. September op mod Rhinen. Montecuculi bevægede sig dog kun meget langsomt, og, da Kurfyrsten maatte rette sig efter ham, blev Mainlinjen først passeret den 8. November.

Saasnart Ludvig XIV fik Efterretning om denne Fremrykning, sendte han Turenne imod Kejseren og Kurfyrsten med en Del af den franske Hær og lod Prinsen af Condé dække Elsass med 13,000 Mand. Da de Forbundne naaede Rhinen, kunde de derfor ikke komme over denne Flod, og, da man imidlertid var kommen ind i December Maaned, besluttede de at gaa i Vinterkvarter. De kejserlige Tropper marcherede til Franken, Kurfyrsten til Vestfalen.

Kurfyrsten var i højeste Grad misfornøjet over den Maade, hvorpaa Montecuculi havde opereret. Han anede ikke, at det var i Overensstemmelse med en Instrux, der paabød Montecuculi mere at holde igen end at drive Kurfyrsten frem og i alle Tilfælde undgaa, at det kom til Slag. Turenne var derimod bedre underrettet. Han vidste, at Grunden maatte søges i den hemmelige Overenskomst mellem Kejseren og Frankrig af 1. November 1671. Da de Forbundne trak sig tilbage, bekymrede han sig derfor ikke om de kejserlige Tropper, men forfulgte Kurfyrsten, som blev tvungen til at gaa tilbage til Minden. Kurfyrsten henvendte sig desaarsag om Hjælp til de Stater, der havde sluttet Forbundet i Brunsvig. Da Henvendelsen ikke frugtede, da en stor Del af hans Lande blev oversvømmede af Franskmændene, og da disse optraadte med en utrolig Raahed overfor Befolkningen, saae han ingen anden Udvej end at søge Forstaaelse med Frankrig. Forinden henvendte han sig endnu engang til sine Forbundne og forklarede dem den Nød, hvori han var stedet. Da heller ikke det hjalp, indledede han Forhandlinger med Frankrig, og de førte til Forliget i Vossem den 21. Juni 1673. Ved dette forpligtede han sig til hverken at yde Hollands eller Frankrigs Fjender Bistand, dog forbeholdt han sig frie Hænder, hvis det tyske Rige blev angrebet. Desuden maatte han afstaa 2 af sine Fæstninger, saalænge Krigen varede. Til Gengæld skulde de franske Tropper rømme hans Stater, og Ludvig XIV lovede at betale ham 800,000 Livres, hvoraf 300,000 skulde betales strax, Resten i halvaarige Afdrag fra den 1. Juli 1674.

Tysklands Indgriben i Kampen var kommen Ludvig XIV noget overraskende, men, da han ikke vilde opgive sine Planer med Hol-

land, besluttede han at paakalde Sveriges Hjælp og søge at formaa det til at sende en Hær mod Brandenborg. Generalløjtnant, Marquis de Feuquières blev derfor sendt til Stockholm, hvor han ankom i Januar 1673. Kort forinden havde Carl XI med Stændernes Samtykke overtaget Regeringen, skønt han endnu ikke var myndig.

Man havde forsømt Carl XI's Opdragelse, saa at han kun var lidet skikket til at overtage Regeringen. »Han var«, siger Carlson, »fremmed for Behandlingen af Statssager og havde ingen Interesse for dem. Hans største Tilbøjelighed var at ride, gaa paa Jagt samt deltage i militære Øvelser, og man sagde om ham, at han hellere omgikkes gamle Generaler end de smukkeste Kvinder. Det Ubøjelige i hans Karakter traadte alt tidligt frem, saa at Rigsmarsk C. G. Wrangel sagde om ham: »Kongen vil for meget, hvad han vil«. Hertil kom hans ustyrlige Heftighed, der gik saa vidt, at han ved Troppeøvelserne 1672 slog Grev Gabriel Oxenstjerna med den flade Klinge og ofte foer op med heftige Bebrejdelser mod sine Omgivelser«. Naar Stænderne ikke desto mindre lod ham tiltræde Regeringen, inden han var myndig, laa det i, at mange haabede paa, at han vilde gøre Ende paa Formynderregeringens slette Statsstyrelse. Heri blev man skuffet, thi i de første Aar efter sin Regerings Tiltrædelse deltog Kongen kun sjældent i Forhandlingerne om Rigets Anliggender. »Var han i Raadet« — siger Fryxell — »taug han som et Barn, og skulde han stemme, svarede han blot: Jeg slutter mig til Flertallet«. Men iøvrigt overlod han alt til Rigskantsleren, der omvendt lod ham følge sine Tilbøjeligheder. Et Øjeblik kom dog, hvor det syntes, som om Kongens Regeringstiltrædelse skulde faa Betydning for Forholdet mellem Sverige og Danmark.

Petkum, der var gaaet udenfor sine Instruktioner ved at indlade sig paa Forhandlinger om et Forbund, fik en alvorlig Irettesættelse af Griffenfeld og blev derefter ombyttet med Kristoffer Lindenov. Han kom til Stockholm i November 1672, kort før Carl XI's Regerings Tiltrædelse. Denne gav Anledning til en Brevvexling mellem den danske og den svenske Konge, hvilken efterhaanden fik en mere og mere hjertelig Karakter. Skønt Lindenov kun var instrueret om »at sondere«, fandt Griffenfeld dog, at Øjeblikket var kommet til at forhandle om et Forbund. Derfor blev det bestemt, at Jens Juel skulde sendes til Stockholm for at føre Forhandlingerne i Forening med Lindenov. Forinden Juel begav sig paa Rejsen, blev der gjort Meddelelse derom til det svenske Hof. Carl XI svarede, at han med Glæde havde modtaget Efterretning om, at Juel vilde komme til Stockholm.

Juel forlod Kjøbenhavn i April 1673 efter at have modtaget en Instrux, der paabød ham at arbejde for et Forbund, der kunde skaffe Holland Fred samt gøre det indlysende for den franske Regering, at Hollands Ødelæggelse kun vilde være til Skade for Sverige som for Danmark. Desuden skulde Juel virke for en nærmere Forbindelse, der kunde sikre Handelen i Østersøen. Var end Instruxen positiv, saa maa det dog, efter Maaden, hvorpaa Forhandlingen førtes, antages, at Griffenfeld ved at aabne disse Forhandlinger nærmest tilsigtede at holde Sverige tilbage og modvirke den Indflydelse, som Marquis de Feuquières skulde øve.

Griffenfeld synes nemlig at være gaaet ud fra, at om end Sverige havde sluttet et Forbund med Frankrig, saa var det dog kun lidet tilbøjeligt til at tage Konsekventserne deraf. Og heri havde han Ret. Thi, om end Rigskantsler de la Gardie havde været Hovedmanden for Afslutningen af Forbundet mellem Frankrig og Sverige, saa var det kun for gennem Subsidierne at faa Forsvarsvæsnet bragt paa Fode; men han ønskede ikke at give noget reelt Vederlag. Feuquières Ankomst og Forlangende om, at Sverige skulde gribe ind ifølge Traktaten, var ham derfor ikke behageligt, men han tyede nu til Udveje for at hindre det. Først foreslog han, at Sverige skulde som væbnet Mægler søge at tilvejebringe Fred. Forslaget blev modtaget, og i Maj 1673 samledes Afsendinge fra Kejseren, Spanien, Frankrig, England, Holland og Sverige i Kølln for at forhandle om Fred. Nogen Tro paa, at det ad denne Vej skulde komme til Forstaaelse, havde de la Gardie ikke. og derfor besluttede han at trække Forhandlingerne med Danmark i Langdrag for derigennem at skabe en ny Udvej, hvis den første bristede. Her hjalp Griffenfeld til, thi gennem Brevvexling med ham var de danske Afsendinge komne paa det Rene med, at han ikke alvorligt tilsigtede et Forbund. Forhandlinger med Holland, der senere vil blive omtalte, førte dog til, at han, for at øve et Tryk paa denne Magt, midt i Juni sendte Juel og Lindenov Udkastet til en Traktat. De forelagde det den 28. Juni for en svensk Kommission, med hvilken de skulde forhandle om Forbundet. Udkastet syntes at vinde de svenske Kommissærers Bifald, men, da det kom til de la Gardie, lod han det ligge. Jens Juel henvendte sig til Carl XI, som lovede Svar, men det blev ved Løftet.

Da Feuquières, der ikke ventede noget Resultat af Kongressen i Kølln, vedblev at presse paa, greb de la Gardie til den nye Udvej ved at henvise til. at saalænge Sverige forhandlede med Danmark, maatte det forholde sig afventende. Feuquières besluttede nu at

bruge Danmark mod Sverige. Han henvendte sig derfor til Jens Juel, beklagede sig over, at de Subsidier, Frankrig betalte Sverige, maatte betragtes som spildte Penge, og spurgte samtidig, om Juel troede, at den danske Konge var villig til at tiltræde det fransk-svenske Forbund, hvis han blev opfordret dertil. Juel svarede, at han ikke antog, at der vilde blive stillet en saadan Opfordring. Men Feuquières indberettede dette Svar til sin Regering, og denne befalede ham strax at anvende hele sin Indflydelse paa at faa tilvejebragt et nordisk Forbund. Saasnart de la Gardie fik Kundskab herom, besluttede han at ville forhindre dette for enhver Pris. Derfor opstillede han i Januar 1674 et Modforslag til det Udkast, som Juel og Lindenov havde forelagt. Deri optog han med Flid Stridsspørgsmaalene om Hertugen af Gottorp og om det danske Vaaben, fordi han vidste, at dem vilde den danske Regering ikke gaa ind paa.

Men vilde Sverige trække Tiden ud af Hensyn til Frankrig, saa havde Forholdene medført, at ogsaa den danske Regering havde samme Hensigt, om end af andre Grunde.

Som omtalt var der i Maj 1672 kommen en overordentlig hollandsk Afsending til Kjøbenhavn for at forhandle om et Forbund. I December tilvejebragtes Enighed om Traktatens Indhold; men inden dens Afslutning ønskede Holland at gøre sig bekendt med det danske Forsvarsvæsens Tilstand, og for at undersøge denne ankom en ny Afsending i Marts 1673. Han inspicerede Hæren og Flaaden og indberettede: »Den danske Hær, som jeg har set paa min Rejse til Kjøbenhavn, tæller 30,000 Mand godt klædte og vel øvede Folk. Gid Holland altid havde haft saadanne Soldater og i Fremtiden maatte faa lignende. Flaaden tæller 24 Linjeskibe, hvoraf 5 ganske nye«. De hollandske Underhandlere fik derfor Instrux om at underskrive Forbundstraktaten, der kom i Stand den 10. Maj 1673 og blev ratificeret af Christian V den 23. s. M. Men, da den kom til Haag, nægtede Generalstaterne at anerkende den, fordi de fandt, at de Subsidier, Holland skulde betale, var for store i Forhold til den Hjælp, Danmark lovede at yde. Forhandlingerne blev dog ikke afbrudte.

Kongressen i Kølln arbejdede vel, men kunde ikke blive enig. Kejseren forandrede sin Politik og ønskede ikke, at det skulde komme til Fred. Efter i August 1673 at have sluttet Forbund med Spanien og Holland søgte han at faa det brunsvigske defensive Forbund forandret til et offensivt og at formaa Christian V til at gribe ind. Grev Windischgrætz blev derfor sendt til Kjøbenhavn for at opfordre Christian V til at lade de 9000 Mand, som Danmark skulde stille efter Brunsvigtraktaten, marchere til Rhinen for at operere mod de kejser-

lige Tropper. Kongen svarede, at da alle hans Naboer rustede, kunde han ikke forsvare at sende en saa stor Troppestyrke ud af Landet. Fortsatte Forhandlinger førte dog til, at der i November 1673 blev sluttet en Traktat, der blev ratificeret den 16. Januar 1674 og skulde gælde i 3 Aar. Danmark forpligtede sig ved denne til at medvirke til, at hverken Østrig, Spanien eller Holland led Tab af Land. Kejseren skulde stille 30,000, Danmark 20,000 Mand, og, saafremt Traktaten mellem Danmark og Holland blev godkendt af begge Parter, skulde der opereres energisk efter forudgaaet Aftale med de øvrige Forbundne. Nægtede Holland at gaa ind paa Traktaten, skulde der træffes nye Aftaler.

Kort efter at denne Traktat var bleven afsluttet, fik Kongressen i Kølln en brat Afslutning. Fyrst Wilhelm af Fürstenberg blev af østrigske Officerer overfalden, fordi han ikke vilde træde ud af fransk Tjeneste og ansaas for at være en af Østrigs ivrigste Modstandere. Efter Overfaldet førtes Fyrsten som Fange til Wien. De franske Medlemmer af Kongressen forlod derpaa Kølln, og dermed var Kongressen opløst.

Ved den Traktat, Danmark havde afsluttet med Kejseren, stillede det sig paa Frankrigs Modstanderes Side, og derved havde det altsaa truffet et Valg. Men endnu stod dog den endelige Afgørelse tilbage, thi den maatte bero paa, hvorvidt det kom til Forstaaelse med Holland. Det gjaldt derfor om at vinde Tid ligeoverfor Sverige.

Jens Juel var rejst til Kjøbenhavn med de la Gardies Forslag. Han fik en Instrux, efter hvilken han skulde forlange, at Punkterne om Hertugen af Gottorp og det danske Vaaben skulde stryges, og samtidig skulde han fremsætte nogle Ændringsforslag af mindre Betydning. Men Hensigten dermed skulde ikke være at søge at opnaa nogen Overenskomst, men kun at føre Forhandlingerne paa en saadan Maade, at det, hvis Forbundet ikke kom istand, kunde faa Udseendet af, at det var Sveriges Skyld, hvad der var af Betydning overfor Frankrig, og samtidig saaledes, at Holland af Jalousi maatte føle sig opfordret til hurtigere at komme til Forstaaelse med Danmark. Efterat Juel og Lindenov havde meddelt den svenske Kommission Ændringerne, fik de i Maj til Svar, at Sverige vilde gaa ind paa de mindre Ændringer, men fastholdt Punkterne om Hertugen af Gottorp og det danske Vaaben. Den danske Regering bestemte derfor, at Forhandlingerne skulde stilles i Bero, for at den kunde faa Tid til at føre Forhandlingerne med Holland til en Afslutning. Det lykkedes, thi den 30. Juni 1674 afsluttedes Traktaten. Ved den oprettedes et Forsvarsforbund mellem Danmark paa den ene og Kej-

seren, Spanien og Holland paa den anden Side. Danmark skulde, saa længe Krigen varede, holde en Hær paa 16,000 Mand — 10,000 Mand Fodfolk, 5000 Ryttere og 1000 Dragoner — og 34 Stykker Skyts. Holland og Spanien skulde hver udrede 14,000 Rigsdaler maanedlig til disse Troppers Underhold. Tog Krigen større Omfang, kunde de Forbundne rekvirere Hjælp fra Danmark til Lands som til Vands. I saa Fald skulde Danmark inden 6 Ugers Forløb stille 16,000 Mand ved Rigets Grændse, til hvis Udrustning og Hvervning der skulde udbetales 170,000 Rigsdaler, og de skulde fra Rekvisitionsdagen underholdes halvt af Kongen og halvt af Spanien og Holland. Hæren skulde anvendes efter Beslutning, tagen ved Stemmeflerhed af de 4 Magter. Hvis den danske Flaade kom til Anvendelse, skulde de Forbundne bære Halvdelen af Udgiften til Udrustning.

Den 22. Juli godkendtes Traktaten, og fra samme Dag beregnedes de maanedlige Subsidier.

Da Forhandlingerne med Sverige kun var stillede i Bero, havde Danmark i Traktaten taget det Forbehold, at det ikke agtede at begynde Fjendtlighederne mod Sverige, med mindre det følte sig forpligtet dertil paa Grund af Forbundet og kun paa de Forbundnes udtrykkelige Forlangende. De danske Underhandlere i Stockholm fik fra Griffenfeld Meddelelse herom og Befaling til at udtale overfor den svenske Regering, at Traktaten med Holland var bleven sluttet, fordi man ikke kunde vedblive at vente paa, at den franske Afsending i Kjøbenhavn, Terlon, fik sine Instruktioner fra Frankrig; men Traktaten var »saa innocent, at den ikke hindrede, at vi vore partikulære med Sverige forehavende Alliance alligevel kunde fuldføre, som Hans Majestæt og genegen er«. I Meddelelsen tilføjedes endvidere, at Traktaten lod Danmark blive i fuldstændig og upartisk Neutralitet mod visse aarlige Subsidier, men forpligtede det til mod forhøjede Subsidier at understøtte sine Forbundne, hvis disse fik nye Fjender at kæmpe med. Dette burde ikke kunne vække Sveriges Mistanke, da denne Stat ofte havde udtalt, at den hverken vilde taale Hollands Undergang, eller at den vestfalske Fred blev krænket. Desuden havde Frankrig erklæret, at det kun vilde »revse« Holland. Samtidig skulde Jens Juel erklære, at Frankrig ikke direkte havde fremsat noget Forslag om en Neutralitetsakt for de nordiske Magter, og ligesaa lidt havde den franske Afsending i Kjøbenhavn, Terlon, gjort nogen Meddelelse om, at han havde Befaling til desangaaende at aabne Underhandlinger. Det var fra Stockholm, at Danmark havde faaet Efterretning herom, og vel havde Terlon udtalt, at han kunde tilbyde Danmark 100,000 Rigsdaler aarligt i Subsidier, samt at han

ventede Befaling til at begynde Underhandlingerne, men derved var Sagen bleven staaende i flere Maaneder. Den danske Regering var derved kommen til at sidde mellem 2 Stole, og derfor havde den været nødsaget til at modtage Hollands Tilbud. Der stod nu kun tilbage for den ogsaa at faa afsluttet Forbund med Sverige, og for at opnaa dette var den villig til at gøre Indrømmelser.*)

Hvor vanskeligt det end var for de danske Underhandlere i Stockholm, maatte de dog nu genoptage Forhandlingerne, men Jens Juels bestandige Klager over det Uholdbare i hans og Lindenovs Stilling førte endelig til, at der den 3. Oktober af Griffenfeld blev given dem en Instrux samt Fuldmagt til at underskrive en Traktat. Men, netop som Fuldmagten skulde afsendes, indtraf en hollandsk Note, hvori udtaltes, at Holland med stor Bekymring havde erfaret, at Danmark stod i Begreb med at slutte Forbund med Sverige. Forsaavidt dette forholdt sig rigtigt, agtede Holland at opsige Traktaten og søge i Sverige at finde en mere paalidelig Forbundsfælle. Griffenfeld sendte Juel en Afskrift af denne Note og paalagde Underhandlerne atter at trække disse i Langdrag, saa at der, hvis Forbundet overhovedet kom istand, blev forbeholdt Danmark en Ratifikationsfrist paa 3 Maaneder.

Men Forbundet kom ikke istand, thi, da de danske Underhandlere den 24. Oktober mødtes med de svenske Kommissærer for at underskrive Traktaten, fik de Meddelelse om, at den svenske Regering havde nægtet sit Samtykke. Sverige vilde dog ikke lade det komme til Brud, thi de la Gardie kaldte Lindenov til sig og meddelte ham i Fortrolighed, at en af Sveriges indflydelsesrigeste Mænd vilde blive sendt til Kjøbenhavn med Forslag, der kunde blive til stor Ære og Fordel for Christian V. De la Gardie tilsigtede hermed at faa Danmark til at holde sig tilbage, hvilket var saa meget nødvendigere, som Sverige paa dette Tidspunkt blev tvunget til at gribe ind.

Ludvig XIV havde i 1674 begyndt Felttoget med at sende en Hær mod Holland under Prinsen af Condé og en anden under Marskal Turenne mod Rhinen. Turenne var allerede brudt op i Februar Maaned, medens de kejserlige Tropper endnu laa i Vinterkvarter. Han plyndrede og hærjede overalt, hvor han kom frem, og efterat have besat Rhinpfalz og Landau paa venstre Rhinbred, gik han den 16. Juni over Rhinen og tvang de kejserlige Tropper til at gaa tilbage til Frankfurt am Main. Den Fare, der truede Tyskland,

*) Wegener. 109.

fremkaldte en almindelig Rejsning, og de tyske Rigsstænder, der var forsamlede i Regensburg, erklærede Riget i Fare.

Kurfyrsten af Brandenborg var kommen i en vanskelig Stilling. Efter at han havde sluttet Forliget i Vossem, havde Frankrig og Sverige arbejdet paa at faa bragt et Forbund istand med ham. Det lykkedes vel ikke, men han sluttede dog den 10. December 1673 en Overenskomst med Sverige, hvorved begge Parter forpligtede sig til at sikre hinandens Territorier og til gensidigt Forsvar ogsaa af de udenfor Rigerne liggende Provinser, samt til at arbejde for Freden. Hvis Fredsbestræbelserne ikke lykkedes, skulde det staa hver af Parterne frit at slutte sig til det Parti, den fandt for godt, men selve Forbundet om fornyet Venskab og gensidig Sikring mellem Sverige og Brandenborg skulde vedblive at staa ved Magt.*)

Disse Forhandlinger havde givet Anledning til, at man saa vel i Tyskland som anden Steds saae med en vis Mistænksomhed paa Kurfyrsten. Men, da Tyskland rejste sig i 1674, sluttede han sig til Bevægelsen, saa at de eneste tyske Stater, der holdt sig udenfor, var Bajern og Hannover. Som Begrundelse for dette Omslag skrev Kurfyrsten, at han havde faaet at føle, hvad det vilde sige at være neutral, og derfor havde han forsvoret at ville befatte sig dermed. Franskmændene holdt ham for Nar, thi de havde ikke betalt ham de 800,000 Livres, der var lovet ham. Men, tilføjede han, »jeg er glad derover, thi naar de ikke holder deres Løfter, behøver jeg heller ikke at holde mine«. Den 1. Juli 1674 sluttede han derfor et Forbund med Kejseren, Spanien og Holland, hvorved han lovede at stille en Hær paa 16,000 Mand imod at faa udbetalt de halve Hververpenge samt Subsidier.

Frankrig fik derved en langt større Modstand at bryde, end det havde gjort Regning paa, og derfor blev det paatrængende nødvendigt for det at faa Sverige til at gribe aktivt ind i Kampen.

Der var vel i December 1673 bleven givet Ordre til at mobilisere den svenske Hær, men kun for at støtte Fredsmæglingen, thi den var efter de la Gardies Mening det eneste Anker, hvorved Kongen kunde holde sig udenfor fjendtlige Engagementer. Men nu forlangte Feuquières, at en svensk Hær skulde overføres til Pommern. Da de la Gardie nægtede at efterkomme Forlangendet, indberettede Feuquières til sin Regering, at man i Sverige nøjedes med at give Løfter, som man ikke indfriede. Han fik da Ordre til at true med, at Frankrig vilde ophøre med at betale Subsidier, hvis ikke Tropperne blev sendte

*) Urkunden und Actenstücke XIV. 2. 787.

afsted, og samtidig fik han Bemyndigelse til at love Sverige 400,000 Rigsdaler udover de fastsatte Subsidier, hvis det kunde hjælpe. Feuquières trængte nu stærkere og stærkere paa og forsømte ikke at anvende Bestikkelser, for derved at opnaa Maalet. Men de la Gardie fandt bestandig paa Udveje. Han skrev til Feuquières, at han forstod Traktaten saaledes, at de svenske Tropper kun var forpligtede til at deltage i Krigen, hvis Kejseren og hans Forbundsfæller nægtede at slutte Fred. Den Fortolkning vilde Feuquières selvfølgelig ikke godkende, og han søgte derfor at faa Sverige med ved at love at udbetale 200,000 Rigsdaler, naar de svenske Tropper landsattes i Pommern, og 600,000 Rigsdaler, naar de greb aktivt ind. Derimod fortaug han, at han var bleven bemyndiget til at udbetale Sverige 200,000 Rigsdaler, naar det vilde forholde sig neutralt. De la Gardie henviste i et Brev af 9. Juli 1674 til Statskassens Tomhed og forlangte 200,000 Rigsdaler, naar Tropperne udskibedes i Pommern, 250,000 Rigsdaler i August 1674 og 450,000 Rigsdaler i 1675, forsaavidt Hæren til den Tid var paa Krigsfod. Feuquières svarede strax med et Afslag og — træt af den Modstand, han bestandig mødte hos de la Gardie — henvendte han sig til Carl IX og bad ham gøre en Ende paa Rigskantslerens Udflugter. Kongen svarede, at han erkendte, at det var en Æressag for Sverige at indfri sine ved Traktaten givne Løfter, og at han vilde give Befaling til, at Tropperne afgik til Pommern samme Maaned. Rigskantsleren maatte nu give efter, men, da han ikke vilde bære Eneansvaret for den Politik, han havde ført, og hvis Følger han nu stod overfor, blev Rigsraadet sammenkaldt til et Møde den 25. Juli 1674, hvori man, trods betydelig Modstand, kom til det Resultat, at Sverige var gaaet for langt til at kunne træde tilbage. Det blev derfor, om end med et knebent Flertal, bestemt, at Troppeoverførslen til Pommern burde bringes til Udførelse.

Dermed var det første og væsenligste Skridt gjort, nu gjaldt det for Feuquières om at faa bestemt, at naar den svenske Hær var landsat i Pommern, skulde den rykke ind i Brandenborg for at angribe Kurfyrsten, der var Frankrigs farligste Modstander. Da Feuquières vidste, at det kun vilde være spildt Arbejde at forhandle herom med de la Gardie, søgte han om og fik offentlig Fortræde hos Carl XI den 17. August 1674. I den Tale, han holdt, og som strax efter blev offentliggjort, rekvirerede han Sveriges Hjælp i Henhold til Traktaten og forlangte, at den svenske Hær fra Pommern skulde rykke mod Brandenborg. Han blev henvist til at forhandle med en Kommission. Denne afgav den 19. September skriftligt Tilsagn om, at Hæren skulde rykke ind i Kurfyrsten af Brandenborgs og de

brunsvigske Hertugers Lande samt gaa angrebsvis tilværks. Fremrykningen skulde ske 6 Uger, efter at Rigsmarsk Wrangel, der skulde føre Overkommandoen, og som netop stod i Begreb med at indskibe sig, var landet i Pommern. Som Belønning fik Sverige 100,000 Rigsdaler og Løfte om en ligesaa stor Sum, naar Hæren rykkede frem.

Kejserens, Kurfyrsten af Brandenborgs og de øvrige forbundne tyske Hære havde sat sig i Marche mod Rhinen. Undervejs fik Kurfyrsten Efterretning om, hvad der var passeret i Stockholm den 17. August, og at Svenskerne begyndte at koncentrere Tropper i Pommern. Han nedlagde strax Protest imod, at han — hvad Feuquières havde beskyldt ham for — ved sin Handlemaade havde brudt de med Sverige og Frankrig afsluttede Overenskomster. Desuden befalede han Fyrsten af Anhalt, som han havde efterladt i Berlin som Statholder, at sætte sig til Modværge, hvis Svenskerne skulde rykke ind i hans Land. Men vende om tænkte han ikke paa, thi saavel han som Kejseren og de øvrige forbundne tyske Fyrster gjorde Regning paa, at de gennem deres Hæres numeriske Overmagt vilde være istand til at tilføje Ludvig XIV et alvorlig Nederlag, og lykkedes det. var der intet at frygte af Sverige. Men det gik helt anderledes, end man havde ventet.

Den 2. Oktober 1674 naaede Kurfyrsten Strassburg, hvor han forenede sig med Kejserens Hær, der blev kommanderet af General Bournonville. I Forening passerede Hærene Rhinen, men de paafølgende Operationer blev saa uheldigt ledede af Bournonville, at Marskal Turenne, der var den svagere, greb Offensiven og gennembrød den 26. December de tyske Linjer ved Dürckheim, saa at Bournonville og Kurfyrsten den 9. Januar 1675 maatte gaa over Rhinen.

Paa den nordlige Krigsskueplads var det ikke gaaet stort bedre, thi de Fordele, Prinsen af Oranien vandt, forspildte de kejserlige Tropper, der opererede i Forbindelse med ham. Holland var derfor nærmest tilbøjelig til at søge en Forstaaelse med Frankrig for at faa Ende paa Krigen.

Rigsmarsk Wrangel var ankommen til Pommern, men endnu bestandig vilde de la Gardie gøre Forsøg paa at forhindre, at Sverige kom til at rykke ind i Tyskland. Den 26. Oktober 1674 udtalte han derfor i Raadet: »Gud, for hvem intet er skjult, véd, at jeg ikke er istand til at tilraade Hans Majestæt Krig i den ufærdige Tilstand, hvori Alt er, men, hvis Kongen af Danmark vil have et Brud, er det bedre at slaa til end at lade ham falde os i Ryggen.«[1])

---

[1]) Carlson. 433.

Maaske har de la Gardie tænkt sig, at en Krig med Danmark vilde volde færre Vanskeligheder, og at den kunde betragtes som et Vederlag for de franske Subsidier, men iøvrigt havde ogsaa Rigsmarsken udtalt sig for et Angreb paa Danmark. Denne Plan mødte dog bestemt Modstand, fordi mange af Rigsraadets Medlemmer var langt mere stemte for et Forbund end for en Krig med Danmark. Da ogsaa Feuquières bestemt modsatte sig et Angreb paa denne Magt, besluttede de la Gardie at gøre det Försøg paa at holde Danmark tilbage, hvorom han havde talt til Kristoffer Lindenov, og han fik sat igennem, at en af Sveriges mægtigste Magnater, Grev Nils Brahe, skulde sendes til Kjøbenhavn. Greven fik i Instruxen to Strænge paa sin Bue. Han skulde paa Skrømt forhandle om et Forbund for, naar Tiden kom, at fremsætte det, som var Hovedmaalet for hans Sendelse: Tilvejebringelsen af et Ægteskab mellem Carl XI og Christian V's Søster Ulrikke Eleonore.

Ledsaget af et næsten fyrsteligt Følge ankom Grev Brahe den 31. December 1674 til Kjøbenhavn, hvor han fandt en glimrende Modtagelse.

Men paa dette Tidspunkt var Sverige alt bleven drevet frem af Feuquières. Denne havde arbejdet paa at faa den svenske Hær til Pommern, fordi det stod ham klart, at var det først sket, vilde alt det øvrige komme af sig selv. Han vidste, at Befolkningen i Pommern ikke kunde bære de store Byrder, Indkvarteringen paalagde den, og at Hæren ikke vilde være istand til at finde tilstrækkelig Forplejning. Ikke mindre vidste han, at den svenske Regering vilde behøve Penge, og dem kunde den kun faa hos ham. Naar det Øjeblik kom, da Kassen var tom, kunde han altsaa stille sine Betingelser. Beregningen slog til. Den svenske Hær i Pommern led ligefrem Nød; Styrken, der stod i Bremen, havde ikke faaet Løn i 6 Maaneder, og den pommerske Befolknings Klager over Overbebyrdelse blev lydeligere og lydeligere. Rigskantsleren maatte derfor bede om Penge. Feuquières indberettede derom den 2. December 1674: »Rigskantsleren har vist sig i en ny Skikkelse. Han bad mig ydmygst om Tilgivelse for sine tidligere Vredesudbrud, og han gik saa vidt, at jeg saae store Taarer trille ned ad Kinderne paa denne store Skuespiller.«[1]) Feuquières, der nu havde de la Gardie i Fælden, meddelte ham, at der i Hamborg var deponeret 500,000 Rigsdaler, men at de først vilde blive udbetalte, naar de svenske Tropper rykkede ind i Brandenborg. Rigskantsleren var nødt til at bøje sig, og Feuquières kunde indberette til Ludvig

[1]) Carlson. 425.

XIV: »Jeg har i Løbet af næsten et Aar ikke talt om Krig, men de (ɔ: Svenskerne) har lidt efter lidt indviklet sig deri ved at gøre det ene Skridt efter det andet uden nøjere at tænke over Maalet, saa at i nærværende Øjeblik, da de staar nær ved det, og der ikke er nogen Mulighed for at vende om med Ære, er Størstedelen af dem forbavset over den Vej, de har tilbagelagt.«[1])

Wrangel fik Ordre til at rykke ind i Brandenborg.

Den Hær. hvormed han brød op, talte herved 16,000 Mand. Som Helhed gjorde den ikke noget godt Indtryk, thi dens Udrustning var mangelfuld; men det var en svensk Hær, og derfor stod den med den Nimbus, som skyldtes Gustav Adolphs Sejrvindinger og Carl X Gustavs æventyrlige Vinterfelttog i Danmark.

Overgeneralen, Rigsmarsk Carl Gustav Wrangel, havde tjent med Udmærkelse i Trediveaarskrigen, og man ventede sig meget af ham. Men han var 61 Aar og stærkt plaget af Gigt. Hans nærmeste Støtter var Feltmarskalløjtnant Mardefeld og Generalløjtnant Volmar Wrangel. Mardefeld var anset som en dygtig Officer, men man tvivlede om hans Evne til at gøre Fyldest i en saa høj Stilling og havde ham mistænkt for at staa i Ledtog med Fjenden. Volmar Wrangel var en Halvbroder til Overgeneralen og skyldte Slægtskab og Protektion, at han var kommen paa en saa fremragende Plads. Han skildres som ungdommelig, uerfaren og overdaadig.

Under Overgeneralen tjente desuden Generalmajorerne Wittenberg, Dalwig, Giese, Grothusen og Stahl.

Den 19. December 1674 brød Hæren op og rykkede ind i Neumark. Næppe fik Fyrsten af Anhalt Efterretning herom, før han forlangte Oplysning om Grunden til dette Fredsbrud. Wrangel svarede, at det ingenlunde var Sveriges Hensigt at erklære Brandenborg Krig. Han havde været ude af Stand til at forpleje sine Tropper i svensk Pommern, og derfor havde han maattet anbringe dem paa Steder, hvor de kunde leve. Det var hans Haab, at Kurfyrsten ikke vilde betragte denne Kvarterudvidelse som et Tegn paa, at det var Sveriges Hensigt at bryde med ham. Man havde kun gjort, hvad Kurfyrsten vilde have foretaget sig under lignende Forhold: Ført Tropperne over paa Naboens Territorium, for at de lettere kunde blive forplejede. Iøvrigt kunde han i sin Konges Navn forsikre, at ikke en Mand af den svenske Hær vilde blive staaende i Brandenborg, hvis Kurfyrsten vilde beslutte sig til at forlade sine Forbundsfællers Sag og trække sine Tropper tilbage fra fransk Territorium.[2])

---

[1]) Carlson. 426. [2]) Die Schlacht bei Fehrbellin. 25.

Det er klart, at Undskyldningerne i Skrivelsens første Del, blev slaaede fuldstændigt ihjel af Slutningen, der viste, hvad der var den sande Mening.

Den 29. December 1674 fik Kurfyrsten de første, men usikre Efterretninger om Svenskernes Marche. Men den 5. Januar 1675 ankom et Sendebud fra Fyrsten af Anhalt, der bragte Vished. Kurfyrsten blev vel ubehagelig overrasket, dog indsaa han hurtigt, at hvad der var sket, kunde blive til hans Fordel, thi han udtalte: »Svenskerne har gjort Indfald i Mark og spiller Herrer, foreløbig maa man finde sig deri, men Touren vil ogsaa komme til mig, saa at jeg kan øve Gengæld. Paa den Maade kan jeg faa hele Pommern.«[1])

Kurfyrsten befalede strax sin Afsending i Stockholm, at han skulde forlange, at Svenskerne rømmede hans Lande. Fik han et utilfredsstillende Svar, skulde han forlade Stockholm. Da Svaret selvfølgelig ikke tilfredsstillede, anmodede Kurfyrsten Kejseren og Holland om Hjælp og sendte Guvernøren i Magdeburg, Hertug August af Holsten, samt Kurfyrstindens Overhofmester, v. d. Knesebeck, til Kjøbenhavn for at opfordre Danmark til at gøre fælles Sag med de Forbundne. Kurfyrsten havde imidlertid fortsat Tilbagemarchen til Franken, hvor Tropperne gik i Vinterkvarter. Selv tog han den 31. Januar 1675 Hovedkvarter i Schweinfurth.

Prinsen af Oranien tilsagde strax Kurfyrsten Hollands Bistand. Denne sendte ham derpaa et Udkast til en Felttogsplan, af hvilken han gav sine Afsendinge til Kjøbenhavn en Afskrift. Efter denne Plan skulde en hollandsk Hær paa 16,000 Mand tilligemed 5—6000 Mand mynsterske Tropper rykke mod Bremen. Danmark skulde landsætte 20,000 Mand i Skaane, og selv vilde Kurfyrsten med 20,000 Brandenborgere, 14,000 Brunsvigere og 10,000 Kejserlige forjage Svenskerne fra Brandenborg og føre Hovedstødet mod svensk Pommern. De Forbundnes øvrige Stridskræfter skulde, saasnart Aarstiden tillod det, gaa mod Frankrig.

Kurfyrstens Afsendinge naaede Kjøbenhavn i Slutningen af Januar 1675. De blev modtagne af Kongen med Velvilje, thi han længtes efter at komme til at deltage i Krigen, og han følte sig særlig tiltalt af Kurfyrstens Forslag om, at den danske Hær skulde gøre Landgang i Skaane. Men Griffenfeld holdt foreløbig igen og forhindrede, at Danmark gav nogen bindende Forpligtelse. Efter hans Raad blev det forlangt, at Kurfyrsten selv skulde gøre Begyndelsen ved at gaa mod Svenskerne, der stod i Brandenborg. Skete

---

[1]) Kessel. 45.

det, vilde Danmark ikke tøve med at gribe ind, men dets geografiske Beliggenhed forbød det at være den Magt, der først brød med Sverige. Desuden maatte Danmark forlange, at Holland og Spanien betalte de Subsidier, de var forpligtede til at udrede, for at den danske Hær og Flaade kunde blive krigsberedt. Foruden denne Tilkendegivelse sendte Kongen Kurfyrsten et personligt Brev, hvori han udtalte, at han vilde betragte Kurfyrstens Sag som sin.

Da Kurfyrsten desuagtet pressede paa for at faa Danmark til at gribe ind, svarede Griffenfeld, at Danmark ikke kunde bryde med Sverige, før de Forbundne var enige om en Felttogsplan og havde erklæret Sverige Krig. Danmarks Sikkerhed krævede, at det fulgte denne Taktik, thi traadte det allerede nu ud af sin reserverede Stilling. vilde Følgen blive, at Wrangel forlod Pommern og Brandenborg og besatte Slesvig og Holsten for derved at øve et Tryk paa den danske Krone.[1])

Griffenfeld var ikke i Tvivl om, at Afgørelsen stundede til. Danmark havde sluttet Forbund med Kejseren, Spanien og Holland samt havde udtalt sin Imødekommen overfor Brandenborg under visse Betingelser. Samtidig forhandlede det med Sverige om et Forbund, og det venskabelige Forhold til Frankrig, der iøvrigt arbejdede paa at formaa det til at holde sig udenfor Kampen ved at tilbyde det Subsidier, vedligeholdtes, saa at det efter denne Magts Anmodning havde lovet at ville optræde som Fredsmægler. Griffenfeld søgte saaledes at holde det gaaende til alle Sider, men han var ikke i Tvivl om, hvor det hele i sidste Instans maatte bære hen.

Den danske Diplomat Mejercrone sendtes i de sidste Dage af 1674 til Paris for at erklære, at Danmark med Glæde paatog sig at være Fredsmægler og vilde gøre sit bedste. Han fik en god Modtagelse, og, da han, paa Grund af forskellige Forhold, først den 3. Marts fik Fortræde hos Ludvig XIV, udtalte denne i hele Hoffets Paahør sin Beundring for Griffenfeld som den, der »uden Tvivl var en af Verdens største Statsmænd«. Ved i et Brev af 5. Marts at indberette dette udtalte Mejercrone tillige de store Forberedelser, Ludvig XIV traf til det forestaaende Felttog, og tilføjede, at Finansministeren, Colbert, raadede over et Fond paa 80 Millioner, saa at Ludvig XIV, henset til Pengemidlerne, kunde, om han vilde, føre Krig i 10 Aar. Da Mejercrone derfor ikke tvivlede om, at de franske Vaaben ufejlbarlig vilde triumfere i det forestaaende Felttog, tilraadede han, at Danmark ikke skulde tage Parti, før det var endt[2]).

---

[1]) Die Schlacht bei Fehrbellin. 38.

[2]) Frankrig. Ordrer til Mejercrone 1674—75.

Men den Gang var Loddet kastet. Den 14. Januar 1675 var det nemlig bleven bestemt i Konseilet, at Etatsraad Povl Klingenberg skulde sendes til Holland for »under Skin og Prætext af Mægling at forhandle om, hvad der nu, efter at Svenskerne havde indkvarteret sig i de kurbrandenborgske Lande, videre burde foretages«. Blev det nødvendigt at føre Krig med Sverige, skulde Klingenberg virke for, at Holland førte den med samme Kraft til Lands og til Vands, samt at Kejseren, Spanien og om muligt Rusland greb ind. Tillige skulde han arbejde paa, »at vi selv med behørige Subsidier vorder gangne til Haande for at føre Sverige Krigen ind i Hjertet«. Thi Kongen vilde hellere i »Aktion« end blive i Ørkesløshed og en »inglorieux« Neutralitet. Kunde Pengene ikke skaffes til Veje, skulde Mæglingen fortsættes for under Skin deraf at faa Lejlighed til at blive bedre rustet, og det saa meget mere som Sverige hidtil havde brugt samme Paaskud for at blive færdig med sine Rustninger.[1])

Som Følge heraf fik Mejercrone Meddelelse om, at der ikke længere var Tale om at mægle Fred. Han svarede Griffenfeld: »Jeg handler altid blindt efter de Ordrer, jeg faar fra Dem, men min Hensigt er at holde Frankrig fast i Haabet«. Det var rigtigt, men det var lettere sagt end gjort.

Klingenberg kom til Haag den 18. Februar 1675. Holland havde alt den 3. s. M besluttet at bryde med Sverige og rekvirere Danmarks Hjælp. Om Fredsmægling kunde der altsaa ikke være Tale.

Den 26. Februar rekvirerede Holland Danmarks Hjælp, og den 6. Marts stillede Kejseren samme Fordring. Klingenberg og den danske Afsending i Haag, Just Høgh, svarede dog strax, at saalænge de i Traktaten fastsatte Subsidier ikke var betalte, kunde de kun betragte Rekvisitionerne som formelle. Holland betalte indtil den 30. Marts 135,000 Rigsdaler i Hververpenge til Rytteriet, men det Beløb, der skulde have været udbetalt paa dette Tidspunkt, udgjorde 170,000 Rigsdaler.

Den 8. Marts fik Klingenberg Fortræde hos Prinsen af Oranien, der modtog ham meget forekommende. Da Samtalen kom ind paa Felttogsplanen, udtalte Klingenberg: »Før jeg rejste fra Kongens Hof, saae jeg en Skrivelse fra Kurfyrsten, hvori samme erklærede, at Kongen skulde agere i Skaane med sin Magt. Nu vidste jeg egentlig ikke, hvad der var Kongens sentiments, efterat Rekvisitionen var sket«.[2]) Efter Fortrædet rejste Prinsen af Oranien til Cleve.

---

[1]) Wegener. 117.

[2]) Forhandlinger med Holland 1675.

Aarsagen til denne Rejse var, at Prinsen ikke delte Kurfyrstens Anskuelse om Felttogsplanen. Dette var saa meget naturligere, som den væsentligst var affattet med de brandenborgske Interesser for Øje. For Prinsen stod Frankrigs Svækkelse som det Hovedmaal, der skulde eftertragtes, og derfor havde han udarbejdet en Felttogsplan, hvilende paa dette Grundsyn, og sendt den til Hoffet i Wien, forinden han modtog Kurfyrstens Plan. Prinsen beregnede heri hele den Styrke, der skulde stilles ifølge Traktaterne, til 114,000 Mand, men denne Styrke vilde han have bragt op til 155,000 Mand. De 41,000 Mand, der manglede, skulde stilles af Kejseren og Holland med henholdsvis 16,000 og 25,000 Mand, imod at Kejseren og Spanien skulde betale Holland Subsidier for dette forøgede Kontingent. Af hele Styrken skulde der formeres 3 Hære paa tilsammen 113,000 Mand, der skulde operere mod Frankrig, hvorimod Danmark, Brandenborg og 10,000 Mand kejserlige Tropper, ialt 42,000 Mand, skulde operere mod svensk Pommern og Bremen. Da Kurfyrsten ikke billigede dette Forslag, anmodede han Prinsen af Oranien om at mødes med ham i Cleve. Prinsen efterkom Anmodningen og indtraf den 10. November.

Da Danmarks Stilling endnu var reserveret, og Prinsen ikke havde faaet Svar fra Wien, kunde der ved dette Møde ikke træffes bindende Aftaler, og man søgte derfor at enes om et Grundlag.

Kurfyrsten vilde fra Begyndelsen, at Danmark skulde angribe Skaane, og de brunsvigske Hertuger Bremen; men, da Prinsen fastholdt, at Pommern og Bremen skulde angribes af 20,000 Mand danske, 10,000 kejserlige og 30,000 brandenborgske og brunsvigske Tropper, medens Hovedstyrken gik mod Frankrig, sluttede Kurfyrsten sig dertil. Den 13. Marts rejste hver til sit.

Først efter Mødet fik Prinsen fra Wien Meddelelse om, at Kejseren ikke vilde forøge sit Kontingent, men endog forlangte, at de 10,000 Mand, han skulde afgive til Operationerne i Pommern, blev fradragne i Kontingentet, han skulde sende mod Frankrig. Holland traadte derfor tilbage fra sit Tilbud om at stille et forøget Kontingent.

Klingenberg var imidlertid bleven bekendt med Prinsens Plan, thi den blev ham meddelt den 10. Marts af en af de højere hollandske Statsembedsmænd, Fagel, til hvem han var bleven henvist. Han vidste derfor, at Prinsen vilde, at Danmark skulde deltage i Angrebet paa Pommern og Bremen og ikke foretage Landgang i Skaane. Men istedenfor at indberette dette, skrev Klingenberg den 12. Marts til Griffenfeld: »Jeg finder det ikke raadeligt, at Kongens Hær først rykker ind i Bremen, thi derved bliver Holsten blottet, og

Fjenden vil ikke undlade at benytte sig deraf. Min sentiment er, at Holsten bør dækkes med en Hær, hvilket kunde ske, naar Hans Majestæt først angreb Wismar og Warnemünde Skanse og derpaa efter Beskaffenheden avancerede mod Pommern for at hjælpe den tyske Hær. Jeg beder Deres højgrevelige Excellence naadigst tilgive mig, at jeg saa dristigt fremsætter mine ringe Tanker; Værket vil uden dem nøje blive overvejet af dem, som bedre forstaar det.[1])

Det vil heraf fremgaa, at det ikke var Klingenberg, der bragte det paatænkte Angreb paa Skaane til at strande, men at det fra første Færd havde en bestemt Modstander i Prinsen af Oranien, og at Klingenberg var vidende derom, da han skrev. Iøvrigt blev den foreløbige Aftale, der var truffen i Cleve, den 26. Marts meddelt saavel de danske som de fra de Forbundne mødte Afsendinge, der var samlede i Haag. Det kunde derfor kun lidet nytte, at det i et Konseilsmøde den 23. Marts i Kjøbenhavn blev besluttet, at Lilliencron, der var dansk Afsending ved Hoffet i Wien, skulde instrueres om at virke for, at Kongen kom til at operere i Skaane og i Hjertet af Sverige[2]). Thi Kejseren, Spanien og Holland var enige om at modsætte sig dette, og i Traktaten var det udtrykkelig bestemt, at Felttogsplanen skulde fastsættes ved almindelig Stemmeflerhed. Iøvrigt maatte det ogsaa ligge i Danmarks egen Interesse, at det først hjalp til at fortrænge Svenskerne fra Pommern og Bremen, før det skred til et Angreb paa Skaane. Thi, vilde Danmark angribe denne Provins, inden Sveriges tyske Provinser var erobrede, maatte det holde en saa stor Troppestyrke tilbage i Holsten og Oldenborg, at det ikke kunde optræde i Skaane med tilbørlig Kraft.

Efter Prinsen af Oraniens Tilbagekomst fra Cleve blev der taget alvorligt fat paa Forhandlingerne, der skulde føre til Brud med Sverige. Men de danske Afsendinge stødte bestandig paa Vanskeligheder. Købmændene i Amsterdam, der havde store Pengesummer til Gode i Sverige, forlangte Frihed til at fortsætte Handelen med dette Land, selv om det kom til Krig, hvilket Danmark selvfølgelig bestemt modsatte sig. Danmark foreslog, at der i 1675 kun skulde udbetales 300,000 Rigsdaler, imod at Hollænderne sendte en Flaade paa 20 Orlogsskibe med Brandere og mindre Fartøjer til Østersøen for paa denne Maade hurtigst muligt at faa hele den Flaade samlet, der skulde operere mod den svenske Flaade. Derimod ønskede det, hvis Krigen blev fortsat i 1676, at faa udbetalt 600,000 Rigsdaler

---

[1]) Forhandlinger med Holland 1675.
[2]) Wegener. 118.

mod til Gengæld at stille en Flaade paa 40 Orlogsskibe. Holland modsatte sig begge Forslag.

Paa Tid blev Forhandlingerne standsede, fordi Prinsen af Oranien blev angreben af Kopper, og Kurfyrsten maatte samtidig holde Sengen af Podagra. Men Kurfyrsten blev dog saa rask, at han den 24. April indtraf i Haag, og kort efter var Prinsen af Oranien ogsaa over sin Sygdom. Nu trængte Kurfyrsten paa for at faa en Afgørelse, og det lykkedes ham at sætte en Beslutning igennem i et Møde, der holdtes den 3. Maj 1675. Ifølge denne skulde alle de Forbundne erklære Sverige Krig den 5. Juni. Samtidig sluttede Klingenberg og Høgh, men dog med Forbehold af Kongens Samtykke, en Overenskomst om Flaadens Deltagelse i Krigen. Efter den skulde Danmark udruste 16 og Holland 9 Orlogsskibe foruden mindre Fartøjer. Disse 9 Skibe skulde snarest sendes til Østersøen, og de skulde blive ved den danske Flaade, saalænge det kunde forsvares efter Sømandskab. Den forenede Flaade skulde optræde med al Kraft. Holland og Spanien skulde betale 240,000 Rigsdaler i Subsidier til den danske Flaade. Ønskede de Forbundne, at Danmark skulde stille et større Antal Skibe, skulde der betales 15,000 Rigsdaler for hvert Skib. Om Flaadens Størrelse under de kommende Felttog skulde der træffes ny Aftale i December 1675 eller Januar 1676[1]).

Da Meddelelsen herom kom til Kjøbenhavn, mente Regeringen, at, skønt Klingenberg var gaaet udenfor sine Instruktioner med Hensyn til Flaadens Sammensætning, var der dog ikke andet at gøre end at gaa ind paa Overenskomsten. Det blev derfor den 14. Maj besluttet i Konseilet, at Just Høgh skulde sendes til Kurfyrsten for at bringe ham til at bryde med Sverige. Klingenberg skulde blive i Haag og erklære, at Danmark gik ind paa Overenskomsten paa følgende Vilkaar: 1) De resterende Hverver- og Subsidiepenge samt Pengene til Flaaden skulde udbetales strax. 2) De 9 Orlogsskibe skulde sendes til Danmark uden Forhaling. 3) De spanske Subsidier skulde ogsaa udbetales strax. 4) De lyneborgske Tropper skulde gaa mod Svenskerne i Tyskland, og, skete det ikke inden den 5. Juni, forbeholdt Kongen sig Frihed til at tøve med Krigserklæringen[2]).

Samtidig med Forhandlingerne i Haag var der uafbrudt bleven forhandlet i Kjøbenhavn med Grev Nils Brahe om et Forbund med Sverige, og Frankrig opbød alt, for at det skulde komme istand. Brahe havde medbragt et Udkast til en Traktat, som kom til at

---

[1]) Urkunden XIII. 826.
[2]) Wegener. 118.

danne Forhandlingsgrundlaget. Da man fra dansk Side ikke vilde gaa ind paa det svenske Udkast, opstilledes der den 25. April et Ultimatum, der var saa imødekommende, at Grev Brahe, støttet af den franske Afsending, Terlon, anbefalede sin Regering at tiltræde det.

Men Rigskantsler de la Gardie formaaede Carl XI til at nægte sit Samtykke. Den 24. Maj fik Grev Nils Brahe Meddelelse herom, men samtidig Befaling til at aabne Forhandlinger om Ægteskabet mellem sin Konge og Prinsesse Ulrikke Eleonore. Skønt Christian V havde adskilligt at indvende mod dette Parti, blev det dog sat igennem af Enkedronningen og Griffenfeld. Den 7. Juni vedtoges det i Konseilet, at der skulde svares Ja paa Brahes Tilbud, men at Kongen af Hensyn til dette Ægteskab »hverken mere eller mindre tænkte paa at blive ved sine Allierede«. To Dage senere fik Terlon Meddelelse om, at hvis Ægteskabet gav Anledning til Brud med de Forbundne, skulde Frankrig, der havde arbejdet stærkt paa at faa Partiet istand, betale 300,000 Rigsdaler aarligt, saalænge Krigen varede, og 300,000 Rigsdaler, naar Ægteskabskontrakten blev undertegnet[1]).

Den 14. Juni 1675 blev Trolovelsen offentliggjort, men det var saa langt fra, at de Forventninger, Sverige knyttede dertil i Retning af at holde Danmark tilbage, gik i Opfyldelse, at Vejen til Ægteskabet gik gennem den blodigste Krig, der er ført mellem Nordens Folk.

Frankrig var ikke tilfreds med, at Svenskerne, efter at være rykkede ind i Mark, blev staaende. Det arbejdede uafbrudt paa at faa dem til at rykke frem over Elben mod de brandenborgske og brunsvigske Lande, fordi det deraf tillige ventede, at Hertugen af Hannover og Biskoppen af Mynster skulde slutte sig til Frankrig og gaa imod Holland. Dette Tryk fra fransk Side i Forbindelse med at de Egne, Svenskerne havde belagt, efterhaanden var blevne fuldstændig udpinte, førte til, at den svenske Hær blev samlet ved Stargard den 29. April 1675, og i Begyndelsen af Maj rykkede den frem til Havellinjen, hvor den besatte Hovedovergangene: Havelberg, Rathenow og Brandenburg. Paa Marchen, samt efter at der var gjort Holdt, optraadte Svenskerne paa en Maade, der i Grusomhed ikke gav Tillys og Wallensteins Hære noget efter. »Mord, Ran, Voldtægt og Brandstiftelse«, siger Mankell, »hørte til Dagens Orden«. Kurfyrsten befalede derfor, at man skulde halshugge alle de Svenskere, man kunde faa fat paa, og Bønderne greb til Vaaben under Kommando af Godsejerne. Men denne Rejsning gjorde kun ondt værre.

---

[1]) Wegener. 124 og 125.

Rigsmarsk Wrangel var paa Grund af Sygdom bleven tilbage i Stettin, og, da ogsaa Mardefeld var syg, førte Generalløjtnant Volmar Wrangel Kommandoen. Han var vidende om Hærens Udskejelser, thi han udtalte: »Saa langt man kan se tilbage, og saa længe jeg har været Soldat, er en saadan Optræden mod Kristne uhørt«.[1]) Men desuagtet skred han ikke ind med Jernhaand for at skabe Mandstugt. Rigsmarsken maatte derfor begive sig til Hæren. Den 26. Maj forlod han Stettin. I Neu Brandenburg maatte han atter gaa til Sengs, og, da Gigten vedblev, lod han sig paa Baare bringe til Neu Rupin. Næppe var han ankommen her, før der indtraf Efterretning om, at Kurfyrsten af Brandenborg var under Fremrykning. Rigsmarsken begav sig derfor den 11. Juni til Havelberg og befalede Volmar Wrangel at sende Forstærkninger til denne By. Efter Modtagelsen af disse agtede han den 17. Juni at gaa over Floden for at møde Kurfyrsten, hvem han ventede at træffe i Egnen ved Halberstadt.

Men Kurfyrsten kom ham i Forkøbet.

Kurfyrsten havde samlet sin Hær, der talte 15,000 Mand, hvoraf 8,500 Ryttere. Den 28. Maj brød han op fra Egnen ved Schweinfurth, marcherede gennem Thüringen, og den 11. Juni naaede han Magdeburg. Her fik han at vide, at Rigsmarsken var i Havelberg, at Svenskernes Hovedstyrke stod under Volmar Wrangel i Neu Brandenburg, og at Rathenow var besat af Oberst Wangelins Dragonregiment for at holde Forbindelse mellem begge den svenske Hærs Fløje. Kurfyrsten besluttede at overfalde Rathenow.

Den 13. Juni Kl. 9 Aften brød han op med henved 8000 Mand og 14 Kanoner, og Natten til den 15. overfaldt og erobrede Generalfeltmarskal Derfflinger Rathenow. Kommandanten, Oberst Wangelin, 6 Officerer og ca. 100 Mand, blev fangne; Resten blev hugget ned.

Volmar Wrangel fik hurtig Efterretning om Rathenows Fald, men, uagtet han raadede over henved 11,000 Mand og 38 Kanoner, gik han ikke mod Kurfyrsten. Derimod tiltraadte han Tilbagetoget for over Fehrbellin at forene sig med Rigsmarsken. Skønt Kurfyrsten ved Besættelsen af Rathenow og Detacheringer foreløbig kun raadede over 6000 Mand og 12 Kanoner, fulgte han dog efter.

Den 17. Juni naaede Kurfyrsten Nauen, hver han stødte paa Fjendens Bagdækning, der blev kastet. Den 18. kom det til Slag mellem Kurfyrsten og Volmar Wrangel ved Hakenberg, en lille Mil S. O. for Fehrbellin. Svenskerne maatte efter betydelige Tab gaa tilbage. Men istedenfor hurtigst muligt at passere Passet ved Fehr-

---

[1]) Kessel. 49.

bellin opsatte Volmar Wrangel Afmarchen til den følgende Morgen. Efter Slaget blev Kurfyrsten forstærket med henved 3000 Mand, og den 19. tidlig om Morgenen fortsatte han Fremrykningen. Derfflinger, der havde Avantgarden, sprængte ind i Fehrbellin, red alt over Ende, hvad han traf paa, og bemægtigede sig en Del af Fjendens Kanoner samt næsten hele hans Bagage. Ialt mistede Svenskerne den 18. og 19. Juni 2400 Døde. Af Trofæer erobrede Kurfyrsten den 18. 8 Faner, 2 Estandarter og 1 Kanon, og den 19. tog Derfflinger 5 Kanoner, 21 Rust- og Ammunitionsvogne og henved 400 belastede Bagagevogne. Kurfyrstens Tab angives til 4—500 Mand.

Rigsmarsk Wrangel, der den 16. Juni fik Efterretning om Rathenows Erobring, besluttede at marchere til Wittstock, for at forene sig med Volmar Wrangel og derpaa gribe Offensiven. Men, da han den 19. om Morgenen naaede nævnte By, fik han Efterretning om, at hans Halvbroder var bleven totalt slaaet. Han gik derfor tilbage over Plauen og Malchin til Demmin, hvor han ankom den 30. Juni. Her stødte Halvbroderen til, og i Forening gik de bag Vandløbene, Reckenitz og Peene, der danner Skællet mellem Meklenborg og Pommern. Hæren var ved Fægtningstab og paa Grund af talrige Rømninger under Tilbagetoget svunden ind til 7—8000 Mand, og disse var i højeste Grad udmattede. Da Rigsmarsken uafbrudt var syg, begav han sig til sit Slot Wrangelsborg, 2 Mil S. O for Greifswalde. Han vilde afgive Kommandoen til Mardefeld, men denne var endnu Rekonvalescent og turde ikke paatage sig Hvervet. Heldigvis for Svenskerne var Feltmarskalløjtnant, Grev O. V. Kønigsmark stødt til under Tilbagegangen. Posten blev tilbudt ham, men af Beskedenhed nægtede han at tage Kommandoen. Nominelt blev denne hos Rigsmarsken, men i Virkeligheden var det Kønigsmark, som var den Ledende, og som opbød hele sin Energi for at faa Orden i de fortvivlede Forhold.

Kurfyrsten var fulgt efter til Wittstock, men der blev han staaende for at lade Tropperne hvile og for at afvente Forstærkninger. Derpaa fortsatte han Fremrykningen, og i Begyndelsen af Juli naaede han Bützow, hvor han tog Stilling mellem Rostock og Wismar, saa at han afskar Forbindelsen mellem den svenske Hær i Pommern og den svenske Hær, der stod i Bremen. Hovedkvarteret kom til Schwaan. I denne Stilling vilde Kurfyrsten afvente de kejserlige Hjælpetropper under Feltmarskal Grev Cob samt Meddelelse om, at den hollandske og danske Flaade var gaaet ind i Østersøen. Under Operationorne havde han nemlig den 4. Juni faaet Meddelels

om, at Danmark var gaaet ind paa Overenskomsten i Haag af 3. Maj samt var villig til at sende 16,000 Mand i Ryggen paa den svenske Hær.

Danmark havde imidlertid forberedt sig paa at træde i Aktion. Men vilde det føre Krig med Sverige i Pommern, kunde det ikke være tjent med at have en Modstander som Hertugen af Gottorp i Ryggen. Han havde desuden gjort sig yderligere mistænkelig. Den danske Regering havde i Slutningen af Maj 1675 faaet sikre Efterretninger om, at Hertugen havde anmodet Sverige om Tropper, og at Rigsmarsk Wrangel havde lovet ham 2000 Mand, der skulde landsættes i Ekernførde for at marchere til Tønning.[1]) General Weyher, der førte Kommandoen i Hertugdømmerne, havde faaet Underretning derom og Befaling til at træffe de nødvendige Foranstaltninger for at modvirke et saadant Foretagende. Men derved blev Regeringen ikke staaende. Kongen vilde gøre Hertugen uskadelig.

Under Paaskud af at ville mønstre Hæren i Hertugdømmerne forlod Christian V Kjøbenhavn den 14. Juni. Den franske Afsending, Terlon, der gik ud fra, at Rejsen dannede Indledningen til Danmarks Optræden paa Krigsskuepladsen, gjorde alt for at holde Kongen tilbage. Han tilbød endog Subsidier paa indtil 900,000 Rigsdaler, naar Danmark blot vilde holde sig neutralt. Men hans Forslag fandt intet Øre.

Forinden Rejsen blev tiltraadt, var der indledet Forhandlinger med Hertugen om forskellige Spørgsmaal, der laa Kongen og ham imellem, og for at gøre Hertugen føjelig tilbød man ham Oldenborg og Delmenhorst, imod at han til Gengæld afstod sine Besiddelser i Slesvig med Undtagelse af Gottorp Amt. Men man var ikke kommen til noget Resultat.

Den 15. Juni kom Kongen til Flensborg, hvor Hertugen mødte som hans Gæst. Den 16. gjorde denne Gengæld ved at byde Kongen, der samme Dag vilde til Rendsborg, til Frokost. Denne blev afholdt i et Telt, der var rejst ved Dannevirke. Kongen blev »meget herligt trakteret«; der blev drukket paa et godt Forlig, og, da Kongen fortsatte Rejsen, fulgte Hertugen ham halvvejs til Rendsborg. Det havde været Kongens Hensigt at lade Hertugen arrestere under Opholdet i Flensborg; men Griffenfeld, der ledsagede Kongen, forhindrede det, fordi han mente, at der endnu burde gøres et sidste Forsøg paa at komme til Forstaaelse, og det kunde ske, naar Hertugen besøgte Rendsborg.

---

[1]) Frankrig C. Ordrer til Mejercrone 1674—1675.

Efter Kongens Ankomst til Rendsborg optog Griffenfeld Forhandlingerne med Hertugens Raader, og det syntes et Øjeblik, som om det skulde lykkes at komme til Forstaaelse.

Den 25. Juni om Eftermiddagen kom Hertugen til Rendsborg for at overvære en Skyttefest. Men den følgende Dag indtraf Oberst Brockdorff som Afsending fra Kurfyrsten af Brandenborg. Obersten, der personlig havde deltaget i Slaget ved Fehrbellin, skulde give Kongen mundtlig Oplysning om dets Gang og Resultaterne. Desuden overbragte han et Brev, dateret Wittstock den 22. Juni fra Kurfyrsten, hvori denne indstændig opfordrede Kongen til at bryde med Sverige, ikke alene fordi Kurfyrsten nu havde slaaet det første Slag, men tillige fordi han ventede dette af det hjertelige og oprigtige Venskab, han nærede for Kongen.[1])

Efterretningen om Sejren ved Fehrbellin og Kurfystens Brev virkede saaledes paa Kongen, at han ikke mente at behøve at tage noget Hensyn til Hertugen af Gottorp, da Sverige tilsyneladende havde ondt nok ved at hjælpe sig selv og derfor var ude af Stand til at yde Hertugen nogen øjeblikkelig Hjælp. Kongen besluttede derfor, at Hertugen skulde tvinges til at gaa ind paa et Forlig, saaledes som dette blev affattet af Griffenfeld.

Den 26. Juni ved Middagstid blev Fæstningsportene lukkede, saa at Hertugen maatte betragte sig som Fange. Derefter blev der stillet den Fordring til ham, at han foreløbig skulde overlevere sine Fæstninger og Tropper til Kongen og meddele sine Embedsmænd, Tropperne og Befolkningen, at han havde overladt Forsvaret til Kongen. Nødtvungen maatte Hertugen gøre disse Indrømmelser, og derpaa fik han Frihed til at forlade Rendsborg. Hans Raader blev tilbage for at forhandle om Forliget. Dette blev afsluttet den 10. Juli. Hertugen forpligtede sig til at gøre fælles Sag med Danmark, afstaa Schwabsted Amt og give Afkald paa Souveræneteten over den hertugelige Del af Slesvig. Samtidig lovede han inden Aar og Dag at tage sine slesvigske Besiddelser til Lehn af Danmark. Forliget blev Dagen efter stadfæstet af Kongen, Hertugen og dennes Broder. Da Hertugen ikke følte sig sikker, begav han sig til Hamborg, og derfra sendte han en Klage til Kejseren, hvori han protesterede mod Forligets Gyldighed, fordi det var bleven ham aftvunget.

Som Følge af Forliget blev General Carl Arenstorff sendt til Tønning med et Regiment. Han ankom foran Fæstningen den 4. Juli om Morgenen, men Kommandanten, Oberst Walter, der var

---

[1]) Die Schacht bei Fehrbellin. 68.

uden Instrux, nægtede at aabne Portene. Op ad Dagen ankom et Brev fra Hertugen, der bemyndigede Walter til at overgive Fæstningen. Tropperne aflagde Ed til Kongen, og Walter traadte i dansk Tjeneste som Generalmajor. Stapelholm blev rømmet samme Dag, og Gottorp Slot blev besat af Kongens Tropper.

Under Opholdet i Rendsborg modtog Kongen den 9. Juli en ny Opfordring fra Kurfyrsten om at rykke frem for at deltage i et Angreb paa Wismar og Warnemünde. Kurfyrsten udtalte, at han vel ansaa sig som stærk nok til at magte denne Opgave, men han ønskede dog Hjælpen for Sikkerheds Skyld. Samtidig gjorde han opmærksom paa Nødvendigheden af, at den danske Flaade snarest muligt løb ud for at forhindre Sverige i at forstærke Hæren i Pommern. En Skrivelse fra Kurfyrsten, der indtraf nogle Dage senere, meddelte, at han vilde sende Geheimeraad v. d. Knesebeck til Kjøbenhavn for at forhandle om en Felttogsplan, og han tilføjede, at det gjaldt om ikke at spilde et Minut.

Fra Rendsborg gav Kongen Ordre til at fremme Flaadens Udrustning, og for at paase, at Ordren blev fulgt samt for at træffe Foranstaltninger til Sikringen af Sjælland, forlod han Fæstningen den 14. Juli. To Dage senere kom han til Kjøbenhavn og begav sig strax til Holmen for at inspicere Arbejderne paa Flaadens Udrustning.

Den 6. Juli 1675 ankom 7 af de hollandske Skibe, der skulde forstærke den danske Flaade, paa Kjøbenhavns Rhed under Kommandør Jacob Bincks. De medbragte Søofficerer, 3000 Matroser, Sejl, Ankere og andre Udrustningsgenstande til den danske Flaade[1]).

Kurfyrsten vedblev at banke paa. Den 12. Juli skrev Knesebeck, at Kurfyrsten agtede at belejre Wismar, men det kunde først ske, naar den danske Flaade spærrede Byen fra Søsiden. Den 24. s. M. meddelte Brandt, der var Kurfyrstens Afsending i Kjøbenhavn, at det var magtpaaliggende for de Forbundne at erobre Wismar, og for at vise, at dette Foretagende ikke var dikteret af Egennytte, tilbød Kurfyrsten, at Kongen gerne maatte beholde Byen, naar han til Gengæld vilde hjælpe Kurfyrsten med Erobringen af Stettin og Pommern.

Den 26. Juli naaede Knesebeck Kjøbenhavn. Den følgende Dag fik han Fortræde hos Kongen, og umiddelbart derefter sendte han Griffenfeld en Skrivelse, hvori han fremsatte følgende Anskuelser om Operationerne:

---

[1]) Droysen. 539.

Da General Baudissin ved en Forhandling, der efter Kongens Befaling havde fundet Sted den 18. Juli mellem Kurfyrstens Delegerede og ham, havde udtalt sig imod at begynde med Wismars Belejring, lagde Kurfyrsten, der dog ikke troede, at den vilde volde Vanskelighed, Afgørelsen heraf i Kongens Haand. Ifølge den samme Forhandling skulde Svenskerne angribes saavel i Bremen som i Pommern, og Flaaden rette Angrebet mod Rygen, Usedom og Wollin. Med Baudissin var man enedes om, at Kurfyrsten skulde fra Lenzen rykke frem over Wahren og Demmin paa Anclam, medens Kongen samtidig marcherede over Rostock paa Malchin. Men denne Plan tiltalte ikke Kurfyrsten, og derfor foreslog han, at Kongen og han skulde rette Angrebet fra Søsiden paa Rygen, Usedom og Wollin med den danske og hollandske Flaade, medens samtidig den danske Hær samt Kurfyrstens og de kejserlige Tropper gik over ved Damgarten, Demmin og Anclam, eller hvor man bedst kunde komme frem. Den af Hærene, der lettest kunde komme over Floderne, skulde hjælpe de andre over. Derpaa skulde de forenede Hære angribe et eller andet vigtigt Punkt og søge at afskære Fjenden al Tilførsel til Lands og Vands. Disse Forslag skulde dog kun betragtes som Tanker, der kunde gøres til Genstand for nærmere Drøftelse. Kurfyrsten stod rede til at rykke frem, og de kejserlige Tropper sluttede sig til ham. Derfor kom det kun an paa, at Kongen jo før jo hellere afsendte Flaaden, saa at Fjenden ikke fik Lejlighed til at proviantere Fæstningerne og overføre et Korps til Forpommern. Samtidig burde der opereres mod Bremen. Dertil vilde Kurfyrsten stille 1200 Ryttere og 800 Mand Infanteri; Biskoppen af Mynster vilde i samme Øjemed afgive 6000 Mand, og Paderborn 500 Ryttere og 800 Infanterister, saa at hele Styrken gik op til 9,300 Mand. Denne Styrke kunde Kongen forøge med, hvad han ansaa fornødent, og den skulde staa under hans Kommando. Kurfyrsten haabede, at ogsaa de lyneborgske Tropper vilde deltage i dette Angreb, og det var ikke Holland, men Spanien, som holdt haardt paa, at Lyneborgerne blev ved Mosel. Operationerne burde ske hurtigst muligt. Tiden gik, Maaned efter Maaned, og der var kun liden Tid tilbage til Felttoget. Samtidig gav man Fjenden Lejlighed til at komme til Kræfter. Kurfyrsten bad derfor Kongen om ufortøvet at skride til et virkeligt Brud med Sverige, lade Flaaden stikke i Søen og sætte Hæren i Marche for at udføre den omtalte Plan. Warnemünde, som Kurfyrsten allerede havde sat sig i Besiddelse af, stilledes til Kongens Raadighed for at lette Forplejningen. Lykkedes det at erobre Pommern, vilde Kurfyrsten afstaa Rygen til Danmark. Knesebeck sluttede med at hen-

lede Opmærksomheden paa, hvor vigtigt det var, at der toges en hurtig Beslutning og blev begyndt[1]).

Mundtlige Forhandlinger mellem Knesebeck og Griffenfeld førte til, at denne lovede, at Flaaden skulde løbe ud samme Uge. Da det ikke skete, skrev Knesebeck den 31. Juli et skarpt Brev til Griffenfeld, hvori han bad om at faa nøjagtigt opgivet Dagen, paa hvilken Flaaden vilde løbe ud, samt om at der maatte blive given Befaling til, at Tropperne sattes i Marche mod Bremen og Pommern. Tillige anmodede han om at faa oplyst, hvorvidt Kongen vilde gaa ind paa Kurfyrstens Operationsplan[2]).

De danske Tropper, der skulde benyttes til Felttoget, laa allerede mellem Slien og Elben under midlertidig Kommando af Weyher, der den 8. Juli var bleven udnævnt til Feltmarskalløjtnant. Danmark kunde altsaa vise sin Imødekommen ved at sætte Hæren i Bevægelse, og derfor fik Weyher den 31. Juli Meddelelse om, at Krigen med Sverige skulde begynde, samt Befaling til at sende en Avantgarde paa 4 Rytterregimenter ind i Lauenborg og at træffe Foranstaltning til Hærens Koncentration. Statholderen i Norge, Ulrik Frederik Gyldenløve, fik samtidig Meddelelse om, at da Svenskerne havde taget adskillige Fartøjer under Nexø, Fladstrand og andre Steder, havde Flaaden faaet Ordre til at løbe ud for at bemægtige sig de svenske Skibe. Da Sverige formodedes at ville betragte dette som et Fredsbrud, skulde Gyldenløve være paa sin Post.

Knesebeck, der fik Meddelelse herom, følte sig beroliget, og den 2. August forlod han Kjøbenhavn, uden dog at have faaet Oplysning om, hvorledes Kongen stillede sig til Kurfyrstens Felttogsplan. At det, der laa bag den, var, at Kurfyrsten vilde have Overkommandoen i Pommern og overlade Kongen Kommandoen i Bremen, kan næppe være Tvivl underkastet, og selv om det ikke kom frem ved Forhandlingen i Konseilet den 3. August, saa var det dog vistnok Grunden til, at Konsejlet besluttede at skrive til Kurfyrsten, at det Forslag, han havde fremsat, frembød ligesom Baudissins Forplejningsvanskeligheder og at tilføje: »Men saasom Øjet bedst om alt saadant i Nærheden kan judicere, saa vil Hans Majestæt ved sin Ankomst til Hæren, som nu alt er befalet videre at avancere, sig herpaa videre at erklære. Og er Flaaden imidlertid beordret al secours til Tyskland at hindre, en og anden Diversion paa de pommerske

---

[1]) Forhandlinger mellem Brandenborg og Danmark 1672—1676 A.
[2]) Samme.

Kyster efter Kurfyrstens Befaling at foretage og ellers Kurfyrsten udi alting og efter yderste Mulighed at gaa til Haande«[1]).

Griffenfelds Bestræbelser havde været rettede paa om muligt at holde Danmark udenfor Krigen, og selv, da det i Begyndelsen af 1675 tegnede til, at Krigen med Sverige næppe kunde undgaas, vedblev han dog at holde Forhandlingerne gaaende til alle Sider. Det skete ikke alene for at kunne benytte enhver Chance, der maatte vise sig, men tillige og ikke mindst for at Danmark, hvis det blev nødvendigt, ikke kom til at gribe ind, før der var afgjort Sandsynlighed for, at Krigen fik et godt Udfald. Derfor forlangte Griffenfeld uafbrudt, at de Forbundne i Virkeligheden skulde vise, at det var deres Agt at føre Krigen med Alvor og Energi, og at de skulde begynde. Naar dette Forlangende navnlig kom til Orde overfor Kurfursten, var det, fordi man havde ondt ved at forstaa, at han blev staaende i sine Vinterkvarterer som rolig Tilskuer til, at Svenskerne ødelagde hans Lande i Bund og Grund. Kurfyrsten mistænktes paa samme Tid for at staa i fortrolige Underhandlinger med Frankrig og beskyldtes for at have været Hovedaarsagen til den Vending, Felttoget 1674 fik. Griffenfeld havde faaet Meddelelse herom fra Klingenberg; men ogsaa Kejseren vidste Besked derom. Thi den 14. Februar 1675 skrev en af hans Afsendinge, at Kejseren frygtede for, at Kurfyrsten skulde søge Forstaaelse med Frankrig. Da Beskyldningen for uheldig Optræden i Felttoget 1674 blev fremsat højlydt, kom den Kurfyrsten for Øre, og det gav Anledning til, at han den 22. Februar 1675 skrev til Kejseren: »Jeg nærer Betænkeligheder ved længere at falde Deres Majestæt til Besvær, men, da meget kommer an paa Vedligeholdelsen af gensidig Tillid og Bortfjernelsen af Misforstaaelser, som enkelte Ildesindede bestræber sig for at vække, saa tvinger min Uskyldighed og min Kærlighed til det fælles bedste mig til at omtale, hvor smerteligt det har været mig at erfare, at nogle hos Deres Majestæt vækker de Tanker, som om jeg havde kunnet forhindre Undsætningen af Breisach og Tilbagegangen over Rhinen (1674) og været den, der først har foranlediget denne Tilbagegang«[2]).

Til Mistænksomheden overfor Kurfyrsten kom ogsaa den Omstændighed, at Danmark ikke havde afsluttet nogen Traktat med ham om Krigen. Og vel havde Kurfyrsten givet gyldne Løfter om, at Danmark skulde faa baade Wismar og Rygen, men hvem indestod for, at Kejseren, der var Part i Sagen, vilde gaa ind paa, at Ord-

---

[1]) Wegener. 125.
[2]) Urkunden und Aktenstücke XIV. 815.

ningen af dette Spørgsmaal alene blev truffen af Kurfyrsten og Danmark.

Griffenfelds Hensigter fremgaar klart af en Beslutning, der blev tagen i Konseilet den 25. April 1675, og som gik ud paa, at Forhandlingerne skulde holdes aabne med Sverige og Frankrig saa længe som muligt for at faa afsluttet en Traktat med en af dem eller begge, eller i Nødsfald træde i Exekution med Holland [1]). Da denne Politik maatte regne med Muligheden af en Krig, havde Griffenfeld sørget for, at der blev truffen de fornødne Forberedelser.

Hæren ɔ: de 16,000 Mand, Danmark havde lovet at stille, var i Hovedsagen marcheberedt. Derimod var Forholdet ikke det samme med Hensyn til Flaaden. Pengemangel havde været Skyld i, at der ikke var anvendt saa meget paa Flaadens Vedligeholdelse og Forøgelse, som Kongen ønskede, men fra April 1675 var der dog bleven udfoldet stor Virksomhed paa Holmen. Men, da man tvivlede om at kunne faa udrustet et tilstrækkelig stort Antal Skibe, foreslog Danmark Holland — som tidligere omtalt — at denne Magt i 1675 skulde sende 20 Orlogsskibe til Øresund. Da Holland nægtede at gaa ind derpaa, blev Danmark tvunget til at udruste et større Antal Skibe end paaregnet. Endelig Bestemmelse derom kunde dog først tages, efter at Kongen den 14. Maj var gaaet ind paa Overenskomsten. Men Udførelsen var afhængig af, at Holland opfyldte Betingelserne, saa at Subsidierne til Flaaden blev udbetalte strax, og at de 9 hollandske Skibe, der skulde forstærke den danske Flaade, ufortøvet afgik til Sundet. Men ingen af disse Betingelser blev opfyldt. I Subsidier skulde Danmark have 240,000 Rigsdaler, men indtil Marts 1676 fik det kun udbetalt 136,000 Rigsdaler, saa at Kongen maatte spæde til af sin private Kasse. Ikke bedre gik det med Skibene. Istedenfor 9 sendte Holland kun 7 Orlogsskibe, og de naaede først Kjøbenhavn den 6. Juli. Men, da de ikke alene medbragte Personel, men ogsaa et betydeligt Materiel, der skulde benyttes til Udrustningen af den danske Flaade, saa kunde der først nu tages alvorligt paa Mobiliseringen, og derfor var det, at Flaaden ikke var istand til at stikke i Søen før i August Maaned.

For Landoperationernes Vedkommende var det bleven bestemt, at Danmark skulde deltage i Kampen i Nord Tyskland og ikke gøre Landgang i Skaane. Men, da Klingenberg den 29. Maj 1675 afgav Erklæring herom i Haag, skete det paa den Betingelse, at Hertugerne af Brunsvig-Lyneborg skulde med deres Tropper deltage i Angrebet

---

[1]) Wegener 120.

paa Bremen. Kurfyrsten skrev samme Dag til sine Forhandlere i Haag, at han fra Kjøbenhavn havde faaet Meddelelse om, at Danmark stod »fast og ubevægeligt« paa, at de lyneborgske Tropper ikke maatte sendes til Flandern, men anvendtes i Bremen. Han tilføjede, at han ganske tiltraadte de Grunde, som Griffenfeld havde anført for Nødvendigheden heraf, og at han frygtede for, at hvis Spanien og Holland ikke gav Afkald paa de lyneborgske Tropper, vilde Danmark ikke gaa med, thi Griffenfeld havde erklæret, at Danmark og Kurfyrsten i saa Fald havde Grund til at betænke sig paa, om de overhovedet skulde engagere sig.[1]) Desuagtet vilde Kejseren og Spanien benytte disse Tropper mod Frankrig og trak Størstedelen af dem til Landau. Forhandlingerne maatte derfor fortsættes. Men desuden maatte Danmark forhandle med Hertugen af Hannover for at formaa ham til at holde sig neutral, og disse Forhandlinger afsluttedes først den 1. September. Omtrent samtidig lykkedes det at opnaa Enighed om Anvendelsen af de lyneborgske Tropper. Det vil heraf ses, at først paa dette Tidspunkt blev Fordringen opfyldt, som Danmark i Maj havde stillet som Betingelse for at bryde med Sverige.

Men under disse Forhandlinger faldt Slaget ved Fehrbellin. Det kom som et Lyn fra en klar Himmel, thi ingen havde tænkt sig Muligheden af, at Kurfyrsten skulde være istand til at tilføje den svenske Hær et saadant Nederlag. Men derfor var heller ingen af hans Forbundne forberedt paa at kunne gribe ind for fuldt at udbytte den aldeles uventede Fordel. Kurfyrsten drev nu paa Danmark for at benytte Lejligheden til at erobre Pommern, og derfor forlangte han, at den danske Flaade hurtigt skulde sendes til Østersøen. Da det var umuligt, beklagede han sig til Kejseren og Prinsen af Oranien. Han fik Medhold. Fra Wien hed det, at »man var næsten bestyrtet over det danske Hofs Opførsel«, og fandt det »ikke ræsonnabelt, at det afgjorde sine Partikulærsager (Forholdet til Hertugen af Gottorp) benyttende sig af Fordelene ved Alliancen og ikke udrettede noget til det fælles bedste«. Prinsen af Oranien svarede, »at der kun var megen liden Sandsynlighed for, at de Danske satte nogen Flaade i Søen«.[2])

Men var disse Klager berettigede, og var Kejseren og Prinsen sagesløse? Allerede den 16. Maj skrev Kurfyrsten til Kejseren, at det var højst nødvendigt, at de 10,000 Mand kejserlige Hjælpetropper under Feltmarskalløjtnant Cob, der skulde stilles til hans Raadighed,

---

[1]) Urkunden und Aktenstücke XIII. 809.
[2]) Droysen. 540.

stødte til ham. Da det ikke skete, mindede han paany derom den 12. Juli. Først den 8. August fik han Svar, hvori det hed, at Cob var undervejs, men var bleven standset af Regn. Midt i August, altsaa samtidig med, at den danske Avantgarde rykkede ind i Lauenborg, rykkede Cob ind i Meklenborg, men istedenfor 10,000 Mand medbragte han kun 6500 Mand. Hvad Prinsen af Oranien angaar, da er det omtalt, at Holland sendte Danmark et mindre Antal Skibe og senere, end det var fastsat, og at Subsidierne ikke blev betalte i rette Tid. Dertil kom, at de Forbehold, Danmark havde taget, da det gik ind paa Overenskomsten af 3. Maj 1675, ikke hævedes paa Grund af Sejren ved Fehrbellin.

At det Dobbeltspil, Griffenfeld var nødt til at føre i Udenrigspolitiken, maatte skabe en vanskelig Stilling for de danske Afsendinge i Haag, Wien, hos Kurfyrsten og i Paris — om Stockholm er allerede talt — var ligesaa uundgaaeligt, som det var naturligt, at de beklagede sig derover. Men det var i Virkeligheden det Underordnede. Hovedsagen for Griffenfeld maatte være, at det ikke kom til Brud, før Chancerne for en Krigs Udfald kunde betragtes som gode. Men Flaaden maatte i Søen, før Hæren kunde begynde sine Operationer, og, naar man vil sammenligne den Tid, der behøvedes, for at faa den svenske Flaade ud, med den, som den danske Flaade brugte, vil man komme til Overbevisningen om, at der intet var bleven forsømt. Det er derfor uden nogen Hjemmel, naar man [1]) har beskyldt Griffenfeld for, at han stod vaklende i det Øjeblik, da det gjaldt om at handle, og har sigtet ham for, at han holdt sig tilbage af Ønsket om ved Ludvig XIV's Hjælp at opnaa et Ægteskab med Prinsessen af Taranto. Var dette sandt, havde Griffenfeld ofret Fædrelandets for sine personlige Interesser, hvorledes var det saa muligt desuagtet at rose ham for hans Fædrelandskærlighed? Men der er langt mere Grund til at beundre den Maade, hvorpaa Griffenfeld førte Forhandlingerne og, da det ikke kunde undgaas, førte Danmark ind i Krigen.

Midt i August greb Danmark ind.

Sveriges Stilling var den Gang ikke langt fra at være fortvivlet. Den 5. Juni havde Holland erklæret det Krig, og den 19. s. M. fulgte Kejseren efter. Disse Krigserklæringer vakte stor Uro i Sverige, og Bekymringerne voxede, da man kort efter fik Efterretning om, at der var tilstødt den svenske Hær et Uheld ved Fehrbellin. Efterretningen var ufuldstændig, og man kunde derfor ikke danne sig noget Begreb om, hvad der egentlig var sket. Rigsmarsk Wrangels

---

[1]) A. D. Jørgensen. II. 267—280.

første Beretning, der afsendtes fra Demmin den 23. Juni, skabte ingen Klarhed, thi den meddelte kun, at der var indtruffen en Ulykke, om hvis hele Omfang han endnu ikke var istand til at give Oplysning. En ny Beretning af 27. s. M. spredte ikke stort mere Lys. Først da Wrangel kom tilbage til sit Slot, Wrangelsborg, sendte han den 2. Juli en fuldstændig Beretning om Slaget og om Tilbagegangen. Han klagede deri tillige over det store Antal Desertører af hans tyske hvervede Tropper, hvorved Styrken var gaaet ned til 7000 Mand, og bad om at blive forstærket med 6000 Mand samt om at faa tilsendt Penge, da hans Hær led Mangel paa alt. Udover de 7000 Mand havde han henved 5000 Mand Besætningstropper i Meklenborg og Pommern og 1500 Rekruter, der var under Organisation. Forbindelsen med Bremen var afbrudt, og lykkedes det ikke at genoprette den, var Bremen henvist til at forsvare sig med de 5—6000 Mand, der stod i Fæstningerne i denne Provins. Sluttelig bad han om, at der maatte blive sendt ham 2 Rigsraader til Hjælp, samt om at han snarest maatte blive afløst i Kommandoen, da hans Svaghed voxede Dag for Dag.

Da Rigskantsler de la Gardie modtog denne Beretning, vidste han hverken ud eller ind, og derfor blev han paa sit Sommeropholdssted, hvor han den Gang befandt sig. Feuquières søgte at faa ham til at handle ved at sende ham et Operationsudkast. Men det frugtede heller ikke, og forgæves søgte han at finde Midlerne til at rive Svenskerne ud af den »Dødens Dvale«, som Efterretningen om Nederlaget ved Fehrbellin havde fremkaldt.

Da lod den unge Konge høre fra sig. Midt i Juli kom han til Stockholm og befalede, at Hæren i Pommern skulde forstærkes. Da det kun kunde ske ved Flaadens Hjælp, skulde dennes Udrustning fremskyndes med størst mulig Kraft. Kongens Ankomst til Stockholm havde tvunget Rigskantsleren til ogsaa at begive sig til Hovedstaden for at tage fat. Den 17. Juli meddelte han Feuquières, at der om 3 Dage vilde blive sendt 2000 Mand til Pommern, og at denne Styrke halvanden Uge senere vilde blive efterfulgt af Flaaden, der skulde tælle 40 Orlogsskibe med 8000 Matroser og 4000 Mand Fodfolk. Men Feuquières indsaa altfor godt, at det kun var fri Fantasi.

Var saaledes Sveriges Tilstand i det Øjeblik mere end vanskelig, saa øgedes Vanskelighederne yderligere ved, at dets Allierede, Frankrig, paa dette Tidspunkt led et Tab af stor Betydning. Marskal Turenne, der i Foraaret 1675 var gaaet over Rhinen, faldt nemlig den 26. Juli paa en Rekognoscering umiddelbart før Slaget ved

Sassbach. Hans Efterfølgere i Kommandoen blev paa Tid nødte til at trække sig tilbage, og det var umuligt at forudse, hvad Vending Operationerne vilde tage.

Det var under disse Forhold ganske naturligt, at den Del af den svenske Nation, der havde Evne til at bedømme Situationen, begyndte at frygte for Landets Fremtid og vendte hele sin Misfornøjelse mod Rigskantsleren, der med en ubegribelig Letsindighed og kun for at gøre Frankrig en Tjeneste havde ført Sverige ind i en Krig, hvori det ikke havde den fjerneste Udsigt til at vinde noget, men kun Chancer for at tabe. Erkendelsen heraf førte til, at Stænderne, der mødtes i September 1675, besluttede at drage Formynderregeringen og Rigsraadet til Ansvar for den Maade, hvorpaa det havde ledet Sveriges Udenrigspolitik samt ført Husholdning med Statens Midler. Dermed var Rigskantslerens Magt brudt, nu kom alt an paa Kongen.

Rustningerne.

Allerede under Frederik III var der tagen fat paa Ordningen af Forsvarsvæsnet. Arbejdet blev fortsat under hans Efterfølger og lagt i Hænderne paa Krigskollegiet. For dette blev der i 1670 given en ny Instrux, der blandt andet bestemte, at Kollegiets Sekretær — foruden at expedere alle de fra Kollegiet udgaaende Sager — tillige skulde udfærdige alle andre Landhæren umiddelbart vedkommende Breve, der skulde underskrives af Kongen.

I 1675 bestod Krigskollegiet af Feltherren, Grev Hans Schack, Rigsmarsk Kørbitz, Feltmarskalløjtnant Weyher, Generaladmiral Bjelke, Generalkrigskommissær Otto Powisch, Statshauptmand i Kjøbenhavn Oberst Frederik Thuresen og Krigssekretær, Generalauditør Herman Mejer.

Da Feltherren var syg, og Krigssekretæren ifølge Instruxen daglig kom i Berøring med Kongen, hvis Øre han hurtig vandt, varede det ikke længe, før Krigssekretæren blev den virkelige Leder paa alle Hærvæsnets Omraader, fraregnet den Periode i 1676, da Hertug Hans Adolf af Pløn var Højstkommanderende.

Herman Mejer var født 1631 i Rostock. Efter at have studeret jura ved tyske Universiteter traadte han først i gottorpsk og senere i dansk Tjeneste, hvor han i 1657 blev ansat som Generalauditør og Krigssekretær i Kollegiet. I denne Stilling skaffede han sig en saadan Betydning, at det var ham, der udarbejdede Organisationsplaner for Hæren, øvede afgørende Indflydelse paa Besættelsen af de militære Poster og udfærdigede Operationsplaner og Instruxer for de højere Kommanderende. Ja, det gik endog saavidt, at han udarbejdede taktiske Bestemmelser for Rytteriets Anvendelse under Kamp, og at det i Løbet af den skaanske Krig ikke var sjeldent, at hans Stemmegivning gjorde Udslaget, naar der blev holdt Krigsraad. Det var

derfor ikke at undres over, at han i Hæren blev betragtet som almægtig, saa at alle, høje som lave, bejlede til ham og henvendte sig til ham, naar de ønskede at opnaa noget, være sig hos Kongen eller hos Krigskollegiet. Han var, foruden at være ærgerrig, ualmindelig dygtig og indsigtsfuld, og hans Arbejdskraft var ligefrem fænomenal; thi han konciperede selv alt, det største som det mindste, og der findes i Arkiverne for enkelte Dage et saadant Utal af Expeditioner, udfærdigede med hans Haandskrift, at man vilde have anset det for umuligt, at en enkelt Mand havde kunnet præstere Arbejdet, hvis ikke Aktstykkerne forelaa som talende Vidnesbyrd. Men han havde den Fejl, at han ikke forstod at træffe den rette Begrændsning for sin Virksomhed. Han vilde forstaa sig paa alt, og dette i Forbindelse med hans Herskesyge bevirkede, at han ikke var uden Skyld i de Ulykker, der ramte Hæren i Løbet af Krigen.

I Aarene forud for Krigens Udbrud havde Krigskollegiet udarbejdet forskellige Planer for Hærens Udfolding paa Krigsfod; men i Foraaret 1675 fik det Befaling til at fremsætte Forslag om Dannelsen af den Felthær paa 16,000 Mand, som Danmark skulde stille i Henhold til Traktaten med Holland.

Den danske staaende Hær var den Gang sammensat paa følgende Maade:

1. Fodfolket:

a. 5 hvervede Regimenter, der havde Navn af Kongens Livregiment, Dronningens Livregiment, Feltherrens, Feltmarskalløjtnantens og Maximilian Rosenkrantz's Regiment.

b. 5 nationale Regimenter: Det sjællandske, det fynske, det første og det andet jydske samt det slesvig-holstenske Regiment.

c. Nogle holstenske Frikompagnier, hvortil — efter Forliget med Hertugen af Gottorp — kom de tidligere gottorpske Kompagnier.

2. Rytteriet:

a. Et Kompagni Garde til Hest og Livregimentet, der begge var hvervede.

b. 5 nationale Regimenter, nemlig det sjællandske, det fyenske, det første og det andet jydske samt det slesvigske Regiment.

c. Rostjenesten, der udskreves af Adelens Gods, og som bestod af 2 sjællandske, 2 fynske og 4 jydske Kompagnier, men de var ikke indkaldte i Fredstid.

3. Artilleriet.

Denne Vaabenart var nærmest at betragte som et Depôt af Befalingsmænd, Menige og Materiel, hvor af man ved hvert Felttog organiserede efter Behovet.

Det var af denne Stamme, at der blev dannet en Felthær og Besætningstropper.

Ved Fodfolket formeredes hvert af de hvervede Regimenter paa 12 Kompagnier, og de nationale Regimenter fordobledes, saa at hvert kom til at tælle 16 Kompagnier. Hvert Kompagni talte 100 Hoveder. Af denne Styrke skulde hvert Regiment rykke ud med 8 Kompagnier, der formeredes i 2 Bataillonner, hver paa 4 Kompagnier. De øvrige Kompagnier holdtes tilbage som Besætningstropper og samledes paa en noget forskellig Maade efter den Styrke, der behøvedes i den enkelte Fæstning. Det slesvig-holstenske nationale Regiment kom dog til at danne en Undtagelse. Det blev formeret i 2 Regimenter, hvert paa 2 Bataillonner à 4 Kompagnier. Deraf fik Hertug Bernhard af Pløn den 20. August 1675 Kommandoen over den Del, der var udskreven i Slesvig, og som fik Navn af det plønske Regiment. Den anden Del, der var udskreven i Holsten, benævntes det holstenske Regiment og stilledes under Kommando af Oberst Wittmaack.

Desuden blev der ved Hverving oprettet 5 nye Infanteriregimenter, der efter deres Chefer fik Navn af Baudissins, Bremers, Lütkens, Degenfeldts og Harloffs Regimenter. I Bremers Regiment optoges de holstenske Frikompagnier. De tidligere gottorpske Kompagnier, der havde ligget i Tønningen, blev formerede i 3 Kompagnier og tildelte Oberst Lütkens Regiment; de øvrige gottorpske Tropper blev indlemmede i Oberst Degenfeldts Regiment.

For at faa det fornødne Mandskab til de nationale Regimenter blev der udskreven 1 Mand for hver 70 Tønder Hartkorn, hvilket gav en Forøgelse af 4300 Mand.

Ved Rytteriet blev Garden til Hest organiseret som et Regiment; de fire kongerigske nationale Regimenter blev fordoblede, og alle Regimenter kom til at tælle 6 Kompagnier. Af disse talte Livkompagniet 94, og de øvrige Kompagnier 83 Hoveder, saa at et Rytterregiments Styrke udgjorde 500 Hoveder.

Desuden blev der hvervet 3 Rytterregimenter, der hvert fik samme Inddeling og Styrke som de andre Regimenter, og som henholdsvis stod under General Baudissin, Oberst Johan Gewecke og Oberst Gotfried Rauch.

Da Danmark ifølge Traktaten med Holland skulde stille Dragoner, blev der hvervet 2 Dragonregimenter à 6 Kompagnier og med en Styrke af 500 Hoveder hvert. Det ene stod under Obert Grev Ditlef Rantzau, det andet under Oberst Ørtzen. Desuden fandtes ved Hæren 2 hvervede Dragonkompagnier: Feltherrens og Duncans.

Rostjenesten formeredes i 2 Regimenter à 500 Hoveder. Det ene dannedes af de sjællandsk og fynske Kompagnier under Oberst Grev Holck, det andet af de jydske Kompagnier under Oberst Mogens Kruse.

Hæren kom derved til at bestaa af:

Fodfolk.

4 nationale Regimenter à 1600 Mand . .	6,400 Mand	
2 — Regimenter (Det slesvig-holstenske) à 800 Mand	1,600 —	
10 hvervede Regimenter à 1200 Mand . .	12,000 —	
		20,000 Mand

Rytteri.

9 nationale Regimenter à 500 Mand . . .	4,500 Mand	
5 hvervede — à 500 Mand . . .	2,500 —	
2 Regimenter Rostjeneste à 500 Mand . .	1,000 —	
		8,000 Mand

Dragoner.

2 hvervede Regimenter à 500 Mand . . .	1,000 Mand	
Feltherrens Kompagni	80 —	
Duncans Kompagni	120 —	
		1,200 Mand
Hele Styrken udgjorde saaledes		29,200 Mand

Af denne Styrke efterlodes som Besætningstropper i Fæstningerne 80 Infanterikompagnier med en Styrke af 8000 Mand, samt af Rytteri Livgarden til Hest, det andet sjællandske nationale Rytteriregiment under Oberst D. Rantzau og hele Rostjenesten, ialt 2000 Ryttere. Dette Rytteri fordeltes til Sjælland, Laaland, Fyn og Jylland. Der synes tillige at være bleven hvervet Dragoner til denne Tjeneste, men Arkivernes Oplysninger derom er mangelfulde.

Om der end saaledes skulde efterlades en betydelig Styrke, saa ansaa man dog ikke denne istand til tillige at sikre mod Landgang. Den 6. August 1675 befalede Kongen derfor, at der skulde oprettes et Landeværn. Det skulde bestaa af alt tjenstdygtigt Mandskab i Kjøbstæderne saavel som paa Landet fra det 18. til det 50. Aar og anvendes efter Amtmændenes nærmere Bestemmelse. Borgerskabet skulde, saasnart det blev befalet, møde med »fuldt Gevær« og tilstrækkelig Ammunition, hver Helgaardsbonde med Musket, Kaarde og et Skaalpund Krudt, og hver Halvgaardsbonde med Spyd og Kaarde. Borgerskabet skulde kommanderes af Kaptajner, Bønderne af Birke- eller Herredsfogderne. Desuden blev det befalet, at der overalt langs

Kysterne skulde oprettes Bavner og holdes Strandvagt, for at man itide kunde faa Efterretning om Landgangsforsøg.

Kongen havde endvidere givet Befaling angaaende Organisationen af den norske Hær. Den talte:

4 hvervede Infanterikompagnier	486	Mand
Det Akershusiske Infanterirgt., Generalmajor Lövenhjelm Det Oplandske — , Oberst Gersdorff Det Smaalenske — , Oberst Wisborg Det Trondhjemske — , Generalløjt. Rysensten Det Bergenhusiske — , Oberst v. Hatten Det Vesterlenske — , Oberst Mogens Krag.	9,705	—
Et Rytterregiment paa 2 Eskadroner, Oberst Recke . .	496	—
2 Eskadroner Dragoner	300	—
Artilleri (18 3-Pd. og 8 6-Pd. Kanoner)	106	—
Ialt . . .	11,093	Mand

Heri skete den Forandring, at det trondhjemske Regiment blev delt i 2 Regimenter, hvoraf det ene kommanderedes af Oberst v. Haven, og det andet af Oberst Coucheron. Styrken forøgedes, saaledes at Infanteriet kom til at tælle 10,633, Rytteriet 750 og Dragonerne 654 Mand, ialt 12,037 Mand.

Kongens Halvbroder, Ulrik Frederik Gyldenløve, der var Statholder i Norge, var tillige Hærens Højstkommanderende. Om hans militære Dygtighed var der ingen Tvivl, men, da han var en flygtig Karakter, ansaa Kongen — vistnok tilskyndet af Griffenfeld — det rettest at ansætte Geheimeraad Jens Juel som hans Raadgiver.

Den danske Hær, der skulde rykke i Felten, mødte ikke uforberedt. Der tjente i den mange krigserfarne Officerer, og desuden havde Kongen, som Forberedelse til Krigen, i Maj Maaned afholdt en større Troppesamling ved Alminde i Nærheden af Kolding. I den deltog Garden til Hest, 7 Rytterregimenter, 6 halve og 4 hele Infanteriregimenter og 20 Kanoner. Lejren var indrettet fuldstændig krigsmæssig, og der var ved den anlagt en stor Skanse til Indøvelse af Angreb og Forsvar, ligesom der blev indøvet alt, hvad der kunde komme til Anvendelse under en Krig. Af denne Grund saavelsom efter de Vidnesbyrd, der iøvrigt foreligger, er der al Anledning til at tro, at den danske Hær indtog en meget hæderlig Plads i Hærenes Rækker.

Linjen var Kampformationen. Den almindelige Slagstilling — ordre de bataille — var med Fodfolket i Midten og Rytteriet paa begge Fløje samt i 2 Træfninger. Kampénheden var for Fodfolket

Bataillonen og for Rytteriet Eskadronen, der som Regel dannedes af 2, men undtagelsesvis af 3—4 Kompagnier.

Fodfolket stod paa 6 Geleder, men kunde formeres paa 3; Afstanden mellem Gelederne var 3 Skridt. Mandskabet var enten bevæbnet med Musket eller Spyd (Pike), men skønt Forholdet mellem Musketter og Spyd var fastsat, saaledes at der i en Bataillon var $\frac{1}{3}$ Pikenerer mod $\frac{2}{3}$ Musketbevæbnede, gik Bestræbelserne i Retning af at formindske Spydene til Fordel for Musketterne. Foruden Hovedvaabnet bar hver Infanterist en kort Kaarde.

Rytteriet opstilledes som Regel paa 3 Geleder med 6 Skridts Afstand mellem hvert og 2 Skridt mellem hver Rode. Bevæbningen bestod i et lige Sidevaaben, der kunde benyttes saavel til Stød som til Hug, en Karabin og 1—2 Pistoler.

Dragonerne, der dannede en Mellemting mellem Fodfolket og Rytteriet, bar Musket, Sidevaaben samt 1 Pistol og benyttedes under Kampen saavel til Hest som til Fods.

Af Artilleriet placeredes Regimentskanonerne, i Reglen 3 Pd., i Bataillonernes Mellemrum; det øvrige Skyts samledes paa vigtige Punkter.

Kongen havde den 27. Juni anordnet Afholdelsen af 3 almindelige Bededage — den 17. og 24. September samt den 1. Oktober — for dermed at tilkendegive Befolkningen, at Krigen stod for Døren.

Den 7. August 1675 gav Kongen Feltmarskalløjtnant Weyher Befaling til at begynde Sammendragningen af de Tropper, der skulde anvendes mod Pommern.

Dagen efter gik Rigsadmiral Cort Adeler, der skulde kommandere Flaaden, ombord og hejsede sit Flag. Iberegnet de hollandske Skibe raadede Admiralen over 23 Orlogsskibe foruden en Del mindre Fartøjer. Denne Styrke delte han i 2 Eskadrer, hvoraf Viceadmiral Niels Juel kommanderede den ene, og den hollandske Kommandør Jacob Bincks den anden. Cort Adeler havde alt den 27. Juli faaet en hemmelig Instrux, som han først maatte aabne, naar Flaaden havde forladt Kjøbenhavn.

Foruden Hovedflaaden var der udrustet to mindre Eskadrer. Deraf skulde den ene, 5 Orlogsskibe under Admiral Markvor Rodsten, gaa til Kattegat og lægge sig ud for Gøteborg. Den anden, 6 Orlogsskibe under Admiral Jens Rodsten, skulde blive i Sundet og afskære Forbindelsen med Sverige.

Den 13. August lettede Cort Adeler. Kongen, der med Længsel havde imødeset dette Øjeblik, var fra et Vindue paa Christiansborg Vidne til Afsejlingen. Umiddelbart derefter forlod Kongen med Følge

Hovedstaden, og den 16. August ankom han til Rendsborg. Hertugen af Gottorp vilde have hilst paa Kongen ved Dannevirke, men det var næppe ufrivilligt, at han kom ½ Time for sent.

Den 17. August fulgte Dronningen efter med sin Hofstat og begav sig til Glückstadt.

Griffenfeld var fulgt med Kongen.

Var det end forbeholdt Clausewitz i 1831 at fortolke Krigen som »Politikens Fortsættelse med andre Midler«, saa var dog Griffenfeld saa meget forud for sin Tid, at han hævdede samme Opfattelse. Thi, da han blev ophøjet i Grevestanden, satte han paa sit Vaabenskjold: »Skal Sværdet bruges med Klem, maa det styres med Pennen.« Han vilde altaa, at Politiken, Pennen, skulde bestemme, hvad der skulde sættes som Maal for Operationerne, hvorimod det skulde være Generalerne, Sværdet, der bestemte Maaden, hvorpaa Maalet skulde naas. Men Generalerne var ikke tilbøjelige til at ville godkende denne Opfattelse; de vilde bestemme saavel Maalet som Midlerne, og, da Griffenfeld havde vist dem en Overlegenhed, der saarede dem, klagede de til Kongen. Det var ikke den eneste Klage, Kongen havde modtaget over Rigskantsleren, thi dennes hurtige Ophøjelse havde fostret en Ærgerrighed og en Pengebegærlighed, der gik ud over alle Grændser. Kongen havde derfor besluttet at sige Griffenfeld sin Mening derom og udførte sit Forsæt efter Ankomsten til Rendborg. Den 21. August overrakte han Griffenfeld en Liste over alle Klagepunkter. Det første af disse, der angik Griffenfelds Forhold til Hæren, lød: »Jeg vil have mine Generaler og Officerer mainteneret, og at de til ingen anden skal være attacheret eller af nogen dependere uden af mig selv, i hvem det være kunde«.

Hvori Uoverensstemmelserne med Generalerne har bestaaet, vides ikke, men der er Grund til at tro, at de angik Operationerne. Operationsplanen var diskuteret ofte nok, men Kongen havde ikke taget nogen Beslutning. Det fortælles, at Griffenfeld vilde, at Hæren skulde deles, saaledes at dens ene Halvdel gik mod Bremen, medens den anden Halvdel skulde blive staaende for at dække Holsten. Men dette er næppe rimeligt, thi Kurfyrstens Stilling forhindrede et Angreb paa Holsten, og Hærens Avantgarde var allerede sendt frem til Lauenborg, da Kongen ankom til Rendsborg. Naar det endvidere fortælles, at Griffenfeld skal have modsat sig, at Kongen og Kurfyrsten kom sammen for at forhandle om Operationerne, saa er dette vanskeligt at forstaa. Thi Griffenfeld var for klog til ikke at indse, at, hvis hver af de Forbundne vilde gaa sine egne Veje, alene ledet af sine personlige Interesser, kunde der intet opnaas, fordi Strategien forud-

sætter et fælles Maal. Derfor var en Sammenkomst en Nødvendighed, for at der kunde træffes fornøden Aftale, og den fandt ogsaa Sted, hvad senere vil blive omtalt.

Men, var der end ikke fastsat nogen Operationsplan, saa var der dog foreløbig bleven disponeret over Krigsmidlerne. Den danske Hovedstyrke var sat i Marche paa Lauenborg og maatte komme til at operere i Meklenborg og Pommern. Grev Baudissin stod med en mindre Styrke i Oldenborg, rede til at rykke ind i Bremen. Cort Adelers Instrux paabød ham at forhindre Forbindelsen mellem Sverige og Pommern, og den norske Hær blev sammendragen ved Grændsen for at rykke ind i Bohus.

Felttoget 1675.

Operationerne i Meklenborg og Pommern.

Den danske Hær, der ifølge Kongens Befaling skulde koncentreres ved Mølln, bestod af:

Generalitetet:

Feltmarskalløjtnant Adam Weyher, Højstkommanderende,
General C. Arenstorff, Generalløjtnant F. Arenstorff, samt
Generalmajorerne Sandberg, Duncan og Walter af Rytteriet,
Generalmajorerne Niels Rosenkrantz og Jochim Schack af Fodfolket,
Oberst v. d. Osten, Generalkvartermester, tillige højstkommanderende Ingeniørofficer,
Stabskvartermester Coucheron,
Generalauditør Mejer,
2 Generaladjutanter,
Generalvognmester Jacob Dannefærd,
2 Ingeniører med 4 Konduktører,
Stabsmedikus Schutzmeyer, 1 Stabsapotheker og
1 Stabskirurg med 2 Medhjælpere,
1 Feltpræst og 1 Degn.

Fodfolket:

Kongens Livregiment, Genm. Niels Rosenkrantz,
Dronningens Livregiment, Genm. Jochim Schack,
Feltherrens Regiment, Oberst Busch,
Weyhers Regiment, Oberst Meldrum,
Oberst Max Rosenkrantz's Regiment,
Oberst Friherre Degenfeldts —
og Oberst Harloffs —

Det sjællandske nationale Regiment, Oberst v. d. Osten,
Det fynske — — Oberst Cicignon,
Det første jydske — — Oberst Christoffer Schack,
Det andet jydske — — Prins Georg, efter hvem Regimentet fik Navn,
og det plønske Regiment, Hertug Bernhard af Pløn.

Ialt 12 Infanteriregimenter med ca. 9,600 Mand.

Rytteriet:

Livregimentet, Oberst, Grev Ditlef Rantzau,
Det 1. sjællandske nationale Regiment, Generall. F. Arenstorff,
- 1. fynske — — Genm. Duncan,
- 2. fynske — — Oberst Grev Reventlow,
- 1. jydske — — Oberst Levetzow,
- 2. jydske — — Oberst Peder Juel,
- 3. jydske — — Genm. Sandberg,
- 4. jydske — — General C. Arenstorff,
- slesvigske — — Oberst Sehested,

Oberst Johan Geweckes Regiment, og
Oberst Gotfried Rauchs Regiment.

Ialt 11 Rytterregimenter med ca. 5,500 Mand.

Dragoner:

Oberst Grev Ditlef Rantzaus Regiment,
Oberst Ørtzens Regiment,
samt Feltherrens og Duncans Dragonkompagnier.

Ialt henved 1200 Mand.

Artilleri:

2 24-Pd., 4 12-Pd., 6 6-Pd. og 20 3-Pd. Kanoner samt 2 Morterer med et Personale paa 312 Hoveder. Oberst Wilckens førte Kommandoen over Artilleriet og var tillige Hærens højstkommanderende Artilleriofficer.

Hæren talte:

Fodfolk	9,600	Mand,
Rytteri	5,500	—
Dragoner	1,200	—
Artilleri	312	—
Ialt . . .	16,612	Mand

med 32 Kanoner og 2 Morterer.

Da Feltherren, Grev Hans Schack, maatte blive hjemme paa Grund af Sygdom, overtog Feltmarskalløjtnant Weyher Posten som Højstkommanderende. Arkiverne indeholder meget faa Oplysninger om Weyher. Man véd kun, at han havde faaet sin Uddannelse i fremmede Hære, at han i 1659 havde tjent som Generalmajor i den svenske Hær, og at han derefter var gaaet i lyneborgsk Tjeneste. Derfra blev han i 1674 ansat i den danske Hær som General af Infanteriet og Medlem af Krigskollegiet. Han var fra alle Sider anerkendt som en dygtig og tapper Officer.

Brødrene C. og F. Arenstorff beklædte de højeste Stillinger i Hæren efter Weyher. De var tyskfødte og havde faaet deres militære Uddannelse under Trediveaarskrigen i svensk Tjeneste. Carl Arenstorff fulgte Carl X Gustav i Felttoget i Polen og blev udnævnt til Generalmajor. Herfra fik han i 1673 Ansættelse som Generalløjtnant i dansk Tjeneste, men det var kun modstræbende, at man gav ham Afsked fra svensk Tjeneste, fordi han var anset som en dygtig Ryttergeneral. Frederik Arenstorff havde ikke alene deltaget i Trediveaarskrigen, men ogsaa i Carl X Gustavs Felttog mod Danmark og var Kongens Generaladjutant under Belejringen af Kjøbenhavn. Efter Krigen gik han i dansk Tjeneste og udnævntes i 1661 til Chef for Garden til Hest. I denne Stilling forstod han at gøre sig saaledes gældende, at han efterhaanden naaede op til den høje Stilling, han beklædte ved Krigens Udbrud.

Den mest ansete af Hærens Generaler var Niels Rosenkrantz, der havde skabt sig et smukt Navn under Kjøbenhavns Belejring 1658—59.

Som allerede omtalt var Kongen den 16. August, ledsaget af Griffenfeld, ankommen til Rendsborg. Her indtraf Feltmarskalløjtnant Weyher den følgende Dag fra Glückstadt. Men allerede den Gang var Krigen begyndt. Det var gaaet, saaledes som Kongen lejlighedsvis havde udtalt: »Man havde ej med Ord, men, da Tiden kom, udi Gerning deklareret Krigen«.

Weyher havde nemlig Natten til den 11. August ladet foretage et Overfald paa det svenske Vagtskib, der laa paa Elben udfor Mundingen af Schwinge. Men det var en daarlig Begyndelse, thi Overfaldet mislykkedes.

Ligeledes havde Weyher i Henhold til Ordren af 31. Juli sendt General Carl Arenstorff med en Avantgarde, bestaaende af hans eget, Duncans, Sehesteds og Peder Juels Rytterregimenter, ind i Lauenborg. Den 12. August tog Generalen, uden at bekymre sig om den lauenborgske Regerings Protest, et Kantonnement bag Stekenitz, og den

følgende Dag sendte han Generalmajor Duncans Rytteri paa Rekognoscering mod Wismar. Duncan naaede frem til Fæstningen og vendte den 15. August tilbage med Melding om, at han, da Fæstningen kun havde en svag Garnison, vilde have kunnet overrumple den, hvis han havde haft Dragoner med sig. Det synes dog, som om Duncan næppe har set rigtigt paa Forholdene.

Den 23. August sattes Hæren i Marche paa Mølln. Kongen begav sig fra Rendsborg til Glückstadt for at besøge Dronningen, og den 26. rejste han over Pinneberg, Kvickborn og Trittau til Mølln, hvor han ankom den 30. og fandt Hæren samlet.

Den 2. September marcherede Hæren til Salem og den 3. til Rogendrop. Her indtraf Kurfyrsten den følgende Dag fra Schwaan. Hæren blev stillet i Slagorden, og, efter at Kongen og Kurfyrsten havde passeret dens Front, begav de sig til Gadebusch. Her blev der den 5., efter endt Gudstjeneste, afholdt en Konference mellem Kongen og Kurfyrsten, som overværedes af Griffenfeld.

Tilskyndet af sine Generaler var det den Gang Kongens Agt at begynde Felttoget med Belejringen af Wismar, fordi man, efter Datidens Krigsbrug, ikke ansaa det for rigtigt at gaa forbi en Fæstning, der laa paa Kommunikationslinjen. Kurfyrsten havde tidligere været stemt for denne Belejring, men paa Grund af den fremrykkede Aarstid foreslog han nu, at man skulde begynde med at angribe den svenske Hær, der stod i aaben Mark. Da Kongen og Kurfyrsten ikke kunde komme til Forstaaelse den 5., blev der den følgende Formiddag afholdt et nyt Møde, hvori Kurfyrsten forelagde en Betænkning angaaende Angrebet paa Wismar. I denne gjordes gældende, at det den 27. Juli var bleven aftalt med General Baudissin, der havde forhandlet ifølge Ordre fra den danske Regering, at man skulde begynde med at »ruinere« den svenske Hær. Wismar var nu i langt bedre Forsvarsstand, end da Kurfyrsten foreslog at belejre den, thi Borgerne havde sluttet sig sammen med Besætningen til fælles Modstand, Værkerne var istandsatte, og Byen forsynet med Levnetsmidler. Desuden var Aarstiden saa langt fremrykket, at man maatte gøre Regning paa, at Regnperioden, der snart vilde indtræde, vilde vanskeliggøre Angrebet. Desuden maatte der tages Hensyn til, at selv om den danske Flaade spærrede Adgangen søværts, saa vilde den, naar Nætterne blev lange, ikke kunne forhindre, at mindre Fartøjer bragte Hjælp. Vilde man begynde med Belejringen, maatte saavel den danske som en Del af den brandenborgske Hær anvendes dertil, og Resten af denne vilde, selv i Forening med Feltmarskalløjtnant Cobs kejserlige Tropper, ikke være istand til at gribe Offen-

siven. Man risikerede derfor, at Svenskerne paany rykkede ind i Brandenborg, da de muligvis fik Forstærkning fra Sverige, navnlig saasnart Aarstiden ikke længere tillod den danske Flaade at holde Søen. Ødelagde man ikke den svenske Hær, vilde man ikke faa Ro til at gaa i Vinterkvarter, og vilde man leve af Landet, maatte man operere, thi i Egnen omkring Wismar kunde Hæren ikke subsistere. Hertil kom, at det næppe vilde være muligt at faa tilvejebragt det Skyts, der behøvedes til Wismars Belejring[1]).

Var nu end alle de i denne Betænkning anførte Grunde ikke lige vægtige, saa havde dog Kurfyrsten Ret i Hovedsagen, Ret i, at man burde begynde med at ødelægge den svenske Hær. Griffenfeld synes derfor at have formaaet Kongen til foreløbig at opsætte Belejringen, og Mødet endte med, at Kongen lovede at rykke frem med sin Hær, til han kom i Højde med Kurfyrstens, hvorefter de nærmere Operationer skulde aftales.

I den Afskrift af denne Betænkning, der findes i Rigsarkivet, findes vedlagt en Seddel, der er uden Underskrift, men som utvivlsomt skyldes Griffenfeld. Heri forsvares den tagne Beslutning saaledes:

»1. Man maa, da det er første Gang, at Kongen deltager i en Krig, fremfor alt tragte efter, at man ikke lider et Nederlag, fordi jeg gerne vilde mage det, saaledes at Kongen kan have Ære af Felttoget, og regner paa, at alle Generalerne vil arbejde mod samme Maal efter bedste Evne.

2. Desuden haaber jeg, at det ved et Angreb paa Damgarten og Triebsee maa komme til en Kamp, der vil have større Betydning, end om man blev staaende foran Wismar, hvor man vilde miste mange Folk uden at kunne gøre Fjenden Skade af Betydning. Desuden har Fjenden undermineret alle Wismars Værker«.

a. Fremrykningen mod Stralsund.

Efter Mødet begav Kongen sig til Gantzow. Den 7. September marcherede Hæren til Gadebusch, og den 9. til Alt Meklenburg. Hæren rykkede derefter forbi Wismar. Til Observation og Blokering af denne Fæstning samt til Kommunikation med Lübeck efterlodes Generalmajor Sandberg med Sehesteds og Geweckes Rytterregimenter, begge Dragonregimenterne samt Degenfeldts og Harloffs Infanteriregimenter.

---

[1]) Forhandlinger mellem Brandenborg og Danmark 1672—1676. A. 163.

Den 12. September var Hovedkvarteret i Rimbückow, og den 14 i Doberan. Paa denne Marche stødte 4 Kompagnier af Garden til Hest til Hæren; de resterende 2 holdtes tilbage i Kjøbenhavn. Efter Ankomsten til Doberan blev Hæren lagt i Kantonnement, og General C. Arenstorff blev sendt til Schwaan for at meddele Kurfyrsten Kongens Ankomst til Doberan. Generalen skulde tillige skaffe Oplysning om, naar Kurfyrsten agtede at bryde op, hvorledes han agtede at angribe, hvilke Aftaler der var trufne med de kejerlige Tropper, hvorledes Forbindelsen skulde holdes under Operationerne, og om Kurfyrsten, naar man havde kastet Fjenden, vilde yde Kongen Hjælp til Wismars Belejring.

Samtidig blev der i Doberan aabnet diplomatiske Forhandlinger mellem Delegerede fra Kongen og Kurfyrsten for at komme til Forstaaelse om en Traktat.

Da Kurfyrsten var af den Anskuelse, at de af Arenstorff rejste Spørgsmaal lettest og bedst fandt deres Afgørelse ved en personlig Sammenkomst, begav han og Feltmarskal Cob sig til Doberan, hvor de ankom den 16. September. Her blev det bestemt, at Kongen skulde fortsætte Fremrykningen for at passere Reckenitz ved Damgarten, Cob skulde gaa mod Triebsee, og Kurfyrsten skulde forcere Peeneovergangene ved Gützkow og til begge Sider af dette Punkt.

Forhandlingerne om Traktaten mellem Danmark og Brandenborg førtes saa hurtigt til Ende, at den blev afsluttet den 15. September. Begge Magter forpligtede sig til i Fællig at føre Krigen mod Sverige, og ingen af dem maatte uden den andens Samtykke slutte Vaabenstilstand eller Fred. Krigen skulde fortsættes, til Danmark atter fik Skaane, Halland og Bleking samt blev stillet, saaledes som det havde været før Freden i Brømsebro. Desuden skulde Danmark have Rygen og Wismar, og Sverige skulde tvinges til at betale Sundtold. Til Gengæld skulde Brandenborg have svensk Pommern.

Den 13. September havde et brandenborgsk Detachement erobret Øen Pøl, Wismars Spisekammer. Denne Ø forærede Kurfyrsten Kongen, men Brandenborgerne havde forinden udplyndret den i temmelig betydelig Grad, hvad Kurfyrsten udtalte sin Beklagelse over.

Ifølge de trufne Aftaler brød den danske Hovedstyrke op den 19. September. Ved en Overenskomst, der var bleven sluttet den 16. s. M. i Doberan, fik Hæren Frihed til at marchere gennem Rostock, hvor der blev efterladt 2 Infanteriregimenter. Derpaa fortsattes Marchen til Ribnitz, og Kongen stod nu overfor Passet ved Damgarten. Efter Ankomsten til Ribnitz blev der given Ordre til at orga-

nisere Artilleriet. Det kom til at bestaa af en Stab paa 53 Personer og 4 Kompagnier, der hvert kom til at tælle 2 Officerer, 11 Underofficerer, 17 Haandlangere, 2 Førere og 78 Kudske.

Reckenitz flyder mellem mosede Bredder, og Vejen over Floden er lagt paa en Dæmning, der fører til Damgarten, som ligger paa højre Bred. Dæmningen blev forsvaret af en gammel Skanse og et Taarn, der tilligemed den østlige Flodbred var besat med en Styrke paa 5—6000 Mand under Feltmarskalløjtnant Grev Kønigsmark. For at komme over Mosedraget maatte dette fyldes med Faskiner. Men, da Arbejdet krævede megen Tid og frembød mange Vanskeligheder, blev der gjort Forsøg paa at komme over Floden saavel oven- som nedenfor Passet. Den 26. September udførtes Forsøget af Oberst Cicignon og en Del af hans fynske Regiment ved en Overgang i Baade, men det mislykkedes, fordi man ved Landgangsstedet stødte paa overlegent svensk Rytteri. Den 4. Oktober søgte Feltmarskalløjtnant Weyher at komme over Floden ved Marlow med det plønske Regiment, men ogsaa han stødte paa Modstand, han ikke kunde bryde. Derimod lykkedes det en mindre Rytterstyrke under Major Schwanwedel at gaa over ved Triebsee og fange en svensk Vagt. Arbejderne med Faskinlægning blev imidlertid fortsatte uafbrudt. Skønt de ikke var fremmede tilstrækkeligt, befalede dog Kongen, der var bleven utaalmodig, at der skulde foretages en Storm. Den skulde udføres den 6. Oktober om Formiddagen efter meget detaillerede Ordrer. Men, da Fremrykningen skete, viste det sig, at den svenske Hovedstyrke var gaaet tilbage og kun havde efterladt en Bagdækning. Denne blev kastet uden Vanskelighed, og Skansen samt Taarnet erobret. I Skansen fandtes 4 Kanoner, og i Damgarten toges en Del Levnetsmidler, som Svenskerne ikke havde faaet Tid til at tage med.

Kønigsmarks Tilbagegang fra Damgarten var dog ikke foranlediget af Frygt for et Angreb af de danske Tropper, men skyldtes Kurfyrstens Foretagender.

Kurfyrsten brød op fra Schwaan den 23. September med henved 20,000 Brandenborgere og Cobs 6,500 Mand kejserlige Tropper. Over Lussow, Grabow og Treptow naaede han den 1. Oktober Klempenow, og herfra forberedte han Overgangen over Peene. Der fandtes 3 Overgangssteder. Det vigtigste var Gützkow, der laa i Midten, med Jarmen til den ene og Stolpe til den anden Side.

Feltmarskal Mardefeld, der med 5—6000 Mand svenske Tropper skulde forhindre Kurfyrsten i at komme over, havde fortrinsvis besat Gützkow, hvor Forsvaret støttedes af et befæstet Slot og en god Artilleristilling.

Kurfyrsten besluttede at føre Hovedangrebet mod Gützkow og Skinangreb mod Jarmen og Stolpe. Han trak derfor sit Artilleri frem, beskød Fjendens Stilling, og under Dækning af Artilleriets Ild begyndte han Broslagningen. Efter at denne var fuldført, gik han den 5. Oktober ved Daggry over Broen, for at foretage Hovedangrebet. Mardefeld, der, uagtet han havde meget gunstige Forsvarsbetingelser, ikke troede at kunne hævde sin Stilling, opgav denne og trak sig tilbage for at naa Stralsund. Da han tiltraadte Tilbagegangen, sendte han Ilbud til Kønigsmark, og det var denne Melding, der foranledigede Kønigsmark til at tiltræde Retræten den 6. Oktober om Morgenen for ikke at risikere at blive angreben i Ryggen eller afskaaren.

Efterat Christian V samme Dag havde besat Damgarten, sendte han General Duncans Regiment til Triebsee for at erobre den derværende Skanse. Duncan ankom foran Skansen Kl. 3 om Eftermiddagen og opfordrede Kommandanten til at dagtinge, men fik Afslag. Den følgende Morgen blev Opfordringen gentagen som Forløber for Stormen. Men nu havde Kommandanten betænkt sig. Han begav sig personlig til Duncan og meddelte, at, da han var uden Instrux, overgav han Skansen. Besætningen, der bestod af 1 Major samt 26 Underofficerer og Menige blev Krigsfanger, og i Skansen toges 4 Kanoner og en Del Ammunition.

Kurfyrsten var fulgt efter Mardefeld over Franzburg og Richtenberg paa Stralsund, og den 13. Oktober stødte han udenfor Fæstningen paa Christian V og den danske Hær, der var rykket frem mod samme Maal. Svenskerne stod foran Fæstningens Udenværker.

Den 13. om Aftenen holdt de Forbundne Krigsraad. Kurfyrsten vilde, at hans Dragoner, forstærkede med 500 danske Infanterister, skulde den følgende Morgen bemægtige sig en af Fæstningens Forstæder og derfra rette et Angreb paa Fæstningen. Men fra dansk Side modsatte man sig med Rette dette Forslag ikke, som Droysen forklarer, af politiske, men netop af rent militære Grunde. Sandsynligheden talte nemlig for, at et Overfald ikke vilde lykkes, men at Angrebet vilde føre til Belejringen af Stralsund. Da Fæstningen, ifølge sin Beliggenhed, var meget stærk, maatte Belejringen kræve lang Tid, og derfor vilde man fra dansk Side ikke indlade sig derpaa, saalænge Wismar ikke var erobret. Desuden maatte man opgive Haabet om at kunne ødelægge den svenske Hær, da man ikke kunne forhindre den i at trække sig tilbage til Rygen.

Den 14. Oktober om Morgenen rykkede et brandenborgsk Kommando mod Fæstningen og naaede helt frem til en af Portene og

Kontreeskarpen. Det forlangte derpaa Forstærkning af danske Tropper, men fik Afslag i Henhold til den Erklæring, der var afgiven Aftenen forud i Krigsraadet. De brandenborgske Tropper trak sig derfor tilbage.

Medens Kurfyrsten gik mod Stralsund, havde han modtaget Forstærkninger og detacheret i andre Retninger. Fyrsten af Anhalt var rykket frem fra Berlin med 3000 Mand, havde stormet Greiffenhagen og derefter Slottet Wildenbruch, S. for Bahn. Grev Schwerin, der var bleven sendt mod Wollin, havde erobret denne Ø, hvorpaa han vendte sig mod Swinemünde, som ligeledes blev besat. Ved disse Operationer var Vejen til Bagpommern bleven spærret for Svenskerne, og derfor besluttede Kurfyrsten at søge at erobre Stettin for at faa fast Fod i Pommern.

Af den svenske Styrke, der stod foran Stralsund, havde en mindre Del besat Fæstningen, men Hovedstyrken gik tilbage til Rygen.

Da Christian V vilde belejre Wismar, og Kurfyrsten vilde operere med Stettin som Maal, skiltes begge Hære.

Kurfyrsten afmarcherede den 15. Oktober for at erobre det befæstede Slot ved Wolgast og derved forhindre Tilførsler til Stettin fra denne Side. Christian V brød op samme Dag for over Damgarten at naa Wismar. Den 16. naaede Kongen Damgarten, hvor Forskanningerne blev ødelagte. Den 18. fortsattes Marchen over Rostock, og den 23. Oktober var hele Hæren samlet foran Wismar. Kongen, der tog sit Hovedkvarter i Alt Meklenburg, var ilet forud og havde anvendt den 21. og 22. til at rekognoscere Fæstningen.

b. Belejringen af Wolgast.

Den 1. November ankom Kurfyrsten foran Wolgast og begyndte at belejre Slottet, der ligger paa en Ø i Peene. Bygningen af Belejringsbatterierne blev vanskeliggjort dels ved Ilden fra Slottet og dels fra Skibe, der laa paa Floden. Men paa den niende Dag blev dog Batterierne færdige og aabnede Ilden. Det varede ikke længe, før 2 af Slottets Bastioner var fuldstændigt ødelagte, og en Bombe, der faldt i Krudtkælderen, sprængte Halvdelen af en af Slottets Etager. Da Kurfyrsten paa samme Tid havde slaaet Skibsbroer til Slotsøen, kunde Stormen foretages. Men den vilde den svenske Kommandant, Major Blix, ikke afvente, og derfor indledede han Underhandlinger, der førte til, at han den 10. November dagtingede med en Besætning paa 820 Mand. Af dem fik Svenskerne fri Afmarche

til Stralsund, men de tyskfødte Soldater maatte blive tilbage og gaa i brandenborgsk Tjeneste.

Kurfyrsten besluttede nu at vende sig mod Anclam for at afskære Stettin al Tilførsel og Hjælp. Da indtraf der Efterretninger om, at Grev Kønigsmark havde faaet sin Styrke bragt op til 14,000 Mand; derfor maatte der opereres med Forsigtighed, og det saa meget mere, som Rygtet fortalte, at Grev Kønigsmark skulde have udtalt, at »Kurfyrsten skulde faa at se, at Svenskerne var ligesom de Dyr, der saarer giftigst, naar de er døende.«[1]) Under disse Forhold, og da de brandenborgske Tropper var stærkt medtagne og ikke kunde vente Støtte af Cobs kejserlige Tropper, der havde vist Ulyst til at kæmpe, mente Kurfyrsten foreløbig at burde give Afkald paa Belejringen af Stettin og befalede, at Fyrsten af Anhalt skulde gaa tilbage til Grændsen, og at Oberst Hallard skulde besætte Wolgast, medens Grev Schwerin fremdeles holdt Wollin og Usedom besat, saa at Stettin var afskaaren fra Forbindelse mod Søsiden. Den øvrige Styrke gik i Kantonnement bag Peenefloden i Egnen om Triebsee, Treptow og Passewalk, saa at den, om fornødent, kunde dække Belejringen af Wismar mod Undsætningsforsøg, der førtes fra Stralsund.

c. Belejringen af Wismar.

Wismar var omgiven af en Ringmur, udenom hvilken der var anlagt en bastioneret Vold, forsynet med en dyb og bred Grav. Foran den sydostlige Front laa Kastellet eller, som det ogsaa blev benævnt, det nye Værk. Hovedadgangene til Fæstningen gik fra Nord gennem den lybske Port, fra Sydost gennem Meklenborgporten og fra Sydvest ad den pølske Port. For at dække Adgangen til Havnen laa det svenske Orlogsskib Falken i Indløbet, og, hvor dette drejer imod Nord, laa paa en lille Ø en femkantet Skanse, Hvalfisken. Da Fæstningen paa de 3 Sider var omgiven af sumpet Terræn, og Havnen laa paa den fjerde Side, var den vanskeligt tilgængelig.

Feltmarskalløjtnant Gustaf Wrangel var Guvernør i Fæstningen. Han var en Mand med Vilje og var fast besluttet paa at forsvare Fæstningen til det Yderste. Som Kommandant fungerede Oberst Grev Carlson, en uægte Søn af Carl X Gustav. Besætningen udgjorde 1200 Mand Infanteri og 200 Ryttere samt 1000 Borgere, der havde lovet at gøre fælles Sag med Soldaterne. Fæstningen raadede

---

[1]) Droysen. 548.

over 60 Kanoner og Morterer af alle Kalibre; desuden var der i Kastellet anbragt 7 Kanoner.

Den 25. Oktober blev der i det danske Hovedkvarter holdt Krigsraad for at bestemme Angrebsmaaden. Det blev besluttet, at Hovedangrebet skulde føres mod Meklenborgporten, samt at der skulde føres 2 Skinangreb, et mod den lybske og et mod den pølske Port.

Hovedangrebet skulde kommanderes af Niels Rosenkrantz, der samme Dag, Beslutningen toges, blev udnævnt til Generalløjtnant. Han fik tildelt Kongens Livregiment samt Weyhers, v. d. Ostens og Christoffer Schacks Regimenter. Generalmajor Jochim Schack skulde føre Angrebet mod den lybske Port med Dronningens Livregiment, Prins Georgs, Feltherrens og Degenfeldts Regimenter, og Hertugen af Pløn, der ligeledes paa samme Dag blev udnævnt til Generalmajor, skulde angribe den pølske Port med Cicignons, Max Rosenkrantz's og Harloffs Regimenter. De Tropper, Schack og Hertugen kunde undvære, skulde sendes til Niels Rosenkrantz for at være ham behjælpelig med de mange Arbejder, hans Angreb krævede.

Rytteriet blev forlagt til Kantonnementer bagud. Det skulde observere Vejene, der fra Øst fører mod Wismar, og dagligt afgive et Regiment til hver af Angrebsfronterne.

Som højstkommanderende Artilleriofficer fungerede Oberst Wilckens; som ledende Artilleriofficerer ansattes Major Buchner hos Rosenkrantz, Kaptajn L. Munck hos Schack og Kaptajn Hess hos Hertugen af Pløn.

Oberst v. d. Osten var højstkommanderende Ingeniørofficer, og Major Coucheron, Kaptajn Schultz og Kaptajn Fuchs ledede Ingeniørarbejderne henholdsvis hos Rosenkrantz, Schack og Hertugen.

Belejringsskyts var, ifølge Ordre af 7. September, afsendt fra Kjøbenhavn over Rostock, og af det tildeltes:

Rosenkrantz 12 12-Pd. og 3 3-Pd. Kanoner, 3 hele og 2 halve Kartover samt 1 100-Pd. og 1 25-Pd. Morter.

Schack 4 6-Pd. og 3 3-Pd. Kanoner samt 1 100-Pd. og 1 25-Pd. Morter.

Hertugen af Pløn 4 6-Pd. og 3 3-Pd. Kanoner samt 1 46-Pd. og 1 30-Pd. Morter.

Ialt 34 Stykker Skyts og 6 Morterer.

Desuden anvendtes 6 12-Pd., 2 6-Pd. og 2 3-Pd. Kanoner i Batterier, der blev anlagte ovenfor og nedenfor Fæstningen for at beskyde Havnen.

Hæren, der var samlet foran Wismar, udgjorde ifølge Styrkeliste af 4. November:

	Tjenstdygtige	Syge	Ledige Numre
Infanteriet	4010	745	245
Rytteriet	5966	1956	878
Dragonerne . .	695	173	215
Ialt	10,671	2874	1338

Desuden var det plønske Infanteriregiment forlagt til Rostock. Niels Rosenkrantz begyndte med at forskanse Galgebakken, og derpaa gik han frem med en Løbegrav. Hertugen af Pløn havde imidlertid fremmet Batteribygningen saa meget, at han den 31. Oktober begyndte at beskyde Byen. Den følgende Dag aabnede Rosenkrantz Ilden fra Galgebakken, og det varede ikke længe, inden der udbrød Ildebrand i Byen paa flere Steder.

Den 5. November var Batterierne, der skulde beskyde Indløbet til Havnen, færdige. De aabnede Ilden mod Orlogsskibet »Falken«, der søgte at komme udenfor Kanonernes Rækkeevne, men derved løb det paa Grund. Saasnart man fra Land opdagede dette, blev der strax udsendt bemandede Baade, der erobrede Skibet. Besætningen — 1 Løjtnant, 1 Skipper og 62 Mand — overgav sig.

Da dette blev meldt til Kongen, blev det befalet, at der endnu samme Dag skulde gøres et Forsøg paa at erobre Skansen Hvalfisken. Dette Fort skulde forsynes med Levnetsmidler for 14 Dage ad Gangen fra Fæstningen. Men Forraadene var omtrent opbrugte, og der var ingen Udsigt til Tilførsel. I Erkendelsen heraf vilde Kommandanten, da Angrebsstyrken nærmede sig, ikke optage Kampen, men indvilgede paa Opfordring i at overgive Fortet. Besætningen, 4 Officerer, 5 Underofficer, 1 Tambour, 36 Menige og en Officersfrue, »Summa« — siger Beretningen — »47 Mand«, overgav sig.

Dronningen ankom til Hovedkvarteret den 2. November. Kongen vilde højtideligholde hendes Ankomst ved at lade foretage en Storm, men det maatte opgives, fordi man endnu ikke var kommen langt nok frem mod Fæstningen. Dronningen forblev dog i Lejren, saalænge Belejringen stod paa, og ikke sjeldent ledsagede hun Kongen paa hans daglige Udflugter til de forreste Linjer.

Den 12. November gjorde Besætningen et Udfald fra den lybske Port med henved 500 Mand. I første Øjeblik maatte de danske Forposter og de Arbejdstropper, der var længst fremme, vige, men understøttede af 1 Løjtnant og 100 Mand vendte de om og kastede Udfaldstropperne ind i Fæstningen. Blandt Fangerne, der toges, var 3 Borgere. Dem lod Kongen føre rundt om Fæstningen, for at de kunde se den Magt, han raadede over. Derpaa sendtes de tilbage

til Fæstningen i Haab om, at deres Beskrivelse af, hvad de havde set, vilde svække Besætningens Mod.

Med Belejringsarbejderne gik det kun langsomt, fordi Vejrliget lagde alle mulige Hindringer i Vejen. Det, der især hæmmede, var, at Løbegravene bestandig løb fulde af Vand, saa at det næsten var umuligt at opholde sig i dem. Dertil kom, at Vejrliget var saa raat og koldt, at Besætningen i Løbegravene led derunder. Rosenkrantz forlangte derfor at faa leveret Brændsel til Løbegravene, og samtidig bad han om flere Ingeniørofficerer, da Coucheron var ved at bukke under af Overanstrængelse. Indberetningen indsendtes den 17. November, paa hvilket Tidspunkt man var naaet frem med Løbegravene til i Højde med det sumpede Terræn. Herfra kunde Arbejderne vel forsættes mod Ravelinen, men, da de ogsaa maatte føres frem mod Kastellet, maatte der tilvejebringes en Løbegrav langs det sumpede Terræn. Da Rosenkrantz ikke fik noget Svar, skrev han paany den 21. November og bad samtidig om at faa meddelt, hvorledes man agtede at gennemføre Angrebet. Endnu samme Dag sendte Hovedkvarteret ham Kaptajnerne Schultz og Fuchs samt Kaptajn Bilenberg af Kongens Livregiment som ledende Ingeniører. Desuden modtog han en Angrebsdisposition; men Angrebet maatte opsættes, til man havde fundet Midler til at komme over Sumpen foran Kastellet. For at løse denne Opgave blev det den 25. November befalet, at der skulde bygges løse Broer, og at der skulde anlægges en Faskindæmning paa 4 Faskiners Brede over Sumpen foran Kastellet. Kaptajn Bilenberg og Kaptajn Schultz af Ingeniørerne, hvem dette Arbejde blev overdraget, begyndte derpaa den 29. s. M. Men det gik kun meget langsomt, dels fordi Dybden viste sig langt større, end man havde ventet, og dels fordi Arbejderne maatte foretages under Fjendens Ild. Sidstnævnte Omstændighed foranledigede, at Kuskene, der var lejede i Hamborg til at køre Faskinerne til Arbejdsstedet, vægrede sig ved at køre disse tilstrækkelig langt frem, saa at Transporten ved Haandkraft blev forlænget.

Allerede fra November Maaneds Begyndelse havde man daglig haft Tab, men disse voxede, efterhaanden som man kom længere frem, og paa Faskindæmningen kunde man derfor kun arbejde ved Nattetid.

Den 30. November foretog Svenskerne et Udfald fra Meklenborgporten med en Styrke paa 200 Mand. Det kom saa overraskende, at Løbegravenes Besætning i første Øjeblik mistede 30 Mand, men ankomne Forstærkninger tvang Fjenden til at gaa tilbage med et Tab af 50 Mand.

For at støtte Forsvaret af Løbegravene havde Rosenkrantz anlagt Redouter. De blev færdige den 22. November, bestykkede, og fra dem saavelsom fra de anlagte Batterier blev der tilføjet Fæstningsværkerne ikke ubetydelig Skade. Den lybske Port var saaledes bleven næsten fuldstændig ødelagt, og der var store Huller i Volden paa forskellige Punkter. Byen blev derimod kun sjeldent bombarderet, fordi Kongen havde befalet, at den ikke maatte ødelægges. Dog opstod der ved Beskydningen nu og da Ildebrande i Byen. En saadan, der opstod den 19. November, varede hele Natten.

Belejringen havde varet over en Maaned, uden at der syntes nogen Udsigt til snart at føre den til Ende, og Belejrerne led mere og mere af det ublide Vejrlig. Flere af Hærens højere Officerer tilraadede derfor at opgive Belejringen, medens det var Tid, for at Hæren ikke skulde gaa til Grunde. Men en saadan Opgivelse vilde øve en højst uheldig Indflydelse paa den politiske Stilling, og det er en gammel Overlevering, som der ikke er fjerneste Grund til at drage i Tvivl, at da flere af Generalerne henvendte sig til Kongen for at formaa ham til at afmarchere, var det Griffenfeld, der bestemt modsatte sig, at det skete. Foreligger der nu end intet Aktstykke, der kan tjene som direkte Bevis for Rigtigheden heraf, saa er der dog et Aktstykke, der beskriver Tilstanden hos Belejrerne saa klart og skarpt, at det ikke kan betvivles, at der blandt Generalerne og de højere Officerer maa have været afgjort Stemning for at opgive Belejringen.

Kaptajn Bilenberg, der skulde bygge Faskindæmningen, om hvilken der blev sendt daglige Meldinger til Generalauditør Mejer, var en meget dygtig og kundskabsrig Officer. Han stod i den Formening, at han kunde glæde sig ved Mejers særlige Protektion, og det gav Anledning til, at han den 1. December gav denne en udførlig Beretning om Tilstanden. Det hed deri, at, naar det kun gik langsomt med Faskindæmningen, laa det ikke alene i, at man fra 2' Dybde var kommen til en Dybde af 9—10', men det laa tillige i Mangel paa Arbejdskraft og dennes Beskaffenhed. »Folkene« — skrev han — »er blevne saa matte, at det er dem næsten umuligt at forrette deres Tjeneste. Jordsmonet er, da saa mange bestandig trasker frem og tilbage deri, blevet et saa fuldstændigt Ælte, at man har ondt ved at faa Fødderne med sig. Driver man paa Soldaterne, begynder de at græde som Børn og beder om, at man vil skyde dem, for at de kan faa en Ende paa al den Elendighed, de lider under. Da nu Vejrliget bestandig vedbliver at være slet, Æltet bestandig bliver dybere, og Soldaterne mattere, saa bliver Tilvejebrin-

gelsen af Faskindæmningen langsommere og vanskeligere, saa at det vil være umuligt at faa den færdig om 4 Dage. Dog maa Herr Generalauditøren ikke tro, at jeg fremfører disse Vanskeligheder for at blive fri for Arbejdet. Jeg vil gerne fortsætte for min Person og er villig til ikke alene at udføre dette Arbejde, men ogsaa at udrette mere, ja overensstemmende med min Pligt at ofre mit Liv for Hans Majestæt. Men jeg kan dog ikke tilbageholde min Anskuelse om den forestaaende Storm paa det nye Værk (Kastellet). De, som hidtil har raadet Kongen dertil, har maaske mere set paa Styrkelisterne end paa vort Fodfolks virkelige Tilstand. Jeg sværger ved min Ære, at der ikke findes 1000 Mand, der er istand til at foretage en Storm; de øvrige Halvsunde er saa matte, at de paa flad Mark næppe kan sætte en Fod foran den anden. Hvordan skulde de være istand til at storme op ad Skraaningerne og gøre deres Pligt med Geværet? Man vil indvende imod mig, at Fjenden kun har ringe Besætning i Byen og ikke kan besætte de udstrakte Værker med tilstrækkelig Styrke. Dette indrømmet, saa erstattes dog denne Mangel ved, at et stort Antal af Borgerne før Belejringen har med Ed overfor Guvernøren og Kommandanten forpligtet sig til at ofre Liv, Gods og Blod for den svenske Krone og at ville dræbe enhver, der taler om Overgivelse. Dertil kommer, at man maa huske paa, at der ikke er skudt Brèche, og at ikke et eneste fjendtligt Batteri er bleven ødelagt. Hvorledes skulde da en Storm være mulig?« Bilenberg paaviste derpaa, at det gjaldt om at storme Kastellet, hvis indre Indretning og Forbindelse med Fæstningen man var fuldstændig uvidende om, og derpaa fortsatte han med Muligheden af en afslaaet Storm for Øje: »Tilbagegangen vil ske i stor Uorden, med Efterladelsen af vort Artilleri og vore Syge, da jeg ikke ser noget Middel til at bringe disse bort, eftersom Hestene, af Mangel paa Foder, dels er døde, dels saa matte, at de ikke kan komme af Stedet. Vi bygger alene paa Fjendens Frygt, nemlig at han skal forlade det nye Værk, og tillade os at tage fast Fod sammesteds. Men en saadan Frygt kan jeg ikke finde begrundet. Ved de to Udfald fra den lybske og den meklenborgske Port har Borgerne vist Mod, samt hvorledes de vil holde deres Ed. Jeg henstiller derfor til min højtærede Generalauditørs skarpe Dom, hvorvidt det vil være raadeligt at fortsætte den engang besluttede Storm eller ikke. Og om han ikke heri maatte finde noget, der kunde være til Nytte og Fromme for Hans Majestæt, og at forebringe dette paa behørigt Sted. I modsat Fald maa han dog være forvisset om, at Bemærkningerne er fremkomne af Iver for at søge Hans Majestæts Fremgang og Bedste og forebygge Aller-

højstsammes Skade. Jeg anbefaler mig til Herr Generalauditørens stadige Bevaagenhed.«[1])

Ligesom der ingen Grund er til at tvivle om, at hvad Kaptajn Bilenberg udtalte, var et Udtryk for den almindelige Opfattelse af Situationen, ligesaa lidt kan der være Tvivl om, at Bilenberg har udtalt sig paa samme Maade overfor Generalløjtnant Rosenkrantz, som han stod direkte under, ikke alene som ledende Ingeniør, men tillige fordi Rosenkrantz var hans Regimentschef.

Havde Bilenberg kunnet tænke sig Følgerne, havde han ikke afsendt sit Brev.

Den 2. December blev han arresteret og sluttet i Lænker. Samtidig blev det befalet, at ingen maatte faa Adgang til ham i Arresten. Umiddelbart efter Arrestationen skrev han til Prins Georg, der satte megen Pris paa ham, og bad ham anvende sin Indflydelse, for at han atter kunde blive sat paa fri Fod. Da det ikke frugtede, skrev han den 3. December til Generalauditøren, at han ikke kunde tænke sig anden Grund til Arrestationen, end at hans Brev havde paadraget ham Kongens Unaade. »Gud véd,« hed det i Brevet, »at min Hensigt var god og kun tilsigtede Hans Majestæts Nytte og Fordel«. Han bad derfor om Tilgivelse, da »Hans Majestæt ikke kunde være tjent med en stakkels Djævels Ulykke,« forsikrede, at han bestandig havde betragtet Mejer som sin gode Ven og Patron, og at han derpaa støttede Haabet om, at Mejer vilde bevirke, at han blev befriet for Lænkerne.

At Kongen eller hans militære Omgivelser havde foranlediget Arrestationen, er neppe rimeligt. Man er mere fristet til at tro, at det var Griffenfeld, der greb ind i Sagen. Der blev nemlig forelagt Bilenberg en Række Spørgsmaal til skriftlig Besvarelse, og af dem fremgaar det, at Arrestationen nærmest var foranlediget ved, at man gik ud fra, at Bilenberg havde handlet efter Tilskyndelse af andre, og det var dem, man vilde kende. Thi, da det af politiske Grunde var i højeste Grad magtpaaliggende at gennemføre Belejringen, maatte det ogsaa være af Vigtighed for Griffenfeld at faa at vide, hvilke af de højere Officerer, der krydsede hans Planer.

De Svar, Bilenberg gav paa Spørgsmaalene, samt et Forhør, han blev underkastet den 4. December, vidnede imidlertid om, at han ikke havde ladet sig bruge af andre, men at han alene havde handlet efter Pligt og Samvittighed. Sagen blev derfor hævet, og at

---

[1]) I. S. December 1675. 936.

hans Optræden ikke gjorde ham Skade vil fremgaa af den Maade, hvorpaa han blev anvendt i de senere Felttog.

Bilenbergs Skrivelse gav Anledning til, at der blev forlangt indsendt nøjagtige Styrkelister fra Infanteriregimenterne samt Oplysning om Stemningen i disse. Af Styrkelisterne fremgik det, at Infanteriet den 5. December 1675 talte:

Tjenstgørende	4299	Mand
Syge	2344	—
Kommanderede . .	413	—
og ledige Numre . . .	1745	—

Den virkelige Styrke, der skulde være 8,800 Mand, var saaledes gaaet ned under Halvdelen. Af de forlangte Oplysninger er der i Rigsarkivet kun opbevaret 2. Den ene siger ikke meget, den anden er fra Oberst Degenfeldt. Obersten var en meget tapper Officer, men hans Kommando og Administration gav stadig Anledning til Klager, som han bestandig søgte at afvise ved at fremstille sig selv som en forfulgt Uskyldighed. Ved denne Lejlighed stemplede han Bilenbergs Udtalelser om Infanteriets Beskaffenhed som »Løgn« og forlangte, at han skulde straffes strængt, fordi han havde vovet at fremsætte falske Beskyldninger mod Regimentscheferne. Men at Degenfeldt havde Uret, fremgaar af hans Styrkeliste, thi efter den talte hans Regiment 224 Tjenstgørende, 263 Syge og 288 ledige Numre.

Ogsaa i en anden Henseende gjorde Bilenbergs Beretning Nytte. Han havde gjort opmærksom paa, at man var uvidende om Indretningen af Kastellet og om Forbindelsen mellem det og Fæstningen. For at faa Efterretning herom udlovede man enhver wismarsk Desertør en Belønning af 10 Dukater samt Frihed til at begive sig, hvorhen han vilde. Midlet virkede, og derigennem kom man til Kundskab om, at Besætningen i Kastellet om Natten talte 400 Soldater, at Borgerne kun benyttedes i Fæstningen, og at der ikke var nogen Bro, men kun løse Brædder, hvilende paa Bukke, over Vandløbet mellem Kastellet og Fæstningen. Desuden berettede disse Desertører, at der ikke fandtes Palisadespærringer i Kastellet, og at der blev arbejdet paa Bygningen af 4 Batterier mellem det og Sumpene, men de var endnu ikke færdige og manglede Skyts.

Da man endvidere kom til Kundskab om, at det begyndte at skorte paa Levnetsmidler i Fæstningen, saa at det var blevet nødvendigt at formindske Brødrationen, blev der den 4. December rettet

en Opfordring til Guvernøren om at dagtinge. Han svarede med et Afslag.

Styrkelisterne vidnede om den store Afgang og Sygelighed, der var i Belejringshæren, og man besluttede derfor at søge en hurtig Afgørelse. Denne krævedes desuden for at forebygge, at Belejrerne fik deres Batterier foran Kastellet færdige. Der var allerede den 1. December udarbejdet en Disposition til et Angreb, og Generalløjtnant Rosenkrantz fik Befaling til at fremme Arbejderne med størst mulig Kraft. Han svarede den 5. December, at skønt han skulde have en daglig Styrke paa 1350 Mand, mødte der kun 666. Skulde Arbejdet fremmes, maatte man sørge for, at han fik den nødvendige Styrke. Dette var desuden saa meget mere paatrængende, som den fjendtlige Besætning i Kastellet var stærkere end den, han havde i Løbegravene; desuden kunde Soldaterne næppe bære Faskinerne paa Grund af den stærke Blæst og det haarde Vejrlig. »Men«, tilføjede han, »kommer det til Aktion, vil jeg som ærlig Mand gøre, hvad der er muligt.«[1])

Styrken blev nu bragt op til 900 Mand dagligt, men, da Dybden endnu var 7′, skred Bygningen af Faskindæmningen kun langsomt fremad, og Opholdet samt Arbejdet i Løbegravene blev stadigt vanskeligere paa Grund af Vand og Fjendens Ild. Det lykkedes dog at faa Løbegraven langs Sumpen foran Kastellet færdig og afsluttet med 2 Redouter. Nu gjaldt det Faskindæmningen, men den frembød stadig Vanskeligheder, thi den 8. December var Dybden 6′, og den følgende Dag var Vejrliget saa slet, at Officererne havde ondt ved at faa Mandskabet til at tage fat.

Foran Kastellets fremspringende Bastion laa der i Sumpen en lille Ø. Paa den skar Rosenkrantz's Fodfolk sig ind, og fra den skulde der anbringes to Broer over til Kastelspynten. Disse Broer bragtes til Øen Natten til den 11. December, men det viste sig, at de var for lange, saa at Folkene ikke kunde styre dem, og Bygmesteren erklærede, at han ikke kunde tage dem fra hinanden uden ved højlys Dag.

Rosenkrantz begyndte at blive mismodig. »Jeg tager,« meldte han Natten til den 11. December, »nu Brændevin med til Folkene og vil give dem hver en Drik, om vi da kan komme bedre fort dermed, men, som jeg ser det efter min Styrke, kan Folkene ikke bruge Broerne saa store. Der er saa mange Folk ved dem, som der kan findes Plads til, og, da Broerne er saa vanskelige at bringe frem, vil det blive vanskeligere, naar vi kommer til Værket. Jeg har alle

---

[1]) I. S. December 1675. 884 b.

højere Officerer og Stabsofficerer hos Folkene og driver det mest mulige paa Arbejdet, men med Kurvebroerne (de var byggede af Kaptajn Fuchs) er det paa samme Maade, at de er blevne for lange i dette raadne og skidne Vejr, at Folkene ikke kan bruge dem«. Da Rosenkrantz havde underskrevet denne Melding, fik han nye Oplysninger, og han tilføjede derfor: »Nu jeg staar og slutter Brevet, kommer Obersten af Fodfolket og siger, at Broerne er blevne saa lange af, at de har staaet ude i det vaade Vejr, og, hvor de sætter dem paa Jorden, hænger der saa megen Jord ved dem, som ogsaa gør dem lange«. [1]).

Samme Nat lykkedes det dog at faa Faskindæmningen færdig, og Fuchs havde faaet en Kurvebro indrettet, saa at den kunde anbringes. Saasnart Hovedkvarteret fik Melding herom, blev det befalet, at Stormen skulde udføres St. Luciæ Nat, ɔ: Natten til den 13. December og i Overensstemmelse med den Disposition, der som omtalt allerede var given den 1. samme Maaned.

Efter denne [2]) sammensattes alle Stormkolonnerne af Kontingenter af forskellige Regimenter.

Angrebet skulde føres mod 3 Punkter:

a. Kastellet skulde angribes af 1368 Befalingsmænd og Menige, fordelte paa 3 Angrebskolonner og en Reserve.
   1. Kolonne, 355 Mand under Degenfeldt, skulde angribe Fjendens fremskudte Batterier.
   2. Kolonne, 233 Mand under Oberst Max Rosenkrantz, skulde gaa mod Kastellets fremspringende Bastion.
   3. Kolonne, 235 Mand under Oberst Bibow, skulde rykke frem mellem Kastellet og Byen, afskære, hvad der vilde ud af denne, og søge at erobre Kastellet bagfra.

   Som Reserve skulde Oberst Cicignon med 233 Mand støtte Bibow, og Oberst v. der Osten med 288 Mand følge efter Degenfeldt.

b. Kontreeskarpen og Ravelinen ved Meklenborgport skulde angribes af Generalmajor Walter med 858 Mand.

c. Hertug Bernhard af Pløn og Oberst Harloff skulde hver med 300 Mand angribe Udenværkerne til begge Sider af den pølske Port, Sparebøssen, der laa til Højre, og Larmskansen, der laa til Venstre; de skulde understøttes af Oberst Georg Møller med 200 Mand. Hertugen skulde endvidere føre et Angreb mod en

---

[1]) J. S. December 1675. 884 b.
[2]) J. S. December 1675. 867.

bestykket Pram, der laa i Havnen udfor Sparebøssen, men det maatte opgives paa Grund af stærk Blæst.

For at vildlede Fjenden skulde Generalmajor Schack lade Oberst Warnstedt foretage et Skinangreb med 200 Musketerer og 200 Ryttere mod den lybske Port.

Om Natten begav Kongen sig til Niels Rosenkrantz's Hytte foran Meklenborgporten, hvorfra han vilde overvære Stormen. [1])

Hen paa Morgenstunden, da Stormen skulde foretages, blev det et forrygende Vejr med Regn og Sne, der varede under hele Angrebet.

Hertug Bernhard begyndte Angrebet. Selv gik han med Oberst Harloff mod Sparebøssen og sendte Oberst Møller mod Larmskansen.

Hertugens Avantgarde naaede Sparebøssen og trængte ind i Værket, hvor der opstod en heftig Kamp, men den maatte snart vige, fordi Svenskerne kastede den energisk tilbage. Da kom Hertugen og Harloff til med Hovedstyrken, men den retirerende Avantgarde styrtede imod den i vild Flugt. Hertugen sprængte frem for at standse de Flygtende. Da hverken Officerer eller Mandskab vilde efterkomme hans Opfordringer, befalede han Hovedstyrken at drive de Flygtende frem med Magt og skyde enhver ned, som ikke vilde gaa mod Fjenden. Men Befalingen blev ikke efterkommen. Hertugen gav da selv Exemplet ved at støde nogle af de Flygtende ned. Men heller ikke det hjalp, og Forvirringen, som de Flygtende bragte til Veje, blev større og større. Under disse Vilkaar kom Oberst Møller til. Han havde forsøgt en Storm, men ogsaa han var bleven slaaet tilbage.

Da Hertugen erkendte Umuligheden af at foretage et nyt Angreb, med mindre han blev forstærket, sprængte han til General Rosenkrantz's Hytte foran Meklenborgport. Her traf han Kongen, til hvem han meldte det Passerede, og klagede over det Mandskab, man havde underlagt ham. Kongen søgte at berolige ham.

Paa dette Tidspunkt var Stormen paa Kastellet endnu ikke begyndt. Som det synes, har Anbringelsen af Fuchs Bro skabt Vanskeligheder, der maatte overvindes, inden man kunde rykke frem. Niels Rosenkrantz's Melding derom, der mangler baade Datum og Klokkeslet, lyder: »Hans Kongelige Majestæt lader jeg Hans Majestæt vide, at Broen nu er færdig, som Fuchs har lagt, og har vi ogsaa besat Redouten ved Porten med Ryttere. Ellers har Fjenden ladet se en Trop Ryttere langs Kontreeskarpen, midt foran Broen«.

---

[1]) Manuskript I. Relation af Stormen, som skete paa Wismar den 13. December 1675.

Hertugen af Pløns Melding og den Omstændighed, at det var »et ondt og strængt Vejr«, foranledigede flere af Kongens Omgivelser til at tilraade, at Stormen burde opgives. Kongen blev strax tvivlraadig, og efter et Øjebliks Forløb sendte han Befaling til, at Tropperne ikke maatte rykke frem. Men netop i samme Nu begyndte Fremrykningen. Da Kongen saae dette, afsendte han en ny Ordre for at faa Tropperne standset. Den blev bragt til Feltmarskalløjnant Weyher, der opholdt sig ved Fuchs Bro. Men han svarede tilbage, at, da en Del af Styrken allerede havde vovet sig over Broen, og Kampen med Svenskerne var begyndt, var det bedst at fortsætte. Det skete ogsaa.

Degenfeldts Kolonne var gaaet over. Den var sammensat af Mandskab fra Kongens Livregiment og Cicignons Regiment og kom strax i Kamp med Fjendens Rytteri. Kaptajn Buchwald af Cicignons Regiment var i Spidsen, »og holdt sig — efter Beretningen hos Paulli — »ogsaa meget vel, hvorover han i første Vending satte Livet til«.

Da Kongen modtog Weyhers Svar, befalede han, at Angrebet skulde fortsættes, og at Hertugen af Pløn skulde tage Kommandoen og føre Kolonnerne mod Kastellet.

Degenfeldts Kolonne var bleven efterfulgt af Max Rosenkrantz's Styrke; begge rykkede frem, og der udspandt sig en haard Kamp, indtil det Klokken henimod 10 lykkedes dem at faa Fodfæste i Kastellet. Dette blev nu tildels erobret med Undtagelse af en høj Kat (Kavaler). Da der behøvedes Forstærkning for at overvælde den, ilede Hertug Bernhard, der bestandig havde været i Spidsen, tilbage for at hente denne. Undervejs ramtes han af 3 Kugler, der gik gennem hans Klæder uden at gøre ham Skade. Han stødte paa Bibows Kolonne. Den sendtes frem mod Kavaleren, som blev bestegen efter heftig Modstand. Da Kastellet dermed var fuldstændig erobret, løb Borgerne, der havde besat Voldene nærmest dette, for Størstedelen deres Vej. Andre Borgere stak 3 Gange en hvid Fane ud over Fæstningsvolden for at give til Kende, at de vilde overgive sig. Da Guvernøren indsaa det Umulige i at fortsætte Kampen under disse Vilkaar, sendte han en Trompeter frem til de danske Tropper med Meddelelse om, at han var villig til at forhandle om Overgivelse.

Kongen befalede strax, at Skydningen skulde ophøre, og sendte Generalmajor Schack og Generalauditør Mejer ind i Fæstningen for at forhandle om Akkordpunkterne. Forhandlingerne afsluttedes først den 14. om Morgenen, men forinden var man fra svensk Side gaaet ind paa, at Meklenborgporten endnu den 13. om Aftenen blev besat

med 500 Mand danske Tropper. I Henhold til Overenskomsten [1]) fik den svenske Del af Garnisonen fri Afmarche med Vaaben og Bagage samt alle Ærestegn. Den skulde konvoyeres til Stralsund. Kanoner samt alt Krigsmateriel skulde efterlades i Fæstningen. Embedsmændene fik Valget imellem enten at blive i Byen og underkaste sig eller forlade den med deres Ejendele, og Kongen tilsagde Befolkningen, at den skulde beholde sine Friheder ubeskaarne.

At Tabene ved Stormen har været meget betydelige, er udenfor al Tvivl, men om deres Størrelse foreligger der hverken fra dansk eller fra svensk Side nogen officiel Oplysning.

Samme Dag, Wismar blev erobret, sejrede ogsaa de danske Vaaben paa et andet Sted.

Ved den svenske Hær var der foregaaet den Forandring, at Grev Otto Vilhelm Kønigsmark den 27. November havde faaet Overkommandoen og altsaa ogsaa Ansvaret.

Født 1639 havde Kønigsmark i sin Ungdom studeret ved forskellige Universiteter og uddannet sig paa Rejser. Derefter gik han i Krigstjeneste og gjorde sit første Felttog i Portugal 1659. Han vendte saa hjem til Sverige, hvor han blev forfremmet til Oberst. Senere hvervede han Tropper for Frankrig og tjente fra 1672 med Udmærkelse i den franske Hær, indtil han i 1675 blev kaldet tilbage til Sverige for at deltage i Krigen. Ved dennes Begyndelse var han sendt til Hamborg, men under Svenskernes Tilbagetog stødte han, som allerede omtalt, til, og, da Wrangel bad om at maatte træde tilbage, blev han udnævnt til hans Efterfølger.

Da Kurfyrsten var gaaet i Vinterkvarter med en Del af sin Styrke, fik Svenskerne friere Hænder. Kønigsmark benyttede sig deraf og besluttede at gøre et Forsøg paa at undsætte Wismar. Derfor brød han op med en Styrke paa 3000 Mand for at rykke frem over Damgarten. Efterretningen om denne Marche naaede hurtigt saavel Kurfyrsten som det danske Hovedkvarter. Kongen befalede den 29. November, at General Carl Arenstorff skulde afmarchere med en Styrke paa henved 3000 Ryttere og Dragoner samt 4 Kanoner for den 7. December at forene sig med 1300 Mand under Kommando af Prinsen af Hessen-Homburg og derpaa gaa mod Kønigsmark.

Foreningen fandt først Sted den 9. December ved Krockow, og nu foregik den Expedition, man har givet Navn af Kavalkaden mod Ribnitz. Da fremsendte Rekognosceringspatrouiller meldte, at Svenskerne havde besat Ribnitz med 2 Regimenter, blev det besluttet at

---

[1]) U. S. December 1675. 582—584.

foretage et Overfald paa denne By. Man satte sig i Marche, og den 13. December udførtes Overfaldet. En stor Del af Fjendens Styrke blev dræbt, og 14 Officerer, 16 Underofficerer og 271 Mand toges til Fange. Desuden fangedes den svenske Generalproviantmester, 1 Proviantforvalter og Generalgevaldigeren. Kønigsmark trak sig tilbage til Stralsund, og Arenstorff fik den 15. December Ordre til at marchere til Wismar.

Den 16. December holdt Kongen og Dronningen deres Indtog i Wismar. Efterat der i Kirken var afsungen et te deum, og Øvrigheden samt Borgerskabet havde aflagt Hyldingsed til Kongen, blev der holdt et stort Gæstebud paa Raadhuset. Ved dette skal Kongen have udbragt Griffenfelds Skaal med de Ord: »Uden ham var vi ikke her«.

Vinterfelttoget var dermed endt. Det var utroligt, hvad Tropperne havde lidt, og Sygeligheden var i stadigt Tiltagende. Derfor var det paa høje Tid at faa Hæren i Vinterkvarter. Den 15. December udgik Ordren derom.

General Carl Arenstorff fik Overkommandoen i Meklenborg, og Generalmajor Meerheim, der den 6. Oktober var bleven ansat i dansk Tjeneste som Generalmajor af Rytteriet, stilledes til hans Raadighed. Generalmajor Walter ansattes som Kommandant i Wismar. Prins Georgs, Christoffer Schacks, Cicignons, Weyhers og Max Rosenkrantz's Regimenter blev som Besætning i denne Fæstning. Degenfeldts og Harloffs Regimenter sendtes til Rostock, hvor Oberst Degenfeldt blev Kommandant. Livregimentet til Hest, C. Arenstorffs, Sandbergs, Duncans, Juels, Levetzows, Rauchs og Geweckes Rytterregimenter samt Ørtzens Dragoner blev lagte i Vinterkvarterer i Meklenborg.

I den Instrux, der blev tildelt Arenstorff, fik han Befaling til at sløjfe Skansen ved Warnemünde og at sende Kanonerne derfra saavel som fra Triebsee til Wismar. Det blev paalagt ham at stille sig paa en god Fod med de Kommanderende for de brandenborgske og de kejserlige Tropper, flittig at korrespondere med Kurfyrsten, og, hvis det blev nødvendigt, kooperere med ham.

Til Sjælland afgik Kongens og Dronningens Livregiment, v. d. Ostens og Feltherrens Infanteriregiment, Garden til Hest, Generalløjtnant F. Arenstorffs og Grev Reventlows Rytterregimenter samt Grev Rantzaus Dragoner. Endvidere overførtes Oberst Wilckens samt 8 12-Pd., 4 24-Pd. Kanoner og 6 Morterer med det fornødne Artillerimandskab. Sehesteds Rytterregiment og det plønske Infanteriregiment sendtes henholdsvis til Slesvig og Holsten.

Kongen og Dronningen begav sig til Kjøbenhavn, hvor de an-

kom den 23. December om Aftenen »til alle Undersaatters ubeskrivelige Glæde«. Kanonerne forkyndte Ankomsten, og Gaderne paa Vejen til Slottet var illuminerede.

d. Svenskerne gaar mod Wolgast.

Men endnu var Krigen i Pommern ikke ophørt.

Efterat Kurfyrsten havde erobret Wolgast, fik han et Anfald af Podagra, der tvang ham til Sengs. Saasnart han blev restitueret, rejste han til Berlin, hvor han ankom den 6. December.

Da Efterretningen om Wolgasts Erobring kom til Sverige, vakte den megen Forbitrelse, og der blev strax sendt Ordre til Feltmarskal Mardefeld om, at han skulde gøre alt for at generobre Slottet. Mardefeld satte sig derfor i Marche sidst i November, og efter at have generobret Swinemünde, ankom han foran Wolgast med 4000 Mand, 36 Kanoner og 4 Morterer. Belejringen af Slottet blev strax paabegyndt; den varede 6 Uger, og det var da lykkedes ham at demontere alle Fjendens Kanoner. To Gange havde han forsøgt Broslagning, men Fjenden havde ødelagt Broerne, og han besluttede da at vente med Stormen, til Kulden slog en Bro af Is. Det skete, og den 5. Januar 1676 foretoges Stormen.

Slotskommandanten, Oberst Hallard, der nøje observerede alle Fjendens Foretagender, var forberedt. Han havde ladet Voldskraaningerne overhælde med Vand, saa at de var glatte som et Spejl, og bag Brystværnet havde han samlet de store Sten, som Svenskerne havde slynget ind mod Slottet med deres Morterer. Da Stormen blev foretagen, væltedes Stenene ned over Angriberne, og dette, i Forbindelse med, at disse ikke kunde finde Fodfæste, tvang dem til at gaa tilbage med et Tab af 400 Mand. Desuden fangedes ved Kontreeskarpen 1 Kaptajn og 30 Mand. Oberst Oxenstjerna og 4 Kaptajner — deriblandt en Søn af Mardefeld — faldt. Slottets tidligere svenske Kommandant, Major Blix, havde deltaget i Stormen og vist en glimrende Tapperhed, der skaffede ham 4 Saar. Mardefeld opgav dog ikke Haabet, men vilde foretage en ny Storm. Da blev det meldt, at brandenborgske Tropper var under Fremrykning for at undsætte Slottet. Det var General Schwerin, der efter Kurfyrstens Ordre rykkede frem. Han stod hinsides Haf og maatte marchere 3 Mil over Isen for at naa Øen Usedom. Men der stødte han paa den svenske Oberst Wangelin, der var sendt imod ham med 800 Mand. Schwerin angreb, kastede Wangelin tilbage til Peenemünde og fortsatte derpaa Marchen mod Wolgast.

Meldingen om denne Fremrykning blev snart efterfulgt af en anden, der gik ud paa, at Generalfeltmarskal Derfflinger rykkede frem fra Vinterkvartererne i Meklenborg. Det forholdt sig rigtigt, men det var ikke alene Derfflinger, som var brudt op med en Del af de brandenborgske Tropper, ogsaa de danske Tropper var blevne alarmerede. Kurfyrsten havde nemlig skrevet til General Arenstorff og opfordret ham til at undsætte Wolgast. Generalen undskyldte sig paa Grund af den store Sygelighed, der var blandt hans Regimenter. Da Kurfyrsten ikke vilde tage denne Undskyldning for gyldig, men vedblev at presse paa, gav Arenstorff efter og samlede den 16. Januar sine Rytterregimenter ved Güstrow. Dagen derpaa marcherede han til Teterow. Her stødte han paa Derfflinger med de brandenborgske Tropper, og Marchen fortsattes nu i Forening. Men det var ikke længere nødvendigt at undsætte Wolgast, thi Mardefeld havde paa Efterretning om Fjendens Fremrykning opgivet Belejringen og trak sig tilbage mod Rygen. Det gjaldt altsaa om at forfølge ham. Undervejs blev Wolgast forsynet med Levnetsmidler og Ammunition for en længere Tidsperiode. Sygeligheden i Arenstorffs Afdelinger vedblev imidlertid, saa at han maatte sende en Del Officerer, 40 Mand og Duncans Dragonkompagni tilbage. Desuagtet fortsatte Hovedstyrken Fremrykningen, saa at den den 20. Januar kunde passere Saltzer Mosen. Desuden var der udsendt 2 Partier mod Greifswalde og Stralsund. Men Toget til Rygen maatte opgives, fordi det faldt i med Tøvejr, saa at Isen ikke kunde bære. Derimod lykkedes det General Meerheim, der var sendt mod Greifswalde, at naa frem mod Byen, hvor han afbrændte Vejrmøllen. Den 2. Februar var Arenstorff atter tilbage i Vinterkvartererne, men han klagede over, at Kavalkaden havde anstrængt Mennesker og Heste, saa at de trængte til Ro.

Da Mardefeld naaede Rygen, forefandt han en Befaling fra Kongen, hvorefter han skulde begive sig til Sverige for at staa til Regnskab for sin Kommandoføring.

Operationerne i Bremen.

Hertug Johann Friedrich af Hannover var den af de tyske Fyrster, der holdt længst fast ved Forbundet med Frankrig, og saalænge Hertugens Modstandere ikke kunde komme til Forstaaelse med ham, kunde de heller ikke enes om Angrebet paa Bremen. Efter lange Forhandlinger lykkedes det, som tidligere omtalt, den 1. September at faa sluttet en Overenskomst mellem Hertugen paa den ene, og Danmark, Brandenborg og Mynster paa den anden Side. Hertugen lovede at forholde sig neutral. Til Gengæld blev der tilsagt ham Frihed for Indkvartering og en Del af Bremen, naar denne Provins var bleven erobret. Desuden tillodes det ham fremdeles at modtage Subsidier af Frankrig, hvis denne Magt vilde betale dem.

Angrebet paa Bremen kunde altsaa begynde.

Den svenske Overkommando i Bremen førtes af Feltmarskal Henrik Horn, en af Heltene fra Carl X Gustavs Tid. Til Forsvaret raadede han over 5—6000 Mand, men Styrken maatte udelukkende benyttes som Fæstningsbesætning.

Den 15. September gik de mynsterske Tropper, 4000 Mand, over Weseren ved Hoya uden at støde paa Modstand.

Christian V havde befalet General af Rytteriet Baudissin at rykke ind i Bremen fra Oldenborg med de 2 Regimenter — et Rytter- og et Infanteriregiment — han var Chef for, samt Lütkens Infanteriregiment. Besætningen i Glückstadt fik Befaling til midlertidig at afgive Besætningstropper til Oldenborg, saa at Baudissin kunde tage hele sit Regiment (12 Kompagnier) med. Da Lütkens Regiment talte 8 Kompagnier, udgjorde hele den danske Styrke 2000 Mand Infanteri og 500 Ryttere.

Paa Efterretning om, at de mynsterske Tropper var gaaede over Weser, rykkede Baudissin over Grændsen. Desuden ankom 2000

Brandenborgere under Generalløjtnant Sparre, der rykkede frem fra Minden. Alle disse Angrebstropper, der talte en Styrke paa noget over 8000 Mand, samledes ved Bremen, hvor Biskoppen af Mynster, Christopher Bernhard, tog Kommandoen over dem og rykkede frem mod Fæstningerne.

Langwedel blev rømmet uden Modstand. Wedel vilde først optage Kampen, men opgav det og blev besat den 17. September. Kommandanten i Burg stak Ild paa Bygningerne i Forterrænet, da han saae Fjenden nærme sig, og begyndte paa at gennemskære en Dæmning, for at sætte Fæstningsomgivelserne under Vand. De Forbundne ventede at finde Modstand og bestemte, at Fæstningen efter en kort Beskydning skulde stormes. Baudissin tilbød at udføre Stormen med sine Tropper. Men næppe begyndte Artilleriets Projektiler at falde i Byen, før Kommandanten forlangte at dagtinge. Sagen blev hurtig bragt i Orden. Officererne fik Tilladelse til at begive sig til Bremen, og Mandskabet, der bestod af Tyskere, tog Tjeneste hos de Forbundne. I Fæstningen fandtes 20 Kanoner.

7 Mil fra Bremen og 4 Mil fra Havet var der i 1672 ved Wesel bygget en Fæstning, der fik Navn af Karlsburg. Bygmesteren, den franske Oberst Mille, var endnu Kommandant, og Fæstningen havde en Besætning paa 600 Mand. Da de Forbundne ikke strax vilde skride til Belejringen af de større Fæstninger, fik General Baudissin Ordre til at detachere en Styrke, der kunde besætte og observere Adgangene til Karlsburg og derved forhindre denne Fæstnings Proviantering. Baudissin bestemte dertil Oberst Lütkens Infanteriregiment.

Oberst Lütken naaede sit Bestemmelsessted den 22. September, men tog en mindre god og alt for spredt Stilling. En fra Stade udsendt svensk Rytterstyrke benyttede sig heraf og overfaldt den 23. om Morgenen de to længst fremskudte Kompagnier. Disse forlod deres Post i største Uorden, forfulgte af Svenskerne. Oberst Lütken, der kom til, søgte at standse de Flygtende. »Den gemene Mand« — siger han i sin Rapport — »var villig, men Officererne var saa konfunderede, at der ikke var noget at udrette med dem«.[1])

Det slette Exempel smittede 2 andre Kompagnier, og Resultatet blev, at Oberstløjtnant Harttwegg, 16 Officerer, 14 Underofficerer og 60 Mand toges til Fange, og, hvad der ikke var dræbt, blev sprængt. Lidt efter lidt indfandt der sig dog henved 100 Mand, Resten var flygtet til Holsten eller Holland. Som Aarsag til denne Ulykke

---

[1]) I. S. Oktober 1675. 731.

angav Oberst Lütken, at Harttwegg havde vist Fejghed, og at de gottorpske Kompagnier, der var indlemmede i hans Regiment, ikke følte sig løst fra deres Ed til Hertugen af Gottorp. Dette Mandskab blev derfor, efter Oberstens Indstilling, fordelt paa hele Regimentet.

De Forbundne besluttede nu at blokere Karlsburg. Brandenborgske og hollandske Skibe ankom den 29. September udfor Weser og landsatte en Styrke paa 8—900 Mand, der tog Stilling tæt foran Fæstningen. Kommandanten blev opfordret til at dagtinge, men svarede med et Udfald. Det blev kastet tilbage og kostede ham 2 Kanoner.

Saasnart Feltmarskal Horn fik Efterretning om, at Karlsburg var blokeret, afsendte han Obert Seaton fra Stade med 600 Ryttere for at komme Fæstningen til Hjælp. Blokadetropperne fik Efterretning om denne Fremrykning, og, da de ikke trøstede sig til at optage Kampen, trak de sig tilbage for atter at gaa ombord. Men undervejs blev de indhentede af Seaton, og mange Officerer samt henved 300 Mand maatte lade Livet.

De Forbundne stormede den 3. Oktober Ollersberg, hvor Besætningen maatte springe over Klingen. Den 12. Oktober modtog de en Forstærkning af 3000 Mand under Hertugen af Lyneborg-Celle. Først nu traadte altsaa Brunsvigerne til. Hertugen fik Kommandoen over hele Styrken, der samme Dag indtraf foran Buxtehude.

Kommandanten i denne Fæstning, Major Hamilton, nægtede paa Opfordring at indlade sig paa Forhandlinger, og derfor begyndte man strax paa Angrebet. En beherskende Bakke, der var besat af Svenskerne, blev erobret, og paa den bragtes 37 Kanoner og 14 Morterer i Batteri. Byen blev derefter heftig beskudt, og, da Angriberne strax var begyndt paa Anlæget af Løbegrave, var de den 15. Oktober naaede saa langt frem, at Stormen kunde foretages. Men Beskydningen i Forening med Frygten for en Storm virkede saaledes paa Indbyggerne, at de opfordrede Kommandanten til at træde i Forhandling med Fjenden. Han var svag nok til at give efter. Underhandlingerne begyndte og afsluttedes den 16. Oktober. Besætningen fik fri Afmarche til Stade med Vaaben og Bagage samt 2 Kanoner, men en ikke ringe Del tog Tjeneste hos de Forbundne. I Fæstningen fandtes 24 Kanoner, og, da den desuden havde ikke ubetydelige Forraad af Levnetsmidler og Ammunition, var der ingen Grund for Major Hamilton til at opgive Forsvaret. Han blev senere stillet for en Krigsret. Den dømte ham til Døden, og han blev halshugget.

Fæstningen fik en Besætning paa 4 Kompagnier, der afslog et Forsøg, der blev foretagen fra Stade, paa at generobre den.

Horneburg blev frivillig rømmet; de Forbundne gik derpaa mod Bremerføhrde. Dens Besætning bestod for Mandskabets Vedkommende udelukkende af Tyskfødte, og, da Kejseren havde udstedt et Forbud imod, at saadanne maatte tjene i den svenske Hær, vilde Mandskabet ikke lade det komme til Storm. Saasnart Officererne fik Underretning herom, traadte de i Forhandling med Fjenden, og den 18. Oktober besatte de Forbundne Fæstningen.

De Forbundne havde dermed erobret Fæstningerne og de befæstede Stæder, Stade og Karlsburg undtagne. De rykkede nu mod Stade, som blev blokeret. Men, da Vejrliget blev raat, regnfuldt og koldt, led Tropperne saa meget, at det blev besluttet at sende dem i Vinterkvarter. Den 9. November blev derfor Blokaden hævet, og Tropperne marcherede til Kantonnementerne, dog blev General Baudissin med sin Styrke sendt mod Karlsburg.

Baudissin var ingenlunde glad ved denne Opgave. Den 1. December skrev han til Generalauditør Mejer, at han i over en Maaned havde anmodet om at blive forstærket med en Bataillon fra Holsten, men endnu var den ikke kommen. Han havde haabet, at Wismar var bleven erobret, og at man da havde sendt ham Hjælp, men ogsaa heri var han bleven skuffet. Nu manede saavel Hertugen af Lyneborg som Biskoppen af Mynster ham til at gøre et Forsøg mod Karlsburg. Man havde umiddelbart efter Felttogets Aabning nedsat en Kommission i Bremen, der skulde forhandle om, hvorledes Provinsen skulde deles, naar den var bleven erobret, men Kommissionen kunde ikke komme til Enighed. Selv var han uden Instruxer saavel med Hensyn til Byttets Deling som med Vinterkvartererne. Derfor bad han Generalauditøren sørge for, at han fik en Instrux, og han sluttede med: »Jeg er bunden paa Hænder og Fødder.«[1])

Den 9. December fik Baudissin et Svar, men det udmærkede sig ikke ved Klarhed. Det gav Anvisning paa Vinterkvarterer, men det udtalte intet om, hvorvidt han skulde trække sig tilbage fra Karlsburg. I de mellemliggende Dage var der ankommen lyneborgske og mynsterske Tropper. Men, skrev Baudissin, der var ingen, der vilde tage fat, »fordi der ikke var sluttet nogen Overenskomst om den Part, vi (ɔ: Danmark) skulde have af Erobringen.« Tilsidst enedes man dog om at begynde Beskydningen, og denne førte til, at der paa Aarets sidste Dag blev sluttet en Overenskomst med Kom-

---

[1]) I. S. December 1675. 898.

mandanten, hvorved han forpligtede sig til at overgive Fæstningen den 12. Januar 1676, hvis den ikke blev undsat forinden. Da der ikke indtraf Undsætningstropper, fandt Overgivelsen Sted. Den svenske Besætning sendtes til Gøteborg; Tyskerne fik Valget mellem at tage Tjeneste eller gaa hjem. I Fæstningen fandtes 80 Kanoner. Under Belejringen var Baudissin bleven forstærket med 6 Kompagnier af Bremers Regiment, og Chefen for disse, Major Neubauer, blev ansat som Kommandant i Karlsburg, der fik en Besætning paa 700 Mand.

Operationerne til Søs.

Cort Adeler havde gennem den hemmelige Instrux faaet Ordre til at krydse i Østersøen mellem Bornholm og Rygen, forhindre Samfærdslen mellem Sverige og Tyskland, samt forurolige de pommerske Kyster. Uden Nødvendighed maatte han ikke angribe svenske Handelsskibe, men vilde Hollænderne kapre, maatte han gaa med dertil, naar han kun sørgede for, at Priserne bragtes til Kjøbenhavn.

Togtet begyndte, men, da der ikke viste sig nogen svensk Flaade, og den danske Hær rykkede ind i Meklenborg, lagde Cort Adeler sig udfor Warnemünde og satte sig i Forbindelse med Hæren. Da denne begyndte at belejre Wismar, forhindrede han Undsætning og Tilførsel fra Søsiden. Det var paatænkt at gøre en Landgang paa Rygen, men Efteraarsstormene lagde Hindringer i Vejen. Uagtet Flaaden led meget af Stormene, vedblev den at holde Søen. Men snart fik den en anden Modstander at kæmpe med. En Farsot angreb Besætningen, og Sygeligheden greb mere og mere om sig. Ogsaa Cort Adeler blev angreben, og efter at han havde været syg i 3 Uger, maatte han den 2. November lade sig bringe i Land. Tre Dage derefter døde han. Fra Udgangen af Oktober Maaned holdt Flaaden sig ved Stevns, og, da Rigsadmiralen var død, gik den til Kjøbenhavn, hvor de danske Orlogsmænd lagdes op, hvorimod de hollandske sejlede hjem.

Admiral Markvor Rodsten var i September sejlet til Gøteborg for at observere de svenske Orlogsskibe, der laa i Havnen. Da det ikke kom til Kamp, sejlede Admiralen tilbage til Kjøbenhavn. Hans Broder, Jens Rodsten, havde imidlertid holdt Vagt i Sundet med sin Eskadre.

Gyldenløvefejden.

Forsvarsvæsnet i Norge var ikke i den bedste Forfatning, thi da Afgørelsen af mange Spørgsmaal skulde træffes i Kjøbenhavn, led Administrationen derunder. Men med Muligheden af en Krig for Øje havde man dog forberedt sig saa godt, som det var gørligt. Gyldenløve blev deri trolig støttet af Generalløjtnant Rysensten og Generalmajor Løvenhjelm, og det skyldtes dem, at der allerede i Februar Maaned 1675 forelaa et Forslag vedrørende Forsvaret. Det tilsigtede ikke alene den Forøgelse af Hærens Styrke, som blev gennemført ved Krigens Begyndelse, men det traf ogsaa Bestemmelser for Oprettelsen af Magasiner og antydede den Maade, hvorpaa Forsvaret burde føres.

Den norske Krigsskueplads var af Naturen delt i en nordlig, den nordenfjeldske, og en sydlig, den søndenfjeldske. Begge var udsatte for Indfald fra Sverige, og, da en gensidig Understøttelse var en Umulighed paa Grund af Afstanden, maatte Forsvaret ordnes for hver Del for sig. Forslaget gik derfor ud paa, at man nordenfjelds væsentligst skulde holde sig paa Defensiven og indskrænke sig til at forhindre Indfald. Dertil vilde man benytte de trondhjemske Afdelinger. Søndenfjelds vilde man samle Hovedstyrken og, forsaavidt Omstændighederne tillod det, gribe Offensiven. Glommenlinjen skulde tjene som Basis og Frederiksstad og Kongsvinger som Koncentrationspunkter. Derfra vilde man saa gøre Indfald i Bohus og Vestergøtland og, hvis man stødte paa Overmagt, gaa tilbage til Glommen, hvor man vilde finde en god Forsvarslinje. Man var paa det Rene med, at man ikke kunde gøre Regning paa at blive understøttet fra dansk Side med andet end Skibe, og derfor indsaa man Nødvendigheden af, »at man i Landet selv satte sig vel i Defensiven og næst Gud forlod sig alene paa sine egne Kræfter«.

Hele Betragtningen var sund og rigtig, og den blev fastholdt under hele Krigen.

Generalløjtnant Rysensten blev i Foraaret kaldet til Kjøbenhavn for at konferere med Krigskollegiet om Fæstningernes Tilstand, og efter sin Tilbagekomst gjorde han alt, hvad der var muligt, for at sætte dem i god Forsvarsstand.

Som tidligere omtalt var Gehejmeraad Jens Juel sendt til Norge for at tjene som Raadgiver for Gyldenløve. Juel synes at have været meget misfornøjet med den Tilstand, hvori han forefandt Forsvarsvæsnet, og at have udtalt sig temmelig stærkt derom. Man ser det

af en Seddel uden Underskrift, der findes vedlagt en Indberetning fra Gyldenløve af 7. August 1675. Paa den læses: »Baron Juel vil spille den kloge paa alle Omraader og reformere alt; han korrigerer alt, hvad der kommer og er omhyggeligt anordnet af Krigskollegiet, og kaster Skylden paa Mejer (Generalauditøren), som han af Hjertet er en Modstander af. Han siger ogsaa, at de Officerer, som er sendte hertil, ikke duer noget med andet mere, som man ikke tør betro Pennen« [1]). Det kan ikke bevises, at denne Udtalelse skriver sig fra Gyldenløve, men Sandsynligheden taler derfor, thi han har sikkert ikke følt sig tiltalt af i Jens Juel at have faaet en Slags Formynder.

Gyldenløve var bekendt som udsvævende og letsindig, men han var ikke mindre bekendt som en begavet Mand, og alt tyder paa, at han har haft gode militære Kundskaber og et sundt militært Blik. I alt Fald viste han sig under Krigen som en dygtig General, der stod langt over de mange fremmede Generaler, som Christian V trak ind i Landet. Havde enhver gjort sin Skyldighed i ligesaa høj Grad som han, vilde Krigens Udfald være blevet et andet.

Efterat Regeringen i Kjøbenhavn den 31. Juli havde underrettet Gyldenløve om, at Krigen stod for Døren, og at han maatte være paa sin Post, sendte Kongen ham den 7. August en Instrux. Den blev indledet med en Bemærkning om, at Kongen stod i Begreb med at rykke i Felten for at understøtte sine Forbundne. Derefter hed det: »I har derhen at tragte og præcisere, hvorledes Undersaatterne i Bohus Amt med gode Løfter og Tilsagn kan bevæges til at aflade de Svenske og under Vor Regering, derved de sig forud befundet haver og al Kongelig Naade herefter haver at forvente, igen at begive. Omendskønt Vor Afsicht er, at i Norge indtil nærmere Ordre defensivt skal ageres, ikke desto mindre det, om Lejlighed skulde findes, ved Surpriser paa Bohus Slot eller Marstrand kunde tenteres, har I det ingenlunde at forsømme, men alt det udi Værk at sætte, hvorved Sverige noget Afbræk eller nogen Skade kunde tilføjes« [2]).

Efter dette kunde Gyldenløve altsaa ikke tage Initiativet, men maatte forholde sig afventende, til han saae, hvad Svenskerne vilde gøre.

Blandt de mange Efterretninger om, hvorledes man fra alle Sider gik imod ham, havde Carl XI ogsaa faaet Kundskab om, at der ved den norske Grændse var samlet en Hær paa 12,000 Mand, der truede med at rykke ind i Bohus. For at møde denne Fare

---

[1]) J. S. August 1675. 546. [2]) U. S. August 1675. 389.

saavelsom for at søge at faa et Omslag i Krigsbegivenhederne havde Kongen fattet følgende Plan:

General Ascheberg skulde samle saa mange Tropper som muligt ved Kvistrum for at afværge et Indfald fra Norge, og Feltmarskal-løjtnant Fabian Fersen skulde som Generalguvernør over Skaane ordne Forsvaret i denne Provins. Flaaden skulde bringes op til 50 Skibe med en Besætning af 7000 Matroser og 3200 Mand Landgangstropper. Den skulde løbe hurtigst muligt ud for at slaa den danske Flaade, inden denne kunde blive forstærket med de hollandske Skibe. Derpaa skulde den svenske Flaade lægge sig i Sundet og forhindre den hollandske Flaade fra at løbe ind i Østersøen. Paa denne Maade ventede Kongen at kunne tvinge Danmark til at trække sine Tropper tilbage fra Tyskland, og, naar Farvandet vår frit, at lade det Rytteri, der var i Pommern, overføre til Sjælland for at foretage en Landgang i Forbindelse med de Tropper, som Fabian Fersen imidlertid samlede i Skaane.

Det var ganske vist en Vej til Frelse, men der var kun liden Sandsynlighed for, at Planen kunde gennemføres; alt kom i alle Tilfælde an paa, om Flaaden kunde løbe ud i rette Tid.

Fra det Øjeblik, der blev overført svenske Tropper til Pommern for at gribe ind i Krigen i Tyskland, var det absolut nødvendigt at opretholde Forbindelsen mellem Sverige og Pommern, og det kunde kun ske ved Flaadens Hjælp; Flaaden maatte være Herre i Østersøen. Derfor var der arbejdet paa at gøre den sejlklar, og det var lovet Kongen, at den skulde være færdig i Begyndelsen af September. Da det ikke skete, skrev Kongen den 7. September til Rigsadmiral Stenbock: »Det gaar Os nær, at paa alle Eders mangfoldige Løfter om vor Flaades skyndsomme Afsejling endnu ikke følger nogen Effekt, hvorved alle Vore desseiner mod Fjenden sættes tilbage. Vi holder det for skadeligt baade for Os og for Nationen, om vi ikke skulde vove os ud imod 20 fjendtlige Skibe, som siges at være i Søen, selv om vi ikke kan komme stærkere afsted end med ligesaa mange. Derfor er det Vor sidste Resolution, at I uden ringeste Tidsspilde i Guds Navn begiver Eder til Søs med 27 Skibe eller saa mange som muligt og befaler de andre, som kommer bagefter, at støde til Eder. Vi forventer nu af Eder ingen Indvending herimod, men vil iovermorgen begive Os til Dalarø for at se, hvem der vil være den sidste til at efterkomme Vor naadige Vilje«. [1])

Kongen besøgte derpaa Dalarø, men det frugtede ikke, thi den

---

[1]) Carlson. 459.

17. September truede han Rigsadmiralen med strængt Ansvar, hvis ikke Udrustningen fremmedes skyndsomst. Paabudet blev paany indskærpet den 27. September med Tilføjelse af, at der ikke maatte spildes et Minut. Desuagtet gik Flaaden først til Søs den 9. Oktober, og selv da var den næppe i slagfærdig Stand.

Flaaden, over hvilken Rigsadmiral Stenbock førte Kommandoen, var delt i 3 Eskadrer under Admiralerne Nils Brahe, Stjernskøld og Uggla. Brahes Eskadre dannede Avantgarden.

Allerede den 10. Oktober løb fem af Skibene paa hinanden. Den følgende Dag blev Vinden gunstig. Stjernskøld og Uggla gik under Sejl, men Brahe blev liggende, fordi Admiralskibets Anker gik til Bunds af sig selv. Den 16. Oktober var Flaaden i rum Sø under Gulland, men nu begyndte det at blæse op med en vestlig Storm. Skibene slingrede, og de fleste af dem led Skade. Stenbock befalede derfor, at Flaaden skulde gaa til Ankers ved Carlsøerne. Men næppe var dette sket, før det viste sig, at der havde udviklet sig en saa stor Sygelighed, at der fandtes Skibe, i hvilke Halvdelen af Mandskabet var sygmeldt. Samtidig begyndte det at skorte paa Levnetsmidler og Drikkevand, og Stormen tiltog i Styrke. Stenbock sammenkaldte derfor Admiralerne og Skibscheferne til et Krigsraad. Den langt overvejende Del af dem erklærede, at Flaaden, paa Grund af mangelfuld Forplejning, haardt Vejr og tiltagende Sygelighed, ikke kunde optage Kampen med den danske Flaade i Haab om et heldigt Udfald, og at den ikke kunde vente at naa Wismar uden Kamp. Stenbock befalede derfor, at Flaaden skulde vende tilbage til Dalarø, hvor den ankom den 20. Oktober.

Kongen havde den 18. Oktober forladt Stockholm og var naaet til Kungsør. Her fik han Efterretning om Flaadens Vanskæbne. Dermed var hans Operationsplan kuldkastet. Han vendte da tilbage til Stockholm, befalede, at der skulde nedsættes en Kommission for at undersøge Rigsadmiral Stenbocks Forhold, og begav sig derpaa til Vennersborg for at optage Kampen med den norske Hær.

General Ascheberg havde imidlertid faaet samlet en Styrke paa henved 2000 Mand ved Svarteborg, 2 Mil N. for Kvistrum, og en lignende Styrke stod længere tilbage som Reserve i Værmeland.

Da Svenskerne ikke rørte sig, besluttede Gyldenløve at gribe Offensiven. Han havde samlet 3300 Mand Fodfolk, lidt over 400 Ryttere og 300 Dragoner ved Frederikshald under Generalløjtnant Rysensten, og Generalmajor Løvenhjelm var fra Kongsvinger skudt frem til Vinger og Elverum med 500 Infanterister, 34 Ryttere og 80

Dragoner. 800 Mand havde besat Passene i Smaalehn, og 1500 Mand skulde værge den nordenfjeldske Del mod et Indfald.

Et Strøjfparti, som Svenskerne i de første Dage af Oktober sendte ind i Ingedalen, tvang Gyldenløve til at detachere Rysensten frem med sin Hovedstyrke til Blommesholm, 1 Mil N O. for Strømstad, hvor han slog en befæstet Lejr paa en skovbevoxet Bakke. Derved fastholdt han Ascheberg i Fronten. Men paa samme Tid sendte han en Styrke paa 1000 Mand, der indskibedes paa 6 Galejer og 28 Skærgaardsbaade, langs Kysten under Kommando af Oberst Mogens Kruse, for at Obersten skulde gøre Landgang ved Kvistrum og afskære Tilbagetoget for den svenske Styrke, der stod ved Svarteborg. Men Ascheberg havde ikke været blind for den Fare, som derved vilde opstaa og havde af Forstærkninger, som ankom, detacheret en Styrke, der kunde modvirke Landgangsforsøg. Kruse kom derfor vel i Land med en Del af sin Styrke, men han mødte derpaa en saa heftig Modstand, at han maatte trække sig tilbage med uforrettet Sag og et Tab paa 1 Kaptajn, 3 Underofficerer og 28 Mand, som Svenskerne tog til Fange. Efter at Landgangsforsøget var afslaaet, trak Ascheberg hele Styrke sammen ved Kvistrum.

Samtidig med Rysenstens Fremrykning blev Generalmajor Løvenhjelm sendt imod Edda Skanse. Men den var saa stærkt besat, at han ikke turde indlade sig paa en Storm, og, da han manglede Skyts, trak han sig tilbage.

Meldingerne herom i Forbindelse med Efterretninger om, at Fjenden stadig modtog Forstærkninger, bragte Gyldenløve til den 8. November at forlade Lejren ved Blommesholm og, over Broen ved Svinesund, at trække sig tilbage over Grændsen. Ascheberg, der opdagede Tilbagegangen, forfulgte med en Rytterstyrke, der tilføjede Nordmændene et Tab af 14 Døde og 3 Fanger.

Carl XI var den 30. Oktober ankommen til Jønköping, hvor han fik Efterretning om Gyldenløves Operationer og Aschebergs Tilbagegang over Kvistrum. Da han gik ud fra, at Gyldenløve havde Overmagten, rejste han til Vennersborg for at samle Forstærkninger. Men under Opholdet erfarede han Gyldenløves Tilbagegang, og han bestemte da, at hans Tropper skulde rykke frem, dog først naar Frosten gjorde Vejene mere farbare, og Isen slog Bro over Vandløbene.

I Vennersborg fik Carl XI sidst i November Meddelelse om, at Wismar og Stade maatte falde, hvis de ikke snart blev undsatte. Da dette kun kunde ske ved Flaadens Hjælp, fik denne, trods Vinteren, Befaling til strax at gaa i Søen. Med store Anstrængelser lykkedes det at faa sauget en Rende i Isen paa 4 Mil fra Dalarø og at bringe

13 Orlogsskibe under Admiral Uggla gennem Renden. Men netop, som Uggla vilde gaa til Søs, indtraf Meddelelse om, at Wismar havde maattet overgive sig, og han vendte derfor tilbage til Dalarø.

Carl XI var meget misfornøjet med Maaden, hvorpaa Rigsmarsk Wrangel havde ført Hæren og befalede derfor, at Marsken[1]), Mardefeld, Wolmar Wrangel og Oberst Wangelin skulde begive sig til Stockholm for overfor en Kommission af 5 Rigsraader og 8 Officerer at staa til Regnskab for deres Handlinger. Ja, selv Wismars tapre Forsvarer, Gustaf Wrangel, blev sat under Tiltale. Saa ung Kongen var, havde han dog allerede faaet Øjet op for, at det var nødvendigt at skride ind, for at faa enhver til at gøre sin Pligt. Men endnu var Kongen henvist til at stole paa sig selv, thi den Demoralisation, Formynderregeringen havde skabt, havde affødt Ligegyldighed, saa at de fleste var langt tilbøjeligere til at lægge Hænderne i Skødet end til at mande sig op til Handling.

Da Aaret gik til Ende, var Carl XI endnu i Vennersborg, ventende paa Frosten for at gøre et Indfald i Norge. Gyldenløve, der havde været nødt til at holde sine Tropper under Vaaben, stod rede til at modtage Angrebet.

---

[1]) Rigsmarsken kom dog ikke til Sverige. Sygdom holdt ham tilbage paa Wrangelsborg, hvor han døde den 25. Juni 1676.

Felttoget 1676.

Politiske Forhold og Rustningerne.

Danmark var begyndt Krigen med Sverige uden Krigserklæring, og i god Overensstemmelse hermed blev der den 1. Januar 1676 udstedte en »Forordning om svenske Skibe i nærværende Tid«. Det bestemtes deri, at, da det var kommet til offentlig Krig og Fejde mellem Danmark og den svenske Krone saavel til Lands som til Vands, skulde alle Skibe med deres indehavende Gods og Ladning, der tilhørte den svenske Krone eller dens Undersaatter, betragtes som lovlig Prise.

England havde arbejdet paa at faa aabnet en Fredskongres i Nijmwegen. I Januar Maaned blev det bestemt, at Danmark, hvis Holland samtykkede i at møde paa Kongressen, skulde sende Mejercrone derhen som sin Repræsentant. Modvillig var Griffenfeld gaaet med til Krigen, og han havde ikke skiftet Anskuelse. Han ventede intet af en fortsat Krig, men stolede paa, at det skulde lykkes ham ad Forhandlingernes Vej at faa sluttet Traktater, hvorved Danmark kunde faa de tabte Provinser igen uden Sværdslag og Blodsudgydelse. Og denne Tro hvilede ikke paa bar Bund, thi mange af Sveriges bedste og indflydelsesrigeste Mænd saae den Gang ikke noget andet Middel til Frelse for deres Fædreland end Fred med Danmark, uagtet de godt vidste, at Freden kun kunde købes med Ofre. Det, som det derfor hovedsagelig kom an paa, var at faa Frankrig til om ikke at opgive Sverige, saa dog til ikke saa stærkt at støtte denne Magts Interesser mod Danmark, thi lykkedes det at faa Sverige til at staa isoleret, var det vigtigste Skridt til Maalet gjort. Ikke mindre gjaldt det om at forhindre, at det kom til en Overenskomst mellem Frankrig og Holland, med mindre Danmark fik sine gamle Besiddelser tilbage. Det var da ogsaa disse to Hovedpunkter, der blev opstillede i Instruxen til Mejercrone. Naar det i den tillige blev foreskrevet ham at virke

for, at Danmark tillige fik Wismar, Rygen og en Del af Bremen, saa har vistnok Griffenfelds Mening været at tilbyde disse Territorier, hvoraf Rygen endnu ikke var erobret, som Kompensation.

Men netop, fordi Griffenfeld vilde opnaa noget ad Forhandlingernes Vej, var det ham i høj Grad magtpaaliggende, at Danmark raadede over en stærk Hær og en stærk Flaade, og at den højeste Befaling over disse førtes af Mænd, der havde erhvervet sig et berømt Navn. Thi jo mere truende Danmark stod, jo mere kunde det gøre Regning paa, at Frankrig vilde tage Hensyn til dets Ønsker, og at Sverige vilde blive nødt til at bøje sig. Dette Arbejde blev ikke forsømt, og naar det desuagtet fremsættes[1]), at Griffenfeld lod hele Januar Maaned gaa ubenyttet hen, og at alt, hvad der skete i Aarets 3 første Uger, indskrænkede sig til, at der blev udbetalt 1000 Rigsdaler i Hververpenge til hvert af de 11 Regimenter, der havde deltaget i Felttoget i Meklenborg, saa er dette enten begrundet i et mangelfuldt Kendskab til eller en fejlagtig Vurdering af Forholdene, saaledes som disse fremgaar af Materialet i Arkiverne.

Admiralitetet havde allerede den 7. Januar fremsat Forslag om Flaadens Udrustning og Bemanding. Af de 12,000 Mand, som behøvedes, naar man vilde udruste alle Skibe, raadede Holmens faste Stok over 2000; den havde endvidere 2000, der var engagerede maanedsvis. Det blev foreslaaet at tilvejebringe Resten ved at hverve 5000 Mand, udskrive 1000 Mand fra Kjøbstæderne og lade Hæren afgive 2000 Mand. Udgifterne til Bemanding og Forsyning for 8 Maaneder beregnedes til 900,000 Rigsdaler. Deraf havde man de 300,000 Rigsdaler, men deri var iberegnet forskellige Indtægter og navnlig Subsidierne fra Holland og Spanien, om hvilke man ikke kunde gøre Regning paa, at de gik ind i rette Tid, thi Holland betalte uregelmæssigt, og Spanien var helt ophørt med at betale. Dette førte paa et noget senere Tidspunkt, den 27. Marts, til, at det blev vedtaget i Konseilet, at den danske Afsending i Spanien skulde beordres til at anvende al Flid paa, at Subsidierne blev betalte i rette Tid og at remonstrere, at Kongen umuligt i Længden kunde vedblive at føre Krigen, og, saaledes som det indtil da var sket, lade sig opholde og afspise med forgæves Fortrøstninger. Da dette Skridt ikke hjalp, blev det vedtaget i Konseilet den 20. Maj, at Spanien skulde have en eftertrykkelig Skrivelse om at betale og trues med, at Kongen i modsat Fald agtede at standse Operationerne enten helt eller delvist.[2])

---

[1]) A. D. Jørgensen II. 332. [2]) Danske Kongers Historie 1676. 163 d.

I Januar Maaned gjaldt det altsaa om først og fremmest at skaffe Penge, og det ikke alene i Danmark, men ogsaa i Norge.

Gyldenløve fik derfor Bemyndigelse til, saa længe Krigen varede, paa Kongens Vegne at paabyde alle de Kontributioner og Skatter, der maátte anses som nødvendige for at bevare Landet.

I Danmark blev der paalagt extraordinære Skatter, og Griffenfeld gennemførte Sagen med den største Iver, for at Pengene snarest muligt kunde gaa ind.

Der var altsaa gjort det, som behøvedes, for at kunne stille Forsvaret paa Benene; der var skaffet Penge. Men der var ogsaa andre Vanskeligheder at overvinde.

Ordren om, at der skulde betales Hververpenge til de 11 Regimenter, udgik den 1. Januar. Men den Gang var det fuldstændig umuligt at danne sig en begrundet Mening om hvor stor en Tilgang, der behøvedes. Thi Hæren var i en Slags Opløsningstilstand som Følge af en Lejrfeber, der var udbrudt under Wismars Belejring.

En Styrkeliste fra Garnisonen i Wismar af 15. Januar 1676 oplyser, at Infanteriregimenternes Styrke paa denne Dag udgjorde:

	Tjenstgørende	Syge	Døde
Prins Georgs Regiment	128	212	14
Christoffer Schacks —	134	213	32
Cicignons —	65	195	18
Weyhers —	231	294	26
Max Rosenkrantz's —	156	263	46
Ialt . .	714	1177	136

Hvert Regiment talte 2 Bataillioner, og, da Styrken ved en Bataillon skulde være noget over 400 Mand, manglede man, selv om de Syge regnedes med, noget over Halvdelen. Af Listen ses det endvidere, at Oberst Cicignon havde Ret, naar han ved en senere Lejlighed erklærede, at hans Regiment var gaaet til Grunde foran Wismar. I Rostock, hvor Harloffs og Degenfeldts Infanteriregimenter laa, var Tilstanden ikke bedre, thi Kommandanten, Oberst Degenfeldt, indberettede, at hans Styrke var gaaet saa meget ned, at han knap var i Stand til at besætte Posterne i Udenværkerne. Med de 8 Rytterregimenter og Dragonregimentet, som laa i Meklenborg under Kommando af General Carl Arenstorff, erklærede Generalen sig ude af Stand til at operere, og hans Officerer klagede over, at deres Undergivne gik til Grunde. Om Tilstanden ved de Regimenter, der fra Meklenborg vendte tilbage til Kongeriget, foreligger der ingen Indberetninger, men der er al Grund til at tro, at den ikke har

været bedre. Foreløbig var der derfor intet andet at gøre end at anvende alle Bestræbelser paa at faa Afdelingerne til at komme til Kræfter ved at skaffe dem saa gode Kvarterer og saa god Forplejning som muligt, og først, naar det var sket, og man kunde naa til Klarhed over hvilken Styrke, man i Virkeligheden kunde regne paa, kunde der træffes endelig Bestemmelse om den Erstatning, der skulde tilvejebringes, samt om hvorledes det udskrevne Mandskab skulde fordeles, og hvor stor en Styrke, der skulde hverves. Men der var desuden mange andre Arbejder, der hørte ind under Forberedelserne, og dem begyndte man allerede paa den 7. Januar i Krigskollegiet. Samtidig havde Generalkommissariatet taget fat paa Tilvejebringelsen af det fornødne Materiel.

Der var saaledes gjort alt, hvad der foreløbigt kunde gøres, og som det gik ved Hæren, gik det ogsaa ved Flaaden. Naar derfor A. D. Jørgensen (II 334) klager over, »at Hærens og Flaadens Foresatte grundede over, hvad der skulde gøres», saa er det Beskyldninger mod Griffenfeld, der ikke kan støttes ved nogetsomhelst Bevis, støttet paa Aktstykker. Iøvrigt var der ogsaa andre Forhandlinger i Gang, hvis Afslutning var af stor Vigtighed, fordi man da først var istand til at fastsætte Felttogsplanen.

Cort Adeler var, som omtalt, død i November 1675, og derved var Posten som Generaladmiral over Flaaden bleven ledig. Hæren havde vel endnu en Feltherre i Hans Schack, men der var intet Haab om, at han kunde komme sig af sin Sygdom, og derfor maatte ogsaa hans Plads besættes.

Skønt Niels Juel havde et saa anset Navn, at han maatte betragtes som selvskreven til at faa Kommandoen over Flaaden, blev dog den hollandske Admiral Cornelius Tromp udnævnt til Cort Adelers Efterfølger. Det, som her var det bestemmende for Griffenfeld, thi det var ham, der satte Valget af Tromp igennem, var ikke alene den Omstændighed, at Tromp havde gjort sit Navn berømt, men tillige at Griffenfeld, hvis Krigen ikke kunde undgaaes, vilde sikre sig en energisk Medvirkning af de hollandske Orlogsskibe, der skulde operere sammen med den danske Flaade. Selvfølgelig følte Niels Juel sig dybt skuffet over, at Tromp blev ham foretrukken. Han skrev herom til Rigsadmiral Bjelke: »Jeg havde dog levet i den Forhaabning, at jeg for en 20 Aars Tjeneste, som jeg har været Admiral, havde været saa lykkelig at avancere noget videre frem, eftersom Eders Excellence vel er vitterligt, at jeg aldrig har skaanet min Hu til Kongelig Majestæts Tjeneste og at erlange Ære mere end Penge. Eders Excellence maa forlade sig til, hvis jeg ikke havde den For-

haabning, at Hans Kongelige Majestæt skulde være mig saa naadig ogsaa en Gang at avancere mig, skulde jeg ikke begære at blive en Time mere, forhaaber, naar jeg kommer i Aktion en Gang, skal jeg lade vise den Troskabs Pligt, som jeg er Hans Majestæt skyldig og gøre lige saa meget som en Anden, der vinder 10 Gange saa mange Penge som jeg«.

Istedenfor Feltherren, Hans Schack, der døde den 27. Februar 1676, blev Hertug Hans Adolf af Pløn den 20. Januar stillet i Spidsen for Hæren og udnævnt til Overfeltmarskal. Han fik tillige Posten som Præsident i Krigskollegiet, og, da hans Broder Bernhard den 13. s. M. var død af den Lejrfeber, han havde paadraget sig ved Wismar, blev han endvidere udnævnt til Chef for det plønske Regiment, der fik Navn af Overfeltmarskallens Regiment.

Hertug Hans Adolf af Pløn var født den 8. April 1634. Han havde først tjent i de spanske Nederlande og senere i Ungarn. I 1674—75 kommanderede han en Hær, der væsentligst bestod af Brunsvigere. Med den slog han, efter Turennes Fald, Marskallen af Créqui, der tillige blev fangen. Hertugen havde saaledes ikke blot Krigserfaring, men han havde skabt sig et Navn som Hærfører, der borgede for, at han som Højstkommanderende for den danske Hær, var bleven stillet overfor en Opgave, han kunde magte, naar man kun gav ham Handlefrihed.

Efter at Hertug Hans Adolf var bleven stillet i Spidsen for Hæren, fik Krigskollegiet den 26. Januar Befaling til at udarbejde en Felttogsplan, og som Grundlag blev der opstillet 5 Spørgsmaal til Besvarelse:

1. Bør Hovedvægten lægges paa Hæren eller Flaaden for at tilføje Sverige den største Skade?

2. Hvis Hovedoperationen mod Fjenden skal ske med Hæren, hvor skal man da søge den største Virkning? Enten i Bremen, eller ved et Indfald fra Norge i Hjertet i Sverige, eller ved en Landgang i Skaane, eller paa alle 3 Steder, og i hvad Forhold bør Styrken fordeles paa hvert Sted?

3. Skal der foretages en Landgang i Skaane, hvilke Foranstaltninger bør da træffes saavel med Hensyn til Troppestyrken som for at lette dens Transport, og hvilke yderligere Foranstaltninger bør der træffes for en saadan Expedition?

4. Hvorledes skal man i saa Fald holde Forbindelsen med den norske Hær?

5. Hvad bør der foretages af Flaaden for at fremme en saadan Expedition?

Som det var Griffenfeld, der havde konciperet Punkterne, saaledes skyldes det sikkert ham, at Skrivelsen fik en Tilføjelse, der tillod den, der havde en afvigende Mening, at indgive et separat Votum, »eftersom enhver frit bør herudi at ræsonnere og sige sin Mening, og ingen kan fortænkes, naar han siger med Troskab det bedste, han véd, og som han det forstaar«.

Kollegiet tog strax fat, og allerede den 28. Januar enedes man om følgende Plan:

Hovedangrebet burde føres i Skaane. Men, da der ikke kunde tænkes paa en Landgang, før Flaaden var færdig, burde dennes Udrustning fremskyndes først og fremmest, og derefter burde man gøre Sverige den størst mulige Skade til Lands. Flaaden og Hæren burde gøres saa stærke, som Midlerne tillod, og Hærens Hovedstyrke burde rykke ind i Skaane.

For Bremens Vedkommende maatte man ved Traktater søge at faa de Forbundne til at deltage i Felttoget. Gik de ind herpaa, burde General Baudissin forene sig med dem og gives en Styrke paa 500 Ryttere, 2000 Infanterister og om muligt et Dragonregiment.

Den norske Hær burde ikke forstærkes gennem Overførsler af Tropper fra Danmark, og den skulde have som Opgave at støtte Operationerne i Skaane. Vilde man operere paa alle 3 Steder, vilde det ikke føre til noget, fordi Skaane ikke kunde angribes med en mindre Styrke end en Hær paa 12—13,000 Mand. Kooperationen fra Norge burde bestaa i, at Gyldenløve agerede med al Kraft, og Forbindelsen burde søges gennem den ordinære Post eller extraordinære Galioter.

De nærmere Enkeltheder vedrørende Expeditionen til Skaane maatte forhandles med Generalitetet og Generalkommissariatet, der maatte skaffe Penge, sørge for Oprettelsen af Magasiner, Tilvejevejebringelsen af Rekruter, Artilleri m. m.

Flaaden burde gaa til Østersøen, dog maatte nogle Skibe holdes tilbage til Transporten. Blev Flaaden bragt op til 30 Skibe, var det at vente, at den svenske Flaade slet ikke vilde løbe ud eller vilde vove Slag, fordi den i Ulykkestilfælde ikke kunde søge Havn i Tyskland, men kun i Kalmar eller Skaane. Man burde i Tide sende Kapere og andre smaa Fartøjer til Stockholm for at forhindre den svenske Flaade i at løbe ud, og i saa Fald kunde der ogsaa forsøges en Landgang paa Gulland.

De Regimenter, der skulde benyttes i Skaane, burde samles ved Kjøbenhavn, de svageste først. Der maatte træffes Foranstaltninger til deres Overførsel. Paa Sjælland maatte der oprettes Forplejnings-

magasiner, og Hæren burde samles i Lejr for at exercere, forinden Operationerne begyndte.

Denne Plan blev endelig vedtagen den 30. Januar og samme Dag sendt til Kongen. Han gav den sin Billigelse og befalede Hertug Hans Adolf at træffe de fornødne Foranstaltninger for Hærens Vedkommende.

Man vil heraf se, at der var gjort, hvad der kunde gøres, og at der ikke var noget at grunde over for Hærens og Flaadens Foresatte.

Admiralitetet, der havde faaet Befaling til at udtale sig om Felttogsplanen for Flaadens Vedkommende, indsendte sin Betænkning den 1. Februar. Heri fremhævedes Nødvendigheden af, at Flaadens Udrustning fremmedes snarest muligt, for at man, saasnart Aarstiden tillod det, kunde udsende lette Fregatter og andre smaa Skibe til den svenske Kyst for at hindre al Tilførsel. Dette vilde gøre det vanskeligt for Fjenden at udruste sin store Flaade. da han ikke havde, hvad der behøvedes dertil. Paa denne Maade og ved den Hjælp, Danmark vilde faa af hollandske Krigsskibe, var man istand til at holde Fjenden Stangen. Saasnart der var aabent Vande, kunde man besætte Gulland, og, hvis Gøteborg ikke var bedre beskyttet end det foregaaende Aar, vilde man kunne erobre denne By. Men for at Flaaden skulde kunne løse sin Opgave, maatte den have Penge. Derfor forlangtes, at den strax fik udbetalt 150,000 Rigsdaler og siden mere, for at man, naar der først for Alvor var begyndt paa Udrustningen, ikke skulde blive staaende paa Halvvejen. Ogsaa dette Forslag blev billiget af Kongen.

Den 10. Februar forhandlede Geheimekonseilet et Svar, der skulde sendes den danske Afsending hos Kurfyrsten af Brandenborg, for at han kunde meddele denne Kongens Planer for det forestaaende Felttog. Svaret kom til at gaa ud paa, at Kongen agtede at operere i Skaane og fra Norge. General Carl Arenstorffs Korps, der stod i Meklenborg, vilde derfor blive kaldet tilbage, og Kongen vilde give Sverige et saadant Stød, at Erobringen af Pommern siden kunde falde desto lettere. Rostock vilde blive rømmet, og der vilde i Meklenborg blive efterladt 3 Rytterregimenter og et Dragonregiment under Generalmajor Meerheim. Operationen i Bremen skulde fortsættes af General Baudissin med 3000 Mand.

Konseilet besluttede endvidere samme Dag, at Tønning og Stapelholm skulde sløjfes. Da dette stred imod Rendsborgforliget, hvorved det var bleven tilsagt Hertugen af Gottorp, at han, naar Krigen var endt, skulde faa sine Fæstninger tilbage, var det næppe med Griffen-

felds gode Vilje, at denne Beslutning blev tagen. Det var sikkert Hertug Hans Adolf og Statholderen i Hertugdømmerne, Grev Frederik Ahlefeldt, der begge var »svorne Fjender« af Hertugen af Gottorp, som satte deres Vilje igennem. Dermed aabnede de tillige det Felttog, de vilde føre mod Griffenfelds Forhandlingspolitik. De vidste, at den Fremgangsmaade, der Aaret forud var bleven brugt mod Hertugen af Gottorp, da den danske Regering tvang ham til Forliget i Rendsborg, var bleven misbilliget i Evropa og ikke mindst i Frankrig. Ved hertil at føje et nyt aggressivt Skridt mod Hertugen, vilde Misfornøjelsen forøges, og derved vilde der blive skabt nye Vanskeligheder for Fredsforhandlingerne. Men det var ogsaa, hvad Kongen ønskede.

Kongen havde bestandig villet føre Krig, fordi han derved haabede paa at faa de tabte Provinser tilbage. Hofpartiet, som kendte Kongens Ønsker, fordi han ikke lagde Skjul paa dem, blev derved til et Krigsparti, og det fandt selvfølgelig Støtte i Hæren. Denne Støtte fik forøget Vægt fra det Øjeblik, da Hertug Hans Adolf var bleven udnævnt til Overfeltmarskal. Allerede fra 1672 havde han søgt at formaa Kongen til at erklære Sverige Krig, og efter Rendsborgforliget havde han i et Brev til Griffenfeld udtalt som sin Mening, at det gjaldt om »at slaa Sverige fuldstændigt til Jorden«. Han stod saaledes som Krigens Talsmand, og fra det Øjeblik, han blev Overfeltmarskal og fik daglig Adgang til Kongen, havde han saa meget lettere ved at vinde Kongen for sine Anskuelser, som han i Virkeligheden kun udtalte det, der var Kongens højeste Ønske. Han betænkte sig derfor heller ikke paa at optage Kampen med Griffenfeld.

Det første Skridt var gjort den 10. Februar. Hovedslaget blev ført den 17. s. M., og det blev vundet, thi paa denne Dag fik Griffenfelds Forhandlingspolitik Dødsstødet. Konseilsprotokollen oplyser om, at Kongen paa denne Dag »efter adskillige og mange Deliberationer« resolverede,

at der strax skulde sendes nogle tusinde Tønder Korn til Norge,

at Flaaden skulde strax i største Hast udrustes, saa at mindst 16 Skibe blev færdige inden 14 Dage, hvormed der skulde foretages en Entreprise mod Gulland for at forhindre den svenske Flaade i at løbe ud,

at der skulde holdes et Korps paa 12—13,000 Mand rede til Transport,

at der skulde samles Skibe og Fartøjer til denne Transport, og at den skulde forberedes,

at Gyldenløve skulde underrettes om Planen, for at han samtidig kunde gøre en Diversion,

at Defensionsskibe skulde krydse ud for Gøteborg, om muligt støttede af 4, 3 eller 2 af de 15 hollandske Orlogsskibe, der skulde deltage i Operationerne,

og at der kun skulde sendes Skibe til Elben, da det formentes, at de Foranstaltninger, der alt var trufne sammesteds, ydede tilstrækkelig Sikkerhed.

At det var Hertug Hans Adolf, der ved denne Lejlighed satte sin Mening igennem, kan ikke være Tvivl underkastet, thi Beslutningen er præget af den samme energiske Vilje, der fandt sit Udtryk i Krigskollegiets Betænkning af 30. Januar, som skyldtes Hertugen.

Krigspartiet havde altsaa sejret, og Kongen var i den Grad betagen af Krigslyst, at han den 24. Februar rejste til Helsingør, hvor han lod afstikke en Lejr til de 12—13,000 Mand, der skulde føre Felttoget i Skaane, uagtet ikke en eneste af Hærens Afdelinger var marchefærdig eller kunde paaregnes at blive det i de første 2—3 Maaneder.

Hvad der nu skete, maatte ske, thi det var en naturlig Konsekvens af Forholdene. Griffenfeld maatte styrtes, fordi det Maal, han efterstræbte — at søge at vinde det Tabte tilbage ad Forhandlingens Vej — stod i afgjort Modstrid med Kongens og Hertug Hans Adolfs Krigspolitik. Derfor er der heller ingen Grund til at tro, at Griffenfelds Fald var en Frugt af en gennem længere Tid planlagt Sammensværgelse, og man har heller ikke været i Stand til at finde Traaden i en saadan. Tingen var vistnok den: Hertug Hans Adolf var en myndig Mand, der ikke vilde finde sig i, at hans Planer blev krydsede, og han frygtede den Indflydelse, som Griffenfeld havde paa den karaktersvage Konge, selv om han i Øjeblikket havde forstaaet at overvinde den. Griffenfeld havde i sin Ærgerrighed og Pengegriskhed givet Vaaben nok, som man kunde benytte imod ham, og derved blev det ikke vanskeligt at formaa den krigslystne Konge til at give sit Minde til, at Griffenfeld skulde arresteres og sættes under Tiltale. Arrestationen blev udført den 11. Marts, da Griffenfeld efter Sædvane mødte paa Slottet for at forhandle med Kongen, af Generalløjtnant F. Arenstorff. Samme Dag underrettede Krigskollegiet Generalerne Baudissin og Walter samt Kommandanten i Glückstadt, Oberst Bremer, om Arrestationen, dog uden Angivelse af Grunden. Statssekretær Biermann meddelte Arrestationen paa samme Maade til de danske Ombud ved de udenlanske Hoffer

og beordrede dem til fremtidig at sende deres Indberetninger direkte til Kongen.

Dagen efter Arrestationen modtog Kongen de fremmede Afsendinge, til hvem han om Griffenfeld udtalte: »Gerrighed og Ærgerrighed har ødelagt denne Mand«. Han tilføjede, at han for Fremtiden vilde være sin egen Minister. Men det skete ikke, thi efterat han den 16. April havde udnævnt den tidligere Vice-Statholder i Norge, Ove Juul, til Vice-Kantsler, udnævnte han den 13. Maj Grev Frederik Ahlefeldt til Rigets Kantsler. Det blev nu Hertug Hans Adolf, der med Vaabenmagt skulde skaffe Danmark det tilbage, som Griffenfeld havde villet erhverve ad Forhandlingens Vej, og det blev Grev Ahlefeldt, der gennem diplomatisk Virksomhed skulde sikre Danmark Erobringen.

Rustningerne var imidlertid blevne fortsatte.

I Januar var det bleven bestemt, at hvert Infanteriregiment skulde tælle 8 Kompagnier à 107 Hoveder og 4 Garnisonskompagnier à 100 Mand, saa at et Regiment, Staben iberegnet, kom til at tælle 1265 Mand. De 4 kongerigske nationale Regimenter, der i 1675 hvert havde efterladt 8 Kompagnier, formerede et Regiment af disse, saa at der ialt var 2 sjællandske, 2 fynske og 4 jydske Infanteriregimenter, men, da man manglede Mandskab, blev der ikke oprettet Garnisonskompagnier. Mangel paa udskrevet Mandskab førte ligeledes til, at man maatte komplettere de 2 jydske Regimenter, der laa i Wismar, med hvervet Mandskab. Lützens Regiment i Oldenborg beholdt sin tidligere Styrke, og desuden blev der i denne Provins oprettet et nationalt Infanteriregiment paa 8 Kompagnier under Oberst Ellbrecht.

Der blev given Obersterne Schønfeldt, B. Bülow, Bibow og Martin Barthold Bemyndigelse til hver at hverve et Infanteriregiment, men de store Krav, som de bestaaende hvervede Regimenter stillede til Erstatningsmandskab, bevirkede, at Hæren kun blev forøget med et hvervet Regiment paa 12 Kompagnier under Oberst Schønfeldt, og det led endda under saa store Mangler, at det ikke kom til at optræde paa Krigsskuepladsen.

Infanteriet kom saaledes til at tælle:

Kongens Livregiment, Generalløjtnant Niels Rosenkrantz,
Dronningens — , Generalmajor J. Schack,
Prins Georgs Regiment, Oberst Busch,
Overfeltmarskallens — , Oberst Brinck,
Weyhers — , Oberst Meldrum,

samt Oberst Max Rosenkrantz's og Obersterne Degenfeldts, Stuarts, Bremers og Schønfeldts Regimenter, hvilke alle var hvervede.

1. sjællandske nationale Regiment, Oberst la Haye,
2. — — — , Oberst Martin Barthold,
1. fynske — — , Oberst Cicignon,
2. — — — , Oberst Bibow,
1. jydske — — , Oberst Christoffer Schack,
2. — — — , Generalmajor Walter,
3. — — — , Oberst Ægidius Lützow,
4. — — — , Oberst B. Bülow,
og det holstenske — — , Oberst Vogt.

Ved disse Regimenter var der foregaaet følgende Forandringer: Prins Georg havde faaet Feltherrens Regiment efter Hans Schacks Død, og Generalmajor Walter fik Kommandoen over 2. jydske nationale Regiment. Chefen for 1. sjællandske Regiment blev den 2. Maj 1676 udnævnt til Kommandant paa Kronborg og afløst af Oberst la Haye. Da Oberst Wittmaack var død i Februar og Oberst Harloff i Marts, fik henholdsvis Obersterne Vogt og Stuart Kommandoen over deres Regimenter.

I Oldenborg stod:

General Baudissins og Oberst Lütkens hvervede og Oberst Ellbrechts nationale Regiment.

Der var saaledes ialt 22 Infanteriregimenter, hvoraf 11 hvervede og 11 nationale.

Rytterregimenternes Antal blev ikke forøget, men det blev bestemt, at de saavelsom Rostjenesten skulde deltage i Felttoget.

Rytteriet bestod derfor af de samme 16 Regimenter, som findes omtalt Side 43. I Kommandoen var der foregaaet nogle Forandringer. Oberst Grev Ditlef Rantzau, der kommanderede Livregimentet, var bleven afskediget, og Generalmajor Meerheim blev den 16. Marts udnævnt til Chef for Regimentet. Chefen for 2. jydske Regiment, Oberst Peder Juel, døde i Februar 1676 og blev efterfulgt af Oberst J. Bülow.

Dragonerne forøgedes med et tredie Regiment, der blev dannet af Duncans og Feltherrens Dragonkompagnier samt en Del Dragoner, som Generalmajor Walter havde hvervet [1]). Det blev kommanderet af Oberst Trop. Oberst Grev Ditlef Rantzaus Afskedigelse foranledigede, at Oberst Ramsted fik Kommandoen over hans Regiment. Dragonerne talte saaledes ialt 3 Regimenter.

---

[1]) U. S. Marts B. 1676. 384.

Styrken for et Rytter- eller Dragonregiment blev fastsat til 510 Hoveder.

Feltartilleriet blev organiseret den 14. Marts 1676 og kom til at bestaa af:

1 Stab paa 14 Hoveder,

1 Kompagni paa 1 Kaptajn, 2 Løjtnanter, 1 Stykjunker, 18 Konstabler og 18 Haandlangere,

1 Kompagni paa 1 Kaptajn, 2 Løjtnanter, 12 Fyrværkere, 4 Konstabler og 9 Haandlangere, og

1 Kompagni paa 1 Kaptajn, 2 Løjtnanter, 1 Stykjunker, 1 Hjulmager med 4 Svende, 2 Bødkere, 1 Skæfter, 1 Beslagmed med 4 Svende. 1 Grovsmed med 4 Svende, 1 Bøssemager, 1 Sværdfeger, 1 Saddelmager med 3 Svende og en Rebslager med 1 Svend.

Desuden organiseredes et Reserveartilleri paa 18 Kanoner og 2 Morterer.

I Marts var der bleven givet Bestemmelser for Ordningen af Hærens Træn. Efter disse skulde hvert Kompagni, uanset Vaabenarten, medføre 1 Rustvogn, 1 Proviantkærre og 1 Marketendervogn, og hver af Regimentsstabene 6 Rustvogne. Af disse skulde 2 benyttes af Obersten, 1 af Oberstløjtnanten, 1 af Majoren, 1 af Regimentskvartermesteren, Auditøren, Adjutanten og Vognmesteren samt 1 af Feltskæreren og hans Medhjælpere.

Hærens Styrke udgjorde

Fodfolk	ca.	25,000	Mand.
Rytteri	-	8,000	—
Dragoner	-	1,500	—
Ialt . .		34,500	Mand.

foruden Generalitetet og Artilleriet.

Saa længe den svenske Flaade ikke var slaaet, og saa længe der ved Gøteborg laa en svensk Eskadre, der kunde gaa til Elben, ansaa man det nødvendigt at holde henved 15,000 Mand tilbage som Besætningstropper i Fæstningerne og til Forsvar imod Landgange. Desuden blev General Carl Arenstorff ansat som kommanderende General i Jylland, Slesvig, Holsten og Meklenborg, og i en Instrux af 21. April blev det paalagt ham at modvirke Landgangsforsøg og hævde Besiddelsen af Wismar. Generalmajor Walter, der havde beholdt Kommandoen i denne Fæstning, blev den 25. Marts udnævnt til Generalguvernør.

Da Flaaden skulde løbe tidligt ud, og, da den skulde gøre Forsøg paa at bemægtige sig Gulland, maatte der først sørges for de Landgangstropper, den skulde have om Bord. Oberst Martin Barthold,

der kommanderede 2. sjællandske nationale Infanteriregiment, skulde føre Kommandoen over disse Tropper. De kom til at bestaa dels af Kompagnier af Oberstens Regiment, dels af en kombineret Bataillon fra forskellige Regimenter under Major Bilenberg af Kongens Livregiment, og endelig af Kompagnier af Oberst B. Bülovs jydske nationale Regiment. Barthold og Bilenberg stilledes allerede den 28. Marts til Raadighed for Admiral Niels Juel, der skulde kommandere Eskadren. Styrken toges af Besætningsafdelingerne og udgjorde ialt 1500 Mand.

Derefter gjaldt det om at organisere den Styrke, der skulde foretage Landgangen i Skaane. For at faa den tilvejebragt maatte man i betydelig Grad formindske den Troppestyrke, der i December 1675 var bleven efterladt i Meklenborg. Allerede i Januar Maaned begyndte man dermed, og i Maj var den reduceret til Walters og Christoffer Schacks Infanteriregimenter, Livregimentet til Hest, Rauchs[1]) og Geweckes Rytterregimenter samt Ørtzens Dragonregiment, tilsammen henved 4000 Mand. Disse Tropper, saavelsom de 2500 Mand, hvormed General Baudissin skulde operere i Bremen, hørte til Operationsstyrken, og man gjorde derfor Regning paa at kunne begynde Felttoget i Skaane med henved 13,000 Mand, saa at hele Operationsstyrken beløb sig til 19,500 Mand og Besætningsstyrken, som omtalt, til 15,000 Mand. Skulde det vise sig nødvendigt, kunde man yderligere forstærke den skaanske Hær ved at formindske Styrken i Meklenborg, og, naar Bremen var erobret, hvad man ventede at ville ske indenfor en kort Tidsfrist, trække en Del af Baudissins Tropper til.

Rytterregimenterne, der skulde til Skaane, fik den 11. April Ordre til at gøre sig rede til Opbrud, men Fodfolket blev først færdigt til at marchere imod Slutningen af Maj Maaned, da det ikke fik de Artilleri- og Trækheste, det behøvede, før i den sidste Halvdel af nævnte Maaned. Derefter begyndte Troppekoncentrationen, saa at alle de Afdelinger, der skulde med, overførtes fra Jylland, Fyn og Laaland til Sjælland. Derpaa koncentreredes hele Styrken i en Lejr, der var slaaet mellem Kongens Lyngby og Dyrehaven. Fodfolket rykkede ind i Lejren den 5. Juni, og den følgende Dag fulgte Ryttteriet efter.

---

[1]) Rauchs Regiment skulde have været opløst og fordelt mellem Livregimentet eg Geweckes Regiment, fordi Oberst Rauch var bleven sat under Tiltale som skyldig i at have ødelagt sit Regiment. Men General C. Arenstorffs Forbøn reddede Obersten.

Men paa dette Tidspunkt var man endnu ikke færdig med Forberedelserne til at overføre Hæren til Skaane.

Kongen havde som omtalt allerede i Februar Maaned været i Helsingør og truffet Bestemmelser om en Lejrplads for den skaanske Hær, fordi han vilde have, at den skulde overføres paa den korteste Linje, fra Helsingør til Helsingborg. Senere blev der nedsat en Kommission bestaaende af Generalløjtnant F. Arenstorff og Admiral Rodsten for at fremsætte Forslag om Overførslen. Dette blev den 18. April indsendt til Overfeltmarskallen, men han ændrede det.

Forslaget gik ud fra Helsingør som Indskibningspunkt, men Hertug Hans Adolf fandt, at dette Punkt havde alt for store Mangler, og derfor foreslog han at ombytte det med Kjøbenhavn. Efter Forslaget skulde Fodfolket indskibes paa Orlogsskibe, men, da Flaaden skulde benyttes til at opretholde Herredømmet paa Søen, vilde Hertugen ikke svække den, og det saa meget mindre som Fodfolket godt kunde benytte andre Fartøjer, naar man kun sørgede for at skaffe dem til Veje. At Overførslen maatte dækkes var en Selvfølge, men dertil mente han kun at behøve et mindre Antal Orlogsskibe. Endelig fastsatte Forslaget et bestemt Landgangspunkt, men heller ikke det vilde Hertugen gaa ind paa, da han fandt det rigtigere at lade Valget afhænge af Tid og Forhold. Hertugens Ændringer fandt Kongens Billigelse.

Den 12. Maj udsendtes Ordrer til Stiftamtmændene paa Sjælland, i Fyn og paa Langeland, samt til Øvrigheden paa Læsø om ufortøvet at sende alle Skibe og Fartøjer, store som smaa, til Kjøbenhavn, for at de kunde benyttes ved Overførslen af Tropperne til Skaane. Da man desuagtet ikke fik, hvad man behøvede, beordredes General Carl Arenstorff den 13. Juni til snarest muligt at supplere de Fartøjer, man havde faaet, med alle dem, der fandtes i Nyborg, Kalundborg, Korsør og i Søstæderne paa Sjælland og Fyn. Som Følge heraf var det først henimod Juni Maaneds Slutning, at man fik samlet Transportflaaden.

For at forhindre, at man i Sverige kom til Kundskab om, hvad der foregik paa Sjælland, blev i Marts alt Samkvem forbudt. Kun Postbaaden, der gik mellem Helsingør og Helsingborg, maatte overføre Breve, dog kun fra Kongehuset og den engelske Afsending i Kjøbenhavn og under strængt Tilsyn af Kommandanten paa Kronborg.

Den 26. Maj fik samtlige Højstkommanderende Meddelelse om, at den svenske Flaade var løbet i Søen.

Medens der rustedes i Danmark, havde ogsaa Sverige forberedt sig paa den forestaaende Kamp. Vel havde de sørgelige Udsigter,

hvormed Aaret 1675 gik til Ende, bragt Carl XI til Tanken om at sige sig løs fra Forbundet med Frankrig for derved at faa Fred, men Tanken kom ikke til Udførelse. Derimod havde Kongen mod Aarets Slutning søgt Tilnærmelse til Holland for at forhindre den hollandske Flaade i at forene sig med den danske. Heller ikke dette Maal naaede han, men Underhandlingerne førte til det mærkelige Resultat, at, uagtet begge Magter stod i Krigsforhold til hinanden, sluttede de dog en Handelstraktat i December 1675.

Sverige var ligesom Danmark gaaet ind paa Englands Forslag om Sammentrædelsen af en Kongres i Nijmwegen, og Bengt Oxenstjerna var udset til at møde paa den som Afsending. Men, da ingen vidste, naar Kongressen vilde blive samlet, og endnu mindre, om den vilde føre til et Resultat, maatte man forberede sig til den forestaaende Kamp.

Carl XI udnævnte derfor Rigsraad Lorentz Creutz til at sørge for Flaadens Udrustning og Rigsraad Banér til Præsident i Krigskollegiet. Begge var dygtige og alvorlige Mænd, men deres Virksomhed lammedes paa Grund af uafbrudt Pengemangel og tillige paa Grund af Forholdene. Thi, hvad kunde det nytte, at de vilde støtte Kongen i hans Iver for at fremme Forsvaret, naar han som de kun mødte Lunkenhed og Splid. Man var i Stockholm uenig om alt og bestilte ikke andet end gensidig at rive ned paa hinanden, saa at Feuquières den 26. Januar 1676 skrev til Minister Pomponne: »Enhver beskæftiger sig i Stockholm med at holde lange Taler om Krigens Anliggender, men ingen tager sig alvorligt af dem. Forestil Dem et Skib uden Styrmand, og paa hvilket Matroserne har mere Lyst til at styrte hinanden i Havet end til at tage sig sammen. Saaledes er Tilstanden i Sverige«.

Ved Aarsskiftet opholdt Carl XI sig i Vennersborg, bestandig ventende paa, at Frosten skulde muliggøre et Angreb paa Norge. I Januar frøs det stærkt; Angrebet blev besluttet, saaledes at Kongen skulde føre Hovedstødet, og for at aflede Opmærksomheden skulde Oberst Erik Dahlberg føre et Skinangreb. Dahlberg rykkede frem, naaede den 24. Januar Edda Skanse, passerede den 26. den norske Grændse, ankom den 27. foran Kongsvinger, tog en Tegning af Fæstningen og vendte tilbage. Men nu var Frosten ophørt, saa at Hovedangrebet maatte opgives.

Gyldenløve havde iøvrigt trukket sine Tropper sammen for at afværge Svenskernes Angreb, ja han tænkte endog paa at at gaa angrebsvis til Værks, men Tøvejret standsede ogsaa hans Operationer, og han lod derfor sine Tropper atter gaa i Kvarter.

Da Foraaret begyndte at nærme sig, maatte Carl XI forberede sig paa, at de Danske vilde gøre Landgang i Skaane. For at afværge dette maatte Provinsen sættes i Forsvarsstand, og Flaaden snarest muligt gaa til Søs.

Guvenøren i Skaane, Feltmarskal Fabian Fersen og Oberst Erik Dahlberg fik Ordre til at ordne Forsvaret i Skaane. Den Hær, der skulde bruges dertil, skulde først skabes, men den Højstbefalende var designeret.

Simon Gundel Helmfelt var født i Stockholm den 26. September 1617 og traadte i 1641, efterat have studeret Befæstningsvæsnet i Holland, ind i den svenske Hær. Han tjente i denne med en saadan Udmærkelse, at han ved Slutningen af Trediveaarskrigen var Oberst og i 1656, efter et glimrende Forsvar af Riga, Feltmarskal. Som saadan havde han ført Kommandoen i Sveriges tyske Provinser; men Familjesorger og Følgerne af Saar havde ved Krigens Udbrud i 1675 kastet ham paa Sygelejet i Hamborg. Den danske Regering, der havde faaet Underretning herom, søgte at forhindre ham i at komme til Sverige. Desuagtet lykkedes det ham at naa hjem over England, og Kongen gav ham strax Kommandoen over den Hær, der skulde dannes i Skaane.

Den 29. Februar begav Carl XI sig fra Vennersborg til Stockholm, hvor han ankom den 8. Marts. Foreløbig havde han befalet, at Flaaden skulde overføre Tropper og Levnetsmidler til Stralsund, besætte saavel Gulland som Skaane mod Landgang samt føre Rytteri, for hvilket der var mindre Brug i Pommern, til Sverige. En mindre Eskadre under Admiral Erik Sjøblad, der laa ved Gøteborg, skulde gaa til Elben for undsætte Fæstningen Stade.

Kort efter Kongens Ankomst til Stockholm traadte Rigskantsler de la Gardie tilbage efter eget Ønske og blev udnævnt til Generalguvernør over Vestgøtland, Bohus og Værmeland. Forholdene var voxede ham over Hovedet, men han vilde ikke erkende, at det var Følgen af hans Misregering, og derfor skrev han, at der i Landet raadede »en almindelig Desparation, Arrighed og Ondskab, der havde angrebet Legemet og nærmede sig Hjærtet«.

Kongen stod saaledes uden den Raadgiver, der gennem en Række af Aar havde øvet den afgørende Indflydelse paa Sveriges Politik, og han skulde nu raade sig selv. Han var kun 20 Aar, men Begivenhederne havde røvet ham hans Ungdom og til Erstatning givet ham et Tungsind, der næsten gjorde ham menneskesky. Desuagtet vilde han se alt med egne Øjne og rejste derfor uafbrudt fra Sted til andet, saa at man næsten aldrig vidste, hvor han var. Befolkningen saae

til med Bekymring og Uro. Den forstod ikke Kongen og anede ikke, at alle hans Tanker kun kredsede om at finde Midler til Fædrelandets Frelse; thi, hvor mørkt det end saae ud, bevarede han bestandig Haabet.

I April fik Kongen Meddelelse om, at Flaaden vilde gaa i Søen. Kongen besluttede derfor at arbejde paa at ordne Forsvaret til Lands og rejste først til Vennersborg, hvor han ankom den 29. April, netop samme Dag, som Flaaden forlod Dalarø.

Efterat Kongen havde ordnet Forsvaret af Vennersborg, rejste han paa Inspektion af Fæstningerne, og den 22. Maj naaede han Malmø, der var bestemt til Samlingspunkt for den Hær, der skulde afværge Landgangsforsøg, førte imod Skaane, og hvis Afdelinger var undervejs.

Men paa dette Tidspunkt var Krigen alt begyndt til Søs.

Operationerne til Søs.

a. Erobringen af Gulland.[1])

Efter Bestemmelsen skulde der afgaa en Eskadre paa 16 Orlogsskibe fra Kjøbenhavn for at erobre Gulland under Niels Juel. Men Eskadren kom kun til at tælle 8 Linjeskibe, 5 Fregatter, 2 Brandere, 2 Galioter og 3 mindre Skibe med ialt 628 Kanoner. Den lagde ud paa Strømmen den 28. Marts, men en Grundstødning paa Amager forsinkede Sejladsen noget. Flaaden sejlede først til Rygen. Der blev foretagen en Landgang ved Hallensee, hvorved der blev tagen en Del Kvæg. Derimod maatte en Landgang, der forsøgtes ved Wittow, opgives, og haardt Vejr, som derpaa indtraadte, tvang Flaaden til at gaa til Bornholm.

Den 22. April om Aftenen og i stille Vejr opdagedes to svenske Orlogsskibe mellem Bornholm og Hanø. Den følgende Morgen satte Niels Juel efter dem med sine hurtigste Sejlere. Svenskerne — »Carlshamn« (50 K.) og »Charitas« (30 K.) — søgte at undfly. Da det ikke lykkedes, satte Skibscheferne dem paa Grund, stak dem i Brand og lod Besætningen søge Land i Baadene. Saasnart de danske Skibe opdagede dette, satte de bemandede Baade i Søen for at naa de svenske Skibe, inden Ilden greb for stærkt om sig. Det lykkedes derved at erobre »Charitas«, men »Carlshamn« brændte.

Da Niels Juel ad forskellig Vej havde faaet Efterretninger, der tydede paa, at Erobringen af Gulland kunde lykkes, styrede han mod denne Ø. Den 28. April kastede han Anker ved Carlsøerne i Nærheden af Visby.

Besætningen paa Gulland talte 600 Mand under Kommando af

---

[1]) Manuskript I. Nr. 4/1676.

Guvernøren, Gabriel Oxenstjerna. Oberst Michael Schultz var Kommandant paa Slottet Visborg, der ligger ved Visby.

Den 29. April landsattes Oberst Martin Barthold under Dækning af Skibenes Kanoner paa Klinteholm. Den svenske Guvernør, Oxenstjerna, havde samlet sine Tropper ved Landgangspunktet, men, da de led meget af Ilden fra Skibene, mødte Barthold kun svag Modstand, hvorpaa de svenske Tropper gik tilbage til Visby. Nu strømmede Befolkningen fra Gulland, der havde bevaret Kærligheden til Danmark, til, og kørte Landgangstropperne den 30. April til Visby, hvor Borgerne aabnede Portene for Befrierne. Den svenske Besætning trak sig tilbage til Slottet. Niels Juel havde samme Dag lagt sig ud for dette, og den 1. Maj lod han Schoutbynacht Peter Morsing med »Gyldenløve« (56 K.), »Delmenhorst« (46 K.) og »Havfruen« (30 K.) beskyde Slottet. Ilden blev besvaret med stor Kraft, men desuagtet sendtes en Tambour til Kommandanten for at opfordre ham til at dagtinge. Mod Forventning gik han ind derpaa, og endnu samme Dag sluttedes Overenskomsten. Besætningen fik Ret til at afmarchere med flyvende Faner og tændte Lunter og blev forsynet med Proviant, til den naaede Kalmar eller en anden svensk By. Paa Slottet fandtes 39 Kanoner og betydelige Forraad af Ammunition, men næsten ingen Levnetsmidler. Niels Juel blev den 9. Maj udnævnt til Guvernør over Gulland. Den 23. Maj blev Oberst Martin Barthold ansat som Højstkommanderende paa Øen, og Major Bilenberg som Kommandant paa Visborg, der fik en Besætning paa 529 Mand.

b. Kampen ved Ystad.[1])

Samme Dag, Landgangen fandt Sted paa Gulland, løb den svenske Flaade ud fra Dalarø; men Grundstødninger og Vindstille forsinkede den. Den kommanderedes af Rigsraad Lorentz Creutz og talte 27 Linjeskibe, 13 Fregatter, 11 Brigger og Galioter og 4 Brandere, ialt 55 Skibe med ca. 1100 Kanoner og en Besætning paa henved 12,000 Mand. Den var delt i 4 Eskadrer af omtrentlig samme Størrelse. Creutz førte, foruden Overbefalingen, tillige en af Eskadrerne fra »Stora Kronan« (126 K.). De andre Eskadrechefer var Admiral Uggla paa »Sværdet« (96 K.), Admiral Johan Bæhr paa »Nyckeln« (86 K.) og Admiral Johan Borgenstjerna paa »Victoria« (80 K.).

Flaaden led af mange Mangler. Størstedelen af Besætningen

---

[1]) U. S. Maj 1676. 870 og 872, og Manuskript I. Nr. 7/1676.

var usøvant, og en Mængde af Officererne var kun daarligt i Stand til at røgte deres Kald. Men Hovedmanglen var dog, at Lorentz Creutz, der var en gammel Mand, var fuldstændig blottet for Krigserfaring. Han havde tidligere været Landshøvding, og derefter var han bleven Rigsraad. Hans administrative Dygtighed havde sat ham i Stand til at udruste Flaaden, men han havde aldrig tænkt sig at skulle kommandere den, og det var kun, fordi ingen anden vilde paatage sig Ansvaret, at han blev nødt dertil.

Creutz var kommen for sent til at kunne forhindre Gullands Erobring, men, da han den 6. Maj fik Efterretning herom, samlede han hele Flaaden. Vindstille og kontrær Vind standsede dog Operationerne, saa at Flaaden først den 19. Maj kunde lette for at søge Niels Juel.

Juel havde udsendt »Den hvide Falk« for at skaffe Efterretninger om den svenske Flaade. Selv afsejlede han den 4. Maj fra Visby. Det udsendte Skib bragte ham Melding om, at den svenske Flaade var løben ud med 40 Sejlere. Da han, som han siger i sin Beretning, »ikke turde hazardere Hans Majestæts Flaade«, maatte han vende om. Daarligt Vejr førte ham den 6. Maj til Carlsøerne, hvor han benyttede Tiden til at ordne Forholdene paa Gulland. Han krydsede saa ved Gulland, indtil Admiral Jens Rodsten stødte til ham den 19 Maj med 5 Orlogsskibe, 2 Brandere og 2 Galioter. Hans Eskadre gik derved op til 18 større Skibe, og med dem krydsede han mellem Bornholm og den svenske Kyst.

Den 24. Maj kom Juel til Kundskab om, at den svenske Flaade var i hans Nærhed med 49 Skibe, men han saae den ikke. Først den følgende Dag kom begge Flaader i Sigte af hinanden. Skønt Niels Juel saae Fjendens Overmagt til Luvart, vilde han dog ikke vige. Han holdt tæt op til Vinden, i Haab om at den skulde blive gunstig. Da han havde faaet Fjenden 1 Mil til Luvart, vendte han, og derved lykkedes det at afskære en Del af Fjendens Skibe, men indtrædende Mørke forhindrede ham i at udbytte Fordelen. Den næste Morgen saae han atter den svenske Flaade, men nu talte han kun 45 Sejlere. Han vendte strax, og det kom til Kamp. Men Fjenden holdt sig til Luvart, saa at Juels Skibe ikke kunde komme ham nærmere end paa Kanonskuds Afstand. Juel vendte derfor paany, og denne Gang kom han saa nær, at Fjenden maatte holde Stand. Der udviklede sig saa en Kamp, der varede fra Kl. 6 Morgen til Kl. 3 Eftermiddag, men der opnaaedes intet, fordi — siger Niels Juel — »det ej var Fjendens Alvor sig med os at ville indlade«. Svenske Kilder beretter, at det ikke var Creutz, der var Aarsag i, at

det ikke kom til en alvorlig Kamp, men at det skyldtes Admiral Bæhr, der forholdt sig fuldstændig passiv med sin Eskadre. Da Niels Juel saae, at der intet var at udrette, trak han sig ud af Kampen og sejlede til Falsterbo. Under Kampen var det lykkedes at erobre den svenske Galiot »Kong David«. Den svenske Flaade satte Kurs paa Trælleborg, hvor den gik til Ankers.

Niels Juel gjorde strax Indberetning til Kongen, der den 27. Maj befalede ham at blive liggende ved Falsterbo, indtil han kunde faa Hjælp af Flaadens Skibe, for at det ikke skulde faa Udseende af, at han retirerede. [1])

Kampen var foregaaet i Nærheden af Ystad, og Carl XI havde overværet den som Øjenvidne fra et Kirketaarn. Han betragtede den som en Sejr for sin Flaade Men den 27. Maj kom Creutz iland for at klage over, at flere Officerer ikke havde gjort deres Skyldighed. Kongen befalede, at Admiral Bæhr og en Kaptajn, der især havde kompromitteret sig, skulde sættes iland, fængles og tiltales for Retten.

Angribe Niels Juel ved Falsterbo vilde Creutz ikke indlade sig paa. Han afholdt derfor et Krigsraad, der bestemte, at den svenske Flaade skulde krydse i Østersøen, undsætte Pommern, og, hvis det var muligt, generobre Gulland, men navnlig skulde den søge at angribe den danske Flaade, saasnart der bød sig en gunstig Lejlighed dertil.

Den 30. Maj stod den svenske Flaade udefter fra Trælleborg; men nu havde Forholdene forandret sig.

c. Slaget ved Øland. [2])

Generaladmiral Tromp, der den 7. Maj var sejlet fra Texel med 12 Orlogsskibe, var kommen til Kjøbenhavn. De danske Skibe, der var blevne sidst færdige, løb ud, og Tromp tog nu Overkommandoen. Han hejsede sit Flag paa Linjeskibet »Christianus V« (86 K.), gik til Søs den 27. Maj og forenede sig med Niels Juels Eskadre.

Den forenede Flaade talte 36 Orlogsskibe med ca. 1700 Kanoner, 5 Brandere, 4 Snaver og 3 Galioter. Den blev delt i 3 Eskadrer.

1. Eskadre. Admiral Niels Juel paa Flagskibet »Kurprinsen« (76 K.) talte 8 Linjeskibe og 4 Fregatter med ialt 516 Kanoner samt 2 Brandere og 3 Snaver.

---

[1]) Koncepter Søetaten vedrørende 1676.

[2]) U. S. Juni 1676. 994 og Manuskript I. Nr. 14/1676.

2. Eskadre. Generaladmiral Tromp paa Linjeskibet »Christianus V« (86 K.) talte 9 Linjeskibe, hvoraf 2 hollandske, og 4 Fregatter, hvoraf 1 hollandsk, med ialt 630 Kanoner samt 2 Brandere og 2 Galioter.

3. Eskadre. Admiral Allemonde paa Flagskibet »Delft« (62 K.) talte 8 hollandske Linjeskibe og 3 Fregatter, hvoraf 1 hollandsk, med ialt 546 Kanoner, samt 1 Brander, 1 Galiot og 1 Snav.

Creutz sejlede den 30. Maj langs Kysten af Bleking. Da Tromp samme Dags Morgen passerede Falsterbo med S. V. Vind, fik han den fjendtlige Flaade i Sigte og fulgte efter. Om Eftermiddagen blæste Vinden frisk af S. S. O. Creutz, som dengang var til Luvart for Tromp, forcerede Sejladsen, og den danske Flaade vandt ikke langt ind paa den svenske.

Natten igennem forfulgte Tromp under et Pres af Sejl, men, da Morgenen kom, var Svenskerne ude af Sigte, fordi Creutz om Natten havde taget en anden Kurs.

Creutz passerede Bornholm den 31. Maj ved Middagstid, og Skibene havde faaet Befaling til at søge at naa forbi Ølands nordre Odde. Men netop paa samme Tidspunkt havde Tromps lette Sejlere opdaget Svenskerne, og Tromp jagede nu efter med hele Flaaden. Ved Solens Nedgang passerede Tromp Ærtholmene.

Om Natten blæste det op.

Den 1. Juni Kl. 8 Formiddag passerede den svenske Flaade Ølands søndre Odde og gik saa østenom Øen for at naa den nordre Odde og derved komme ind i Skærgaarden. Men nu kom Tromp nærmere og nærmere ind paa Modstanderen. Svenskerne holdt Bidevind og satte alle Sejl til, men det blæste op til Storm fra V. N. V. med svær Søgang, saa at Storraaerne paa 2 af Linjeskibene og Merseraaen paa et tredie gik over Bord. Klokken mellem 10 og 11 havde Tromp naaet den svenske Flaade, saa at den maatte optage Kampen.

Bjørlin fortæller, at Admiral Uggla ansaa det for rettest at gøre et Forsøg paa at gennembryde Tromps Linje, og derfor gav han Signal til at vende mod Fjenden. Men dette støtter sig kun til Udsagnet af en enkelt Mand, Creutz's Flagkaptajn, og man kan ikke antage, at Uggla paa denne Maade vilde gribe ind i sin Chefs Kommando. Den Skæbne, der ramte Ugglas Skib under Vendingen, taler desuden derimod. Sikkert er det, at Creutz gav Signal til at vende mod Fjenden. Men hans Flagkaptajn traadte øjeblikkeligt til og gjorde opmærksom paa, at da »Stora Kronan« var meget rankt bygget, stod man Fare for, at der vilde ske en Ulykke. Desuagtet

fastholdt Creutz Befalingen. Da Stykportene paa de nederste Batterier var aabnede, og Kanonerne ikke surrede, ilede Flagkaptajnen ned for at faa dette ordnet, men, inden han fik Tid til at give de fornødne Befalinger, vendte Skibet. Vandet strømmede nu ind gennem de aabne Stykporte, og Kanonerne, der stod til Luvart, rullede ned i Læsiden. Flagkaptajnen styrtede strax op paa Dækket og raabte: »For Guds Skyld! Stryg Sejlene og luf!« Men det var for sent. Skibet krængede mere og mere, og dets Besætning løb rundt i den største Forvirring. Efter et Øjebliks Forløb kuldsejlede det stolte Skib. Under Kampen var det kommet i Brand; Ilden bredte sig mere og mere, og pludseligt hørtes et forfærdeligt Drøn: »Stora Kronan« var forvandlet til Vragstumper. Af Besætningen, der skal have talt 800 Mand, reddedes 2 Officerer -- deriblandt Flagkaptajnen — og 38 Mand. Da Skibet begyndte at krænge, saae man Creutz holde sig fast i et af Vanterne, men Vandet steg ham snart op til Halsen, og han døde, inden Skibet sprang i Luften.

Tromp havde selv vendt sig med »Christianus V« mod »Stora Kronan«, men han havde kun faaet Lejlighed til at gøre nogle faa Skud, da Skibet sprang i Luften.

Admiral Uggla var med »Sværdet« kommen saa nær paa »Stora Kronan«, at han var paa Veje til at støde sammen med det. For at frelse sit Skib søgte han derfor at vende med Vinden, men derved gik hans Stormast over Bord, og Skibet drev nu for Vind og Vove.

Da de svenske Skibschefer saae Uggla vende med Vinden, mente de, at det var en Tilkendegivelse, der gjaldt dem, og de søgte derfor at komme bort.

Tromp havde vendt sig mod »Sværdet«. Men dette Skib blev sekunderet af »Neptunus«, »Hjeronimus« og »Jernvægten«. Da Niels Juel saae dette, kom han til Hjælp med »Kurprinsén«. Kampen blev haard. »Christianus V« kom 2 Gange i Brand, men »Sværdet« mistede de 2 Master, det endnu havde tilbage. Tromp skriver i sin Rapport, at Kampen varede 3 Glas (ɔ: $1\frac{1}{2}$ Time), da »strøg han (ɔ: Uggla) Flaget og bad om Kvarter, hvilket han saavel ved sin Tapperhed som ved sit heltemodige Forsvar havde fortjent, hvorfor jeg ikke alene tilstod ham dette, men endog sendte min Chaloup om Bord for at hente ham«. Svenske Beretninger (Carlson 481 og Bjørlin 81) fortæller, at Uggla ikke strøg Flaget. Men er der end Uenighed i denne Henseende, saa er der dog Enighed om den Katastrofe, som nu indtraf. En hollandsk Brander nærmede sig »Sværdet«. Skønt man fra dansk Side raabte til Branderen, at den skulde holde sig borte, lagde den dog til ved Skibets Agterdel, og hurtigt tændtes

Skibet. Ugglas Officerer opfordrede ham til at forlade dette, men han afslog det. Pludselig hørtes et forfærdeligt Brag, en Ildsøjle hævede sig mod Himlen: »Sværdet« havde delt Skæbne med »Stora Kronen«. Af Besætningen, der udgjorde 650 Mand, frelstes kun 50. Uggla holdt sig nogen Tid over Vandet paa en Raa, men han maatte slippe den, fordi han sandsynligvis er bleven saaret, da Skibet sprang i Luften, og Bølgerne lukkede sig over ham. Efter svenske Beretninger var Klokken den Gang 4; Tromp angiver i sin Rapport, at Klokken var 6, men Svenskerne synes at have Ret.

Touren kom nu til Sekundanterne. »Neptunus« (44 K.) og »Jernvægten« (50 K.) blev ændrede, kun »Hjeronimus« slap bort. Dermed hørte Kampen op, men Niels Juel forfulgte med sin Eskadre og erobrede derved en Fregat.

Tromp angiver ikke Flaadens Tab, men beretter kun om Tabet paa Admiralskibet. Hans Flagkaptajn »hensov paa Ærens Seng«; en anden Kaptajn, hvis udviste Mod havde fortjent en bedre Skæbne« mistede sin højre Arm, og Kaptajnen for Soldatesken et Øje. Desuden mistede Skibet henved 100 Døde og Saarede.

Den slagne og splittede svenske Flaade søgte ind i Skærgaarden, men mistede endnu 3 Skibe, der kom paa Grund, og et af dem sank. Dermed var den svenske Flaade sat ud af Virksomhed i det Aar. Den havde mistet 11 Orlogsskibe og over 4200 Mand Døde, Saarede og Fangne. Blandt dem, der faldt, var der ingen, hvis Tab gjorde saa dybt et Indtryk som Admiral Ugglas, thi man saae i ham Sveriges Fremtidshaab som Flaadens Admiral.

Hvad der var tilbage af den svenske Flaade, samledes $2\frac{1}{2}$ Mil fra Dalarø, men i en saa ynkelig Forfatning, at man gruede ved Tanken om, at der fra den danske Flaade skulde blive foretagen en Landgang med 2—3000 Mand. Hvis Tromp var fulgt efter, kunde dette være sket, men han søgte Kjøge Bugt med de 2 Eskadrer, som han skriver i sin Rapport, »i Forventning af Kongens Billigelse«. Niels Juel forfulgte derimod paa egen Haand og først, da han saae, at han var ene, vendte han om og sejlede til Bornholm, der af Tromp var bestemt som Samlingsplads. Da han ikke fandt Flaaden her, maatte han søge den i Kjøge Bugt.

Den 19. Juni fik Tromp Befaling til at gøre en Diversion mod Ystad eller Cimbrishamn for at foranledige de svenske Tropper, der stod i Skaane, til at dele sig. Undervejs skulde han søge at bemægtige sig de svenske Skibe, der var tyede ind mellem Skærene og sende 5 Orlogsskibe til Kjøbenhavn, for at de derfra kunde afgaa til Gøteborg. Kontrær Vind gjorde det imidlertid umuligt for Tromp

at udføre Diversionen, og, da han den 23. Juni gjorde Indberetning herom til Kongen, fik han Tilladelse til at demonstrere, som han syntes bedst.

Sejren ved Øland fejredes i Kjøbenhavn ved, at der blev afholdt Takkegudstjeneste og skudt victoria fra Voldene, og der var Grund til Glæde, thi den svenske Flaade kunde nu hverken hjælpe Pommern eller Rygen eller forhindre den danske Hær i at blive overført til Skaane. Kongen besøgte Flaaden den 20. Juni og takkede den for Gulland og Øland.

Carl XI modtog den 7. Juni i Malmø Efterretningen om den Ulykke, der havde ramt hans Flaade. Han bar Modgangen med en Ydmyghed og en Resignation, der gjorde ham Ære. Han gav vel Befaling til, at Flaaden atter skulde gaa til Søs, men de Indberetninger, han modtog, overbeviste ham om, at det var umuligt. Han nedsatte da en Kommission, der skulde undersøge Officerernes Forhold ved Ystad og Øland, og den kom til det Resultat, at ikke mindre end 20 Skibschefer havde 2 Gange nægtet at kæmpe.

Gyldenløvefejden.[1])

Geheimeraad Jens Juel var stadig misfornøjet med Forholdene ved den norske Hær, navnlig med Officererne. I en Indberetning af 11. Januar udtalte han: De fleste herværende Officerer er »gar elende Stümper«. Han bad derfor om en bedre Tilgang navnlig af Kaptajner, og at man ikke sendte dem, man ikke kunde bruge ved den danske Hær, til Norge for at blive dem kvit. I alle Tilfælde maatte der snarest afsendes 4 Kaptajner, 6 Løjtnanter, 6 Fændriker og 30 Sergenter. Tillige bad han om at faa meddelt, hvorledes der skulde opereres fra Norge, og foreslog, at den norske Hær med en Styrke af 5500 Infanterister og 1200 Ryttere og Dragoner skulde gøre en Diversion ved at rykke ind i Vestergøtland, hvor Svenskerne næppe vilde være i Stand til at rejse Modstand af Betydning.

Juels Indberetninger blev forelagte Hertug Hans Adolf, som udtalte, at der i Norge manglede 3 Ting — Officerer, Proviant og Operationsplan. Proviantspørgsmaalet var Sjælen i det Hele, og hvad Operationerne angik, da burde den norske Hær snarest sendes over Grændsen ind i Vestergøtland, men der maatte gives Gyldenløve den Forsikring, at den danske Hær vilde operere med Alvor i Skaane.

---

[1]) Manuskript I. Nr. 34/1676.

De Befalingsmænd, Juel havde forlangt, afsendtes den 8. Marts med Undtagelse af 10 Sergenter.

Efterat Konseilet den 17. Februar havde taget Beslutning om Felttogsplanen, skrev Kongen den 29. s. M. til Gyldenløve, at han ventede at aabne Operationerne i April og gerne saae, at Gyldenløve til den Tid havde samlet 6—7000 Mand ved den norske Grændse, dog uden at blotte Fæstningerne. Fjenden vilde derved blive nødsaget til at stille en Hær mod Norge og kunde som Følge deraf kun optræde saa meget svagere i Skaane.[1])

Midt i Marts indberettede Gyldenløve, at Fjenden søgte at udise 4 Orlogsskibe fra Gøteborg. Den 18. Marts gav Kongen ham derfor Tilsagn om, at Viceadmiral Jens Rodsten vilde blive sendt til Gøteborg med 4 Orlogsskibe for at forene sig med de norske Defensionsskibe. Senere Indberetning fra Gyldenløve, der gik ud paa, at Gøteborg kun daarligt var i Stand til at forsvare sig, foranledigede, at han den 8. April fik Bemyndigelse til at angribe denne Fæstning, hvis der var grundet Haab om at opnaa et godt Resultat.[2])

Som Følge af disse Instruktioner holdt Gyldenløve i April Krigsraad i Moss for at drøfte, hvorledes den norske Hær burde operere. Men der blev ikke tagen nogen endelig Bestemmelse, fordi man mente at burde oppebie Admiral Rodstens Ankomst. Men han kom ikke, og den 13. Maj meddelte Kongen Gyldenløve, at, da Efterretninger udsagde, at 5 svenske Orlogsskibe var sejlede ud fra Gøteborg, maatte Admiral Rodsten have et større Antal Skibe end oprindelig paatænkt, derfor kunde han først ventes om en tre Ugers Tid[3]). Gyldenløve sammenkaldte da et nyt Krigsraad, der mødtes den 18. Maj. Man enedes om, at Generalløjtnant Rysensten skulde indskibes paa Flaaden med 2000—2500 Mand for at gøre et Forsøg paa at bemægtige sig Marstrand, der ifølge Spejderefterretninger var i daarlig Forsvarsstand. Lykkedes Erobringen, skulde Rysensten sætte sig fast paa et Punkt ved Kysten og gøre Fjenden al den Skade, som Tid og Lejlighed tillod. Samtidig skulde Gyldenløve med Hovedstyrken rykke saa langt frem i Sverige, som Omstændighederne tillod, og enten operere i Forbindelse med Rysensten eller paa anden Maade gøre Fjenden Afbræk. Men Rodsten udeblev stadig, og som Grund angav Kongen i et Brev af 27. Maj, at Admiralen ikke kunde sejle til Norge, før Flaaden havde sejret i Østersøen. Nærmere Overvejelser førte til, at Gyldenløve den 3. Juni fik tilstillet en ny Ordre,

---

[1]) U. S. Marts 1676. 184.

[2]) og [3]) Norske Expeditioner 1676 A.

hvorefter han skulde begynde Operationerne[1]). Men, da Admiral Rodsten endnu bestandig udeblev, maatte der opereres efter en anden Plan.

Den 8. Juni rykkede Gyldenløve over Grændsen med 4000 Mand, hvoraf 400 Ryttere, samt 12 Kanoner og marcherede over Svinesund til Kvistrum Bro, hvor han ankom den 16. s. M.

Da Carl XI i Maj forlod Vennersborg, lod han Oberst Gyllenspitz blive staaende i Værmeland med nogle hundrede Dragoner og Generalmajor Mørner i Bohus Lehn med 2000 Mand.

Mørner havde besat Passet ved Kvistrum Bro og forskanset sig, men, da han ikke vilde optage Kampen med Overmagt, trak han sig, da Gyldenløve nærmede sig, tilbage til Uddevalla. Mangel paa Levnetsmidler tvang Gyldenløve til at efterlade Hovedstyrken, saa at han kun fortsatte Fremrykningen med 1400 Mand, der den 16. om Aftenen naaede frem til $\frac{1}{4}$ Mil fra Uddevalla. Spejdere meldte, at General Mørner stod i Byen med 2000 Mand, men at Tropperne var modløse. Gyldenløve efterlod en Reserve paa 300 Mand og rykkede den 17. om Morgenen frem mod Uddevalla med 1100 Mand. Fjenden ydede kun svag Modstand og gik derpaa tilbage over Elven, hvorpaa Broen blev ødelagt. Vel forsøgte Gyldenløve at forhindre dette ved Artilleriild, men, da det ikke vilde lykkes, blev han staaende for at trække de efterladte Tropper til sig. Derved tabte han Fjendens Spor. Den 24. Juni fik han Melding om, at General Mørner havde trukket sig tilbage til Vennersborg, og at han var bleven forstærket med en Del Tropper under Generalmajor Sperling.

I det sydvestlige Hjørne af Vennern ligger en Ø, der dannes af Søen, en gravet Kanal, Carlsgraven, der forbinder Gøta Elev med Søen, og Gøta Elv. Paa den nordlige Del af denne Ø ligger Vennersborg. Vejen fra Uddevalla fører over Carlsgraven, og Broen over denne var forskanset. Vejen til Gøteborg gik langs Søen over Elven, og for at dække Overgangsstedet over denne var der anlagt et Brohoved. Mørner havde besat Overgangsstedet og Forskansningerne ved Carlsgraven.

Den 25. Juni afmarcherede Gyldenløve fra Uddevalla med 7 Bataillioner, 200 Ryttere og 8 Kanoner. Om Eftermiddagen Kl. 5 stod han foran Mørners Stilling ved Carlsgraven med Fortropperne, der talte 1 Bataillon, 100 Ryttere og 2 Kanoner under Oberst Wisborg. Nordmændene gik strax frem til Angreb; Svenskerne forsvarede sig kun svagt, opgav Skansen, hvori der fandtes 2 Kanoner, og trak

---

[1]) U. S. Juni A. 1676. 913 og 943.

sig derpaa over Broen, som blev stukken i Brand. Men Gyldenløves Kanoner jagede Fjenden bort fra den brændende Bro, og derpaa styrtede hans Soldater ud paa den og slukkede Ilden. En Del af Hovedstyrken kom til, og under Dækning af Wisborgs Kanoner gik 2 Bataillonner derefter over Broen og tog Stilling bag et Gærde. Dækket af denne Styrke blev Broen istandsat, hvorpaa 200 Dragoner passerede Broen. Derefter fortsatte Nordmændene Fremrykningen. Mørner trak sig tilbage til Brohovedet foran Gøta Elv, haardt forfulgt af Gyldenløves Tropper. For at standse dem gjorde den svenske Bagdækning et offensivt Stød, der lykkedes, saa at Nordmændene maatte gaa noget tilbage. Men det varede ikke længe, før de atter rykkede frem og naaede hen til Brohovedet. Her modtoges de med en hæftig Salveild, og derfor blev de staaende, til yderligere Forstærkninger indtraf. 3 Kanoner bragtes i Stilling, og, da deres Ild syntes at gøre Virkning, tænkte Gyldenløve et Øjeblik paa at storme. Nærmere Overvejelse førte ham dog til Erkendelsen af, at det var for voveligt, og Tanken blev opgiven. General Mørner, der mente at have fortsat Forsvaret længe nok, trak Besætningen tilbage fra Brohovedet og satte Ild paa Broen. Gyldenløve vilde følge efter, men han blev modtagen af en saa hæftig Ild af Svenskerne, der havde posteret sig bag og til begge Sider af Broen, at han maatte nøjes med at besætte Brohovedet, hvori der forefandtes 3 Kanoner. Da Broen var brændt, trak Mørner sig tilbage til Gøteborg.

Efter endt Kamp opdagede Nordmændene, at Vennersborg brændte. Gyldenløve sendte en Trompeter til Byen for at opfordre Besætningen til at overgive sig, men han blev modtagen med Geværild. Gyldenløve alarmerede da sine Tropper, og ved Daggry marcherede han mod Byen. Han fandt den rømmet. Besætningen saavelsom Indvaanerne havde søgt Frelse ved i Baade at søge over til Søens modsatte Bred, men Citadellet holdtes endnu besat. En Trompeter sendtes frem for at opfordre Kommandanten til at dagtinge, og 2 Bataillonner holdtes rede til Storm, hvis han nægtede det. Kommandanten, Oberst Lilje, forlangte fri Afmarche med alle Ærestegn. Gyldenløve svarede med at forøge Angrebsstyrken med 2 Bataillonner og en Del Ryttere og at lade 2 Kanoner placere paa en Klippe, hvorfra de beskød Citadellet. Derpaa meddelte han Kommandanten, at han havde at overgive sig paa Naade eller Unaade; i modsat Fald vilde Citadellet blive stormet, og Besætningen komme til at springe over Klingen. Det hjalp. Kommandanten, 1 Kaptajn, 2 Løjtnanter og 190 Underofficerer og Menige overgav sig som Krigsfanger, dog fik Officererne

Tilladelse til at beholde deres Bagage. Citadellet fik en Besætning paa 200 Mand.

Gyldenløve havde imidlertid sendt Slukningsmandskab til Byen, hvor Ilden var opstaaet ved, at General Mørner havde ladet stikke Ild paa nogle Magasiner, og derfra havde Ilden udbredt sig, fordi der ingen var til at slukke den.

Gyldenløves Tab angives i Rapporten til 1 Løjtnant og 10 Mand, der faldt, og nogle Officerer, der blev saarede, men Antallet af saarede Menige angiver den ikke. Svenskernes Tab anslaas til 150 Mand foruden 300 Fanger. Endvidere erobrede Nordmændene 9 Faner, der tilhørte Vestgøta Regiment, samt betydelige Forraad — 600 Tønder Korn og 200 Tønder Salt — og en Del Beklædnings-, Bevæbnings- og Udrustningsgenstande. I Rapporten udtaler Gyldenløve, at han maaske kunde have udrettet mere, hvis han alene havde kunnet indskrænke sig til Kommandoen. »Men,« siger han, »undertiden maatte jeg være Konstabel og med faa Ord, selv være med overalt«. Han tilføjer: »Og haver Baron (Jens) Juel, som synderlig tragter efter Eders Kongelige Majestæts Tjeneste at befordre, ladet sig se mere tapper og modig, end af hans Profession vel var at formode.« Friedenreich (I. 186) gengiver dette Citat med den Bemækning: »Af hvad Aarsag denne Herre var her tilstede, er mig ubekendt«. Havde han undersøgt Sagen, vilde han have faaet at vide, at Jens Juel var fulgt med Hæren af eget Initiativ, thi først den 23. Juni afgik der Ordre til ham derom.

Vennersborg fik en Garnison paa 400 Mand. Derpaa marcherede Gyldenløve med Hovedstyrken til Hjertrum, hvor han slog Bro over Gøta Elv og sendte Strøjfkommandoer rundt i Vestergøtland. Da General Mørner var i Gøteborg, stødte Gyldenløve kun paa bevæbnede Bønderhobe, der blev understøttede af 4 Kompagnier af Adelsfanen under Oberst Drake. Bønderne blev sprængte, og Drake maatte trække sig tilbage. Gyldenløve, der nu havde fuldstændig Frihed, brandskattede Landet i stor Udstrækning, indtil han fik Ordre til fra Hjertrum at gaa mod Gøteborg som Følge af Hovedhærens Operationer i Skaane.

Operationerne i Skaane.

Trods alle Anstrængelser var det ikke lykkedes Carl XI at samle mere end henved 12,000 Mand til Forsvaret af det sydlige Sverige. Men deraf slugte Fæstningerne henved Halvdelen, saa at Operationsstyrken kun talte 6—7000 Mand, hvoraf 3000 Mand Fodfolk og Resten Ryttere.

Generalitetet bestod af Feltmarskal Helmfelt, General Rutger Ascheberg, Generalløjtnanterne Schultz von Ascheraden og Fersen samt Generalmajorerne Wittenberg, Schønleben og Mortaigne.

Man var forberedt paa, at den danske Hær vilde forsøge en Landgang i Skaane, men højst uenig om, hvorledes den burde afværges. Kongen sammenkaldte derfor Generalerne. Flertallet mente, at Hæren burde stilles i en befæstet Lejr, hvorfra man, naar Fjenden gik i Land, enten kunde gaa imod ham eller forurolige ham. Mindretallet ansaa det for rettest at gaa tilbage og først optage Kampen, naar Hæren havde modtaget Forstærkninger. Men der blev ikke taget nogen Beslutning, fordi Kongen ikke vilde træffe Afgørelsen.

Gennemgaaende var Stemningen i Hæren som i Befolkningen modløs. Mange begyndte at tale om enten at søge Frelsen ved en Fred med Danmark mod at afstaa de tidligere danske Provinser eller med Kejseren mod at opgive de tyske Provinser. Selvopgivelsen fandt mere og mere Raaderum, efterhaanden som Faren voxede. Aarsagen dertil maa dog især søges i, at man manglede den, om hvem alle kunde samle sig med Tro og Haab, fordi man endnu ikke vidste, hvad Kongen indeholdt.

Paa dansk Side var der imidlertid bleven givet Bestemmelser for Troppernes Overførsel.

Landgangstransporten skulde dækkes af 2 Eskadrer. Deraf skulde Admiral Jens Rodsten have Fordækningen eller venstre Fløj

med 6, og Admiral Markvor Rodsten Bagdækningen eller højre Fløj med 5 Orlogsskibe. Transportfartøjerne havde deres Plads mellem begge Eskadrer, og Hæren skulde indskibes paa dem i samme Slagorden, som den havde haft i Lejren ved Kongens Lyngby. Hvert enkelt Regiment skulde følge sin Chef, hvis særlige Kendingsflag vajede fra Stormasten. Til Landstigning raadede hvert Infanteriregiment over 18 Baade samt 3 Pramme. I de sidstnævnte skulde Regimentskanonerne, Ammunitionskærrerne, spanske Ryttere og Pionerredskaber samt Ammunition og Levnetsmidler anbringes. Rytterregimenterne skulde følge efter Fodfolket, saaledes at højre Fløj var bagud og til Højre for Orlogsskibene paa højre Fløj, og venstre Fløj var anbragt paa samme Maade paa den modsatte Fløj. Artilleriet skulde følge efter Overfeltmarskallen, der befandt sig i Midten. Han førte som Kendingstegn et hvidt Flag, der, naar Landgangen skulde udføres, skulde ombyttes med et rødt. Naar dette blev hejst, skulde alle Landgangsfartøjer nærme sig Kysten i Slagorden. Blev der under Overførslen løsnet ét Kanonskud fra Overfeltmarskallens Skib, betød det, at alle Skibe skulde lade Ankeret falde. Løsnedes 2 Skud, skulde Ankeret lettes, og Sejladsen fortsættes. Kom et Fartøj paa Grund, skulde det skyde 3 Skud, og alle de Fartøjer, der var i Nærheden af det grundstødte, skulde komme det til Hjælp. Tre Skud fra Overfeltmarskallens Skib betød, at Generalerne skulde komme ombord til ham. Naar man naaede Kysten, hvor Landgangen skulde finde Sted, skulde der først skydes dansk Løsen, 3 Gange 3 Skud. Paa dette Signal skulde Fodfolket stige i Baadene og gaa i Land, efterfulgt af Prammene, og derpaa skulde Rytteriet følge efter. Efter Landstigningen skulde alt ordne sig i Slagorden. Var det fornødent, skulde Orlogsskibene støtte Landgangen med deres Ild. Ordren, der var given af Overfeltmarskallen, sluttede med: »Da den første Operation maa bestaa i at drive den fjendtlige Styrke bort og tage Stilling, skal hver Bataillon og Eskadron gøre sit bedste«.[1])

Efterat Kongen den 15. Juni havde holdt stor Mønstring over Hæren, indskibedes Feltartilleriet den 17., og den 23. den øvrige Hær. Den følgende Dag gik Kongen og Prins Georg ombord paa »Tre Kroner« for at deltage i Felttoget.

Generaladmiral Tromp var sejlet fra Kjøge Bugt. Den 26. Juni naaede han ud for Trælleborg, men, da Kysten frembød store Vanskeligheder for en Landgang, sejlede han til Ystad. Denne By havde en lille svensk Besætning og var dækket af en Skanse.

---

[1]) Manuskript I. Nr. 24/1676 og U. S. Juni 1676. 1045.

Saasnart man i Ystad saae den danske Flaade, blev der sendt Ilbud til Malmø med Melding. Carl XI sendte strax Generalerne Fersen og Wittenberg til Hjælp med 1500 Ryttere, og, noget efter at de var afmarcherede, lod han nogle Kompagnier af Fodgarden følge efter.

Tromp havde i Løbet af den 26. sendt sine letteste Skibe og en Galiot ind mod Ystad. De aabnede Ilden mod de svenske Ryttere, der viste sig ved Kysten, men, da det var blevet noget sent paa Dagen, opsattes Landgangen til næste Morgen.

Den 27. Juni ved Daggry gik Tromp og Niels Juel ombord i en let Fregat og sejlede mod Land. Landgangstropperne og en Del Matroser fik Befaling til at foretage Landgangen og at gøre saa megen Alarm som mulig. Landgangen lykkedes; Skansen blev erobret, og den svage Rytterbesætning, der fandtes i Byen, blev kastet. Da ankom Fersen og Wittenberg med Rytterne fra Malmø, og Kampen blussede op paany med stor Hæftighed. Under den ankom ogsaa de svenske Gardekompagnier. Men Skibenes Kanoner understøttede saa kraftigt de landsatte Tropper, at Svenskerne maatte trække sig tilbage med et Tab af 2 Officerer og 100 Mand [1]). Da Efterretningen herom kom til Malmø, tilraadede flere af Generalerne Kongen at bryde op med Hæren og marchere til Ystad for at kaste Fjenden i Havet. Kongen gik ind derpaa, og Hæren skulde netop bryde op, da ankom der en Spejder fra Sjælland, der meldte, at den danske Hær var indskibet for at foretage en Landgang paa Skaanes Vestkyst. Marchen til Ystad maatte derfor opgives.

Vor Flaade blev ifølge Befaling liggende udfor Ystad.

a. Landgangen i Skaane. [2])

Fra den 24. Juni var Transportflaaden klar til at afgaa med den danske Hær fra Kjøbenhavn for at overføre den til Skaane. Men forinden ønskede man, at Tromp kunde faa Lejlighed til at udføre sin Diversion. Derved spildtes ingen Tid, fordi Vinden var kontrær, og under Forventningen forlystede Tropperne paa Landgangsflaaden sig med at lade »Trompeter, Pauker, Trommer, Piber og Skalmejer lystigt høre«.

I Løbet af den 28. fik man Efterretning om Landgangen ved Ystad, og om Aftenen Kl. 8 gik Transportflaaden under Sejl. Da

---

[1]) Manuskript I. Nr. 25/1676. [2]) Manuskript I. Nr. 24 og 26/1676.

den var kommen ud, kulede det stærkt fra S. O., men alle Skibe blev dog paa deres Plads.

Den 29. Kl. 11 F. gik Flaaden til Ankers ved den svenske Kyst mellem Landskrona og Helsingborg udfor et Teglværk. Men, da Betingelserne for Landstigningen viste sig ugunstige, blev Ankrene lettede, og Flaaden sejlede til Raa, et Fiskerleje S. for Helsingborg. Fodfolket gik i Baadene og roede mod Land; men undervejs blev man betænkelig, fordi der viste sig svenske Ryttere ved Kysten. Da kom en Kone springende ned mod Stranden. Hun raabte af alle Kræfter: »Kom kun nærmere. Her finder I ingen Modstand. Hele den fjendtlige Magt er gaaet til Ystad«. Det virkede beroligende. Fodfolket gik iland med Generalløjtnant Niels Rosenkrantz i Spidsen; Prammene fulgte efter. Da kort Tid var gaaet, havde man faaet indrettet en forskanset Stilling. Den følgende Dag blev Rytteriet udskibet, saa at hele den danske Hær stod paa svensk Grund. Konens Beretning gav Anledning til, at der den 29. Juni blev skreven til Tromp, at kunde han ikke holde Ystad, skulde Byen opgives.

Den overførte Hær bestod af:

Generalitetet:

Hærføreren, Overfeltmarskal Hertug Hans Adolf af Pløn, Feltmarskalløjtnant A. Weyher, Generalløjtnant F. Arenstorff samt Generalmajorerne Sandberg, Duncan og Rantzau af Rytteriet, og Generalløjtnant Niels Rosenkrantz samt Generalmajor Jochim Schack af Fodfolket. Oberst Hoffmann var Generalkvartermester og Oberst Wilster højstkommanderende Artilleriofficer. Som Generaladjutanter fungerede Oberstløjtnant Kaas, Major Schack og Løjtnant Sehested.

Fodfolket:

Kongens og Dronningens Livregiment, Prins Georgs, Overfeltmarskallens (det plønske), Weyhers, Max Rosenkrantz's, Degenfeldts og Stuarts hvervede Regimenter, 1. sjællandske og 2. fynske nationale Regiment samt en Bataillon af Ægidius Lytzows 3. jydske nationale Regiment.

Rytteriet:

Garden til Hest, de to sjællandske, de to fynske og de fire jydske nationale Regimenter.

Dragoner:

Ramsteds og Trops Dragonregimenter.

Artilleriet:

3 12-Pd. og 3 6-Pd. Kanoner samt 1 50-Pd. og 1 25-Pd- Morter foruden 40 3-Pd. Regimentskanoner,

Styrken udgjorde:

Fodfolk	8,787	Mand,
Rytteri og Dragoner	5,500	—
Artilleri	ca. 200	—
Ialt . .	14,487	Mand.

Den skaanske Kones Efterretning var ikke rigtig. Den svenske Hær var, paa Efterretningen fra Spejderen, der var sendt til Sjælland, brudt op den 29. Juni og paa Forslag af Generalerne sat i Marche paa Markaryd. Men, da man Natten til den 30. Juni fik Melding om Landgangen ved Raa, befalede Carl XI, at Marchen skulde gaa paa Christianstad. Om denne Marche fortæller Feuquières, som fulgte med Hovedkvarteret: »Jeg har aldrig set en saadan Forvirring og Uorden som ved dette Tilbagetog, der fuldstændig havde Udseende af en Flugt. Soldaterne var misfornøjede og forlangte at blive førte mod Fjenden eller i det mindste at faa ham at se. Officererne knurrede, Generalerne højere end de øvrige. Ofte saae man Kongen ride langs hele Kolonnen uden at tale med nogen, uden at høre paa sine Generalers Raad og uden at meddele nogen, hvad der var hans Hensigt. Grunden dertil vil vel snart vise sig; imidlertid er der Anledning til at tro, at hvis det ikke er Barnlighed, er det noget endnu værre, som kunde bevirke, at Kongen paa den ene eller den anden Maade mistede sin Krone. Alle fører Hengivenhed mod Kongen paa Læberne, men i Hjertet hersker hos alle Uvilje og Misfornøjelse. I denne Henseende synes alle at være enige, men ellers er den indbyrdes Uenighed saa stærk, at den viser sig i de mindste Byer, ja endog i Kompagnierne indenfor Hæren, hvor enhver har sit Parti. Bliver denne Splidagtighed vedvarende, synes Tabet af alle de i Aarhundredet gjorte Erobringer at være sikker«. At Feuquières havde Ret, vil kunne ses af, at da Hæren, der ikke havde kæmpet, den 2. Juli naaede Christianstad, var den i en saadan Tilstand, at Feltmarskal Helmfelt ikke mente at have mere end 4000 Mand slagfærdige Tropper.

I det danske Hovedkvarter havde man faaet Efterretning om, at Svenskerne trak sig tilbage i nordlig Retning. Men inden man vendte sig mod ham, maatte man sikre Basis ved at erobre de nærmeste Fæstninger.

b. Erobringen af Helsingborg. [1])

Den 30. Juni rykkede Hæren mod Helsingborg. Generalløjtnant F. Arenstorff sendtes forud med en større Del af Styrken, og deraf udskiltes et Angrebskorps paa nogle Infanteriregimenter og Artilleri under Generalløjtnant Niels Rosenkrantz, der fik Befaling til at besætte Helsingborg og bemægtige sig det befæstede Slot.

Saasnart Kommandanten i Helsingborg, Oberst Hæstesko, fik Melding om de Danskes Fremrykning, rømmede han Byen og trak Besætningen tilbage til Slottet. Byen blev derfor besat af de danske Tropper uden Modstand, og de modtoges her som Befriere. Hærens Hovedstyrke slog Lejr udenfor Byen.

Niels Rosenkrantz lod strax begynde paa Bygningen af Batterier. De blev færdige den 2. Juli, Skydningen mod Slottet aabnet, og samtidig havde man begyndt paa Anlæget af Løbegrave.

Allerede den 3. Juli faldt en Bombe i et af Slottets Krudtmagasiner; 14 Tønder Krudt sprang i Luften, og blandt de andre Ulykker, Sprængningen foraarsagede, var ogsaa den, at Fæstningsbrønden blev saa ødelagt, at Besætningen ikke kunde faa frisk Vand. Disse Ulykker bragte Kommandanten til at indlede Underhandlinger, som førte til, at han den 3. Juli om Aftenen gik ind paa at overgive Slottet paa Naade og Unaade. Besætningen, der skulde være Krigsfanger, skulde overføres til Helsingør, men Kommandanten skulde først betale sin Gæld til Byens Borgere [2]). I Fæstningen fandtes 36 Kanoner samt en Del Ammunition og Levnetsmidler, saa at der ikke var indtraadt en saadan Nødstilstand, at Overgivelsen kunde forsvares. Oberst Hæstesko blev derfor, efter at være bleven udvexlet, stillet for en Krigsret, der dømte ham til Døden, og han blev henrettet.

Efter Overgivelsen fik Fæstningen en Besætning paa 4 Kompagnier under Major Vittinghof.

Helsingborg var kommen i vor Magt langt hurtigere, end det var ventet, og med ringe Tab, thi det beløb sig kun til 25 faldne Menige. Men den havde krævet et dyrt Offer. Nogle Timer før Overenskomsten om Overgivelsen kom istand, var Generalløjtnant Niels Rosenkrantz stegen op paa et Brystværn for bedre at kunne observere Virkningerne af Ilden. Da blev han ramt af en Kugle i Hovedet. Oberstløjtnant Lützow og nogle andre Officerer bragte ham til Kvarteret, hvor han udaandede. Det var et Tab, der føltes dybt af Kongen som af Hærens Officerer. For at vise sin Erkendtlighed

---

[1]) Manuskript I. Nr. 27/1676. [2]) U. S. Juli—September 1676. 1102.

overfor Rosenkrantz's Fortjenester lod Kongen hans Enke udbetale Generalens Gage for et helt Aar, 4000 Rigsdaler.

For at hævde Besiddelsen af Ystad fik Oberst Cicignon, der var ankommen til Skaane med en Bataillon af 1. fynske Infanteriregiment, den 2. Juli Befaling til at besætte Byen og overtage Kommandantskabet sammesteds. Samme Dag blev Oberst Trop med sit Dragonregiment sendt til Laholm for at skaffe Efterretning om, hvad der passerede i Halland.

Christian V var kommen til Sverige for at erobre de tabte Provinser, men skønt der endnu kun var gjort en Begyndelse paa Erobringen, udstedte han allerede den 1. Juli en Plakat, hvorved det befaledes, at der ved Gudstjenesten i alle Skaanes Kirker skulde bedes for ham som Skaanes rette Arvekonge. Alle Skatter skulde betales til ham. Almuen opfordredes til at gribe til Vaaben, og Adelen til at indfinde sig i det danske Hovedkvarter med Jordebøgerne. Stænderne opfordredes til at hylde Kongen ved en højtidelig og underdanigst Forpligtelse. Skete alt dette ikke godvilligt, vilde de Paagældende blive strængt straffede.

I en anden Plakat udtalte Kongen, at det var af Medlidenhed med den Tilstand, hvori Skaane, Halland og Bleking befandt sig, efter at de var komne ind under Sverige, at han var ilet Befolkningen til Hjælp. Desuden havde Sverige overfaldet Danmarks Forbundne. Af disse og »andre højvigtige og retmæssige Aarsager« havde Kongen grebet til Vaaben for at gøre Beboerne lykkeligere ved atter at bringe dem under den danske Krone. Enhver, der hørte hjemme i disse Provinser og vilde træde ind i Hæren, skulde have 5 Rigsdaler Haandpenge og sin maanedlige Lønning. Officererne, som vilde melde sig, skulde have »en god Foræring«, og bragte de Mandskab med sig, skulde dette lønnes paa samme Maade. Vilde Mandskabet ikke tjene, men forlod den svenske Hær, skulde hver saadan Soldat have et Fripas og en Dukat. Enhver, der vilde være behjælpelig med at skaffe Hæren Levnetsmidler eller gavne den paa anden Maade, skulde faa det forskyldt. Adelen og Gejstligheden tilsagdes Fordele, og, hvis Erobringen af Provinserne lykkedes, lovede Kongen at ville føre et mildt Regimente.

Efter Erobringen af Helsingborg syntes det at have været Overfeltmarskallens Hensigt strax at gaa imod den svenske Hær for at ødelægge den. Efter hvad Stehn Jacobsen (Side 41) beretter, maa det antages, at der er bleven afholdt Krigsraad, og at Flertallet ved denne Lejlighed sluttede sig til Overfeltmarskallen. Men Storkantsleren, der var til Stede, gjorde gældende, at man burde angribe

Landskrona for derved at faa en bedre Basis, da man ikke kunde bygge paa, at Helsingborg kunde holde sig under alle Forhold. At Overfeltmarskallen skulde have været blind for Betydningen heraf, er ikke sandsynligt, men rimeligvis frygtede han for, at Belejringen af Landskrona vilde trække i Langdrag, hvorved man gav den svenske Hær Tid til at blive forstærket. Hvis man derimod strax ødelagde den, saa vilde det ikke falde vanskeligt at faa Fæstningen til at overgive sig. Hvorledes nu end dette forholder sig, saa er det sikkert, at Hæren den 6. Juli brød op fra Helsingborg og marcherede til en Lejr, der laa mellem Ørja og Tofta, for at angribe Landskrona. Hovedkvarteret kom til Tofta.

c. Erobringen af Landskrona. [1])

Landskrona betragtedes den Gang som Sveriges stærkeste Fæstning. Den var til alle Sider omgiven af bastionerede Volde med foranliggende Grave. Det, som især gav Fæstningen Styrke, var Slottet, der var stærkt befæstet og skilt fra Byen ved en Grav, der havde en Brede af 120′. Men Fæstningsværkerne, der omgav Byen, var slet vedligeholdte. Paa mange Steder, navnlig ved den østre Port, var Volden ramlet ned, og Indbyggerne benyttede Aabningerne til at drive Kvæget igennem, naar Porten var lukket. Graven var paa flere Steder næsten tør, og i Bastionerne var Volden falden sammen, saa at Kanónerne hist og her stod med Hjulene over den. Besætningen talte nominelt 1600 Mand, men deraf var en Del Rekruter, der ikke kunde bruges. Obert Lindeberg var Kommandant og havde befalet, at af Besætningen skulde 4 Kompagnier af Bergsregimentet, et Kompagni af Vestgøtaregiment og Major Crefelds Ryttere forsvare Byen, og 3 Kompagnier af Vestgøta Regiment Slottet.

Da den danske Hær rykkede mod Fæstningen, havde Oberst Lindeberg sat en Del Arbejdere i Gang for at sløjfe nogle Hegn, der laa foran. Men, da de danske Forposter blev skudt frem mod Fæstningen, sendte han Oberst Metstake ud med nogle hundrede Mand til Hest og til Fods for at dække Arbejdsstyrken. Fra dansk Side sendtes en Afdeling Ryttere imod. Metstake gav dem en Salve med første Geled, men inden han fik skudt med de andre Geleder, huggede de danske Ryttere ind. Svenskerne vendte om og flygtede, saa at det først lykkedes Officererne at faa dem til at staa, da de naaede

---

[1]) Manuskript I. Nr. 35, 37 og 38/1676.

Porten. De Danske fulgte efter og satte sig fast i Kanonskuds Afstand fra den nordre Port, hvor de strax gav sig ifærd med at grave sig ned. Fæstningens Kanoner deltog i en Del af Kampen. I Beretningen om Tabet hedder det, at vi tog nogle Fanger og mistede nogle Mand, samt at Feltmarskalløjtnant Weyher, der var til Stede, blev kastet til Vejrs af Jord, som en Kanonkugle slog op.

Den 7. Juli blev Kommandanten opfordret til at dagtinge. Da han afslog Opfordringen, gik Belejrerne frem med Løbegrave mod den østre Port og anlagde et stort Batteri mellem disse og dem ved den nordre Port. Batteriet bestykkedes Natten til den 8. og aabnede strax Ilden. Det foranledigede en Artillerikamp, ved hvilken Oberst Stuart blev saaret, og desuden mistede Belejrerne 1 Løjtnant og 10 Mand.

Angrebsarbejderne fortsattes, og den 10. Juli naaede man ved den østre Port frem med Løbegraven til en stenlagt Vej, der gik langs den ydre Gravrand. Oberst la Haye, der med 1. sjællandske Infanteriregiment holdt Vagt i denne Løbegrav, gik den 11. om Morgenen frem mod nogle Palisaderækker, og Kaptajn Fuchs, der var ledende Ingeniørofficer paa denne Front, satte Arbejdere i Gang med at hugge Palisaderne om. Vestgøterne søgte at hindre dette med Geværild, men, da de skød for højt, opnaaede de kun at ramme en Del af deres Kammerater, der havde Post i en anden Bastion. De tilstedeværende svenske Officerer synes ikke at have gjort deres Pligt ved denne Lejlighed, thi en Oberstløjtnant maatte true en Kaptajn med at ville støde ham ned, hvis han ikke gik frem. Kaptajnen rykkede da et Stykke frem, men kort efter bad han sin Sergent gaa tilbage med Mandskabet. Da de danske Tropper stadig blev forstærkede under Kampen, anmodede de svenske Tropper om Forstærkning. Nogle Kompagnier kom til Hjælp, men det bragte ingen Forandring, thi pludselig sprængtes en Petard, og i Spidsen for sine Folk styrtede Oberst la Haye frem gennem Aabningen, understøttet af Oberst Ramsteds Dragoner. Svenskerne maatte fra Volden trække sig ind i Byen, og, da det paa samme Tid lykkedes vore Posteringer ved den nordre Port at trænge ind i Byen, blev Svenskerne efter en kort Gadekamp tvungne til at gaa tilbage til Slottet.

Oberst la Haye faldt paa Volden med nogle og tyve Mand efter en mandelig Kamp. Oberstløjtnant Brockenhus, Kaptajn Fuchs, en Løjtnant og 30 Mand blev saarede. Svenskernes Tab angives til 400 Mand, og desuden mistede de 17 Kanoner og 2 Faner.

Den 17. Juli begyndte Belejrerne Angrebet paa Slottet med et Forsøg paa at udtømme Vandet i Slotsgraven, og den følgende Dag

gik de frem med en Løbegrav fra den østre Side. Samtidig paabegyndtes Batteribygningen, og den 25. Juli var der anlagt: Et nordre Batteri med 7 12-Pd., et nordvest Batteri med 2 24-Pd. og 6 18-Pd., et Batteri ved Stranden med 3 6-Pd. og et søndre Batteri med 4 18-Pd. Kanoner. Sidstnævnte Batteri havde tillige en Morter. Major Harbo, der var ledende Artilleriofficer ved Angrebet, lod nu Slottet beskyde med stor Kraft, saa at Ilden gjorde megen Skade. Uheldigvis for de Belejrede var Oberst Metstake et af de første Ofre for Artilleriilden, thi med ham ophørte de Belejrede at gøre Modstød.

Den 24. Juli udgjorde den danske Infanteri-Styrke, der stod foran Landskrona, 7607 Kombattanter.

Den 28. Juli slog Lynilden ned i Kirketaarnet i Landskrona, dræbte en Mand og forandrede nogle Tal paa Urskiven paa en saadan Maade, at det blev udlagt som et Jertegn om en snarlig Sejr for Kongen. Denne Begivenhed gav Anledning til, at der til Erindring blev slaaet en Medaille.

Lidt efter lidt var Belejringsarbejderne skredne saa langt frem, at Stormbroerne kunde kastes over Graven. Det blev derfor, paa Grund af den fremrykkede Aarstid, besluttet at bringe Fjenden »par force til Raison« (ɔ: storme).

Da man gik ud fra, at Stormen vilde lykkes, blev der forinden truffen Bestemmelse om Operationernes Fortsættelse. Efterretningerne gik ud paa, at Carl XI var marcheret over Vexiø og Jønkøping paa Gøteborg for at komme denne Fæstning, der truedes af Gyldenløve, til Hjælp. Derfor blev det bestemt, at naar Landskrona var erobret, skulde Malmø blokeres, og Hæren rykke frem over Halmstad for at søge Forbindelse med Gyldenløve. Avantgarden, der skulde kommanderes af Generalløjtnant F. Arenstorff og bestaa af hans eget Rytterregiment, Garden til Hest og Reventlows Rytterregiment samt Oberst Schønbergs Bataillon, der var ankommen til Landskrona, skulde bryde op den 31. Juli for at marchere til Hallands Aas. Undervejs skulde Arenstorff trække Oberst Trops Dragonregiment til sig fra Laholm og derefter postere sig ved Halmstad. Generalløjtnant Arenstorff afmarcherede allerede den 31. Juli, og Hovedstyrken skulde følge efter, naar Landskrona var erobret [1]).

Stormen blev forberedt og skulde udføres den 3. August med en Styrke paa 1 Oberstløjtnant, 1 Major, 10 Kaptajner, 12 Løjtnanter, 52 Underofficerer, 84 Grenaderer og 504 Musketerer, sammensat af Kontingenter fra de 11 Infanteriregimenter, der laa i Lejren. Der

---

[1]) U. S. August 1676, 1229.

var bleven udarbejdet en meget detailleret Angrebsplan, men den kom ikke til Anvendelse.

For at svække Besætningens Mod var Slottet blevet stærkt beskudt den 2. August. Denne Beskydning virkede meget ødelæggende, og, da Kommandanten var overtydet om, at den var Forløber for Stormen, som han ikke troede sig istand til at afslaa, sendte han Klokken 6 om Eftermiddagen en Trompeter op paa Volden og lod ham blæse »Chamade«. Da dette Signal var blæst 3 Gange, blev Skydningen standset fra dansk Side.

Christian V, Overfeltmarskallen og Weyher ankom netop til Byen for at overvære Stormen, der skulde udføres samme Nat Kl. 3. Der blev strax aabnet Forhandlinger, der førte til Forstaaelse. Besætningen fik fri Afmarche med alle Ærestegn. Danske Tropper besatte Adgangene til Slottet og Udenværkerne den 3. August Kl. 8 F., og samme Eftermiddag Kl. 3 afmarcherede den svenske Besætning, 1100 Mand Fodfolk og 2 Kompagnier Ryttere, for at overføres til Riga.

Lagerbring fortæller, at det var den svenske Kommandants Hustru, der overtalte sin Mand til at dagtinge, fordi den uafbrudte Skydning var paa Veje til at gøre hende vanvittig. Er det saa, kom det i alle Tilfælde til at gaa haardt ud over hendes Mand. Thi, da han kom tilbage til Sverige, blev han stillet for en Krigsret og dømt til at skydes. Den 31. December 1677 blev Dommen fuldbyrdet ved Hovedkvarteret paa Ljungby.

Paa Landskrona Slot fandtes 120 Kanoner, 80 Centner Krudt, Kugler i Overflødighed og ikke ubetydelige Forraad af Levnetsmidler. Desuden opbevaredes der en stor Mængde Kostbarheder og Ejendele, som Befolkningen havde bragt dertil i Troen paa, at det var et sikkert Gemmested. Christian V skænkede det til Overfeltmarskallen, men han fordelte det til sine Undergivne.

Medens Belejringen af Landskrona varede, blev Generalmajor Sandberg den 18. Juli med sit eget Regiment og Detachementer af de øvrige Rytterregimenter sendt mod Christianstad for at observere den svenske Hær. Ligeledes sendtes nu og da Strøjftog mod Malmø. Paa et af disse bemægtigede Generalmajor Duncan sig henved 2000 Stykker Slagtekvæg tæt under Malmøs Volde.

d. Erobringen af Christianstad.

Carl XI ankom den 2. Juli med Hæren til Christianstad, hvor Hæren blev lagt i udvidet Kantonnement. Men det var ikke muligt at faa Kongen til at udtale sig om, hvad der var hans Plan. Helmfelt søgte at formaa ham til at rejse til Stockholm, for at han selv kunde faa frie Hænder, men det mødte Kongens bestemte Modstand, og de Forslag, som Generalerne fremsatte, indlod han sig end ikke paa at drøfte. Det Eneste, man kunde faa ud af ham, var, at han følte sig misfornøjet med Generalerne, fordi de ikke havde forhindret Fjenden i at komme i Land, og fordi de havde ledet Tilbagetoget paa en uheldig Maade. Feuquières, der fulgte med Hæren, greb derfor ind og sendte Kongen et skriftligt Forslag om Operationerne. Men Kongen svarede ham, at han ikke skulde indlade sig paa at blande sig i Sager, der ikke vedkom ham. Tilsidst traadte Generalerne sammen og sendte Kongen en skriftlig Anmodning om at træffe en Bestemmelse. Det førte til, at Kongen befalede, at der skulde indrettes en forskanset Stilling, men, da der var arbejdet derpaa 1 Dag, lod Kongen Arbejderne standse.

Det var under disse Vilkaar, at Sandberg den 21. Juli naaede frem foran Christianstad. Han drev de svenske Forposter tilbage og posterede sig paa højre Bred af Helge Aa. Fæstningskommandanten blev saa ængstet ved denne Fremrykning, at han strax afbrød den lange Bro, der fører over Aaen.

Saasnart Efterretningen om Sandbergs Ankomst naaede det svenske Hovedkvarter, gik man i første Øjeblik ud fra, at Sandbergs Rytteri dannede Fortravet for den danske Hær, og at denne fulgte efter. Da der ikke kunde være Tale om at optage en alvorlig Kamp, før Forstærkningerne ankom, lykkedes det Feltmarskal Helmfelt at formaa Kongen til at befale, at Hæren skulde trække sig tilbage. Den 23. Juli brød den op og marcherede til Norje, en By, der ligger ved Havet omtrent 2 Mil S. V. for Carlshamn. Her var der en god Stilling, men ingen Levnetsmidler, og Hjobsposter strømmede ind allevegnefra. Flaaden var ødelagt, Forstærkningerne, der ventedes fra Finland, var ikke marchefærdige, og en Pengetransport paa 50,000 Rigsdaler, der var afgaaet fra Stockholm til Hæren, var bleven tagen af Snaphanerne. Manglen paa Levnetsmidler gjorde det umuligt at blive staaende, thi Soldaterne led Nød. Den 25.

---

[1]) Manuskript I. Nr. 41, 43 og 45/1676.

maatte Hæren derfor bryde op og marchere til Carlshamn. Her fandt den Levnetsmidler, og herfra udsendtes Partier for at skaffe Efterretninger om Fjenden.

Et af disse fangede 2 danske Trompetere. Af dem fik man at vide, at den danske Hær rykkede frem, men at den endnu ikke havde naaet Sandberg. Dennes Styrke angav de til 1500 Ryttere, og de fortalte tillige, at han stod sorgløst og ikke havde udstillet Sikringsdele Ø. for Helge Aa. Saasnart Carl XI fik Melding herom, lod han Generalløjtnant Schultz afmarchere til Vexiø med Fodfolket, og selv gik han med Rytteriet, 800 Dragoner og 10 Kanoner frem ad Vejen mod Christianstad for at overfalde Sandberg. Undervejs fik Kongen at vide, at den »lange Bro« var afbrudt, og han maatte derfor søge at komme over Helge Aa ved Torsebro, hvor han ankom den 1. August om Morgenen Kl. 9. Men ogsaa denne Bro var afbrudt, og bag den stod en Vagt paa 30 Dragoner. Der var dog levnet nogle Rester af Broen, og ved at benytte dem samt ved at svømme gennem Aaen lykkedes det at faa en Del Ryttere over Aaen. De danske Dragoner satte sig vel til Modværge, men Fjendens Overmagt tvang dem til at gaa tilbage. Kongen, der var gaaet med over Aaen, fik her sin Ilddaab. Under Kampen havde Svenskerne gjort 2 Fanger, der meddelte, at General Sandberg var under Afmarche. Da der ikke kunde være Tale om at følge efter ham, marcherede Kongen tilbage til Carlshamn, hvor han indtraf den 4. August. Her fik han Efterretning om, at Gyldenløve hærjede Vestergøtland og truede Gøteborg. Kongen brød derfor op den 7. August for at naa Vexiø, hvor han vilde samle Hæren, for derpaa at vende sig mod Gyldenløve.

At Sandberg var under Afmarche, forholdt sig rigtigt, thi, da det i det danske Hovedvarter blev besluttet at rykke frem over Halmstad, blev han beordret til at støde til Hæren.

Men allerede Dagen, før Landskrona overgav sig, den 2. August, fik man i det danske Hovedkvarter Efterretning om, at Carl XI stod ved Christianstad. Generalløjtnant F. Arenstorff fik derfor øjeblikkelig Befaling til at vende om og støde til Hæren, Operationen paa Halmstad blev opgiven, og der blev tagen en ny Beslutning. Dens Indhold fremgaar af et Brev fra Kongen til Gyldenløve af 4. August, hvori det hed: »Efterretninger melder, at Carl XI atter er gaaet til Christianstad. Generalløjtnant F. Arenstorff er derfor bleven kaldt tilbage og er idag stødt til Hæren. Landskrona Slot har overgivet sig Natten til den 3. Vi bryder op for at søge Fjenden, saa at Du formentlig intet har at frygte. Desuden har vi kommanderet General-

major Duncan til Halmstad, for at han kan være nærmere til at byde Dig Haanden«.[1])

At det var Hertug Hans Adolf, der satte igennem, at F. Arenstorff blev kaldt tilbage og Marcheretningen forandret, kan ikke betvivles; derimod har det næppe været med hans gode Vilje, at det blev bestemt, at Generalmajor Duncan skulde sendes mod Halmstad. Thi, da Fremrykningen mod Christianstad ifølge Kongens Brev til Gyldenløve skete, fordi man der ventede at finde den svenske Hær, kunde man ikke være for stærk. Ved at detachere Duncan risikerede man desuden, at den svenske Hær, saasnart den fik Kundskab om vor Fremrykning, trak sig tilbage og vendte sig mod ham.

Under Belejringen af Landskrona var Hæren bleven forstærket med 2 Batailloner — 1 af Bremers og 1 af Vogts Regiment — der stødte til fra Holsten, og Oberst Holck var fra Sjælland ankommen med sit Rostjenesteregiment. Holck sendtes den 5. August til Malmø for at observere Fæstningen, og samme Dag fik Generalmajor Duncan Befaling til at marchere mod Halmstad.

Duncans Korps kom til at bestaa af: 2 Batailloner af 2. fynske Regiment, hvilket den 31. Juli havde faaet Oberst Hans Schack til Chef, fordi Oberst Bibow havde faaet Kommandoen over Kongens Livregiment, 2 Batailloner af Max Rosenkrantz's Regiment, 1 Bataillon af Bremers og 1 af Vogts Regiment, ialt 6 Batailloner, og et kombineret Rytterregiment under Oberstløjtnant Münchhausen, sammensat af Detachementer fra alle Rytterregimenterne, samt 3 12-Pd. Kanoner og 2 Morterer. Desuden fik Oberst Trop Ordre til at støde til fra Laholm med sit Dragonregiment. Den Instrux, der den 4. August blev udfærdiget for Duncan, gik ud paa, at han skulde rykke ind i Halland og forsøge et Overfald paa Halmstad. Lykkedes det ikke, skulde han blokere Fæstningen[2]).

Den danske Hovedstyrke, der vilde søge den svenske Hær ved Christianstad, brød op fra Landskrona den 6. August og naaede samme Dag Gårdstånga, hvor den blev staaende den følgende Dag. Der 8. marcheredes til Hørby, hvorfra Oberstløjtnant Georg Møller detacheredes til Helsingborg for at forstærke Besætningen med 3 Kompagnier af 1. sjællandske Regiment. Kommandoen over dette var, efter Oberst la Hayes Død, gaaet over til Oberst Lange. Den 9. August marcherede Hæren til Vram og den 10. til Væ, hvor den maatte blive staaende, til der var slaaet Bro over Helge Aa. Under

---

[1]) Norske Expeditioner 1676 og U. S. August—September 1676. 1229.
[2]) U. S. August-September 1676. 1232.

dette Ophold modtog Kongen et Brev fra Gyldenløve af 3. August, hvori berettedes, at han holdt Gøteborg og Bohus blokeret, og at han havde sat Vestergøtland i Kontribution. Desuden fik man Efterretning om, at den svenske Hær havde trukket sig tilbage over Vexiø paa Jønkøping. Den 13. August blev Broerne over Helge Aa færdige, og samme Dag gik den danske Hær over. Spørgsmaalet blev nu, om man strax skulde fortsætte Marchen for at søge at naa den svenske Hær eller forinden gøre et Forsøg mod Fæstningen. Overfeltmarskallen rekognoscerede denne og foreslog Kongen, at man skulde angribe den »uden Ceremoni« ɔ: skride til Storm uden de sædvanlige Forberedelser. Kongen billigede Forslaget, og Hæren opmarcherede N. for Fæstningen.

Christianstad var en Fæstning af ny Konstruktion, thi den var anlagt af Christian IV og laa paa Helge Aaens østlige Bred ved Aaens Udløb i Helge Sø. S. for Fæstningen laa en lille Ø, Bekholm, med hvilken den var forbunden med en Bro, og fra denne Ø førte »den lange Bro« over Aaen til den vestlige Bred. Fæstningen, der mod Øst var fuldstændig omgiven af Moser, hvilke ligeledes begrændsede Vejen, der nordfra fører ind i den, havde to Hovedadgange, en nordlig og en sydlig Port, der begge var dækkede af Halvmaaner. Den var bygget som en Rektangel, hvis lange Sider, der havde Front mod Vest og Øst, hver havde en Længde af 3000′ og bestod af en bastioneret Vold, medens de korte Sider, der havde en Længde af 600′ og vendte mod Nord og Syd, dannede en lige Linje. Fæstningsvolden var omgiven af en bred, muret Grav. Oberst Ulfklo var Fæstningskommandant og raadede over en Besætning paa 1000 Mand. Bestykningen udgjorde 78 Kanoner.

Den tørre Aarstid havde bevirket, at Graven var udtørret og Moserne tilgængelige paa mange Steder, og disse Farer for Forsvaret forøgedes ved, at Befolkningen i Byerne udenfor Fæstningen var den danske Sag hengiven og lagde dette for Dagen ved at melde sig ved det danske Hovedkvarter for at benyttes som Vejvisere.

Den 13. August blev Fæstningen opfordret til at dagtinge. Da Svaret var afslaaende, blev der truffen Forberedelser til Stormen, der skulde foretages Natten til den 15. August Kl. 2.

Hærens Infanteristyrke udgjorde den 11. August 6061 Mand. Ved at tage Kontingenter fra alle Infanteriregimenter formeredes der 3 Kolonner hver paa 500 Mand. Af disse skulde én Kolonne under Oberst Schønfeld gaa mod Fæstningens sydvestlige Hjørne, og 2 Kolonner henholdsvis under Obersterne Cicignon og Ægidius Lytzow skulde gaa mod dens nordvestlige Hjørne. Desuden skulde Oberst

Erhorn af Dronningens Livregiment føre et Skinangreb fra Øst. Kolonnerne formeredes, saaledes at Tømmermændene, der skulde overhugge Palisaderne, var foran, derpaa fulgte Grenadererne og tilsidst Musketererne. Hvad der af Hæren ikke benyttedes til Angreb, skulde tjene som Reserve.

Da Stormkolonnerne sattes i Bevægelse, var det saa mørkt, at de kun ved Vejvisernes Hjælp naaede Graven; men Fremrykningen var sket saa stille, at de endnu ikke var opdagede, da de ankom til denne. De, der var forrest, passerede Graven i Hast og klavrede derpaa op ad Voldskraaningen. Først nu opdagede de svenske Poster Angrebet og gav Ild. Der blev strax slaaet Alarm i Fæstningen, og Besætningen ilede til Volden, hvor der opstod en blodig Kamp mellem Mand og Mand. Men, da Angriberne blev forstærkede fra Reserven, lykkedes det efter 1½ Times Kamp at bryde Modstanden og erobre Fæstningen. Svenskerne mistede i Kampen 300 Mand; Resten af Besætningen toges til Fange. Det danske Tab beløb sig til 148 Døde og 392 Saarede, ialt 540 Mand. Deriblandt var 24 Officerer, hvoraf 4 faldt.

Efter Stormen blev det tilladt Soldaterne at plyndre i 3 Timer, men Officererne sørgede for, at det især gik ud over de Svenskfødte og Svensksindede. Hvad der af Byttet tilfaldt Overfeltmarskallen, fordelte han ligesom ved Landskrona til sine Undergivne.

Fremrykningen kunde nu fortsættes. General Duncan fik Meddelelse om, at Christianstad var erobret, og at Hæren vilde afmarchere til Halmstad den 17. August. Forinden Afmarchen blev Oberst Ægidius Lytzow udnævnt til Kommandant i Christianstad. Besætningen kom til at bestaa af 1 Bataillon Lange, 1 Bataillon Martin Barthold og 1 Bataillon Lytzow. Desuden efterlodes foran Fæstningen 1 Bataillon Cicignon og 2 Batailloner Hertugen af Croy[1]) samt General Carl Arenstorffs Rytterregiment og Ramsteds Dragoner.

e. Duncans Tog mod Halmstad. Slaget ved Fylle Bro.[2])

Den 13. August ankom Generalmajor Duncan med sit Korps foran Halmstad. — Denne Fæstning havde en Besætning paa 300 Mand under Generalløjtnant Hård. Da Fæstningen kun var tilgængelig fra én Side, kunde Duncan ikke foretage et Overfald, og derfor

---

[1]) Oberst Degenfeldt var den 16. Juli bleven afskediget, fordi der stadig indløb Klager over ham, og Hertugen af Croy havde faaet hans Regiment.

[2]) Manuskript I. Nr. 47/1676.

begyndte han at anlægge Løbegrave. Men Arbejdet var ikke langt fremskredet, da han den 16. August fik Melding om, at et fjendtligt Korps rykkede imod ham. Han besluttede at undvige Stødet ved at gaa tilbage til Laholm.

Det var Carl XI, som nærmede sig med sin Hær.

Gyldenløves Hærværk i Vestgøtland havde foranlediget Kongen til at befale, at der skulde sendes en Rigsraad til hver Provins for at stille sig i Spidsen for Forsvaret, og at Rigsraad Johan Gyldenstjerna skulde have Tilsyn med, at Befalingen blev efterkommen samt give Møde hos Kongen for at modtage nærmere Instrux. Som Følge heraf traf Kongen Gyldenstjerna, da han den 10. August ankom fra Christianstad til Vexiø. Gyldenstjerna kom dog ikke alene efter Ordren, thi han skulde paa Rigsraadets Vegne opfordre Kongen til at begive sig til Stockholm.

Om nu end Kongen strax afslog at begive sig til Hovedstaden, saa havde dog Gyldenstjernas Ankomst stor Betydning, thi han havde Kongens Øre.

Den Styrke, Kongen paa dette Tidspunkt raadede over, bestod af Garden til Fods, Skaraborg-, Dals- og Kalmar Infanteriregimenter, Drabanterne, Livregimentet til Hest, Vestgøta og Smaalands Rytteri og General Aschebergs hvervede Regiment, der førte Navn af Enkedronningens Livregiment, samt Skaane-Bohuslehns Dragoner, ialt henved 5,300 Mand. Med den vilde han gaa mod Gyldenløve, og derfor brød Hæren op den 11. August og marcherede over Høssje til Ljungby, hvor den ankom den 13. Her indtraf et Ilbud fra Generalløjtnant Hård, der meldte, at General Duncan var ankommen med et dansk Korps foran Halmstad, og, at hvis Fæstningen ikke blev undsat som snarest, maatte den falde, da Besætningen var for svag, og Borgerskabet upaalideligt. Kongen besluttede strax at ile til Hjælp og at foretage Operationen paa en saadan Maade, at han om muligt afskar Duncan Tilbagetoget. Derfor valgtes en Omvej. Den 14. August tiltraadtes Marchen, og over Hornsbro og Traheryd naaede Hæren den 16. s. M. Knæred. Men Tropper og Heste var i den Grad anstrængte, at Generalerne ansaa det nødvendigt at holde Rast, hvad de mente kunde gøres uden at forspilde Resultatet, eftersom Præsten i Knæred havde fortalt, at General Duncan ikke havde nogen Anelse om, at den svenske Hær var i Nærheden. Generalløjtnant Ascheberg var dog af en anden Mening, og han foreslog, at der skulde gives Hestene Foder, og at Tropperne skulde hvile til Nattens Frembrud, men saa skulde Marchen tiltrædes. Kongen sluttede sig til ham.

En Time før Opbrudet sendte Ascheberg Ritmester Rosen med 60 Ryttere til Laholm for at afbryde de derværende Broer. Ritmesteren udførte sit Hverv uden at støde paa Fjenden. Hæren havde imidlertid sat sig i Marche, og over Tjærby naaede den Ibbarp den 17. August ved Daggry. Her holdtes Hvil i 3 Timer. Undervejs var man stødt paa en Bonde, der fortalte, at General Duncan havde faaet Efterretning om Svenskernes Fremrykning, og at han den 16. August om Aftenen var gaaet tilbage over Nissa Aa. Bonden tilføjede, at Duncan troede kun at have en Rytterstyrke imod sig paa 1000 Heste under Ascheberg.

Bondens Udsagn var rigtigt. Duncan var den 16. om Eftermiddagen gaaet tilbage over Nissa Aa, men han standsede ved Snøstorp paa Grund af stærkt Regnvejr. Herfra udsendte han om Aftenen en Patrouille under en Løjtnant, der skulde undersøge om Broerne ved Laholm, der laa paa den korteste Vej, kunde passeres. Løjtnanten naaede først Broerne, da Svenskerne havde afbrudt dem. Da han vendte tilbage med Melding herom, besluttede Duncan at gaa tilbage over Fylle Aa, men det kunde først ske, naar Fylle Bro, som han selv havde afbrudt, var bleven istandsat.

Den 17. August om Morgenen brød Duncan op. Fortropper sendtes forud, passerede Fylle Aa og stillede sig foran Broen for at dække Arbejdet. Da nærmede Svenskerne sig, og det kom til Slaget ved Fylle Bro.

General Ascheberg, der var sendt forud med 300 Ryttere, naaede et Punkt, halvvejs mellem Eldsberga og Fylle Bro, hvorfra han saae de danske Fortropper ifærd med at passere Aaen. Han gik strax frem til Attake og kastede dem tilbage. Under Forfølgelsen red han, for at vinde Oversigt, op paa en høj Bakke, og derfra saae han Duncans Korps i Marche mod Aaen.

Duncan havde Valget imellem enten hurtigst at passere Aaen, som man paa mange Steder kan vade igennem, og slaa sig en Vej, eller tage Stilling N. for Aaen. Han valgte det første. I Troen paa, at hans Modstander var ham underlegen, lod han sine Tropper, saasnart Fylle Bro var istandsat, defilere over denne og derpaa efterhaanden opmarchere paa den sydlige Flodbred. Men Stedet for Opmarchen var saa uheldig valgt, at Korpset, da denne var endt, stod i en Dalsænkning med Aaen i Ryggen. Efter endt Opmarche satte Fodfolket ifølge Ordre Svinefjedrene foran Fronten, fordi Duncan kun ventede at blive angreben af Rytteri.

Ascheberg havde efter det første Sammenstød sendt Melding til Kongen, der strax befalede de forreste Eskadroner at rykke frem til

Understøttelse. Lidt senere satte han sig i Spidsen for Rytteriet og travede efter. For at forhindre Fjenden i at se, at den Styrke, der rykkede imod ham, var overlegen, skete Fremrykningen med sænkede Estandarter. Efter at Rytteriet var kommet i Fjendens Nærhed, lod Feltmarskal Helmfelt det opmarchere i 2 Fløje med et Mellemrum, der var stort nok til Opmarche for Fodfolket, saasnart dette indtraf. Foreløbig blev Svenskerne staaende og afventede Duncans Angreb.

Endnu kunde Duncan redde i alt Fald den større Del af sin Styrke ved strax at gaa frem til Angreb, men han blev staaende ubevægelig i $1\frac{1}{2}$ Time. Han vilde afvente Fjendens Angreb og traf Foranstaltninger til, hvis han blev kastet, at kunne komme tilbage ad den Vej, hvorfra han var kommen, thi han lod 3 store Kanoner blive N. for Aaen tilligemed en Reserve.

Duncans Uvirksomhed gav det svenske Infanteri og Artilleri Lejlighed til at komme op. Da Slagordenen var indtagen, gav Kongen Befaling til Angreb. Pludseligt løftedes alle de svenske Faner og Estandarter, og saa gik det fremad. Den svenske højre Fløj kom først i Kamp. Den stødte paa Oberstløjtnant Münchhausens kombinerede Rytterregiment, der blev tvunget til at vige efter en Fægtning, der varede $\frac{1}{4}$ Time. Imidlertid var ogsaa den øvrige danske Linje bleven engageret. Om den end gjorde stærk Modstand, saa var dog Fjendens Overmagt for stor, og derfor maatte ogsaa den gaa tilbage. Kun Trops Dragonregiment, der stod paa den danske højre Fløj, søgte et andet Middel til Frelse. Under Tilbagegangen vendte Regimentet pludselig om til Attake mod et Punkt, hvor det syntes, at Gærdet var lavest. Det rettede Angrebet mod Skaraborgs Infanteriregiment, som lige havde afgivet Ilden og var ifærd med at lade. Regimentet blev kastet ind paa anden Træfning, og ved den Forvirring, som opstod, lykkedes det en større Del af de danske Dragoner at komme igennem og senere at naa den danske Hær.

Duncan, der var blevet saaret, søgte at komme tilbage over Aaen, og befalede Oberst Max Rosenkrantz at dække Overgangen med sine 2 Batailloner og den Del af Dragonerne, som ikke var sluppen igennem. Rosenkrantz rejste en heroisk Modstand, der kostede ham Livet, men standse Fjenden var umuligt. Det var den svenske Fodgarde, der tvang Rosenkrantz's Batailloner til at gaa tilbage, og som derpaa, benyttende Vadestederne, trængte haardt efter. Duncans Tropper var imidlertid ved Overgangen over Broen komne i en saadan Uorden, at det var umuligt at faa dem til at indtage en Stilling paa den nordre Aabred, og Forvirringen blandt dem øgedes ved, at det svenske Livregiment til Hest under Oberst Nils Bjelke

nu greb ind for at forfølge. Da Duncan indsaa Umuligheden af at faa ordnet Forsvaret, sendte han en Trompeter til Fjenden og tilbød at strække Vaaben. Carl XI gik ind derpaa.

Duncans virkelige Tab kendes ikke gennem danske Beretninger. Den eneste Angivelse, man har derom, findes i et Brev fra Kongen til Gyldenløve, hvori det hedder, at der efterhaanden var kommen 5—600 Mand tilbage. Tabet skulde altsaa udgøre henved 2500 Mand. Det stemmer omtrent med de Opgivelser, man har fra svensk Side, efter hvilke Antallet af danske Fanger beløb sig til 82 Officerer og 1500 Mand, og Antallet af dem, der faldt eller blev saarede, angives til henved 1000.

Blandt de faldne danske Officerer var den for sin Styrke bekendte Oberstløjtnant Lytzow. Han faldt først, efter at han havde fældet 17 Svenskere, og nogle af dem fældede han, efter at han havde mistet begge sine Ben.

Svenskerne angiver i »Fanor og standar« deres Tab til 3 faldne og 17 saarede Officerer samt 38 faldne og 127 saarede Underofficerer og Menige, men Angivelsen synes at være for lav.

Paa Valpladsen er der rejst 2 Mindestene. Paa den ene staar: »Carl XI, bistaaet af Rutger Ascheberg, vandt her sin første Sejr«. Paa den anden læses: »Lemlæstet, men kæmpende, faldt her den tapre Lützow«.

Efter Slaget marcherede Carl XI endnu samme Dag til Halmstad, og den følgende Dag stillede han sig bag Nissa Aa. Sejren var den første Lysstraale paa Kongens Vej, og han glemte ikke at belønne dem, der havde medvirket, i første Række Helmfelt og Ascheberg. Oberst Gyllenstjerna, der kommanderede Garden til Fods, og som var bleven saaret, blev udnævnt til Generalmajor; hver saaret Officer, Underofficer og Menig fik udbetalt henholdsvis 50, 15 og 2 Rigsdaler, og enhver, der havde erobret en Fane eller Estandart, 30 Rigsdaler.

Men Glæden varede kun kort. Den 19. August fik Carl XI Efterretning om, at Christianstad var bleven stormet, og samtidig kom Meddelelse om, at Gyldenløve fremdeles hærjede Landet og truede Gøteborg, samt om, at den danske Hær rykkede frem. Faren derved blev dog afvendt.

Skønt det var bleven besluttet at bryde op fra Christianstad den 17. August, afmarcherede den danske Hær først den 18. og naaede samme Dag Hørje. Her fik den Efterretning om Duncans Nederlag. Da det hurtigt kunde oprettes gennem en Sejr, blev det besluttet at fortsætte Fremmarchen, thi i en Skrivelse fra Kongen til Gyldenløve

af 20. August hed det: »Vi forbereder os paa at gaa imod Fjenden, der staar 3 Mil fra os ved Knæred«. Men desuagtet blev Hæren staaende saavel den 20. og 21., maaske dog for at trække de Afdelinger til, der stod foran Christianstad. Den 23. fortsattes Marchen, og Hæren naaede Væxtorp.

Situationen var nu den, at den svenske Hær stod mellem den danske Hær og Gyldenløve, og Kongen vidste, at Gyldenløve med sin Hovedstyrke stod paa Hisingen, samt at han holdt Uddevalla og Venersborg besat. Da Gyldenløve havde faaet Tilsagn om, at han vilde blive støttet »alvorligt« ved den danske Hærs Operationer, og det var en Befaling fra Kongen, der havde sat ham i Marche paa Gøteborg, saa var Øjeblikket kommet til at handle energisk. Dette var desuden saa meget naturligere, som den Omstændighed, at den svenske Hær efter Slaget ved Fylle Bro ikke var gaaet frem, men tilbage, vidnede om, at den ikke havde faaet Forstærkninger. Men trods alt dette fik Christian V Betænkeligheder, og, da han naaede Væxtorp, befalede han, at Hæren skulde blive staaende for at afvente den »secours«, der var paa Marche under General Carl Arenstorff, samt de grove Stykker, der skulde benyttes ved Angrebet paa Halmstad. Planen blev derved forandret, thi det var nu ikke længere den fjendtlige Hær, der var Operationsmaalet, men Halmstad.

Hvad Forstærkningerne angik, da var der den 22. Juli given Befaling til, at General C. Arenstorff for sin Person, 1 Bataillon af Bremers og 2 af Schønfeldts Infanteriregimenter samt Livregimentet til Hest, Sehesteds og Gotfried Rauchs Rytterregimenter skulde afgaa til Skaane. Samtidig fik Generalmajor Walter Befaling til at tage Overkommandoen i Meklenborg og at lade Oberst Ørtzens Dragonregiment, der i Maj Maaned var bleven sendt til Rostock, marchere til Wismar. Den 5. August fik endvidere Baudissins Rytterregiment, samt 1 Bataillon af hans og 2 af Lütkens Infanteriregiment Ordre til at marchere til Skaane [1]). Men, da disse Afdelinger stod enten i Holsten, Meklenborg eller i Bremen, kunde man ikke gøre nogen sikker Beregning i Hovedkvarteret om, naar de vilde indtræffe.

---

[1]) U. S. Juli—September 1676. 1191 og 1342.

Gyldenløvefejden.

Gyldenløve, der var afmarcheret fra Hjertrum med 2800 Mand, ankom den 4. Juli foran Gøteborg og tog med sin Hovedstyrke Stilling ½ Mil S. for Byen. En mindre Styrke sendtes over til Hisingen, fra hvis Højder N. for Gøteborg den aabnede Ilden mod Fæstningen. Denne havde en Garnison paa 4 Kompagnier under Oberst Stegman, der var Kommandant. Men desuden laa der i Byen 1500 Mand, som General Mørner havde ført derhen fra Venersborg. Mod Søsiden værnedes Byen af Admiral Erik Sjøblad, der var vendt tilbage med sin Eskadre fra Elben. Da Gyldenløve kun var forsynet med Feltartilleri, kunde han ikke indlade sig paa nogen Belejring, men maatte nøjes med at afspærre Fæstningen fra Landsiden. En lignende Afspærring fra Søsiden skulde udføres af den Eskadre, paa hvis Ankomst Gyldenløve bestandig ventede. Denne Eskadre kom til at bestaa af de danske Linieskibe »Tre Løver« og »Kjøbenhavn«, de hollandske Fregatter »Frisia« og »Caleb«, en Galiot øg 3 norske Defensionsskibe. Kommandoen, der oprindelig var tiltænkt Admiral Jens Rodsten, blev den 7. Juli tildelt hans Broder Markvor. Eskadren havde haft mange Vanskeligheder at kæmpe imod, thi dels manglede den Proviant, og dels manglede den Personel, hvormed den skulde kompletteres fra de hollandske Skibe. Den 9. Juli holdt Admiral Markvor Rodsten Krigsraad, og, skønt Manglerne ikke fuldt var afhjulpne, blev det dog besluttet, at Eskadren skulde afgaa, naar Vinden blev gunstig. Den 11. Juli forlod den Sundet, men den forsinkedes af Modvind, saa at den først den 16. s. M. ankom udfor Gøteborg. Var den kommen 3 Timer tidligere, vilde den have kunnet afskære Erik Sjøblad, der krydsede udenfor Skærgaarden, men han var nu gaaet ind til Gøteborg.

Den 17. Juli vilde Admiral Markvor Rodsten gaa til Ankers i Kalfsund. Under Sejladsen kom Linjeskibet »Kjøbenhavn« paa Grund. Der blev sendt Fartøjer ud for at hjælpe det af, men Admiral Sjøblad, der havde opdaget Uheldet, lod strax 2 Fregatter og en Brander løbe ud mod »Kjøbenhavn«. Da det var det bageste Skib i den danske Linje, da Vinden var imod, og da det blæste haardt, var Rodsten ude af Stand til at bringe yderligere Hjælp. Den svenske Brander lagde sig paa Siden af »Kjøbenhavn«. 106 Mand af dens Besætning bjergede sig i Baade, en anden Del sprang over Bord, og kun 30 Mand blev tilbage paa Skibet. Det lykkedes dette Mandskab at faa Ilden slukket, men det varede ikke længe, saa blussede den op paany og udbredte sig videre og videre. Pludselig sprang Skibet i Luften med dem, der var ombord.

Gyldenløve havde imidlertid faaet at vide, at nogle svenske Skibe, der kom fra England, var paa Vejen til Gøteborg med Levnetsmidler og Ammunition. Et Krigsraad afholdtes den 31. Juli, og det besluttede, at Admiral Rodsten skulde gaa tilsøs for at søge de fjendtlige Skibe og forhindre dem i at naa deres Maal. Men Rodsten krydsede i Kattegat uden at støde paa Skibene, og derfor lykkedes det dem at naa ind til Gøteborg. Da Gyldenløve fik Efterretning derom, klagede han den 3. August til Kongen. Kongen svarede den 11. s. M.: »Eftersom Vi er højlig misfornøjet med Admiral Markvor Rodstens nu seneste førte Konduite, hvis Følger Vi har erfaret af Din Skrivelse af 3. hujus, er Vor Oberstløjtnant af Fodfolket Johan Wibe bleven beordret til at overtage Kommandoen af Eskadren. Markvor Rodsten skal arresteres, naar han antræffes«. Oberstløjtnant Wibe, der i sine yngre Aar havde tjent paa den hollandske Flaade, men som nu tjente i Hæren, fik samtidig Befaling til »uden Ophold eller Tidsforsømmelse eller Undskyldning med allerførste Vind at begive sig til Norge og parere Gyldenløves Ordrer«.

Da ingen vidste, hvor Rodsten var, men Sandsynligheden talte for, at han enten vilde søge til Sundet eller til en Havn N. for Gøteborg, fik saavel Gyldenløve som Rigsadmiral Bjelke Befaling til at lade ham arrestere. Den 12. August ankom han paa Helsingørs Rhed. Den følgende Dag indtraf Rigsadmiral Bjelke, der forkyndte ham Arresten, og paa hans Jagt blev Rodsten som Arrestant ført til sin Bolig i Kjøbenhavn. Den 14. August skrev han til Kongen, forsikrede, at hans Samvittighed frikendte ham, men bad samtidig om, at man, hvis han skulde stilles for Retten, ikke vilde udlægge alt til det Værste. Da man vedblev at lade ham være Arrestant, bad han den 16. December om at faa sit Forhold undersøgt. Gyldenløve fik

da Befaling til at give nærmere Forklaring, men hverken denne eller hans Skrivelse af 3. August findes i Arkiverne. Der blev dog ikke rejst Sag, thi Arresten blev hævet, og i 1677 fik Markvor Rodsten atter Kommandoen over en Eskadre [1]).

Efter at Oberstløjtnant Wibe havde faaet Kommandoen, blev Eskadren forstærket med Orlogskibene »Kjøbenhavns Vaaben« og »Charlotte Amalie«, saa at den talte 6 Orlogsskibe, 3 Galioter og nogle Fløjter. Modvind bevirkede, at Wibe først lettede den 16. August Kl. 10 F. Den følgende Dag naaede han Kalfsund, hvor han saae den svenske Eskadre ligge dels inden- og dels udenfor Gøteborg Kastel.

Da Gyldenløve ikke havde kunnet udrette noget mod Gøteborg, fordi den ikke var indesluttet mod Søsiden, og fordi den var bleven forsynet, trak han i Begyndelsen af August hele sin Styrke over paa Hisingen og marcherede derpaa til den nordre Elv, hvor han slog Bro ved Gulløn og forberedte en Fremrykning mod det befæstede Slot Bohus, der ligger paa en Ø i Elven. Oberst Huitfeldt, der stod ved den norske Grændse, fik Befaling til at støde til med 15 Kompagnier og Wibe til fra Flaaden at afsende svært Skyts til Belejringsbatterierne.

Huitfeldt stødte under Vejs paa en svensk Bondehær under Oberst Gyldenspitz, der angreb ham den 13. August. Efter 1½ Times Kamp maatte Svenskerne vige med Tabet af en Del Døde og Saarede samt 2 Kanoner. Huitfeldts Forstærkning bragte Gyldenløves Hær foran Bohus op til henved 5000 Mand, og desuden havde han 1000 Mand i Uddevalla og Venersborg.

Da Kommandanten paa Bohus, Oberst Børge Drackenberg, fik Efterretning om Gyldenløves Fremrykning, afbrændte han Byen Kongshelle. der laa foran Slottet, og, da han havde en rigelig Besætning, forberedte han sig paa et energisk Forsvar.

Gyldenløve var rykket frem mod Bohus, havde paabegyndt Anlæget af Batterierne, og, da disse den 24. August var blevne bestykkede fra Wibe, begyndte han Beskydningen. Svenskerne optog Kampen med Eftertryk, saa at det snart stod Gyldenløve klart, at Belejringen næppe vilde føre til Maalet. Da fik han Efterretning om, at Generalguvernøren, Grev Magnus de la Gardie, havde samlet en Bondehær paa 20,000 Mand og bag Gøtaelv forenet den med ca. 1000 Mand regulære Tropper for at rykke Bohus til Undsætning. Samtidig fik han Meddelelse om, at General Duncan havde lidt et Nederlag, og

---

[1]) Om Fremgangsmaaden mod Rodsten se: Norske Expeditioner 1675 A, Danske Kongers Historie 1676 A 163 og I. S. Søetaten vedkommende 1676.

at Carl XI var fra Halmstad rykket nordpaa. Spørgsmaalet var nu, hvorvidt han kunde vente at blive støttet af den danske Hærs Operationer. Det fik han besvaret gennem en Skrivelse, der meddelte, at Konseilet den 7. September havde besluttet, at Gyldenløve skulde underrettes om, at han ikke kunde vente Hjælp denne Vinter fra Danmark, men at han skulde vedblive at gøre Fjenden al den Afbræk, han kunde [1]). Dette opfattede Gyldenløve som en Tilkendegivelse af, at den danske Hær heller ikke i Øjeblikket vilde yde ham nogen Støtte. Han hævede derfor Belejringen og trak sig midt i September over Uddevalla tilbage til den norske Grændse. General Rysensten, som han havde detacheret til Venersborg for at sløjfe Fæstningsværkerne og føre Besætningen tilbage til Norge, fuldendte Sløjfningen den 20. September om Formiddagen og tiltraadte derpaa Tilbagemarchen ad Gøtaelvens vestlige Bred. Svenskerne, der opdagede dette, gik i Baade over Elven og angreb. Men Rysensten optog Kampen, kastede Svenskerne, der mistede henved 300 Mand, og fortsatte derpaa Tilbagemarchen uforstyrret.

Gyldenløve havde i Begyndelsen af September anmodet om at maatte gøre en Rejse til Danmark. Kongen svarede den 7. s. M., at det kunde ske, hvis Gehejmeraad Jens Juul samtykkede deri (!). Da Samtykket blev givet, fik Gyldenløve Rejsetilladelse den 14. Oktober, og General Baudissin beordredes til Norge for at remplacere ham midlertidigt. Men Baudissin blev syg, og Rysensten fik derfor Kommandoen.

Den svenske Guvernør i Jæmteland, Grev Sparre, gjorde i August Maaned et Indfald i Trondhjems Stift med 500 Dragoner, 150 Musketerer og 3 Kanoner. Han fulgte Vejen, som over Fjeldene fører lige ned i Størdalen. Men han blev — efter den norske Beretning — standset af 50 Bønder, der gennem deres Kendskab til og Benyttelse af Terrænet tvang ham til at gaa tilbage og bibragte ham et Tab af 60 Døde, 6—8 Fanger og 50 Heste [2]). Svenskerne indrømmer, at de maatte gaa tilbage, men angiver Tabet til 14 Døde og 11 Fanger.

Johannes Wibe laa endnu udenfor Gøteborg, da Gyldenløve trak sig tilbage. Da han var bleven forstærket med 5 norske Galioter og Storbaade, sammenkaldte han den 15. September et Krigsraad for at tage Beslutning om et Angreb paa den svenske Eskadre. Flertallet, der væsenligst bestod af hollandske Skibschefer og Skibsførere, ud-

---

[1]) Danske Kongers Historie 1676 A. 163 d.
[2]) Danske Kongers Historie 1676 B.

talte sig imod Angrebet. Wibe indberettede derom til Kongen: »Da de fleste Kaptajner er Parthavere i deres Skibe, frygter de maaske ligesaa meget for disse som for deres Hud«. Den 30. September lykkedes det dog Wibe at faa sat igennem, at der skulde foretages en Expedition med Brandere og Baade for at ødelægge et eller flere af de svenske Krigsskibe. Expeditionen udførtes, men den strandede paa, at 3 Kaptajner ikke gjorde deres Pligt. De blev stillede for en Krigsret, der idømte dem meget strænge Straffe. Et nyt Forsøg, der foretoges den 2. Oktober, gav kun til Resultat, at Wibe mistede 7 Døde og 8 Saarede.

Den 14. Oktober fik Wibe Befaling til at vende tilbage til Sundet [1]).

---

[1]) Danske Kongers Historie 1676 B.

Operationerne i Sverige i September.[1]

Carl XI havde taget Stilling bag Nissa Aa, men, da det viste sig, at Aaen kunde passeres paa mange Steder, marcherede han den 23. August til Getinge, hvor han blev staaende i 4 Dage. Under dette Ophold blev Garnisonen i Halmstad forøget med 2 Bataillioner, saa at den ialt talte 1400 Mand, forsynet med Levnetsmidler og Ammunition samt fik Generalmajor Sperling som Kommandant. I Getinge fik Carl XI Efterretning om, at Wibe laa udenfor Gøteborg, at Gyldenløve stod paa Hisingen, og at den danske Hær var under Fremrykning. Kongen lod derfor Hæren gaa tilbage til Falkenberg og sendte Erik Dahlberg paa Rekognoscering for at finde en Stilling, hvori han kunde modtage et Angreb af den danske Hær og eventuelt ile Gøteborg til Hjælp. Dahlberg fandt en saadan Stilling ved Syllinge bag Visk Aa. Den 5. September afmarcherede Hæren fra Falkenberg, og 2 Dage senere naaede den Syllinge. Styrken talte omtrent 5000 Mand.

Af de Forstærkninger, den danske Hær afventede i Voxtorp, ankom Sehesteds Rytterregiment samt det svære Skyts, og General Carl Arenstorff var ligeledes indtruffen ved Hæren.. Den 4. September brød Hæren op og marcherede til L. Thorie; den følgende Dag naaede den Snøstrup Mark foran Halmstad, hvor den gik i Lejr. Samme Dag foretoges en Rekognoscering af denne Fæstning af Feltmarskalløjtnant Weyher og General Carl Arenstorff, hvorved man kom til Kundskab om, at den var forsynet, havde en Besætning paa 1500 Mand, og at General Sperling var dens Kommandant, Han blev opfordret til at dagtinge, men afslog Opfordringen. Der skulde nu træffes Bestemmelse om, hvad der burde gøres.

---

[1]) Manuskript I. Nr. 46, 49 og 50/1676.

Som omtalt blev der, da den danske Hær kom til Hørrie og fik Efterretning om Duncans Nederlag, den 20. August taget den Beslutning, at Hæren skulde rykke efter Fjenden. Her var det aabenbart Overfeltmarskallen, der satte sin Anskuelse igennem. Men, da Hæren naaede Voxtorp, blev der gjort Holdt, og Planen forandredes til, at Hæren skulde afvente Forstærkninger for at belejre Halmstad. Den 4. September sattes den i Marche; den følgende Dag stod den foran Halmstad, rekognoscerede Fæstningen, og nu skulde altsaa Belejringen begynde. Disse Forandringer i Operationsplanen skyldtes ikke Overfeltmarskallen, thi det kan ikke være Tvivl underkastet, at, naar han i en Skrivelse, der senere vil blive omtalt, udtalte, at han »øjensynligt havde kunnet naa endnu flere Progresser, naar han kunde have udført flere Operationer og ikke havde maattet lade dem afbryde«, saa sigter han netop til alt, hvad der skete efter den 23. August. Aarsagen dertil var, at Misundere og Modstandere havde svækket Hertugens Kredit hos Kongen, og efter Carl Arenstorffs Ankomst begyndte Kongen endog at gribe personligt ind i Spørgsmaalene om, hvad der burde gøres. Hvor uskikket han var dertil, vil bedst fremgaa af et Aktstykke, der maa antages at være affattet den 6. September. Der foreligger nemlig et Brev af 12. s. M., som er skrevet af Storkantsler Ahlefeldt til Statssekretær Biermann, der opholdt sig ved Hovedkvarteret. Dette Brev er Svar paa en Skrivelse fra Biermann af 6. Sptember, og i Svaret skriver Ahlefeldt: »Jeg ser med megen Tilfredsstillelse af Deres Brev af 6. ds., at den paatænkte Belejring af Halmstad er paa Veje til at blive opgiven, da jeg altid har betragtet den som un coup fatal à nos affaires«. Biermann maa altsaa, da han skrev, have været vidende om, at Kongen stod i Begreb med at opgive Belejringen, og dette fremgaar af det paagældende Aktstykke.

Kongen havde opkastet det Spørgsmaal: »Ob es nun de tempore sei Halmstad zu attaqiren und ob es thunlich oder nicht?« Spørgsmaalet besvarede han i en egenhændig Opsats, der gengives i Manuskript I. Nr. 51/1676, paa følgende Maade:

Pro.	Contra.
At bemægtige sig Byen vilde være meget nyttigt for os.	Ikke at svække Hæren og holde den i god Stand er ogsaa meget nyttigt.
1. Vi havde derved en Fod i og saa at sige hele Halland.	1. En Hær er bedre end en Provins.
2. Vi udvidede vore Vinterkvarterer.	2. Bedre et lille roligt, end et stort uroligt Vinterkvarter.

Pro.	Contra.
3. Vi var nærmere i Kommunikation med Norge.	3. Om det ikke var godt at sende 400 Heste til Norge og saa længe søge Kommunikationen til Vands.
4. Vi kunde betale Fjenden det forrige (ɔ: Duncans Nederlag).	4. Om vi ikke skulde søge Fjenden til Falkenberg.
5. Vaabenreputationen vil derved blive forøget.	5. Vi ser Fjendens contenance, og viger han, er det Ære nok, i modsat Fald er vi i »Bastand«.
6. Beati possidentes, hvis der kom en snarlig Fred.	6. Naar man har Sværdet i Haanden, raader man med.
7. Man kan komme til Fæstningen og med Tiden bemægtige sig den.	7. Den kan kun angribes paa et Sted.
8. Det mangler os ikke paa Fodfolk, og vi faar endnu 6 Bataillioner; vi er ligesaa stærke som Fjenden.	8. Vort Fodfolk sygner hen og tager dagligt af.
9. Vi har ammunition de guerre et de bouche.	9. »Im Winter Provision und dem Feinde meist zu kurassiren.«[1])
10. Vi mangler ikke Fourage.	10. Her er kun lidt Fourage.
11. Fjenden kan ikke gøre os Diversioner i Ryggen.	11. Fjenden kan gøre os Diversioner nok i Skaane.
	12. Angriber vi, mister vi Mandskab foran Fæstningen.
	13. Vi faar endnu flere Syge saavelsom Saarede.
	14. Gaar det godt, maa Fæstningen have en stor Garnison.
	15. Fjenden forstærker sig mod Vinteren og vil søge at angribe os, medens vi hviler.
	16. Hvis vi angriber, gør han Diversioner i Skaane eller ved Christianstad.
	17. Han sørger for, at vi maa gøre mange Detacheringer.

[1]) Her maa der være begaaet en Fejl ved Afskrivningen, der gør det umuligt at forstaa Meningen.

Contra.

18. Vi strabadserer og ruinerer Hestene, fordi der ikke er megen Fourage.

1. Vi holder derfor for raadeligst, at vi ser os godt for og udsender Partier til alle Sider, tager og lukker vore Kommunikationer godt; naar vi har provianteret os vel, følger vi Fjenden til Falkenberg eller Gunderup Bro for at observere hans contenance; bliver Fjenden staaende, bliver ogsaa vi staaende; gaar han bort, gaar vi frem muligvis en anden Vej, sætter Halland i Kontribution, forstærker os saa meget som muligt med Heste, Magasiner og Proviant, item Hø ved Laholm. Maaske kunde der da i Vinterens Løb gøres noget med en Kavalkade og til Foraaret anvende al Magt mod Stedet (Halmstad). Imidlertid kunde man se til, om der i Vinter ikke kunde gøres en Entreprise mod Malmø.

2. Hvilke Ordrer der bør tilstilles Gyldenløve og Tromp og meddele dem Plánerne.

3. Rekrutering, Beklædning, Magasin de guerre et de bouche«.

Dette Aktstykke, der ikke behøver nogen Kommentar, vil bedst af alt belyse, hvor umuligt det var for en Hærfører som Hertug Hans Adolf at knytte sit Navn til en saadan Ledelse. Det blev forelagt i et Konseil, der blev afholdt den 7. September, og som foranledigede den allerede omtalte Skrivelse (jfr. Side 144) af samme Dag til Gyldenløve, hvori han blev underrettet om, at han ikke kunde vente nogen Hjælp, samt at det blev besluttet at opgive Belejringen af Halmstad. Samtidig blev det bestemt at sende General Carl Arenstorff frem paa Rekognoscering. Han rykkede ud den 12. September med 1600 Ryttere og Dragoner for at skaffe Efterretninger om den svenske Hær. Han naaede frem til Falkenberg og sendte et Detachement til Varberg. Det stødte paa et svensk Strøjfkommando, som det fratog nogle Fanger, og gennem dem erfarede man, at den svenske Hær stod i en forskanset Stilling bag Visk Aa. Arenstorff efterlod et Detachement under Oberst Levetzow mod Varberg, et andet under Oberst Sehested mod Jønkøping og vendte den 16. September tilbage til Lejren. Men Dagen forinden havde Kongen taget en ny Beslutning, der indeholdes i en officiel Beretning af samme Dag fra Lejren[1]). Deri hed det, at skønt en Rekognoscering af Halmstad havde givet som Udbytte, at Fæstningen havde en Besætning paa 1500 Mand under General Sperling og var godt forsynet,

[1]) Manuskript I. Nr. 50/1676.

fandt man desuagtet, »at den godt kunde bringes i vor Magt.« Men, hed det fremdeles, »da Sæsonen er avanceret, og Hans Kongelige Majestæt ikke er tilsinds gennem de kommende daarlige Dage og den her tidligt indfaldende Vinter at ruinere sit gode Infanteri, saa har Kongen opgivet Belejringen for dette Aar og vil nu for at bevare Hæren forlægge Kvartererne og søge at postere sig, saaledes at den kan forsvare og opretholde de i dette Felttog erobrede Provinser Skaane og Bleking.«

Skønt denne Beslutning var tagen den 15. September, blev Hæren dog staaende i Lejr paa Snøstorp Mark til den 25. s. M. Saa brød den op og marcherede til Ehlsberga, der ligger mellem Halmstad og Laholm, hvor den atter blev staaende til den 1. Oktober, paa hvilken Dag Marchen fortsattes til Edenberga. Herfra lagdes den 2 Dage senere i Vinterkvarterer mellem Helsingborg og Engelholm med Hovedkvarteret paa sidstnævnte Sted. Spredningen i Kantonnementerne var ikke større, end at Hæren kunde samles paa en Dag. For at forebygge Overfald blev der udstillet Posteringer paa alle Hovedadgange, og Bønderne fik Befaling til at ødelægge de fjærnere Overgangssteder samt gøre Vejene ufremkommelige.

Efterat Hæren var kommen i Kvarter, stødte Oberst Holck til med sit Rostjenesteregiment fra Malmø, hvor han var bleven afløst af General Meerheim med Livregimentet og Oberst Gotfried Rauchs Rytterregiment, der var ankomne fra Meklenborg. Afløsningen foregik den 1. Oktober. Styrken i Vinterkvartererne ved Engelholm udgjorde efter Holcks Ankomst 14 Bataillonner, 12 Rytter- og 2 Dragonregimenter, ialt henved 8000 Mand.

Kongen forlod Hæren den 5. Oktober tilligemed Prins Georg og Overfeltmarskallen og rejste over Helsingør til Kjøbenhavn. Ved Dyrehaven blev han den 7. modtagen af begge Dronningerne, og der blev holdt stort Indtog i Hovedstaden med Salut fra Voldene, under Befolkningens Jubel, og medens Sangklokkerne fra Heiliggeistes Kirke spillede. Om Aftenen var der stor Fest hos Enkedronningen, hvor Kongen fejredes som Sejrherre.

Feltmarskalløjtnant Weyher blev tilbage paa Engelholm for midlertidig at føre Kommandoen.

Operationerne til Søs.

Besættelsen af Christianopel og Erobringen af Carlshamn Skanse.[1])

Efter at den danske Hær var bleven overført til Skaane, laa Flaaden en Tid udfor Ystad. Men den 10. Juli fik Generaladmiral Tromp Befaling til at afsejle til Rygen med første gunstige Vind for at bemægtige sig denne Ø. Den Soldateske, han havde ombord, skulde forøges med Christoffer Schacks Infanteriregiment og om fornødent med Geweckes Rytterregiment, der begge laa i Meklenborg. Det var Kongens Ønske at erobre Øen uden Bistand af brandenborgske Tropper, dog skulde Tromp underrette Kurfyrsten om sine Planer. Kongen synes at have ventet, at Expeditionen snart vilde være endt, thi Tromp fik Befaling til, naar det var sket, at sejle til de svenske Kyster for at alarmere.

Tromp sejlede til Rygen og lagde sig udfor Witmund. Kurfyrsten var den Gang ifærd med at belejre Anclam. Paa en Henvendelse fra Tromp lovede han at stille de Skibe, han havde, til Raadighed samt at lade Besætningerne i Kolberg, Wollin, Wolgast og Peenemünde afgive Detachementer, der skulde samles paa Usedom for at være behjælpelige med Øens Erobring. Kurfyrsten afgav tillige en Erklæring, hvori han erkendte, at Traktaten, der var sluttet i Doberan, stod ved Magt, saa at Danmark skulde beholde Rygen, naar den var erobret. Tromp havde sendt Viceadmiral Bjelke til Rostock for at indskibe Christoffer Schacks Regiment. Der indskibedes 600 Mand, og efter kontrær Vind lykkedes det Bjelke at forene sig med

---

[1]) Manuskript I. Nr. 56 og 59/1676. 2 og 3) Koncepter Søetatens militære Expeditioner angaaende 1676.

Flaaden den 1. August. Men Tromp var imidlertid kommen til Erkendelse af, at han behøvede mindst 1600 Mand foruden Schacks og Geweckes Tropper for at kunne udrette noget. Da Kongen fik denne Meddelelse, indtraf tillige Efterretning om, at Svenskerne vilde løbe i Søen med 30 Skibe. Den 5. August blev Tromp underrettet herom samt fik Ordre til at trække 4 Fregatter til sig, som han havde efterladt ved Ystad. Samtidig blev det tilkendegivet ham, at hvis Kurfyrsten ikke vilde stille de 1600 Mand, der behøvedes til Expeditionen mod Rygen, skulde denne opgives, og han skulde selv bestemme, om han vilde beholde Schacks Regiment eller ej. Da Kurfyrsten ikke kunde yde denne Hjælp, og Tromp ikke ansaa det fornødent at raade over en saa stor Landgangsstyrke paa Skibene, blev Schacks Regiment atter landsat og marcherede til Wismar.

En Efterretning om, at 9 svenske Orlogsskibe var sejlede fra Finland til Narwa, foranledigede, at Tromp den 19. August fik Befaling til helt at opgive Foretagendet mod Rygen og at søge at ruinere de svenske Skibe. Tromp sejlede først til Ystad og trak de 4 Fregatter til sig. Derpaa gik han til Østersøen, men han stødte ikke paa svenske Skibe.

Den 30. August sendte Kongen Tromp Tegningerne af Christianopel og Carlshamn Skanse og befalede ham at bemægtige sig begge disse Skanser samt om muligt foretage et Overfald paa Kalmar.

Da man mere og mere kom til Overbevisningen om, at alle Efterretninger om den svenske Flaades fornyede Optræden var Fabler, fik Tromp Tilladelse til at sejle med en Del af Flaaden til Kjøge Bugt paa en 3—4 Uger, men Forsøgene mod Christianopel og Carlshamn Skanse skulde iværksættes.

Til Angrebet paa Christianopel skulde benyttes den efterladte Garnisonsbataillon af Max Rosenkrantz's Regiment. Oberst Warnstedt havde faaet Kommandoen over dette Regiment, og Oberstløjtnant Valentin Lytzow, der kommanderede Bataillonen, fik Befaling til, naar Erobringen af Christianopel var udført, at forblive der som Besætning.

Tromp havde dannet to mindre Eskadrer, hvoraf den ene under Admiral Jens Rodsten benyttedes paa Kysten af Sverige, medens den anden, der kommanderedes af Viceadmiral Bjelke, krydsede i Østersøen.

Den 19. September blev Lützows Bataillon indskibet paa Rodstens Eskadre, der saa gik til Christianopel. Da den ikke var besat, landsattes Lytzow den 25. og lagde sin Bataillon i Byen. Fæstnings-

værkerne var tildels ødelagte. Da deres Istandsættelse krævede en stor Arbejdsstyrke, blev Garnisonen forøget fra Christianstad.

Saasnart Carl XI fik Underretning om denne Besættelse, gav han Rigsraad Ebbe Ulfeld, der havde samlet en Bondehær paa 2—3000 Mand, Befaling til at forsøge at drive de Danske ud af Christianopel. Men Ulfeld naaede først Byen, da Fæstningsværkernes Istandsættelse var naaet saa vidt, at Fæstningen kun kunde tages gennem en Belejring. Da Ulfeld manglede Midlerne dertil, nøjedes han med at blokere den fra Landsiden, saa at Lytzow fra den 1. November kun søværts havde Forbindelse med den danske Hær. For at hjælpe ham ud af denne Vanskelighed rykkede en Snaphaneafdeling under Major Jens Monsen, Bonden Pehr og lange Hakon mod Ulfeld, og det kom til Kamp den 8. November, men Snaphanerne blev kastede tilbage.

For at udføre Angrebet paa Carlshamn Skanse fik Admiral Jens Rodsten 4 Kompagnier af Lytzows Regiment under Kommandò af Major Herbst. De blev indskibede i Christianstad, hvorefter Rodsten sejlede til Carlshamn. Her ankom han den 4. Oktober. Landgangstropperne sendtes i Land paa nogle Klipper, der laa ved Indsejlingen, og paa hvilke der blev anlagt Batterier. Da de var færdige, aabnedes Ilden. Samtidig var Oberst Sten Brahe rykket frem med en Styrke, han havde organiseret i Bleking, og blokerede Skansen fra Landsiden.

Skansen var godt forsynet med Levnetsmidler og Ammunition, havde en Besætning paa 400 Mand og raadede over 250 Kanoner, hvoraf dog en stor Del var uden Lavetter, fordi de skulde bruges ombord i Skibene. Trods disse gunstige Betingelser dagtingede Kommandanten, Oberst Hård, allerede den 7. Oktober imod at faa fri Afmarche med alle Æresbevisninger. Den følgende Dag rykkede Major Herbst ind i Skansen, hvori der forefandtes 242 brugelige og ubrugelige Kanoner. Desuden kom de danske Tropper i Besiddelse af 2 nybyggede Krigsskibe og en Del mindre Fartøjer, der laa i Havnen. Den svenske Kommandant havde derfor forsyndet sig saa grovt ved at dagtinge, at man ikke kan undres over, at han blev dømt til Døden og skudt.

Den 15. Oktober blev Major Herbst med sine 4 Kompagnier afløst af Kaptajn Krumsee med 150 Mand af Langes Regiment og vendte tilbage til Christianstad. I November forøgedes Besætningen med et Kompagni, sammensat af Kontingenter fra forskellige Regimenter under Kommando af Kaptajn Conrad Schmidt af Kongens Livregiment.

Viceadmiral Cornelius Ewertsen var i Løbet af Sommeren ankommen fra Holland med 3 Orlogsskibe og 600 Matroser, der var hvervede til den danske Flaade i Holland. Da Frankrig havde erklæret Danmark Krig den 28. August 1676, vilde man gerne beholde de hollandske Skibe saa længe som muligt for at opbringe franske Skibe og Ladninger. Tromp havde faaet Ordre dertil den 22. September. Men Viceadmiral Ewertsen og de hollandske Skibschefer fik Ordre til at sejle hjem. Tromp fik derfor den 28. September Befaling til at søge ved »god Maner« at holde dem tilbage for enten at medvirke ved Carlshamns Erobring eller til Angreb paa Gøteborg, der laa paa deres Hjemvej, »for at denne Kampagne kunde ende ligesaa gloriøsement, som den var begyndt« [1]). Men Hollænderne sejlede hjem, og derfor blev den danske Flaade i Midten af Oktober Maaned samlet i Kjøbenhavn.

---

[1]) Koncepter Søetatens militære Expeditioner angaaende 1676.

Operationerne i Bremen. Erobringen af Stade.

Det gjaldt om at fuldende den Erobring, der var paabegyndt. De brunsvigsk-lyneborgske og mynsterske Tropper skulde derfor rykke ind i Bremen, og den 28. Marts fik General Baudissin Befaling til ogsaa at sætte sig i Bevægelse, naar det skete. Den 31. s. M. beordredes Kommandanten i Glückstadt, Oberst Bremer, til at afsende Suppleringsartilleri — 2 24-Pd. og 2 12-Pd. Kanoner — til Belejringen af Stade. Oberst Coucheron skulde deltage i Felttoget som Ingeniør.

Foreløbig blev Baudissin staaende i Oldenborg, da det voldte ham Vanskelighed at faa sit Rytterregiment fuldtalligt, fordi Hververpengene var for lave, og af samme Grund maatte han opgive Planen om yderligere at hverve et Dragonregiment.

I Begyndelsen af April indtraf de brunsvig-lyneborgske Tropper under Generalløjtnant Chauvet foran Stade; midt i Maaneden ankom Generalløjtnant Wedell med de mynsterske Tropper, og i Slutningen af Maaneden stødte Baudissin til med sit Rytter- og sit Infanteriregiment samt Oberst Lytkens Infanteriregiment, ialt ca. 2500 Mand. Han efterlod det oldenborgske nationale Regiment under Oberst Ellbrecht som Besætning i Oldenborg og Karlsburg.

Hele Styrken, der var samlet foran Stade, udgjorde 10—12,000 Mand.

Stade ligger ved Floden Schwinge -en lille Mil fra dennes Udløb i Elben. Det var den Gang en betydelig By, der — efter Mankell — talte 16,000 Indvaanere. Den var omgiven af én bastioneret Vold, og dens Fæstningsværker var i god Stand. Besætningen udgjorde henved 3000 Mand, og Kommandoen førtes af Feltmarskal Henrik Horn. For at sikre Fæstningen Forbindelse med Elben var

der anlagt en Dæmning til Floden; den forsvaredes af 2 Skanser, Schwingeskansen, der laa ved Udløbet, og Gasdorf Skansen, der laa midtvejs mellem Fæstningen og Stade.

Feltmarskal Horn havde sat en Del af det Terræn, der omgiver Stade, under Vand, og derved samt ved kraftige Udfald gjorde han sig Haab om at kunne standse Fjenden, indtil han fik Undsætning, thi paa denne gjorde han sikker Regning.

Foreløbig indskrænkede de Forbundne sig til at indeslutte Stade og afskære den fra al Tilførsel for om muligt at fremtvinge Overgivelsen ved Udsultning. Dog var der tillige anlagt enkelte Batterier paa mere fremskudte Punkter, hvorfra Byen blev bombarderet. Men, da man snart kom til Erkendelse af, at den fuldstændige Udsultning krævede, at Fæstningen blev afskaaren fra Forbindelsen med Elben, blev det besluttet at erobre saavel Schwinge som Gasdorf Skansen. General Baudissin havde iøvrigt den 13. Maj fra Kjøbenhavn faaet Befaling til at erobre den førstnævnte af disse Skanser, da den danske Regering fra Gyldenløve havde modtaget Meddelelse om, at 6 svenske Orlogsskibe og nogle Transportskibe med Landgangstropper var afgaaede fra Gøteborg under Admiral Erik Sjøblad for at undsætte Stade.

Denne Eskadre ankom udfor Elben den 29. Maj.

Ifølge Kongens Befaling og efter Aftale med Chauvet og Wedell var General Baudissin allerede den Gang gaaet mod Schwingeskansen med sine egne og en Del af de fremmede Tropper. Han havde anlagt Batterier, og de beskød Skansen med en saadan Virkning, at Oberst Wachtmeister, der var Kommandant, blev nødt til at overgive Skansen den 4. Juni om Aftenen. Besætningen, 150 Mand, skulde sendes til Lifland. I Skansen fandtes 8 Kanoner. Under Angrebet blev General Baudissin saaret, men han beholdt dog Kommandoen.

Admiral Sjøblad naaede først op Dagen efter, at Overgivelsen af Schwingeskansen var sket. Han gjorde Forsøg paa at landsætte Tropper, men det blev afslaaet, og, da han kort efter erfarede, at den hollandske Eskadre var under Opsejling for at afskære ham Tilbagetoget, stod han den 9. Juni ud efter. Derved lykkedes det ham at komme bort i rette Tid, thi den hollandske Admiral Bastian ankom den 12. Juni med 7 Orlogsskibe og 2 Brandere til Elbens Munding for at afskære ham.

Den 7. Juni ankom Hertugen af Brunsvig-Celle og tog Overkommandoen om Tropperne. Den følgende Dag rømmede Svenskerne Gasdorfskansen, saa at nu kun Hovedfæstningen var tilbage.

Da der ikke havde været Anledning til megen Skydning, havde Feltmarskal Horn ingen Mangel paa Ammunition, men Forraadene

af Levnetsmidler svandt derimod ind i en meget betænkelig Grad, og den daarlige og mangelfulde Ernæring fremkaldte Blodgang, der krævede mange Ofre saavel blandt Garnisonen som Befolkningen. Desuagtet vilde Horn holde ud. Belejrerne kastede Sedler ind i Fæstningen, hvilke indeholdt Meddelelse om, at de svenske Krigsskibe havde maattet vende om og forlade Elben. Horn svarede med at bekendtgøre for Indvaanerne og Besætningen, at Svenskerne havde sejret, og han lod Fæstningens Kanoner skyde victoria. Men, hvor meget han end gjorde for at holde Modet oppe, saa kom dog det Øjeblik, da Sulten gjorde et fortsat Forsvar til en Umulighed: Den 3. August sendte han derfor en Oberstløjtnant og nogle Officerer til de Forbundne for at forhandle om Fæstningens Overgivelse, og endnu samme Aften blev der sluttet en Overenskomst.

Besætningen fik fri Afmarche med alle Ærestegn, og Feltmarskallen fik Tilladelse til at medtage 3 smaa Kanoner, 2 halve Kartover, den største Morter, der fandtes i Fæstningen, og 4 Regimentskanoner. Af Besætningens 2200 Mand var de 800 Svenskere. De sendtes til Sverige, men Resten, der bestod af Tyskere, tog enten Tjeneste hos de Forbundne eller fik Tilladelse til at drage til deres Hjemstavn.

Dermed var Bremen erobret. Provinsen blev senere under Krigen efter langvarige Forhandlinger delt, saaledes at Danmark fik den vestlige, Hertugen af Brunsvig-Celle den østlige, og Biskoppen af Mynster den sydlige Del, men den endelige Fred kuldkastede denne Deling.

Belejringshæren blev opløst efter Overgivelsen. De mynsterske og en Del af de brunsvigske Tropper sendtes til Mosel for at understøtte Kejseren. Nogle brunsvigske Regimenter under General von Ende gik til Pommern for at understøtte Kurfyrsten af Brandenborg. Af Baudissins Tropper sendtes Rytterregimentet, en Bataillon af hans Infanteriregiment og Lytkens Infanteriregiment til Skaane og Resten til Oldenborg.

Operationerne i Pommern.

Medens Kurfyrsten i Vinteren 1675—76 opholdt sig i Berlin, blev han syg, og Ærgrelser af forskellig Slags bidrog til, at Sygdommen trak i Langdrag.

Man var i Tyskland enig om, at Svenskerne burde fordrives fra Landet, men man var højst uenig om, hvorledes Byttet skulde deles, naar Maalet var naaet. Kejseren vilde ikke overlade Kurfyrsten Pommern, med mindre han fik Erstatning. Var allerede dette en Kilde til Ærgrelse for Kurfyrsten, saa var han ikke mindre misfornøjet over, at han ved Fordelingen af Vinterkvartererne var bleven forurettet til Fordel for de kejserlige Tropper. Dertil kom, at Subsidierne fra Spanien udeblev fuldstændigt, og fra Holland indgik de meget uregelmæssigt. Da Kurfyrsten havde 40 Regimenter under Vaaben, blev han, for at faa Penge, nødsaget til at pantsætte Landets bedste Indtægtskilder. Hans Vrede vendte sig dog især mod Keiserhoffet, som han troede arbejdede paa at ødelægge ham og tvinge ham til at tage fortvivlede Beslutninger. Et Øjeblik tænkte han endog paa at slutte Fred med Sverige, og den engelske Afsending ved hans Hof søgte ivrigt at bevæge ham dertil. Men Hensynet til Danmark afholdt ham derfra. Han vilde — skrev han — ikke gerne forlade denne Magt, fordi den var den eneste, der havde antaget sig hans Interesser. Men trods alle disse Genvordigheder var dog Erobringen af Pommern Kurfyrstens stadige Tanke, og, da Vejen dertil gik over Stettin, traf han fra Sengen Forberedelse til Erobringen af denne Fæstning. Af Danmark ventede han, at det ved at angribe Skaane vilde degagere ham, og at den dansk-hollandske Flaade vilde forhindre svenske Troppeoverførsler til Pommern og støtte hans Operationer.

Den danske Regering var villig til at støtte Kurfyrsten med

Flaaden, derimod ønskede den ikke at faa sine i Meklenborg staaende Tropper trukne med ind i Kurfyrstens Foretagender, fordi den vilde bevare Friheden til at anvende saa mange af dem som muligt i Skaane. At dette førte til en Reduktion af Troppestyrken i Meklenborg, saa at den i Maj kun udgjorde 2 Infanteri-, 3 Rytterregimenter og Ørtzens Dragoner, er allerede omtalt.

Grev Kønigsmark førte fremdeles Kommandoen over den svenske Hær i Pommern, men, da han holdt Stralsund, Greifswalde, Demmin, Anclam og Stettin besat samt maatte have en Observationsstyrke paa Rygen, var hans Operationshær kun lille. Med Længsel havde han imødeset Ankomsten af Forstærkninger fra Sverige, men, da Niels Juel, inden han sejlede til Gulland, viste sig ved Rygen, saae Kønigsmark heri et Vidnesbyrd om, at den svenske Flaade ikke var Herre i Østersøen, og det var jo Betingelsen for, at den kunde tilføre ham Tropper.

Da saavel de danske som de brandenborgske Tropper blev liggende i Vinterkvartererne, besluttede Kønigsmark at gøre Forsøg paa at generobre Slottet Wolgast. Han rykkede frem mod det og afskar det fra al Forbindelse, saa at Besætningen led Mangel paa Levnetsmidler. Men, da Nøden blev haard, gjorde Kommandanten, Oberst Hallard, den 24. Maj et dristigt Udfald og drev Svenskerne saa langt tilbage, at han fik ført nogle hundrede Stykker Kvæg til Slottet.

Kurfyrsten var imidlertid kommen til Erkendelsen af, at Oberst Hallard maatte undsættes, Han lod derfor sine Tropper bryde op fra Vinterkvartererne for at samles ved Parchim, men før den 20. Juni kunde Styrken ikke være samlet.

Kurfyrsten havde rettet en Anmodning til Christian V om at blive understøttet med danske Tropper igennen Generalmajor Walter i Wismar. Walter fik den 20. Maj Befaling til at svare Kurfyrsten, at vore Tropper maatte blive i Kvartererne, og, hvis Kurfyrsten desuagtet trængte paa, skulde han undskylde sig med, at han ikke kunde foretage noget uden særlig Befaling. Da man kunde forudse, at Kurfyrsten ikke vilde føle sig tilfredsstillet ved disse undvigende Svar, begav General Carl Arenstorff sig til Wismar ifølge Kongens Ordre og begyndte at forhandle med Kurfyrsten. Arenstorff stillede sig ikke afvisende, men gjorde opmærksom paa, at Betingelsen, for at der kunde ydes Hjælp af danske Tropper, var, at disse blev forplejede af Kurfyrsten med Fourage og Brød. Da Kurfyrsten svarede, at han ikke saae sig i Stand til at efterkomme dette Forlangende, indberettede Arenstorff Sagen til Kongen. Svaret gik ud paa, at han skulde

vedblive at remonstrere samt erklære, at alt, hvad de danske Tropper kunde foretage sig, var en Diversion mod Damgarten. Da Kurfyrsten anmodede om, at denne maatte blive udført, samlede General Meerheim Rytteriet og satte sig i Marche mod Damgarten; men Mangel paa Brød tvang ham til snart at vende om.

Kurfyrsten var derfor henvist til at hjælpe sig selv.

Kønigsmark havde faaet Efterretning om, at de brandenborgske Tropper var brudt op fra Vinterkvartererne. Han besluttede derfor at søge hurtigst muligt at komme i Besiddelse af Wolgast. Alt, hvad han kunde undvære fra Fæstningerne, trak han til sig, besatte Øen Usedom med 3000 Mand for at forhindre en Undsætning og tog Stilling med den øvrige Styrke. Derpaa tilbød han Oberst Hallard en ærefuld Akkord, men denne svarede, at han endnu havde Krudt og Kugler.

Kurfyrsten havde beordret Grev Schwerin til at rykke frem over Usedom, men den svenske Besætning standsede ham ved Floden Swiene, indtil han midt i Juni erfarede, at Svenskerne var gaaede tilbage. Tilbagegangen var dog nærmest en Koncentration, foranlediget ved, at Kønigsmark den 11. Juni havde faaet Efterretning om den svenske Flaades Nederlag ved Øland. Da han af denne Grund ikke kunde vente Forstærkninger fra Sverige, og han maatte forberede sig paa at kæmpe med Kurfyrsten, lod han en Del af Styrken blive staaende ved Wolgast og samlede Hovedstyrken bag Linjen Anclam—Demmin samt Passet Triebsee.

Efter at Kurfyrsten var stødt til Hæren ved Parchim, tiltraadte han Marchen i Begyndelsen af Juli, og den 7. rykkede han frem til Angreb paa Triebsee. Kampen var meget hæftig. Natten til den 8. Juli rømmede Kønigsmark Passet og trak sig tilbage til Stralsund. Den ved Wolgast efterladte Styrke fulgte Bevægelsen, saa at Slottet var befriet.

Kurfyrsten forenede sig derpaa med Grev Schwerin og rykkede mod Peenemünde, der dagtingede den 13. Juli. Derefter sendte han en Del af Styrken mod Demmin og marcherede selv med Hovedstyrken mod Anclam.

Allerede den 18. Juli begyndte Beskydningen af Anclam og fortsattes dagligt meget hæftigt; men Kommandanten, Oberst Sanitz, blev ikke Svar skyldig. For at faa Ende paa Belejringen befalede Kurfyrsten, at Fæstningen skulde stormes. Stormen fandt Sted den 26. August. Brandenborgerne udviste megen Tapperhed, men sloges tilbage med stort Tab. Besætningen havde dog lidt saa meget, at Oberst Sanitz ikke turde lade det komme til en ny Storm. Derfor

dagtingede han den 27. August paa Betingelse af fri Afmarche med alle Æresbevisninger, og saaledes at den svenske Del af Besætningen skulde overføres til Sverige fra Colberg. Da den danske Regering kom til Kundskab herom, fik Generaladmiral Tromp den 1. September Befaling til at bemægtige sig Besætningen under Overførslen. Men det lykkedes ikke, fordi Tromp ikke stødte paa Transporten.

Demmin var indesluttet, men Kurfyrsten vilde ikke begynde Belejringen, før han fik Understøttelse af General v. Ende. Denne var med sine Brunsvigere sendt til Pommern efter Stades Fald. Kurfyrsten anmodede ham skriftlig om at fuldføre Belejringen, og selv marcherede han med sin Hovedstyrke mod Stettin.

Trods Kurfyrstens Brev forhastede General v. Ende sig ikke, men yppede endog undervejs Kiv med Generalmajor Walter angaaende Indkvarteringen i Meklenborg. Først imod Udgangen af September naaede han Demmin, og nu begyndte Belejringen. Da Kommandanten i Fæstningen, Oberst van der Nath, optog Kampen alvorligt, besluttede Belejrerne at foretage en Storm. Ved denne lykkedes det Angriberne at bestige Volden paa Angrebsfronten, men den var undermineret og blev sprængt i Luften med Angriberne. Men var end Stormen afslaaet, saa var ogsaa samtidig Forsvarernes Kræfter udtømte, og derfor indlod Kommandanten sig paa Forhandlinger, der førte til, at han dagtingede paa Betingelse af fri Afmarche til Stralsund for den svenske Del af Garnisonen.

Kurfyrsten var i Mellemtiden ankommen til Stettin. Denne Fæstning havde i Generalmajor Wulf, en Kommandant, som han bør være; den var godt provianteret og rigelig forsynet med Ammunition. Hertil kom, at Befolkningen var ivrig svensksindet og havde lovet at støtte Forsvaret til det Yderste. Disse Forhold samt den Omstændighed, at det var sent paa Aaret, førte til, at Kurfyrsten opsatte Belejringen til det følgende Aar. Efter at have ordnet Besætningsforholdene i de erobrede Fæstninger lod han sine øvrige Tropper gaa i Vinterkvarter, og derpaa begav han sig til Berlin.

Vinterfelttoget i Skaane.

Den danske Hær var gaaet i Vinterkvarter mellem Helsingborg og Engelholm med 14 Batailloner, 12 Rytter- og 2 Dragonregimenter, Helsingborg, Landskrona, Christianstad, Carlshamn Skanse og Christianopel havde deres Besætninger, og foran Malmø stod Generalmajor Meerheim med 2 Rytterregimenter.

Carl XI stod i Lejren ved Syllinge, da han fik Efterretning om, at den danske Hær havde trukket sig tilbage fra Halmstad og var gaaet i Vinterkvarter. Men nu var Øjeblikket kommet, da han kunde gribe Offensiven; thi de Forstærkninger, hvis Ankomst han havde imødeset med Længsel, var undervejs. Han besluttede derfor at rykke frem for at angribe den danske Hær i Vinterkvartererne. For ikke at spilde Tid satte han den Styrke, han havde hos sig, i Marche paa Ljungby og beordrede de Afdelinger, der var undervejs for at støde til Hæren, til at marchere til samme Maal, saa at han kunde have hele sin Hær samlet den 19. Oktober.

Efterretninger om de svenske Troppemarcher naaede det danske Hovedkvarter netop samtidig med, at Feltmarskalløjtnant Weyher den 14. Oktober Kl. 3 Morgen afgik ved Døden. General Carl Arenstorff, som var den ældste af Generalerne, overtog derfor Kommandoen og indberettede samme Dag Weyhers Dødsfald, samt at Fjenden var under Fremrykning »for at gennembryde de danske Linjer og undsætte Malmø« [1]).

Arenstorffs Indberetning naaede Kjøbenhavn samme Dag. Kongen svarede ham strax, at han skulde observere Fjenden og tage sine Forholdsregler paa Grundlag deraf. Fjenden antoges ikke at være overlegen. Hans Fremrykning var maaske begrundet i, at han ikke

---

[1]) I. S. August—Oktober 1676. 524.

længere kunde subsistere i Smaaland og derfor søgte at bryde igennem ved Markaryd for at angribe Hæren eller ile Malmø til Undsætning. Men dette, fandt Kongen, vilde være saa »besynderligt«, at Arenstorff skulde forstaa at benytte sig deraf. Brød Fjenden igennem ved Vexiø, burde Christianstad kunne holde sig eller i fornødent Fald understøttes. Skrivelsen sluttede med, at Sandsynligheden talte for, at Fjenden ikke vilde foretage sig noget.

Efter Modtagelsen af denne Skrivelse sendte Arenstorff en Bataillon af Baudissins Regiment, der lige var kommen til Landskrona, til Christianstad, og den 17. Oktober forlagde han Hovedkvarteret til Ø. Ljungby.

Efter at Kongen havde tænkt nøjere over Arenstorffs Indberetning, forlod han, ledsaget af Prins Georg, Hovedstaden og ankom til Helsingborg den 17. Oktober Kl. 4 Morgen, hvorfra han begav sig til Hæren.

Svenskerne havde fortsat Fremrykningen, og paa den af Carl XI fastsatte Dag, den 19. Oktober, var Hæren samlet ved Ljungby med en Styrke paa 9 Batailloner og 50 Eskadroner samt 30 Kanoner, ialt 12—14,000 Mand. Om Beskaffenheden af denne Hær siger Fryxell, at »Tropperne var tildels af en saadan Slags, at de vakte mere Forundring end Beundring; de vidnede mere om Landets Vilje, end om dets Evne«.

Foruden denne Hær var der dannet 2 Bondehære, én under Rigsraad Ebbe Ulfeld og én under Grev Pontus de la Gardie. Hver af dem var tildelt nogle afskedigede Befalingsmænd samt nogle Detachementer regulære Tropper for at styrke Sammensætningen. Ebbe Ulfelds Hær var sendt mod Christianopel, de la Gardies skulde gaa mod Snaphanernes Hjem og Tilflugtssted, Gønge Herred, samt mod Christianstad.

Saasnart Christian V var ankommen til Hæren, blev Generalmajor Meerheim sendt til Christianstad med de 2 Regimenter, han havde foran Malmø, samt 2 andre Rytterregimenter, og Generalmajor Sandberg sendtes paa Rekognoscering i Smaaland med 700 Ryttere.

Sandberg, der rykkede ud den 18., vendte allerede den 20. tilbage med Melding om, at han ikke havde opdaget nogen Fjende. Men allevegnefra kom der Efterretning om, at Fjenden var under Fremrykning, og derfor blev Hæren den 23. Oktober koncentret ved Ø. Ljungby.

Carl XI benyttede den 20. Oktober til at mønstre sin Hær. Den 21. begyndte Fremrykningen, og Hæren naaede Hornsbro; den 22. kom den til Traheryd og den 23. til Markaryd. En halv Mil

S. for sidstnævnte By ved den skaanske Grændse stod 2 Kompagnier af Ørtzens Dragoner under Oberstens personlige Kommando. Natten til den 24. blev det svenske Fortrav skudt frem og nærmede sig denne Postering. Det førte til en Kamp, under hvilken Obert Ørtzen tog nogle Fanger. De fortalte, at den svenske Hær, der rykkede frem, talte 7000 Mand gamle og henved 12,000 Mand nydannede Tropper. Efter Kampen trak Ørtzen sig tibage til Hæren og aflagde Melding.

Da Svenskerne fortsatte Fremrykningen og passerede den skaanske Grændse, »kom de helt og holdent« — siger Mankell — »ind i et fjendtligt Land. Bønderne havde ødelagt Vejene og spærret dem med Forhug, samt afkastet Broerne og var for Størstedelen flygtede til Skovene med deres Ejendele. Forplejningen saavelsom Tilvejebringelsen af Efterretninger blev derved i høj Grad vanskeliggjort«. Dette bevirkede, at Svenskerne kun kunde gøre smaa Dagsmarcher. Den 24. kom de til Fagerhult, den 25. til Bålinge og den 26. til Blekemossa, der ligger mellem Vedby og Perstorp. Fra dansk Side var der udsendt Strøjfkommandoer. Et af dem fangede ved Ørkelljunga en Kvartermester, der fortalte, at den svenske Hær var passeret Markaryd.

Da General Carl Arenstorff bestandig fastholdt sin Opfattelse af, at det var Svenskernes Maal at gennembryde de danske Linjer for at naa frem og undsætte Malmø, og Kongen sluttede sig til ham, blev dette den røde Traad, der kom til at gaa gennem den strategiske Ledelse. For at naa Maalet kunde Svenskerne enten gaa over Rønne Aa eller følge en østligere Vej, der gaar over Getinge Bro. Saasnart det danske Hovedkvarter fik den svenske Kvartermesters Beretning om, at Carl XI var passeret Markaryd, brød Hæren op og marcherede den 25. Oktober til Gråmanstorp. Samtidig fik Generalmajor Meerheim Befaling til at afmarchere med sine Rytterregimenter fra Christianstad til Getinge Bro og besætte Passet. Den 26. fortsatte den danske Hovedstyrke Marchen, passerede Rønne Aa ved Thomæ Spang — midtvejs mellem Herrevadskloster og Riseberga —, afbrændte den derværende Bro og over Røstånga naaede den Næs den 27. Oktober.

Men Carl XI tænkte i det Øjeblik ikke paa Malmø. Saa uerfaren han var paa Krigskunstens Omraade, havde han dog instinktmæssig valgt den fjendtlige Hærs Ødelæggelse som sit strategiske Maal. Natten til den 28. Oktober brød han derfor op fra Blekemossa med sit Rytteri for at overfalde den danske Hær, som han endnu troede at finde i Vintervartererne N. for Helsingborg. Fodfolket havde faaet Befaling til at følge efter, saa hurtigt det var muligt. Men under-

vejs fik Kongen Efterretning om, at den danske Hær, efter først at have koncentreret sig, var afmarcheret. Han besluttede derfor at gøre et Forsøg paa om muligt at komme i Besiddelse af Helsingborg; i alle Tilfælde ventede han der at finde Levnetsmidler og navnlig Salt, paa hvilket hans Hær led Mangel. Den 30. Oktober detacheredes derfor General Ascheberg med 1000 Ryttere mod Helsingborg. Marchen kom til at gaa gennem en Del af de danske Vinterkvarterer, i hvilke der ved Opbrudet var bleven efterladt ikke faa Syge. De blev alle »kaputerede«.

Kommandanten i Helsingborg, Oberstløjnant Georg Møller, raadede over en Besætning paa henved 400 Mand. Da den var for svag til at optage Kampen i Byen, trak han den paa Efterretning om Svenskernes Fremrykning ind paa det befæstede Slot. Svenskerne besatte derfor Byen uden Vanskelighed, men, da de opfordrede Kommandanten til at overgive Slottet, svarede han med sine Kanoner. Da Svenskerne ikke vilde indlade sig paa en Storm, lod Ascheberg Byen plyndre i 3 Timer og trak sig derpaa ud af den. Næppe opdagede Oberstløjtnant Møller Tilbagegangen, før han fra Slottet gjorde et Udfald, der kostede Svenskerne 5 Fanger og 60 Faldne.

I denne Bevægelse mod Helsingborg saae man i det danske Hovedkvarter et Vidnesbyrd om, at den svenske Hær vilde følge de vestlige Veje for at naa Malmø. Derfor brød den danske Hær op den 3. Oktober og marcherede til Sirekøping, hvorfra den Dagen derefter gik over Rå Aa og fulgte derpaa dennes venstre Bred nordpaa, til den naaede Qvistofta og Gantofta, hvor den tog Stilling bag Aaen. General Meerheims Styrke blev trukken til fra Getinge Bro. 1 eller 0.

Carl XI havde faaet Melding om, at den danske Hær var passeret Rønne Aa og marcheret sydpaa, samt at den derefter havde vendt sig mod Nord og fulgt den venstre Bred af Rå Aa. For at søge den brød han op den 31. Oktober i et afskyeligt Vejr og ad slette Veje. Den følgende Dag naaede han Bårsløf, der ligger paa den nordlige Bred af Rå Aa, og, da han herfra saae den fjendtlige Hær hinsides Aaen, gjorde han Holdt.

Den 2. November opmarcherede den danske Hær i Slagorden og skød dansk Løsen. Svenskerne opmarcherede ligeledes, holdt Bøn og skød svensk Løsen. Men, efter at det var sket, blev man staaende i flere Timer og saae paa hinanden, hvorefter Afdelingerne afmarcherede til Lejren. Den følgende Dag mødtes Oberst Sehested fra dansk og General Ascheberg fra svensk Side paa Tro og Love mellem begge Hære for at forhandle om et Slag. Ascheberg spurgte, hvorfor de Danske ikke vilde slaas, hvortil Sehested svarede, at de var vil-

lige dertil, hvis Svenskerne vilde handle oprigtigt og uden nogen Fordel tage Opstilling i aaben Mark. Ascheberg lovede at skaffe Svar fra Carl XI, men, siger Manuskriptet, »det skete ikke«. Ifølge svenske Beretninger — Carlson Side 511 — skrev Carl XI den 1. November et Brev til Kongen af Danmark, hvori han opfordrede Christian V til at modtage et Slag, men, da Brevet skulde sendes afsted, var den danske Hær afmarcheret. Her er en Gaade, som det ikke er let at løse. Men kom det ikke til Slag, saa var dog den lille Krig i fuld Gang.

Den 1. November fangedes en svensk Forvagt paa 60 Mand, og om Natten 28 Ryttere. Den 2. om Morgenen indbragtes 8 svenske Dragoner. Svenskerne sendte samme Morgen et Rytterdetachement og 4 Kompagnier til Helsingborg for at skaffe Levnetsmidler, men Kommandanten tvang denne Styrke til at vende tilbage med uforrettet Sag. Natten til den 5. November overfaldt Kaptajn Roepstorff med 125 Mand af Garden til Hest 400 svenske Ryttere. Af disse dræbtes 200, og 20 blev fangne, hvorimod Roepstorffs Tab kun beløb sig til 18 Døde og Saarede.

Kong Christian fik Lyst til ogsaa selv at foretage en saadan Expedition. Derfor gik han den 5. November om Eftermiddagen frem med 2 Ritmestre, Krabbe og Rantzau, samt nogle af Hoffets Kavalerer mod en svensk Forvagt paa 50 Heste. Af denne »nedlagdes en stor Del«, og 20 Fanger førtes til Lejren. Denne Expedition har vistnok sin særlige Historie, som ikke mere kan opklares, thi ellers bliver det uforstaaeligt, at Kongen vilde sætte sit Liv i Vove ved et saadant Foretagende.

»Da Kongen paa Grund af Vintertiden gerne vilde have en Ende paa Felttoget« — siger Manuskriptet — »resolverede han en Gang for alle at fuldbyrde sin allernaadigste Tanke«. Denne bestod i, at Hæren den 8. November brød op »og trak sig mod Landskrona til Glumsløf, hvorved Fjenden fik fuldstændig Frihed til at passere Aaen«.

Men denne Marche skete vistnok af andre Aarsager. Vejret var meget regnfuldt, saa at ialfald den svenske Lejr blev forvandlet til en fuldstændig Mudderpøl, hvilket gav Anledning til, at Lejren fik et meget ilde klingende Navn. Forholdene paa dansk Side har næppe været bedre, og allerede deri kunde der søges en Grund til at forlade Lejren; men Hovedgrunden var vistnok en anden.

Carl XI havde i Skrivelse af 4. November til Grev Pontus de la Gardie beordret ham til ufortøvet at sætte sig i Marche for at støde til Hæren. Men denne Skrivelse blev opsnappet og bragt til

det danske Hovedkvarter. Desuden modtog dette en Indberetning af 6. November fra Kommandanten i Christianstad, hvori berettedes, at Grev Pontus de la Gardie den foregaaende Nat havde sat sig i Marche sydpaa. Det maa derfor antages, at det var Frygten for at blive omgaaet, der var Aarsag i, at Christian V trak sig tilbage til Stillingen ved Glumsløf. Denne var meget stærk, og Kongens Tanke maa derfor have været i den at afvente den svenske Hærs Angreb, idet han gik ud fra, at Carl XI vilde følge efter ham og angribe Fronten.

Først i Løbet af den 9. November fik Carl XI Melding om, at den danske Hær var afmarcheret. Han brød derfor op Natten til den 10. ved Midnat; men, da han ikke vidste, hvor de Danske havde taget Stilling, vilde han ikke strax gaa over Aaen, men fulgte den højre Bred til Tågarp. Her meddelte man ham, at der den 9. om Aftenen havde været dansk Rytteri paa Rønneberga Højderne, og, da han ikke vilde risikere at gaa over Aaen i Fjendens Nærhed, rettede han sin Marche paa Sirekøping. Her fik han en ny Efterretning, der gik ud paa, at den danske Hær var afmarcheret i sydlig Retning. Han besluttede derfor at rette sin Marche paa Kjeflinge Bro for at passere denne, og, da han maatte være forberedt paa at blive angreben undervejs, foretoges Marchen i Slagorden.

De Efterretninger, Carl XI havde modtaget om den danske Hærs Afmarche, forholdt sig rigtige. Christian V havde i Løbet af den 10. faaet Underretning om, at den svenske Hær rykkede sydpaa, dækket af Rå Aa. I den stadige Tro paa, at det var for at naa Malmø, besluttede Kongen at forhindre dette ved at søge at naa en Stilling bag Kjeflinge (Lødde) Aa. Hæren brød op Natten til den 11., og det kom nu til et Kapløb mellem begge Hære om hvilken af dem, der først kunde komme over Kjeflinge Bro. Den danske Hær vandt Forspringet, gik over Broen, som derpaa blev ødelagt, og tog Stilling ved Stångby. Da Carl XI kom til og fandt Broen afbrudt, trak han sig mod Øst N. for Aaen, til han naaede L. Harrie, hvor Hæren gjorde Holdt.

Den 12. November opstillede begge Hære sig i Slagorden overfor hinanden, skilte af Aaen, og begyndte en hæftig Artillerikamp. Den gik navnlig ud over den svenske Fodgarde, der stod foran Lilla Harrie. Om Natten aabnede Svenskerne en Beskydning af Hoby og tilføjede derved Kongens Livregiment, der stod i Byen, et ikke ubetydeligt Tab. Byen afbrændte.

Den danske Hær skød sig derpaa til Højre og gik i Lejr bag Skælshøj mellem Odarsløf og Stångby med Hovedkvarter paa Svens-

torp. Svenskerne belagde St. og L. Harrie, og mellem begge Byer oprettedes en Lejr af Jordhytter. Carl XI tog sit Hovedkvarter i Benstorf.

Den strategiske Grundidé — at ville forhindre Fjenden i at naa Malmø — hvorefter den danske Hær opererede, havde ført til, at dens Basis, Landskrona, laa i Forlængelse af venstre Flanke. Foran sig, men skilt ved Kjeflinge Aa, havde den Fjendens Hær, og bagved laa Fæstningen Malmø, der var besat af Svenskerne. Det vilde ikke være sket, hvis Hertug Hans Adolf endnu havde haft Kommandoen.

Da Kongen forlod Skaane den 5. Oktober, var han ledsaget af Hertugen, der ogsaa deltog i de Festligheder, der afholdtes i Kjøbenhavn den 7. Oktober ved Kongens Ankomst. Men Hertugen var den Gang vidende om, at der blev gjort alt for at svække hans Kredit hos Kongen, og han havde under Felttoget mod Halmstad faaet at føle, at hans Modstandere havde faaet Magt over Kongen. Om disse Intriger findes der i Arkiverne kun et eneste Brev, som giver Oplysninger, men det er desværre uden Datum og Underskrift. Det er indlemmet i Danske Kongers Historie 1676 og lyder:

»Deres Majestæt! Min Kærlighed og Iver for Deres Majestæts Tjeneste har gjort mig mistænksom og bringer mig til at meddele, at der er Personer, som for nærværende Tid søger at vække Mistillid mellem Deres Majestæt og Hertugen af Pløn. Det er utvivlsomt ondskabsfulde Mennesker, Forrædere og Svigefulde mod Deres Konge. Deres Majestæt! Jeg véd med Sikkerhed, at Hertugen er Deres Majestæt hengiven, og at han vil vove Liv og alt i Deres Majestæts Tjeneste. Man maa finde sig i, at han er lidt varmblodig, da han holder af Deres Majestæt og desuden har saa megen Erfaring paa Krigskunstens Omraade. Jeg er vis paa, at der er nogle Personer, som ønsker, at han ikke mere faar noget at gøre med Hærens Ledelse, men, min Konge, vogt Dem for disse; jeg vil ikke sige mere. Generalløjtnant (F.) Arenstorff er en meget ærgerrig og interesseret Mand. Hvor har han endnu udrettet noget for de Goder, han har modtaget af Kongen, hans Herre?«

Her udpeges altsaa F. Arenstorff som den, der især søgte at faa Hertugen fjeruet, men han stod næppe ene. Carl Arenstorff har vistnok været medvirkende, og det samme gælder Generalauditør Mejer, thi han fik slet ikke Lov til at spille nogen Rolle, saalænge Hertugen var Overfeltmarskal.

Hertugen var bekendt med sine Modstanderes Intriger, og han kendte altfor godt Kongens svage Karakter til ikke at vide, at hvad

der var sket under Operationerne mod Halmstad, vilde gentage sig, naar Felttoget blev aabnet paany. Men det vilde han ikke give sit Navn til, og derfor kunde det ikke være ham imod, at han blev fritagen for en Stilling, som paabyrdede ham Ansvaret for de Fejl, de uansvarlige Raadgiveres Indflydelse paa Kongen gav Anledning til.

Efter Ankomsten til Kjøbenkavn rejste Hertugen til Pløn, forberedt paa, hvad der vilde komme. Man har sagt, at han den Gang var falden i Unaade. Det modsiges af et Brev, som han skrev efter Ankomsten til Pløn, men som ikke er dateret. Deri takkede han Kongen for alle de Naadesbevisninger, han havde modtaget under Opholdet i Kjøbenhavn, ønskede, at Gud vilde holde sin Haand over Kongen, og bad denne altid at vedblive at være hans naadigste Konge og Fætter, ligesom han altid vilde vedblive at være Kongens allerlydigste Fætter og tro Tjener [1]).

Midt i Oktober blev Kongen skræmmet op ved Efterretningen om, at Carl XI rykkede frem, og den 16. begav han sig til Hæren. Da Efterretningen viste sig rigtig, skulde altsaa Operationerne genoptages, og der maatte nu træffes en Afgørelse med Hensyn til Overfeltmarskallen. Der blev derfor given en Befaling til Hertugen, som ikke findes i Arkiverne, men kun kendes gennem Hertugens Svar i et Brev fra ham til Kongen, der er dateret Kjøbenhavn den 8. November 1676: »Allernaadigste Konge og Herre! Jeg ønsker af min inderste Sjæl, at Deres Majestæt forinden Modtagelsen af disse Linjer maa have opnaaet en fuldstændig Sejr over Fjenden. Jeg har ifølge Deres Majestæts Befaling atter indfundet mig her og venter Deres Majestæts Befaling om, hvor jeg skal begive mig hen for at resignere den hafte Stilling som Overfeltmarskal; jeg var gerne kommen over til Deres Majestæt, men har ikke villet foretage det uden forud at være underrettet om Deres Majestæts naadigste Vilje. Jeg anbefaler osv.« [2])

Hertugen, der den 8. var til Taffel hos Dronningen, fik strax Anmodning om at møde hos Kongen. Han rejste den 9. November til Landskrona og stødte den følgende Dag til Hæren, hvor han forblev til den 19. Gyldenløve, der havde benyttet Kongens Rejsetilladelse, ankom den 13. i Sundet paa Kommandør Wibes Eskadre og begav sig den følgende Dag til Lejren ved Skælshøj. Der foreligger intet om, hvad der er foregaaet mellem Kongen og Hertugen, derimod fik Gyldenløve den 14. en Befaling angaaende Operationerne,

---

[1]) og [2]) Tyske Kancelli: Breve til Kongerne Christian V og Frederik IV fra Hertug Hans Adolf af Pløn.

der senere vil blive omtalt. Hertugen forlod Lejren den 19. November, og samtidig nedlagde han sin Post som Overfeltmarskal. Samtiden opfattede dette Skridt som et Vidnesbyrd om, at Hertugen forudsaa Følgerne af, at Kongen vilde blive ved Hæren og agere Hærfører. Thi i et Digt — »Gespräch des Königs von Dänemark mit seinen Generalen« — der findes i »Danske Kongers Historie for 1676«, lader Forfatteren Kongen sige:

»Mein treuer Fürst von Holstein Pløen,
Nach Euch steht mein Verlangen«,

hvortil Hertugen svarer:

»Ich konnte wohl das Unglück seh'n
Drum bin ich weggegangen«.

Hvad der var sket, havde ikke medført noget Brud mellem Kongen og Hertugen, og denne fik i den efterfølgende Tid utallige Lejligheder til i Gerningen at vise, at han var Kongens og Landets tro Tjener. Men hans Tilbagetræden fra Overfeltmarskalsposten fik ikke hans Modstandere til at tie. De frygtede bestandig for, at han atter skulde komme til at overtage denne Post, og derfor greb de til et Middel, der overfor Kongen maatte betragtes som ufejlbarligt, idet de sigtede ham for, at han ikke længere stod som en Modstander af Hertugen af Gottorp, men at han havde taget den Beslutning ikke mere at være imod ham. Denne Gang fandt Kongen sig dog foranlediget til gennem Storkantsler Ahlefeldt at meddele Hertugen, at der var fremsat en saadan Sigtelse imod ham. Deraf tog Hertugen Anledning til at forsyne en Skrivelse af 4. Maj 1677 angaaende Betalingen af den Godtgørelse, han skulde have for Afstaaelsen af sine Rettigheder til Oldenborg, med et P. S., hvori han tog til Genmæle mod Bagvaskerne. Værdig og med Følelsen af en god Samvittighed tilbageviste han udførligt Beskyldningen angaaende sit Forhold til Hertugen af Gottorp, som han betegnede som Barnesnak. Samtidig gav han en Fremstilling af sin Virksomhed som Overfeltmarskal, paaviste, hvad han havde ofret for at varetage denne, og hvorledes han ved alle Lejligheder havde vist Iver og ansporet alle sine Evner for at opnaa gode Resultater. Han mindede om, at han hverken var falden Kongens eller Statens Kasse saa lidt som Krigskassen til Byrde, men havde nøjedes med, hvad han modtog af Kongen. og, da det ikke strakte til, havde han gjort sig en Glæde af at skyde til af sine egne Midler, fordi han ikke mente at kunne bruge dem paa bedre Maade. Halvdelen af, hvad han fik af Kongen, anvendte han til

Syge og Saarede, og det Bytte, Kongen skænkede ham efter Erobringen af Landskrona og Christianstad, havde han skænket til sine Undergivne. Han udtalte sin Glæde over, at hans gode Vilje, Iver og Kundskaber havde baaret Frugt for Kongens Vaaben og derved bidraget til Tronens Befæstelse. Men han tilføjede, at der »øjensynligt« kunde have være opnaaet endnu flere Resultater, naar han ikke var bleven nødt til at afbryde flere Operationer, han vilde have udført. Alle disse notoriske Ting, siger han, havde dog ikke forhindret, at nogle Personer, som han paa Embedsvegne havde maattet vise til Rette fordi de ikke gjorde, hvad de skulde gøre, havde søgt at bagvaske ham for selv at blive større ved at gøre ham mindre. Han vidste det, men han havde holdt sig for god til at værge sig mod Bagvaskerne. Derfor havde han intet gjort for at stoppe Munden paa dem. Men, da Kongen havde været saa naadig gennem Storkantsleren at meddele ham de Beskyldninger, der var fremsatte imod ham angaaende hans Forhold til Hertugen af Gottorp, saa bad han om, at Kongen vilde opgive ham Navnene ikke alene paa disse Calumnianter, men ogsaa paa dem, der havde søgt at svække hans Kredit som Overfeltmarskal [1]).

Der foreligger intet om, hvorvidt Kongen opfyldte denne Bøn, men selv om det ikke er sket, saa forandrede det intet i Hertugens Forhold til Kongen.

Med Hertug Hans Adolf forlod Lykken den danske Hær. Hans Post blev ikke besat, og ligesaa lidt besattes Posterne som Feltmarskalløjnant og som General for Fodfolket, uagtet den sidstnævnte havde været ledig, siden Niels Rosenkrantz faldt ved Helsingborg, og den førstnævnte siden Weyhers Død.

General Carl Arenstorff var den ældste af Generalerne og fungerede som Højstkommanderende under Kongen, men Hæren fik ingen officiel Meddelelse derom.

Efterat den danske Hær var kommen i Lejr ved Skælshøj, var det bleven bestemt, at den skulde søge at udsulte den svenske Hær for derigennem at tvinge den til at gaa tilbage. Det var en Sultekrig, der skulde føres, og den var der allerede gjort Begyndelsen paa.

Strax efter Landgangen ved Rå opfordrede Christian V. Befolkningen til at gribe til Vaaben mod Svenskerne. En fra de tidligere Krige bekendt Partigænger, Svend Poulsen Gønge, blev kaldt til Landskrona og den 13. Juli 1676 udnævnt til Major. Han skulde

---

[1]) Tyske Kancelli: Breve til Kongerne Christian V og Frederik IV fra Hertug Hans Adolf.

hjælpe til at organisere Folkerejsningen, men man træffer ikke senere paa hans Navn i Arkiverne. Rejsningen fandt dog Sted og navnlig i Gønge Herred. Landalmuen sluttede sig sammen i større eller mindre Hobe under selvvalgte Førere for at gøre Svenskerne al den Skade, der var muligt. Bevægelsen støttedes ved, at Kongen, paa Opfordring af Borgere og Bønder i Bleking, sendte Oberst Sten Brahe og en Del Officerer derop for at yde Hjælp. De smaa Korps, som ad denne Vej blev oprettede, kaldtes med et fælles Navn Snaphaner. De opererede bestandig paa den fjendtlige Hærs saarligste Punkt — Forbindelserne bagud — for at berøve den Tilførsel af enhver Art. Selvfølgelig voxede Snaphanernes Indflydelse jo længere den svenske Hær trængte frem i Skaane thi derved forlængedes dens Kommunikationslinje. Snaphanerne kom paa samme Tid til at virke i Forbindelse med de Partier, der udsendtes fra den danske Hær. Disse Partier lededes fortrinsvis af Generalmajor Meerheim og Oberstløjtnant Schwanwedel, og det varede ikke længe, inden begge disse Førere havde skabt sig et Navn, der var ligesaa berømt i den danske, som det var frygtet i den svenske Hær.

Den 12. November gik Oberstløjtnant Schwanwedel mod Malmø og tog nogle hundrede Tønder Korn, som Borgerne vilde bringe ind i Fæstningen. Besætningen gjorde et Udfald med 200 Mand, af hvilke 60 blev dræbte, Resten kastedes tilbage.

Den 20. November afbrændte General Meerheim og Oberst Reventlow Herregaarden Skarhult og 3 Landsbyer, hvori Fjenden havde sine Magasiner samt Ammunition. Den svenske Hærs venstre Fløj søgte at spærre Tilbagevejen, men Meerheim og Reventlow slog sig igennem.

Den 22. om Natten gik Svenskerne over Kjeflinge Aa med 300 Mand, men General Sandberg gik imod dem med Hovedvagten og kastede dem tilbage. Iøvrigt indskrænkede Svenskerne sig nærmest til at gøre blind Alarm. Dertil maa ogsaa henregnes, at den svenske Hær, medens den danske holdt Bøn, den 25. om Morgenen rykkede ud af Lejren og stillede sig i Slagorden, som om den vilde rykke frem og omgaa den danske Hærs højre Fløj. Men, da denne strax stillede sig i Slagorden, rykkede Svenskerne tilbage til deres Lejr.

Natten til den 1. December gik en Del svenske Tropper over Aaen under en Generalløjtnants Kommando, men de blev kastede og maatte efterlade 40 Mand.

Den 3. December udsendtes Oberstløjtnant Schwanwedel atter imod Malmø, og den følgende Dag fik han Lejlighed til at gøre et godt Coup, hvad senere vil blive omtalt.

Allerede medens den svenske Hær stod i Lejren ved Bårsløf, havde Svenskerne faaet at føle den Virksomhed, som Snaphanerne og Partigængerne udfoldede, men, efterat den var rykket frem til Kjeflinge Aa, fortsattes Arbejdet i en endnu større Maalestok. Den svenske Overkrigskommissær, der skulde sørge for Forplejningen, havde givet en Befaling angaaende Leverancerne til den svenske Hær, i hvilken Beboerne truedes med haarde Straffe, hvis de ikke efterkom Befalingen, der blev offentliggjort fra Prædikestolene. Men Kommandanterne i Landskrona, Helsingborg og Christianstad forbød Befolkningen at lystre, og Snaphanerne var dem behjælpelige med at faa dette Forbud respekteret. Gjorde Bønderne desuagtet Forsøg paa at bringe Leverancer til den svenske Lejr, fratog Snaphanerne dem saavel Transporterne som Hestene, de benyttede som Forspand, og Bønderne maatte prise sig lykkelige, naar de slap med Livet.

Trods disse Genvordigheder synes der dog ikke at have været Mangel paa Korn i den svenske Lejr; derimod manglede man Møller, der kunde male Kornet til Mel. Men der var Mangel paa alle andre Levnetsmidler samt paa Drikkevarer, og hvad der deraf kunde faas til Købs, maatte betales med saa ublu Priser, at Betalingen steg med det femdobbelte af det sædvanlige Beløb. Forsøg paa at afhjælpe Manglerne gennem Fourageringer mislykkedes som oftest, fordi man stødte paa danske Strøjfkommandoer eller Snaphaner, og lykkedes de, kom de kun den enkelte Afdeling til Gode, der foretog Fourageringen. Tilstanden i Lejren beskriver Feuquières paa følgende Maade: »Jeg bor selvtolfte eller selvfemtende i en af disse Stuer, som De saa godt kender, der alene faar Lys gennem Taget. Jeg ejer ikke Lys, og jeg véd ikke, hvorledes jeg skal faa dette Brev besørget. Jeg véd kun, at ingen kan forlade Lejren uden Eskorte, thi paa den ene Side staar den danske Hær i Skudsafstand, og paa den anden Guvernørerne i Landskrona, Helsingborg og Christianstad foruden mange Snaphaner, hvilke er en Slags meget farlige Dyr i dette Land.« Men, naar de Højerestillede havde det paa denne Maade, kan man deraf slutte, hvorledes det gik Tropperne. De slette og overbefolkede Kvarterer samt de usunde Jordhuler, der benyttedes som Opholdssteder, bidrog i Forbindelse med den slette og mangelfulde Forplejning til at fremkalde stor Sygelighed. Da man ikke kunde beholde de Syge ved Hæren, oprettedes Sygehuse i Byerne bag Fronten. Men Snaphanerne og Strøjfpartierne kom til, »kaputerede« de Syge og stak Sygehusene i Brand, saa at det blev nød-

vendigt at beholde de Syge i Lejren. Men derved greb Sygeligheden mere og mere om sig og fremkaldte stor Dødelighed. Stehn Jacobsen fortæller derom: »Vaaben- og Klokkehusene omkring Lejren var opfyldte af døde Legemer. Paa Kirkegaardene laa store Bunker af døde Kroppe, sammenkastede ovenpaa Jorden ligesom store Bunker Brænde. Snedriverne ved Gærderne blev fyldte med Døde, foruden de mangfoldige, som blev liggende paa Marchen, over hvilke man baade kørte og red, hvilket var ynkeligt at se, at kristne Mennesker ikke kunde faa Jorden at skjule sig i. De Svenske bekendte selv, at baade i den første Lejr ved Bårsløf saavelsom i Lejren ved Harrie døde der over 3000 Mand.« Foruden denne Afgang havde den svenske Hær en Mængde Rømningsmænd, uagtet disse vidste, at deres sandsynlige Skæbne vilde blive at falde i Snaphanernes Hænder og faa Valget imellem at blive Snaphane eller blive myrdet.

Tilstanden i den svenske Hær var ikke langt fra at være fortvivlet. Kongen indsaa, at der maatte træffes et Valg, thi, da Hæren ikke kunde blive staaende, maatte den enten gaa tilbage eller rykke frem til Angreb. Ved Valget maatte der tillige tages Hensyn til, at Kongen ogsaa havde en anden Modstand at kæmpe med. Adlen søgte nemlig at benytte Forholdene til at forøge sin Magt. Derfor risikerede Kongen, at hvis han ikke gjorde sig til Herre over Situationen, vilde Magten en skønne Dag glide ud af hans Hænder. Under disse Vilkaar maatte der voves for at vinde. Kongen maatte rykke frem for at sejre, thi ellers var alt tabt. Han besluttede derfor at rykke frem til Angreb, men det kunde først ske, naar han fik den store Afgang, Hæren havde lidt, delvis dækket gennem de Forstærkninger, der var undervejs. Foreløbig gjaldt det om at finde et Overgangssted over Kjeflinge Aa. Kongen valgte dertil et Vadested S. for L. Harrie. Da Adgangen dertil var stejl, foreslog nogle af Generalerne at vælge Ørtofta. Men Kongen frygtede for, at den danske Hær i saa Fald vilde unddrage sig Kampen og gaa bag Høje Aa for derpaa at fortsætte Sultekrigen. Man besluttede derfor ved Spadens Hjælp at lette Adgangen til det af Kongen valgte Punkt. Efter at denne Bestemmelse var truffen, foretog to af Generalerne en Rekognoscering af Kjeflinge Bro, der gav som Resultat, at Broen kunde istandsættes til Brug for Fodfolket, og at der i Nærheden fandtes 4 Vadesteder, der kunde benyttes af Rytteriet og Artilleriet. Derved opnaaedes den Fordel, at Overgangen vilde kunne ske hurtigt, hvilket jo var af stor Betydning. Kongen opgav derfor sin Plan for denne.

2 Bataillioner ankom i den sidste Halvdel af November, og den 27 ankom Oberst Baranoff med et finsk Rytterregiment. Styrken gik derved op til 8000 Mand, og med denne vilde Kongen foretage Angrebet. Den 29. afholdtes et Krigsraad, der besluttede, at Overgangen skulde finde Sted Natten til den 30. November over Kjeflinge Bro og de 4 Vadesteder. Men netop som Beslutningen var tagen, faldt det i med stærk Frost. Overgangen blev derfor opsat i Haab om, at Aaen vilde fryse til, saa at Overgangsstedet kunde vælges med større Frihed.

Det frøs 3 Dage og 4 Nætter. Generalkvartermester Erik Dahlberg, der havde hjulpet Carl X Gustav over Beltet i Vinteren 1657—58, skulde nu føre Sønnens Hær over Kjeflinge Aa. Han undersøgte daglig Isens Tykkelse, og i Forening med General Ascheberg valgte han et Punkt, Rinnebækmølle, S. for St. Harrie, hvor Isen var stærk nok til at bære Rytteri og lettere Kanoner, til Overgangen. Valget bifaldtes af Kongen, der befalede, at Overgangen skulde finde Sted Natten til den 4. December.

Ved at gaa over ved Rinnebækmølle kom Hæren ind i en Dalsænkning, der fra Hoby strækker sig mod Syd, V. om Stångby. Denne Fordel agtede man at benytte paa følgende Maade: Naar Hæren var kommen over Aaen, skulde den rykke frem gennem Dalsænkningen højre afmarcheret i 2 Træfninger, indtil Têten naaede ud for Stångby Kirke. Saa skulde der svinges ind Venstre, saa at Hæren var opmarcheret, og derpaa skulde den rykke frem mod den venstre Flanke af den danske Hær og rulle Stillingen op, forinden denne Hær kunde faa Tid til at forandre Front. Planen var meget dristig, fordi Overgangsstedet laa saa nær ved den danske venstre Fløj, og dens Gennemførelse betingedes af, at Angrebet kom overraskende. Derfor maatte alt holdes hemmeligt til det sidste Øjeblik.

Søndagaften den 3. December, da den svenske Hær samledes til Bøn, blev det meddelt Afdelingerne, at Hæren skulde gaa over Aaen samme Nat for at angribe Fjenden, og at alt skulde være rede til Afmarche fra Kl. 10 Aften. Meddelelsen vakte almindelig Glæde, thi, hvad saa end Udfaldet blev, saa fik man jo Ende paa en Tilstand, der var uudholdelig.

Fra det Øjeblik Kjeflinge Aa frøs til, var man i det danske Hovedkvarter paa det Rene med, at Svenskerne vilde angribe. Der blev given Befaling med Hensyn til Slagordenen og Forsvaret, men denne Befaling er desværre gaaet tabt. Kongen forberedte sig paa den forestaaende Kamp ved at gaa til Alters om Fredagen (1. December),

og Generalerne samt de højere Officerer kommunicerede om Søndagen (3. December).

Da meget maatte komme an paa, hvorledes Forposterne røgtede deres Tjeneste, var der bleven given nye Instruxer for denne.

Generalmajor Sandberg, der som Generalkvartermester havde Kommandoen over Forposterne, fik tildelt en Oberst som Næstkommanderende for Forposternes venstre Fløj. Det var disse, paa hvilke det efter den svenske Plan især maatte komme an, og deres Stilling var Natten til den 4. December følgende:

Oberst Gotfried Rauch var Næstkommanderende. Fløjen var dækket af en Forvagt under Oberstløjtnant Basse, der stod i Nærheden af Hoby og havde udstillet Poster langs Kjeflinge Aa. Desuden havde Basse udstillet en Fløjvagt under Ritmester Artmar, der stod bag en Bakke mellem Stångby og Hoby for at dække Hærens venstre Flanke. Foran Hovedkvarteret stod som Hovedvagt Oberst Kruses Rytterregiment, og fra det var der fremsendt et Detachement til Håstad under en Ritmester. Selve Hovedkvarteret, Svenstorp, bevogtedes af 3 Matrosbatailloner.

Beredskabet var ordnet, saaledes at af de Rytterregimenter, som venstre Fløj talte, holdt $\frac{1}{3}$ til Hest, $\frac{1}{3}$ havde Hestene optømmet, og $\frac{1}{3}$ hvilede. Fra den førstnævnte Trediedel udsendtes om Natten 4 Gange en Patrouille paa 1 Officer og 6 Ryttere, der først gik til venstre Fløjvagt, derpaa til Forvagten, saa langs Posterne ved Aaen, til den naaede højre Fløjvagt, hvorfra den bagom Lejren vendte tilbage til sit Udgangspunkt. Lignende Patrouiller udsendtes fra Beredskabets 2 Linie, men de gik kun langs Aaen til udfor Håstad og vendte saa tilbage efter at have visiteret det fra Hovedvagten udstillede Detachement. Naar Patrouillegangen var endt, skulde Føreren aflægge Melding. Denne blev oprindelig afgiven til Generalmajor Sandberg, men, efter at han havde faaet en Næstkommanderende, lagde han Kontrollen med Visiteringen i dennes Haand og nøjedes med at modtage Melding, naar der forefaldt noget af større Betydning.

Svenskerne havde faaet Befaling til at bryde op saa stille som muligt; men Paabudet blev ikke fulgt, saa at man i den danske Lejr Natten til den 4. December Klokken henimod 11 hørte Kørsel i den svenske Lejr og saae nogle Lejrhytter gaa op i Flammer. Hele Planen var derved paa Vej til at blive forpurret.

Generalløjtnant F. Arenstorff og Generalmajor Meerheim, der havde faaet Melding om denne Uro, steg nemlig strax til Hest og

rykkede ned mod Aaen med en Styrke paa henved 1000 Ryttere. De gik over ved Vidarp. Men her stødte de paa svenske Forposter af Oberstløjtnant Aschebergs Infanteriregiment, og Oberstløjtnanten saavelsom General Ascheberg, der kom til Stede, samlede strax en Styrke, hvormed de gik imod de danske Ryttere. Disse maatte gaa tilbage, og Svenskerne sendte dem et Par Kanonskud med paa Vejen. Disse Skud blev hørte i den danske Lejr og gav Anledning til, at alt traadte under Vaaben.

Da General Meerheim kom tilbage til Lejren, meldte han, at det syntes, som om Svenskerne vilde udsende et Parti, og at dette havde givet Anledning til den Uro, man havde hørt, samt at det vilde være tidsnok at gaa mod dette Parti den følgende Dag. Paa Grund af denne Melding gik de alarmerede Tropper atter til Ro. Men Generalmajor Sandberg burde ikke have undladt at fremsende Patrouiller for at undersøge Forholdene paa den yderste venstre Fløj, thi General Meerheims Opfattelse var jo kun et personligt Skøn, der kunde være rigtigt eller urigtigt, og som derfor burde søges konstateret.

Den hos Carl XI ansatte Hofpræst Speegel fortæller i et Brev af 9. December om Begivenhederne ved det omtalte natlige Sammenstød, at de danske Soldater den 3. December »præparerede sig til Generalmønstring, som skulde holdes Dagen efter, hvorfor de gjorde sig lystige, og deres højere Officerer saasom General (F) Arenstorff og Generalmajor Meerheim drak sig fulde, hvorpaa de om Aftenen red ud mod Vore (ɔ: Svenskerne). Da de kom tilbage i Lejren, berettede de Kongen af Danmark, at det kun var et stærkt Parti, der gik med Proviant for at sekundere Malmø, hvilket de snart vilde opsnappe; thi de troede ikke, at Svenskerne vilde føre Slag mod de Danske.« Denne Beretning, der tydelig nok vidner om at være en fri Fortælling — thi hvorfra skulde den svenske Hofpræst have faaet at vide, hvad General Meerheim havde meldt Kongen — er senere bleven gentagen ofte nok, men derfor bliver den ikke mere troværdig. Dens Formaal har aabenbart været at skulle forklare Grunden til, at Svenskernes Overgang over Kjeflinge Aa, der senere vil blive omtalt, ikke blev opdaget, før det var for sent. Men dette skyldtes Fejl fra de danske Forposters Side. Heller ikke har Speegel Ret, naar han fortæller, at Lønningen blev udbetalt den 3. December, thi den var bleven udbetalt den 27. November. Det udelukkede imidlertid ikke, at der kunde have været Drukkenskab i Lejren den 3. December, der var en Søndag. Men havde denne Drukkenskab været

saa almindelig, at den omfattede hele Hæren fra de højeste til de laveste, vilde dette sikkert have vist sig gennem Uorden, da Hæren den følgende Morgen blev alarmeret paa Grund af Svenskernes Overgang. Men det var saa langt fra Tilfældet, at Chefen for det svenske Livregiment til Hest, Oberst Nils Bjelke, i sin Rapport udtrykkelig udtalte sin Forbauselse over den Hurtighed og Orden, hvormed den danske Hær stillede sig i Slagorden, da Løsnet blev givet.

a. Slaget ved Lund.[1])

Efter at den svenske Hær havde modtaget Forstærkninger, talte den 10 Bataillonner og 44 Eskadroner. Fodfolket havde en Styrke af 1751 Mand, og Rytteriet talte 6465 Mand. Føjes dertil Generalitetet, Befalingsmændene og Artilleriet, kan den samlede Styrke anslaas til henved 8500 Mand. For at bøde paa den svage Fodfolksstyrke blev Opstillingen i Centrum ordnet, saaledes at 9 Bataillonner stod i 1. Træfning. Den resterende Bataillon dannede Midten af 2. Træfning, og til hver Side af den stilledes 3 Eskadroner. De tilbageblivende 38 Eskadroner fordeltes med Halvdelen til hver af Fløjene, og af dem dannede 12 Eskadroner 1. og 7 Eskadroner 2. Træfning. Fraregnet 2 hvervede Eskadroner — Enkedrottningens Livregiment — var hele Hæren national; den var særlig godt forsynet med Generaler, og desuden havde det svenske Rytteri en Fordel overfor det danske. Den almindelige Angrebsform for Rytteriet var den Gang Karakollen. Den udførtes ved, at det forreste Geled rykkede frem i kort Trav, til det kom Fjenden paa Skudsafstand. Saa gjorde det Holdt, gav en Karabinsalve, svingede derpaa fra Midten højre og venstre helt om og travede bag Gelederne, der var fulgt efter det, til det var kommet forbi disse, hvorpaa det, ved atter at svinge helt om, kom til at danne det bageste Geled. I det Øjeblik forreste Geled, efter at have afgivet Karabinsalven, svingede ud, gik det næstforreste gennem Aabningen og forholdt sig paa samme Maade. Saaledes blev man ved geledvis, til man kom i Haandgemæng med Fjenden og kunde bruge det blanke Vaaben. Men det svenske Rytteri var tillige øvet i den saakaldte «attaque à la française«. Den udførtes ved, at

[1]) Manuskript I. Nr. 62 og 65/1676. Danske Kongers Historie 1676 A 163 d.

Angriberne rykkede sluttet frem i Trav, forreste Geled med hævet Pistol. Naar de paa denne Maade naaede ind paa Skudsafstand, afskød forreste Geled Pistolerne, derpaa trak alle det blanke Værge og huggede i Galop ind paa Fjenden.

Den danske Hær talte 18 Batailloner og 47 Eskadroner. Af Fodfolket var 3 Matrosbatailloner. De var blevne dannede i Kjøbenhavn i Slutningen af November ved Hverving og Presning. Derfor var en Del af Mandskabet Hollændere, og ligeledes fandtes der Hollændere i Officerskorpset. Men det hollandske Element var dog ikke saa overvejende, at man, saaledes som sket er, med Føje kan betegne disse Afdelinger som hollandske Batailloner. De var slet bevæbnede, thi Størstedelen af Mandskabet førte kun Pistol, Sidevaaben og Morgenstjerne, og de var uøvede i Kampen paa Landjorden. Deres Træfningskommandør, Oberst Cicignon, havde derfor faaet udtrykkelig Befaling til »at give særlig Agt paa dem«. Deres Styrke udgjorde ialt 1300 Mand, hvorimod hver af Hærens øvrige Batailloner gennemsnitlig talte 300 Mand, saa at hele Infanteristyrken var ca. 5800 Mand. Da Eskadronernes Gennemsnitsstyrke var mindst 100 Mand, talte Rytteriet 4700 Mand. Hærens Styrke, naar Generalitet og Artilleri medregnes, udgjorde saaledes ialt hen imod 11,000 Mand. Fodfolket dannede Slagordenens Centrum med 10 Batailloner i 1. og 8 Batailloner i 2. Træfning; Rytteriet dannede Fløjene, saaledes at højre Fløj talte 25 Eskadroner, hvoraf 15 i 1. og 10 i 2. Træfning, og venstre Fløj, der bestod af 22 Eskadroner, havde 14 i 1. og 8 Eskadroner i 2. Træfning. Der var dog den Forskel paa den danske og den svenske Slagorden, at medens Rytterregimenterne i den førstnævnte holdtes samlede i den Træfning, det enkelte Regiment var tildelt, var i den danske Slagorden 2. Træfning dannet af Eskadroner, der var udskilte af Regimenterne i 1. Træfning, og anden Træfning var derfor mere en Reserve end en selvstændig Træfning.

Hærenes Slagorden var som følger[1]):

Den svenske Hær:

Feltmarskal Helmfelt, Hærfører.
General Rutger v. Ascheberg, Næstkommanderende.

Højre Fløj: Kong Carl XI.
1. Træfning: Generalløjtnant Fersen.

---

[1]) Opstillingen er overalt regnet fra den højre til den venstre Fløj. Tallene i Klammer angiver Antallet af Eskadroner eller Batailloner.

Finske Dragoner, Budberg (2) Drabanter, Siegroth (1) Livregimentet, N. Bjelke (5) og finske Ryttere, Baranoff (4).

2. Træfning: Generalmajor Wittenberg.

Skaanske Dragoner, Gås (1) Adelsfanen, Drake (2), Adlens Bevilling, Gyntersberg (2) Smålands Ryttere, Ramsværd (1) og Civiletatens Ryttere, Rhenskøld (1).

Centrum: Generalløjtnant Schultz.

1. Træfning: Generalløjnant Schultz.

Garden, Gyllenstjerna (3) Skaraborg- Børstel, Dalkarle- Kruse, Vestgøtadal- Mørner, Helsinge- Ascheberg, Nerike- Thomsen og Norrland-Regiment, Ribbing. Hvert af disse Regimenter talte kun 1 Bataillon.

2. Træfning: Generalmajor Mortaigne.

Budbergs Dragoner (1) Østgøta Ryttere, Welling (1) Budbergs Dragoner (1) Helsinge Infanteri Bataillon, Ørnklo, Burghausens Dragoner (1) Østgøta Ryttere, Welling (1) og Cronhjorts Dragoner (1).

Venstre Fløj: Generalløjtnant Galle.

1. Træfning: Generalløjtnant Galle.

Smålands Ryttere, Hagedorn (1) finske Ryttere, Mellin (5) Vestgøta Ryttere, Pehr Hjerta (4) og finske Dragoner, Burghausen (2).

2. Træfning: Generalmajor Schønleben.

Adlens Doubleringsrytteri, Lichton (4) Enkedrottningens Livregiment, Wachtmeister (2) og Burghausens Dragoner (1).

Den danske Hær:

Generalløjtnant Carl Arenstorff, fungerende Højstkommanderende.

Højre Fløj: Generalløjtnant F. Arenstorff.

1. Træfning: Generalmajor Meerheim.

Ørtzens Dragoner (2) Garden til Hest (2) Livregimentet (2) Levetzows- (2) Holcks- (1) Baudissins- (2) Rantzaus- (1) Duncans- (1) og F. Arenstorffs-Regiment (2).

2. Træfning: Generalmajor Rantzau.

1 Eskadron af de samme Regimenter i samme Ordensfølge med Undtagelse af Duncans Regiment, der havde 2 Eskadroner i denne Træfning.

Centrum: Generalmajor J. Schack.

1. Træfning: Generalmajor Schack.

Kongens Livregiment (2) Prins Georgs- (2) Stuarts- (1) Hertugen af Croys- (1) Weyhers-Regiment (2) og Dronningens Livregiment (2).

2. Træfning: Oberst Cicignon [1]).

Lütkens- (1) Lytzows- (1) og Cicignons-Regiment (1) Matrosbataillonerne (3) Bülows- (1) og Pløns-Regiment (1).

Venstre Fløj: Generalmajor Sandberg.

1. Træfning:

Sandbergs- (2) Kruses- (1) Reventlows- (2) J. Bülows- (2) G. Rauchs- (1) Sehesteds- (2) og C. Arenstorffs-Regiment (2) samt Brockenhus Dragoner (2).

2. Træfning.

1 Eskadron af hvert af de nævnte Regimenter i samme Ordensfølge.

Det Terræn, hvori begge Hære kom til at kæmpe, ligger mellem Lund og Kjeflinge Aa.

Kjeflinge Aa danner i Forbindelse med Vejen, der fra Lund fører over Aaen ved Kjeflinge Bro til Landskrona, og Vejen, der fra Lund fører over Gårdstanga til Christianstad, en Trekant, hvis Toppunkt er Lund. Kampen faldt dels til begge Sider af den førstnævnte Vej mellem Lund og Valkærra og dels nordfor den sidstnævnte Vej mellem denne og Aaen. Vejen, der fører fra Lund til Valkærra, gaar over et Højdedrag, der begynder ved Sliparemøllan (St. Liberts Høj) til Valkærra, hvor der findes en brugelig Stilling, der kan benyttes saavel med Front mod Øst som mod Vest. Nord for Lund ligger en Møllebakke, og fra den hæver Terrænet sig i nordostlig Retning op imod Galgebakken. Ø. for Lund ligger et dominerende Bakkeparti, Allehelgensbakke, hvis Skraaninger falder mod Nord og Syd, og paa dets vestlige Del laa Ruinerne af Allehelgenskirke.

---

[1]) Sammensætningen er angiven efter Oberst Cicignons Forklaring.

Bakkeskraaningerne dannede ingen Hindringer for Troppernes Bevægelse, men det samme kan ikke siges om Terrænet som Helhed, thi der fandtes en Del Gærder. Disse var for Størstedelen kun stensatte paa den ene Side og ikke højere, end at Hestene kunde springe over; men ved Landskronavejen var de stensatte til begge Sider og kunde ikke passeres af Rytteri. Desuden fandtes i Terrænet en Mængde Grøfter, der skabte Vanskeligheder for Fremkommeligheden. De smaa Vandløb var tilfrosne og overalt passable. Terrænet var kun lidet bebygget.

Det havde frosset stærkt i de første Dage af December og frøs endnu den 4. Dember 8° R. Jorden var dækket med et let Lag Sne.

Da Svenskerne skulde bryde op fra Lejren, var det maaneklart. Noget før Midnat ankom Carl XI, ledsaget af Helmfelt, Ascheberg og »Hærens Forsyn«, Erik Dahlberg. Kongen red fra Afdeling til Afdeling og talte opmuntrende Ord. Som Felttegn bar enhver en Halmvisk paa Hovedbedækningen; Feltraabet var: »Hjælp Gud«.

Afmarchen, der paabegyndtes ved Midnat, skete vaabenvis. Først Artilleriet, saa Fodfolket og tilsidst Rytteriet, der brød op Kl. $2\frac{1}{2}$, netop som Maanen gik ned. Kl. 4 om Morgenen var hele Hæren samlet i 6 Kolonner, to for hvert Vaaben, ved Rinnebækmølle, og Overgangen begyndte. For at lette denne for Artilleriet var der lagt Planker og Brædder paa Isen; Rytterne førte deres Heste ved Haanden. Kl. $5\frac{1}{2}$ var hele Hæren S. for Aaen. Vel havde Isen braget, men den holdt, saa at der ikke tilstødte noget Uheld.

Efter endt Overgang red Carl XI hen til Generalløjtnant Fersen, der holdt foran højre Fløj, og anmodede ham om at tage Kommandoen over Fortropperne. Han bad sig først fritaget, fordi han skulde føre nævnte Fløjs 1. Træfning, men gav dog efter for Kongens Ønske. Fortropperne bestod af 300 Ryttere, delte i 6 Trops, hvoraf de 3 kommanderedes af Oberst Rolshausen og de andre 3 af Oberstløjtnant Lodde. Da Fersen ikke fik nogen Befaling om den Retning, han skulde slaa ind i, gik han lige mod Syd paa Lund.

Hovedstyrken fulgte efter »med den gryende Dag«, siger den svenske Beretning, ɔ: Klokken omtrent $6\frac{1}{2}$. Den var formeret i Slagorden og rykkede frem højre afmarcheret med 200 Skridt mellem Træfningerne. Artilleriet, der efter svenske Beretninger kun talte 8 Kanoner, marcherede mellem Centrums Træfninger. Kongen, ledsaget af Helmfelt, Ascheberg og Dahlberg, red foran Tête af højre Fløj.

Da Generalløjtnant Fersen kom midtvejs for en Linje fra Hoby til Stångby, stødte han paa en Mose. En i Hast foretagen Rekognoscering godtgjorde, at den kunde passeres af Rytteri, men ikke af

Kanoner. Dette i Forbindelse med, at man ikke kunde se, hvor langt Mosen strakte sig til Siderne, tvang Fersen til at standse og bede om Ordre. Kongen befalede, at Marchen skulde fortsættes over Mosen.

Kort efter meldtes det af Rytteriet, der var udsendt til Venstre, at der mellem Hoby og Stångby fandtes Grøfter og andre Terrænhindringer, der vanskeliggjorde Fremrykningen i østlig Retning. Den paatænkte Plan om et Overfald paa Fjenden ved at rykke frem mod hans venstre Flanke, kunde derfor ikke udføres. Generalerne blev betænkelige. Med megen Vanskelighed fik de Kongen til at sammenkalde et Krigsraad, der blev afholdt i Sadlen. Kongen fastholdt fremdeles sin Plan; han vilde gaa «recta« paa Fjenden. Helmfelt gjorde opmærksom paa Terrænvanskelighederne og foreslog, at Hæren skulde marchere til Lund og tage Stilling paa Allehelgensbakkerne. I denne Stilling skulde den afvente den danske Hærs Angreb, og, hvis det ikke lykkedes at afslaa dette, skulde den trække sig tilbage paa Malmø. Da ogsaa denne Plan rummede Muligheden af et Slag, lykkedes det at faa Kongen til at bifalde den.

Hæren fortsatte derefter Marchen paa Lund. Kl. 7½ naaede dens Tête udfor Stångby Kirke; Fortroppen var omtrent 1000 Alen længere fremme. Da hørte man, at der blev skudt dansk Løsen i den danske Lejr, og at der fra den lød »et Gny af Trommer og Piber samt af skingrende Trompeter«.

Den svenske Hærs Marche var altsaa opdaget af de danske Forposter.

Den første Melding kom med en Rytter, der var udstillet fra Oberstløjtnant Basses Forvagt. Han meldte til Oberstløjnanten, der sendte ham til Generalmajor Sandberg; Generalen lod ham bringe Meldingen til General C. Arenstorff, fra hvem han blev sendt til Hovedvagten under Oberst Kruse. Kruse beretter, at Rytteren ankom »½ Time før Dag«, og at hans Melding gik ud paa, at der var gaaet 5 stærke, svenske Eskadroner over Aaen.

¾ Time senere ankom en ny Rytter til Oberst Kruse, efter at han havde passeret de samme Instanser, og meldte, at Fjenden gik bestandig stærkere over Aaen. For denne Rytters Vedkommende kan Klokkeslettet bestemmes nøjagtigere. Thi, da han ankom til General C. Arenstorffs Kvarter, traf han foruden Generalen, dennes Broder Generalløjtnant F. Arenstorff, samt Admiral Niels Juel og Oberst Hans Stensøn af Rytteriet. Stensøn, der var til Tjeneste ved Hovedkvarteret, beretter, at Klokken den Gang var 8. Denne Rytter maa derfor være naaet Generalmajor Sandberg Kl. omtrent 7½, thi det var

hans Melding, der foranledigede Generalen til at alarmere Lejren, og det var denne Alarm, som hørtes af den svenske Hær.

En ny Melding, der gik ud paa, at hele den fjendtlige Hær havde passeret Aaen, foranledigede, at General Sandberg befalede Oberstløjtnant Basse at samle sin Forvagt og rykke hen til Ritmester Artmars venstre Fløjvagt. Kornet Daniel Koch blev samtidig afsendt for at bringe denne Melding til General C. Arenstorff. Han traf Generalen »udfor Infanteriets højre Fløj« og afgav sin Melding, men fik til Svar af Generalen, at det kun kunde være et fjendtligt Parti, der var gaaet over Aaen. Da Kornetten fastholdt sin Meldings Rigtighed, svarede Arenstorff: »Saa lad den fjendtlige Hær komme, vi vil vente paa den og modtage den«, hvorpaa han »ilede videre«. Kornetten fortsatte Ridtet til Svenstorp for at bringe Meldingen til Kongen, men han mødte Kongen midtvejs mellem Herregaarden og Lejren. Kongen havde nemlig den Gang faaet Melding fra Oberst Kruse samt hørt Alarmeringen.

Fjendens Fremrykning var altsaa bleven meldt, og Hæren alarmeret.

Christian Arenstorff, en Søn af Generalløjtnant F. Arenstorff, fortæller i en Nekrolog over Faderen: »Omstændighederne ved Slaget er disse. Førend det blev holdt, blev der disputeret stærkt, om man skulde »bataillere« eller ikke. Alle voterede for en Bataille, fordi Kongen havde stor Lyst dertil. Min salig Farbroders (General C. Arenstorff) og min Faders vota gik ud paa, at man ikke skulde levere noget Slag og det af følgende Grunde:

1. Fordi den kongelige svenske Armee kom frisk og udhvilet og ikke havde udstaaet nogen Anstrængelse, medens den kongelige danske Armee havde ageret under hele Kampagnen og var meget fatigeret.

2. Fordi Hans Kongelige Majestæt ikke vilde vinde noget derved, selv om Slaget faldt heldigt ud for ham.

3. Derimod kunde et uheldigt Udfald af Slaget drage meget betænkelige Følger efter sig.

Disse Grunde fandt saa megen Indgang, at man først besluttede sig til ikke at levere noget Slag.

Der var imidlertid andre, som ivrigt forestillede Kongen, der ogsaa uden denne Paavirkning følte sig meget tilbøjelig til at lægge sin Tapperhed for Dagen, at han ikke burde lade denne Lejlighed dertil slippe ud af Haanden, ja der var endogsaa dem, der ikke utydeligt lod forstaa, at det vilde vise stor Mangel paa Kækhed at skyde dette heltemodige Foretagende fra sig. Derved lod den salige

General C. Arenstorff sig bevæge til at bede min salige Fader indstændig om, at han dog vilde rette sig efter Kongens Ønsker og, naar Sagen igen blev forebragt Hans Majestæt (som da ogsaa skete) tiltræde Kongens Mening, hvilket han (ɔ: C. Arenstorff) havde foresat sig at ville gøre. Dertil svarede min salige Fader ham, at naar det først kom til Træfning, vilde det nok vise sig, hvem der var Helt, men saa længe det kun gjaldt om at fatte Beslutning, maatte enhver følge sin Overbevisning, hvilket han da især vilde lægge sin Broder paa Hjerte« [1]).

Denne Fremstilling kan umulig være rigtig. Man ser det blandt andet af Punkterne.

Hvad det første Punkt angaar, saa var man paa dansk Side saa nøje kendt med Forholdene i den svenske Hær, at man godt vidste, at den hverken var »frisk eller udhvilet«, men at den var svækket gennem Sygelighed og mangelfuld Forplejning. Det andet Punkt er ligefrem ubegribeligt. Et Slag, der faldt heldigt ud, ɔ: endte med Fjendens Nederlag, vilde nemlig være ensbetydende med Sveriges Erobring, thi det vilde være umuligt for Carl XI at stille en ny Hær paa Benene. Derimod skal det — med Hensyn til det tredie Punkt — erkendes, at et tabt Slag maatte drage betænkelige Følger efter sig for Christian V, men det var jo ikke noget nyt, thi det gør et tabt Slag som Regel altid.

Der er derfor al Grund til at tro, at der slet ikke er bleven foretagen Overvejelser om, hvad man skulde gøre eller ikke. Og det var ogsaa fuldstændig overflødigt, thi man var slet ikke i Tvivl derom. Man holdt fast ved den Grundanskuelse om Fjendens Hensigter, hvorefter man uafbrudt havde opereret, og derfor indledes den danske Beretning ogsaa med, at den svenske Hær var brudt hemmelig op om Natten, var gaaet over Aaen ved Borreby (?) og »tænkte først at naa Lund og saa at gaa til Malmø«. Derpaa hedder det: »Man havde i den danske Lejr noget sildig faaet Kundskab om, at Fjenden var brudt op, men der blev strax given Løsen, og Hæren brød ufortøvet op og tog Vejen lige mod Fjenden i den Mening at træffe ham, førend han kom over Aaen«. Det stemmer ogsaa med, hvad der skete.

Da General Carl Arenstorff havde modtaget Daniel Kochs Melding, »ilede« han mod venstre Fløj og gav undervejs Befaling til, at Hæren skulde sætte sig i Bevægelse venstre afmarcheret. Da han naaede Generalmajor Sandberg, gav han ham en Irettesættelse, fordi

---

[1]) C. I. von Arenstorff. 23.

der ikke var bleven passet bedre paa, og derpaa red begge Generaler til venstre Fløjvagt. Her saae General Arenstorff, at Kornet Daniel Koch havde meldt rigtigt, men han saae tillige, at den svenske Hær defilerede paa Marchen til Lund. Han befalede derfor Oberstløjtnant Basse med den Styrke, han havde hos sig, at rykke frem venstre afmarcheret som Hærens Fortrop og følge efter den svenske Fortrop, »bevæge sig, naar den bevægede sig, og staa stille, naar den gjorde Holdt«. Efter at denne Befaling var given, red begge Generaler til Hærens venstre Fløj, der synes at være svinget ind, saa at den stod i Slagorden, men det varede i alle Tilfælde kun et Øjeblik; thi her traf de Kongen, og det blev befalet, at Hæren skulde rykke frem for at forhindre den svenske Hær i at naa Malmø. Efter nogle Forklaringer maatte den venstre Fløj derpaa kontramarchere, men efter alt, hvad der foreligger, synes den kun at have foretaget en Frontforandring, saa at den kom til at marchere i Kolonne parallelt med den svenske Hær. Dette stemmer ogsaa med den svenske Beretning.

Det vil heraf ses, at man ikke havde noget Blik for hvilken uhyre Fordel, der havde ligget i at lade den svenske Hær gaa forbi og selv stænge sig inde i en Krog af Sverige, afskaaren fra enhver Forbindelse med den øvrige Del af Riget. Ligesaa lidt tænkte man paa Fordelene ved at kaste sig over den svenske Hærs venstre Fløj, der var bagest, medens Hæren endnu var paa Marchen, uagtet det jo ogsaa ad denne Vej var muligt at bringe den til at staa. Man glemte alt uden det ene, at den svenske Hær ikke maatte komme til Malmø, og derfor jagede den danske venstre Fløj afsted for om muligt at naa Lund før Svenskerne.

Der opstod paa denne Maade et Kapløb, under hvilket Carl XI, Helmfelt, Ascheberg og Dahlberg var i Spidsen for den svenske og Christian V, Prins Georg og Carl Arenstorff i Spidsen for den danske Hær.

Da Kapløbet begyndte, havde Svenskerne Forspringet. Den Halvdel af deres Fortropper, der kommanderedes af Oberst Rolshausen, havde passeret Valkærra, da de danske Fortropper nærmede sig Terrænet Ø. for denne By. For at sikre Defileringen gennem Byen standsede General Ascheberg den anden Halvdel af Fortropperne under Oberstløjtnant Lodde og lod den tage Stilling Ø. for Valkærra.

Generalløjnant Fersen, der var uvidende om denne Disposition, fortsatte Marchen og naaede Møllebakken N. for Lund »ved Solens Opgang ɔ: Klokken mellem $8\frac{1}{4}$ og $8\frac{1}{2}$. Da de danske Fortropper nærmede sig, befalede han Oberst Rolshausen at stille sig Ø. for Møllebakken og red derpaa hen for at beordre Oberstløjtnant Lodde

til at stille sig V. for samme. Først derved opdagede han, at Lodde ikke var fulgt efter, og han sprængte strax til Kongen med Melding. Kongen stillede Drabanterne til Fersens Raadighed, men paa samme Tid var Oberstløjtnant Lodde bleven afløst, og han indtog derfor sin Plads.

De danske Fortropper under Oberstløjtnant Basse havde nærmet sig Møllebakken, og, da Fjendens Fortropper tog Stilling ved denne. blev ogsaa de staaende i Overensstemmelse med Instruxen. Derpaa begyndte begge Parter at beskyde hinanden.

General C. Arenstorff, der tilligemed Kongen og Prins Georg var foran venstre Fløj, slog strax an i et meget forceret Tempo. Regimenterne havde derfor ondt ved at følge med, og det saa meget mere, som Gærder og Grøfter fremtvang idelige Afbrydninger og Opmarcher, ja der var endog Steder, hvor man kun kunde komme frem med 2. Hele Fløjen dannede én Kolonne; Regimenterne fulgte bag hinanden, uden at anden Træfning var udskilt, og der jagedes afsted paa en saadan Maade, at Oberst Kruse, der stod paa Hovedvagt foran Svenstrup, for at naa op paa sin Plads som det næstbageste Regiment i Kolonnen, uafbrudt maatte ride i fri Trav og Galop, ja til Tider endog i Karrière. Følgen deraf var, at Sammenholdet gik tabt, fordi Afstanden ikke kunde holdes, og at Hestene var overanstrængte, da det kom til Attake. Men det kunde der have været raadet Bod paa. Thi, da General Arenstorff Kl. 8½ naaede saa langt frem, at han saae begge Hæres Fortropper staa ved Møllebakken, hastede det ikke længere. Den svenske Hær kunde nu ikke naa den stærke Stilling ved Allehelgensbakke, men var nødt til at gøre Front og slaas i Terrænet mellem Lund og Valkærra. Den venstre Fløj havde derfor ikke andet at gøre end at opmarchere i Slagorden og vente, til den øvrige Hær kom op. Men det vilde Carl Arenstorff ikke indlade sig paa. Som der var jaget afsted fra Lejren saa hurtigt, at end ikke alle Afdelinger havde faaet Feltraabet — »Hjælp, Jesus« — og uden at Kommandoforholdene var ordnede, saa at der ikke var Træfningkommandører for venstre Fløj, saaledes lod Generalen Regimenterne gribe ind med Eskadronerne enkeltvis, efterhaanden som de kom op.

Arenstorff begyndte med at sende sin Regimentskvartermester til Oberst Hans Stensøn, der holdt bag de danske Fortropper, og befale ham at føre disse mod Fjenden. Men Stensøn svarede, at Oberstløjtnant Basse næppe vilde finde sig i, at han blandede sig i Kommandoen over Fortropperne. Regimentskvartermesteren sendtes derefter til Oberstløjtnant Basse og bragte ham Generalens Ordre.

Fortropperne rykkede saa frem, men de svenske Fortropper gik imod, og Sammenstødet førte til, at Basse maatte trække sig tilbage.

Kampen mellem den danske venstre og den svenske højre Fløj.

Det første danske Regiment, der naaede op, var Oberst Brockenhus røde Dragoner. Da Arenstorff saae Basse gaa tilbage, sendte han dette Regiment frem til Understøttelse. Men, saasnart Carl XI opdagede dette, forstærkede han sine Fortropper med 2 Eskadroner finske Dragoner under Oberst Budberg. Denne Gang maatte Svenskerne vige, thi Brockenhus angreb med en saadan Kraft, at Fortropperne blev kastede, og af deres Førere blev Oberst Rolshausen dødelig saaret og Oberstløjtnant Lodde saaret. Værst gik det dog Finnerne, thi Oberst Budberg blev saaret og fangen, og hans Dragoner blev splittede som Avner for Vinden.

For at standse Brockenhus Dragoner, der forfulgte, sendte Carl XI Drabanterne og Livregimentets Liveskadron imod dem. Men, saasnart Arenstorff saae dette, befalede han sit nationale Regiment, der begyndte at komme op, at angribe. Selv satte han sig i Spidsen for den forreste Eskadron, der var formeret, og gav de bagved værende Eskadroner »med Sablen Tegn til, at de skulde følge efter«, uagtet den bageste Eskadron var ifærd med at defilere, hvilket ligeledes var Tilfældet med Oberst Sehesteds Regiment, der fulgte umiddelbart efter Arenstorffs.

Var det en Fejl, at Arenstorff begyndte Kampen, forinden den venstre Fløj var opmarcheret, saa var det en endnu større Fejl, at han satte sig i Spidsen for den forreste Eskadron, thi en Generals Liv er for kostbart til, uden bydende Nødvendighed, at sættes i Vove paa den Maade.

Ved Sammenstødet kom det til en hidsig Kamp. Da den havde varet noget, trak man sig fra hinanden, Svenskerne til Møllebakken og de Danske til Foden af Galgebakken, de førstnævnte, fordi Drabanterne havde lidt meget, de sidstnævnte, fordi General Arenstorff havde faaet sin højre Arm skudt itu, saa at han maatte forlade Valpladsen og begive sig til Lejren. Christian V var til Stede, men han gav ingen Bestemmelse om, hvem der skulde træde i Arenstorffs Sted, og Hæren var saaledes overladt til sig selv. Klokken var den Gang omtrent 9.

Christian V befalede, at der skulde rykkes frem paany, saa at Brockenhus Dragoner og Arenstorffs Regiment blev forstærkede med Oberst Sehesteds Regiment, der var under Opmarche, og Gotfried

Rauchs Regiment, der fulgte efter dette. Men allerede nu begyndte Uordenen at gribe ind, thi Oberstløjtnant Ørtzens Eskadron af Sehesteds Regiment kom til at rykke op paa Linjen til Venstre for Brockenhus Dragoner, uagtet disse skulde være paa den yderste venstre Fløj.

Paa svensk Side havde man paa dette Tidspunkt faaet formeret 1. Træfning. Oberst Nils Bjelke var opmarcheret med hele Livregimentet, ialt 5 Eskadroner; paa hans højre Fløj stod Drabanterne under Oberst Siegroth og paa hans venstre Fløj 4 Eskadroner finske Ryttere under Oberst Baranoff. General Fersen, der kommanderede Træfningen, havde altsaa 10 Eskadoner paa samme Linje, og med dem gik han frem til Modattake. Drabanterne angreb Brockenhus Dragoner; disse blev nødte til at vige, maaske væsenligst fordi Oberst Brockenhus fik Hesten skudt under sig, saa at han blev fortraadt og saaret. Hvad Oberst Bjelke havde foran sig, blev kastet. Derimod gik det Baranoff og hans Ryttere ilde, thi Obersten blev saaret, og hans Regiment blev kastet tilbage i en saa fuldstændig Uorden, at Carl XI og hans Generaler forgæves søgte at faa Mandskabet til at standse. Denne Tilbagegang nødsagede Drabanterne og Bjelke til at opgive de vundne Fordele og gaa tilbage mod Møllebakken.

Svenskernes Stilling var i det Øjeblik meget kritisk. De havde kun 6 Eskadroner — Drabanterne og Nils Bjelke — at sætte imod et Angreb fra dansk Side, og de saae, at en lang Kolonne — det var J. Bülows, Reventlows, Kruses og Sandbergs Regimenter — rykkede frem for at forstærke den kæmpende danske Fløj.

Generalløjtnant Fersen sendte derfor Bud paa Bud til Generalmajor Wittenberg om at komme til Hjælp med 2. Træfning.

Wittenberg var bleven standset paa den vestlige Side af Lund-Valkærra Vejen, fordi hans Ryttere ikke kunde komme over Gærderne. Han havde givet Ordre til at lave Gennemgange, og Arbejdet var begyndt, men inden det blev færdigt, blev han saaret, saa at hans Træfning var uden Kommandør. Da Fersen fik Melding herom, saae han ingen anden Udvej end strax at gaa frem til Attake, forinden hele den danske venstre Fløj kom op og fik ordnet sig. Holdende foran Midten af sine 6 Eskadroner befalede han, at der skulde angribes à la française. Trompeterne gav Signalet, og han rykkede frem.

Fra dansk Side mødte man Angriberne med Karakollen. Man blev noget forundret over, at Svenskerne ikke brød sig om Karabinsalverne og fortsatte Fremrykningen. Men, da Svenskerne, efterat have afskudt Pistolen, pludseligt greb til det blanke Vaaben og huggede ind i Galop, stod man overfor noget Nyt og vidste ikke at finde

sig til Rette. Der opstod nu en blodig Kamp mellem Mand og Mand. Under den mistede det svenske Livregiment Størstedelen af sine Officerer, saa at 2 Eskadroner kommanderedes af Kornetter, og Drabanternes tapre Fører Oberst Siegroth faldt med mange af sine Undergivne. Men desuagtet holdt Svenskerne ud, til de fik Hjælp.

Klokken var henimod 10.

Den danske yderste venstre Fløj var den svageste, fordi den uafbrudt havde maattet kæmpe. Thi, da det var umuligt at formere Linje paa sædvanlig Maade af Hensyn til, at der maatte gøres Front mod Syd, maatte Formeringen ske ved Opmarche, og den foregik derfor efterhaanden og til Højre.

Carl XI havde opdaget dette, og med et rigtigt taktisk Blik lod han 2. Træfnings 6 Eskadroner — den syvende holdtes tilbage for at bevogte Fanger — saasnart de kunde komme frem, rykke ud til Højre, saa at de kom op paa Linje med 1. Træfning, og saaledes, at den højre Fløj var ved Vejen til Christianstad og den venstre stødte til Drabanterne. Hele den svenske højre Fløj var saaledes formeret paa én Linje, og ved den Udstrækning, der var given denne, blev det muligt at overfløje de Danskes yderste venstre Fløj. Efter at Formationen var indtagen, instruerede Carl XI Mandskabet om »ikke at spilde Tiden med Skydning, men gaa recta paa Fjenden, hænge efter ham og ikke give ham Tid til at gøre Front«. Saa blev Angrebssignalet givet.

Der opstod nu en Kamp, hvis Enkeltheder saavel de danske som de svenske Beretninger erklærer sig ude af Stand til at beskrive, fordi den var saa hidsig, at det ofte var umuligt at skelne Ven fra Fjende. Carl XI kom saaledes ved en Fejltagelse pludselig i Spidsen for en dansk Eskadron. Han havde netop befalet Trompeteren at blæse til Angreb, da han opdagede Fejltagelsen, og det lykkedes ham at naa sine egne Tropper. Prins Georg blev under Kampen omringet af svenske Ryttere, men han huggede sig en Vej gennem dem. Svenskernes overfløjende Manøvre lykkedes. De trængte de danske Afdelinger, der var yderst til Venstre, mere og mere indefter og angreb tillige bagfra. Det Tryk, som derved udøvedes paa de danske Eskadroner, hvoraf en Del først kom op paa Linjen under Kampen, skabte Uorden og Forvirring, saa at nogle af disse Eskadroner kun kom til at angribe 2 Gange, ja der var endog Eskadroner, der kun angreb én Gang. Den danske yderste venstre Fløj begyndte at forlade Valpladsen, først i mindre, derpaa i større Hobe. Det slette Exempel smittede, og pludselig gjorde alle de øvrige Eskadroner Omkring og jagede tilbage mod Lejren i fuld Flugt. Forgæves opbød

Officererne alt for at faa Mandskabet standset. Oberst Kruse stødte en Korporal og en Menig af sit Regiment ned; Oberst Brockenhus, der som saaret var paa Vejen til Lejren, statuerede ogsaa Exempler, og General Sandberg brugte sin Klinge for at »animere og straffe« samt bad de Flygtende om at blive staaende og kæmpe som ærlige Folk. Men intet hjalp.

Christian V og Prins Georg, der — som det hedder i Beretningen — »under Kampen havde udført Generalernes Funktioner og anført samt opmuntret Folkene«, søgte ogsaa at holde de Flygtende tilbage. Men heller ikke deres Bestræbelser lykkedes. Kongen og Prins Georg maa dengang tilligemed Kongens Følge, hvoriblandt synes at have været en Eskorte af Garden til Hest under Ritmester Krabbe, have opholdt sig paa Galgebakkens vestlige Affald. Her stødte Oberst J. Bülow paa Kongen.

Bülow, der var Chef for 2. jydske Rytterregiment, havde under Kampen faaet Hesten skudt under sig og kæmpede saa tilfods med Pistolen, indtil han blev reden over Ende. Da kom en Kornet af hans Regiment ham til Hjælp og gav ham sin Hest. Paa den jagede Bülow efter de Flygtende for at standse sit Regiment, men Mandskabet vilde ikke høre ham. Han søgte da at faa samlet Befalingsmænd og Mandskab af de andre Regimenter, og det lykkedes. Obersløjtnant Wortmann og Ritmester La Mare af Carl Arenstorffs og Ritmester v. Kahlen og nogle Løjtnanter af Sandbergs Regiment samt henved 70 Mand af begge de nævnte Regimenter sluttede sig til Oberst Bülow, som inddelte dem i 2 Eskadroner[1]). Da Carl Arenstorffs Regiment var paa venstre og Sandbergs paa højre Fløj under Kampen, vil man heraf se, hvor stor Forvirringen har været, eftersom disse Regimenter var blevne blandede sammen. Med den Styrke, Bülow havde faaet samlet, vilde han søge at naa den danske højre Fløj, og det var paa Vejen derhen, at han stødte paa Kongen, som han meldte sin Hensigt. Kongen befalede da Oberstløjtnant Wortmann »at sende en Løjtnant til den venstre Fløj, for at han skulde melde, at den højre Fløj endnu var i Behold, og at den venstre Fløj skulde sætte sig« (ɔ: tage Stilling). Men Løjtnanten (Moltke) kunde ikke komme til venstre Fløj, »fordi Fjenden allerede var kommen imellem dem« [2]).

Oberst Hans Stensøn af Rytteriet var bleven skilt fra venstre Fløj, da den kom i Uorden. I Troen paa, at nogle af de Flygtende

---

[1]) og [2]) U. S. Februar 1677. 199—200 og Vidneforklaringerne i den Sandbergske Sag.

vilde søge hen til Allehelgens Kirkegaard for at sætte sig fast der, red han derhen og traf derved paa Brockenhus Dragoner. Disse vilde søge at naa højre Fløj, og Stensøn sluttede sig til dem. Men undervejs blev Dragonerne opdagede af Christian V, der gav dem Ordre til at følge sig for at naa nævnte Fløj; men Kongen naaede kun Centrum.

Næsten alle Beretninger gaar ud paa, at Klokken var 11½, da den danske venstre Fløj blev slaaet af Marken. Men det kan ikke være rigtigt, og der foreligger Vidnesbyrd derom. Løjtnant P. A. Pulow var den 3. December bleven sendt til Lund. Her hørte han den 4. om Morgenen Skydningen og red tilbage til Lejren. Undervejs traf han Ritmester Artmar med en lille Rest af Fortropperne under Tilbagegang. Men denne Styrke fulgte Pulow til Lejren. Her traf han paa 4—5 Eskadroner af Sehesteds og Reventlows Regimenter, som det var lykkedes at faa samlet af de Flygtende. Pulow siger i sin Beretning, at Klokken den Gang var 10½, og det maa omtrent være rigtigt. Thi Løjtnantens Opgivelse støttes nemlig fra anden Side. De Vidneforklaringer, der blev afgivne af Rytterofficererne, gaar ud paa, at ingen af dem har set eller vidste, hvor det danske Centrum, Fodfolket, var. Men Fodfolket begyndte, hvad senere vil blive omtalt, Kampen Klokken omtrent 10½ i en Afstand af 12—1500 Alen fra Galgebakken med en stærk Artilleriild. Dette kunde umuligt have undgaaet alle Rytterofficernes Opmærksomhed, og havde de hørt Skydningen, vilde de sikkert have søgt at faa den flygtende Strøm til at trække sig bag Fodfolket for der at samle og ordne sig. Kun en eneste, Kornet Schneidawind, der hørte til Fortropperne, gav en anden Forklaring. Han udtalte, at han, da Rytteriet var slaaet, havde set noget af Infanteriet komme marcherende »bataillonsvis bag hinanden«. Men ogsaa denne Forklaring bestyrker, at Rytteriet har været paa Flugt, da Kl. var 10½.

Generalløjtnant Fersen forfulgte de Flygtende med Drabanterne, Livregimentet og 4 af anden Træfnings Eskadroner over Ladegaardsmarken. Ved Ladegaarden skal der have været opkørt danske Kanoner. De blev erobrede, inden de kom til Skud.

Da Forfølgelsen sattes i Gang, opdagede Carl XI, at hans Centrum formerede sig til Kamp. For at dets højre Fløj ikke skulde savne Dækning af Rytteri, gav han Oberst Erik Dahlberg Befaling til at rykke det til Hjælp med 2 Eskadroner fra anden Træfning. Derefter sprængte Kongen afsted for at slutte sig til Generalløjtnant Fersen. Feltmarskal Helmfelt og General Ascheberg ledsagede Kongen,

der i sin Sejrsrus glemte, at fordi den danske venstre Fløj var slaaet, var Sejren endnu ikke vunden. Den øvrige Del af den svenske Hær blev saaledes overladt til sig selv, thi Feltmarskal Helmfelt blev hos Kongen.

Det flygtende danske Rytteri søgte tilbage til Lejren. Undervejs lykkedes det enkelte Officerer at faa samlet Smaatrops, hvormed de anbragte Standsningsstød, der dog ikke fremkaldte nogen Virkning af Betydning. Ved en af disse Smaakampe fik Carl XI's Hest et Skud i Panden, saa at Kongen maatte tage en anden Hest.

Det lykkedes, som omtalt, at samle 4—6 Eskadroner tæt N. for Lejren. De gjorde Front, men synes ikke at have været i den bedste Orden. Thi Ritmester Bugenhagen af Reventlows Regiment, der paa Grund af et daarligt Ben ikke havde deltaget i Slaget, og som traf Generalmajor Sandberg med denne Styrke, sagde til ham: »Fjenden rykker imod os, og vi staar her i Konfusion«. Sandberg svarede: »Ja, nu vil vi træffe« ɔ: angribe og red saa til Venstre. Svenskerne rykkede derpaa frem mellem Lejrhytterne og ordnede sig hinsides disse. De danske Eskadroner rykkede 30 Skridt frem, men gjorde saa atter Holdt. Der blev ikke fra nogen af Siderne afgiven Salver, men kun enkelte Skud. Derpaa rykkede Svenskerne frem, formerede i en Halvbue med fremskudte Fløje, saa at de overfløjede de danske Eskadroner og angreb dem bagfra. I samme Nu forlod de danske Ryttere deres Officerer og flygtede trods disses Tilraab til Aaen. Flugten blev bestandig vildere, fordi Hestene tog Magten fra Rytterne. Disse delte sig, saaledes at den største Del gik over Kjeflinge Aa ved Krudtmøllen, medens mindre Hobe passerede den ved Fladmandsvad og nordfor Svenstorp. Da alle trængte paa ved Overgangsstederne for at komme over, brast Isen paa enkelte Steder, saa at en Del af de Flygtende druknede. Det varede noget, inden Svenskerne, der ikke var saa godt beredne som det danske Rytteri, kunde vinde med, og derfor kom det kun til Kamp med de bageste danske Ryttere.

Under Flugten opholdt Sandberg sig bestandig nærmest Fjenden, men hans Forsøg paa at faa Rytterne standset viste sig umulige. Ved det afbrændte Hoby svarede han Ritmester Bugenhagen paa en Bemærkning af denne om Nødvendigheden af at faa Eskadronerne samlet, at »Generalen maatte være forude«. Han maa dermed have ment General Carl Arenstorff, der som haardt saaret havde forladt Valpladsen og maatte formodes at være paa Vejen til Landskrona. Det var da Sandbergs Haab, at det vilde lykkes Carl Arenstorff gennem sin Autoritet at faa de Flygtende til at staa. Sandberg var en af de sidste, der gik over ved Krudtmøllen.

Under Forfølgelsen havde Svenskerne delt sig efter de forskellige Overgangssteder, som Fjenden benyttede. Men, da de naaede Aaen, blev Forfølgelsen standset. Terrænet mellem Lejren og Aaen var dog endnu ikke renset. Fra dansk Side havde man søgt at bringe en Del af Trosset i Sikkerhed, men Svenskerne opdagede Transporten og bemægtigede sig den. Heller ikke Lejren var renset. Her fandtes endnu en Del, der var bleven tilbage paa Flugten, og en Del Syge, som man havde været nødt til at efterlade. Ikke faa af de svenske Ryttere kunde ikke modstaa Fristelsen til at plyndre Lejren og begav sig uden Tilladelse derhen. Det førte til en Kamp, hvorved de efterladte Syge blev kaputerede, men nogle af de danske Ryttere slap bort, og de medbragte det svenske Livregiments Pauker, der blev erobrede under Kampen i Lejren. Men alle disse Omstændigheder førte til, at den forfølgende svenske Styrke var spredt over et stort Terræn og behøvede Tid for at blive samlet.

Ved den sidste Kamp med det flygtende Rytteri var Generalløjtnant Fersen bleven saaret i Ansigtet af 2 Kugler. Han blev kørt bort fra Valpladsen, men under Transporten til Malmø stødte han paa en dansk Rytterstyrke under Oberstløjtnant Schwanwedel, der vendte tilbage fra en Expedition mod Malmø. Schwanwedel tog Fersen til Fange og bragte ham til Landskrona.

Fra svensk Side blev der given Ordre til at samle Styrken, og under denne Samling synes man ikke at have været opmærksom paa, at mindre danske Afdelinger fra andre Dele af Valpladsen søgte tilbage til Aaen og passerede den. Da den svenske Styrke var bleven samlet, begyndte Kongen at faa Øjet op for det Farlige i Situationen. Man var over 1 Mil fra Kamppladsen og fuldstændig uvidende om, hvad der var bleven af den øvrige svenske Hær. Kongen sammenkaldte derfor de højere Kommanderende til et Krigsraad.

Meningerne var delte. Nogle vilde fortsætte Forfølgelsen hinsides Aaen, andre vilde, at der skulde gives Mandskabet Frihed til at plyndre den danske Lejr, men de Besindige, og deriblandt Oberst Nils Bjelke, ansaa det rigtigst at vende tilbage til Lund for at se, hvad der var bleven af den øvrige Hær. Kongen sluttede sig til disse og befalede, at Marchen skulde tiltrædes til Lund, samt at 3 Eskadroner skulde blive tilbage for at observere Aaen og dens Overgangssteder. Da Hestene var overanstrængte, befalede Kongen endvidere, at Marchen skulde foretages i Skridt.

Kolonnen var ikke kommen langt, før den blev forstærket med 2 Eskadroner af Budbergs finske Dragoner, som det var lykkedes at faa samlet, og den talte nu ialt 9, men kun svage Eskadroner.

Marcheretningen gik i en Linje paa Lund, midtvejs mellem Stångby og den danske Lejr.

Da Kolonnen kom ud for Lejren, saaes en Rytter nærme sig i fuldt Firspring. Det var den svenske Hofmarskal Rosenhane, der bragte Efterretning om, at den svenske venstre Fløj havde lidt et fuldstændigt Nederlag. Lidt senere ankom Oberst Erik Dahlberg. Han havde ikke mindre Fart og meddelte, at det svenske Centrum var bleven nødsaget til at trække sig tilbage.

Den Sejr, paa hvilken Carl XI troede, syntes altsaa at skulle ende med et Nederlag, og dog tabte han ikke Modet. Han besluttede at opbyde alt for at fremkalde et Omslag. Men, da han ikke vidste, hvorledes Forholdene havde udviklet sig, efter at Rosenhane og Dahlberg havde forladt Tropperne, maatte Fremrykningen foretages med en vis Forsigtighed, indtil man fik Klarhed. Foreløbig rettedes Marchen paa Valkærra.

Kampen i Centrum fra Kl. 10½ til Kl. 12½.

Det svenske Centrum havde været ude af Stand til at følge den højre Fløjs hurtige Bevægelser, og derfor var Afstanden bleven større, end den skulde være. Hertil kom, at Defileringen gennem Valkærra tog mere Tid end paaregnet. Efter at den var sket, fortsatte Generalløjtnant Schultz Marchen, men pludseligt opdagede han, at Têten af det danske Fodfolk var paa Veje til at komme op i Højde med hans Tête, og derved blev han nødt til at tage Stilling. Han lod derfor svinge ind til Venstre, saa at han kom til at staa med sin første Træfning paa Bakkedraget mellem St. Liberts Høj (Sliparemøllan) og Valkærra, højre Fløj ved nævnte Høj. Kanonerne blev trukne frem i første Linje, og anden Træfning stillede sig bagved i Træfningsafstand.

Saasnart det danske Centrum var bleven alarmeret, rykkede det træfningsvis ud af Lejren. Da Generalmajor J. Schack kom udenfor denne med 1. Træfning, lod han den svinge til Venstre om en Bakke, der ligger V. for Lejren, og rykkede saa frem langs et Gærde, der i sin Fortsættelse løber langs med Chausséen. Da han saae det fjendtlige Centrum i Bevægelse paa denne gennem Valkærra, forcerede han Marchen, saa at alt rykkede frem, »saa stærkt Musketererne kunde løbe«. Da Svenskerne svingede ind og tog Stilling, svingede ogsaa Schack ind, saa at hans 1. Træfning fik en paralel Stilling bag Gærdet. Begge Parter skiltes af en Fordybning, hvori der flyder en Bæk, der dog ikke dannede nogen Hindring for Frem-

kommeligheden, og den indbyrdes Afstand var 300 Alen. Efter Indsvingningen trak Schack sine Kanoner frem, og der begyndte en gensidig Kanonade.

Oberst Cicignon, der kommanderede den danske anden Træfning, kunde først komme frem paa den Plads i Lejren, hvorfra Afmarchen skulde finde Sted, efterat Schack var afmarcheret. Han havde derfor ondt ved at vinde med og kunde, da han kom ud i Terrænet, ikke strax se den Retning, første Træfning havde taget, paa Grund af den omtalte Bakke. Men han fandt sig dog til Rette i god Tid, saa at han, da Kanonaden var begyndt, indtog sin Plads bag første Træfning. Foreløbig raadede han kun over 5 Batailloner, fordi de 3 Matrosbatailloner stod »afsides« ved Svenstorp, da Alarmeringen skete, og de var endnu ikke stødte til.

Da det danske Artilleri var overlegent, varede det ikke længe, før de svenske Kanoner blev bragte til Taushed, og de danske rettede saa Ilden mod det svenske Fodfolk. Dette led saa betydeligt, at Generalløjtnant Schultz kun havde Valget imellem at gaa tilbage for at søge sig en anden Stilling eller rykke frem for at kaste Fjenden. Han valgte Angrebet.

Næppe saae Schack Svenskerne rykke frem, før han sendte sine Tropper til Modangreb. Begge Parter var altsaa i Bevægelse. Schacks første Træfning skød først, men Svenskerne svarede ikke, før de naaede ind paa 80 Skridt. Saa vexledes et Par Salver, og derpaa skete Indbrudet. I begge Hære tjente mange krigserfarne Officerer, og de udtalte efter Slaget, at en blodigere Kamp end den, der nu opstod, havde ingen af dem deltaget i.

De to svenske Gardebatailloner, der havde den yderste højre Fløj, havde Dronningens Livregiment til Modpart. Det blev tvunget til at gaa tilbage og rev Bataillonen Pløn, der stod i 2. Træfning, med sig. Den tredie Bataillon af den svenske Garde kom til at kæmpe med Weyhers Regiment. Bataillonen begyndte at vakle, da den fik den første Salve. Regimentschefen, Oberst Gyllenstjerna, satte sig derfor i Spidsen for den. Men han blev haardt saaret, segnede af Hesten og laa paa Valpladsen blødende af mange Saar, netop som de øvrige Afdelinger af det danske Centrum gik frem med det blanke Vaaben og tvang alt, hvad det havde foran sig, til at vige. Kongens Livregiment, der, efterfulgt af Bataillonen Lütken, havde den danske højre Fløj, udmærkede sig særligt og kastede Norlands, Nerikes og Helsinge Regimenter, som det havde ligeoverfor sig; men under Forfølgelsen kom Livregimentet og Bataillonen Lütken saa langt ud til Højre, at de ikke havde Forbindelse med de øvrige

danske Bataillonner. Prins Georgs Regiment søgte derfor at forlænge Fronten til Højre, men derved opstod der et Hul eller et svagt Punkt mellem det og Bataillonen Stuart.

Ved Angrebet lykkedes det at erobre Svenskernes Kanoner. De angives af disse til 8, af Erobrerne til 10—12. Oberst Ashton, der var Svenskernes højstkommanderende Artilleriofficer, faldt. Det var Bataillonner af Weyhers, Cicignons og Lützows Regimenter, der erobrede Kanonerne. Disse blev strax vendte, betjente af Oberstløjtnant Hans Stensøn, Kaptajn Brincks af Bataillonen Lützow, Generaladjutant Major Puttkamer og »adskillige andre«; de afgav 20—30 Skud.

Generalmajor Schack besatte derefter det Bakkedrag, paa hvilket Svenskerne havde staaet inden Angrebet, og trak sin Kanoner frem for at beskyde de vigende Svenskere. Disse trak sig tilbage til Dalsænkningen Ø. for Nøbbeløf.

Da Generalmajor Mortaigne, der kommanderede den svenske 2. Træfning, havde set de to svenske Gardebataillonner kaste Dronningens Livregiment og opdagede. at de førte en isoleret Kamp, vilde han komme dem til Hjælp. Han befalede derfor de 3 Eskadroner, der dannede hans højre Fløj, at rykke frem; men det viste sig umuligt at faa Mandskabet til at lystre Ordren. Da opdagede han det svage Punkt, der var mellem Bataillonen Stuart og Prins Georgs Regiment, og han besluttede at benytte sig heraf for at bringe Hjælpen paa en anden Maade. De 3 Eskadroner, der dannede hans venstre Fløj, fik derfor Befaling til at rykke frem gennem det svage Punkt i den danske Linje samt at søge at generobre de tabte Kanoner. De rykkede frem, og de fik en uventet Understøttelse.

Som omtalt sendte Carl XI, da han gav sig til at forfølge den slagne danske venstre Fløj, Oberst Erik Dahlberg med 2 Eskadroner til sit Centrums højre Fløj. Undervejs stødte Dahlberg paa de 2 Eskadroner af Budbergs finske Dragoner, der var blevne splittede ved Kampens Begyndelse, men som det nu var lykkedes Oberst Grev Carlsøn at faa samlet. Med disse 4 Eskadroner besluttede Dahlberg at angribe Dronningens Livregiment og Bataillonen Pløn i venstre Flanke og Ryggen.

Medens dette skete, var Oberst J. Bülow paa Vejen for at naa den danske højre Fløj. Men, siger han i sin Beretning, »da vi ikke var langt borte fra denne, saae vi nogle fjendtlige Eskadroner, der endnu ikke havde været i Drabning, men afgivne til Bagagen, til Højre for os (det var Mortaignes 3 Eskadroner) og andre (det var Dahlbergs 4 Eskadroner) som forinden forfulgte vor venstre Fløj, som

havde mærket vor Hensigt, fra Venstre og bagfra. Vi var saaledes afskaarne og blev nødte til at gaa over Aaen og følge efter de andre« ɔ: den slagne venstre Fløj).

Da Generalmajor Mortaigne rykkede frem, detacherede han 30 Dragoner for at erobre Kanonerne, og med sin Hovedstyrke brød han igennem mellem Prins Georg og Stuart, hvorved en af Prins Georgs Bataillioner skal være bleven reden ned. Derpaa angreb han Oberst Cicignons Træfning i højre Flanke og bagfra.

Cicignon havde kort forinden været fremme i første Træfning og befalet Bataillonen Croy at afgive Bedækning til Kanonerne. Hans Hest, der forinden var saaret, blev ved denne Lejlighed skudt, og han begav sig derfor tilbage for at faa en anden Hest. Da jagede de 30 svenske Dragoner mod Kanonerne. Løjtnanten, der kommanderede Bedækningen, spurgte Bataillonens Major, Oberstløjtnant Brünnigker, om han skulde fornagle Kanonerne, men fik til Svar: »Lad Kanonerne og skyd paa Fjenden!« Men netop som Løjtnanten vilde give Befaling dertil, gjorde saavel Bedækningen som Bataillonen Croy omkring og løb. Brünnigker begav sig strax foran Bataillonen for at faa den standset, men det blev misforstaaet, som om det var ham, der gav det slette Exempel. Bataillonen Stuart gjorde heller ingen Modstand, men blev reven med paa Flugt. De svenske Dragoner generobrede derfor ikke alene de tabte Kanoner, men de tog tillige dem, Generalmajor Schack havde ladet bringe frem.

Oberst Cicignon havde lige faaet en anden Hest og holdt foran sin Bataillon, da Mortaignes Hovedstyrke attakerede. Angrebet kom saa overraskende, at der kun blev levnet Tid til at afgive 2 Salver, hvoraf Bataillonen Bülow afgav den ene knælende. Men saa brød ikke alene Mortaignes, men ogsaa Dahlbergs Eskadroner ind i de danske Bataillioner, og der opstod en stor Uorden, som forøgedes ved, at Bataillonerne Croy og Stuart flygtede ind mellem de Kæmpende. Under Forvirringen blev Oberst Cicignon med en Del Officerer og henved 200 Mand af forskellige Regimenter skilt fra de andre Tropper og kom til at staa i en Fordybning, omringet af Fjendens Ryttere og uden at kunne se de andre Tropper. Cicignon havde afsendt Generaladjutant Puttkamer for at søge Kongens Livregiment og Bataillonen Lütken og faa dem til at bringe Hjælp. Men, da Hjælpen udeblev, saae Cicignon ingen anden Udvej end at gaa tilbage mod Kjeflinge Aa. Under Tilbagegangen maatte han slaa sig gennem det svenske Rytteri, og, da han naaede Aaen og passerede dene, fik han flere Mand skudt. Cicignon medførte 2 svenske Estandarter, som han havde ladet sin Tjener opsamle paa Valpladsen.

Christian V var Øjenvidne til en Del af disse Begivenheder. Han holdt bag Centrums venstre Fløj og »formanede Fodfolket« til at staa. Men, da det svenske Rytteri angreb, da Kongen saae, at »nogle Bataillonner blev kastede over Ende«, og »da han næsten var omringet af Fjenden«, besluttede han at begive sig til den højre Fløj. Men, hvad der var umuligt for Oberst J. Bülow og Oberst Cicignon, maatte selvfølgelig ogsaa blive umuligt for Kongen. Han blev derfor tvungen ind i nordlig Retning, hvor han kunde gøre sig Haab om at finde den venstre Fløj, hvis denne havde efterkommet hans Befaling om at standse. Men Kongen traf ikke Fløjen, der var gaaet over Kjeflinge Aa, og derved naaede ogsaa han Aaen, som han passerede enten, hvad der er det sandsynligste, ved Rinnebækmølle eller ved Krudtmøllen. Fjenden var »i Anmarche for at disputere Passagen«, men det kom ikke til Kamp.

De svenske Rytterangreb var komne meget overraskende, og alle Beretninger, svenske som danske, er enige om, at det kun varede meget kort, inden Derouten indtraadte ved de danske Bataillonner. Bülows, Cicignons og Kongens Tilbagegang maa derfor være sket omtrent ved Middagstid.

Begivenhederne havde tvunget Generalmajor Schack til at trække hele Centrum tilbage. Under Tilbagegangen blev han angreben af Generalløjtnant Schultz, der, saasnart han saae Virkningen af Rytteriets Angreb, strax var rykket frem. Men, da Schack naaede det Gærde, fra hvilket han begyndte Kampen, gjorde han Holdt, og her fik han i Hast bragt saa megen Orden til Veje, at Svenskerne, da de rykkede mod Gærdet, blev modtagne af en saa hæftig Ild, at de maatte tage Stilling paa Bakkedraget ved Landevejen, og Kampen blev staaende. Men den fik en brat Ende. Thi pludseligt saae Generalløjtnant Schultz først enkelte svenske Ryttere saa større og mindre Rytterhobe, der kom flygtende fra Egnen ved Valkærra, og snart kom han til Overbevisningen om, at den svenske venstre Fløj. som havde kæmpet der, maatte være slaaet. Han tiltraadte derfor et saa overilet Tilbagetog i Retning af Nøbbeløf, at han ikke alene efterlod de erobrede danske, men ogsaa sine egne Kanoner.

Saasnart Generalmajor Schack saae dette, fulgte han efter, til han naaede Svenskernes forladte Stilling, hvor han blev staaende for at afvente Ankomsten af den danske højre Fløj. De 3 Matrosbataillonner synes at være indtrufne paa dette Tidspunkt.

Klokken maa den Gang have været $12\frac{1}{2}$.

Kampen mellem den danske højre og den svenske venstre Fløj.

Da Generalløjtnant F. Arenstorff kom ud af den danske Lejr, saae han den svenske venstre Fløj i Marchekolonne umiddelbart N. for Valkærra. Kun én svensk Eskadron — Hagedorn — havde den Gang passeret nævnte By. Arenstorff benyttede sig af Forholdene.

Han lod strax sine 25 Eskadroner opmarchere i Slagorden, saa at de fik Front mod Sydvest, og med Valkærra som Direktionspunkt for sin yderste venstre Fløj satte han i Trav for at angribe Svenskerne.

Generalløjnant Galle, der kommanderede Svenskerne, havde kun 19 Eskadroner. Han saae, at Arenstorff var ham numerisk overlegen, men han havde intet Valg, Kampen maatte optages. Han lod derfor svinge ind, gjorde Front og rykkede frem.

Paa dansk Side var Ørtzens Dragoner paa yderste højre Fløj, saa kom Garden til Hest og derefter Livregimentet. Disse tre Regimenters Attake maatte ramme Burghausens finske Dragoner og Pehr Hjertas Vestgøtadal Regiment. Da Galle indsaa, at den største Fare truede paa dette Punkt, begav han sig derhen, og, da begge Linjer i fri Trav nærmede sig hinanden, var han i Spidsen for en af Hjertas Eskadroner. Men ved en af de første Salver blev Galle dræbt, og Fløjen var saaledes uden Fører. Burghausens Finner blev strax omgaaede; de sprang af Hestene og kæmpede til Fods, men desuagtet trængtes de mere og mere sammen. Pehr Hjerta opbød alt for at skaffe dem Luft, men han blev haardt trængt af Livregimentet. Oberst Mellins finske Ryttere, der kæmpede til Højre for Hjerta, blev samtidig angrebne med stor Kraft af Oberst Levetzow med 2. sællandske nationale Regiment og kort efter overfløjede af Duncans og Rantzaus Regimenter.

Efter en rasende Modstand blev Burghausens Dragoner omringede og tilintetgjorte af Ørtzen, Garden til Hest og Livregimentet. Oberst Burghausen blev dødelig saaret, 8 af hans Officerer faldt, 6 Officerer blev saarede, og Resten af Regimentet blev hugget ned for Fode. Nils Bjelke fortæller derom, »og var ingensteds saa mange Døde at se, som da disse Finner blev kaputerede.«

Den svenske første Træfning var saaledes hurtig ødelagt. For at hjælpe dens Rester tilbage, gik Oberst Lichton frem med Adelsfanen og Oberstløjtnant Wachtmeister med Enkedrottingens Livregiment. Men trods al udvist Tapperhed maatte de vige, thi dels var Overmagten paa dansk Side for stor, og dels vejede det med, at Tropperne blev førte med stor Dygtighed af Træfningskommandørerne, Generalmajorerne Meerheim og Rantzau.

Svenskernes Tilbagegang skete i stor Uorden, til de naaede

Gærdet S. for Valkærra, hvor de søgte at faa bragt Orden til Veje. Tabet havde været meget betydeligt. De Eskadroner af Burghausens Regiment, der havde haft Plads paa yderste venstre Fløj, existerede ikke mere. Af Hjertas Regiment var Chefen, Majoren og 2 Ritmestre haardt saarede, og Oberstløjtnanten samt 2 Ritmestre faldne. Oberst Lichton havde faaet den ene Arm skudt itu og adskillige Kugler i Livet; Oberstløjtnanten og 3 Ritmestre af hans Regiment faldt. Enkedrottingens Livregiment mistede Majoren og 2 Ritmestre.

Den danske Beretning nævner dem, der særligt udmærkede sig under denne Del af Kampen. Generalmajorerne Meerheim og Rantzau fremhæves for deres Tapperhed og Dygtighed som Træfningskommandører. Garden til Hest roses, fordi den attakerede 12 Gange. Obert Levetzow fremhæves ikke alene for den Dygtighed, hvormed han førte sit Regiment, men tillige fordi han med egen Haand havde nedlagt 20 Fjendtlige. Han havde dog sin Overmand, thi om Generalmajor Meerheim siger Beretningen, at han »efter sin Sædvane« nedlagde 20 med egen Haand.

Hvis den Rytteraand havde levet i Generalløjtnant Arenstorff, som fandt sit Udtryk i den Instrux, som Carl XI gav, da han satte sin anden Træfning ind, vilde Arenstorff have befalet sine Regimenter at følge umiddelbart efter Fjenden, »hænge i« og forhindre ham i at samle sig og tage Stilling. Var det sket, vilde Slaget have været afgjort paa dette Tidspunkt ɔ: omtrent ved Middagstid. Men Arenstorff begik den store Fejl at blive staaende N. for Valkærra, for at Regimenterne kunde ordne sig. Derved skaffede han Svenskerne Pusterum og gav dem Tid til at ordne sig til fornyet Kamp.

Marquis de Feuquières havde om Morgenen opholdt sig ved den svenske højre Fløj. Da han saae Baranoffs Ryttere flygte, begav han sig til Centrum og venstre Fløj. Her var han Øjenvidne til Svenskernes Tilbagetog og Nederlag. Han betragtede derfor Slaget som tabt, begav sig til Malmø og afsendte en Indberetning derom til Ludvig XIV. — Alt, hvad Feuquières førte med sig af Heste, Bagage, Sølvservice o. s. v. blev erobret af Oberstløjtnant Schwanwedel.

Johannes Gyldenstjerna, en Del af det svenske Hofpersonale samt Kancelliet fulgte med Feuquières til Malmø, og det varede ikke længe, før Vejen til denne By var fyldt med Saarede og Maraudører samt med højere Officerer, der ikke havde nogen Kommando. Alle fortalte om det tabte Slag, og Efterretningen derom bredte sig til alle Sider.

Generalmajor Schønleben overtog efter Generalløjtnant Galles Død Kommandoen over den svenske venstre Fløj. Saasnart det var

lykkedes ham at faa samlet nogle Eskadroner, satte han sig i Marche langs Gærdet, til han naaede Centrum, hvor han lod Eskadronerne tage Stilling paa højre Fløj. Oberstløjtnant Wachtmeister samlede den øvrige Del af den slagne Fløj og førte ogsaa den til Centrum. Efter at hele Styrken var bleven samlet, overtog Generalløjtnant Schultz Kommandoen og lod den sætte sig i Marche langs Gærdet for at naa tættere ind til Lund. Men, da de danske Tropper ikke forfulgte, fandt han det rettest paany at gøre Holdt for at faa tilvejebragt en regelmæssig Slagorden. Hele Rytteriet blev formeret i 18 Eskadroner, der med Halvdelen placeredes paa hver af Centrums Fløje, og Fodfolket, der dannede Centrum, samledes i 5 Bataillioner. Generalmajor Schønleben og Oberst Gyntersberg fik Kommandoen paa højre, og Oberst Welling og Oberstløjtnant Wachtmeister Kommandoen paa venstre Fløj. I Centrum førtes Kommandoen som tidligere af Generalerne Schultz og Mortaigne. Da det var sket, satte Svenskerne sig i Marche paa Lund; men nu greb Generalløjtnant Arenstorff ind.

Arenstorff var, efter at have faaet sine Regimenter ordnet ved Valkærra, afmarcheret til det danske Centrum. Der blev saa formeret en Slagorden med Rytteriet paa Fløjene, men om dens Enkeltheder vides intet. Dermed hengik $\frac{3}{4}$ Time. Saa rykkede Arenstorff efter Svenskerne for at forhindre dem i at naa Allehelgensbakke, hvad han formodede var deres Hensigt. Svenskerne blev derved tvungne til at gøre Holdt og optage Kampen.

Hovedstyrkernes Kamp med hinanden fra Kl. 1—3.

Det danske Artilleri havde taget Stilling paa Galgebakken, men Ilden gjorde ingen Virkning, fordi Afstanden var for stor. Kampen rasede navnlig ved Foden af St. Liberts Høj. Svenskerne opbød alt for at standse Fjendens Fremrykning, navnlig gik den svenske Garde, hvis Chef var bleven funden blødende paa Valpladsen og bragt tilbage, i Spidsen som et lysende Exempel. Den greb Offensiven, rykkede over Landevejen og kastede alt, som vilde spærre den Vejen, men den smeltede bestandig mere og mere sammen. Andre svenske Infanteriafdelinger fulgte dens Exempel. Men det svenske Rytteri paa højre Fløj blev kastet af det danske, og derved blev Gardens Stilling umulig. Den maatte opgive de vundne Fordele og vilde have haft ondt ved at komme tilbage, hvis den ikke havde faaet en uventet Hjælp.

Som det vil erindres, havde Carl XI ladet en Eskadron blive

tilbage ved Lund for at bevogte de tagne Fanger. Den bestod af skaanske Dragoner under Oberstløjtnant Gås. Da Obersten saae, at Garden var i Fare, gik han frem til Attake i det danske Rytteris venstre Flanke, og derved skaffede han Garden Luft. Men, da den danske Hær kort efter udførte en Frontforandring til Venstre, hvorved den overfløjede Svenskerne, maatte disse gaa tilbage til en Stilling, hvis højre Fløj stod foran Allehelgensbakkens nordvestlige Fod, og hvis Linje gik tæt foran Lund med Front imod Nord. F. Arenstorff lod den danske Hær følge efter, saa at den fik en paralel Stilling med Front imod Syd, men istedenfor at forfølge gjorde han Holdt. Atter indtraadte der en Kamppause, der paa begge Sider blev benyttet til at ordne Tropperne.

Paa dansk Side følte man sig den Gang overbevist om, at Hovedarbejdet var gjort, saa at det kun gjaldt det sidste Fremstød for at opnaa Svenskernes fuldstændige Nederlag. For at forberede dette Angreb blev Artilleriet trukket frem til St. Liberts Høj, men inden det begyndte at beskyde Fjenden, lod F. Arenstorff det skyde 3 Gange dansk Løsen som Tegn for den slagne danske venstre Fløj paa, at Slaget var vundet.

Klokken var dengang 3 Eft.

Efter at Løsnet var givet, begyndte de danske Kanoner at beskyde Svenskerne. Disse havde ingen Kanoner at svare med; deres Tab voxede betydeligt, og hvert Haab om Frelse syntes udelukket.

Men netop i det Øjeblik, da F. Arenstorff vilde give Befaling til Fremrykning, opdagedes fra St. Liberts Høj Tropper, der nærmede sig fra Valkærra. En mindre Styrke blev sendt frem paa Rekognoscering. Den vendte tilbage med Melding om, at Tropperne var Svenskere, men at deres Styrke kun var ringe.

Slutningskampen.

Den Styrke, der nærmede sig, var Carl XI med Drabanterne, Livregimentet, Drakes, Rhenskølds og Budbergs Rytteri, ialt 9, men stærkt sammensmeltede Eskadroner. Kongen havde fra Valkærra set, at den svenske Hovedstyrke var trængt op imod Lund. Hvor liden Sandsynlighed der end var for at vende Slagets Udgang, saa havde han intet Valg; han maatte gøre Forsøget. Styrken opmarcherede paa Linje med et Stengærde paa højre og et Kær paa venstre Fløj og rykkede saa frem for at komme udenom den danske højre Fløj og naa den svenske Hovedstyrke.

Men General Arenstorff havde erkendt Nødvendigheden af at

standse denne Fremrykning. Han sendte derfor enten hele sit Rytteri eller i alle Tilfælde Størstedelen deraf »i fuld Marche« mod Fjenden. Svenskerne rykkede frem i Skridt. De danske Ryttere maatte under Fremrykningen passere en Bakke; det førte til en Deling. I samme Øjeblik Svenskerne saae dette, gik de frem til Attake, og Carl XI benyttede Lejligheden til, ledsaget af Ascheberg, Dahlberg og en Drabant, at jage gennem Aabningen for at naa sin Hovedstyrke. Svenskernes venstre Fløj blev kastet og forfulgt af 4 danske Eskadroner, men til Gengæld kastede Nils Bjelke med de andre Eskadroner Resten af det danske Rytteri tilbage mod et Gærde, der var besat af dansk Fodfolk. Dette standsede Svenskerne. De 4 danske Eskadroner, der havde forfulgt, vendte om, men Nils Bjelke gjorde Front imod dem, tvang ogsaa dem til at søge bag Fodfolket og forfulgte dem saa hæftigt, at hans og de danske Ryttere var blandede sammen, da de naaede det danske Fodfolk. Dette blev bragt i en saadan Uorden, at det ved Afgivelsen af Ilden gjorde sine egne Tropper større Skade end Svenskerne.

Attaken havde medtaget det svenske Rytteri i højeste Grad. Drabanterne talte nu kun 2 Officerer og 50 Mand. Af Livregimentet var kun Nils Bjelke, 2 Ritmestre, 2 Løjtnanter, 1 Kornet og Halvdelen af Mandskabet tilbage, og de øvrige Eskadroner havde ikke lidt mindre. Bjelke samlede Mandskabet af sit eget Regiment i én Eskadron og fik Resten af Rytteriet til at slutte sig til.

Under Rytterkampen havde den danske Hær foretaget en Frontforandring bagud, saa at den stod ved Lund-Valkærravejen med Front imod Vest.

Fra den svenske Stilling foran Lund havde man opdaget, at en Del af den danske Hær tog Front imod Nord og gik frem i denne Retning. Kort efter hørtes en stærk Skydning. Man tænkte sig strax Muligheden af, at det var Carl XI, der kom til Hjælp, og det varede ikke længe, saa fik man Vished. En lille Ryttertrop kom jagende frem mod Fronten. Pludselig opdagede man, at det var Kongen med et lille Følge. Han blev modtagen med endeløs Jubel. Næppe ankommen, gav han Befaling til Fremrykning.

Det svenske Rytteri jagede forud, og selv satte Kongen sig i Spidsen for den Del deraf, der dannede højre Fløj.

Nils Bjelke havde paa dette Tidspunkt faaet ordnet sit Rytteri. Han havde set, at det danske Rytteris Hovedstyrke var bleven formeret og syntes at have til Hensigt at gaa imod ham. Dette var foruroligende, men Faren forøgedes ved, at en Rytterstyrke, som han ansaa for at være dansk, saaes til Venstre, bevægende sig henimod

det danske Rytteris Hovedstyrke. Var dette rigtigt, og han blev angreben, vilde hans Stilling være fortvivlet. Da opdagede han til sin store Glæde, at Rytterstyrken til Venstre førtes af Carl XI, og at den jagede frem til Attake. Bjelke fulgte øjeblikkelig Exemplet, og det varede ikke længe, saa kom Generalerne Ascheberg og Schultz til med den øvrige Hær. Den danske Hær saae sig derfor pludselig angreben i begge Flanker og Ryggen.

Begivenhederne fra det Øjeblik, man paa dansk Side opdagede Tropper under Fremrykning fra Valkærra, var fulgte paa hinanden Slag i Slag. Arenstorff, der betragtede Slaget som vundet, blev derved bragt ind i en Situation, som der hørte overlegen Dygtighed til at redde sig ud af, men den besad han ikke. Nu, da det gjaldt om at handle i en Fart, stod han raadvild, og inden han fik taget nogen Beslutning, var han angreben fra alle Sider. Derfor varede det kun et Øjeblik, før den danske Styrke var trængt sammen i en uordnet Hob, saa at Kanonerne ikke kunde komme til Skud, og kun den mindste Del af Tropperne kunde finde Plads til at forsvare sig. Om der tillige, som en af de danske Beretninger fortæller, var Mangel paa Ammunition, skal være usagt, men Muligheden deraf lader sig i alle Tilfælde ikke benægte. Omvendt var Svenskerne udviklede paa Linje, saa at de overalt kunde gøre den fulde Brug af deres Styrke og Vaaben, og deres Beretninger taler ikke om Ammunitionsmangel. Nils Bjelke var med sin og en af Baranoffs Eskadroner kommen ind i de 3 Matrosbataillioner. De haandterede disse, ifølge Bjelkes egen Beretning, »saa at Gud maa sig derover forbarme«. Der var ikke Tale om Pardon; Matroserne mejedes ned for Fode, indtil Carl XI kom til og raabte til sine Soldater: »For Guds Skyld giv Pardon«. Men den Gang var der ikke mange af Matroserne tilbage.

Det Øjeblik kom, som maatte komme for den danske Hær. Da Soldaterne opgav Haabet om Frelse, søgte de, først enkeltvis senere i større eller mindre Trops at redde sig ved Flugten. Lidt efter lidt smittede dette Exempel de øvrige. Men der var dog en Elite, der holdt ud til det sidste og trak sig ordnet tilbage. Den bestod af henved 400 Mand af Kongens Livregiment under Oberst Bibow og en Del Ryttere af Levetzows Regiment, hvilke kæmpede til Fods under Levetzows Føring. Denne Styrke trak sig kæmpende tilbage til Valkærra, hvor den tog Stilling mellem Gaardene og Husene og standsede de forfølgende Ryttere. Da det svenske Infanteri kom til, trak Bibow sig tilbage til Kirkegaarden, der var omgiven af et meget højt Stengærde, hvilket strax blev besat. Da Svenskerne

manglede Stiger; kunde de ikke komme over Gærdet; men de fik at vide, at Adgangen til Kirkegaarden var paa den nordlige Side, og derfor vendte de sig mod den. Oberst Bibow havde forudset, at dette vilde ske, og, da der laa nogle Bygninger, som Svenskerne først maatte passere, havde han ladet sætte Ild paa disse. Svenskerne blev derved standsede og synes at have trukket sig tilbage uden at efterlade nogen Observation. Thi skjult af Mørket og en tæt Taage lykkedes det Bibow at føre sine brave Folk tilbage til Landskrona.

Carl XI havde befalet, at den slagne Fjende skulde forfølges, men det blev ved Ordren, thi Mandskab saavelsom Heste var bragt til den yderste Grad af Anstrængelse.

Det var det svenske Livregiment og dets tapre Fører, Nils Bjelke, som var Hovedaarsagerne til, at Sejren blev vunden. I taknemmelig Erkendelse heraf omfavnede Kongen Nils Bjelke, da Slaget var endt, i Hærens Paasyn, thi »Kongens Krone havde siddet paa Nils Bjelkes Kaardespids«.[1])

Sent paa Aftenen og i Løbet af Natten naaede de sørgelige Rester af den danske Hær Landskrona, hvor de forefandt Kongen og den slagne venstre Fløj. Men mange Soldater var flygtede i andre Retninger, og af dem naaede en Del til Christianstad.

Den danske venstre Fløjs Flugt til Landskrona.

Da den slagne Fløj kom over Kjeflinge Aa, blev den ikke længere forfulgt. Men de, der var forrest, vedblev at jage afsted, og den Omstændighed, at Overgangen var sket paa forskellige Steder, førte til, at de Flygtende naaede Landevejen ttl Landskrona til forskellige Tider, saa at der var lang Afstand mellem de Forreste og de Bageste. Skulde Flugten standses, maatte det ske fra Têten, men Officererne havde af naturlige Grunde holdt sig tilbage, og deres Heste var saa anstrængte, at det var vanskeligt for dem at naa frem. Desuagtet blev der fra deres Side gjort alt muligt for ved Tilraab at faa Mandskabet til at staa, ligesom der af Trompeterne uafbrudt blev blæst Signalet Holdt. Men intet hjalp, fordi Skrækken endnu sad i Blodet.

General Sandberg var blandt de Sidste, der gik over ved Krudtmøllen. Kommandoen var gleden ud af hans Haand, og han kunde som enkelt Mand intet udrette, naar Regimentsofficererne ikke kunde faa deres Mandskab til at staa. Men han blev uafbrudt blandt de Bageste.

---

[1]) Fanor och Standar. 99.

Efter Overgangen taler dog Rimeligheden for, at der ikke blev jaget slet saa stærkt paa som fra Lejren til Aaen, thi Kampen og Jageriet havde overanstrængt Hestene; derimod blev Afstanden mellem de Forreste og de Bageste ikke formindsket.

Oberst J. Bülow var den, der efter Overgangen først stødte til Sandberg med de 2 Eskadroner af C. Arenstorffs og Sandbergs Regimenter. Bülow var ikke bleven forfulgt og omtaler heller ikke, at han har maattet kæmpe, da han gik over Aaen. Derimod forklarer han, at han førte de 2 Eskadroner til Landskrona, og at de først der samledes med det øvrige Rytteri. Dette er ikke ganske korrekt. Thi de 2 Eskadroner blev, som det senere vil ses, hos Sandberg; derimod omtales Oberst Bülow ikke af nogen af dem, der kom til at give Forklaring om, hvad der passerede mellem Kjeflinge Aa og Landskrona.

Den næste, der kom til Sandberg, var Kongen, der var ledsaget af Brockenhus Dragoner. Overgangen synes som omtalt at være sket ved Rinnebækmølle, og Kongen stødte til Sandberg lidt over halvvejs mellem dette Sted og Broen over Saxaaen paa Vejen til Landskrona.

Kongen havde forladt Centrum under Vilkaar, der varslede alt andet end godt. Han havde haabet at træffe Sandberg S. for Aaen; han traf ham N. for samme, og hans Tropper saas flygtende ad Vejen til Landskrona. Kongen befalede Sandberg at standse og samle Trops, saa godt som det var muligt. Men Sandberg havde kun faa Officerer hos sig; de andre havde han sendt forud for at faa de Flygtende til at gøre Holdt. Han forklarede derfor Kongen, at hvis det havde været muligt, vilde han have søgt at indhente alle de Flygtende og bringe Orden til Veje, men selv havde han mistet sin bedste Hest og savnede de øvrige. Kongen red saa videre ad Vejen til Landskrona, uden undervejs at give nogensomhelst positiv Ordre, rimeligvis fordi han snart kom til Erkendelsen af, at der ikke var noget at gøre. Han betragtede Slaget som tabt, thi omtrent paa det Sted, hvor han traf sammen med General Sandberg, hørte Major Grabow af Reventlows Regiment, at Kongen sagde til Overjægermester Hahn, der var i Følget, »at denne Dag var en ulyksalig Dag; det var bedst, at de gik langsomt (sacht) til Landskrona«.

Da Kongen forlod Sandberg, lod han Brockenhus Dragoner blive tilbage, og foruden dem og J. Bülows 2 Eskadroner lykkedes det at faa samlet 2 Eskadroner af Kruses Regiment. Med denne lille Styrke blev Sandberg staaende, maaske i Haab om at det skulde lykkes Kongen at faa det flygtende Mandskab til at gøre Gavn og vende om.

Men, da Sandberg ikke blev forstærket, trak han sig tilbage og stillede sig foran Broen over Saxaaen, hvor Vejen gaar af til Anneløf.

Her ankom kort efter den haardtsaarede General Carl Arenstorff. Hvor og naar Generalen er passeret Aaen, vides ikke. Da han naaede Sandberg, var han ledsaget af Kaptajnløjtnant Esemann af sit eget Regiment og desuden af Løjtnant P. A. Pulow, som var stødt til undervejs og havde faaet Befaling til at blive hos Generalen. Denne udtalte for Sandberg sin Misfornøjelse over, at han ikke havde været istand til at samle sine Tropper. Sandberg forsvarede sig paa samme Maade som overfor Kongen. Forinden Samtalen havde Arenstorff sendt Esemann og Pulow forud for at befale det flygtende Mandskab at standse og danne Trops. Da Løjtnant Pulow var kommen et godt Stykke frem, traf han paa Oberst Stensøn af Rytteriet, der var kommen over med Kongen, og som, medens denne fortsatte Ridtet til Landskrona, var bleven tilbage og red sammen med Major Grabow og Ritmester Bugenhagen. Da Pulow bragte de to sidstnævnte Officerer Generalens Ordre, fik han til Svar, at Kongen havde givet Befaling til at gaa tilbage til Landskrona. Dog samlede Grabow og Bugenhagen noget Mandskab, med hvilket de gjorde Holdt, da de naaede en Stilling. Pulow red tilbage for at bringe General Arenstorff Melding, og Oberst Hans Stensøn fulgte med.

I Mellemtiden havde Sandberg ladet den Styrke, han havde hos sig, passere Broen og tage Stilling bag den. Selv opholdt han sig paa Broen. Nu stødte Oberst Cicignon til. Han var kommen over Aaen med 26 Officerer og 200 Mand, og, saasnart han traf paa Sandberg, opfordrede han ham til at rykke frem. Sandberg svarede, at de fleste af hans Officerer var faldne. Cicignon tilbød derfor at stille de Officerer, han medbragte, i Spidsen for Eskadronerne. Under denne Samtale kom Oberst Hans Stensøn forbi. Cicignon udtalte sig paa samme Maade overfor ham, hvad der gav Stensøn Anledning til at erklære, at han gerne vilde gaa med til højre Fløj. Denne Erklæring har stor Betydning, thi den vidner om, at saavel Cicignon som Oberst Stensøn, der med Kongen havde overværet den Del af Kampen i Centrum, da de Danske blev slaaede tilbage, betragtede Slaget som tabt baade for venstre Fløjs og Centrums Vedkommende, og, naar de desuagtet vilde rykke frem, var det kun for at hjælpe den højre Fløj tilbage.

Under Samtalen mellem Cicignon og Stensøn udbredte det Rygte sig, at Kongen havde givet Befaling til, at Tropperne skulde gaa til Landskrona.

Efter at have talt med Sandberg begav General Carl Arenstorff

sig til Anneløf, hvor han blev forbunden. Da han derfra begav sig paa Vej, ankom Løjtnant Pulow med Melding. Generalen passerede derefter Broen over Saxaaen, ledsaget af Esemann og Pulow samt Oberst Stensøn, som stødte til, og fulgte Vejen til Landskrona. Omtrent $\frac{1}{4}$ Mil fra Broen traf Generalen Major Grabow og Ritmester Bugenhagen. Da den sidstnævnte meddelte, at Kongen havde befalet, at alle skulde marchere til Landskrona, svarede Arenstorff, »at hvad der var Kongens naadigste Vilje og Befaling, var ogsaa hans«. Derpaa blev der given Ordre til Sandberg og Cicignon om at tiltræde Marchen til Landskrona.

Efter alt, hvad der blev oplyst ved den senere Undersøgelse, maa det betragtes som afgjort, at Kongen ikke har givet en saadan Befaling. Derimod synes Kongens Udtalelse til Overjægermester Hahn, som blev hørt af Major Grabow, hurtig at have fundet Udbredelse, og den blev udtydet som en Befaling; thi en Mængde Vidneudsagn i den Sandbergske Sag gaar ud paa, at der var bleven hørt »ein Gemurmel« eller »ein Geschrej« blandt Mandskabet om, at Kongen havde befalet, at Tropperne skulde marchere til Landskrona.

Medens General Carl Arenstorff opholdt sig hos Grabow og Bugenhagen, hørtes Kanonskydning i Retning af Lund. Nogle mente at have hørt dansk Løsen, andre at det var bleven gentaget 3 Gange, andre at de ikke kunde forstaa Betydningen, men at de frygtede for, at Svenskerne vilde lokke dem i en Fælde. General Sandberg, Oberst Kruse samt Oberstløjtnant Wortmann og Ritmester La Mare, der marcherede med den lille samlede Rytterstyrke, hørte dog ikke noget til denne Skydning, hvilket kan have ligget i Terrænomgivelserne paa det Sted, hvor de den Gang opholdt sig.

Denne Skydning kom fra St. Liberts Høj, hvorfra der, som tidligere omtalt, Klokken 3 Eft. blev given dansk Løsen for at kalde den venstre Fløj tilbage. Men, selv om Skydningen var bleven rigtigt opfattet, vilde det have været for sent at ile til, thi Tropperne, der var paa Vejen til Landskrona, var 2—$2\frac{1}{2}$ Mil fra det Sted, hvor der blev kæmpet.

Kongen, der, uden at standse sit Ridt, var paa Vejen til Landskrona, ankom dertil Klokken omtrent 4. Generalmajor Sandberg, Oberst Kruse og den Rytterstyrke, der fulgte dem, indtraf Klokken noget over 6, og Oberst Cicignon med sit Fodfolk Kl. 7. General Carl Arenstorff synes at være ankommen kort efter Sandberg.

Da Sandberg naaede Landskrona, fik han af Ritmester Krabbe af Garden til Hest Befaling til at tage Stilling mellem Kanonerne ɔ: besætte Volden. Senere fik han en ny Befaling, hvorefter han

skulde sadle op med venstre Fløj og søge Generalløjtnant F. Arenstorff, hvor han kunde »attrapere« ham. Om den første Befaling skyldtes Kongen og den sidste Carl Arenstorff, kan ikke oplyses, men Rimeligheden taler derfor. Sandberg kan ikke være kommen langt, inden han stødte paa den flygtende Hær, og med den vendte han tilbage til Landskrona.

Slaget ved Lund er et af de blodigste, som Krigshistorien kender; thi paa Valpladsen skal der være funden 8357 Lig. Det store Antal Døde skyldtes dog vistnok noget den Omstændighed, at det var umuligt at bringe de Saarede Hjælp i rette Tid, og derfor bukkede mange af dem under for Vinterkulden. For at faa de Døde samlede og begravede, blev der udskreven Bønder. Men Begravelsen skete saa skødesløst, at den maatte foretages paany i Foraaret 1677, fordi det Jordlag, der dækkede de Døde, var saa tyndt, at de atter kom til Syne.

Fra dansk Side har man ingen fuldstændig Tabsliste. Af Officerer nævnes som Faldne: Oberst Grev Holck, Oberstløjtnanterne Holstein, Jean Paul og Blichert, Majorerne Diebschütz og Erik Brockenhus samt Ritmestrene F. Gersdorff, Pultz, Reventlow og Hop.

General Carl Arenstorff, der var bleven haardt saaret, døde i Kjøbenhavn den 10. December efter Amputation. Desuden saaredes Oberst J. Brockenhus, Oberstløjtnanterne Kaas, Bibow, Schilder og Claus v. Ørtzen, Major Rugenort samt Ritmestrene Brockdorff, Prehn og Winterfeld. Hele Tabet kan anslaas til 6—7000 Døde, Saarede og Fangne. Svenskerne angiver at have fanget 167 Officerer og Ligestillede samt 1325 Underofficerer og Menige. Blandt de fangne Officerer var Obersterne Sehested og Ørtzen, der døde af deres Saar, Oberstløjtnanterne Baron Schulenburg, C. A. v. Plessen, Hans Stensøn og Dederding, Majorerne Hagedorn, Lever, Dewitz og Berger, Ritmestrene Brockenhus og S. Hopf, 27 Kaptajner, 4 Kaptajnløjtnanter, 3 Regimentskvartermestre, 44 Løjtnanter, 48 Kornetter og Fændriker, 9 Feltpræster, 6 Adjutanter m. m. Under Kampen erobrede de Danske 26 Faner og Estandarter og et Par Paukere.

Svenskernes Tab angives i »Fanor og Standar« til 2—3000 Mand, men det er sikkert altfor lavt. Generalløjtnant Galle, Obersterne Burghausen og Ashton, Oberstløjtnanterne L. Mørner, Siegroth og Lodde, Major v. d. Linde og 9 Ritmestre faldt. Generalløjtnant Fersen og Oberst Budberg blev saarede og fangne. Svenskerne erobrede 51 Kanoner, 64 Faner og Estandarter, 2 Par Paukere, en Mængde Tros- og Ammunitionsvogne samt hele den danske Lejr med dens Materiel og Hærens Arkiv. Af de erobrede Estandarter tilhørte 4

Oberst Kruses Regiment; de blev tagne paa Bagagevognene, hvortil de var afleverede, fordi Regimentet ikke var stærkt nok til at forsvare dem.

Efter endt Kamp blev den svenske Hær staaende ved Lund. Biskoppen havde, medens Slaget stod paa, truffet Anstalter til et Gæstebud for den Konge, der sejrede. Derfor mødtes om Aftenen hos ham Carl XI med sine højere Officerer. Den følgende Dag holdtes Takkegudstjeneste paa Valpladsen, og den 6. December rykkede Svenskerne ind i den danske Lejr, hvor den forefandt store Forraad af Levnetsmidler og Drikkevarer. Den 7. ankom en Bataillon Upplændinger, og 2 Dage senere Ebbe Ulfeld og Grev Pontus de la Gardie med deres improviserede Hære, der talte henved 3000 Mand.

Den 5. December holdt Christian V Mønstring over Resterne af Hæren ved Landskrona. Da han kom til højre Fløj, tog han sin Hat af og takkede Officererne og de Underordnede, fordi de havde kæmpet som ærlige Soldater, samt lovede »at have saadant udi Hukommelse. Men, da han kom til venstre Fløj, red han den forbi uden at sige et Ord« [1]).

Mønstringen kan ikke have frembudt noget opbyggeligt Skue, thi Rytteriet havde lidt meget, og Fodfolket var næsten fuldstændig ødelagt.

Frygten for, at Svenskerne skulde benytte Sejren til et Forsøg paa en Tilbageerobring af Christianstad, førte til, at Generalmajor Meerheim endnu samme Dag, den 5., fik Befaling til at afmarchere til Christianstad med Livregimentet, J. Bülows og Gotfried Rauchs Rytterregimenter samt Ørtzens Dragoner. Da Oberst Ørtzen var bleven dødelig saaret, førtes Kommandoen over hans Regiment af Major Aderkas. Disse Regimenter synes at have været de talrigste, thi efter en Styrkeliste fra Januar 1677 talte Livregimentet 379, Bülows 311, Rauchs 212 og Ørtzens 261 Mand. Samtidig blev det befalet, at hele den øvrige Hær skulde overføres til Sjælland for at reorganiseres, dog skulde Landskrona beholde en Besætning. Denne kom foreløbig til at bestaa af 1 Bataillon af Kongens Livregiment, en af fynske, en af Martin Bartholds og Bataillonen Neubauer af Bremers Regiment samt F. Arenstorffs og Levetzows Rytterregimenter samt Brockenhus Dragoner.

Generalløjtnant F. Arenstorff fik Kommandoen over alle de i Skaane værende danske Tropper med Hovedkvarter i Landskrona, og Oberst Schønfeldt, til hvem Kongen synes at have fattet en særlig

---

[1]) Sthen Jacobsen. 76.

Tillid, blev sendt som Kommandant til Helsingborg for at afløse Oberstløjtnant Georg Møller.

Efter at have ordnet disse Forhold rejste Kongen, ledsaget af Prins Georg, til Kjøbenhavn den 7. December. Han naaede Hovedstaden samme Dag «under Kanonernes Torden, til alle Indbyggeres, saavel Højes som Laves, Fornøjelse og Glæde«, saaledes fortæller i alt Fald Beretningen.

Det gjaldt nu om at dække over Nederlaget og give det Udseendet af, at den danske Hærs Tilbagetog til Landskrona var sket af frit Valg. Som Indledning blev de ved Lund tagne Faner og Estandarter saavelsom Paukerne den 12. December førte i højtideligt Optog under Paukers og Trompeters Lyd gjennem Kjøbenhavns Gader til Tøjhuset.

Men Carl XI lod høre fra sig. Han befalede, at der den 3. Januar 1677 skulde afsynges et te deum i alle Landets Kirker som Tak for Sejren ved Lund. Næppe var dette bleven bekendt, før den danske Civilguvernør i Christianstad, Christopher Lindenow, den 29. December 1676 udstedte følgende Proklamation til Præsterne i Skaane og Bleking: »Saasom Biskoppen i Lund har anbefalet Præsterne i Skaane og Bleking at celebrere en Bøn- og Bededag den 3. Januar næstkommende og da tillige gøre Taksigelse for en indbildt Sejr, som han urigtig beretter, at de Svenske skal have opnaaet ved Lund over vor allernaadigste Konge og Herre, tillades det vel Præsterne paa denne Dag, nemlig den 3. Januar, paa hvilken en dansk Bededag ogsaa er foreskreven, at afholde en almindelig Bøn- og Bededag, dog paa Betingelse af, at de ikke misbruger den saaledes paabudte Gudstjeneste til at skaffe Indgang for en urigtig og falsk Fortolkning hos den simple Mand om nogen stor Sejr, da ingen med Sandhed kan rose sig af en saadan. Skulde mod Formodning nogen Præst, i hvem det være vilde, alligevel understaa sig til at tale om en saadan indbildt Sejr eller gøre Taksigelse for den, da har vedkommende Præst uafviselig at forvente, at sligt Hykleri mod Gud og Bededag overfor den simple Mand, som derved forurettes af ham, vil blive straffet haardeligt paa ham og hans Hus med Ild og Sværd. Hvorefter enhver har sig at rette og for Skade at tage vare« [1]).

Christopher Lindenow havde dog kun søgt at hævde, at ingen af Parterne kunde rose sig af nogen Sejr. Men derved blev man fra dansk Side ikke staaende. Kongen sendte Gyldenløve en Beretning om Slaget, der var konciperet i Kongens Navn af Generalauditør

---

[1]) Martin Weibull. VI. 22.

Mejer. Denne Beretning gav Anledning til, at Vicestatholderen, Geheimeraad Jens Juel, den 21. December sendte Biskoppen i Trondhjem følgende Brev: »Saasom det har behaget den allerhøjeste Gud end ydermere at lyksaliggøre Hans Kongelige Majestæts Vaaben med en herlig Sejrvinding over Hans Kongelige Majestæts Fjender udi Skaane ved et offentligt Feltslag den 4. ds., hvis sandfærdige (!) Beskrivelse var saaledes, at endog Fjenden var moxen dobbelt saa stærk, saa er det dog saa lykkeligt ved Guds Bistand og Hans Kongelige Majestæts højlovlige Konduite udfalden, at der paa Valpladsen er bleven dræbt mere Folk paa Fjendens Side end paa vor. Da Fjendens Tab er 3000, vort 800, saa at en saadan stor og herlig victoria er det højeste Forsyns og Hans Kongelige Majestæts Vaabens Retfærdighed at tilskrive, er den naaderige Gud derfor alene Ære, Lov og Taksigelse at tilkomme«. Biskoppen fik derfor Befaling til at lade afholde en Takkegudstjeneste for »den store Naade og Velsignelse, som Hans Majestæt ved saa herlig en important Sejrvinding er bleven kronet med« [1]).

Slaget ved Lund fik et Efterspil.

Generalløjtnant F. Arenstorff havde faaet Befaling til at indsende en Betænkning om den Plan, der burde følges i det kommende Aars Felttog. Men i denne indstillede han, at Generalmajor Sandberg skulde sættes under Tiltale for sit Forhold i Slaget ved Lund. Indstillingen blev tagen til Følge, og den 16. Januar 1677 fremsatte Generalfiskallen en Klage mod Generalen, hvori han beskyldtes for:

At have vist Forsømmelighed ved Udførelsen af Forposttjenesten,

at have jaget for hastigt og i Uorden til Kampen og derved at have givet Anledning til den Konfusion, som bragte venstre Fløj til at flygte, uden at Sandberg samlede de Flygtende, saa at Flugten fortsattes, efter at Forfølgelsen var ophørt,

at have undladt at efterkomme Kongens mundtlige Ordre samt de Ordrer, Kongen sendte ham ved visse Betjente og højere Officerer om at samle de Flygtende og sætte sig, samt ikke at have agtet paa det danske Løsen, hvormed Generalløjtnant F. Arenstorff kaldte ham tilbage til den højre Fløj,

at have vist Mangel paa Tapperhed ved ikke selv at blive paa Valpladsen, om end Rytterne flygtede,

og at have undladt at anvende de fornødne Midler for at tvinge de Flygtende tilbage.

---

[1]) U. S. Oktober-December 1676. 1640 og I. S. Februar B. 1677. 146.

Generalfiskallen indstillede derfor, at Sandberg skulde lide Straf paa Ære, Liv og Gods.

Efter at Sandberg i en Erklæring af 29. Januar havde forsvaret sig mod Beskyldningerne, blev der den 5. Februar under Forsæde af Rigsmarsk Kørbitz nedsat en Kommission, der skulde paadømme Sagen. Da Kongen havde udnævnt F. Arenstorff til at være Medlem af denne Kommission, androg Sandberg den 7. Februar paa, at Generalløjtnanten paa Grund af sit Slægtskab til General C. Arenstorff maatte vige Sædet. Det blev taget til Følge, og ligeledes udtraadte Vicekantsler Ove Juul af Kommissionen paa Grund af sit Slægtskab til Sandberg. F. Arenstorff indgav saa et Forsvarsskrift for sin Broder, hvori han kastede Skylden for, hvad der var sket med venstre Fløj, over paa Sandberg. Da F. Arenstorff ikke havde deltaget i Kampen paa denne Fløj, burde hans Indlæg have været afvist, men det kom desuagtet til at danne Hovedgrundlaget for Kommissionens Udtalelse, skønt det stred mod de mange Vidneforklaringer, der blev afgivne. Der blev ialt afhørt 31 Vidner, der hvert blev forelagt 32 Spørgsmaal til Besvarelse[1]); men der skulde have været afhørt et endnu større Antal Vidner. At det ikke skete, var, fordi de vedkommende Officerer stod ved de Regimenter, der var sendte til Christianstad, og man mente ikke at kunne forsvare at kalde dem bort derfra.

Kun paa ét Punkt kunde man ramme Sandberg, og det angik Forposttjenesten. Her var der Natten til den 4. December vist Forsømmelighed. Men i det, der maatte siges at være Hovedpunktet i Anklagen, støttedes han af Vidneforklaringerne, der bekræftede hans Forsvar. I dette fremhævede han nemlig: »Hans Excellence, den salige General har været den eneste Aarsag til den Uorden i venstre Fløj, der opstod af den første hidsige Attake, da han defilerede med Eskadronerne over besværlige, dybe Grøfter i Fjendens Paasyn uden at rangere Fløjen end sige den hele Hær, fra hvilken vi var ganske adskilte med venstre Fløj, og fra hvilken vi og blev jagne mod Fjenden uden Feltraab, medens jeg som Generalmajor efter min Skyldighed maatte følge ham«.

Med Kongens »mundtlige« Ordre til Sandberg maa der sigtes til den Samtale, der fandt Sted mellem Kongen og Generalen mellem Kjeflinge Aa og Saxaa. Derimod foreligger der intet om, at Kongen har sendt Befaling »med visse Betjente og højere Officerer«. Kun Oberstløjtnant Wortmann havde faaet en saadan Ordre, men den gik

---

[1]) U. S. Februar A 1677. 173—174.

ud paa at sende en Løjtnant til Sandberg, og Grunden til, at denne, Løjtnant Moltke, ikke kunde udføre sit Hverv, er alt omtalt. Det maa derfor alene skyldes Generalfiskallens Uvidenhed, at Klagepunktet ikke støttedes paa, hvad der virkelig var passeret.

Paa lignende Maade gaar det, naar Generalfiskallen sigtede Sandberg for at have vist Mangel paa Tapperhed og bebrejdede ham, at han, selv om alle andre flygtede, ikke selv blev tilbage paa Valpladsen. Under Flugten til Aaen var Sandberg uafbrudt blandt de Bageste, altsaa nærmest Fjenden, og deri laa jo tilstrækkeligt Vidnesbyrd om, at han ikke manglede Mod. Alt, hvad han kunde opnaa, hvis han var bleven tilbage paa Valpladsen alene, var enten at blive dræbt eller fangen, men det vilde jo ikke have hjulpet paa Forholdene.

Naar det bebrejdedes Sandberg, at han ikke huggede nogle af de Flygtende ned for at statuere et Exempel, er det alt omtalt, at saavel Oberst Kruse som Oberst Brockenhus anvendte dette Middel, uden at det frugtede. Mon det da havde nyttet mere, om Sandberg var tyet til det. Han brugte den flade Klinge og opmuntrede Mandskabet til at blive staaende og kæmpe som ærlige Folk. At det ikke lykkedes, laa i, at Mandskabet var grebet af Panik, og saalænge en saadan Tilstand varer, har man intet Middel til at faa Pligtfølelsen rejst.

Den største Vanskelighed ved Sandbergs Forsvar var, at en Undersøgelse af, hvad der var passeret, efterat den venstre Fløj var kommen over Kjeflinge Aa, ikke kunde føres til Bunds, fordi dertil krævedes, at man fra Kongen fik en Erklæring om hvilke Befalinger, han havde givet Sandberg, samt om han havde givet Befalinger til andre. Istedenfor en saadan Erklæring holdt man sig til, hvad en enkelt mente at have hørt eller havde hørt paa anden Haand.

Endnu et Punkt, der maa berøres, er Bebrejdelsen mod Sandberg for, at han ikke havde efterkommet det tre Gange gentagne danske Løsen, hvorved Generalløjtnant F. Arenstorff Kl. 3 søgte at kalde Sandberg tilbage. Da Sandberg ikke havde hørt denne Skydning, maatte han være sagesløs, og det saa meget mere som Oberst Kruse og de Officerer, der fulgte med ham, heller ikke havde hørt Skydningen. Derimod maatte man vide, at den var bleven hørt af General Carl Arenstoff, og, da han var til Stede, var det ham og ikke Sandberg, der skulde give Befaling til, hvad der skulde gøres. Naar Arenstorff desuagtet lod Tropperne marchere til Landskrona, efter at Løsnet var hørt, saa var det paa ham og ikke paa Sandberg, at Ansvaret maatte falde.

Kommissionen skulde ifølge den Skrivelse, hvorved den blev nedsat, paadømme Sagen, men det er meget betegnende, at den indskrænkede sig til, da Forhørerne var sluttede, at afgive en Betænkning i Sagen. Oprindeligt talte den 12 Medlemmer, men under Sagens Gang var der sket forskellige Forandringer i Sammensætningen, og, da den sluttedes, talte den kun 8 Medlemmer. Af disse udtalte Obersterne B. Bülow, v. d. Osten og Levetzow, Generalauditør Mejer, Generalmajor Bibow, Generalløjtnant Rysensten og Rigsmarsk Kørbitz sig imod Sandberg, navnlig forsaavidt angik Bestridelsen af Forposttjenesten og for ikke at have efterkommet Kongens Ordrer, men de lod Spørgsmaalet om General C. Arenstorffs Skyld ligge uberørt. Et af disse 7 Medlemmer, Generalløjtnant Rysensten indstillede dog samtidig, at Sandberg burde pardonneres. Derimod stillede det 8. Medlem, Generalkrigskommissær Powisch, sig afgjort paa Sandbergs Side og erklærede, at det var General C. Arenstorff og ikke Sandberg, der havde ført Hæren, at Sandberg havde gjort, hvad han kunde, og at det var efter C. Arenstorffs Befaling, at han trak sig tilbage til Landskrona.

Kommissionens Betænkning indsendtes den 30. April. Den 5. Maj indgav Sandberg et Andragende til Kongen om at blive befriet for Generalfiskallens Tiltale og fastholdt sine tidligere Udtalelser om, at han havde gjort sin Pligt, samt at han fremdeles lovede at tjene Kongen tro og lydig. Paa dette Andragende blev der den 7. Maj skreven følgende Resolution:

»Kommissærerne udi Generalmajor Sandbergs Sag har offentlig at foreholde ham, hvorudi og imod hvilke Artikler i Krigsretten efter deres allerunderdanigst afgivne Vota i bemeldte Sag, han sig udi senest holdte Bataille udi Skaane har forset og derhos at tilkendegive ham, at Vi ham af sær kongelig Naade for den Straf, som Krigsretten omformelder, har pardonneret, dog at han sin Charge skal have fortabt og her indtil videre Ordre til Stede blive.

Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn den 7. Maj 1677.

Christian.«

Det ses ikke, hvorledes Kommissionen har efterkommet denne Ordre; men det synes, som om den har indskrænket sig til at sende Sandberg det Andragende, han havde indgivet til Kongen, med den derpaa skrevne allerhøjeste Resolution, thi under denne staar skrevet: »At Originalen af dette er mig overleveret, bekender jeg med egen Haand.« — Anders Sandberg m. p. p.[1])

---

[1]) Aktstykkerne i den Sandbergske Sag findes i »Appendix 1677«.

Den samme Kommission, der havde behandlet den Sandbergske, kom ogsaa til at behandle en anden Sag.

Oberst Cicignon havde faaet Nys om, at man vilde ham til Livs i Anledning af Slaget ved Lund. Da han var sig bevidst at have gjort sin Pligt, »saa vidt det var ham muligt, saa at han ogsaa ved lignende Lejligheder og under de samme Omstændigheder, hvis de atter skulde indtræffe, ikke vidste at gøre det bedre«, androg han den 24. Januar paa at faa sit Forhold undersøgt. Det blev bevilget, saa at den Kommission, der skulde undersøge Sandbergs, ogsaa skulde undersøge hans Sag.

Generalfiskallen havde opstillet 4 Punkter, som Cicignon skulde erklære sig over:

1. Om han som Brigadier havde kommanderet Fodfolkets venstre Fløj og opfyldt sine Pligter saavel i Stillingen som under Anførslen af denne Fløj.

2. Om han havde kæmpet som ærlig Mand.

3. Om han kunde forsvare, at han saa frisk og usaaret havde forladt Slaget og saa tidlig var løben til Landskrona, og

4. Hvorfor han ikke var bleven ved den højre Fløj og de Kæmpende.[1])

Cicignon besvarede disse Spørgsmaal paa en Maade, der skulde synes fuldt tilfredsstillende, men, da han følte, at Generalfiskallen vilde ham til Livs, forlangte han at føre Vidner. Det blev ham tilladt, og Generalfiskallen opstillede 13 Spørgsmaal, som hvert af Vidnerne maatte besvare. Ogsaa Vidneforklaringerne var til hans Fordel. Derpaa skulde Dommen afsiges.

Voteringen fandt Sted den 7. Maj.

Alle Dommerne frifandt Cicignon i de 2 første Spørgsmaal. Powisch frikendte ham i et og alt. 5 af Dommerne slog det 3 og 4 Spørgsmaal sammen i ét og voterede, at Cicignon var strafskyldig efter Krigsartiklernes § 100, »hvis det kunde bevises ham, at han kunde være kommen til den højre Fløj«. Præsidenten, Rigsmarsk Kørbitz, voterede, at efter alt, hvad der forelaa, maatte det anses som usandsynligt, at Cicignon kunde have naaet denne Fløj, og derfor var der i alle Tilfælde formildende Omstændigheder. Generalauditør Mejer udtalte, at hvad det 3. Punkt angik, maatte han henstille, om 5 fjendtlige Trops var brudt gennem Regimenterne Prins Georg og Stuart og derved havde afskaaret Cicignon samt forhindret ham i at komme til det øvrige Infanteri. Samtidig maatte han dog erkende,

---

[1]) U. S. Februar 1677. 176.

at de fleste Vidneudsagn gik ud paa, at det fjendtlige Rytteri var kommen bagfra. Derimod fandt Mejer Cicignon strafskyldig, fordi »han var løben saa langt og i noget (!) havde handlet imod den forvaltende Charge og Indholdet af den 100. Artikel.

Generalmajor Bibow var den eneste som dømte Cicignon rent, idet han udtalte: »Da han har beordret Major Puttkamer at ride til højre Fløj, har han dog vidst, at der var en højre Fløj, og, da han ikke har begivet sig derhen, har han handlet mod Artikel 100«. Men Bibow var ikke selv sagesløs, og derfor burde han ikke have været Medlem af Kommissionen, thi det var netop ham, der havde højre Fløj, og som ved under Angrebet at trække sig langt ud til Højre havde været Aarsag til det svage Punkt, der opstod i 1. Træfning. Dertil kommer, at Bibow heller ikke havde Ret i sin Begrundelse. Thi Major Puttkamer var Generaladjutant, og at sende en Adjutant til en Fløj, som man ikke véd, hvor staar, for at han skal finde den, det er noget, der hyppigt forefalder under Krigsforhold. Men den samme Regel kan ikke anvendes, naar Talen er om Troppeføring. Der kan man ikke gaa iblinde, men maa vide, hvor man fører sine Tropper hen.

Efter denne Votering var der jo Grund til at vente. at Oberst Cicignon vilde blive frikendt; men det skete ikke. Thi Generalauditør Mejer formulerede Voteringerne i følgende Dom:

»Paa Grundlag af Klage, Svar og alt, hvad der er forelagt retslig saavelsom nødtørftigt indhentede Erklæringer og Vidnesbyrd, har denne høje Krigsret kendt for Ret, at Tiltalte, Oberst Johan Caspar Cicignon, frifindes for det første og andet Punkt i Generalfiskalens Klage. Men, hvad det tredie og fjerde Punkt angaar, har han ikke fuldt iagttaget sine Pligter, og derfor bør han ifølge Artiklerne 100 og 137 miste sin Charge« [1]).

Resultatet var altsaa, at man havde faaet Sandberg og Cicignon straffet for deres Forhold i Slaget ved Lund, og derved faaet begge udpeget som dem, der var Skyld i, at Hæren ved denne Lejlighed havde lidt et Nederlag.

b. Helsingborg tilbageerobres af Svenskerne.

Af de danske Tropper, der fra Landskrona blev sendte til Sjælland, dirigedes Dronningens Livregiment, Prins Georgs Regiment og

---

[1]) I. S. Maj 1677 C. 480.

Sehesteds Rytterregiment over Helsingborg for derfra at overføres til Helsingør. Denne Marche gav Anledning til et Rygte om, at det danske Rytteri var marcheret til Helsingborg. Carl XI fik Melding derom, og det bragte ham til at bryde op fra Lejren den 11. December. En Del af Rytteriet efterlodes ved Saxtorp, en anden Del ved Bælteberga, men Hovedstyrken fortsatte Marchen og ankom den 14. December foran Helsingborg. Undervejs lod Kongen 10 Byer, der laa i en Halvbue omkring Landskrona, afbrænde for at forhindre Fæstningsbesætningen i at faa Fourage og Brændsel derfra. Tillige søgte Kongen at sætte Bom for Snaphaneuvæsnet ved den 19. December at udstede en Plakat, der skulde oplæses fra Prædikestolene. I denne lovede han at tilgive alle, der havde forset sig mod de undersaatlige Pligter ved paa den ene eller den anden Maade at være Fjenden behjælpelig, naar de fremtidig vilde tjene ham med Troskab og Lydighed. Samtidig blev det forbudt at bringe Efterretninger til eller staa i Brevvexling med Fjenden eller at tilføre ham Fourage eller Levnetsmidler. Den, der forsyndede sig mod dette Forbud, skulde miste Hus og Ejendom og straffes som Meneder og Forræder med Livsstraf.

Efter Svenskernes Ankomst foran Helsingborg blev det besluttet at skride til Storm den 15. December. Oberst Sanitz sendtes med 5 Bataillioner og nogle Eskadroner mod den sydlige og Generalløjtnant Schultz med en lignende Styrke mod den nordlige Port af Byen. Selv stod Kongen med Rytteriet udenfor samme for at modtage det danske Rytteri, som man formodede var i Byen, hvis det forsøgte at slaa sig en Vej.

Efter at der var given svensk Løsen, rykkede Stormkolonnerne frem. De fandt ingen Modstand i Byen, thi Dronningens Livregiment, Prins Georgs Regiment og Sehesteds Rytterregiment var alt blevne overførte til Helsingør, og Kommandanten, Oberst Schønfeldt, havde trukket Besætningen tilbage til Slottet. Derimod blev Svenskerne beskudt fra 4 danske Fregatter, der under Kommando af Oberstløjtnant Wibe laa i Sundet. Kommandanten paa Slottet blev derefter opfordret til at dagtinge. Da han afslog Opfordringen, blev Generalløjtnant Schultz befalet til at belejre Slottet med Bistand af Oberst Erik Dahlberg. Carl XI begav sig derpaa med Rytteriet til Bælteberga, hvor han tog sit Hovedkvarter og trak Detacheringen ved Saxtorp til sig.

Belejringsarbejderne var snart færdige, og Beskydningen af Slottet begyndte. Oberst Schønfeldt optog i Begyndelsen Forsvaret

med megen Kraft og tilføjede Fjenden ikke ringe Skade. Han havde desuden, efter et forud aftalt Tegnsystem, Forbindelse med Helsingør, hvorfra han ventede Undsætning. Men denne udeblev, og en Bombe, der faldt i et af Slottets Krudtmagasiner, dræbte Artillerikaptajnen, Fyrværkeren og en Del Artillerister. Denne Begivenhed virkede saaledes paa Kommandanten, at han den 30. December, uagtet hele hans Tab kun var ringe, uagtet han var godt forsynet med Levnetsmidler og Ammunition, og uden at der blev afholdt Krigsraad, traadte i Forhandling med Fjenden. Samme Dag sluttedes en Overenskomst, hvorefter Svenskerne skulde besætte Fæstningen. Den danske Besætning skulde overføres til Sjælland, men efterlade Faner, Vaaben, Vogne og øvrigt Materiel.

Den 31. December afmarcherede Schønfeldt til Havnen for derfra at overføres til Helsingør. Men nu erklærede Generalløjnant Schultz, der havde været med til at underskrive Overenskomsten, at Carl XI havde befalet, at de danske Tropper skulde marchere gennem Sverige til den norske Grændse for at afleveres der. Da Schønfeldt protesterede, henviste man ham til, at den svenske Garnison i Landskrona, der skulde have fri Afmarche, var bleven ført til Riga, saa at man kun øvede Gengæld.

Schønfeldts vaabenløse Tropper blev derpaa satte i Marche over Halmstad, konvoyerede af svenske Tropper. Undervejs lykkedes det Kaptajn Aderpohl, Auditøren og Proviantforvalteren at undslippe. De meldte, at Svenskerne behandlede Transporten paa den mest oprørende Maade. Fangerne fik ingen Levnetsmidler, saa at der paa én Nat døde 23, og dem, der ikke kunde følge med, skød man paa Stedet.

Under utrolige Lidelser ankom Fangerne den 12. Juni 1677 til Norge. Ved Afmarchen fra Helsingborg talte de over 300 Mand, nu var Styrken gennem Sult og Nød svunden ind til 2 Kaptajner og 154 Mand foruden Oberst Schønfeldt.

De Oplysninger, der blev givne af Kaptajn Aderpohl, Auditøren og Proviantforvalteren om Oberst Schønfeldts Forhold ved Overgivelsen af Helsingborg, var af en saa graverende Natur, at han ved Tilbagekomsten den 22. Juli 1677 blev arresteret og stillet for en Krigsret. Den dømte ham til Kassation for uden bydende Nødvendighed at have overgivet Helsingborg Slot. Dommen blev fuldbyrdet den 9. August s. A. i Lejren ved Landskrona.

Stillingen ved Aarets Udgang.

Felttoget i Sverige havde ført til Erobringen af Helsingborg, Landskrona, Christianstad, Christianopel og Carlshamn Skanse. Men ved Aarets Udgang gik Helsingborg atter tabt, og den danske Hær havde i Slaget ved Lund lidt saa betydeligt, at den maatte rømme Marken og gaa til Sjælland for at blive reorganiseret.

Gyldenløve var gaaet tilbage til den norske Grændse, og i November rejste han med Kongens Tilladelse til Kjøbenhavn. Men, da han, som tidligere omtalt, den 14. ankom til Kongens Hovedkvarter paa Svenstorp, fik han samme Dag en skriftlig Befaling [1]) til at gribe Offensiven og alarmere, fordi man gik ud fra, at, da Carl XI havde trukket saa mange Tropper til Skaane, kunde der kun være en svag Styrke ved den norske Grændse. Som Følge heraf vendte Gyldenløve tilbage til Norge, og den 17. December brød han op med en Styrke paa 1700 Mand, hvoraf $\frac{1}{3}$ Rytteri, og 6 Kanoner under Generalmajor Løvenhjelm og rykkede ind i Dalsland. Samtidig samledes en Styrke paa 1000 Mand ved Vinger for at gøre Indfald fra dette Punkt.

Ved Toftedal i Dalsland stødte Løvenhjelm paa en Del af det svenske Østgøta Regiment. Den blev sprængt, og Løvenhjelm fældede med egen Haand en Fændrik og fratog ham Fanen. Andre Partier sendtes langs Kysten af Bohuslehn og angreb og kastede svenske Partier, der rykkede mod dem fra Marstrand. Men efter Slaget ved Lund fik Gyldenløve Befaling fra Kongen til ikke at vove sig for langt frem. Dette i Forbindelse med, at Vinteren meldte sig i al sin Strænghed, bragte Gyldenløve til at gaa tilbage til Grændsen.

Danmark havde faaet en Modstander mere, thi den 28. August 1676 erklærede Frankrig, som Sverigs Garant for Roskildefreden,

---

[1]) U. S. Oktober—December 1676. 1612.

— Danmark Krig. Christian V protesterede mod at have brudt denne Fred, men befalede samtidig, at alle franske Skibe og deres Ladning skulde opbringes og tages i Forvaring. Iøvrigt havde Krigserklæringen ingen direkte Følger, da Frankrig ligesaa lidt kunde sende en Flaade til Østersøen som en Hær mod Hertugdømmerne.

Kongressen i Nijmwegen, der skulde være traadt sammen ved Aarets Begyndelse, samledes paa Grund af Formaliteter først i November Maaned, og selv da spillede Etikettespørgsmaal saa stor en Rolle, at Aaret gik til Ende, uden at der blev tagen fat paa Fredsforhandlingerne. Men Danmark var ikke uden Skyld heri, thi det ønskede nemlig ikke at begynde Forhandlingerne, før Rendsborgforliget med Hertugen af Gottorp var bragt til Udførelse, saa at det var kommet i Besiddelse af hele Slesvig. Nødvendigheden heraf blev saa meget større, som Hertugen af Gottorp forlangte at deltage i Kongressen. Christian V havde i Maj Maaned opfordret Hertugen til hurtigst at forny Belehningen af sin Del af Slesvig. Hertugens Svar var saa imødekommende, navnlig i en Skrivelse af 25. Juli, at Kongen deri saae et Bevis for, at Hertugen frit havde givet sig ind under dansk Lehnshøjhed. Men Sverige fik Hertugen til at protestere herimod under Henvisning til, at de Danske havde sløjfet Fæstningsværkerne ved Tønning og Stapelholm og dermed ødelagt Fæstninger, der efter Rendsborgtraktaten skulde gives ham tilbage. Kongen forsvarede sig med, at han ikke kunde tilstede, at Hertugen var i Besiddelse af saadanne Fæstninger, fordi han »idag eller imorgen« kunde føre en Politik, der var uheldig for den danske Stat. Derfor maátte man berøve ham ethvert Middel til ved Sveriges Hjælp at sætte sig op mod den danske Krone. I Overensstemmelse med denne Opfattelse satte Kongen sig ved Patent af 19. December 1676 i Besiddelse af den hertugelige Del af Slesvig i Troen paa, at Hertugens Forlangende om at blive repræsenteret paa Kongressen i Nijmwegen vilde blive afvist.

Foreløbig var der for de krigsførende Magter ikke andet at gøre end at ruste for at kunne møde enhver Eventualitet. Danmark var samtidig henvist til at slutte sig til Brandenborg, da deres Interesser mødtes. Det førte til, at Traktaten, der var bleven afsluttet i Doberan 1675, blev fornyet i Kjøbenhavn den 23. December 1676, saa at begge Magter lovede hinanden at holde sammen, saa længe Krigen varede, og at lade deres Stridskræfter virke i Forening. Lykkedes det en af Parterne at fordrive Fjenden og derved faa Frihed, skulde den komme den anden Part til Hjælp. Danmark lovede med sin Flaade at forhindre Svenskerne i at sende Tropper til Pommern.

De Tropper, der af den ene Part sendtes den anden til Hjælp, skulde underholdes af Afsenderen, men have Fourage, frit Kvarter og Andel i det Bytte, der blev gjort. Ingen af Parterne maatte slutte Fred, Forbund eller Stilstand med Fjenden, før der var tilvejebragt en Fred, som kunde sikre fuldstændig Ro. Ved hemmelige Artikler blev det bestemt, at Hertugen af Gottorp skulde stilles paa samme Maade som før Fredslutningerne i Roskilde og Kjøbenhavn. Begge Parter lovede at hjælpe hinanden til at faa deres retmæssige Part af Bremen, og Kongen lovede at understøtte Kurfyrsten, hvis dennes Land blev angreben af Kongen af Polen. Sluttede Holland eller en anden af de forbundne Magter en separat Fred, eller hvis nogen af de forbundne Magter ikke opfyldte de ved Traktaterne indgaaede Forpligtelser, skulde der føres en ny Raadslagning om Maaden, hvorpaa Krigen kunde føres til en lykkelig Afslutning. Traktaten ratificeredes den 23. Januar 1677.

Felttoget 1677.

Fortsættelse af Vinterfelttoget i Skaane.

Vinteren 1676—77 blev saa stræng og varede saa længe, at man i Mands Minde ikke havde oplevet noget lignende.

Fæstningerne i Skaane og Bleking, der var besatte af danske Tropper, var foreløbigt overladte til sig selv dels paa Grund af Vinterens Strænghed, men tillige fordi man var ude af Stand til at komme dem til Hjælp, før Fodfolket fik Erstatning for de lidte Tab.

Landskrona havde en Besætning paa 4 Bataillioner, 2 Rytterregimenter, 1 Dragonregiment og 2 Artillerikompagnier. Oberst Bibow, der den 5. December 1676, paa Grund af sine Fortjenester i Slaget ved Lund, var bleven forfremmet til Generalmajor, var bleven ansat som Guvernør i Fæstningen med Oberst Georg Møller som Kommandant. Men Besætningen var saa svækket gennem Fægtningstab og Sygdom, at den i Januar Maaned kun talte 1421 Kombattanter og 1368 Syge af Fodfolket og Rytteriet, og 186 Kombattanter og 24 Syge af Artilleriet. Antallet af Døde gik i en enkelt Uge op til 169. Bibow indberettede dette og tilføjede, at hvis Vejrliget ikke blev bedre, maatte Besætningen gaa til Grunde, samt at Manglen paa Officerer var saa stor, at hvis man ikke sendte ham Forstærkning fra Kjøbenhavn, var han ude af Stand til at udføre Kongens Tjeneste.

I Christianstad var Oberst Ægidius Lytzow Kommandant. Besætningen var undergaaet nogle Forandringer, saa at den bestod af Langes sællandske Regiment, der ved Afgivelse kun talte 5 Kompagnier, 1 Bataillon af det fynske Regiment under Oberst Fuchs, 1 af Baudissins Regiment under Major Krüger og 1 af Lytzows eget Regiment, 3. jydske. Besætningen havde faaet en Tilgang af 2 Dragondetachementer, der kommanderedes henholdsvis af Oberstløjtnant Knoblauch og Kaptajn Auerswaldt, og som var dannede af den Del af Trops Dragonregiment, der var kommen tilbage fra Slaget

ved Fylle Bro. Detachementerne afmarcherede fra Landskrona den 30. September 1676. Desuden havde Generalmajor Meerheim den 5. December faaet Befaling til at rykke derhen fra Landskrona med 3 Rytterregimenter og et Dragonregiment. Han afmarcherede samme Dag, men, da han naaede frem til en Mil fra Møllerød, fik han Efterretning om at Grev Pontus de la Gardie stod med 4000 Mand ved Stoby og havde besat Passet med 800 Mand. Foreløbig turde Meerheim derfor ikke fortsætte Marchen; han blev staaende og udsendte Patrouiller. Men, da han gennem dem erfarede, at Grev Pontus var marcheret til Lund, fortsatte han sin Marche og naaede den 12. December Christianstad, hvor han nu tog Overkommandoen. Han var strax overladt til at handle paa egen Haand, thi som Følge af Fjendens Operationer var Forbindelsen med Kjøbenhavn over Landskrona saa usikker, at en Befaling, der afgik fra Hovedstaden den 15. December, først naaede Christianstad den 8. Januar.

Christianopel og Carlshamn Skanse var endnu værre stillede, fordi de laa saa afsides og ikke havde nogen stor Besætning. I Christianopel var Oberstløjtnant Valentin Lytzow fremdeles Kommandant; Besætningen talte 8 Kompagnier (2 af Langes, 4 af Warnstedts og 2 af Schacks Regiment). I Carlshamn Skanse stod Kaptajn Krumsee med 2 Kompagnier.

Da Kongen frygtede for, at Christianopel ikke kunde holde sig, opstillede han et Ræsonnement pro et contra for at faa besvaret Spørgsmaalet om, hvad der burde gøres med denne Plads, og han kom til det Resultat, at der var 3 Grunde, der talte for, og 7, der talte imod at holde Fæstningen besat. Den 2. Januar blev der afsendt en Ordre til Kommandanten, hvorefter han skulde bevare Fæstningen saa længe som muligt og derpaa salvere Besætningen. Den 6. Februar befalede Kongen, at der skulde afsendes Skibe for at overføre Besætningen til Kjøbenhavn — senere forandredes det til, at Besætningen skulde gaa til Christianstad — men Udførelsen maatte opgives, fordi Skibene ikke kunde komme ud for Is. Men ingen af disse Befalinger naaede Kommandanten, thi fra den 1. November var Fæstningen blokeret af Bønderhære, og Forbindelsen søværts havde Vinteren afbrudt.

Carl XI var, efter Erobringen af Helsingborg, bleven staaende ved Bælteberga til den 8. Januar; saa brød han op, sendte Generalmajor Schønleben med henved 500 Mand som Besætning til Lund og marcherede med Hovedstyrken over Torrløsa mod Christianstad. Skønt der var given stræng Befaling til, at alle skulde blive ved Afdelingerne under Marchen, strøjfede ikke faa Befalingsmænd og

Soldater om paa egen Haand. Det fandt sin Straf. Oberstløjtnant Schwanwedel, der hørte til Besætningen i Landskrona, havde faaet Melding om, at Fjenden var brudt op og rykkede ud samme Dag. Først stødte han paa en Løjtnant og 23 Mand, hvoraf han skød de 7 og fangede Resten. Den 10. Januar fangede han 11 Mand, og den følgende Dag dræbte han 37 Infanterister og 6 Ryttere.

Den 12. Januar kom Carl XI til Væ, hvor han gjorde Holdt. Det havde været hans Hensigt at gøre et Forsøg mod Christianstad, fordi Frosten havde gjort Moserne omkring Fæstningen samt Helge Aa tilgængelige. Men, da han kom til Kundskab om, at Besætningen var bleven forstærket, vilde han, da hans højere Officerer udtalte sig derimod, ikke foretage en Storm. Han besluttede derfor at benytte Tiden til at skride ind overfor Snaphanerne.

Snaphanerne var dragne paa Tog navnlig under Anførsel af Svend Erlandsen, Ubbe paa Frisholm og Nils Tidemand og udbredte Skræk overalt. Fangerne, som de tog, blev, hvis det ikke var Officerer, der kunde betale Løsepenge, pinte til Døde paa den grusomste Maade. Samlede Svenskerne større Styrker for at gøre Jagt paa dem, søgte de til de store Skove, hvor de overalt havde Smuthuller, eller til Christianstad, Carlshamn Skanse eller Christianopel, hvis Kommandanter, ifølge Regeringens Befaling, forsynede dem med Vaaben og Ammunition samt ydede dem Sikkerhed.

Carl XI havde, som omtalt, søgt at faa Snaphanerne til at falde til Føje ved at udstede Bekendtgørelser. Da dette Skridt ikke førte til Maalet, udsendte han nu Johannes Gyldenstjerna med 200 Ryttere og understøttet af Størstedelen af Ebbe Ulfelds og Grev Pontus de la Gardies Bønderhære for at dæmpe Bevægelsen.

Gyldenstjerna brød op den 28. Januar. Han besluttede at begynde med Forsøg paa at bemægtige sig Christianopel og Carlshamn Skanse for at berøve Snaphanerne disse Tilflugtssteder.

Snaphanerne kom hurtigt til Kundskab om Gyldenstjernas Opbrud og for at vise ham, hvor lidet de respekterede Carl XI's Paabud, fangede et af deres Partier den 1. Februar Oberst Cronhjort, en Major og 1 Løjtnant samt 7 Dragoner. Dragonerne blev skudt, men Officererne bragtes til Landskrona. Som Svar lod Gyldenstjerna Snaphanen Bendix Clausen henrette og lægge paa 5 Stejler samt to andre Snaphaner henrette.

Den 11. Februar ankom Gyldenstjerna med en Del af sin Styrke foran Christianopel. Fæstningen blev cerneret, svære Kanoner og Morterer førtes til fra Kalmar, og under Ledelse af Oberst Tungell blev der anlagt Belejringsbatterier.

Fæstningskommandanten, Oberstløjtnant Valentin Lytzow, havde indledet en Brevvexling med Tungell angaaende Udleveringen af en Fange. Tungell svarede i et Brev af 12. Februar. Overbringeren medbragte en levende Hind til — som der stod i Brevet — »Fru Lytzows Divertissement eller til en god Steg«. Brevet sluttede med en Opfordring til Kommandanten om samme Dag, eller naar det passede ham, at begive sig udenfor Porten til Hest, hvor Oberst Tungell og en svensk Kavaler vilde indfinde sig for at tale med ham paa Kavalers Æresord [1]).

Kommandanten efterkom denne Anmodning, ledsaget af 2 af sine Kaptajner. Men han har aldrig villet give anden Oplysning om den Samtale, der fandt Sted, end at de to Kaptajner kunde bevidne, at der ikke var foregaaet noget utilbørligt. Sandsynligheden taler dog for, at Tungell ved denne Lejlighed har søgt at overtale Lytzow til at overgive Fæstningen.

Beskydningen af Fæstningen begyndte den 18. Februar og fortsattes de 2 paafølgende Dage med meget Eftertryk, saa at mange Bygninger, deriblandt Bryggeriet og Bageriet, blev ødelagte.

Medens dette passerede, var Oberst Axel Wachtmeister med henved 1700 bevæbnede Bønder sendt mod Carlshamn Skanse. Natten til den 8. Februar gik han over Isen for at angribe den fra Søsiden og bemægtige sig 2 Krigsskibe, der laa indefrosne. Men Snaphanerne havde itide underrettet Kommandanten, Kaptejn Krumsee, om Faren. Han lod strax ise omkring Skibene og hugge en bred Vaage, der dækkede Skansens Front og laa under dens virksomste Ild. Alt var saaledes rede til at modtage Angrebet.

Wachtmeister rykkede frem, men blev standset af Vaagen og samtidig beskudt saa eftertrykkeligt fra Skansen og Krigsskibene, at han mistede henved Halvdelen af sin Styrke dels ved Fjendens Ild, og dels ved at en stor Del omkom i Vaagen. Kaptajn Claus Schmidt af Kongens Livregiment berømmes særligt for den Tapperhed, hvormed han førte Forsvaret. Med Resten af Styrken marcherede Wachtmeister derpaa til Christianopel. Undervejs stødte han paa et svensk Parti, der førtes af hans Broder, Admiral Hans Wachtmeister, og i Forening naaede de Christianopel den 20. Februar.

Efter Ankomsten af denne Forstærkning tilbød Gyldenstjerna den 21. Februar Oberstløjtnant Lytzow en hæderlig Akkord. Da Fæstningen led Mangel paa Brændsel, Lunter og Ammunition, da den ikke kunde vente Undsætning, og, da Borgerne nægtede at

---

[1]) J. S. Oktober 1677. 471.

brygge og bage for Soldaterne, gik Lytzow ind paa Tilbudet. Den 22. Februar blev der sluttet en Overenskomst. Besætningen fik fri Afmarche med alle Ærestegn og Ret til at medtage 4 Kanoner. Den skulde konvojeres ad den nærmeste Vej til Sjælland. Det øvrige Krigsmateriel skulde efterlades i Fæstningen, og 2 Krigsskibe, som laa indefrosne paa Rheden, skulde udleveres til Svenskerne.

Saasnart Cheferne for de 2 danske Krigsskibe fik Efterretning om Kapitulationen, isede de deres Skibe ud og sejlede bort. Det gav Anledning til, at Svenskerne erklærede Overenskomsten for brudt fra dansk Side og lod det gaa ud over Besætningen. Istedenfor at konvojere den til Sjælland, transportedes den til den norske Grændse, men Størstedelen omkom undervejs. 70 Snaphaner, som fandtes i Fæstningen ved dens Overgivelse, blev strax henrettede.

Da Oberstløjtnant Lytzow kom tilbage til Danmark, blev han stillet for en Krigsret, der den 26. Oktober 1677 dømte ham til Døden med Sværdet, fordi han havde indladt sig paa Samkvem med Fjenden, og fordi han, ved at indgaa Forpligtelser med Hensyn til de 2 Krigsskibe, over hvilke han ikke havde nogen Befalingsret, havde været Aarsag til, at Overenskomsten blev brudt. Kongen lod dog Naade gaa for Ret, saa at Lytzow blev straffet med simpel Afsked.

Efterat Gyldenstjerna var bleven Herre over Christianopel, togede han mod Carlshamn Skanse.

Kaptajn Krumsee fik i Løbet af den 1. Marts Efterretning om, at Christianopel havde dagtinget. Han maatte derfor forberede sig paa, at Touren kom til ham, men der blev ikke levnet ham megen Tid, thi Svenskerne ankom samme Eftermiddag og blokerede strax Skansen. Derpaa byggede de Belejringsbatterier og aabnede Ilden. Denne var meget voldsom og anrettede stor Skade, fordi Besætningen manglede bombesikre Rum. En enkelt Bombe dræbte saaledes 30 Mand. Kaptajn Krumsee blev derfor nødt til at gaa ind paa en Overenskomst, som afsluttedes den 8. Marts. Besætningen fik fri Afmarche med alle Ærestegn samt 4 Dobbelthager og skulde konvojeres til Helsingborg for derfra at overføres til Helsingør. Men, skønt der hverken fra Kommandantens eller Besætningens Side skete noget, der kunde tjene som Undskyldning derfor, brød Svenskerne ogsaa denne Overenskomst og lod Besætningen marchere til Røraas i Norge, hvor den ankom den 7. Juni. Skønt den ved Overgivelsen talte henved 150 Mand, var den nu svundet ind til 9 Officerer, 11 Underofficerer og 37 Mand. Efter Tilbagekomsten blev det befalet, at Krumsees og de ham undergivne Officerers Forhold ved Skansens

Overgivelse skulde underkastes en retslig Undersøgelse. Dommen faldt den 2. Oktober; den frifandt dem alle.[1])

Gennem Snaphaner havde General Meerheim faaet Efterretning om, at Carlshamn Skanse var truet. Han sendte strax en Styrke til Undsætning, men den ankom først Natten, efterat Overgivelsen havde fundet Sted. Den overrumplede de svenske Vagtposter og kastede dem tilbage mod Carlshamn, hvor de svenske Tropper laa i den dybeste Søvn. Men Oberst Axel Wachtmeister, der kommanderede Forposterne, satte sig strax til Hest, og selvfemte værgede han sig, indtil Svenskerne kom under Vaaben og tvang de danske Tropper til at søge tilbage til Christianstad.

Efterat være kommen i Besiddelse af Christianopel og Carlshamn Skanse drog Johannes Gyldenstjerna fra Øst mod Vest, til han naaede Engelholm. Overalt, hvor han kom hen, samlede han alle Mandspersoner paa over 15 Aar sognevis og lod dem underskrive en skriftlig Forpligtelse, hvorved de lovede:

1. At benytte de Vaaben, man lod dem beholde, til at udrydde alle Snaphaner og til Forsvar for Svenskerne,

2. at istandsætte alle de af de Danske ødelagte Broer og Veje,

3. ikke at huse Snaphaner, og, hvis dette alligevel skete og førte til, at nogen svensk Mand led Skade paa Gods eller Liv, da at udrede for hvert Sogn 1000 Rigsdaler og finde sig i, at hver tiende Mand blev hængt,

4. at betale de Skatter og præstere de Leverancer, der blev paalagte af Carl XI samt

5. at afholde sig fra enhver Sammensværgelse mod Kongen samt fra Samkvem med Fjenden og tjene Sveriges Krone tro og lydig.[2])

Ved en anden Bekendtgørelse, udstedt af Gyldenstjerna, blev der endvidere lovet enhver, der opbragte en Snaphane, død eller levende, dennes Ejendele samt 10 Rigsdaler Sølv.

For at dømme Snaphanerne oprettedes en særlig Domstol, bestaaende af Rigsraad Ebbe Ulfeld, Hofmarskal Rosenhane, nogle Officerer og 3 Bønder.

Midt i April Maaned vendte Gyldenstjerna tilbage til Kongen, der udtalte sin Tilfredshed med, hvad han havde udrettet. Men man kom snart til Overbevisningen om, at Snaphaneriet stadigt florerede. Jo flere af dem man henrettede og stejlede, jo større Tilslutning fandt de, og desto grusommere blev deres Optræden mod de

---

[1]) I. S. Oktober 1677. 637. [2]) Stehn Jacobsen. 97.

svenske Soldaler, der faldt i deres Hænder. Kongen skrev derfor i Maj, at Snaphanerne »grasserede« værre end nogensinde, og Ebbe Ulfeld ombyttede derfor sit Dommerembede med Kommandoen over 1000 bevæbnede Bønder, der sendtes ud for at bekæmpe dem.

Under disse Begivenheder var Carl XI bleven ved Hæren i Væ. Da en Del af hans Tropper var sendte tilbage for at reorganiseres, var han ikke stærk nok til at kunne begynde paa en Belejring af Christianstad. Han maatte derfor nøjes med at blokere Fæstningen fra Vest, men derved beholdt General Meerheim fri Forbindelse med Bleking. Nogle af Kongens Generaler tilraadede, at man skulde opstemme Helgeaa, saa at Christianstad, ved at blive sat under Vand, blev nødt til at overgive sig uden Kamp. Kongen gik ind derpaa, saa at Oberst Dahlberg i Begyndelsen af Februar fik Befaling til at opføre en Dæmning. Skønt Obersten gjorde opmærksom paa, at han ikke troede, at det vilde føre til et Resultat, blev han den 3. Februar sendt til Åhus med 200 Ryttere og 700 Infanterister for at anlægge en Skanse, der kunde dække Arbejderne paa Dæmningen, og derpaa opføre denne. Man pælede store Træer ned i Aaen, og det syntes, som om det trods Dahlbergs Tvivl dog skulde lykkes at faa tilvejebragt en Dæmning; men, da denne næsten var færdig, tog Strømmen den og førte den ud i Havet. Dahlberg blev syg, og Generalmajor Stahl fik Befaling til at fortsætte Arbejdet. Han gjorde et nyt Forsøg, men ogsaa det mislykkedes.

Generalmajor Meerheim ønskede at kaste Svenskerne tilbage til Smaaland. Han anmodede derfor om at blive forstærket med 1500 Ryttere. Den 19. Februar svarede man ham fra Kjøbenhavn, at hans Anmodning ikke kunde efterkommes, dels fordi Rytterregimenterne endnu ikke havde faaet Erstatning for det lidte Tab, men tillige fordi der var Brug for Rytteriet andensteds. Desuden frygtede man for, at Fjenden vilde faa Efterretning om en saadan Forstærkning og samle Tropper, saa at Angrebet vilde blive for dristigt. Meerheim nøjedes derfor med at udsende Fourageringskommandoer, men Udbyttet var ikke stort, thi Regimentscheferne klagede over, at Rytteriet maatte gaa til Grunde af Mangel paa Fourage. Christoffer Lindenow, der var sendt til Christianstad som Civilguvernør, bekræftede dette ved den 21. Februar at indberette til Regeringen, at det vilde blive nødvendigt at trække Rytteriet tilbage. Han tilføjede, at hvis Meerheim kaldtes bort, burde Kommandanten, Oberst Ægidius Lytzow, følge med, da han var ilde lidt og ikke tilstrækkelig tjenstivrig. Den 24. s. M. svarede Regeringen, at Generalmajor Meerheim maatte forlade Christianstad med Rytteriet, hvis han var sikker paa,

at Fæstningen kunde forsvares med 1500 Mand Infanteri, 140 Ryttere og 60 Dragoner. Trak han sig tilbage, skulde han gaa til Landskrona og undervejs gøre den størst mulige Skade. Han skulde saaledes »en passant« afbrænde »Væ eller Lund« og kaputere de svenske Syge og Saarede, han fandt i Kvartererne.

Da Meerheim fik denne Befaling, kunde han ikke komme tilbage, thi, efterat Christianopel og Carlshamn Skanse var faldne, var Carl XI bleven forstærket med de Tropper, der havde været detacherede til Bleking. At gaa forbi med de 1000 Mand, Meerheims Rytteri talte, vilde derfor være den visse Undergang. Han maatte altsaa blive, uagtet Forholdene i Christianstad havde forværret sig. Den 15. Marts indberettede saaledes Lindenow, at Rytteriet truede med at revoltere, hvis det ikke fik Fourage, og at det — efter Meerheims Udtalelse — var Oberst Gotfried Rauch, der stod bag Komplottet. Han tilføjede, at Meerheim ikke kunde bryde Blokeringen, derfor maatte Fæstningen undsættes, thi, skrev han, »Bønderne bliver allevegne paa Landet saa intimiderede af de Svenske af den haarde Medfart, de viser imod dem med Halshugning og Stejler, saa at vi snart ikke mere kan have nogen Tjeneste af dem; det siges selv, at Gøngerne nu ogsaa begynder at gøre sig gale.« Kongen svarede den 23. Marts, at han snart vilde komme til Undsætning.

Felttogsplaner og Rustninger.

Carl XI havde af Sundhedshensyn forlagt sit Hovedkvarter fra Væ til Aasum, og her traf Kongen Bestemmelser for det forestaaende Felttog.

Det blev besluttet, at Flaaden skulde løbe ud saa tidligt som muligt og angribe den danske Flaade, inden denne kunde blive forøget med hollandske Krigsskibe. Stades tapre Forsvarer, Feltmarskal Henrik Horn, skulde være Flaadens Øverstkommanderende. Da Horn var ligesaa ukyndig med Hensyn til Flaadens Anvendelse som Creutz, bad han sig fritagen for den ham tiltænkte Ære. Men det hjalp ikke, og den 3. April fik han en Instrux. Efter den skulde han først slaa den danske Flaade og derpaa sejle til Pommern for at raadslaa med Grev Kønigsmark om Maaden, hvorpaa Stettin og Stralsund bedst kunde undsættes. Samtidig befalede Kongen, at Admiral Erik Sjøblad skulde med den Eskadre, der laa ved Gøteborg, sejle til Sundet for at forene sig med den svenske Hovedflaade.

Ogsaa ad anden Vej haabede Kongen at komme sine haardt betrængte Tropper i Pommern til Hjælp.

Der var bleven sluttet et Forbund mellem Frankrig og den polske Konge, Johan Sobiesky. Efter Frankrigs Tilskyndelse skulde dette tiltrædes af Sverige, som derved fik fri Raadighed over de Regimenter, der stod i Estland, Lifland og Ingermanland. Disse skulde da i Forening med en polsk Hær rykke frem til Angreb paa Preussen for gennem denne Diversion at skaffe Tropperne i Pommern Luft.

Men Planens Udførelse var ikke mindst betinget af, at de fornødne Pengemidler var til Stede, og her var den Vanskelighed, Carl XI stadig maatte kæmpe med. Indtægterne formindskedes bestandig, medens Udgifterne uafbrudt voxede. Da det manglende Beløb ikke

kunde helt dækkes ved Laan, blev det nødvendigt paa Tid at ophøre med at betale Gager til Embedsmændene og Lønninger. Subsidierne gik vel nogenlunde regelmæssigt ind, men med dem kunde kun Halvdelen af Udgifterne til Hær og Flaade dækkes, thi Kongen vilde optage Krigen med Kraft, og derfor vilde han forøge Hæren. Af denne Grund blev der foretagen 2 Udskrivninger, en ordinær paa 4000 Mand og en extraordinær paa 6365 Mand. Desuden hvervedes, saa at Antallet af Rekruter, der i Felttoget 1677 sendtes til Skaane, ialt gik op til 15,000 Mand. Tillige søgte Kongen at forøge Hæren ad Frivillighedens Vej ved at minde Adelen om Pligterne mod Fædrelandet, idet han samtidig henviste til, at han selv som Rigets første Adelsmand gav Exemplet.

I hele Kongens Optræden var der foregaaet en Forandring, der skyldtes Slaget ved Lund. Feuquières fremhævede i sine Indberetninger ikke alene Kongens Tapperhed og Udholdenhed, men han udtalte tillige, at Kongens Omdømme i Statssager var bleven sikrere, og at han i sin Natur havde fundet en almindelig Regel, som han tillæmpede paa alt. Den bestod i, »at han bestandig bestemte sig for det, der syntes ham at være størst og forbundet med mest Hæder«.[1])

I Nijmwegen var man endelig kommen saa vidt, at Magterne den 3. Marts 1677 overgav deres Forslag i Mæglerens Hænder. Hertugen af Hannover havde i al Hemmelighed fremsat Forslag om et Forlig mellem Danmark og Sverige; men, skønt det var anbefalet af Frankrig, vilde Carl XI ikke gaa ind derpaa. Omvendt modvirkede Frankrig et Forsøg, der blev gjort fra svensk Side paa at komme til Forstaaelse med Holland. Denne Magt var ikke utilbøjelig til at slutte Fred, men da indtraf der Begivenheder, der forandrede dens Stilling.

Frankrig aabnede Felttoget 1677 i Marts med afgjort Held. Vauban stormede den 20. Marts Valenciennes ved højlys Dag. Derpaa belejrede den franske Hær St. Omer og Cambrai. Sidstnævnte Fæstning faldt den 4. April. Prinsen af Oranien rykkede vel frem for at undsætte St. Omer; men Franskmændene gik imod ham og tvang ham den 10. April efter en blodig Kamp til at trække sig tilbage, og det førte til, at St. Omer maatte overgive sig til Franskmændene. Hollænderne begyndte derfor paany at frygte for, at Ludvig XIV skulde vinde for stor Indflydelse, og det gav Krigspartiet Overhaand.

Dermed var Krigens Fortsættelse fra alle Sider given.

---

[1]) Carlson. 526.

Det var Frankrigs Ønske, at Carl XI skulde føre en svensk Hær til Pommern og tage Kommandoen over den. Planen tiltalte Kongen i høj Grad, og han bestemte, at Feltmarskal Helmfeldt i saa Fald skulde forsvare Skaane med en Hær paa 6000 Mand. Nogen endelig Bestemmelse kunde der dog ikke træffes, før Kongen modtog de Forstærkninger, der dels var paa Marchen og dels under Organisation. Men den danske Hær krydsede disse Planer.

Da de danske Infanteriregimenter, der havde deltaget i Slaget ved Lund, tildels var ødelagte, var det vanskeligt at faa dem reorganiseret. Den 17. Juli 1676 var der bleven udskreven en Fodknægt af hvert 140 Tønder Hartkorn til at være rede til at møde til Mikkelsdag, og i December 1676 blev der udskreven 1 Mand for hver 70 Tønder Hartkorn, ialt henved 5000 Mand. Da man desuagtet ikke kunde dække Manglerne, foretoges en ny Udskrivning den 25. Januar 1677, og Gyldenløve fik Befaling til at sende 12—1400 »dygtige Knægte« til Danmark. Desuden blev der foretagen Hverving overalt i Ind- og Udlandet, men den gav kun ringe Udbytte, rimeligvis fordi man manglede Penge. Da man ikke kunde faa det Mandskab, der behøvedes, blev det nødvendigt at opløse Hertugen af Croys, Obersterne Schønfeldts og Stuarts, samt at reducere Bremers og v. Dedens Regimenter. Det Personale, som man indvandt derved, fordeltes til de 5 gamle hvervede Regimenter, der samtidig fik Navn af Regimer af det kongelige Hus. Prins Frederik blev Chef for Weyhers og Prins Christian Chef for Warnstedts tidligere Regimenter. Hertugen af Croy samt Obersterne Stuart og Schønfeldt skulde have nye hvervede Regimenter, men det blev senere forandret til, at der skulde hverves 2 nye Regimenter under Obersterne Stuart og Elnberger samt en hvervet Bataillon under Major Plønnies. Gyldenløve saae sig kun istand til at afgive 900 Soldater, og de fordeltes med 400 Mand til Kongens Livregiment, 206 Mand til 2. sjællandske nationale Regiment, og Resten til Dronningens Livregiment og Prins Frederiks Regiment.

Af de nationale Regimenter blev 2. sjællandske, 2. fynske — hvilket optog 1. fynske — 3. og 4. jydske samt det slesvigske (plønske) Regiment kompletterede med udskrevet Mandskab, men de øvrige nationale Regimenter fik tildelt hvervet Mandskab. Det oldenborgske Regiment blev reduceret, og dets Chef, Oberst Ellbrecht, afskediget og ombyttet med Oberst Vogt.

For at komplettere de nationale Rytterregimenter maatte hver Ryttergaard stille en Rytter eller betale 40 Rigsdaler. De 16 existerende Rytterregimenter bevaredes, og Dragonerne forøgedes med et

fjerde Regiment under Oberst Christian Juel Rysensten. Det manglende Mandskab skulde søges tilvejebragt ved Hverving.[1])

Den 24. Januar 1677 fastsattes den planmæssige Styrke for de forskellige Vaaben. Staben ved et Infanteri-, Rytter- eller Dragonregiment kom til at tælle 11 Hoveder. Et Infanteriregiment skulde bestaa af 1 Kaptajn, 1 Løjtnant, 1 Fændrik, 10 Underofficerer, 6 Grenaderer, 10 Gefrejtere, 3 Tambourer og 116 Menige, ialt 148 Hoveder. Et Kompagni Ryttere skulde tælle 1 Ritmester, 1 Løjtnant, 1 Kornet, 5 Underofficerer, 3 Trompetere, 2 Haandværkere og 71 Ryttere, ialt 84 Hoveder. Et Dragonregiment havde samme Officersbesætning som et Rytterkompagni, men 10 Underofficerer, 3 Tambourer, 1 Haandværker, 10 Gefrejtere og 55 Dragoner, ialt 82 Hoveder. Men man var ikke istand til at bringe Afdelingerne op paa fuld Krigsstyrke, saa at man kan gaa ud fra, at der ved Felttogets Begyndelse havdes en Gennemsnitsstyrke af 1600 Mand for et Infanteriregiment, 400 Mand ved et Rytter- og 300 Mand ved et Dragonregiment[2]).

Vanskelighederne ved Rekruteringen laa i Pengemangel. Et Infanteriregiment, et Rytterregiment og et Dragonregiment kostede henholdsvis $4702\frac{5}{6}$, 3619 og $2719\frac{1}{3}$ Rigsdaler maanedlig.

Den maanedlige Udgift til Hæren beløb sig til .	186,274	Rigsdaler.
Deraf paaregnede man gennem Subsidier og Kontributioner	156,668	—
Der manglede altsaa . . .	29,608	Rigsdaler,

og desuden gik hverken Subsidier eller Kontributioner ind i rette Tid.

Umiddelbart efter Slaget ved Lund skrev Kongen et Brev til Hertugen af Pløn, men det blev først afsendt den 9. December tilligemed et Brev fra Generalauditør Mejer. I dette blev Hertugen anmodet om at yde sin Støtte ved Hvervingen og Indkvarteringen i Hertugdømmerne. Han svarede den 14. December fra Reinfeld, at han takkede Gud, fordi Kongen var bleven reddet af de mangfoldige Farer under Slaget ved Lund, saa at han atter sund og rask var kommen til Kjøbenhavn. Hertugen lovede efter bedste Evne at efterkomme Kongens Anmodning, men skulde det lykkes, maatte han have en Autorisation overfor Officererne for at faa dem til at gøre Gavn. Han havde dristet sig til at kalde Generalmajor Walter, der var kaldt til Kjøbenhavn, tilbage, for at han kunde visitere Kvartererne. Hvad

---

[1]) Oplysning om Organisationen findes i U. S. Oktober—December 1676. 1644 — 1678.

[2]) U. S. Februar 1677. 249 og 250 samt I. S. Marts 1677. 85.

Hvervingen angik, da vilde den have sin store Vanskelighed. Han bad Gud tilgive dem, der havde bragt Kongen i »unødvendige Vidtløftigheder« med de brunsvigske Hertuger, fordi man nu kunde trænge til deres Hjælp, men for at opnaa det maatte man slutte en Traktat. Han vilde gerne bidrage dertil, men maatte have en Instruktion. Naar Kongen vilde lade Erobringen af Bremen fare — ɔ: opgive at faa nogen Del af det erobrede Bremen, thi det var Spørgsmaalet herom, der havde fremkaldt Forviklingerne — nærede han ingen Tvivl om, at Hertugerne vilde stille nogle tusinde Mand til Kongens Raadighed.

Som Følge af denne Skrivelse blev Hertugen anmodet om at begive sig til Celle for at indlede Underhandlinger. Den 9. Januar 1677 indberettede han fra denne By, at Hertugerne af Brunsvig-Lyneborg var villige til at efterkomme Kongens Ønsker, naar Kongen vilde give Afkald paa at faa nogen Del af Bremen eller Verden. Men, da Kongen ikke vilde gaa ind derpaa, førte disse Underhandlinger ikke til noget Resultat.

Samtidig var der indledet andre Underhandlinger for at faa Hæren forøget med fremmede Tropper, og, da dette lykkedes, maa der maaske deri søges Grunden til, at den danske Regering ikke vilde gaa ind paa Hertugerne af Brunsvigs Forlangender.

Kurfyrsten af Brandenborg gav saaledes Tilladelse til, at Oberst Grev Lehndorff, der tjente i hans Hær, maatte for dansk Regning hverve et Infanteriregiment i hans Stater. Desuden lovede Kurfyrsten at sende en Del af de kejserlige Hjælpetropper, der havde kæmpet under ham i 1676, til Skaane.

General Baudissin var bleven sendt til Biskoppen af Mynster og fik sluttet en Overenskomst, hvorefter Biskoppen forpligtede sig til at udleje Danmark en Troppestyrke paa 3500 Mand Fodfolk, 300 Ryttere, 200 Dragoner og 60 Artilleribetjente. De skulde være færdige i April Maaned, og Danmark skulde afholde alle Udgifter ved deres Underhold.

En lignende Overenskomst blev sluttet med Landgrevinden af Hessen, der forpligtede sig til at stille et Infanteri- og et Rytterregiment til Danmarks Raadighed.

Organisationen af de danske Afdelinger var imidlertid bleven fortsat, saa at de ved Begyndelsen af Maj var kompletterede, saa godt det lod sig gøre. Hærens Infanteri talte: De 5 Regimenter af det kongelige Hus, 1. og 2. sjællandske Regiment, 2. fynske Regiment, de 4 jydske Regimenter, det slesvigske (tidligere plønske), det

holstenske og det oldenborgske Regiment[1]) samt General Baudissins og Oberst Schønbergs Regimenter. Obersterne Bremers og Lütkens Regimenter var blevne reducerede til kun at tælle en Bataillon paa henholdsvis 4 og 6 Kompagnier, og desuden var der hvervet en Garnisonsbataillon under Major Plønnies.

Rytteriet talte de tidligere 16 Regimenter, og Dragonerne forøgedes med Regimentet under Oberst Juel Rysensten.

Artilleriet var bleven formeret i:

Et Haandværkerkompagni paa . . .	119	Mand.
Tre Artillerikompagnier, hvert paa . .	99	—
Et Fyrværkerkompagni paa	66	—
og tre Pionerkompagnier, hvert paa . . .	106	—

Hærens Styrke udgjorde:

Fodfolket	27,200	Mand,
Rytteriet	6,400	—
Dragonerne	1,200	—
Artilleri og Pionerer	700	—
Ialt . . .	35,500	Mand.

Af Fodfolket skulde de 5 Regimenter af det kongelige Hus hvert rykke ud med 2 Bataillioner og beholde 1 Bataillon som Besætningstropper. De øvrige 9 Regimenter paa 12 Kompagnier rykkede ud med 1 Bataillon og beholdt 2 Bataillioner som Besætningstropper. Af de resterende Infanteriafdelinger deltog kun Oberst Langes Regiment i Felttoget; de øvrige benyttedes som Besætninger.

Alle Rytter- og Dragonregimenter skulde deltage i Felttoget med Undtagelse af det slesvigske Rytterregiment, som blev holdt tilbage i Holsten.

Den Kommission, der var bleven nedsat for at reorganisere Hæren, havde tillige det Hverv at foreslaa en Felttogsplan. Men den Plan, der foreligger, er kun underskreven af Kommissionens Præses, Generalløjtnant F. Arenstorff, og er derfor alene et Udtryk for hans Anskuelser.

Planen er affattet i 24 Punkter. Deri omtales først Fæstningerne. Christianopel burde rømmes, Carlshamn Skanse om muligt holdes, og Christianstad, Landskrona og Kronborg forsynes med Mandskab og Proviant. I Kjøbenhavn kunde man gøre Regning paa Borgerne, og derfor kunde den nøjes med en mindre Besætning, men

[1]) 1. sjællandske, holstenske og oldenborgske talte kun 6 Kompagnier.

der maatte træffes særlige Foranstaltninger, hvis Vandene lagde til. Hverken Holsten eller Jylland var truet af nogen Fare. For at forøge Hæren vilde det være godt, om man kunde faa Auxiliærtropper. Hvad Operationerne i Skaane angik, da kunde man ikke træffe Bestemmelser derom, før man saae Resultaterne af Hvervingerne, men jo hurtigere og stærkere Kongen kunde komme i Marken, jo bedre vilde det være. Flaaden burde gøres saa stærk som muligt. Uden særlig Motivering — denne maa vel søges i Ønsket om at faa Kommandoposterne godt besat — foreslog Arenstorff, at Generalmajor Sandbergs Sag burde undersøges, og at det samme burde ske overfor Generalmajor Duncan og Oberst Schønfeldt, naar de blev udløste af Krigsfangenskabet. Ligeledes burde der rejses Sag mod Admiral Markvor Rodsten, naar Gyldenløve sendte de fornødne Oplysninger. Arenstorff endte med at forlange, at Infanteristyrken skulde bringes op paa 25,652 Mand, fordelt paa 240 Kompagnier, hvoraf Halvdelen skulde benyttes som Operationshær og den anden Halvdel som Besætningstropper.

Da denne Plan ikke vandt Kongens Bifald, udarbejdede han selv en anden:

»Fornemmelig skal Fæstningerne her, nemlig Kjøbenhavn, Kronborg osv. og i Holsten Wismar, Glückstadt, Friederichsort, Rendsborg, i Norge Frederiksstad, Frederikshald, Christiania, Bergen, Trondhjem især, ogsaa de andre smaa Fæstninger være vel forsynede. Flaaden skal hurtig gøres færdig for at gaa til Østersøen og derpaa til Nordsøen. Den første skal sekundere Gulland og undsætte Christianstad, have Agt paa Fjendens Kontenance, inkommodere de svenske Kyster, inkommodere Øerne Øland m. m. og snart her snart der gøre Alarm. Den norske Flaade skal holde den (svenske) indespærret i Gøteborg og flittig krydse ved Marstrand, Varberg og Halmstad, gøre Alarm samt sekundere Gyldenløves Intensioner. I Skaane skal man først sekundere Christianstad, naar vi faar Hæren samlet. Hvis Fjenden, hvad det maa antages, modsætter sig, gaar vi med al Cirkumspektion imod ham, og, hvis Gud giver Lykke, saa at vi staar os imod ham, gaar vi til Halmstad, saasnart Christianstad er soulageret, for at se, hvad der er at gøre, enten at gaa ind i Sverige eller attakere Stedet (ɔ: Halmstad). Naar vi faar Hjælp af de kejserlige Tropper, kan vi sende et Detachement til Norge. Vore Vinter- eller Høstkvarterer maa tages ved Malmø eller Helsingborg, og de maa forskanses paa bedste Maade. — I Norge kunde der bedst ageres ved at gaa ind med Hæren i Fjendens Land, ruinere Grændserne og træffe alle Forberedelser med Skibene og med ammunition de guerre

et de bouche. Imidlertid kunde man enten blokere eller angribe Marstrand, indtil Forstærkningen paa 4000 Mand kommer, og da lægge sig for Gøteborg og der forskanse sig efter Rysenstens Plan«.

Generalauditør, Krigsraad Mejer havde udarbejdet en tredie Plan. Ogsaa han begyndte med at sørge for Fæstningsbesætningerne i Danmark. Til Operationerne i Skaane vilde han anvende 5,200 Ryttere, 1500 Dragoner og 10,000 Mand Fodfolk foruden en Reserve af Hjælpetropperne. Man skulde forskanse og forsyne Landskrona. Christianstad skulde »sukkurderes«, og en Kommunikationspost oprettes mellem Landskrona og Christianstad. Mødte Fjenden med ligesaa stor Styrke som vi, skulde man enten »tardere« ham og søge at »retardere« ham ved at afskære ham al Tilførsel af Levnetsmidler samt postere sig fordelagtigt overfor ham, eller, hvis der viste sig stor »apparence« eller Fordel, vove et Slag med ham. Hvis Fjenden ikke viste sig, og man fik 4—5 Ugers frie Hænder, burde Malmø eller Halmstad angribes med Kraft. — Det flade Land i Skaane, der ikke dækkedes af Landskrona, burde ruineres, saa at Fjenden ikke kunde subsistere, og Bønderne flyttes over til Sjælland.

Flaadens mindre Operationer burde tilsigte at holde Farvandet frit til Jylland, Norge, Lübeck, Kiel og Wismar samt til et Angreb paa Rygen. De store Operationer skulde gaa ud paa et Søslag samt paa Forsvaret af Gulland.

I Norge burde man søndenfjelds operere med 8000 Mand og enten angribe Bohus eller Marstrand eller ogsaa forurolige Vestergøtland. Nordenfjelds skulde man sende 2500 Mand til Jæmteland og Hærjedalen for »at agere eller defendere«. Defensionsskibene skulde holde Kysterne rene.

Der burde ikke søges Vinterkvarter i Skaane, fordi Fjenden paa den Aarstid altid kunde angribe med en Hær. Naar Landskrona og Christianstad var sikrede, burde Hæren gaa tilbage til Danmark [1]).

I Mejers Plan sporedes der i alt Fald noget af en Vilje. Men hans Forslag om at ruinere det Land, man vilde erobre, og at flytte dets tro Befolkning til Sjælland, var at modarbejde Kongens Interesser. Desuden glemte han, at ruinerede man Landet for Fjenden, berøvede man ogsaa sig selv Subsistensmidlerne.

Foreløbig nøjedes man dog med Planerne, thi der blev ikke tagen nogen Beslutning.

Generalløjtnant Rysensten var den 25. Februar kaldet til Kjøbenhavn, fordi Kongen ønskede at benytte ham i Skaane. Gylden-

---

[1]) De 3 Felttogsplaner findes i Manuskript I. Nr. 5, 13 og 14/1677.

løve skrev om ham: »Jeg haaber og ønsker, at han vil gøre Deres Majestæt god Nytte i det forestaaende Felttog. Infanteriet og Kanonerne er efter min Mening hans stærke Side, desuden forstaar han godt at omforme Terrænet, hvad Deres Majestæt véd bedre, end jeg kan fortælle« [1]).

Den 7. April fik Rysensten Befaling til at kommandere Infanteriet ved den skaanske Hær samt have Inspektionen over Artilleriet og Pionererne.

For at træffe Bestemmelser om Operationerne i Norge afholdtes der den 27. April et Statsraad, til hvilket Rysensten var tilkaldt. Gyldenløve havde den 20. Januar foreslaaet, at den norske Hær skulde operere paa Stockholm. Rysensten mente, at den burde forberede et Angreb paa Marstrand, samtidig med at den danske Hær opererede i Skaane, og denne skulde, hvis Operationerne lykkedes, gaa mod Kalmar. Flaaden burde gøre en Diversion i den botniske Bugt. Vilde man gribe Offensiven i Norge, burde den norske Hær forøges med et dansk Korps, der skulde samles ved Aalborg, og derpaa angribe Gøteborg og Bohus. Vilde man derimod holde sig paa Defensiven i Norge, kunde der afsendes en Styrke paa 4—5000 Mand til Danmark for at forstærke Operationshæren i Skaane. Resultatet af Forhandlingerne i Statsraadet blev, at man fulgte Herman Mejers Plan, saa at Gyldenløve blev instrueret om, at han med sin Hovedstyrke skulde angribe Bohus og Værmeland og med en mindre Styrke gøre et Indfald i Jæmteland.

Til Forberedelserne hørte ogsaa, at man fik de højere Kommandoposter i Hæren besat. Kongen beskæftigede sig særligt med denne Sag, og i Krigskollegiets Manuskript Nr. 12/1677 findes »en Memorial om atschilligt Militsen vedkommende af Hans Majestæt opteignet«. I denne angives en Sammensætning af Generalitetet. Som Feltmarskal anføres med et NB. »Pudewils eller Luveni«, som Generalfelttøjmester »Uffeln«, som General af Infanteriet »v. d. Goltz« og som Træfningskommandør »Dalwig«. Det var alle fremmede Officerer, med hvem der maa have været indledet Underhandlinger, men, inden disse var afsluttede, var allerede Felttoget i Skaane indledet.

---

[1]) I. S. Marts 1677.

Operationerne i Skaane.

At man fra dansk Side ønskede at begynde med en Generobring af Helsingborg var naturlig. Allerede den 22. Marts var der fra Landskrona udsendt en Styrke paa 500 Mand for at foretage en Overrumpling. Men Styrken naaede kun til Rå; thi, da den ikke kunde komme over Aaen, maatte den vende tilbage med uforrettet Sag. I Begyndelsen af April overførtes Tropper fra Sjælland til Landskrona. De stilledes under Kommando af General Jochim Schack, der fik Befaling til »at ruinere« Fjenden ved Strøjfpartier navnlig mod Helsingborg. Den 4. April sendte Schack en Styrke paa noget over 300 Ryttere og henved 1400 Mand Fodfolk til Søs fra Landskrona for at angribe Helsingborg. Landgangen fandt Sted Natten til den 5. April, og Kl. 5 Morgen var Byen besat. Kommandanten paa Slottet, Oberst Carl Hårdh, havde dog itide anet Uraad og derfor trukket Besætningen tilbage til Slottet. Saasnart Byen var bleven besat, aabnede han Ilden med saa stor Kraft, at Angriberne maatte gøre Regning paa en meget energisk Modstand. Det blev meldt til Kongen, og han befalede, at der ikke maatte foretages noget Angreb paa Slottet for ikke at faa Fodfolket ødelagt, før Felttoget var begyndt. Styrken fik derfor Befaling til at vende tilbage. Infanteriet overførtes over Helsingør. Rytteriet dækkede Indskibningen og marcherede derpaa til Landskrona.

Carl XI havde faaet Efterretning om, at Helsingborg var truet. Han efterlod derfor Generalløjtnant Schultz med 2—3000 Mand foran Christianstad og brød den 6. April op fra Væ med 13 Eskadroner og 8 Bataillioner for at ile Fæstningen til Hjælp. Men, da han naaede Getinge Bro, fik han Efterretning om, at de Danske havde trukket sig tilbage. Han besluttede derfor at ville forhindre de

danske Partier i at gøre fornyede Forsøg mod Helsingborg, og derfor marcherede han den 8. April til Næs.

General F. Arenstorff ankom ved dette Tidspunkt til Landskrona, hvor han den 14. April fik Befaling til at sende et kombineret Rytterkommando paa 375 Mand til Christianstad. Men inden dettes Afmarche fik Arenstorff Melding om, at en svensk Hær paa 3000 Mand og 10 Regimentskanoner stod ved Næs, og at den ventedes forstærket i de nærmeste Dage. Tillige fik Arenstorff Underretning om, at der endnu stod en svensk Styrke foran Christianstad for at forhindre Fæstningens Undsætning.

Rytterkommandoet blev derfor holdt tilbage. Men disse Efterretninger bevirkede, at der blev given Befaling til at fremskynde Troppetransporterne fra Sjælland til Landskrona, samt at der N. for Byen blev oprettet en Lejr, der kunde modtage de ankommende Tropper. Befalingen blev efterkommen, saaledes at den danske Hær, der skulde operere i Skaane, var samlet i Lejren inden Midten af Maj.

Den 15. Maj oprettede Christian V et Regentskab bestaaende af Storkantsleren, Rigsadmiral Bjelke og Rigsmarsk Kørbitz. Umiddelbart derefter afrejste han til Landskrona og mønstrede den følgende Dag Hæren. Denne bestod af:

Generalitetet:

General Baudissin, Generalløjtnant F. Arenstorff, samt Generalmajorerne Walter og Ditlef Rantzau af Rytteriet; Generalløjtnant Rysensten og Generalmajorerne J. Schack, Rumohr, Bibow og Hertugen af Croy af Fodfolket. Desuden var den kejserlige Generalfelttøjmester Uffeln bleven ansat ved Hovedkvarteret, men uden Kommando.

Fodfolket:

Kongens Livregiment, General Bibow,
Dronningens Livregiment, Oberst Erhorn,
Prins Frederiks Regiment, Oberst Meldrum,
Prins Christians Regiment, Oberst Warnstedt,
Prins Georgs Regiment, Oberst Busch,
2. sjællandske Regiment, Hertugen af Croy [1]),
2. fynske Regiment, Oberst Hans Schack,

---

[1]) Hertugen af Croy blev i Februar 1677 udnævnt til Generalmajor, og samtidig fik han Kommandoen over dette Regiment, da dets Chef, Oberst Martin Barthold, fik Befaling til at blive paa Gulland.

1. jydske Regiment, ?
2. jydske Regiment, Generalmajor Walter,
4. jydske Regiment, Oberst B. Bülow,
Oberst Schønbergs Regiment.

Hvert af disse Regimenter talte 1 Bataillon med Undtagelse af Kongens Livregiment, der talte 2 Bataillioner, ialt 13 Bataillioner.

Rytteriet:

Garden til Hest, Oberst Grev Øtting	3	Eskadroner,
1. sjællandske Regiment, Oberst Trolle	3	—
2. — — , General D. Rantzau	2	—
1. fynske — , Oberst Rathlou	2	—
2. — — , — Christoffer Schack	3	—
1. jydske — , — Levetzow	2	—
3. — — , — Styrke	2	—
4. — — , General Walter	2	—
General Baudissins Regiment	3	—
Oberst Johan Geweckes —	3	—
Ialt	25	Eskadroner.

Dragonerne:

Oberst Ramsteds Regiment	2	Eskadroner,
— Brockenhus —	1	—
— Christian Juels Regiment	1	—
Ialt	4	Eskadroner.

Artilleriet:

3 18-Pd., 4 8-Pd., 12 4-Pd. Kanoner, 3 Haubitzer og 2 Morterer, ialt 24 Piecer samt 2 3-Pd. Kanoner for hver Bataillon.

Den samlede Styrke udgjorde:

Fodfolk	7,800	Mand,
Rytteri	4,200	—
Dragoner	800	—
Ialt	12,800	Mand.

Desuden var der som Besætning i Landskrona afgiven 1 Bataillon af Dronningens Livregiment, 1 af Prins Frederiks og 1 af Prins Georgs Regiment samt et Artillerikompagni, ialt henved 1800 Mand.

Som Reserve for Hæren paaregnedes:

1. Schilders og Kruses Rostjenesteregimenter, hvis Organisation var bleven forsinket,
2. 4000 Mand fremmede Hjælpetropper, og
3. hvad der blev »salveret« fra Christianstad.

Styrken i sidstnævnte Fæstning udgjorde paa dette Tidspunkt:

Generalmajor Meerheims Rytteri	ca. 800 Mand.	
Besætningstropper:		
1 Bataillon Lytzow	245 Mand.	
1 — Baudissin	592 —	
6 Kompagnier Lange	498 —	
Knoblauchs og Auerswaldts Dragoner	150 —	
Et Artillerikompagni	100 —	
		1585 Mand.
	Ialt . . .	2385 Mand.

Feltherrens Plads blev ikke besat, derimod fik Hæren en Feltmarskalløjtnant.

Blandt de fremmede Generaler, der var indledet Forhandlinger med, var den brandenborgske General Joachim Rüdiger Friherre v. d. Goltz. Han gik ind paa at modtage Ansættelse, ankom den 19. Maj til Kjøbenhavn og gjorde, da Kongen den Gang var afgaaet til Hæren, strax sin Opvartning hos Storkantsleren. Denne meddelte ham, at Kongen agtede at udnævne ham til General over Infanteriet. Det tilfredsstillede ikke v. d. Goltz's Ønsker, men han svarede dog, at han vilde overtage Posten i Haab om, at »Kongen snart vilde stille ham gunstigere« [1]). Den 21. Maj rejste han med Prins Georg til Hæren, og — siger Manuskript I Side 106 — den 22. »blev v. d. Goltz udnævnt til Feltmarskalløjtnant«. Ansættelsen skete dog, uden at v. d. Goltz derved traadte ud af brandenborgsk Tjeneste. Storkantslerens Skrivelse til Kongen om Mødet med v. d. Goltz den 19. Maj. og Manuskriptets Beretning staar i nøje Overensstemmelse med hinanden. Naar der desuagtet i Krigskancelliets Arkiv findes en Koncept [2]), hvorved v. d. Goltz den 15. April udnævntes til Feltmarskalløjnant, saa kan det kun forklares ved, at Expeditionen er holdt tilbage, thi ellers maatte jo Storkantsleren have kendt den. Hvorom alting er, saa overtog v. d. Goltz umiddelbart efter sin Ankomst til Landskrona Posten som Feltmarskalløjtnant, og det synes, som om han strax vandt Kongen ved at foreslaa ham en ny Slagorden. Efter

[1]) I. S. Maj A 1677. [2]) U. S. April 1677. 409.

denne skulde hele Hæren som hidtil deles i et Centrum og 2 Fløje, men første Træfning af hele Linjen skulde dannes af Bataillonner, der hver for sig flankeredes af en Eskadron til hver Side. Anden Træfning bestod udelukkende af Rytteri, og desuden udsondredes der en Reserve af samme Vaabenart.

Paa Udkastet til denne Slagorden, der er uden Dato, skrev Kongen: »Auf diese Weise sind Wir zu frieden, dasz die Armee stehen soll. Gott gebe Glück« [1]).

Den Styrke, hvormed Carl XI stod ved Næs, oversteg næppe 3000 Mand. Da man i Landskrona antog, at den kun talte 2000 Mand, vilde Arenstorff gribe Offensiven, men han hindredes heri ved, at Kongen befalede, at der ikke maatte foretages større Operationer, før Hæren var samlet. Carl XI blev dristig som Følge af de Danskes Uvirksomhed. Den 17. Maj brød han op fra Næs og marcherede til Asmundtorp, 1 Mil Ø. for Landskrona. Herfra drog han den næste Dag mod Nord til Rønneberga Højder, hvor han slog en befæstet Lejr. Først efter Ankomsten hertil modtog han, den 20. Maj, Forstærkninger, men disse bestod alene i Suppleringsmandskab til Afdelingerne; dog bragtes Hærens Styrke derved op til henved 5—6000 Mand.

Efter at Christian V den 16. Maj havde mønstret Hæren, blev denne staaende ved Landskrona, men der udsendtes dog Partier.

Den 19. foretoges en Expedition mod Borreby, hvor der blev »kaputeret« 30 Svenskere, og 1 Løjtnant, 2 Korporaler og 8 Mand toges til Fange.

Den 20. fangedes en Løjtnant af Carl XI's Drabanter.

Natten til den 21. Maj gik Oberstløjtnant Schwanwedel forbi den svenske Lejr til Årup, $\frac{5}{4}$ Mil Ø. for Landskrona, hvor han fangede Generalauditør Roth med Følge. Hos Roth fandt man Breve, der gav den danske Hær vigtige Oplysninger, samt Carl XI's Signet.

Den 21. Maj rykkede Kornet Peder Stensøn ud med 1 Vagtmester, 1 Korporal og 24 Ryttere mod Kjeflinge og erobrede en Del Levnetsmidler samt en Transport, der skulde bringe nye Munderingssager og Udrustningsgenstande til Carl XI's Drabanter.

Den 23. Maj sendtes samme Kornet med 30 Ryttere til Lund for at bemægtige sig et Magasin, der efter Sigende fandtes i Bispegaarden. Da han kom til Valkærra, stødte han paa en Transport af 160 Vogne med Levnetsmidler, Øl, Tobak og Brændevin, bestemt for den svenske Hær og eskorteret af 14 Ryttere. Transporten blev

---

[1]) I. S. Maj A 1677. 496.

erobret; 9 af Svenskerne faldt. Resten og 10 danske Ryttere efterlodes som Bevogtning, og med 20 Ryttere fortsatte Kornetten Marchen til Lund. Undervejs erfarede han, at en Transport paa 14 Kanoner var undervejs fra Malmø til den svenske Lejr, og at den befandt sig i Lund. Da han naaede denne By, lod han sine 20 Ryttere blive staaende udenfor, medens han selv begav sig ind i Byen. Her traf han paa Transporten. Han henvendte sig strax til Føreren og fortalte ham paa svensk, at han var bleven sendt Transporten i Møde for at fremskynde dens Marche, da de danske Tropper stod i Begreb med at rykke frem. Føreren anede ikke Uraad og fulgte godtroende med Peder Stensøn. Men næppe var Transporten kommen udenfor Byens Bom, før han lod sine Ryttere attakere. 40 Svenskere blev dræbte; Resten, der var Bønderkarle, som benyttedes som Kuske, maatte køre Kanonerne til Valkærra. Her samlede han saavel Kanonerne som den tidligere tagne Transport med Levnetsmidler. Da han frygtede for under Marchen til Landskrona at blive angreben af en overlegen Styrke, sendte han en Rytter sporenstrængs til Fæstningen for at anmode om, at der maatte blive sendt en større Rytterstyrke frem, der kunde hjælpe ham med at bringe det tagne Bytte i Sikkerhed. Hans Anmodning blev efterkommen, og, uden Kamp, lykkedes det at føre det tagne Bytte til Landskrona.

Carl XI havde imidlertid faaet Melding om, at Kanonerne var blevne tagne, og derfor udsendt en Major og 100 Ryttere for at generobre dem. Men Majoren »bedede og aad« for længe undervejs, saa at Peder Stensøn kom forbi ham, og, da Majoren endelig opdagede det og satte efter, ankom Forstærkningen fra Landskrona. Majoren maate derfor vende tilbage uden Kanonerne. Kongen stillede ham for en Krigsret, der dømte ham fra Livet, men han blev benaadet.

Fra Landskrona til Christianstad.

Christian V var utilbøjelig til at rykke frem, førend de fremmede Hjælpetropper stødte til. Men langvarig Østenvind forhindrede deres Ankomst. Man var kommen til Kundskab om, at den svenske Hær var bleven forstærket, saa at den talte 6000 Mand, hvoraf Halvdelen Fodfolk og den anden Halvdel Rytteri, samt at den stod paa Rønneberga Højderne. Ifølge Bjørlin skal Styrken paa dette Tidspunkt have været 7 Bataillonner, 14 Eskadroner og 20 Kanoner med ialt 5000 Mand.

Da den danske Hær havde den dobbelte Overmagt, og Carl XI

ikke gik tilbage i Tide, var alt lagt til Rette, saa at der kunde tilføjes den svenske Hær et alvorligt Nederlag. Laa der allerede heri en tilstrækkelig Grund til at rykke frem, saa var der dog ogsaa en anden Grund, der talte i høj Grad derfor. General Meerheim havde meldt fra Christianstad, at det begyndte at skorte paa Levnetsmidler og Fourage, og den 4. April havde Kongen svaret, at han ventede at kunne rykke frem i Begyndelsen af Maj for at undsætte Fæstningen. Nu nærmede man sig Slutningen af Maj, saa at det var paa høje Tid at gøre Alvor af Fremrykningen.

Den 26. Maj om Aftenen Kl. 9 brød den danske Hær op med 13 Bataillonner, 29 Eskadroner, 3 8-Pd., 7 4-Pd. og 26 Regimentskanoner, ialt noget over 12,000 Mand. Marchen gik til Arrarp, N. V. for Rønneberga Højderne, hvor Hæren ankom den 27. om Morgenen. Efter at den Slagorden var indtagen, som v. Goltz havde indført, blev der given dansk Løsen, hvorpaa Hæren rykkede frem Kl. 8 Formiddag.

Det var en Søndag.

Carl XI havde været tidlig paa Færde. Saasnart han opdagede den danske Hær, alarmerede han og befalede, at Hæren skulde formere Slagorden og gaa imod Fjenden. Forgæves gjorde hans Generaler ham opmærksom paa det farlige i at forlade den befæstede Lejr og optage Kampen med dobbelt Overmagt. De fik kun knubbede Ord.

Efter at Carl XI havde taget Sakramentet, svarede han med svensk Løsen, lod Forskansningerne rive ned paa den sydlige og vestlige Side af Lejren og satte sig i Marche. Selv tog han med Helmfeldt og Ascheberg Kommandoen over højre Fløj. Feltmarskal Mardefeld, der atter var bleven tagen til Naade, kommanderede Centrum, og Fabian Fersen venstre Fløj.

Forinden Fremrykningen havde Christian V befalet, at Mandskabet, for at kunne slaas med større Frihed, skulde aflægge Ranslen. Den danske Hær skred derfor rask fremad. Pludseligt viste den svenske Hær sig, og det varede ikke længe, før begge Hære var paa Kanonskuds Afstand fra hinanden. Kampen skulde lige begynde. Da fik Christian V Betænkeligheder. Han havde set, at et svensk Rytterkommando stødte til paa Svenskernes højre Fløj, og mere behøvedes ikke for at faa ham til at standse og samle de højere Kommanderende til et Krigsraad.

Da Carl XI saae den danske Hær standse, gjorde ogsaa han Holdt.

Feltmarskalløjtnant v. d. Goltz var utilfreds med Standsningen og vilde, at man ufortøvet skulde fortsætte Fremrykningen. Men

Generalløjtnant Fr. Arenstorff og Overjægermester Hahn ansaa det for nødvendigt at foretage en Rekognoscering, forinden man skred til Angreb. Kongen sluttede sig til dem og befalede, at Hæren skulde trække sig noget tilbage, samt at der skulde udsendes en Rytterstyrke for at rekognoscere.

Denne Styrke stødte paa et svensk Kommando paa 1 Oberstløjtnant, 1 Løjtnant, 119 Underofficerer og Garderekruter samt nogle Hofembedsmænd, der alle toges til Fange, hvorpaa de danske Ryttere vendte tilbage. Men Rekognosceringen havde krævet Tid, saa at det nu gik mod Aften, og derfor blev det besluttet at opsætte Angrebet til den følgende Dag.

Carl XI havde ogsaa holdt Krigsraad. Det besluttede, at den svenske Hær burde søge at undgaa alle afgørende Kampe, indtil den blev yderligere forstærket. Da Stillingen paa Rønneberga desuden kunde omgaas, og man stod overfor en Overmagt, der var stor nok til gennem Detacheringer at afskære Forbindelsen med Generalløjtnant Schultz, der stod ved Christianstad, var det nødvendigt at gaa tilbage. Kongen befalede derfor, at Tilbagetoget skulde tiltrædes samme Nat, saa skjult som muligt. Bivuakilden blev tændt overalt. Saasnart Mørket faldt paa, gik først Trosset, saa Artilleriet, derpaa Fodfolket og tilsidst Rytteriet tilbage over en Snævring, der laa bag Rønneberga Højderne. Alt gik efter Ønske, saa at den svenske Hær den 28. Maj om Morgenen ankom til Torrløsa, uden at de danske Forposter havde opdaget Afmarchen. Feltmarskal Fabian Fersen bøjede undervejs af med en Styrke, som han førte til Malmø, for at forøge Besætningen.

Da det den 28. blev Dag, opdagede de danske Forposter, at Fjenden var forsvunden. »Begyndelsen var« — siger Manuskriptet — »lykkelig, men Enden ej, som man havde ønsket«. Men Skylden dertil var, at den danske Hær havde gjort Holdt. Krigerske Kombinationer gentager sig aldrig paa samme Maade, og derfor gælder det om at benytte Øjeblikket. I dette Tilfælde laa alt klart for. Den svenske Hær var opmarcheret og rykkede frem. Fra dansk Side kunde man overse alt, saa at der ikke kunde være den fjerneste Tvivl om, at den danske Hær var dobbelt saa stærk som den svenske. Carl XI og alle de fremragende Officerer, Sverige raadede over, befandt sig ved denne; dens Nederlag var sikret, og det maatte føre til, at Sverige blev nødt til at slutte Fred. Men alt blev forspildt ved, at Angrebet blev opsat, og nu var det tvivlsomt, om der kunde opnaas noget gennem en Forfølgelse, da Svenskerne havde faaet et saa langt Forspring.

Den danske Hær satte sig i Bevægelse, men, da det var en ualmindelig varm Dag, naaede Hæren den 28. Maj kun til Strø. Det lykkedes dog Oberstløjtnant Schwanwedel, der førte Fortropperne, at faa Berøring med Svenskernes Bagtrop, som han fratog nogle Fanger.

Den svenske Hær kom den 28. Maj over Rønne Aa, som den passerede ved Hassle Bro, tæt N. V. for Rønneholm. Natten over blev den staende Ø. for Aaen. Den 29. Maj fortsattes Marchen N. om Ringsjøn over Munkarp og Hør til Linderød, og den følgende Dag forenede Carl XI sig ved Væ med Generalløjtnant Schultz.

Den danske Hær naaede den 29. Hør og den 30. Maj Linderød.

Efter Foreningen talte den svenske Hær 8000 Mand, og med denne Styrke tog Carl XI den 30. Maj om Eftermiddagen Stilling mellem Væ og Hærløf for at modtage et Slag. Atter maatte Generalerne anvende hele deres Indflydelse, førend de fik Kongen til at opgive dette Forsæt. Det danske Rytteri begyndte alt at vise sig den 30. Maj om Aftenen, og den følgende Morgen var dets Styrke ikke ubetydelig. Først nu gav Carl XI efter, saa at Hæren endnu samme Dag naaede Lommarp, men Oberst Levetzow, der kommanderede det danske Avantgarderytteri, forfulgte saa haardt paa denne Dag, at den svenske Livgarde maatte rykke Bagdækningen til Hjælp. Hermed standsede Forfølgelsen fra dansk Side, saa at Carl XI uforstyrret kunde fortsætte Tilbagetoget over Møllerød, Perstorp og Ebbarp til Herrevadskloster, hvor Hæren ankom den 8. Juni. Her vilde Kongen afvente Forstærkningernes Ankomst.

Den danske Hær naaede den 31. Maj Væ, og dermed var Christianstad befriet.

General Meerheim havde ikke ligget ledig i Mellemtiden. Da Carl XI afmarcherede til Næs og efterlod Generalløjtnant Schultz, foretog han et stærkt Udfald fra Christianstad. Men Schultz drev ham tilbage og gik derpaa over Helge Aa og anlagde N. for Fæstningen en forskanset Linje, der strakte sig tværs over den Landtunge, paa hvilken Christianstad ligger. Foreløbig maatte Meerheim derfor indskrænke sig til Udfald. Den 17. Maj gjorde han et saadant mod General Schultz's befæstede Linje. Det lykkedes at trænge ind i en af Skanserne, hvor Soldaterne plyndrede, brændte nogle Hytter og dræbte en Oberst, en Major og 16 Mand samt saarede 25 Mand. Men Svenskerne samlede Tropper og tvang de Danske, trods al Tapperhed, til at gaa tilbage med et Tab af 2 Officerer og 50 Mand, der faldt, samt 11 Fanger. Desuden blev Oberst Gotfried Rauch dødelig saaret, og Oberst J. Bülow saavelsom Oberstløjtnant

Knoblauch og ikke faa Menige saarede. Oberst Rauch døde kort efter, og Feltmarskalløjtnant v. d. Goltz blev udnævnt til Chef for hans Regiment.

Den 22. Maj satte et svensk Parti sig fast ved Enden af den lange Bro, og 2 Dage senere stak de Ild paa Blokhuset, der forsvarede Adgangen til Broen. Blokhuset brændte fuldstændigt, og Ilden forplantede sig derfra til Broen. En Del af denne gik op i Flammer, og nogle Kanoner, der var opstillede paa Broen, maatte trækkes tilbage. — Besætningens Stilling begyndte at blive kritisk, men Meerheim haabede paa den Hjælp, Kongen havde tilsagt ham, og dette Haab gik endelig i Opfyldelse. Thi den 31. Maj hørte man i Fæstningen til almindelig Glæde, at der fra Væ blev skudt dansk Løsen. Meerheim steg strax til Hest, og i Spidsen for 300 Ryttere red han Kongen i Møde. Kongen takkede ham for den Maade, hvorpaa han havde ført Forsvaret og gav ham som Belønning en livsvarig Pension paa 1200 Rigsdaler, der efter hans Død skulde gaa over paa hans Sønner.

Den 1. Juni holdt Kongen Indtog i Christianstad. I Kirken blev der afsunget et te deum for Undsætningen, og efter endt Gudstjeneste bragte Kongen Befolkningen og Besætningen sin Tak for dens Udholdenhed og Taalmod under Belejringen.

Operationerne til Søs.

Kampen mellem Niels Juel og Erik Sjøblad.

Den svenske Admiral Erik Sjøblad afsejlede den 20. Maj fra Gøteborg med 8 større og 10 mindre Skibe, der tilsammen førte 416 Kanoner. Ifølge Instruxen skulde han gaa til Sundet for der at forene sig med den svenske Hovedflaade. Men, da han var uvidende om, hvorvidt denne var løben ud, besluttede han — for at undgaa at støde paa den danske Flaade — at søge Forbindelsen gennem Store Belt.

Den 23. Kl. 6 F. naaede Sjøblads Eskadre ud for Nyborg. Kommandanten, Oberstløjtnant Offenberg, indberettede den følgende Dag til Kjøbenhavn, at en svensk Flaade paa 20 Sejlere havde lagt sig mellem Sprogø og Knudshoved, samt at han var beredt til at optage Kampen. Sjøblad gjorde dog intet Forsøg mod Nyborg, men holdtes tilbage i nogle Dage af Vindstille og sejlede derpaa ind i Østersøen.

Niels Juel havde netop paa dette Tidspunkt faaet en Eskadre færdig paa 11 Orlogsskibe, 2 Brandere samt en Galiot med 582 Kanoner og førte Kommandoen fra »Christianus V« (82 K.). Den 23. Maj forlod han Kjøbenhavns Rhed, og den 26. s. M. laa han mellem Robbernæs og Gedser, hvor han var bleven nødt til at gaa til Ankers for Vindstille.

De mynsterske Lejetropper var den 24. April blevne mønstrede af General Baudissin paa Rhellinger Hede, hvorefter de marcherede til Holsten. Herfra skulde en Del af Styrken overføres til Skaane fra Kiel, medens Resten skulde marchere gennem Slesvig, Fyn og Sjælland. Men Modvind og Uvejr kastede en Del af Transportskibene der afgik fra Kiel, ind mod den meklenborgske Kyst.

Saasnart Niels Juel fik Efterretning herom, sendte han 2 Fregatter og 3 veludrustede Baade til Assistance for Transportskibene. De stødte paa en svensk Kaper paa 8 Kanoner, der blev erobret, og fandt saa Transportskibene, som de konvojerede paa Vejen til Skaane. I Mellemtiden havde Niels Juel faaet Melding om, at Admiral Sjøblad havde passeret Store Belt og maatte formodes at være i Østersøen. Den 29. Maj afholdtes et Krigsraad, der besluttede, at man burde opsøge Fjenden og angribe ham. Flaaden lettede strax, og den 30. om Eftermiddagen saae man den svenske Eskadre, liggende til Ankers 3 Mil fra Rostock. Sjøblad, der havde opdaget de danske Sejlere, blev liggende, fordi han troede sig sikret ved Vindstille. Men, da dette viste sig at være en Fejltagelse, kappede han Ankrene, hejste alle Sejl og søgte at komme bort. Da det ikke gik hurtigt nok, satte han Baade ud for at bugsere Skibene, til de fik Vind, for om muligt at naa Bornholm, hvor han ventede at træffe den svenske Hovedflaade.

Niels Juel havde befalet alle sine Skibe at søge ind paa Fjenden, og den 31. Maj Kl. 7 Aften naaede han op, saa at han beskød Fjendens bageste Skibe. Beskydningen varede til Midnat.

Den 1. Juni Kl. 2 om Morgenen blæste det op med en gunstig Vind for den danske Flaade, der med »Christianus V« i Spidsen gik frem til Angreb. Admiral Sjøblad, der førte Kommandoen fra Linjeskibet »Amarant« (60 K.), blev nødt til at optage Kampen. Det varede ikke længe, før 6 svenske Skibe, hvoriblandt »Amarant«, var stærkt engagerede. Niels Juel overlod sine Sekundanter at føre Kampen mod de øvrige Skibe, lagde sig paa Siden af det svenske Admiralskib, og efter 2 Timers haard Kamp tvang han det til at stryge Flaget. Derpaa angreb han »Engel Gabriel« (50 Kanoner), der havde sekunderet »Amarant«. Et glat Lag berøvede Englen Masterne, saa at den blev nødt til at overgive sig. Admiral Christian Bjelke, der kraftig havde understøttet Niels Juel fra »Kurprinsen« (74 Kanoner), lagde sig paa Siden af det største fjendtlige Skib »Kalmar Kastel« (74 Kanoner), der blev erobret. Men efter Overgivelsen blev det af sin svenske Chef skudt isænk. Kaptajn Dreyer paa »Enigheden« (62 Kanoner) erobrede »Wrangels Palæ« (44 Kanoner), og de Witt paa »Lindormen« (60 Kanoner) tvang »Haffrun« (44 Kanoner) til at stryge Flaget.

Hvad der endnu var tilbage af Admiral Sjøblads Eskadre, søgte Frelse i Flugten for dels gennem Sundet og dels gennem Store Belt at naa Gøteborg. Efter Mankells Oplysninger var der dog kun 2 af

Orlogsskibene, der naaede Maalet; det ene af dem, »Rosen«, frelste sig ved at hejse engelsk Flag.

Af Fanger toges Admiral Sjøblad, 7 Kaptajner og 8 Løjtnanter af Marinen, 1 Oberstløjtnant, 1 Major, 1 Kaptajnløjtnant, 4 Løjtnanter og 1 Fændrik af Landtropperne og 1500 Underofficerer, Matroser og Menige. Tabet af Døde og Saarede paa svensk Side kendes ikke, og om det danske Tab indeholder Arkiverne intet [1]).

---

[1]) Manuskript I. Nr. 22/1677.

Operationerne i Skaane.

Fra Christianstad til Malmø og Malmøs Belejring.

Efter at Christian V var kommen til Christianstad, blev der holdt Krigsraad for at bestemme, hvad der burde gøres. Man mente, at det vilde være forbundet med for stor Fare at følge efter den svenske Hær, fordi den bestandig kunde undgaa Slag ved at trække sig tilbage, indtil den gennem Forstærkninger voxede sig saa stærk, at den kunde optage Kampen. Omvendt maatte den danske Hær ved uafbrudt at rykke frem give Afkald paa at trække Forstærkninger til sig. Krigsraadet besluttede derfor, at Hæren skulde vende om og marchere til Malmø for at belejre denne Fæstning.

Forinden Opbrudet fik Livregimentet, J. Bülows og Gotfried Rauchs Rytterregimenter samt Nymphius Dragonregiment (det tidligere Ørtzenske) Befaling til at støde til Hæren. Bülows Regiment var dog smeltet saa meget sammen, at det maatte sendes til Holsten for at kompletteres. Som Erstatning for Regimentet fik det slesvigske Rytterregiment, der under Reventlow stod i Holsten, Befaling til at marchere til Skaane. Af Besætningen i Christianstad fik Lytzows Bataillon ligeledes Befaling til at følge Hæren; den skulde erstattes med en Bataillon af 2. fynske Regiment. Chefen for sidstnævnte, Oberst Hans Schack, fik Befaling til at overtage Posten som Kommandant i Christianstad.

Den 3. Juni brød den danske Hær op og marcherede over Linderød, Hørby og Getinge Bro (V. for Gårdstånga) til Lund, hvor den ankom den 6. Juni. Den følgende Dag stødte de mynsterske Tropper til fra Landskrona. De stod under Kommando af Generalmajor Grandvillier og talte: Grandvilliers, Tecklenburgs og Netzows Infanteri-

regimenter og Grandvilliers Rytterregiment samt Oberstløjtnant Braunes Artilleribataillon. Desuden ankom Oberst Schultz med 2 Eskadroner kejserlige Dragoner. Hele Styrken udgjorde henved 4000 Mand med 14 Regimentskanoner og 7 Morterer. Samtidig var den danske Hær bleven forstærket med Obersterne Kruses og Schilders Rostjenesteregimenter.

General Walter, der under Fremrykningen dannede Fordækningen, naaede den 6. Juni Skræflinge, hvorfra han begyndte at indeslutte Malmø. Den 9. Juni ankom den danske Hær og gik i Lejr mellem Skræflinge og Hyllie for at paabegynde Belejringen af Fæstningen [1]).

Malmø ligger ved Sundet og strækker sig i en langagtig Firkant fra Øst mod Vest. I Nord var Fæstningen beskyttet af Havet, mod Syd af nogle Moser. Befæstningen mod Landsiden bestod af en bastioneret Vold, foran hvilken gik en bred Grav, og Portene var dækkede af Udenværker. I den vestlige Ende laa, op imod Sundet, et befæstet Slot, der samtidig med at tjene som Kastel skulde forsvare Fæstningen mod Søsiden.

Fæstningen havde 3 Hovedadgange: Den østlige Port (Stockholmsporten), som førte ind i Byen ad Vejen fra Lund, den søndre Port, der laa midt paa Fæstningens lange Side, og hvortil Vejen førte over en Dæmning, og en Port, der fra Vejen langs Stranden førte ind i Kastellet.

Besætningen udgjorde 2—3000 Mand, og Guvernøren, Feltmarskal Fabian Fersen, var fast besluttet paa at forsvare Fæstningen til det Yderste. Vel havde han ingen Overflødighed paa Levnetsmidler, men med klog og forudseende Sparsommelighed sørgede han for, at de kunde holde ud i længere Tid, idet han lagde Beslag paa alle Levnetsmidler. Derved sikrede han sig tillige, at Borgerne, der bestandig havde vist sig hengivne for den danske Sag, blev afhængige af ham. Den personlige Interesse førte dem desuden til under Belejringen at oprette Smaakorps, der benyttedes til at forhindre, at de Ildebrande, som Beskydningen fremkaldte, kom til at udbrede sig.

Da Generalmajor Walter den 6. Juni ankom udenfor Fæstningen, bemægtigede han sig strax 400 Heste og 50 Stykker Kvæg, der græssede udenfor. Den følgende Dag opfordrede han Fersen til at udvexle de danske Krigsfanger, der fandtes i Fæstningen. Fersen var ikke uvillig dertil, men man kunde ikke enes om Vilkaarene, og derfor fandt der ingen Udvexling Sted.

---

[1]) Manuskript I. Nr. 24/1677. Belejringen af Malmø.

Efter at Kongen var ankommen med Hæren, blev der den 10. Juni given dansk Løsen, der besvaredes fra Fæstningen med svensk Løsen. Der blev derpaa sammenkaldt et Krigsraad, der besluttede, at Angrebet skulde rettes mod 3 Punkter:

1. mod en Bastion mellem den østre Port og Stranden under Generalmajor Bibow,
2. mod den søndre Port under Hertugen af Croy, og
3. mod Kastellet under General Grandvillier.

Orlogsskibet »Enhjørningen« (14 K.) lagde sig udenfor Havnen, og man begyndte Anlæget af Løbegrave. Arbejdet paa disse fremmedes med Energi, saa at man den 14. Juni var naaet saa nær ind mod Kontreeskarpen, at Musketererne kunde begynde Ilden.

Major Harboe var allerede den 4. Juni sendt til Kjøbenhavn for at afhente Belejringsartilleri. Det ankom den 12. Juni og bestod af 48 24 Pd. og 18 Pd. Kanoner, 27 Morterer og 9 Haubitser. Heraf benyttedes 26 Kanoner og 6 Morterer ved Angrebet paa den søndre Port, 18 Kanoner og 6 Morterer mod Kastellet og 6 Kanoner og Haubitser ved Bibows Angreb.

Beskydningen begyndte den 18. Juni.

Fersen søgte efter bedste Evne at forstyrre Belejringsarbejderne. Den 15. Juni lod han en Styrke paa 300 Mand, hvoraf Halvdelen Ryttere, foretage et Udfald mod General Grandvillier. Svenskerne mistede 1 Officer og 25 Mand, der faldt, samt en Del Saarede. General Grandvillier mistede en Major, der faldt, og en Kaptajn samt nogle Menige blev fangne. Den 17. Juni lod Fersen 60 Ryttere til Fods, der kun var bevæbnede med Pistoler og Spyd, rykke ud af den søndre Port mod Hertugen af Croy. De drev Besætningen tilbage fra de længst fremskudte Linjer, fangede 1 Major, 1 Løjtnant og 4 Mand og vendte derpaa tilbage. Den 19. om Morgenen rykkede Oberstløjtnant Frits Wachtmeister med 250 Ryttere og 150 Infanterister mod General Bibows Linjer. Det kom til en heftig Kamp, der varede en Time og kostede mange Livet. Paa dansk Side faldt Ritmester Krag, Kaptajn Wilster blev haardt saaret, og Kaptajn Aderpohl samt Kaptajn Roepstorff af Prins Georgs Regiment og nogle Menige blev fangne. Til Gengæld fangedes en svensk Officer og 2 Mand. Den 20. forsøgte Belejrerne paany et Angreb mod Hertugen af Croys Linjer, men de mødte strax en heftig Artilleriild, der tvang dem til at gaa tilbage. 2 danske Officerer faldt i Løbegravene.

Nu begyndte man at gaa offensivt til Værks fra dansk Side. Natten til den 22. Juni blev der angreben paa hele Linjen, men kun Generalmajor Bibow opnaaede et Resultat, idet det lykkedes en Del

af hans Mandskab at sætte sig fast paa Esplanaden foran Stockholms Bastion. Kampen kostede ham henved 100 Mand. I de følgende Dage anlagde Bibow en forskanset Linje, der strakte sig ned mod Stranden. Bombardementet foretoges uafbrudt, snart stærkere, snart svagere. Natten til den 23. Juni kastede Belejrerne 32, i Løbet af Dagen 32, og den følgende Nat 27 Bomber ind i Byen. Samme Nat indlogerede en Del af Bibows Tropper sig paa Brystværnet af den dækkede Vej foran Bastionen Stockholm og anlagde der et Batteri.

Saaledes stod Sagerne, da Christian V fik Efterretning om, at den svenske Hovedflaade var løben ud. Gaaende ud fra, at den var den danske betydelig overlegen, saa at denne ikke kunde optage Kampen, før de hollandske Krigsskibe stødte til, blev Kongen ængstelig. Han frygtede for, at den svenske Flaade skulde gaa ind i Øresund og afskære den danske Hær fra Forbindelsen med Sjælland. Dette i Forbindelse med, at han fik Efterretninger om, at Carl XI havde modtaget Forstærkninger og var paa Marchen for at undsætte Malmø, førte til, at han befalede, at der skulde foretages en Storm. Da Beskydningen endnu ikke havde været ødelæggende nok, og, da der ikke var skudt Brèche, var Sandsynligheden for, at Stormen skulde lykkes, kun ringe, men den svækkedes yderligere ved, at Kongen ikke vilde give tilstrækkelig Tid til Forberedelserne. Han befalede nemlig, at Stormen skulde udføres Natten til den 26. Juni.

Generalmajor Bibow skulde med 1000 Mand rette sit Angreb mod Strandporten og det saakaldte Gertrudes Leje og ved Hjælp af Stormstiger søge at sætte sig fast paa Brystværnet. Tillige skulde han beordre Major Tramp til med 150 Mand at bemægtige sig Stockholms Bastion og sætte sig fast der.

Hertugen af Croy skulde med 1000 Mand storme Kurtinen mellem Malmøs og Gøteborgs Bastioner, og, naar Tropperne havde faaet Fodfæste paa Volden, skulde de aabne den søndre Port.

Oberst Brockenhus skulde med 400 Dragoner angribe den ene Side af den søndre Ravelin og den anden Side af Malmøs Bastion og passere Graven i Pontoner.

Generalmajor Rumohr skulde med 1000 Mand gøre et Angreb nærmest ved Slottet mod Byen og passere den dybe Grav mellem den søndre Ravelin og det nye Værk.

For at aflede Opmærksomheden skulde General Grandvillier foretage et Skinangreb mod Slottet og søge at faa Fodfæste ved Kontreeskarpen eller foran Ravelinens Facer.

Stormkolonnerne skulde deles, saaledes at den ene Halvdel foretog Angrebet, og den anden dannede Reserven.

De øvrige Tropper bestemtes til at danne Hovedreserven og skulde formeres med Infanteriet under Generalløjtnant Rysensten i Centrum og Rytteriet under General Baudissin paa begge Fløje.

Tøjmester Anders Karlsen skulde sejle fra Kjøbenhavn med 100 Slupper og Amagerbaade for at angribe Fæstningen fra Søsiden.

12 Kanoner af det mynsterske Artilleri skulde give Signalet til Angrebet, og Felttegnet skulde være hvide Bind om den højre Arm og hvidt i Hatten [1]).

Natten til den 26. Juni ved Midnat begyndte General Grandvillier Skinangrebet, men Fersen var alt den Gang forberedt paa, hvad der vilde komme. Thi han havde set, at en Mængde Tropper marcherede til Løbegravene, uden at der fra disse sendtes Tropper tilbage. Derfor havde han alarmeret Besætningen, saa at enhver var paa sin Post, og selv red han fra Afdeling til Afdeling for at opmuntre til trofast Pligtopfyldelse.

Kl. 1 blev der given dansk Løsen fra de mynsterske Kanoner, og umiddelbart derefter rykkede Stormkolonnerne frem fra Løbegravene.

I Spidsen for sin Kolonne lykkedes det Generalmajor Bibow at faa Broerne kastet over Graven, hvorpaa han besteg Volden. Den svenske Kaptajn Mattern, der førte Kommandoen, forsvarede sig med stor Tapperhed, men blev hugget ned tilligemed Forsvarerne. Bibow gik derpaa mod Stockholms Bastion. Ogsaa her besteg han Volden efter en kort, men hæftig Kamp og drev Forsvarerne ind i Byens Gader. Forsvarerne begyndte alt at opgive ethvert Haab og bortkastede Vaabnene, thi Bibow undte dem ingen Ro. Desuden sendte han sin Reserve Befaling til at rykke frem. Men det svenske Artilleri havde i Mellemtiden udelukkende rettet Ilden mod Stormbroerne, der var kastede over Graven. Da Bibows Reserve naaede disse, havde Broerne derfor lidt saa meget, at de ikke kunde benyttes. Vel søgte en Del af Mandskabet at passere dem, men Broerne gik itu, og Mandskabet styrtede i Graven og druknede. Bibow fik derfor ingen Forstærkning, hvilket var saa meget uheldigere, som de Tropper, der havde fulgt ham, dels var blevne splittede i forskellige Retninger og dels ikke havde kunnet modstaa Fristelsen til at plyndre. Han blev derfor nødt til at trække sig tilbage. Men næppe opdagede Svenskerne dette, før de trængte ind paa ham fra alle Sider. De fleste af hans Officerer faldt; selv førte han Kampen med Partisanen i sin Haand og opmuntrede den lille Hob, der skarede sig

---

[1]) U. S. Juni A 1677. 643—648.

om ham, til at sætte Haardt imod Haardt. Men Fjenden trængte paa fra alle Sider. Nogle af Bibows Folk naaede Graven, men, da de ikke kunde komme over, fandt de kun Døden; andre faldt under Forsøget paa at komme over Palisaderne, men ikke en eneste slap tilbage. Selv blev Bibow dødelig saaret og fangen.

De øvrige Stormkolonner havde ikke bedre Held med sig. Obersterne Warnstedt og Busch, der angreb til Venstre for Østre Port, kom over Graven og besteg Volden med deres Tropper, men længere kunde de ikke komme. Bibows Indtrængen i Gaderne bragte vel nogen Forstyrrelse blandt Forsvarerne, saa at det et Øjeblik saae ud, som om det skulde lykkes at fortsætte Fremrykningen; men, da Bibow maatte vige, blev Modstanden stærkere og stærkere, og efter 2 Timers Kamp maatte Angriberne trække sig tilbage overalt. Generalerne Rumohrs og Grandvilliers Tropper opnaaede det mindste Resultat, thi de Stormbroer, de skulde benytte, viste sig at være for korte, saa at Soldaterne forgæves søgte at komme over Graven, hvorved en Del af dem druknede.

Klokken 4 om Morgenen var alt forbi. Stormen var afslaaet. En stor Del Løbebroer, Stormstiger og Pontoner maatte efterlades i Fjendens Hænder.

General Rysensten havde udsendt en Generaladjutant for at samle Hovedreservens Infanteri, men Adjutanten vendte kun tilbage med Fanevagterne, der bestod af Kvartersyge og let Saarede. Men, selv om det var lykkedes Rysensten at samle en større Styrke, vilde det dog ikke have været muligt at forandre Resultatet, fordi Tropperne ikke kunde komme over Broerne. Han søgte derfor at samle de Tropper, der kom tilbage fra Kampen, men det Fodfolk, der havde deltaget deri, var saa betaget, at det blev nødvendigt at besætte en Del af Løbegravene med Rytteri og Dragoner.

Paa dansk Side faldt eller saaredes dødeligt Generalmajor Bibow, Obersterne Warnstedt og Busch, 2 Oberstløjtnanter, 1 Ritmester, 1 Kaptajn, en Det Løjtnanter og Fændrikker og henved 1000 Underofficerer og Menige. Hertugen af Croy, Obersterne Meldrum og Brockenhus, 5 Oberstløjtnanter, 1 Major, 1 Kaptajn, en Mængde Løjtnanter og Fændriker og over 500 Mand blev saarede.

Om Eftermiddagen blev der fra dansk Side begæret Vaabenhvile, for at man kunde faa begravet de Døde. Svenskerne udleverede Ligene af dem, der var druknede i Graven, men de, der var faldne paa Volden eller i Gaderne, jordfæstedes i Malmø.

Efter Stormen holdt Kongen et Krigsraad, der besluttede, at Belejringen skulde hæves. Dog skulde Hæren blive staaende nogle

Dage for at skaffe Tid til at faa transporteret det svære Skyts og de Saarede over Landskrona til Kjøbenhavn.

Hvad den danske Hær ialt mistede under Belejringen, vides ikke med Bestemthed, men Tabet af Officerer var saa betydeligt, at det nødvendiggjorde en stor Forsættelse indenfor Fodfolket og en Ombesættelse af Regimentschefsposterne. Oberst Keller fik Kongens Livregiment, og Oberst Schulenburg Dronningens Livregiment, Oberst Elnberger Prins Christians, og Oberst Pott Prins Georgs Regiment [1]).

Efterretningen om den Ulykke, der havde ramt Hæren ved Malmø, synes, at dømme efter et Brev fra Storkantsleren til Biermann af 27. Juni, at have gjort et meget dybt Indtryk, og Storkantsleren syntes at ane, at der forestod nye Ulykker.

Feltmarskal Fersen havde løst sit Hverv med Ære. Som Erkendtlighed vilde Carl XI give ham Kommandoen over Hæren i Lifland, men en stor Sygelighed, der herskede i Malmø, angreb ogsaa Feltmarskallen, og han døde den 30. Juli.

---

[1]) U. S. Juni 1677. 654--657.

Operationerne til Søs.

Den svenske Hovedflaade gik først den 19. Juni i Søen. Men den led af megen Brøst, thi mange af Befalingspersonalet var ubekendte med Sømandskab, og en stor Del af Besætningen havde aldrig været til Søs.

Ifølge den Instrux, der senest var bleven tildelt Feltmarskal Henrik Horn, skulde han gaa til Sundet for at forhindre den danske og den hollandske Flaade i at forene sig samt gøre en Diversion til Fordel for Malmø.

Flaaden var delt i 3 Ekadrer:

1. Eskadre, Feltmarskal Horn paa »Victoria« (84 Kanoner) talte 14 Orlogsskibe med 722 Kanoner,

2. Eskadre, Admiral Wachtmeister paa »Nyckeln« (88 Kanoner) bestod af 12 Orlogsskibe med 566 Kanoner

og 3. Eskadre, Admiral Klerck paa »Solen« (72 Kanoner) talte 10 Orlogsskibe med 548 Kanoner.

Desuden fandtes ved hver Eskadre 2 Brandere og 4 Avisoskibe. Flaaden talte saaledes ialt 36 Orlogsskibe, 6 Brandere og 12 Avisoskibe med 1836 Kanoner.

Niels Juel var, efter at have ødelagt Sjøblads Eskadre, gaaet til Kjøbenhavn for at faa sine Skibe repareret. Den 18. Juni ankom Christian V fra Sverige for at takke Niels Juel og hans kække Undergivne. Flaaden var bleven forstærket og inddelt i 3 Eskadrer.

1. Eskadre under Admiral Markvor Rodsten paa »Anna Sophie« (58 Kanoner) talte 8 Orlogsskibe med 417 Kanoner, 2 Brandere og 2 Galioter.

2. Eskadre under Niels Juel paa »Christianus V« (84 Kanoner) bestod af 9 Orlogsskibe med 438 Kanoner, 1 Brander og 2 mindre Skibe.

3. Eskadre under Admiral Jens Rodsten paa »Tre Kroner« (68 Kanoner) talte 9 Orlogsskibe med 442 Kanoner, 3 Galioter og 1 Avisoskib.

Flaaden talte saaledes ialt 26 Orlogsskibe med 1297 Kanoner, 3 Brandere og 8 mindre Skibe.[1])

Med denne Flaade gik Niels Juel til Bornholm; men den 23. Juni blev det besluttet, at Flaaden skulde gaa til Sejls til Farvandet mellem Ystad og Rygen for at sikre Hjælpetroppernes Transport og forhindre Transporten fra Pommern til Skaane. Desuden skulde den søge at indhente Kundskab om den svenske Flaades Styrke og Tilstand, og træffe sine Forholdsregler, saasnart den fik paalidelige Oplysninger derom.[2])

Den 28. Juni laa Flaaden for Anker under Stevns paa Grund af Stille og Modvind, da fik den paalidelig Efterretning om, at den svenske Flaade var mellem Ystad og Bornholm. Det blev besluttet at lette Anker og begive sig ind agter om Falsterbo Rev.[3])

Regeringskommissionen i Kjøbenhavn, der ogsaa havde faaet Efterretninger om den svenske Flaade, frygtede for, at den skulde angribe Niels Juel, inden de hollandske Krigsskibe, der var undervejs under Generaladmiral Tromp, ankom. Den gjorde Indberetning til Kongen og bad om at maatte benytte Soldater og Matroser for at bemande de Skibe, der endnu ikke var gaaet til Søs. Tilladelsen blev vel given, men det synes ikke, som om Niels Juel fik Forstærkninger ud over det ovenfor omtalte Antal Skibe.

Den 29. Juni naaede den svenske Flaade Møen, hvor den gik til Ankers. Her opdagede den, at den danske Flaade var i Nærheden,

Men Niels Juel havde ligeledes opdaget den svenske Flaade og vidste, at den var ham overlegen. Den 30. Juni afholdt han et Krigsraad, der besluttede, at Flaaden skulde blive liggende mellem Stevns og Falsterbo samt søge oplyst hos Regeringskommissionen i Kjøbenhavn, om der kunde ventes mere Hjælp for derefter at træffe nærmere Bestemmelse om, hvad der burde gøres[4]). Saasnart Kommissionen havde modtaget Niels Juels Forespørgsel, skrev den samme Dag, den 30. Juni, til Kongen, at Admiral Niels Juel havde meldt, at han havde faaet den svenske Flaade i Sigte ved Møen, og, da den var vor Flaade overlegen, bad Kommissionen om at faa at vide, hvorledes han skulde forholde sig. Det tilføjedes: »Vi kan kun anbefale ham at efterleve Deres Majestæts Ordre om at undgaa enhver farlig Hazard. Da den hollandske Flaade er gaaet i Søen

---

[1]) H. G. Garde I. 210. [2]), [3]) og [4]) Niels Juels Krigsraadsprotokol.

og, da den paa Grund af den nordlige Vind kan ventes hver Time, henstilles, om det ikke vilde være rigtigt at instruere Admiralen om at undgaa ethvert Slag og afvente Hollændernes Ankomst«.[1])

Efterat Kongen havde modtaget dette Brev, sendte han Geheimeraad Jens Juel til Flaaden, dels for at han skulde støtte sin Broder, Admiralen, med Raad og Daad, men især dog i Troen paa, at det vilde lykkes ham at holde igen paa Admiralens Dristighed. Men, inden Gehejmeraaden ankom, havde Admiralen taget sin Beslutning. Han havde en overlegen Fjende foran sig og vidste, at han snart kunde vente, at de hollandske Orlogsskibe ankom, saa at Partiet blev mere lige. Men kæk, som han var, vilde han udfordre Faren, og søge at vinde Sejr uden Hollændernes Hjælp. Derfor sammenkaldte han sine Skibschefer og meddelte dem, at han vilde vove et Slag og stolede paa, at enhver vilde gøre sin Pligt. Derefter sendte han et Ilbud til Kongen for at bede om Tilladelse til, at han maatte optage Kampen, idet han forsikrede, at han havde godt Haab om et heldigt Udfald. Men han forudsaa meget godt, at han vilde blive angreben, inden Svaret kom, og det var netop, hvad han ønskede.

Den 30. om Morgenen lettede Svenskerne og sejlede mod Juel, som samlede sine Skibe i Kjøge Bugt.

Natten kom, og paa begge Sider forberedte man sig til det blodige Stævne.

a. Slaget i Kjøge Bugt.[2])

Den 1. Juli Kl. 4 Morgen mødtes Flaaderne.

Paa dansk Side havde Markvor Rodsten højre, Jens Rodsten venstre Fløj og Juel Centrum. Paa svensk Side førtes højre Fløj af Horn, Centrum af Wachtmeister og venstre Fløj af Klerck.

Flaaderne var kun paa Kanonskuds Afstand fra hinanden, og hver af dem stræbte at faa Vinden til sin Fordel. Svenskerne var de heldige. Desuagtet gav Niels Juel Signal til at begynde Kampen, skønt en Del af hans Skibe endnu ikke var komne langt nok op. Svenskerne vilde ikke gaa ned af Frygt for, at Juels Skibe skulde faa gunstig Vind, men de begyndte dog at skyde, da hans Skibe kom i deres Nærhed. Kort efter sendte Horn 3 Brandere mod Juels Admiralskib, men de gjorde kun Ulykke paa sig selv. Da Svenskerne skulde vende, kom et af deres Skibe paa Grund. Horn sendte strax 5 Skibe til dets Understøttelse. Men Markvor Rodsten og Vice-

---

[1]) I. S. Juni 1677. [2]) Manuskript I. Nr. 26/1677.

admiral Span paa »Norske Løve« (86 Kanoner) angreb disse Skibe og tvang dem paa Flugt. 3 af dem, »Hjeronimus«, »Nya Kalmar« og »Mercurius« tyede til Malmø, de 2 andre flygtede til Falsterbo, men der kom de paa Grund paa Revet. Vinden, der indtil da havde været ugunstig for Juel, blev nu ved klog Manøvrering benyttet, saaledes at den kom ham til Gode. Derved fik han trukket Markvor Rodsten og Span til sig, hvorefter han søgte at gennembryde den fjendtlige Flaade i Centrum. Kampen blev heftigere og heftigere, og snart var Juels Admiralskib saa ødelagt, at han maatte begive sig til »Fredericus III« (52 Kanoner). Men, hvor han var, førtes Striden haardest, og derfor varede det ikke længe, før han maatte forlade dette Skib og flytte Kommandoen til »Charlotte Amalie« (54 Kanoner). Ogsaa her blev han haardt angreben, men Kaptajnerne Gedde paa »Neptunus« (42 Kanoner) og Dreyer paa »Enigheden« (62 Kanoner) sekunderede ham tappert. Den øvrige Del af den danske Flaade kæmpede ikke mindre bravt. Admiral Jens Rodsten havde mistet sin Gallion og Bugsprydet; Span mistede sine Storstænger og fik nogle Skud i Vandgangen, men begge fortsatte Kampen. Viceadmiral Bjelke paa »Kurprinsen« (74 Kanoner) erobrede »Cæsar« (60 Kanoner); Schoutbynacht Floris Carstensen paa »Tre Løver« (58 Kanoner) tvang »Mars« (74 Kanoner) til at stryge Flaget, og Kaptajn Bagge Knudsen, der førte en Galiot, erobrede »Den grønne Drage« og 2 mindre Skibe. Det svenske Linjeskib »Jupiter« gik under Kampen til Bunds med Mand og Mus, og et andet, »Saturnus«, gik op i Flammer.

Hen paa Eftermiddagen havde den svenske Flaade lidt saa meget, at den maatte søge Frelse i Flugten. Skibene satte derfor alle Sejl til for at naa Bornholm. Niels Juel mente, at der allerede var opnaaet saa store Resultater, at der foreløbig ikke kunde opnaas mere. Han nøjedes derfor med at lade en Galiot følge efter for at erfare, i hvad Retning Svenskerne flygtede, og med de øvrige Skibe sejlede han til Dragør for at faa Skaden udbedret og Flaaden forsynet. Kaptajn Dreyer paa «Enigheden« fandt dog Lejlighed til at indhente »den svenske Løve« (52 Kanoner), som han tvang til at overgive sig; ligeledes blev »den flyvende Ulv« (56 Kanoner) erobret. To af de svenske Skibe, »Solen« (72 Kanoner) og »Wrangel« (60 Kanoner) sank, da de naaede Øland.

Juels Tab beløb sig til 76 Døde og 211 Saarede, deraf havde »Christianus V« det største Tab, 8 Døde og 36 Saarede, nærmest efter fulgte »Enigheden« med henholdsvis 4 og 32.

Den 1. Juli om Aftenen ankom Generaladmiral Tromp paa Kjøbenhavns Rhed med den hollandske Hjælpeflaade. Den talte 10

Orlogsskibe under Amiral Willem Bastian. Tromp meldte sig den 2. om Morgenen til Storkantsleren, som han fortalte, at det havde været ham meget imod, at de hollanske Skibe først kom saa sent, og at det var »Svensksindede«, der havde holdt dem tilbage. Han forberedte Kantsleren paa, at Viceadmiral Bastian vilde gøre Vanskeligheder. Ahlefeldt gav ham Efterretninger om Slaget samt om, at 3 svenske Orlogsskibe havde søgt Frelse ved at ty til Malmø. Da Tromp hørte dette, sendte han strax to Skibe med mindst Dybgaaende, »Campen« og »Østerwyk«, der førtes henholdsvis af Kaptajnerne Tryloos og de Jonge, tillige med en Brander til Malmø. De svenske Skibe »Hjeronimus« (72 Kanoner), »Mercurius« (66 Kanoner) og »Nya Kalmar« (68 Kanoner) optog Kampen, støttede af Slottets Kanoner. Den hollandske Brander lagde sig paa Siden af »Mercurius«. Chefen for dette Skib, Kaptajn Ankerhjelm, sprang overbord tilligemed Marinetropperne og Størstedelen af Matroserne for at svømme i Land, men de druknede alle paa 2 eller 3 nær. Kaptajn Tryloos kom nu til med »Campen«, gav Branderen Ordre til at drive af og erobrede »Mercurius«. Derpaa angreb han »Hjeronimus«, som hurtig overgav sig, fordi Chefen faldt. Kaptajn de Jonge var imidlertid gaaet mod »Nya Kalmar«. Da Chefen for dette ikke mente af kunne redde Skibet, lod han det stikke i Brand og frelste sig og Besætningen i Baadene, som naaede Malmø. Christian V havde overværet Kampen fra Kysten.

Svenskernes hele Tab i Kjøge Bugt og ved Malmø beløb sig til 1200 Døde og Saarede foruden Fangerne. Disse udgjorde: 3 Schoutbynachter, 1 Kommandør, 8 Kaptajner og 19 Løjtnanter af Flaaden, 2 Stabsofficerer, 2 Kaptajner og 4 Løjtnanter af Marinetropperne samt 4 Skibspræster, 18 Skippere. 16 Styrmænd og over 3000 Matroser og Soldater.

Svenskerne skal ialt have mistet 22 større og mindre Skibe.

Christian V befalede, at der skulde holdes Takkefest over hele Riget for Sejren i Kjøge Bugt. Admiral Niels Juel blev udnævnt til Generaladmiralløjtnant, og enhver Officer, der havde deltaget i Slaget, fik tildelt en Guldmedaille.

Den svenske Hovedflaade var med dette ene Slag fortrængt fra Østersøen. Feltmarskal Horn sejlede med de Skibe, der havde lidt mest, til Dalarø, og Admiral Wachtmeister tyede med Resten af Flaaden ind i Kalmar Sund.

b. Togtet mod Øland og den svenske Kyst[1]).

Efter at Niels Juel havde faaet den Skade, hans Skibe havde lidt, udbedret, gik han atter til Sejls den 20. Juli med 22 Skibe.

Kongen havde den 15. Juli befalet, at Flaaden skulde tragte efter at erobre eller ruinere de svenske Skibe, der var søgte ind i Kalmarsund. Foreløbig sejlede Niels Juel til Bornholm. I et Krigsraad, som han afholdt den 28. Juli, blev det besluttet, at hans Flaade skulde forsøge paa at udføre Kongens Ordre, medens den hollandske Hjælpeflaade, hvis Skibe gennemgaaende havde større Dybgaaende, skulde forhindre Fjenden i at undslippe mod Syd. Desuden skulde der foretages Landgang paa Øland og den svenske Kyst, Blekings Kyst undtagen, fordi Befolkningen havde vist sig tro mod den danske Konge.

Den 1. August stødte den hollandske Admiral Willem Bastian til med 9 Orlogsskibe. Da Flaaderne havde forenet sig, viste det sig, at Expeditionen mod Kalmarsund frembød altfor store Vanskeligheder; derfor gik de til Øland. En Trompeter blev sendt iland for at opfordre Beboerne til at betale Brandskat. Da han blev modtagen med Trusler og maatte vende om, satte Niels Juel den 10. August Oberst Georg Møller iland med 300 Mand, Soldater og Matroser, der hærjede Øen med Ild og Sværd. Obersten vendte sig derpaa mod det befæstede Slot Borgholm. Generaladmiral Tromp, der den 12. August var stødt til Flaaden med 3 Skibe, lagde sig ud for Slottet den 14. August og begyndte at beskyde det. Da man ikke ventede at finde stærk Modstand, foretoges den følgende Dag en Storm under Oberst Møller, men den blev afslaaet.

Da der var Brug for en større Del af Flaaden andensteds, afsejlede Generaladmiral Tromp med de hollandske Orlogsskibe og Admiral Markvor Rodstens Eskadre den 26. August til Kjøbenhavn. Niels Juel, der blev tilbage med Resten af Flaaden, fik Befaling til at gøre Fjenden saa megen Skade som muligt.

Den 30. August kapredes en Skude, af hvis Besætning Niels Juel erfarede, at Beboerne i Smaaland havde faaet Befaling til at bringe alt det Tømmer, der fandtes i Pakhusene ved Kysten, til Kalmar, for at det kunde benyttes til Flaadens Reparation. Efter Samraad med Broderen, Jens Juel, der endnu fulgte Flaaden, besluttede Niels Juel at søge at modvirke dette. Han sendte derfor Kaptajn Bovenfelt i Land med 150 Mand for at ødelægge 24 Pakhuse,

---

[1]) Manuskript I. Nr. 37, 40 og 41/1677.

der var fyldte med Tømmer. Landgangen foretoges sent paa Aftenen, og Natten over holdt Kommandoet sig skjult. Saasnart det gryede ad Dag, rykkede Kaptajnen frem gennem en Skov ad ubanede Veje. Efter en Times Marche naaede han Pakhusene, der var forsynede ikke alene med Skibsbygningsmateriale, men ogsaa med Ammunition. Arbejdsfolkene blev overraskede og løb deres Vej, hvorpaa Bovenfelt satte Ild paa alt. Derefter togede han ind i Landet og afbrændte 2 Herregaarde og 3 Landsbyer. Den 1. September var Bovenfelt atter ombord i Flaaden.

Niels Juel gik derpaa mod Vestervig. Da Indsejlingen var vanskelig, fik Schoutbynacht Peter Morsing den 10. September Kommandoen over nogle af de letteste Fregatter, der blev godt forsynede med Mandskab, og desuden blev der under Kaptajn Dreyer samlet en Del mindre Fartøjer og Baade. Landgangstropperne bestod af 500 Matroser under Schoutbynacht Floris Carstensen og 500 Soldater under Oberst Georg Møller. Om Morgenen var alt samlet foran Vestervig. »Hummeren« og »Den spraglede Falk« lagde sig saa nær Kysten som muligt og begyndte Kanonaden. Derpaa gik Carstensen og Møller frem med de mindre Fartøjer og Baadene. De kom forbi flere Øer, indtil de traf paa en Ø, der var besat af 200 Svenskere; men, da disse løb deres Vej istedenfor at optage Kampen, fortsattes Sejladsen, til Tropperne naaede frem mod Vestervig. Her stødte de paa Modstand, thi ved Byen laa der 2 Skanser med ialt 21 Kanoner, der aabnede en hæftig Ild paa Baadene. Men uden at betænke sig styrtede Landgangstropperne i Land og gik imod Skanserne. De blev erobrede efter en kort Kamp, i hvilken Kaptajn Nymann fik særlig Lejlighed til at udmærke sig, idet han var den første, der besteg Volden paa den ene af Skanserne. Da den var erobret, lod han Fjendens Kanoner skyde dansk Løsen til Efterretning for Reserven, der strax satte sig i Bevægelse for at forstærke Angrebsstyrken.

Den 11. September ved Daggry sneg Mandskabet sig ned til Havnen og aabnede Bommen, for at de lette Fregatter kunde løbe ind. Man opdagede derved, at der endnu var en Skanse. Floris Carstensen, Oberstløjtnant Blankenheim og Kaptajn Gedde gik strax imod den. Da de kom til den, fandt de 8 Kanoner, men uden Besætning. Det gjaldt nu om at erobre Byen, i hvis nordlige Ende der laa et befæstet Slot, der tilhørte den pommerske Hærfører, Grev Kønigsmark.

Kl. 7 rykkede Landgangsstyrken mod Byen, men kunde ikke naa frem paa Grund af en hæftig Ild fra 12 Kanoner. Kaptajn Dreyer lod derfor nogle Baade bugsere »Hummeren« op, og den

aabnede Ilden mod Byen. Men, uagtet Beskydningen varede hele Dagen, lykkedes det ikke at bringe Fjendens Kanoner til Taushed. I Løbet af Natten ankom en Overløber, der meldte, at Svenskerne havde forladt Byen. Da den gryende Dag viste, at hans Melding var rigtig, rykkede Soldaterne og Matroserne frem. Svenskerne var gaaede tilbage og havde taget Stilling paa en Bakke bag Byen, men næppe saae de de Danske rykke frem, før de tog Flugten. Nu begyndte Ødelæggelsesværket. Byen saavelsom Slottet blev først plyndrede og derpaa afbrændte. Kun Kirken blev staaende. Paa Bedingen stod et svensk Orlogsskib; en stor Del Skibe laa i Havnen, og paa Havnepladsen fandtes betydelige Oplag af Tømmer og Skibsmateriel. Orlogsskibet saavelsom de Skibe, der ikke kunde bringes i Søen, blev opbrændte tilligemed Lagrene og Magasinerne. Det Bytte, der blev gjort, var saa betydeligt, at der brugtes flere Dage for at faa det bragt om Bord. Da det var sket, samlede Niels Juel sin Flaade og sejlede til Gulland.

Operationerne i Skaane.

a. Fra Malmø til Landskrona.

Efter at det svære Skyts, der var bleven brugt ved Belejringen af Malmø, var bragt i Sikkerhed, brød Christian V den 6. Juli op med Hæren og naaede den følgende Dag Saxtorp. Her gjordes Holdt, for at Broen ved Heljarp kunde blive istandsat. Under denne Standsning stødte den 10. Juli et kejserligt Infanteriregiment paa 1200 Mand under Oberst Wallis og et hessisk Dragonregiment paa 270 Mand under Oberstløjtnant Hornumb til, og den 11. mønstrede Kongen Hæren, der efter denne Tilgang talte 11,000 Mand. Den 12. fortsattes Marchen for at naa Rønneberga Højder. Da Kongen kom op paa Højderne, fik han Efterretning om, at den svenske Hær var under Fremrykning. Derfor rykkede han den 14. tidligt om Morgenen ud paa Ylles Hede i Nærheden af Nørre Møinge, hvor Hæren tog Stilling bag et højt Gærde, der fuldstændigt skjulte Tropperne, og i hvilket der blev dannet Skydeskaar til Kanonerne.

De Forstærkninger, Carl XI havde afventet ved Herrevadskloster, ankom først efterhaanden. Men i Mellemtiden kom Hjobsposterne. De begyndte med Efterretningen om Erik Sjøblads Nederlag; saa kom Meddelelsen om Slaget i Kjøge Bugt. Kongen skrev derom: »Vi maa lade os Guds gudommelige Disposition behage i det utvivlsomme Haab, at den samme gode Gud endda vil stille sig paa vor retmæssige Sag og vil erstatte dette Tab med en anden Fordel«. Saa kom et Lyspunkt: Fersen havde afslaaet Stormen paa Malmø. Nu besluttede Kongen at rykke frem. Hans Hær talte henimod 10,000 Mand, halvt Fodfolk og halvt Rytteri, samt 6000 smaalandske Bønder, der var stødte til under deres Herredsfogder.

Den 12. Juli tiltraadte Carl XI Marchen og naaede Torrløsa, hvor han blev staaende den 13. for at holde Bededag. Under Opholdet indtraf Efterretning om, at den danske Hær, forstærket med fremmede Hjælpetropper, havde taget Stilling paa Rønneberga. Nils Bjelke blev derfor den 13. om Eftermiddagen sendt frem paa Rekognoscering med 1000 Ryttere. Han saae den danske Hær paa Højderne og vendte tilbage med Melding om, at det vilde være et Vovestykke at angribe den paa Grund af dens overlegne Styrke. Efter Bjelkes Tilbagekomst blev der afholdt Krigsraad. Generalerne tilraadede at søge at omgaa Fjenden til Højre for derved at dække Landet hinsides Landskrona, hvor man kunde forpleje Hæren, indtil man blev istand til at tvinge den fjendtlige Hær til at gaa tilbage. Denne Plan tiltalte dog ikke Kongen, thi han erklærede, at han vilde angribe Fjenden, selv om der ikke blev en eneste Mand tilbage af hans Hær.

b. Slaget ved Nørre Møinge (Landskrona) [1]).

Den 14. Juli stilledes den svenske Hær tidligt om Morgenen i Slagorden. Den bestod foruden de 6000 Bønder af 15 Bataillioner og 28 Eskadroner.

Hæren var opstillet i 2 Træfninger, og der var tildelt hver af Fløjene noget Infanteri, der havde sin Plads i 2. Træfning.

Højre Fløj kommanderedes af Kongen med General Ascheberg som Kommandør for 1. og Generalmajor Nils Bjelke som Kommandør for 2. Træfning; Generalmajor Mortaigne kommanderede Fodfolket. Fløjen bestod af Drabanterne, Livregimentet, Vestgøta Ryttere og Oberst Posts Dragoner, ialt 13 Eskadroner samt 2 Bataillioner af Garden til Fods og 1 Bataillon af Helsinge Regiment.

Centrum, hvis første Træfning kommanderedes af Generalløjtnant Schultz, anden af Generalmajor Gyllenstjerna, bestod af 1 Bataillon af Garden til Fods, 1 Bataillon Skaraborg, 2 Bataillioner Dalkarle, 1 Bataillon Kronaberg og 1 Bataillon Kalmar.

Venstre Fløj førtes af Feltmarskal Helmfelt med Generalmajor Schønleben og Oberst Lybecker som Træfningskommandører og Generalmajor Sperling som Kommandør for Fodfolket. Fløjen var dannet af Enkedronningens Livregiment, Lybeckers skaanske Ryttere, Drakes Adelsfane, Hagedorns Smaalands Ryttere og Oberst Posts Dragoner,

---

[1]) Manuskript I. Nr. 29/1677.

ialt 9 Eskadroner samt 1 Bataillon Dalkarle, 1 Bataillon Vesterbottninger og 2 Bataillioner Nerike-Værmeland.

Kl. 3 Morgen afmarcheredes fra Slagordenen i 4 Kolonner i Retning paa Rønneberga, hvor man ventede at træffe paa den danske Hær. Man blev noget forbauset over ikke at træffe det mindste Spor af Fjenden paa Højderne. Generalerne mente, at han var gaaet tilbage til Landskrona og raadede Kongen til at standse. Men han befalede, at Marchen skulde fortsættes.

General Ascheberg red forud for at rekognoscere. Han stødte paa den danske Generalmajor Walter, der var reden frem med nogle Ryttere i samme Hensigt. Walter vexlede nogle Skud med Svenskerne og vendte saa tilbage. Ascheberg red op paa en Bakke ved Tirup Kirke. Heller ikke her kunde han opdage den danske Stilling, men han saae dog hist og her Smaaafdelinger af fjendtlige Ryttere, hvilket lod formode, at Fjenden var i Nærheden. Han bragte Melding derom til Carl XI, som den Gang var naaet frem med Hæren til imellem Tirup og Nøbbeløf. Kongen lod gøre Holdt, og Kanonerne gav svensk Løsen i Haab om, at de Danske vilde svare og derved røbe deres Opstilling. Der kom ogsaa Svar, men det oplyste intet, fordi det blev givet fra Kanonerne paa Landskronas Vold. General Ascheberg red derfor frem paany og naaede en Bakke ved Billeberga Kirke. Her blev han opmærksom paa en lang og meget høj Jordvold, der gik i nordlig Retning over Ylles Hede, og bag denne maatte det formodes, at den danske Hær havde taget Stilling. Ascheberg sprængte tilbage med Melding, hvorpaa Kongen sammenkaldte et Krigsraad. Feltmarskal Helmfelt foreslog, at Hæren skulde fra Tirup trække sig til Højre over Tarstad for at søge at naa Rønneberga Højder, da den danske Hær, som derved blev omgaaet, i saa Fald maatte opgive Stillingen. Da Helmfelt blev støttet af Generalerne, bifaldt Kongen Planen. Der blev derpaa foretagen en Frontforandring i den nye Direktion. Da den var udført, var Klokken 8, og der blev saa holdt Hvil i en Time. Kl. 9 opmarcherede Hæren i Slagorden og modtog Feltraabet »Hjælp Jesus«. Derefter blev der 2 Gange skudt svensk Løsen for at fremkalde et Svar fra dansk Side. Da der intet kom, gentoges Løsnet tredie Gang, men med samme Resultat.

Den danske Beretning fortæller: »Den 14. Juli rykkede Christian V frem og indtog en fordelagtig Stilling (ɔ: Stillingen bag Gærdet) $\frac{1}{2}$ Mil nærmere ved Fjenden for at afvente Fjendens Angreb. Samme Morgen, Løverdag, bragte Forposterne Melding om, at Fjenden rykkede mod Kongen. Men, da Fjenden Kl. $11\frac{1}{2}$ kom nærmere og aabnede Ilden med sine Kanoner, og Kongen saae, at

Fjenden ikke var stærkere end han, lod han Hæren rykke frem og angribe«. Det fremgaar altsaa heraf, at Hæren stod i en fordelagtig Stilling, og at den stod der for at vente Fjendens Angreb, men desuagtet blev denne Plan opgiven, fordi Kongen fandt, at Styrken var lige og det var Grunden til, at han befalede, at Hæren skulde rykke frem. Der foreligger intet om, at Feltmarskal v. d. Goltz har fraraadet Fremrykningen, og alt synes at tyde paa, at han billigede den. Nu skulde altsaa den v. d. Goltzske Slagorden prøves for første Gang. Det var mere end uheldigt, thi Terrænet — Heden — gjorde det langt naturligere at benytte den sædvanlige Opstilling med Fodfolket i Midten og Rytteriet paa Fløjene fremfor at blande Vaabenarterne imellem hinanden over hele Linjen. Thi under Bevægelsen kunde Rytteriet og Fodfolket ikke følge hinanden, og under Kampen kunde Bataillonerne og Eskadronerne ikke sekundere hinanden.

Slagordenen var følgende:

Venstre Fløj Generalløjtnant F. Arenstorff.
Generalmajorerne Walter og Rumohr, Træfningskommandører.
1. Træfning 6 Eskadroner og 4 Bataillonner,
2. Træfning 5 Eskadroner og 1 Bataillon,
Til Dækning af den yderste venstre Fløj: Brockenhus og Nymphius Dragoner.

Centrum Generalløjtnant Rysensten.
Generalmajorerne Grandvillier og J. Schack, Træfningskommandører.
1. Træfning 4 Eskadroner og 5 Bataillonner,
2. Træfning 5 Eskadroner og 3 Bataillonner.

Højre Fløj Generalløjtnant Baudissin.
Generalmajor Rantzau, Træfningskommandør.
1. Træfning 3 Eskadroner og 2 Bataillonner,
2. Træfning 2 Eskadroner.
Til Dækning af den yderste højre Fløj Ramsteds og mynsterske Dragoner.

Reserve Generalmajor Meerheim.
Garden til Hest, v. d. Goltz's, Geweckes og Reventlows Rytterregimenter, ialt 9 Eskadroner.

Den svenske Hær var naaet frem til de høje Bakker mellem Tirup og Tarstad, da den danske Hær satte sig i Marche. Saasnart

Carl XI opdagede denne Fremrykning, trak han sine Kanoner frem foran Fronten. For at faa parallel Front lod v. d. Goltz foretage en Frontforandring til Venstre, og derpaa fortsatte Hæren Bevægelsen, til den kom paa Kanonskuds Afstand fra Fjenden. Thi her blev den modtagen af en saa hæftig Artilleriild, at den maatte standse og trække sine Kanoner frem. Der begyndte saa en stærk Kanonade. Da den varede Carl XI for længe, satte han sig henimod Middagstid i Spidsen for sine Drabanter og rykkede frem til Angreb.

Foran Carl XI laa et Stengærde, der kun kunde passeres gennem en smal Aabning. Desuagtet defilerede han med Drabanterne og gik derpaa frem til Attake, ubekymret om, at han foreløbig var skilt fra sine øvrige Tropper. Pludselig befandt han sig overfor 4 danske Eskadroner, som Generalmajor Walter førte frem. Carl XI og hans lille Skare var alt omringede, da kom Nils Bjelke til Hjælp med Livregimentet, og dette blev hurtig efterfulgt af Fløjens øvrige Tropper. Kampen blev hæftig. Generalmajor Walter blev dødelig saaret, og Generalmajor Rumohr, der ilede ham til Hjælp, kom personlig for langt frem, saa at han blev fangen. Paa svensk Side fik General Ascheberg Hesten skudt under sig, og Oberst Post blev dødelig saaret efter forinden at have faaet 2 Stiksaar. Den svenske Gardes 2 Bataillonner havde fremskyndet Marchen for at naa op. Da Generalmajor Levetzow saae dette, gik han strax frem med sit Regiment, men det blev i Uorden kastet tilbage paa 2 Bataillonner af Prins Georgs Regiment, der var under Fremrykning. De blev revne med af Rytterne, og derved opstod en stor Forvirring, som Carl XI øjeblikkeligt benyttede sig af. Gennem uafbrudte Attaker à la française kastede han sig nemlig over den Del af Arenstorffs Tropper, der var det danske Centrum nærmest, og blandt hvilke Uordenen var størst. Da Generalløjtnant Rysensten opdagede dette, lod han Generalmajor Schack sende en Bataillon af Prins Frederiks Regiment, der var nærmest den venstre Fløj, til Hjælp. Men den blev reven med ind i Uordenen, der voxede med hvert Minut. Snart opgav den danske venstre Fløj Modstanden. Infanteristerne kastede deres Vaaben, og alt søgte at frelse sig ved at flygte. Det ses ikke af Beretningerne, at der fra Arenstorffs Side er gjort noget Forsøg paa at faa tilvejebragt en Standsning. Dette laa maaske i, at Begivenhederne kom saa hurtigt, thi Arenstorff fik end ikke Tid til at bringe sine Kanoner i Sikkerhed, saa at de faldt i Svenskernes Hænder. Carl XI forfulgte energisk, indtil han Kl. 1 naaede Asmundtorp. Her maatte han standse, fordi Varmen var saa trykkende, at Mandskabet saavelsom Hestene var udmattede til det Yderste.

Imidlertid var det gaaet ganske paa samme Maade som i Slaget ved Lund. Thi, medens den svenske højre Fløj havde slaaet den danske venstre paa Flugt, havde omvendt den danske højre Fløj slaaet sin Modpart.

I samme Nu, som Carl XI rykkede frem, satte nemlig General Baudissin sig i Bevægelse. Han omgik Svenskernes venstre Flanke og gik derefter over til Angreb paa de yderste svenske Eskadroner, som han kastede tilbage paa 2. Træfning. Begge de svenske Træfninger kom derved i Uorden og maatte flygte. »Min svage Pen« — skriver Friedenreich — »drister sig ikke til at beskrive, hvor meget Blod, der da blev udøst». Paa svensk Side blev Generalmajor Schønleben saaret og fangen, Oberst Drake faldt, og Oberstløjtnant Gås blev saaret.

Feltmarskal Helmfelt søgte at tilvejebringe en Standsning ved at rykke frem med nogle Eskadroner. Men han fik Hesten skudt under sig, og, idet han styrtede, kom han til at ligge under den, saa at han ikke kunde frigøre sig.

Da General Meerheim saae det Held, der fulgte den danske højre Fløj, rykkede han øjeblikkeligt, af eget Initiativ, frem med Reserven for at fremkalde Svenskernes Nederlag. Hurtigt blev han indviklet i Kampen, under hvilken Kommandøren for Garden til Hest, Oberst Grev Øtting, blev dødelig saaret. Oberst Geweckes Regiment gik mod de Eskadroner, som Feltmarskal Helmfelt havde ført frem. En af Regimentets Løjtnanter fandt Helmfelt liggende under Hesten. Feltmarskallen forlangte Pardon og tilbød »Drikkepenge«, men Løjtnanten stødte sit Værge gennem ham og tog en Signetring af hans Finger. Denne Ring blev efter endt Kamp forevist den fangne Generalmajor Schønleben, og først derved erfarede man paa dansk Side, at Feltmarskal Helmfelt var falden.

Efter at den svenske venstre Fløjs Rytteri saaledes fuldstændig var slaaet af Marken, kom de svenske Bataillonner, der stod i dennes 2. Træfning, til at staa uden Dækning, da de kort efter blev angrebne af de danske Ryttere. En af Bataillonscheferne blev fangen, og efter en kort Kamp flygtede Bataillonerne i Uorden tilbage mod Tirup Kirke. Paa Tirup Mark stod de 6000 smaalandske Bønder. Da de for Størstedelen manglede Vaaben, kunde de ikke deltage i Kampen, men desuagtet gjorde de fortrinlig Nytte; thi — kan man vel sige — stivnede af Skræk blev de urokkeligt staaende, og derved forbausede de ligesaa meget de flygtende Svenskere som de efterfølgende Danske, der i dem troede at se Soldater. Havde de danske Ryttere hugget ind, vilde Bønderne være blevne massakrerede ligesom Matrosbatail-

lonerne i Slaget ved Lund, men her blev Rytterne saa imponerede af Bøndernes Ro, at de trak sig tilbage. Derved blev det muligt for General Sperling at faa levnet Tid og Ro til at bringe Orden til Veje paa denne Fløj.

Det danske Centrum var bleven staaende under disse Kampe, og Rysensten havde, som omtalt, nøjedes med at sende en Bataillon til Understøttelse for venstre Fløj. Men pludselig saae han ikke alene denne Bataillon, men ogsaa hele Fløjen vende sig til Flugt, og i samme Øjeblik rykkede det svenske Centrum frem til Angreb. Han sendte derfor sin Generaladjutant til 2. Træfning for at føre den frem til Dækning af den blottede venstre Flanke. Men Adjutanten kom hurtig tilbage med Melding om, at Tropperne i 2. Træfning var gaaede tilbage, da de saae venstre Fløj flygte. Rysensten var derfor ude af Stand til at standse det svenske Centrums Fremrykning, thi efter en kort Kamp var hans 1. Træfning bragt i Uorden og maatte gaa tilbage. Under Tilbagegangen kom Rysensten ind i en fjendtlig Eskadron, men slap dog fri, derimod var det ham umuligt at faa Tropperne til at staa og sætte sig til Modværge. Uordenen gik snart over til Panik, fordi de retirerende Tropper opdagede, at Svenskerne alt havde naaet Asmundtorp. De Fleste jagede derfor tilbage og søgte Frelse ved at passere Billeberga Aa; Resten, der kun udgjorde en lille Hob, fik Rysensten til at staa ved Nørre Møinge.

Christian V, der i Forening med Prins Georg og v. d. Goltz havde deltaget i Angrebet med den danske højre Fløj, holdt endnu Marken, og det var Kongens Agt at gaa frem paany. Men, da han saae, at saavel venstre Fløj som Centrum flygtede, blev han nødt til at trække sig tilbage. Tilbagegangen skete paa Nørre Møinge, hvor Rysenstens Hob sluttede sig til, og i Forening gik Styrken uforfulgt tilbage til Landskrona.

Den danske Hær mistede henimod 3000, den svenske henimod 2000 Mand, hvoraf for begges Vedkommende Halvdelen faldt. Svenskerne erobrede 24 Kanoner, 1 Haubitz, 17 Estandarter og 6 Faner, de Danske 8 Estandarter, 6 Faner og 2 Kanoner.

Christian V var meget opbragt over Slagets Udfald og befalede, at der skulde indledes retslig Undersøgelse mod de Officerer, der ikke havde gjort deres Pligt. Det førte til, at Obersterne Christoffer Schack og Erhorn mistede deres Stilling [1]).

Som en af Aarsagerne til Ulykken angav Generalerne, at de var ude af Stand til at lede Bevægelserne, fordi de manglede Medhjælp.

---

[1]) U. S. Juli 1677. 778 og 779.

Indtil da havde der som Regel kun været ansat 2 Generaladjutanter hos Kongen. Nu blev denne Institution udvidet, saa at der udnævntes 2 Generaladjutanter og 3 Generaladjutantløjtnanter af Rytteriet samt henholdsvis 2 og 5 af Fodfolket, der ansattes hos Kongen og Generalerne [1]).

Ligesom i Slaget ved Lund var det ogsaa denne Gang det svenske Rytteri, der havde gjort Udslaget. Det havde til Følge, at der hos de danske højere Kommanderende skabtes en Frygt for at komme i Kast med denne Vaabenart, en Frygt, der ikke var uden Indflydelse paa Begivenhederne under de paafølgende Felttog.

Enden var bleven Begyndelsen lig: Den danske Hær var begyndt Felttoget med at rykke frem fra Landskrona med betydelig Overmagt. Den havde ikke forstaaet at benytte denne, medens det var Tid, og nu var den bleven kastet tilbage mod Landskrona.

---

[1]) U. S. Juli 1677. 781.

Gyldenløvefejden.

I Slutningen af December 1676 var den norske Hær gaaet tilbage over Grændsen, efterladende en Styrke paa 140 Mand i Blokhuset ved Strømstad.

Samtidig med denne Tilbagegang samlede den svenske Oberst Breitholz Tropper i Bohus Lehn. Men de var i en saa elendig Forfatning, at Breitholz besluttede at blive staaende, til han fik afhjulpet Manglerne. Men de højere Myndigheder trængte uafbrudt paa for at faa ham til at gribe Offensiven, og han besluttede derfor at gøre et Forsøg paa at erobre Blokhuset ved Strømstad.

Den 3. Januar 1677 ankom Breitholz foran Blokhuset. Efterat den norske Kommandant havde nægtet at gaa ind paa en Overenskomst, skred Breitholz til Angreb. Men Skydningen havde ikke varet mange Minuter, før en Sergent, en Korporal og Størstedelen af de norske Menige forlod Blokhuset, fordi det kun daarligt egnede sig til Forsvar. Nogle af de Flygtende blev huggede ned under Forsøget paa at komme bort, hvorpaa Breitholz gav Befaling til at foretage en Storm paa Blokhuset. Da Besætningen, der ved de Andres Flugt var bleven reduceret til 5 Officerer og 20 Mand, opdagede, hvad der var i Gærde, gav den ved Tegn til Kende, at den agtede at overgive sig, og nedlagde Vaabnene. Stormen blev opgiven. Efter Overgivelsen blev Blokhuset stukket i Brand, og Volden sprængt i Luften. Breitholz trak sig derpaa tilbage.

Saasnart Gyldenløve fik Melding om det Skete, skred han ind for at forebygge Gentagelser. Sergenten og Korporalen blev strax hængte, og Mandskabet, der havde fulgt dem, stillede for Krigsret, der dømte det til Døden, saa at hver 10. Mand, efter Lodtrækning, blev hængt. Resten maatte løbe Spidsrod, det ældre Mandskab 9

Gange mellem 400 Mand, det yngre 4 Gange gennem 100 Mand. Kommandanten blev kasseret.

Den norske Hær, der blev samlet i 1677, talte: Agershus, Bergenhus og Trondhjems Infanteriregimenter, Trondhjems Reserve, Oplands, Vesterlehns, Smaalehns og Oberst Coucherons Infanteriregimenter, ialt 12,950 Mand, Oberst Bülows Ryttere og Oberstløjtnant Brockenhus Eskadron, tilsammen 1000 Mand, og Livregimentets Dragoner, 816 Mand. Den samlede Styrke udgjorde 14,766 Mand, foruden 2000 Mand Besætningstropper.

Den 24. Februar havde Gyldenløve faaet Befaling til at indsende en Operationsplan, Den foreligger ikke, men, som omtalt, blev det bestemt i Geheimekonseilet den 27. April, at han med Hovedstyrken skulde angribe Bohus og Værmeland samt gøre et Indfald i Jæmteland med en mindre Styrke. Gyldenløve samlede derfor Hovedstyrken ved Frederikshald og Frederiksstad og bestemte det trondhjemske Regiment til Expeditionen mod Jæmteland. Desuden havde han afsendt henved 900 Mand af det oplandske og bergenhusske Regiment til Danmark.

Operationerne paabegyndtes først i Juni. Den 20. Juni rykkede Generalmajor Løvenhjelm med Rytteriet og 5 Infanteriregimenter ind i Bohus Lehn. Nogle Dage senere indskibedes Generalmajor Degenfeldt, der den 24. Marts var bleven beordret til Norge, i Skærgaardsbaade med 2 Infanteriregimenter for at gøre et Forsøg mod Gøteborg.

Generalmajor Mørner, der var Højstbefalende i Gøteborg, fik Efterretning om Nordmændenes Fremrykning og meldte til Carl XI, at ethvert Forsvar var umuligt, da han hverken havde Mandskab, Proviant eller Geværer. Foreløbig blev dog Faren afvendt, thi, da Christian V fik Meddelelse om den Instrux, der var given Degenfeldt, befalede han, at der først skulde gøres et Forsøg paa at erobre Marstrand.

Løvenhjelm stødte under Fremrykningen kun paa Oberst Breitholz's svage Styrke, der blev tvungen til at gaa bag Gøta Elv. Foreløbig blev Løvenhjelm staaende ved Uddevalla. Degenfeldt gik samtidig efter den nye Ordre mod Marstrand, og Gyldenløve fulgte denne Kolonne[1]).

Marstrand ligger paa en af Skærgaardens mange Øer. Mellem den Ø, hvorpaa den er bygget, Gøteborg og 2 andre Øer — Koøen og Kløverøen — findes en fortræffelig Orlogshavn, og til dens Forsvar var der anlagt Fæstningsværker. Det vigtigste var Carlsten,

---

[1]) Manuskript I. Nr. 31/1677. Erobringen af Marstrand.

et mægtigt firkantet Taarn, omgivet af en med høje Mure forsynet Borggaard. Ved Foden af det laa Marstrand, dækket af 2 smaa Blokhuse og en Skanse, Gustavsborg. Desuden forsvaredes Havnen af to Skanser, Malepert og Hedevigsholm, hvoraf den første laa paa en Holm i det nordre Indløb, den sidste paa en Holm midt i Havnen. Alle disse Fæstningsværker var bestykkede med henved 200 Kanoner og stod under Kommando af Oberst Sinclair. Besætningen, der ved Begyndelsen af 1677 talte 800 Mand, var ved Sygdom og Mangler smeltet sammen til Halvdelen.

I Begyndelsen af Juli landsatte Gyldenløve sin Styrke paa Koøen, hvor den slog Lejr. En Trompeter sendtes til Oberst Sinclair for at opfordre ham til at dagtinge. Sinclair svarede i alle sine Officerers Nærværelse, at han ikke havde nogen Fæstning at overgive, men de Danske kunde, naar det behagede dem, fremsætte Ansøgning derom, saa skulde der blive tilberedt dem et saadant Maaltid, som de fortjente«.

Gyldenløve lod strax anlægge Batterier, hvormed han aabnede Ilden mod Malepert og Hedevigsholm. I sidstnævnte Skanse førte Oberstløjtnant Bjørnskøld Befalingen med en Besætning, der kun bestod af 60 Rekruter. Desuagtet forsvarede Skansen sig efter bedste Evne. Natten til den 13. Juli forsøgte Gyldenløve at overrumple begge Skanser, og det lykkedes uden større Vanskelighed at erobre Malepert. Derimod mislykkedes Angrebet paa Hedevigsholm. Det udførtes med en Styrke paa 300 Mand, der overførtes i Baade, men efter 5 Timers blodig Kamp maatte Nordmændene trække sig tilbage med et Tab af 5 Officerer, 7 Underofficerer og 36 Mand Døde samt 15 Officerer, 32 Underofficerer og 120 Mand Saarede. Svenskernes Tab kendes ikke, dog véd man, at Oberstløjtnant Bjørnskøld blev saaret i højre Haand og maatte afgive Kommandoen. Efter dette mislykkede Angreb bragte Gyldenløve i Løbet af den 14. og Natten til den 15. Juli 4 halve Kartover i Batteri mod Hedevigsholm, og de aabnede Ilden den 15. ved Daggry. Efter 4 Timers Beskydning var der lagt Brèche, og en Kugle, der ramte et Jernstykke, som gav Ild, foranledigede, at en Del Bomber og Granater sprang i Luften. Efterat Brèchen var lagt, forespurgte Skansens nye Kommandant, hvad han skulde gøre. Sinclair svarede, at han skulde sprænge Fæstningsværkerne og trække sig tilbage med Besætningen til Carlsten. Der blev saa anlagt 3 Miner, og Lunterne til dem tændtes, hvorpaa Besætningen forlod Hedevigsholm. I samme Øjeblik Gyldenløve saae Besætningen rømme Skansen, lod han 5 Mand, der var dømte fra Livet, fordi de havde nægtet at gaa op ad Stormstigerne, samt to

Mand, der var idømte samme Straf for Vold, ro over til Øen, under Tilsagn om Pardon, for at undersøge, om der ikke var lagt Miner. De fandt disse, thi, da Lunterne var meget lange, var Ilden endnu ikke naaet til dem. Lunterne blev fjernede, og Melding sendtes til Gyldenløve, som strax lod Skansen besætte. I den fandt man 22 Kanoner samt en Del Ammunition og Levnetsmidler.

Efterat Gyldenløve havde istandsat begge de erobrede Skanser, beskød han Marstrand og sendte derpaa den 18. Juli 3 Baadkolonner under Generalmajor Degenfeldt, Oberst Visborg og Oberst Coucheron mod Byen med Landgangstropper. De stormede frem fra 3 Sider og erobrede Blokhusene. Derpaa gik de mod Gustavsborg, hvorfra der ventedes stærk Modstand. Men, uagtet de 2 Kaptajner, der førte Kommandoen, af Sinclair havde faaet Befaling til at holde sig til sidste Mand, flygtede de dog med Besætningen til Carlsten, saasnart Nordmændede nærmede sig. I Byen erobredes en stor Del Levnetsmidler, 8 Faner og 56 Kanoner, og i Gustavsborg fangedes 1 Styk-junker, 2 Underofficerer, 1 Konstabel og 42 Menige.

Nu stod Erobringen af Carlsten tilbage. Denne Fæstning tronede højt paa en Klippe, der var vanskelig tilgængelig; men Gyldenløve vidste Raad. Ved Hjælp af de længste Mastetræer, han kunde faa fat i, blev 2 halve Kartover hejsede op i Jernkættinger til en Klippe, der laa N. for Fæstningen. Selv tog Gyldenløve fat i Arbejdet som simpel Soldat. Skønt Sinclair ved uafbrudt Beskydning søgte at hindre Arbejdets Udførelse, blev Batteriet dog færdigt til Skud den 22. Juli. Kartoverne kastede nu Bomber ind i Fæstningen, og et Batteri, der samtidig var bleven anlagt paa Gustavsborg, og som blev færdigt den følgende Dag, aabnede ligeledes Ilden. Skydningen rettedes mod Kanonerne i Taarnet, saa at disse ikke kunde betjenes, fordi Betjeningsmandskabet blev dræbt eller saaret. Gyldenløve forberedte derpaa Stormen ved at skyde Tropper frem i Pistolskuds Afstand fra Murene. Forinden Stormen blev Kommandanten paany opfordret til at dagtinge, og denne Gang blev Svaret et andet end første Gang. Sinclair sammenkaldte et Krigsraad, og, da dette blev gjort bekendt med, at Størstedelen af Besætningen var dræbt eller saaret, og at de Saarede savnede al Hjælp, fordi Lægerne manglede Medikamenter, samtykkede Raadet i at gaa ind paa de Vilkaar, Gyldenløve maatte tilbyde. Besætningen fik fri Afmarche med alle Ærestegn. Den 23. Juli Kl. 6 Eftermiddag afmarcherede 179 Mand med flyvende Faner og klingende Spil til Værmeland. Resten, 100 Mand, der var syge og saarede, transporteredes til Uddevalla. Paa Carlsten toges 84 Kanoner og en Del Levnetsmidler.

Angrebet kostede Gyldenløve henved 300 Mand.

I sin Indberetning fremhævede Gyldenløve Generalmajor Degenfeldt samt Obersterne Coucheron og Weyhe som dem, der især havde indlagt sig Fortjenester ved dette Foretagende og navnlig havde været virksomme ved at anbringe de 2 Kanoner paa den høje Klippe.

Marstrands Erobring vakte stor Opsigt overalt, fordi Fæstningen var bleven betragtet som uindtagelig, og Erobringen bragte Gyldenløves Navn paa alles Læber.

Grev Magnus de la Gardie kastede Skylden for Marstrands Erobring paa General Mørner, og han fik derfor et skarpt Brev fra Carl XI. Men, da han bad om at faa sit Forhold undersøgt, kom Kongen til Erkendelse af, at det var Greven, der var den Skyldige, fordi han først for sent havde faaet samlet en Undsætningsstyrke. Denne, der talte 6—7000 Mand, hvoriblandt 1500 Dalkarle, der var fuldstændigt uøvede i Krigsbrug og kun bevæbnede med Spyd, gik den 10. August over Gøtaelven ved Venersborg, hvor den slog Lejr.

Efter Marstrands Erobring ansatte Gyldenløve Oberst Coucheron som Kommandant og gav Fæstningsværkerne en Besætning paa 1000 Mand. Derpaa begav han sig i Begyndelsen af August til Uddevalla, hvor han ved Ankomsten fik Efterretning om, at Grev de la Gardie havde besat Venersborg med en Styrke, der var betydeligt overlegen. Løvenhjelm, der endnu stod ved Uddevalla, talte nemlig kun 2400 Mand Infanteri og 800 Ryttere. Et Krigsraad besluttede, at Hæren skulde gaa tilbage for at modtage en Forstærkning paa 1600 Mand Infanteri og 300 Ryttere, der var undervejs, og derpaa gribe Offensiven. Hæren afmarcherede til en Lejr ved Grinderø, hvor Forstærkningerne indtraf den 20. August. Men Gyldenløve havde i Mellemtiden forladt Hæren i private Anliggender. Den 17. August skrev han derom fra Laurvig til Kongen: »Under Forventningen af Forstærkninger har jeg taget mig den Frihed at gøre en Springtour hertil for at række min Kæreste (Grevinde Antoinette Amalie af Aldenburg) Haanden. Inat gaar jeg atter herfra, og imorgen er jeg ved Hæren. Jeg haaber, at Deres Majestæt ikke tager mig denne 3 Dages Fraværelse unaadigt op« [1]).

Efter Forstærkningens Ankomst besluttedes i et Krigsraad den 21. August, at Hæren skulde gaa mod Gøteborg. En Del af Fodfolket skulde indskibes i Strømstad og sendes til Flaaden, der blokerede Byen. Hovedstyrken skulde marchere til Kvistrum, hvor

---

[1]) I. S. August D 1677. 636.

Rytteriet skulde blive staaende, og Fodfolket skulde, efterhaanden som man fik Fartøjer, sendes til Hisingen.

Den 23. August brød Gyldenløve op, og den 27. s. M. naaede han Kvistrum med Hovedstyrken. Fjendens Forposter, som stod her, trak sig tilbage.

Grev de la Gardie, der i Venersborg havde faaet Efterretning om Gyldenløves Tilbagegang, var nemlig brudt op og marcheret til Uddevalla, hvorfra han skød stærke Forposter frem mod Kvistrum Bro. Da fik han den 27. August Melding om, at Gyldenløve atter rykkede frem, og at Forposterne ved Kvistrum Bro imod hans bestemte Instruxer var under Tilbagegang. Han sammenkaldte et Krigsraad, der efter nogle Kilder afholdtes den 27. August om Aftenen, efter andre den 28. om Morgenen. Sikkert er det, at hele Krigsraadet besluttede, at Korpset skulde trække sig tilbage. Men istedenfor strax at bringe Beslutningen til Udførelse, spildte de la Gardie Tiden med Forberedelser, saa at Tropperne endnu stod i Lejr ved Uddevalla, da den norske Hær den 28. August om Morgenen nærmede sig Byen. Kampen maatte derfor optages, og Tropperne stilledes i Slagorden med venstre Fløj støttet til Byen, derimod manglede Stillingen et Støttepunkt for den højre Fløj.

General Løvenhjelm førte Kommandoen over den norske Avantgarde. Han opdagede strax Fjendens svage Punkt og benyttede sig deraf til at omgaa Fjendens højre Fløj. Saasnart de la Gardie fik Melding derom, befalede han, at Fodfolket skulde tiltræde Tilbagemarchen, dækket af Rytteriet, der skulde blive staaende, til Fodfolket var afmarcheret.

En halv Mil fra Uddevalla er der en smal Træbro, Kobroen, over hvilken Tilbagetoget skulde gaa. Trosset, der var sendt tilbage om Morgenen, var ifærd med at passere Broen. Da kom Nordmændene. Generalmajorerne Løvenhjelm og Degenfeldt samt Oberst Brockenhus havde opdaget, at Fjenden sendte sit Fodfolk tilbage. De gik derfor strax frem med det norske Rytteri til Attake. Men det svenske Rytteri, der var efterladt ved Uddevalla, turde ikke optage Kampen; det gjorde Omkring og flygtede uden at have gjort et eneste Skud. Nordmændene fulgte hurtigt efter, og alle de svenske Tropper pressedes imod Kobroen. Derved opstod en grændseløs Forvirring og Trængsel. Trosset og Tropperne sloges indbyrdes for at komme over Broen, og en Mængde svenske Ryttere, der søgte Frelse ved at svømme over Elven, druknede. Det lykkedes dog Oberstløjtnant Aminoff at tage Stilling bag Elven med en Bataillon Østgøter, og gennem Skydning standsede han det norske Rytteri, der ikke

kunde fortsætte Fremrykningen, før Fodfolket kom til. Under den Pause, som derved opstod, sprang 4 kække Dalkarle ud paa Broen og ødelagde Brodækket, saa at Fjenden ikke kunde komme over, men derved blev tillige de Svenskere, som befandt sig N. for Broen, afskaarne. Dermed endtes Kampen for denne Dag.

Nordmændene erobrede 14 Kanoner, 19 Faner og Estandarter samt Størstedelen af Fjendens Tros, deriblandt Grev de la Gardies og Grev Sparres Køretøjer. Af Fanger mistede Svenskerne efter Gyldenløves Opgørelse 16 Officerer, 36 Underofficerer, 11 Spillemænd samt 430 Mand. 16 Officerer, 16 Underofficerer og 800 Mand faldt. Sit eget Tab angiver Gyldenløve til 2 Officerer og 12 Ryttere, der faldt, men han nævner ikke Antallet af Saarede. Han sluttede sin Beretning med: »Der manglede kun lidt i, at jeg havde afskaaret Svenskerne fra Passet« [1]).

Den 29. August om Morgenen »kaputeredes« 200 Svenskere, der havde skjult sig i Klipperne.

Dermed var hele Bohus Lehn med Undtagelse af Bohus Fæstning faldet i Nordmændenes Hænder.

Gyldenløve besluttede nu at rykke til Hisingen for at rette et Angreb mod Gøteborg og anmodede Kongen om, at der som Støtte for denne Operation maatte blive sendt Rytteri frem fra den danske Hær.

Carl XI blev meget forbitret ved at erfare Nederlaget ved Uddevalla. Grev de la Gardie, der fik det at føle, bad om og fik sin Afsked, og Rigsadmiral Stenbock, der atter var bleven tagen til Naade, blev hans Efterfølger.

Forsvaret af Jæmteland var ikke gaaet bedre for Svenskerne. Generalguvernøren, Grev Sparre, havde en Styrke paa henved 1700 Mand, men den laa spredt, manglede Levnetsmidler og Udrustning og havde ikke faaet Lønning i 10 Maaneder. Til disse Mangler kom, at Styrken for en Del bestod af Mandskab fra Jæmteland, som Svenskerne ligesaa lidt kunde stole paa som paa Befolkningen i denne Provins.

I Foraaret fik Sparre Befaling til at gaa over den norske Grændse mod Trondhjem, men kunde ikke efterkomme den. I Løbet af Sommeren gentoges Befalingen, men saaledes at Sparre fik Valget imellem at gaa mod Trondhjem eller at følge Højderyggen til Røraas og derfra gøre et Tog gennem Gudbrandsdalen. Samtidig blev der tilsagt ham en Forstærkning paa 1400 Mand fra Østerbotten. Sparre

---

[1]) Manuskript I. Nr. 38/1677.

besluttede at afvente denne Forstærknings Ankomst, inden han tog endelig Bestemmelse om Fremrykningen. I Mellemtiden rejste han rundt i Jæmteland for at træffe Forberedelser med Hensyn til Forplejningen.

Af den lovede Forstærkning ankom kun 290 Mand, hvoraf Størstedelen var uøvet. Sparre sendte dem til Øviken, hvor Major Rutenkrantz stod med 3 Kompagnier fra Jæmteland og nogle lige hvervede Dragonkompagnier. Nu paatænkte Sparre at begynde Operationerne, men det maatte opgives, fordi de Tilsagn, der var givne ham af Øvrighedspersoner og Præster i Jæmteland om Tilvejebringelsen af Levnetsmidler, ikke blev holdte. Desuden manglede han Ammunition og var i den Grad blottet for Penge, at han maatte anmode Regeringen i Stockholm om den Sum, der behøvedes, for at han kunde købe 60 Ris Patronpapir. Manglen paa Levnetsmidler var dog den føleligste, thi den bevirkede ikke alene, at Sparre ikke kunde begynde Operationerne, men den tvang ham til at sprede Tropperne.

Ifølge Gyldenløves Befaling rykkede den 1. August et norsk Korps paa 2000 Mand under Obersterne Schultz og von Haven ind i Jæmteland. Marchen, der gik gennem Fjeldene, var meget besværlig, saa at man maatte lade Artilleriet — nogle Falkonetter undtagne — blive tilbage. Styrken delte sig nu, saaledes at Oberst v. Haven slog ind paa en nordlig Vej, medens Schultz rettede sin Marche paa Øviken. Først efter at Nordmændene var rykkede ind i Landet, fik Sparre Melding derom. Han afsendte 3 Kompagnier for at forstærke Besætningen i Øviken; men de kom for sent. Thi, Oberst Schultz var den 16. August naaet frem til denne By og gik strax til Angreb. Rutenkrantz optog Kampen. Men næppe var Skydningen paabegyndt, før Majorens 3 jæmtelandske Kompagnier gik over til Nordmændene. Han trak sig derfor med Resten af Styrken ind paa Kirkegaarden og fortsatte Forsvaret med stor Tapperhed, men med ringe Held. Thi Nordmændene tvang ham til, efter et ikke ubetydeligt Tab, at overgive sig med Resten af sin Styrke. Først efter at Kampen var endt, ankom den Forstærkning, som Sparre havde afsendt. Den talte 300 Finner, men saasnart de kom til Kundskab om, hvorledes det var gaaet Rutenkrantz, vendte de om og søgte Frelse i Flugten.

Grev Sparre havde i Mellemtiden gjort et svagt Forsøg paa at standse Oberst v. Haven, men blev nødt til at gaa tilbage. Nordmændene fulgte efter og fratog ham hans Artilleri samt en Del Mandskab. Først, da Sparre naaede Borgsjø, fandt han en Stilling, hvori han troede at kunne optage Kampen. Men ogsaa den maatte

rømmes, saa at Jæmteland blev erobret. Men Begivenheder, der senere vil blive omtalte, nødsagede Gyldenløve til at trække den norske Styrke tilbage. Den vendte hjem med 12 Officerer, 6 Fændriker, 2 Præster, 400 Underofficerer og Menige samt 4 Kanoner og 7 grønne Faner, som Sparre havde mistet [1]).

Sparres Uheld bevirkede, at han blev afsat. Feltmarskal Henrik Horn blev hans Efterfølger. Horn fik nogle Tropper med, der stod ved Stockholm, og Befaling til ikke alene at overtage Kommandoen i Provinsen, men tillige at foretage en Undersøgelse af, hvorvidt det Held, der havde fulgt Nordmændene, skyldtes Forræderi fra Befolkningens Side.

Da Horn naaede sin Post, var Nordmændene gaaede over Grændsen, og han tog derfor strax fat paa Undersøgelsen. Den godtgjorde, at der existerede et hemmeligt Forbund mellem Beboerne i Jæmteland og Nordmændene. Desuagtet blev der ikke gaaet strængt til Værks mod de Skyldige. Man nøjedes med at dømme dem til at udlevere alle Skydevaaben for, som det hed i Dommen, »derved at forebygge en lignende hemmelig Understøttelse af Fjenden i Fremtiden«. Denne Mildhed i Fremgangsmaaden stod i en skærende Modsætning til den, der fulgtes i Skaane og Bleking.

---

[1]) Manuskript I. Nr. 39/1677.

Operationerne i Skaane.

Efter Slaget ved Nørre Møinge vilde Carl XI rykke frem mod Landskrona, men Generalerne fraraadede det, og derfor blev han staaende paa Rønneberga, hvor han slog Lejr. Den danske Hær var efter Slaget bleven forstærket med et hessisk Infanteriregiment paa henved 1200 Mand under Oberst Ufen-Keller.

Christian V havde personlig opsat følgende »Forslag angaaende Operationerne i Skaane efter Slaget ved Nørre Møinge«:

1. »Vi véd, at Fjenden indeslutter os og lader os cedere.

2. Vi véd, at Fæstningerne endnu ikke er forsynede og ikke kan blive det, før vi faar Frihed.

3. Sommeren vil gaa hen, inden vi véd deraf, og uden at vi faar noget udrettet.

4. Vi har en Del allierede Tropper og faar daglig flere.

5. Jo længere man giver Fjenden Tid især mod Nordsiden, jo mere kan han forstærke sig med hele sin Styrke, og han vil da utvivlsomt tvinge os til at slaas.

Spørgsmaalet bliver da, om der kan gøres andet end byde Fjenden Spidsen, og om vi skal søge Fjenden eller afvente ham i en anden Stilling. Om alt dette maa der tages en Beslutning, enten at vove noget mod Fjenden for først og fremmest at berøve ham hans Fordele og det saa snart som muligt ved at gaa imod ham, eller angribe Helsingborg og afvente Fjendens Ankomst. Men, før vi skrider videre i Texten, saa maa jeg sige Dem, at jeg vel har mærket, at en eller anden ikke vil gaa den rette Vej, og at den ene søger at kaste Sagen over paa den anden, naar der skal foretages noget alvorligt, og ikke lever i den Enighed, som De skulde. Derfor vil jeg herved formane Dem til, at De retter sig efter hinanden, for at jeg

kan faa saadant at vide, og jeg vil vide at »resantere« det, navnlig mod den, der ikke efter Pligt udfører sin Charge, og har ingen at frygte for noget Ansvar« [1]).

Dette Forslag blev den 24. Juli tilstillet Generalerne med Flere, for at de skulde afgive deres Betænkning. Svarene indkom i Slutningen af Maaneden.

Feltmarskalløjtnant v. d. Goltz fraraadede at operere paa en Maade, der kunde fremkalde et Slag, dels paa Grund af den Afgang, der havde fundet Sted blandt Generalerne, men især paa Grund af den »terror panicus«, der havde vist sig ved Nørre Møinge. Christianstad burde forsynes med Proviant for et Aar, og dens Besætning forstærkes med Rytteri og Dragoner. Landskronas Fæstningsværker burde istandsættes. Hæren kunde ikke blive staaende ved Landskrona, fordi der snart vilde indtræde Mangel paa Fourage. At gaa tilbage var ingen Skam; det havde de største Feltherrer været nødte til. Derfor tilraadede han, at man skulde indskrænke sig til at forstærke og istandsætte Fæstningerne i Skaane og sende et Korps til Rygen. Det vilde være til Gavn for Kurfyrsten af Brandenborg, som var ifærd med at belejre Stettin.

General Baudissin ansaa ikke Hæren istand til at levere Slag; derimod kunde den bruges til Diversioner med det Formaal at afskære Fjenden Tilførsler. Det Bedste vilde være at finde en Stilling ved Helsingborg, som kunde forskanses, og hvorfra man kunde angribe og bemægtige sig Fæstningen.

Generalløjtnant Rysensten vilde, hvis Forstærkningerne snart ankom, gaa mod Helsingborg og bemægtige sig denne Fæstning. Naar det var sket, burde Fodfolket fordeles til Landskrona og Christianstad, og Rytteriet — 12 til 1500 Mand undtagne — forlægges til Sjælland. Vedblev Fjenden at være overlegen, burde Rytteriet strax sendes til Sjælland, og Fodfolket blive ved Landskrona for at sætte Fæstningen i Forsvarsstand.

Generalløjtnant F. Arenstorff mente, at Hæren kunde ikke blive staaende af Mangel paa Fourage, og, efter hvad Hæren havde præsteret ved Nørre Møinge, vilde han ikke tilraade at bruge den til Slag.

Generalmajor Jochim Schack fraraadede vel et Slag, dog mente han, at fik Hæren Forstærkninger, var det bedre at angribe end at blive angreben. Hovedsagen var, at man sørgede for Fæstningernes Forsyning.

Generalmajor Meerheim vilde, naar Hæren blev forstærket, gaa

---

[1]) Manuskript I. Nr. 33/1677.

mod Helsingborg, tage en fordelagtig Stilling og enten observere eller, hvis der var Chancer, angribe Fjenden.

Generalmajorerne Rantzau og Levetzow var enige om, at man enten skulde gaa til Venstre mod Helsingborg eller til Højre mod Borreby for at tage Stilling.

Af de tyske højere Kommanderende, der alle udtalte sig mod at levere et Slag, vilde General Uffeln temporisere med Fodfolket ved Landskrona og sende Rytteriet, paa 12—1500 Mand nær, til Sjælland. Oberst Netzow vilde blive staaende, Oberst Wallis foreslog, at man skulde søge en anden Lejr, og Oberst Ufen-Keller fraraadede al Hazardering for kun at tænke paa at bevare Hæren.

Af de Øvrige, som Kongen henvendte sig til, anbefalede Overjægermester Hahn at gaa mod Helsingborg, naar Forstærkningerne ankom; Statssekretær Biermann vilde undgaa Slag, og derfor maatte Hæren enten gaa til Helsingborg eller Borreby, og Generalkrigskommissær, Etatsraad O. C. Skeel erkendte, at Stillingen var den, at Hæren maatte bryde op, hvad enten den vilde eller ej. Derfor var gode Raad dyre. Han tilraadede at gaa mod Helsingborg, dog maatte Hæren ikke angribe Slottet.

Generalauditør Herman Mejer var den eneste, der vilde slaas. Han gik ud fra, at Carl XI ved Nørre Møinge havde haft 9,000 Mand og senere var bleven forstærket med 1000 Ryttere. Da den danske Hær ved Forstærkninger kunde bringes op til 11,000 Mand, burde Kampen optages, thi trak Hæren sig bort, vilde Landskrona og Christianstad falde i Fjendens Hænder. En Operation mod Helsingborg maatte dog fraraades; derimod burde Hæren rykke frem til Højre for at afskære Fjenden Tilførsel samt fra Forbindelsen med Malmø. »Man maa« — saaledes sluttede han — »søge Vaabenlykken med Guds Bistand, fordi det er uundgaaeligt, naar vi ikke vil opgive Skaane«.

Efter at have modtaget de ovenanførte Erklæringer, forlangte Kongen en Udtalelse af Storkantsler Grev Ahlefeldt, der den Gang opholdt sig i Itzehoe. Svaret var af 2. August, og det gik ud paa: Vi burde undgaa Slag og derfor hverken gaa mod Helsingborg eller tage Stilling bag Kjeflinge Aa. Derimod burde Hæren indskrænke sig til Diversioner og drage Udbytte af de Resultater, Flaaden opnaaede. At gaa mod Stockholm, som Gyldenløve havde foreslaaet, vilde fremkalde store Resultater, men var for voveligt, og det samme gjaldt saavel en Operation mod Kalmar som en Marche mod Gøteborg. At fordele Fodfolket til Fæstningerne og sende Rytteriet til Sjælland vilde være »disreputerligt« og føre til, at Fæstningerne blev blokerede

og Norge udsat for Angreb. Derimod burde der foretages en Expedition mod Rygen for at drive Svenskerne bort fra Pommern. Lykkedes dette ved Kurfyrstens og de øvrige Allieredes Hjælp, opnaaede Danmark derved et Ækvivalent for Skaane, som kunde benyttes ved Afslutningen af Fredstraktaten. Man burde altsaa opgive Felttoget i Skaane og nøjes med at beholde et Korps ved Landskrona samt sørge for, at denne Fæstning blev forsynet [1]).

Men, inden Kongen fik Ahlefeldts Svar, havde han fattet sin Beslutning, thi den 1. August skrev han til Gyldenløve, at han agtede at gaa imod Svenskerne. Der blev ogsaa truffen Foranstaltninger til at rykke frem mod Helsingborg, men Planen var næppe fattet, før den blev opgiven. Derpaa blev det bestemt, at General Baudissin med 8 Rytterregimenter skulde sendes paa en Kavalkade til Christianstad. Herman Mejer fik Befaling til at udarbejde en Instrux for Generalen. Efter denne var Expeditionens Formaal at skaffe Rytteriet Luft og Levnetsmidler samt at gøre en Diversion, der kunde bringe Fjenden til at forlade sin Lejr. Som Maal sattes Christianstad, hvilken Fæstning Baudissin skulde sørge for blev forsynet med Levnetsmidler. Blev han forfulgt, skulde han gaa til Øen Bekholm, S. for Christianstad, og benytte Broerne over Helge Aa som »en Svikmølle«. Blev han ikke forfulgt, kunde han, naar Fæstningen var bleven provianteret, gøre et Tog til Vexiø samt sende Strøjfpartier ind i Smaaland og hærje denne Provins med Ild og Sværd. Bleking skulde sættes i Kontribution, og Snaphanerne støttes. Overalt skulde han gøre Fjenden den størst mulige Skade, navnlig ved at berøve ham Tilførsel. Naar Vinteren kom, skulde han begive sig til Landskrona. Han maatte ikke indlade sig paa en Hovedaktion med Fjenden, og han skulde, i hvad han end foretog sig, bevare Rytteriet saa meget som muligt og derfor kun benytte det, saaledes som Krigsraadet fandt for godt. Instruxen var af 3. August [2]).

Samme Dag blev der given nye Regler for Rytteriets Optræden paa Kamppladsen, grundede paa de sørgelige Erfaringer, man havde haft Lejlighed til at gøre. Hovedpunkterne i disse, der ogsaa var affattede af Herman Mejer, var, at Karakollen blev afskaffet. Rytteriet skulde ved Attaken rykke saa langt frem, at det kunde se det Hvide i Øjnene paa Fjenden og, uden selv at skyde, udholde Fjendens første Salve for derpaa »i Guds Navn« at trænge ind i Fjendens Eskadroner. Blev Fjenden kastet, skulde han forfølges sluttet, og det

---

[1]) Manuskript I. Nr. 34/1677 og I. S. August 1677.
[2]) U. S. August 1677. 815.

blev under Dødsstraf forbudt at forfølge en debandade eller at stige af Hesten for at plyndre Døde [1]).

Da Fangeantallet den Gang var stort paa begge Sider, var der bleven ført Forhandlinger om deres Udvexling. Initiativet hertil synes at være udgaaet fra dansk Side begrundet paa den slette Behandling, der blev de danske Krigsfanger til Del. Forhandlingerne førte til, at der den 5. August sluttedes et Kartel om Fangernes Udvexling [2]). der skulde vare 3 Aar. Efter det skulde alle Krigsfanger 14 Dage efter Tilfangetagelsen enten udvexles med Krigsfanger af samme Grad, eller efter et vist Forhold, eller imod Løsepenge. Disse var: For en Overfeltmarskal 16,000, en Feltmarskal 12,000, en Feltmarskalløjtnant 8000, en General 6000, en Generalløjtnant 3000, en Generalmajor 1200, en Oberst 400, en Oberstløjtnant 200, en Kaptajn eller Ritmester 60, en Løjtnant 24 og en Kornet eller Fændrik 20 Rigsdaler. De samme Løsepenge, der skulde betales for Officerer af Hæren, skulde betales for de tilsvarende Grader af Flaadens Officerer. For en Underofficer skulde betales en Maaneds Løn. Artillerikuskene skulde betragtes som Soldater, og Marketendere skulde betale efter Antallet af Heste, de havde for Vognen, 2 Rigsdaler og 2 Skilling for hver. Alle Kvinder, Børn under 12 Aar og Livrébetjente skulde løsgives uden Vederlag.

Man forpligtede sig gensidig til at behandle Krigsfangerne, saaledes at de i det mindste beholdt Underklæder, Hat, Strømper og Sko.

Forinden Kavalkaden til Christianstad omtales, vil det være nødvendigt at undersøge Tilstanden i denne Fæstning.

Efter den danske Hovedstyrkes Afmarche den 3. Juni var Fæstningen overladt til sig selv. Generalmajor Meerheim førte Kommandoen som Højstbefalende, og efter hans Anmodning var der bleven afsendt nogle Orlogsskihe med Levnetsmidler, men, da de sejlede ud omtrent samtidig med, at den svenske Flaade gik i Søen, maatte de vende om. Penge var der ogsaa Mangel paa, thi vel ankom der den 19. Juni en Pengesum, men den var utilstrækkelig. Meerheim lod derfor fabrikere en Blikmønt, der skulde modtages som Betaling, imod at han lovede, at den vilde blive indløst med rede Penge, naar Krigen var endt.

Som omtalt var Chefen for 2. fynske Regiment, Oberst Hans Schack, udnævnt til Kommandant i Fæstningen. Chefen for 1. sjællandske Regiment, Oberst Lange, som hørte til Besætningen, følte

---

[1]) U. S. August 1677. 817. [2]) U. S. August 1677. 824.

sig tilsidesat derved, da han var ældre Officer, og bad i Skrivelse af 9. Juni om at maatte rykke i Felten. En fortsat Brevvexling mellem ham og Krigskollegiet førte til, at han bad om og fik sin Afsked. Kommandoen over hans Regiment blev given til Oberst Knoblauch. Men Hans Schak, der opholdt sig i Ems for at blive helbredet efter et Saar, indmeldte, at han af Sundhedshensyn ikke turde paatage sig nogen Kommando. Han blev derfor afskediget den 25. Juli, og Oberst Fuchs overtog Kommandoen over hans Regiment. Men i Mellemtiden var Posten som Kommandant i Christianstad bleven besat; thi den 12. Juli udnævntes Kommandanten paa Kronborg, Oberst v. d. Osten dertil, og samtidig blev han forfremmet til Generalmajor. Oberstløjtnant Hans Asche Schack blev hans Efterfølger paa Kronborg.

Forsinket af Modvind ankom v. d. Osten først den 4. August til Christianstad. Besætningen bestod paa dette Tidspunkt af en Bataillon af Baudissins, en Bataillon af 2. fynske, 6 Kompagnier af 1. sjællandske, 2 Dragondetachementer og et Artillerikompagni, ialt 1600 Mand. Desuden blev det den 7. August befalet, at en Bataillon af 3. jydske Regiment under Major Puttkamer, der laa i Glückstadt, skulde forstærke Garnisonen.

Det var bleven bevaret som en stor Hemmelighed, at der skulde afsendes ea Kavalkade til Christianstad. De Regimenter, der skulde deltage i den, fik først Befaling dertil Søndag den 5. August efter Middag, og Afmarchen skulde ske samme Dag Kl. 5. Den eneste Ordre, General Baudissin fik Tid til at give, var, at Ryttere og Heste, som paa Grund af Sygdom ikke kunde følge med, skulde efterlades i Lejren ved Landskrona, og den blev ikke efterkommen.

Den Styrke, der stilledes til General Baudissins Raadighed, bestod af Rantzaus, B. Arenstorffs, Levetzows, Grev Reventlows, Geweckes, Kruses og Trolles Rytterregimenter samt Juels Dragoner. Desuden deltog de kejserlige, mynsterske og hessiske Dragoner i Expeditionen, og, efter at den var sat i Gang, blev Oberst Nymphius Dragonregiment den 8. August sendt efter. Som højere Kommanderende under Baudissin fungerede Generalløjtnant F. Arenstorff og Generalmajorerne Meerheim og Levetzow.

Skønt Kongen personlig var til Stede ved Afmarchen, skete Opbrudet, efter hvad Baudissin beretter, i »desordre og Konfusion«, og uden at hele Styrken var samlet, saa at en Del af den maatte hentes fra Løbegravene. Desuden var nogle af Befalingsmændene og Mandskabet saa drukne, »at de var inkapable til alt«. Nogle af Regimenterne fulgte end ikke strax med, og, da de endelig satte sig i

Bevægelse, »irrede« de rundt, fordi de ikke vidste, under hvis Kommando de var stillede. Føjes hertil, at alle Hestene var udmattede, fordi de i længere Tid ikke havde faaet tilstrækkeligt Foder, og at der var ikke ringe Sygelighed blandt Officererne og Mandskabet, saa har man et Billede af den Rytterstyrke, hvormed General Baudissin skulde udføre Herman Mejers Ideer: Udrette store Ting uden at vove noget.

For at Fjenden ikke skulde komme til Kundskab om Troppernes Afmarche, maatte Baudissin begynde med en Nattemarche, og for strax at komme saa langt bort fra Fjenden som muligt, maatte han forcere Tempoet.

Marchen gik paa Ekebro og derfra til Perstorp, hvor Styrken ankom den 6. August om Eftermiddagen Kl. 6. Under Marchen viste det sig samme Morgen, at Dragonerne var nødte til at føre deres Heste ved Haanden, at mange af Hestene ikke var til at faa frem, og at enkelte af dem faldt om og blev liggende. Generalmajor Meerheim havde derfor foreslaaet, at man, undervejs, skulde gøre Holdt for at hvile, og Generalmajor Levetzow havde henledet Opmærksomheden paa, at der blev marcheret for hurtigt og for langt. Men Baudissin svarede, at det var bedre at miste nogle Mand, end at udsætte hele Styrken for Fare.

Den 7. August fortsattes Marchen over Møllerød og Ignaberga til Strø. Samme Dag meldte Bagdækningen, at Fjenden var brudt op fra Rønneberga og forfulgte.

Meldingen var rigtig. Carl XI havde i Løbet af den 6. August faaet Efterretning om, at hele den danske Hær var brudt op og marcherede nordpaa. Den 7. August, 2 Timer før Dag, stak han derfor sin Lejr i Brand og fulgte efter med hele sin Hær. Efterretningen herom kom hurtigt til Landskrona, thi endnu samme Dag skrev Christian V til Baudissin: »Vi har naaet vor første Intention og faaet Luft, saa at vi kan faa Fourage.

Den 7. naaede Carl XI Ekebro og den følgende Dag Åby. Her blev han staaende i 2 Dage for at vise Feltmarskallerne Helmfelts og Fersens jordiske Levninger den sidste Ære og sørge for, at de sikkert blev eskorterede gennem Snaphanebæltet.[1])

---

[1]) Stehn Jacobsen fortæller, at Svenskerne ikke havde kunnet finde Feltmarskal Helmfelts Lig, men for at »contentere« hans Frue og Venner, tog de »en død Karl«, som de paasatte en Paryk og iførte prægtige Klæder, hvorpaa han blev lagt i en Kiste og ført til Sverige, som var det Helmfelts Lig. Paa det Sted, hvor man havde optaget den døde Karl, der ligesaa godt kunde være en dansk som en svensk, blev opkastet en Jordhøj til Minde om Helmfelt.

General Baudissin, der den 8. August havde fortsat Marchen, passerede Helge Aa og tog Stilling ved Næsby, ¼ Mil N. for Christianstad. Den 9. sendte han Oberst Nymphius Dragonregiment til Torsebro, og selv rekognoscerede han Helge Aa. Den 10. August begav han sig til Christianstad for at konferere med Generalmajor v. d. Osten og Civilkommissær Ove Ramel. Det blev besluttet, at der skulde anlægges en Bro ved Åhus, S. for Christianstad ved Helge Aaens Udløb i Hanø Bugt, og at der skulde anlæggns et Brohovede foran den lange Bro, der forbandt Bekholm med Fastlandet, for at sikre dennes Besiddelse.

Baudissin besluttede derefter at udsende Expeditioner for at alarmere, men da indtraf der Meldinger om, at Fjenden rykkede frem med hele sin Styrke. Expeditionerne maatte derfor stilles i Bero. Kun mindre Kommandoer udsendtes paa korte Strækninger for at inddrive Fourage. Udbyttet var ikke stort, og kun en ringe Del deraf kunde sendes til Christianstad, thi Baudissins egne Tropper skulde ogsaa leve, og de var saa slet forsynede, at Regimentscheferne allerede den 11. August begyndte at klage over Mangel paa Brød. Den mangelfulde Forplejning bevirkede, at den Sygelighed, der havde hersket ved Udrykningen, greb mere og mere om sig ogsaa blandt Officererne. Generalmajor Levetzow, Oberst B. Arenstorff og Oberst Rathlou maatte som Syge sendes til Christianstad, hvor Rathlou døde, og kun den højeste Grad af Pligtfølelse bragte Generalmajor Meerheim, der ogsaa var stærkt angreben, til at blive paa sin Post. Den mangelfulde Forplejning gav desuden Anledning til, at mange Ryttere, saavel paa Marchen som under Opholdet ved Næsby, forlod deres Regimenter for at plyndre, saa at Baudissin blev nødt til at statuere Exempler til Advarsel. Den 12. August lod han saaledes adskillige af disse Ryttere skyde eller hænge, og nogle lod han løbe Spidsrod.

Den 12. August begav Baudissin sig atter til Christianstad, hvor han blev den følgende Dag. Under hans Fraværelse førte Generalløjtnant Arenstorff Kommandoen. Da Arenstorff fik Melding om, at Svenskerne var rykket frem og stod foran Christianstad, trak han sig til Nosaby, Ø. for Næsby.

Carl XI brød den 11. August op fra Åby og marcherede til Færingtofta. Samme Dag blev Ascheberg udnævnt til Feltmarskalløjtnant og Kongens Næstkommanderende. Den 12. fortsattes Marchen i østlig Retning til N. Mellby, hvor Hæren blev staaende den 13., og den følgende Dag naaede den Ignaberga. Her fik Carl XI paalidelig Efterretning om, at det ikke var den danske Hær, men kun

dens Rytteri, han havde foran sig. Forposterne blev skudt frem mod Christianstad, og fra dem gik om Aftenen 4 Eskadroner mod en Dragonvagt der stod foran den lange Bro. Det kom til en lille Kamp, under hvilken Svenskerne fangede en Kaptajn, der var drukken, og som kun af Nysgerrighed opholdt sig ved Dragonvagten. Til Gengæld fangedes fra dansk Side Løjtnant Schultz, en Søn af Generalløjtnanten.

Da Baudissin fik at vide, at han havde hele den svenske Hær imod sig, trak han Oberst Nymphius Dragoner bort fra Torsebro og afgav dem tilligemen et Detachement paa 86 Mand af Ramstedts og Brockenhus Dragoner under Kommando af Oberstløjtnant v. d. Wege til Forstærkning af Garnisonen i Christianstad. Geweckes Rytterregiment og de kejserlige Dragoner sendtes til Åhus for at fremskynde Arbejderne paa Broen, og med Hovedstyrken stillede Baudissin sig midtvejs mellem Christianstad og Åhus, Ø. for Helge Aa. Kun General Meerheim blev staaende i Lejren ved Nosaby med nogle hundrede Ryttere.

Den 15. August ankom Carl XI med sin Hovedstyrke til Væ, og 16. ved Daggry sendte han et Kommando til Angreb paa Brohovedet foran den lange Bro. Brohovedet var endnu ikke færdigt, men det var bestykket med 2 Kanoner og havde en Besætning paa 100 Dragoner under Oberstløjtnant v. d. Wege. Desuden stod der foran Brohovedet en lille Vagt og bagved det en Reserve paa 100 Infanterister. Oberst Nymphius var den 16. om Morgenen, efter Ordre, gaaet ud for at visitere disse Posteringer. Men omtrent samtidig med hans Ankomst angreb Svenskerne og demaskerede 7 Kanoner, hvormed de aabnede en hæftig Ild paa Brohovedet. Denne Skydning, siger Nymphius i sin Beretning, virkede saaledes, »at alle løb deres Vej og lod mig blive staaende ene paa Broen«[1]). Denne blev skudt i Brand og den Del, der laa nærmest Helgeaaens vestlige Bred afbrændte.

Da den lange Bro var brændt, var den »Svikmølle«, hvormed Herman Mejer havde regnet, gaaet i Lyset. Baudissin kunde ikke blive staaende, og hvis han ikke skyndte sig bort, kunde han — af Mangel paa Levnetsmidler — risikere, at han ikke alene selv gik til Grunde, men at han ogsaa rev Christianstad med i sit Fald. Det gjaldt derfor om at komme saa hurtigt bort, at Fjenden ikke kunde indhente ham. Et Krigsraad, der blev sammenkaldt, godkjendte denne Beslutning, og Generalløjtnant Arenstorff lovede at sørge for,

---

[1]) I. S. Oktober 1677. 451.

at Generalmajor Meerheim, der endnu stod ved Nosaby, fik Befaling til at støde til Hovedstyrken. Men Arenstorff glemte at afsende Befalingen, og Meerheim blev kun frelst ved, at han, saasnart han fik at vide, at Hovedstyrken havde sat sig i Bevægelse for at passere Broen ved Åhus, satte efter i Galop, hvad der kostede ham en Del Heste.

Tilbagemarchen over Åhus tiltraadtes den 16. August, og den 17. naaede Baudissin Ørtofta. Men Carl XI havde faaet Efterretning om denne Afmarche og sendte den 16. Obersterne Wachtmeister og Ramsværd paa Forfølgelse med 300 Ryttere; den 17. fulgte han efter med Hæren og naaede Vram.

Baudissin fik den 17. om Morgenen Melding om. at Fjenden forfulgte ad Vejen, der fører over Hørby. Han brød derfor op Kl. 9 og marcherede til Saxtorp. Da Mandskabet ikke havde faaet Brød i 5 Dage, blev der sendt Ilbud til Landskrona for at faa denne Mangel afhjulpet. Ved Middagstid kom der Melding om, at Fjenden var i fuld Marche mod Korpset. Efter Samraad med Generalerne besluttede Baudissin Kl. 8 Aften at fortsætte Marchen til Heljarp Bro, og den 18. Morgen passerede Styrken Broen. Men nye Efterretninger gjorde, at Baudissin heller ikke følte sig sikker her. Han fortsatte derfor den tilbagegaaende Bevægelse, og den 20. om Morgenen naaede han den danske Lejr ved Landskrona.

Tilbagetoget havde havt Karakteren af en Flugt, og det var utroligt, hvad Regimenterne havde lidt.

Carl XI forfulgte kun til Hørby, som han naaede den 18., fordi han her fik Efterretning om, at det danske Rytteri næppe kunde indhentes. Den 20. marcherede han til Norrhvidinge og slog Lejr.

Under Kavalkadens Fraværelse havde Christian V den 9. August skrevet til Baudissin, at Carl XI var marcheret til Ekebro, og givet ham Ordre til at ødelægge Fjendens Magasiner og Kommunikationer ved Hjælp af de tro Gønger og Bønder. Kongen tilføjede, at han samme Dag havde mønstret Infanteriet og fundet 14 gode Bataillonner, samt at han den 11. August agtede sig til Kjøbenhavn for at træffe Anstalter til Transporten til Rygen.

Den 11. August rejste Kongen til Kjøbenhavn. Næppe var han borte, før den Uenighed, der uafbrudt havde ulmet mellem de højere Kommanderende, slog ud i Flammer.

General Rysensten var den 30. Juli bleven udnævnt til Guvernør i Landskrona. Den 5. August blev Besætningsforholdene regulerede, saa at Fæstningen fik en Besætning paa 10 Bataillonner, 1 Rytterregiment, 2 Artillerikompagnier og 1 Pionerkompagni. I en Instrux

af 8. August blev det særlig paalagt Rysensten at drage Omsorg for Fæstningens Istandsættelse, derimod gav den ingen Bestemmelser for Kommandoforholdet mellem Feltmarskalløjtnant v. d. Goltz og ham.

Feltmarskalløjtnant v. d. Goltz havde ikke været istand til at skaffe sig den Anseelse, der kun kan naas gennem Resultater. Derfor fik han alle imod sig. Han mærkede det og troede at kunne overvinde Uviljen ved at optræde med en høj Grad af Overlegenhed. Han viste den især overfor Rysensten, som han lagde alle mulige Hindringer i Vejen ved Udførelsen af det ham betroede Hverv om Fæstningens Istandsættelse, ja, det gik endog saa vidt, at han aabnede de Breve, Rysensten udsendte som Guvernør, og forandrede de deri indeholdte Befalinger. Fornærmet herover klagede Rysensten sin Nød til Generalauditør Mejer, og denne blev af Kongen sendt til Landskrona for at undersøge Forholdene.

Efter Mejers Ankomst fandt der den 15. August en Konference Sted mellem ham og v. d. Goltz, som overværedes af Generalmajor J. Schack. Feltmarskalløjtnanten udtalte ved denne Lejlighed, at han vidste godt, at man vilde af med ham. Han vilde gerne lade sit Liv, men Æren skulde man lade ham beholde. Det var Generalauditøren, som »deposiderede« hans Stilling. Mejer havde sendt Generaladjutanter med Befalinger til Generalerne, uden at han, der var Feltmarskalløjtnant, havde faaet noget at vide derom. Han havde saaledes — skønt Feltmarskalløjtnant — intet at sige, og Svenskerne vidste ligesaagodt, hvad der skete i Kjøbenhavn, som han.

Mejer nedlagde Indsigelse imod, at der tillagdes ham nogen Skyld. Han stod kun til Ansvar overfor Kongen. Feltmarskalløjtnanten havde bestandig været med i de Krigsraad, der var blevne afholdte, og, hvad Kongen deri havde resolveret, havde Mejer sørget for var bleven befalet og bragt til Udførelse. Han havde ikke blandet sig i v. d. Goltz Kommando, men, naar Kongen befalede ham at tage sig af en Sag eller udtale sin Mening, bragte han den mundtlige Befaling til Generaladjutanterne og sagde dem, hvad der i Kongens Navn skulde befales. Da v. d. Goltz afbrød Mejer med den Bemærkning, at det var ham (Mejer), der kommanderede Hæren, sluttede Mejer Samtalen med at sige: »Deres Excellence kan sige, hvad der behager Dem; jeg er af Respekt nødt til at sige: adieu« [1]).

Ovenstaaende Gengivelse er tagen af en egenhændig Optegnelse af Mejer om, hvad der skete ved den omhandlede Lejlighed, men det er af særlig Interesse, at Mejer i den Indberetning, han samme Dag,

---

[1]) I. S. August D 1677. 638.

den 15. August, sendte til Kongen, indskrænkede sig til at meddele, at v. d. Goltz havde givet ham »den ene Reprimande efter den anden« uden med et eneste Ord at omtale, at v. d. Goltz havde sagt, at det var Mejer, der kommanderede Hæren.

Tilstanden i Landskrona blev Dag for Dag mere uhyggelig og samtidig indløb Efterretninger, der — om end modsigende — dog tydede paa, at Baudissin havde været nødt til at trække sig tilbage, og at Svenskerne nærmede sig Fæstningen. Da saa Baudissin den 20. August ankom til Lejren, vilde v. d. Goltz ikke være ene om at bære Ansvaret, og han skrev derfor til Kongen og bad om, at Kongen vilde komme til Landskrona for at træffe Bestemmelse om, hvad der burde gøres.

Kongen blev meget misfornøjet, da han erfarede, at Baudissin var kommen tilbage, og gav v. d. Goltz Ordre til ikke at lade ham komme ind i Lejren, men skyde ham frem foran Landskrona for at gøre Fourageringen mulig. Men denne Befaling kunde ikke efterkommes dels paa Grund af Rytteriets Tilstand, men tillige fordi Carl XI stod ved Norrhvidinge.

Den 21. August sammenkaldte v. d. Goltz Generalerne til Raadslagning. Resultatet, der samme Eftermiddag indberettedes til Kongen, gik ud paa, at Rytteriet, efter Generalernes Udtalelser, kun daarligt kunde gøre Tjeneste, og Størstedelen af Officererne var syge. Fjendens Styrke ansloges til 12,000 Mand, hvoraf 5000 Ryttere. Feltmarskalløjtnanten havde derfor sendt Rytteriet til Lejren og ansaa det for umuligt at holde Kampagnen. Han bad paany om at faa Befaling til, hvad der skulde gøres, og tilføjede, at General Rysensten havde indberettet, at han af Mangel paa Materiale kun havde været istand til at udrette lidt paa Befæstningen. Generalerne Baudissin, Fr. Arenstorff og Rysensten blev ved Raadslagningen anmodede om at indgive en skriftlig Beretning om Rytteriets Tilstand. I denne Beretning udtalte Baudissin, at Rytteriets Styrke var smeltet sammen til 2500 Mand, og at det ikke var istand til at udrette noget overfor den overlegne Fjende. Han raadede til at begynde med at overføre en Del af Regimenterne til Sjælland for at faa dem kompletteret og ordnet. Fr. Arenstorff udtalte, at da Rytteriet ikke havde været istand til at udrette noget ved Christianstad og nu var ødelagt, kunde det ikke bruges til noget overfor Fjenden. Rysensten indskrænkede sig til at erklære, at Rytteriet var ødelagt, og at man maatte søge at finde Midler til at bevare »den Smule Rytteri«, der endnu var levnet.

Alt synes saaledes at nærme sig en Katastrofe, der let kunde

føre til, at Svenskerne erobrede Landskrona, fordi Fæstningsværkerne kun var i en maadelig Forfatning. Følelsen heraf og Overbevisningen om, at Skylden i saa Fald vilde blive væltet paa ham, foranledigede Rysensten til den 21. August at sende Kongen en Indberetning om Tilstanden. Han klagede deri over, at skønt han i 5 Uger uafbrudt havde forlangt Materialer og Redskaber, havde han kun modtaget 195 Skubkærrer, der var blevne udskibede i Landskrona den 19. August. Han manglede saaledes ikke alene Arbejdsredskaber, men tillige Palisader og Træ. Besætningen maatte ligge paa den blotte Jord, fordi der manglede Materiale til Barakker, og derfor greb Sygeligheden mere og mere om sig. Styrken, der planmæssig skulde være 5000 Mand, var derfor næppe i Stand til at besætte Vagterne og for svækket til at udføre Arbejderne. Han tilføjede: »Paa min Flid i Deres Majestæts Tjeneste har det aldrig manglet, og, naar jeg ikke havde været saa ulykkelig hos Deres Majestæt at være bleven sat ud af Opinion og Kredit af Misundere og Uvidende, saa havde jeg ikke alene som forhen, men især i dette Felttog kunnet yde store Tjenester. Men jeg formaar ikke at udrette noget, naar Uforstandige blander sig i min Kommando og hindrer mig i alt og saadant bifaldes af Deres Majestæt, hvorved jeg bliver ganske forsat og kommer ud af min Respekt, saa at jeg finder mig inkapabel til paa den Maade at tjene længere og derfor ganske underdanigst beder Deres Majestæt om, at jeg naar Felttoget er endt, maa blive afskediget i Naade. Maaske kan da kommende Tider bringe Deres Majestæt paa andre Tanker og give mig Lejlighed til at anvende mit Talent bedre i Deres Majestæts Tjeneste, end det paa Grund af Hindringer hidtil har været mig muligt. Forøvrigt har Feltmarskalløjtnanten i Deres Majestæts Fraværelse ganske frataget mig Kommandoen, saaledes at jeg ikke har noget at befale her. Jeg beder derfor allernaadigst om Tilladelse til at begive mig til Kjøbenhavn.«[1])

Rysensten sendte denne Indberetning til Generalauditør Mejer og bad ham sørge for, at den kom i Kongens Hænder.

Den 22. August skrev v. d. Goltz atter til Kongen og bad ham give Befaling om, hvad der skulde gøres. Den 23. indsendte han en Erklæring om Rytteriets Tilstand i Henhold til de af Baudissin, Fr. Arenstorff og Rysensten afgivne Erklæringer. Han tilføjede, »at da Rytteriet var i slet Tilstand, da Fjenden den foregaaende Aften var kommen til Dagstorp med hele sin Hær og stod »os paa Halsen«,

---

[1]) I. S. August. D. 1677. 625.

kunde der ikke udrettes noget af vort Rytteri, men det kunde kun blive ruineret. Paany spurgte han om: »Hvad vil Kongen, at der skal gøres?

Den 23. August svarede Kongen: »Da Rytteriet er bragt i en saadan Stand, at det ikke kan operere, maa Vi finde Os i, at det bliver indskibet«.[1])

Indskibningen af Rytteriet blev nu paabegyndt; men Uenigheden blandt de højere Kommanderende vedblev, saa at Krigskommissær Harbo, der var ansat ved Hovedkvarteret, den 25. August indberettede til Herman Mejer, »at der i Landskrona herskede Kaos, fordi alle de Kommanderende var i Totterne paa hverandre«. Mellem Baudissin og v. der Goltz saae det ud til at skulle komme til en Duel, fordi Baudissin kastede Skylden for Nederlaget ved Nørre Møinge paa Feltmarskalløjtnanten. Rysensten kunde ikke fremme Arbejderne paa Landskronas Istandsættelse, fordi der ideligt lagdes ham Hindringer i Vejen, men ikke desto mindre indberettede v. d. Goltz den 25. August til Kongen, at Rysensten var Skyld i, at Befæstningsarbejderne ikke nød Fremgang og bad om, at Kongen vilde give Rysensten »en skarp udtrykkelig Ordre« til at fremme Arbejdet, især paa Citadellet. Som Efterskrift i samme Indberetning tilføjedes: »Oberst Gewecke er uden mit Vidende og Vilje gaaet til Kjøbenhavn.«

Under disse Begivenheder var Storkantsler Ahlefeldt vendt tilbage til Kjøbenhavn, og efter Forhandlinger i Statsraadet var det bleven bestemt, at der skulde gøres Alvor af Expeditionen til Rygen, da der ikke kunde ventes opnaaet noget gennem fortsatte Operationer i Skaane. Den 23. August skrev Kongen derfor til Gyldenløve, at han paa Grund af Baudissins hurtige Tilbagetog fra Christianstad og den sildige Aarstid havde maattet opgive Projektet om at gaa til Kalmar; men det var især sket, fordi der efter Aftale med Kurfyrsten af Brandenborg skulde foretages en Landgang paa Rygen[2]). Men forinden denne Expedition sattes iværk, maatte Forholdene ordnes i Landskrona.

Generalkrigskommissær O. C. Skeel blev sendt derover for navnlig at undersøge Aarsagerne til, at Fæstningsværkerne ikke var blevne istandsatte. Da han meldte v. d. Goltz sin Ankomst og sit Hverv, skrev denne den 27. August til Kongen, at han ikke havde faaet nogen særlig Ordre til at befatte sig med Landskrona, men at en saadan var given Rysensten. Naar han desuagtet havde blandet sig i Sagen og drevet paa Udførelsen, var det sket »af Pligt«, og

---

[1]) U. S. August B. 1677. 881. [2]) U. S. August B. 1677.

han havde ingen Skyld. Skeel henvendte sig derpaa til Rysensten, som i en Erklæring fastholdt, hvad han havde udtalt i sin Beretning til Kongen. Efterat Skeel havde gjort Indberetning derom, befalede Kongen den 28. August, hvad der skulde blive tilbage som Garnison i Landskrona, og at General Uffeln skulde overtage Kommandoen sammesteds, som General Rysensten skulde afgive til ham. Ved samme Skrivelse blev det tilladt General Baudissin at begive sig til Kjøbenhavn, hvorimod General F. Arenstorff skulde blive i Landskrona, indtil Rytteriet var overskibet, og det bestemtes tillige, at der til Landgangen paa Rygen skulde benyttes 4000 Mand kejserlige, mynsterske og hessiske Tropper.

Rysensten, der følte sig saaret i højeste Grad over den Behandlingsmaade, han havde været Genstand for, skrev til Kongen og bad om at maatte faa Afsked paa Tid for at ordne sine personlige Anliggender, samt om at Kongen ikke vilde lade hans Modstandere »florere«.

Baudissin følte sig ikke mindre misfornøjet, thi ikke nok med at han havde mistet Kommandoen over Rytteriet, fik han den 30. August Befaling til at gaa til Holsten for at overtage Kommandoen over Militsen og Fæstningerne, hvilket var en Retrætepost.

Men dette var kun Indledningen. Der skulde dækkes over, at Felttoget i Skaane var gaaet uheldigt, saa at det i alle Tilfælde kunde komme til at staa klart, at det ikke var Kongen, der havde opgivet det saa tidligt. Generalauditør Mejer lavede derfor efter Ordre en »Promemoria« om Grunden til, at Felttoget blev opgivet. Det skete, hed det heri:

1. »Fordi alle Generaler og Overofficerer saavelsom de Menige lod Modet synke efter Slaget ved Nørre Møinge.

2. Fordi Generalerne ikke kunde angive et Sted, hvor man kunde lejre sikkert og »deklinere« Slaget.

3. Fordi Generalerne for at undgaa Slag holdt Raad med Feltmarskalløjtnant v. d. Goltz og enedes om Hærens Overførsel. Desuden havde Feltmarskalløjtnanten meddelt Officererne sin Mening.

4. Fordi hele Kavaleriet ikke kunde holde sig ved Landskrona, og

5. Fordi Kavalkaden til Christianstad endte saa hurtigt og bragte Rytteriet i ringe Stand.

Da Kongen saaledes havde set, at den betydelige Hær, hvori der fandtes saa mange allierede Tropper, efter Generalernes Mening og Vilje ikke kunde føres mod Fjenden til Slag i Skaane eller gøre ham Afbræk paa den ene eller den anden Maade, havde Kongen

resolveret sig til en Diversion mod Rygen for muligvis derved at forhindre Fjenden i at gøre noget afgørende i Skaane, eller blive liggende stille i Kvarter eller distrahere en Del af sin Hær og sende den til sit Rige«.[1])

Dermed havde altsaa Mejer bevist, at hvad der var sket, ikke var Kongens, men Generalernes Skyld. Det var dem, der var Aarsag i, at alt var gaaet galt, og nu stod der kun tilbage at faa udpeget og eventuelt dømt de enkelte, særligt Skyldige. Man begyndte med General Baudissin. Stille ham for Krigsret turde man dog ikke, thi efter Indholdet af de indkomne Erklæringer om Rytteriets Tilstand, maatte man antage, at han vilde blive frikendt. Mejer konciperede derfor et kongeligt Reskript af 21. September, hvorved det blev overdraget ham at foretage »en grundig Undersøgelse af Aarsagerne til Baudissins hurtige Tilbagegang ved ikke alene at affordre Generalen selv nærmere Oplysninger, men tillige ved at forlange Erklæringer af de Generaler og Regimentschefer, der havde deltaget i Kavalkaden.« Men det viste sig, at disse Erklæringer[2]) saavel som en Journal[3]), der var bleven ført under Kavalkaden, ikke kunde benyttes som Støtte for en Anklageakt eller som Vaaben mod Baudissin. Selv afgav Baudissin en Erklæring, hvori han hævdede, at han havde efterkommet Instruxen, og at det var den, der havde bundet hans Handlefrihed ved at paabyde ham ikke at indlade sig i en Hovedaktion med Svenskerne. Ligeledes havde han i Henhold til Instruxen bestandig raadført sig med Generalerne. Samtidig udtalte han, at Rytteriet var ødelagt, den Gang det sattes i Marche, og at det var deri, at hele Ulykken maatte søges[4]). Fr. Arenstorff, der ogsaa havde afgivet Erklæring, havde ikke udtalt sig nærmere om det sidstnævnte Punkt, men henviste til, at han i Løbet af Aaret havde været syg og sengeliggende, og at han efter Nørre Møinge laa syg i Kjøbenhavn, saa at han ikke kendte Rytteriets Tilstand. Efter alt, hvad der foreligger, kan der ikke være Tvivl om, at Baudissin havde Ret i, at Rytteriet var ødelagt, inden Kavalkaden blev paabegyndt. Da han derfor maatte føle sig i høj Grad krænket over en Fremgangsmaade, hvorved man æskede hans Undergivne til at give Erklæringer om hans Færd og lod ham staa Skoleret overfor Herman Mejer, søgte han, saasnart han havde afgivet sin Erklæring, Orlov i 3 Maaneder. Orloven blev bevilget og senere forlænget, men skønt han oftere bad derom, blev han ikke ansat paany, og den 25. September 1678 blev han afskediget i Naade.

---

[1]) I. S. August F. 1677 649 jfr. I. S. Oktober 1677 427.

[2]), [3]) og [4]) I. S. Januar E. 1678. 48 og I. S. September 1677. 404.

I Baudissin var der altsaa fundet et Offer. Rysensten skulde være det andet, men mod ham brugtes en anden Fremgangsmaade. Generalauditør Mejer opstillede 4 Spørgsmaal, der angik: 1) Hans Forhold ved Malmø, 2) hans Forhold ved Nørre Møinge, 3) hans Virksomhed som Guvernør i Landskrona, og 4) nogle Udtryk i hans Brev til Kongen af 21. August.

Efterat Rysensten skriftlig havde besvaret disse Spørgsmaal, blev Sagen forelagt en Kommission, hvori Fr. Arenstorff førte Forsædet, og hvori Mejer havde sat sig selv ind som Medlem. Uagtet Rysenstens Svar maatte betragtes som fyldestgørende, gav Kommissionen — vistnok foranlediget af Mejer — ham dog ikke fuld Oprejsning. Rysensten indgav derfor Ansøgning om Afsked, og den blev bevilget ham den 4. December 1677 i Naade og med 1500 Rigsdalers aarlig Pension.[1])

Paa den Maade fik man fjernet Baudissin og Rysensten, uagtet de utvivlsomt maatte betragtes som de 2 dygtigste af Hærens Generaler.

[1]) U. S. September 1677. 969 og I. S. Januar E. 1678. 48.

Toget til Rygen.[1]

Under Konflikterne i Landskrona var en Del af Flaaden under Generaladmiral Tromp bleven kaldet til Kjøbenhavn, og af den formeredes en Landgangsflaade, bestaaende af 16 Orlogsskibe og 40 Transportfartøjer. Som Landgangstropper inskibedes 4000 Mand kejserlige, mynsterske og hessiske samt 600 Mand danske Tropper. Feltmarskalløjtnant v. d. Goltz skulde føre Kommandoen over Tropperne med Generalmajor Rumohr, der hurtig var bleven udvexlet af Krigsfangenskabet, som Næstkommanderende. Men Kongen agtede ogsaa at deltage i Toget og indskibede sig tilligemed Prins Georg paa »Fredericus III«.

Den 3. September gik Flaaden under Sejl. Daarligt Vejr og Modvind tvang den til at ankre op ved Dragør til den 6. s. M. Saa blev Vinden gunstig, og den 7. kastede Flaaden Anker i Prorabugten paa Rygens østlige Side. Landgangen blev strax foretagen og stødte ikke paa nogen Modstand. Grunden dertil var, at Grev Kønigsmark havde nøjedes med at besætte den nye og den gamle Færgeskanse, der sikrer Rygens Forbindelse med Pommern, og havde kun en Styrke paa 200 Mand spredt paa Øen, fordi han ikke ventede noget alvorligt Angreb. Selv stod han med sin Hovedstyrke ved Stralsund.

Christian V. gik iland den 8. September og tog Hovedkvarter i Jasmund. Samme Dag tilsagde Kongen Beboerne i en Proklamation, at han vilde opretholde deres Privilegier, og i en Befaling til Tropperne paabød han disse at afholde sig fra Plyndren, Hærjen og Mord.

Efter Landstigningen blev Landgangspunktet befæstet, men der skete ingen Fremrykning, fordi Kongen paa en løs Efterretning om,

---

[1]) Manuskript I. Nr. 42, 46 og 47/1677 og Otto Fock. 383—386.

at Kønigsmark raadede over 4000 Ryttere, besluttede at blive staaende og at anmode Kurfyrsten om Hjælp. Generaladmiral Tromp og Kurfyrstens Afsending ved det danske Hof, Brandt, afgik derfor til Stettin for at virke for denne Sag. Selv befalede Kongen, at det fremmede Rytteri, der fandtes paa Sjælland og Øerne, skulde afgaa til Rygen, og at der ikke maatte foretages noget, før Forstærkningerne ankom. Mellemtiden vilde Kongen benytte til en Rejse til Kjøbenhavn. Den 11. September fik v. d. Goltz en Instrux, hvorved han ansattes som Højstbefalende og Guvernør over Rygen. Det blev paalagt ham dagligt at holde Krigsraad med Generalmajor Rumohr og Afdelingscheferne og at udføre, hvad Flertallet bestemte. Saasnart Forstærkningerne ankom, skulde han gribe Offensiven, og Feltmarskal Leslie, der var undervejs, skulde have Kommandoen over de kejserlige Tropper[1]).

Af hele Instruxens Indhold var der ét Punkt, der særligt fængslede v. d. Goltz Opmærksomhed, og det var Bestemmelsen om Feltmarskal Leslie. Han saae heri et Tegn paa, at hans Dage var talte, saasnart Leslie kom, og derfor indsendte han samme Dag, han modtog Instruxen, en Ansøgning om at maatte begive sig til sine Godser. Det blev bevilget, og Generalmajor Rumohr fik Befaling til at overtage Kommandoen samt til at stille sig i det rette Forhold til Leslie.

Den 12. September afsejlede Kongen, men naaede, paa Grund af Modvind, først Hovedstaden den 15. September. I de mellemliggende Dage var Feltmarskal Leslie ankommen til Kjøbenhavn, men havde forladt Byen for at søge Kongen.

Feltmarskal Leslie kom ikke ukaldet til Danmark. Kongen var kommen til Erkendelse af, at v. d. Goltz ikke var sin Plads voxen. Den danske Afsending i Wien, Lilliencron, fik derfor Instrux om at formaa en kejserlig Officer til at gaa til Danmark for at afløse v. d. Goltz. Det lykkedes at formaa Feltmarskal Leslie dertil. Den 8. August ankom Feltmarskallen til Prag, hvorfra han samme Dag skrev til Wismars. Kommandant, Oberst Johan Vogt, og bad ham sende en kejserlig eller dansk Officer til Magdeburg, der kunde give ham fornøden »information«. Da Vogt var fuldstændig fremmed for de Forhandlinger, der var førte med Leslie, efterkom han ikke Anmodningen, og først den 16. August indberettede han, at Leslie var ankommen den foregaaende Dag og afrejst over Lübeck til Kjøbenhavn med Bagage og 80 Heste. Leslie, der var misfornøjet med

---

[1]) U. S. September 1677. 937.

denne Modtagelse, skrev til Kongen, at han ifølge Aftalerne med Lilliencron, havde fremskyndet sin Afrejse, og, da han saa kom til Wismar, »vilde man ikke vide noget af ham at sige«. Han fortsatte dog Rejsen, men stødte paa forskellige Hindringer, saa at han først den 10. September naaede Sjælland. Den 14. s. M. kom han til Kjøbenhavn, men der var Modtagelsen ikke bedre. Man viste ham fra Krigskollegiet til Generalkommissariatet, indtil han tilsidst fik Anvisning paa at gaa om Bord paa Fregatten »Anna Sophia«, der skulde føre ham til Rygen. Men, da han kom til Havnen, var Fregatten afsejlet. Han lejede da en Kaper, der skulde føre ham til Kongedybet eller Møen, hvor det var sagt ham, at den danske Flaade laa. Men der var ingen Flaade, og derfor sejlede han til Laaland, hvor han gik i Land og indberettede til Kongen de Hindringer, han havde mødt, samt beklagede sig over den »Maliciøskhed«, hvormed han var bleven modtagen[1]). Som Svar fik han Anmodning om at indskibe sig i Stubbekøbing tilligemed de kejserlige Dragoner, og med dem naaede han Rygen den 21. September.

Kongen havde imidlertid faaet Melding om, at Generalmajor Levetzow den 18. September efter Ordre var afgaaet fra Møen til Rygen med et dansk kombineret Rytterregiment, og at der sammesteds var ankommen Oberst Lehndorffs Infanteriregiment og henved 1500 Mand brandenborgske Ryttere og Dragoner. Operationerne kunde derfor begynde. Den 26. September indskibede Kongen sig tilligemed Livgarden til Hest og blev ledsaget af Generalmajor Meerheim og Oberst Johan Gewecke, hvis Regiment var bleven opløst. Prins Georg, der ogsaa skulde deltage i Expeditionen, rejste over Vordingborg.

Den 28. September ankom Kongen til Rygen og landede samme Sted som første Gang. Dagen efter blev Feltmarskalløjtnant v. d. Goltz afskediget, men der blev ikke udnævnt nogen Efterfølger.

Den Styrke, der nu var bleven samlet, bestod af:

1. Under Feltmarskal Leslie:

Østrigere:

Wallis Infanteriregiment	1224 Mand	
Schultz Dragoner, 5 Kompagnier . .	336 —	
		1560 Mand
	Overføres	1560 Mand

[1]) I. S. Oktober 1677. 423.

	Overført	1560 Mand
2. Under Generalmajorerne Meerheim og Levetzow:		
a. Danske Tropper:		
Kongens Livregiment, 1 Bataillon . .	349 Mand	
Lehndorffs Infanteriregiment 2 Batl. .	600 —	
Garden til Hest	150 —	
Levetzows kombinerede Rytterregiment	581 —	
Meyers Eskadron	150 —	
b. Allierede Tropper:		
Netzows mynsterske Infanterireg. 3 Batl.	1000 —	
Uffen Kellers hessiske — 3 —	1032 —	
Grandvilliers mynsterske Ryttere . .	182 —	
Hornumbs hessiske Dragoner	160 —	
		4204 Mand
3. Under Generalløjtnant Giese:		
Brandenborgere:		
Hülsens brandenborgske Rytterregiment	437 Mand	
Kurfyrsten af Brandenborgs Drabanter	100 —	
Brandenborgske Ryttere	180 —	
Livregiment Dragoner	170 —	
Gøtzes Dragoner	385 —	
Schliebens Dragoner	230 —	
Kommanderede	70 —	
		1572 Mand
	Ialt . . .	7336 Mand

Hvor meget Artilleri, der raadedes over, vides ikke med Bestemthed. Ved den første Overførsel siges der at have været medført 6 18-Pd. Kanoner og 5 Morterer, men deraf blev kun Mortererne udskibede. Kongen skal, da han anden Gang kom til Øen, have medbragt 4 8-Pd. Kanoner, og desuden var der 12 Regimentskanoner, 10 danske og 2 mynsterske.

Styrken blev samlet i en Lejr paa Radebusch Hede, foran hvilken laa en stærkt forskanset Stilling, der var bleven anlagt af de Tropper, der først landsattes paa Øen.

Den første Landgang havde, fordi den kom uventet, vakt megen Opsigt i Stralsund. Fraregnedes Besætningerne i Stralsund, Greifswalde og Stettin raadede Kønigsmark den Gang kun over henved 5000 Mand, og det var saa langt fra, at der blandt disse fandtes 4000 Ryttere, at han tværtimod var næsten fuldstændig blottet for

denne Vaabenart. Desuagtet samlede han sin Styrke, lod den overføre til Rygen og tog Stilling ved Bergen. Herfra opbød han Landbefolkningen og anmodede Raadet i Stralsund om at tillade ham at hverve noget Mandskab i Byen. Borgerne, der var interesserede i, at Rygen blev i Svenskernes Hænder, sendte som Svar en Deputation til Kønigsmark, der foreslog ham at trække alle sine Besætningstropper til sig, forsaavidt det lod sig gøre, og skaffe Heste til sine uberedne Ryttere for derpaa at kaste Fjenden i Havet. Deputationen tilsagde i saa Fald at ville yde Kønigsmark enhver Hjælp. Men han vilde ikke gaa ind paa Forslaget, thi dels gik han ud fra, at Stillingen paa Radebusch Hede var næsten uangribelig, og desuden antog han, at Fjendens Styrke var langt stærkere, end Tilfældet var. Derfor indskrænkede han sig til at blive staaende ved Bergen.

Christian V mente at være stærk nok til at kunne begynde Operationerne. Den 2. Oktober holdt han Mønstring, og den næste Dag fremsendtes et Rekognosceringskommando. Dette bragte Efterretning om, at det syntes, som om Kønigsmark trak Tropper tilbage fra Rygen til Fastlandet. Kongen befalede derfor, at Hæren skulde rykke frem mod Bergen. Efterretningen var rigtig. Kønigsmark vilde ikke optage Kampen i aaben Mark, fordi han overvurderede Angribernes Styrke. Han efterlod derfor kun en Bagdækning ved Bergen, og med Hovedstyrken trak han sig tilbage mod den gamle og den nye Færgeskanse. Begge disse Skanser besattes den 6. Oktober temmelig stærkt, og den øvrige Styrke blev overført til Stralsund. Kongens Hær stødte derfor kun paa Kønigsmarks Bagdækning, som efter svag Modstand trak sig tilbage, hvorpaa Kongen den 6. Oktober tog Hovedkvarter i Gøttin.

Forinden Kongen vilde fortsætte Fremrykningen, forelagde han Leslie, Generalerne og Regimentscheferne følgende Spørgsmaal til Besvarelse:

»1. Da Fangers og andres Udsagn gaar ud paa, at Fjenden fører sit Rytteri over til Pommern, spørges, om det vil være rigtigt at gaa frem til Angreb paa den gamle Færgeskanse?

2. Hvis Fjendens Transporter fortsættes, bør da Forskansningerne ved den gamle Færgeskanse angribes?

3. Har Fjenden 1000 Ryttere og 1000 Infanterister deri, skal man saa gaa forbi og angribe den nye Færgeskanse?

4. Vil man angribe nogen af Skanserne, hvordan skal man saa forholde sig Vinteren over?« [1]).

---

[1]) I. S. Oktober. 1677. 474.

Det vil ikke behøves at gengive Svarene, thi Natten til den 9. Oktober rømmede Fjenden den gamle Færgeskanse, fordi den laa uheldigt for Forsvaret. Den nye Færgeskanse var saaledes det eneste Punkt paa Øen, som Fjenden holdt besat. Den laa godt for Forsvaret, var til alle Sider omgiven af Vand eller Moser og havde en Besætning paa 1000 Mand.

Men inden Kongen vilde foretage et Angreb, spurgte han paany:

»1. Hvorledes bør Angrebet udføres paa den nye Færgeskanse, saa at Kampen hurtig faar Ende? 2. Hvor stor en Styrke af Fodfolk og Artilleri behøves der for at holde Rygen; hvor kan man bedst postere sig, og hvilke Punkter bør besættes, og 3. Er det tjenligt at ødelægge Forskansningerne ved den gamle Færgeskanse?«

Svarene lød:

ad 1. Feltmarskal Leslie, Obersterne Lehndorff, Wallis og Gewecke tilraadede ikke at angribe den nye Færgeskanse. Men de øvrige Kommanderende vilde fortsætte dens Beskydning.

ad 2. Alle de Kommanderende mente, at, hvis Kurfyrsten af Brandenborg ikke kom til Hjælp, maatte der efterlades en Styrke, der mindst var ligesaa stor som Fjendens.

ad 3. Kun Leslie og Wallis vilde bevare den gamle Færgeskanse [2]).

Hermed var Kongen dog ikke tilfreds, og derfor forlangte han Erklæringer fra sine civile Raadgivere, Overjægermester Hahn, Etatsraad Biermann og Rentemester v. Støcken, samt af Generalauditør Mejer. De svarede ikke alene paa, hvad der blev spurgt om, men paa adskilligt mere. Erklæringen, der var underskreven af dem alle, lød saaledes:

»Deres Kongelige Majestæts Interesse og den sildige Aarstid kræver Deres Majestæts hurtige Tilbagevenden til Kjøbenhavn. Mange Grunde fordrer, at den kejserlige Feltmarskal Leslie ikke efterlades her, men følger med derhen, og at Generalmajor Rumohr fortsætter Angrebet. Om end den nye Færgeskanse ligger godt, kan den dog paa Grund af sin Lidenhed og de af Tørv opførte Volde let betvinges, naar den bliver beskudt med svært Skyts, Faskiner føres til, og Mortererne spiller ind i Skansen. — General Rumohr foreslaas som Guvernør; han maa have en Instruktion samt Kommissær v. Gehren til at hjælpe sig i civile Sager. I Instruktionen bør Guvernøren tilholdes at afholde Krigsraad med Regimentscheferne«.

Besætningsspørgsmaalet besvaredes i samme Erklæring med, at

---

[1]) I. S. Oktober. 1677. 474.

hvis det ikke lykkedes Kurfyrsten af Brandenborg at holde Kønigsmark i Skak, og Stralsund vedblev at holde sig til Sverige, burde Øen have en Besætning. Denne sattes af Hahn, Biermann og v. Støcken til 2000 Ryttere og 1000 Infanterister, hvorimod Mejer forlangte det samme Antal Ryttere, men 1500 Infanterister. De fremsatte derpaa Forslag om, hvilke Tropper der skulde blive, og hvilke der skulde sendes tilbage, og endte med at foreslaa, at den gamle Færgeskanse skulde omformes til en Redoute [1]).

Da Kongen drog den Slutning af de Kommanderendes Udtalelser, at der vilde hengaa længere Tid med den nye Færgeskanses Erobring, fulgte han de civile Raadgivere ved at udnævne Generalmajor Rumohr til Guvernør, og den 9. Oktober gav han ham en Instrux. Derpaa indskibede han sig med Prins Georg, Leslie, Meerheim og Gewecke, de civile Raadgivere samt Garden til Hest, for at sejle til Kjøbenhavn.

Rejsen varede 7 Dage paa Grund af Storm og et Uvejr, som selv gamle Søfolk ikke kunde mindes nogensinde at have oplevet. »Fredericus III«, paa hvilket Kongen befandt sig, drev for Vind og Vove og kunde kun holdes flydende ved Pumpernes Hjælp. Skibet drev over mod Bornholm, hvor man noget fra Land udkastede 2 Ankere for at forhindre det i at løbe paa Grund. Men Kættingerne sprang. Endnu havde man dog et tredie Anker; det blev kastet ud, og det holdt. Den 16. Oktober om Aftenen naaede Kongen Hovedstaden, og ifølge hans Befaling blev der kort efter afholdt Takkegudstjeneste Landet over for hans Frelse og Rygens Erobring. Det Anker, der havde været Midlet til Frelse, blev forgyldt og ophængt paa Tøjhuset, forsynet med følgende Indskrift af Thomas Kingo:

»Gud holdt paa mig, og jeg holdt Christian den Femte,
Da en fortvivled Storm i Østersø ham klemte;
To Rigers Liv og Død paa 2 Jernhager laa,
Jeg derfor evig her skal til et Minde staa«.

Om nu end Rygens Erobring ikke var bleven fuldført, saa maatte den dog betragtes som nær forestaaende. Tanken herom nedslog i høj Grad Modet hos Besætningen i Stralsund. Borgerne rettede Bebrejdelser mod Kønigsmark, fordi han ikke havde kæmpet for at bevare Øen for Sverige. Denne Misstemning i Forbindelse med, at Kønigsmarks Tropper, der af Raadet havde faaet Tilladelse til at søge Kvarter i Stralsund, optraadte paa en meget fordringsfuld Maade

---

[1]) I. S. November 1677. 610.

overfor Befolkningen, skabte et Omslag imod Sverige, hvad der iøvrigt var saa meget naturligere, som Stralsund kun havde været knyttet til dette Land i 25 Aar. Kurfyrsten af Brandenborg, der fik Efterretning herom, benyttede de Forbindelser, han havde i Byen, til at skærpe Misstemningen mod Kønigsmark og hans Tropper. Men rette et Angreb paa Stralsund kunde han ikke, saalænge Stettin ikke var faldet. Først i September var det lykkedes ham at indeslutte denne Fæstning fuldstændigt, og derpaa lykkedes det ham at faa Tropper skudt frem til Graven. Men den svenske Kommandant, General Wulf, forsvarede Fæstningen med den højeste Grad af Energi, og endnu var man derfor ude af Stand til at bedømme, naar Fæstningen vilde falde

Generalmajor Rumohr var født i Slesvig 1639. Han begyndte sin militære Løbebane i den danske Hær, gik derefter i lyneborgsk Tjeneste og førte Kommandoen over et Regiment, med hvilket han deltog i Belejringen af Stade og Demmin, hvor han kæmpede med Hæder. Christian V kaldte ham derfor hjem, udnævnte ham til Generalmajor, og som saadan deltog han i Felttoget i Skaane, indtil han blev fangen ved Nørre Møinge. Kongens særlige Naade bevirkede, at han blev hurtig udvexlet, og det samme maa antages at have været Grunden til, at han fik Kommandoen paa Rygen, og at han beholdt den, uagtet Kurfyrsten af Brandenborg, der saae paa Rumohr med andre Øjne, gjorde, hvad han kunde, for at faa ham fjernet.

Ifølge Instruxen skulde Rumohr holde Tropperne saa samlet som muligt, omforme den gamle Færgeskanse til en Redoute og flittigt beskyde den nye Skanse. Kunde han ikke erobre denne ved at gaa frem med Løbegrave, skulde han oppebie Frosten, og naar Isen var stærk nok dertil, søge at erobre Skansen ved et Overfald.

Oberst Lehndorff var med sit Regiment skudt længst frem mod den nye Skanse og derfor bedst kendt med Forholdene. Men, da Kurfyrsten anmodede om at faa ham og hans Regiment til Belejringshæren foran Stettin, gav Kongen sit Samtykke dertil den 25. Oktober paa Betingelse af, at Lehndorff skulde være tilbage den 1. December. Det var uheldigt i mere end én Henseende, thi den brandenborgske Oberst Hülsen, der med sit Regiment fik Lehndorffs Post, var ikke alene ukendt med Forholdene, men samtidig utilbøjelig til at underordne sig General Rumohr. Denne klagede til Kongen, og Hülsen besværede sig til Kurfyrsten. Kurfyrsten søgte at udjevne Uenigheden, men samtidig bad han Kongen at sende en anden og mere krigserfaren General til Rygen for at afløse Rumohr.

Besætningen paa Rygen kom snart til at lide under Forplejnings- og andre Vanskeligheder. Fra midt i Oktober var det næsten umuligt at opdrive Levnetsmidler paa Øen. Officererne havde ikke de nødvendigste Klædningsstykker, og Mandskabet var næsten nøgent. Gøre Indkøb andensteds kunde Rumohr ikke, thi han manglede Penge. Han bad derfor om at faa tilsendt Levnetsmidler. Da det ikke hjalp, skrev Rumohr den 26. November: »Besætningen er fattig som Kirkerotter af Mangel paa Penge. Vi mangler Mad og Klæder, saa at Besætningen maa gaa til Grunde«. Allerede den Gang var Styrken smeltet stærkt sammen. Rumohr og Hülsen fandt heri et Punkt, hvori de stemmede overens, og det var om Nødvendigheden af, at der maatte sendes en Forstærkning paa 6—700 Ryttere til Øen foruden Levnetsmidler og Klæder. Men, da en Anmodning herom ikke blev tagen til Følge, trak Rumohr i Slutningen af November sine Tropper tilbage til en Stilling ved Bergen, og kun Oberst Hülsens Regiment beholdt sin fremskudte Stilling. Da Tilbagegangen var sket, gjorde Rumohr Indberetning derom og bad paany om Forstærkning, fordi »Stillingen var en saadan, at hvis der tilstødte et Uheld, kunde han ikke komme tilbage«.

Man havde fra første Færd havt Øje for, at den nye Færgeskanse burde ikke alene beskydes fra Landsiden, men ogsaa fra Søsiden. Derfor blev, efter at Niels Juel var kommen tilbage fra sit Togt til Vestervig, Schoutbynacht Floris Carstensen sendt til Rygen for at tage Kommandoen over 2 Fregatter og nogle mindre Skibe, der skulde beskyde Skansen og forhindre den i Forbindelsen med Stralsund. Men Svenskerne havde opkastet Batterier paa det faste Land, der i høj Grad vanskeliggjorde Skibene deres Opgave. Desuagtet satte Floris Carstensen her som overalt en Ære i at overvinde Vanskelighederne. Den 27. Oktober havde han saaledes lagt sig ind mellem Landet og Rygen og aabnede Ilden. Men han blev saa stærkt beskudt fra begge Sider, at han blev nødt til at trække sig tilbage. Vinden var ugunstig, saa at han ikke kunde komme saa hurtig bort, som det var ønskeligt. Han havde alt mistet 1 Kaptajn og 20 Mand, da kom der en Kugle, som borttog begge hans Ben. Flaaden mistede derved en af sine kækkeste Officerer. Derfor vakte hans Død almindelig Sorg, og Kongen hædrede hans Minde ved den 29. November at bevilge 300 Rigsdaler til hans Begravelse.

Rumohrs Indberetninger om Tilstanden paa Rygen virkede saaledes paa Regeringen i Kjøbenhavn, at den tænkte paa at rømme Øen, dels fordi man ikke saae sig istand til at afhjælpe de paaklagede Mangler, men tillige af en anden Grund. Gennem opsnap-

pede Breve var man nemlig kommen til Kundskab om, at Carl XI's Halvbroder, Oberst Grev Carlson, var bleven sendt til Kønigsmark med et Brev fra Kongen, der befalede ham at generobre Rygen, det koste, hvad det vilde. Man frygtede for under disse Vilkaar at lade Besætningen optage Kampen med Kønigsmark, ja man gik endog saa vidt, at man gav Kurfyrsten af Brandenborg Tilladelse til at beholde Lehndorffs Regiment, til Stettin var erobret. Nogen endelig Afgjørelse vilde Christian V dog ikke træffe, før han havde hørt Kurfyrstens Mening. Men denne erklærede sig bestemt imod, at Rygen blev rømmet, og meddelte samtidig, at Kommandanten i Stettin var begyndt paa at forhandle om en Akkord, og, naar den var afsluttet, vilde han komme til Hjælp. Det blev saa den 19. December bestemt i Konseilet i Kjøbenhavn, at Rygen skulde holdes. Rumohr fik Meddelelse derom, samt Tilhold om, hvis Kønigsmark angreb, ikke at »hazardere en Bataille«, men forholde sig defensivt og besætte et Punkt, der var let at forsvare.

Kurfyrsten af Brandenborg havde imidlertid belejret Stettin. Den 10. December var Belejringen fremmet saa langt, at en Mine, der var anlagt i Hovedvolden, sprang og skabte en praktikabel Brèche. Kurfyrsten traf derfor Forberedelser til en Storm, men Kommandanten, General Wulf, der med stor Energi og Tapperhed havde ledet Forsvaret, vilde ikke lade det komme dertil. Den 13. December sendte han derfor en Trompeter til Kurfyrsten med Tilbud om at dagtinge. Forhandlingerne aabnedes strax og førte hurtig til en Afslutning. Den svenske Del af Besætningen fik fri Afmarche med alle Æresbevisninger og 2 Kanoner og skulde konvoyeres til Sverige eller Lifland; den tyske Del af Besætningen fik Valget imellem at gaa i Kurfyrstens Tjeneste eller blive hjemsendt.

Den 13. December holdt Kurfyrsten sit Indtog i Stettin. General Hallard fik derefter Befaling til at sørge for Overførslen af de Tropper, Kurfyrsten havde lovet at sende til Rygen. Der var bleven samlet en Del Transportfartøjer, men det viste sig nødvendigt at benytte dem i andre Øjemed, thi Nøden i Stettin var saa stor, at man end ikke var istand til at føde de svenske Fanger, og man maatte derfor først transportere dem bort. Af samme Grund transporterede man tillige Syge og Saarede til andre Steder. Hertil kom, at de Tropper, der havde været anvendte under Belejringen, havde lidt saa meget, at de trængte til Hvile for at komme til Kræfter, inden de atter skulde bruges til Kamp. End ikke Oberst Lehndorffs Regiment blev sendt afsted, men maaske har Kurfyrsten ikke troet, at Rygen truedes af nogen øjeblikkelig Fare, thi foreløbig indskrænkede han

sig til at meddele Generalmajor Rumohr, at Stettin havde overgivet sig.

Da Rumohr modtog denne Meddelelse, troede han, at al Fare var overstaaet, og blev overmodig. Uagtet Instruxen foreskrev ham at undgaa Kamp, rykkede han frem til den gamle Færgeskanse. Derpaa sendte han en Trompeter til Grev Kønigsmark for at sige ham, at han kunde komme, naar han vilde; Rumohr kendte alle hans Planer og var rede til at modtage ham. Dette utidige Storpraleri fik senere sin Løn.

Kønigsmark havde allerede i December truffet Forberedelser til en Overgang til Rygen i Henhold til den Befaling, Oberst Grev Carlson havde overbragt ham fra Carl XI. Han havde faaet Efterretning om, at Christian V, da han sidste Gang forlod Rygen, havde medtaget Garden til Hest, at Oberst Lehndorffs Regiment var sendt til Stettin, og at Rumohrs Styrke var svækket gennem Dødelighed og Sygdom. Han troede derfor at kunne erobre Øen med den Styrke, han havde faaet samlet, og som talte 2000 Ryttere, 1500 Mand Infanteri og 25 Kanoner. Det var Befolkningen i Stralsund, som havde gjort det muligt for ham at organisere denne Styrke, thi, saasnart den erfarede, at han vilde søge at generobre Rygen, skaffede den ham Heste til Rytteriet og Artilleriet og sørgede for Tilvejebringelsen af de fornødne Transportfartøjer. Desuden organiserede den 2 Kompagnier paa ialt 300 Mand, der sendtes til den nye Færgeskanse, for at Kønigsmark kunde faa Raadighed over den derværende Besætning. Ligeledes paatog Borgerne sig at bevogte Stralsund under hans Fraværelse, saa at han kunde indskrænke sig til at efterlade Oberst Macleer som Kommandant med en lille Infanteristyrke.

Alt var saaledes forberedt, saa at det kun kom an paa Vejrliget; men det vexlede stadigt mellem Frost og Tø, saa at Kønigsmark maatte vente, til det blev stadigt.

Efterretning om Stettins Erobring naaede Kjøbenhavn den 22. December. Den gav Anledning til, at Kongen den 29. December bestemte, at Generalmajor J. Schack skulde sendes til Rygen for at undersøge Forholdene, holde Krigsraad med Rumohr og Regimentscheferne om, hvad der burde gøres for at for at forsvare Øen, samt finde et passende Landgangspunkt for Kurfyrstens Tropper. Generalmajor J. Schack synes dog ikke at have tiltraadt Rejsen strax, og, da han vilde rejse, var det for sent, thi Kønigsmark var kommen i Forkøbet.

Forholdene i Christianstad, Landskrona og ved den norske Grændse.

a. Christianstad.

Da Carl XI den 17. August brød op for at forfølge Baudissin, lod Guvernøren i Christianstad strax tage fat paa Arbejder, der kunde støtte Forsvaret. Han befalede, at den lange Bro skulde repareres, Brohovedet foran den skulde sløjfes og erstattes med et Blokhus, og desuden skulde der slaas 2 Broer over Helge Aa. Men, da Arbejderne krævede Tid, blev de først færdige i Oktober Maaned. Ligeledes sørgede han for, saavidt det var ham muligt, at forsyne Fæstningen med Levnetsmidler, Fourage og Brænde. Men Forsyningen var ikke stor, thi alt maatte inddrives, fordi han manglede Penge. Ideligt og ideligt havde han anmodet om at faa denne Mangel afhjulpen, men først i December Maaned sendtes der ham en Vexel paa 6000 Rigsdaler, men den kom ham først i Hænde den 20. Februar 1678. Hvor utilstrækkelig den var, vil være indlysende af, at den maanedlige Lønning var henved 7000 Rigsdaler. Da det blev mere og mere vanskeligt at tilvejebringe Fourage, blev Guvernøren nødt til at berøve Dragonerne deres Heste. Det var en Fremgangsmaade, man altid tyede til under lignende Forhold, men den skabte ved denne Lejlighed en saa stærk Misfornøjelse, at Kongen, paa Indberetning derom, befalede, at Dragonerne skulde sendes til Landskrona. Denne Befaling blev ikke fulgt, dels fordi det var tvivlsomt, om den overhovedet kunde efterkommes, men især fordi Guvernøren ikke vilde svække Besætningen.

Efter at Carl XI den 20. August var kommen til Norrhvidinge, fik han i Slutningen af Maaneden paalidelig Efterretning om, at en

stor Del af den danske Styrke, der havde staaet ved Landskrona, var bleven overført til Sjælland. I Troen paa, at det under disse Forhold vilde være let at faa Bugt med Christianstad, sendte han Generalløjtnant Schultz med 1500 Mand dertil. Schultz ankom Natten til den 12. September, satte sig fast paa 2 Steder og sendte endnu samme Nat 70 glødede Kugler ind i Byen.

Carl XI var bleven staaende ved Norrhvidinge for at observere. Da indtraf Efterretningen om Grev de la Gardies Nederlag ved Uddevalla. Kongen besluttede strax at ile til Hjælp. Efterladende Feltmarskalløjtnant Ascheberg med en Del af Hæren, brød Kongen den 17. September op med 1500 Ryttere for hurtigst muligt at naa Halland. Men, da han ankom til Laholm, fik han Melding om, at Gyldenløve havde trukket sig tilbage. Han vendte derfor om og naaede den 21. September Fjelkestad, 1 Mil N. for Christianstad, hvor han slog Lejr. Generalløjtnant Schultz, der indtil da havde staaet foran den lange Bro, havde indskrænket sig til nu og da at beskyde Fæstningen, men uden at opnaa Virkning af Betydning. Den 21. om Middagen stak han efter Kongens Befaling sin Lejr i Brand og marcherede til Fjelkestad, og kort efter ankom Ascheberg sammesteds, saa at Carl XI havde hele sin Hær samlet.

Men Besætningen i Christianstad blev ogsaa forstærket. Den 25. September ankom Major Puttkamer med sin Bataillon af Lytzows Regiment til Åhus og marcherede strax efter Landsætningen langs den østlige Side af Helge Sø til Fæstningen, hvor han ankom den 26. om Morgenen. Carl XI havde faaet Melding om Landgangen. Han udsendte et Rytterdetachement for at afskære de landsatte Tropper Vejen til Christianstad, men Detachementet kom for sent. For dog at udrette noget angreb det den 26. ved Middagstid de danske Forposter foran den nordre Fæstningsport. Guvernøren sendte disse Forstærkning, og Svenskerne maatte trække sig tilbage. Men de kom igen saavel den 27. som den 29. September for at alarmere eller rekognoscere. Begge Gange vistes de tilbage af Fæstningens Kanoner.

Den 9. Oktober brød Carl XI op med en Del af Hæren og marcherede til Ljungby, hvor han tog sit Hovedkvarter; en anden Del sendtes til de nordligere Provinser, og 4000 Mand efterlodes som Blokadekorps. Dette tog Stilling i Landsbyerne N. og Ø. for Christianstad, forskansede sig og anlagde 2 Broer, en ved Torsebro og en ved Åhus, dækkede henholdsvis af et Blokhus og et Brohovede. V. for Fæstningen var der ingen svenske Tropper, fordi Besætningen ikke kunde gøre Udfald til denne Side, saa længe den lange Bro ikke

var færdig, hvilket som omtalt først skete i Slutningen af Oktober Maaned.

Besætningen i Christianstad talte ifølge en Styrkeliste af 11. Oktober:

Infanteri	1746	Mand.
Rytteri:		
beredent	153	—
uberedent	42	—
Dragoner	649	—
Artilleri	70	—
	Ialt 2660	Mand.

Om end Svenskerne ikke havde Tropper V. for Helge Aa, udsendte de dog stadig Kommandoer for at skaffe Efterretninger om, hvad der foregik til denne Side. Derved kom de i Begyndelsen af November til Kundskab om, at den lange Bro var bleven passabel for Besætningen. De besluttede at ødelægge Broen og overførte derfor den 7. November en Del Fodfolk over Helge Sø, der tog Stilling foran Broen. Guvernøren lod strax den Del af Broen, der laa nærmest Helge Aas vestlige Bred, afdække. Natten til den 8. November bragte Svenskerne 2 sexpunds Kanoner i Stilling, hvormed de beskød Blokhuset, dog uden Virkning. De to følgende Nætter søgte de at sætte Ild paa Broen fra Fartøjer, der sendtes mod den fra begge Sider, men heller ikke dette Forsøg lykkedes. Thi der var dannet Brystværn af Tømmer langs Broens Rækværk, og bag det var der posteret Fodfolk og Kanoner. Desuden var der under Broen holdt bevæbnede Pramme og Baade i Beredskab, der sikrede dens Sider. Efter disse Forsøg trak Svenskerne den 10. November Detachementet tilbage til de øvrige Tropper med et Tab af henved 100 Døde og Saarede. Besætningen i Christianstad havde kun mistet 2 Dragoner, der faldt.

Svenskerne vilde ikke foretage en Belejring, derimod besluttede de at søge at afspærre Fæstningen fra Forbindelsen med Omverdenen. Mod Nord og Øst frembød dette ingen Vanskeligheder, mod Vest mente de kun at behøve at besætte N. Åsum. Men, da det viste sig, at Snaphanerne desuagtet havde deres Gang til og fra Fæstningen, besatte de fra den 27. November tillige Færløf, og fra dette Tidspunkt var Fæstningen indespærret.

Den 13. November bestod Forraadene af 280 slagtede Oxer, 136 Tønder Gryn, 120 Tønder Ærter, 17 Skippund Flæsk og 300 Tønder Malt. Man antog, at disse Forraad vilde strække til i et Par

Maaneder, og desuden havde man Mel til Brød. Men Penge havde Guvernøren ingen af, og, da Officererne som Følge deraf ikke fik nogen Gage, maatte de leve paa Kredit hos Borgerne. Regningerne løb efterhaande mere og mere op, og derfor forlangte Borgerne at faa deres Tilgodehavende, men Guvernøren befalede, at Borgerne skulde bespise Officerne, saa længe de var i Besiddelse af Forraad.

Vinteren meldte sig og stillede ogsaa sine Krav. Forinden den indtraadte, havde man været nødsaget til at nedrive Huse for at faa Materialer til Fæstningens Udbedring; nu maatte man benytte samme Middel for at faa Brændsel. Guvernøren indberettede derfor, at Manglen »ikke længere drejede sig om ét, men om alt«. Men trods alle Savn og Mangler gjorde dog Soldaterne deres Pligt, og det uagtet Størstedelen af dem var hvervet. Det skyldtes Generalmajor v. Osten, thi han gik selv i Spidsen med sit Exempel.

b. Landskrona.

Garnisonen i Landskrona led vedvarende af Sygelighed paa Grund af mangelfuld Forplejning. General Uffeln, der den 30. August havde overtaget Posten som Guvernør, indberettede, at Besætningen var smeltet sammen ved Sygdom, saa at den end ikke kunde besætte Vagterne. Han blev selv angreben og maatte søge Orlov. Den 8. November blev han afløst af Hertugen af Croy, men han blev kun i Fæstningen til Slutningen af Maaneden, fordi han gennem sin Optræden skabte almindelig Uvilje imod sig. I en Skrivelse af 28. November undskyldte han sig med, at han ved sin Ankomst havde truffet alt i den skrækkeligste Uorden, og derfor havde han været nødt til at optræde strængt. Nogle Dage forinden var Generalmajor Meerheim ankommen til Fæstningen under Paaskud af, at han skulde skaffe Efterretninger om Fjenden, men vistnok for at undersøge Forholdene. Han overtog foreløbig Posten som Guvernør, og det lykkedes ham at forbedre Sundhedstilstanden, saa at Infanteristyrken den 18. December talte 2424 Mand, hvoraf 142 Syge.

Som Kommandant i Fæstningen fungerede Oberst Meldrum, og som Vicekommandant ansattes den 31. Oktober Oberstløjtnant Bilenberg, der i Maj var bleven afløst som Kommandant paa Visborg Slot af Major Blankenheimer.

Det var Generalkvartermesteren, der havde med Fæstningsvæsnet at bestille. Oberst Hoffmann havde beklædt denne Post i 1676 og 1677, men, da Feltmarskalløjtnant v. d. Goltz fik Komman-

doen, benyttede han Oberst Rømer som Generalkvartermester. Hoffmann, der var ældre Officer, vilde ikke finde sig deri, og det førte til idelige Rivninger, saa at man ansaa det nødvendigt at ansætte en Officer til udelukkende at tage sig af Landskronas Befæstning. Valget faldt paa Oberstløjtnant Bilenberg. Han tog fat med megen Iver, og, naar det desuagtet ikke lykkedes ham at faa Arbejdet hurtigt tilendebragt, laa det i Mangel paa de fornødne Materialer.

c. Den norske Grændse.

Gyldenløve havde, paa Efterretningen om at den svenske Konge var brudt op imod ham, trukket sig tilbage til den norske Grændse, hvorfra han anmodede om at faa danske Tropper til Hjælp. Anmodningen støttedes især paa, at han tillige havde faaet Efterretning om, at det var bleven besluttet at samle en svensk Hær paa 6000 Mand, forene den med en Bondehær paa 30,000 Mand og derpaa pludseligt bryde frem mod Kvistrum og Svinesund. Den svenske Plans Gennemførelse strandede imidlertid blandt andet paa Umuligheden af at tilvejebringe Levnetsmidler til en saa stor Styrke. Gyldenløve fik Efterretning herom samt Meddelelse, gaaende ud paa, at Carl XI var vendt om ved Laholm og gaaet til Christianstad. Faren var saaledes afvendt, men der var dukket en ny op fra anden Side. Gyldenløve fik nemlig Underretning om, at en fransk Flaade under Hertug d'Etrées var stukket i Søen for at afsejle til de danske Farvande, og at den allerede havde passeret Holland. Da Muligheden af, at den franske Flaade vilde foretage en Landgang i Norge, ikke var udelukket, maatte Gyldenløve forberede sig derpaa. Derfor befalede han, at Tropperne, der stod i Jæmteland, skulde trække sig tilbage, og, da det var sket, fordelte han hele sin Styrke, saa at den var istand til at afværge en Landgang. Defensionsskibene fik Station ved Kysterne, og den 8. November bad han om, Vinteren over, at maatte beholde nogle Fregatter af den danske Flaade. Desuden forøgede han Besætningen i Marstrand, saa at den kom til at tælle 1700 Mand. Oberst Cicignon, der den 6. Juli var bleven beordret til at afgaa til Norge og melde sig til Gyldenløve, havde deltaget i Erobringen af Marstrand og dermed erhvervet sig Gyldenløves Anerkendelse. Denne anbefalede ham derfor til enten at faa et Regiment eller at blive udnævnt til Generalmajor. Da Kongen svarede, at Cicignon maatte vente, til han havde været i en større Aktion og udmærket sig deri, ansatte Gyldenløve ham som

Kommandant i Frederikshald. Men der var en anden af Gyldenløves højere Kommanderende, som skabte ham Vanskeligheder, og det var Generalmajor Degenfeldt. Gyldenløve havde ikke undladt at fremhæve Generalens Fortjenester saavel ved Marstrand som Uddevalla. Men det var ikke nok for Degenfeldts Ærgerrighed. Han vilde have Anerkendelse for, at det var ham, der havde udrettet alt. Derfor søgte han at gøre General Løvenhjelm umulig. Han erklærede, at han ikke vilde staa under Løvenhjelm, skønt denne var ældre General. Ja, han udtalte endog offentlig, at han fandt, at de andre Officerer ikke kunde være bekendt at tjene under Løvenhjelm. Gyldenløve indberettede Sagen til Kongen, men istedenfor at der burde være skredet ind imod Degenfeldt, blev det bestemt, at General Løvenhjelm i det kommende Felttog skulde afgaa til Danmark.

Gyldenløve havde haft den Lykke at udrette meget i dette Felttog, men det havde ikke gjort ham overmodig. Thi det var imod hans Ønske, at Kongen som Anerkendelse i November udnævnte ham til Feltmarskal, og, da han den 11. December takkede for Udnævnelsen, udtalte han, at han stolede paa, »at der ikke vilde blive lagt mere paa hans svage Skuldre, end han kunde bære«.

Forholdene i Udlandet.

Forhandlingerne paa Kongressen i Nijmwegen tog i Virkeligheden først deres Begyndelse den 3. Marts 1677, paa hvilken Dag Magterne overgav deres Forslag til Mægleren. Hertugen af Gottorp havde uafbrudt arbejdet paa at blive repræsenteret paa Kongressen, og var det end lykkedes Danmark at forhindre dette, saa havde det paa den anden Side været ude af Stand til at forebygge, at Ludvig XIV tog sig af hans Sag.

Efter at Ludvig XIV havde fremsat sine Forslag, foreslog han den 8. Maj Holland en Vaabenstilstand. Men Forslaget blev ikke modtaget, fordi Vaabenlykken havde vendt sig, saaledes at den tyske Rigshær i August stod hinsides Basel, Hertugen af Lothringen var atter rykket ind i sit Land, og Prinsen af Oranien var for anden

Gang ifærd med at belejre Charleroi. Lykkedes det at erobre denne Fæstning, var den Fæstningslinje, der skærmede Frankrig mod Nord, gennembrudt. Men atter vendte Vaabenlykken sig, saa at Prinsen af Oranien den 12. August maatte opgive Belejringen og trække sig tilbage, samtidig med at Hertugen af Lothringen maatte vende om og gaa til Elsass. Hollænderne var meget misfornøjede med Resultatet af Prinsen af Oraniens Operationer, og denne besluttede derfor at søge at knytte England til sig for derved at opnaa bedre Fredsvilkaar af Frankrig. Midlet var et Ægteskab med Prinsessen af York, og det kom istand den 15. November. Den 22. s. M. blev en engelsk Afsending sendt til Ludvig XIV med Prinsen af Oraniens Forslag til en Fred. Det blev forkastet, men England og Holland sluttede saa den 21. December en Traktat i Haag, der hvilede paa de af Prinsen fremsatte Forslag. For at disse kunde blive forelagte Spanien, agtede Kongen af England at faa tilvejebragt en Vaabenstilstand paa 3 Maaneder, der ogsaa skulde omfatte de nordiske Riger.

Gennem sin Afsending i Wien havde Kurfyrsten af Brandenborg faaet Meddelelse om, at Prinsen af Oranien søgte at nærme sig England, samt Raad til at søge at bemægtige sig hele Pommern, da der kun var ringe Udsigt til, at Holland vilde indlade sig paa et nyt Felttog, Dette Raad var dikteret af, at Kejserhoffet ikke lagde Skjul paa, at det frygtede for, at Kurfyrsten skulde blive for mægtig. Det havde saaledes slet ikke ydet ham nogen Hjælp i 1677. Thi af de kejserlige Hjælpetropper, han skulde have, sendtes en Del til Danmark, og Resten fulgte Rigshæren. Da Kurfyrsten beklagede sig derover, fik han til Svar, at enhver var sig selv nærmest. Mod Aarets Slutning haabede man saavel i Wien som i Haag paa, at Kurfyrsten vilde blive nødt til at opgive Stettins Belejring. Det var derfor ikke med Glæde, man modtog Efterretningen om, at han havde erobret Stettin, thi man følte sig overbevist om, at Kurfyrsten efter denne Erobring ikke vilde slutte Fred, med mindre han fik hele Pommern. Det var derfor Kejserhoffet en kærkommen Nyhed, da der mod Aarets Slutning viste sig Tegn til, at Pommern maaske endnu ikke var tabt for Sverige.

Stadig paavirket fra fransk Side havde Sverige besluttet at ruste en Hær i Lifland, der skulde rykke frem mod Preussen for at tvinge Kurfyrsten til at dele sin Styrke. Rustningerne begyndte i Foraaret 1677, men en stor Brand, der indtraf i Riga i Juni Maaned, ødelagde de Beholdninger, der var samlede i denne By til Hærens Udrustning og Forplejning. Foreløbig maatte derfor Planen stilles i Bero. Men der blev saa indledet Forhandlinger med den polske Konge, Johan

Sobiesky, og det lykkedes den 1. August at faa afsluttet et Forbund med ham, hvorved han lovede at sende 6000 Mand polske Tropper over Grændsen for at forene sig med den svenske Hær, der skulde rykke frem fra Lifland. Frankrig lovede at betale Sverige 300,000 Rigsdaler i Subsidier. Til at føre Hæren havde Carl XI designeret Malmøs tapre Forsvarer, Feltmarskal Fersen, men, da han døde, blev Guvernøren i Lifland, Bengt Horn, beordret til at tage Overbefalingen. Han begyndte Rustningerne i Eftersommeren 1677, men kom ingen Vegne, uagtet Carl XI uafbrudt drev paa.

Henimod Midten af December fik Kurfyrsten af Brandenborg Efterretning om, at den liflandske Hær var under Fremrykning for at undsætte Stettin. Senere Efterretninger gik dog ud paa, at Hæren endnu ikke var sat i Marche. Kurfyrsten gennemførte derfor Stettins Erobring, og, da det var sket, sendte han sine Tropper i Vinterkvarterer, fordelte paa en saadan Maade, at han hurtig kunde optage Kampen, hvis den liflandske Hær vilde foretage et Vinterfelttog.

Ved Udgangen af 1677 var Stillingen for Danmark ikke bleven bedre end ved Udgangen af det foregaaende Aar. Endnu var kun Landskrona og Christianstad i dets Magt. Gyldenløves Operationer havde ikke baaret Frugt, fordi de ikke var blevne støttede gennem Operationer fra Skaane, og Rygen var endnu ikke fuldstændig erobret. Ligesaalidt var der dragen nogen Fordel af Flaadens Sejrvindinger, thi alt, hvad der opnaaedes paa andre Steder, blev forspildt ved den højst uheldige Maade, hvorpaa Operationerne var blevne ledede i Skaane.

Felttoget 1678.

Svenskerne generobrer Rygen.[1]

Ved Nytaarstid stod Grev Kønigsmark rede til Overgangen fra Stralsund til Rygen, ventende paa et Omslag i Vejret. Det indtraf den 5. Januar. Om Eftermiddagen Kl. mellem 3 og 4 udsendtes 30 større Fiskerbaade for at give det Udseendet af, at Kønigsmark vilde gøre Landgang ved Wittow. Men samtidig indskibedes Fodfolket i al Stilhed paa andre Fartøjer, og, saasnart det blev mørkt, gik Kønigsmark ombord med sin Stab og en fransk Afsending, Herr de Rebenac, hvorefter Overførslen begyndte til den nye Færgeskanse. Rytteriet og et Infanteriregiment, der benyttede et andet Indskibningspunkt, overførtes i Løbet af Natten og den følgende Morgen, men det lykkedes kun at faa overført 3 Rytterregimenter. Da det skortede paa Plads i den nye Færgeskanse til de mange Tropper, blev det nødvendigt at anbringe en Del af dem udenfor. Men for at det kunde ske med Sikkerhed, maatte først de fjendtlige Forposter, der stod paa en nærliggende Bakke, kastes tilbage. En Ritmester og 10—11 Officerer gik frem en debandade og udførte dette Hverv, men Ritmesteren faldt. Kønigsmark, der havde overværet Kampen, lod strax Bakken besætte.

Den 7. Januar overførtes Resten af Rytteriet, og om Aftenen Kl. 6 var hele Styrken samlet. Den talte 4 Bataillioner, 19 Eskadroner Ryttere og 1 Eskadron Dragoner, ialt 3500 Mand, hvoraf 2000 Ryttere og Dragoner og 1500 Mand Fodfolk. Angrebet blev fastsat til den følgende Morgen.

Kurfyrsten af Brandenborg var forberedt paa, at Kønigsmark

---

[1]) Manuskript I. Nr. 55/1677. I. S. Februar 1678. 163 og Otto Fock. 393—405.

vilde gøre et Forsøg mod Rygen, og, da han manglede Tillid til General Rumohrs Feltherredygtighed, havde han meddelt Oberst, Grev Lehndorff, at han agtede at sende Generalløjtnant Gørtzke til Øen, for at han kunde tage Overkommandoen. Men Lehndorff svarede, at, da det var den danske Konge, der havde ansat Rumohr, kunde Kurfyrsten ikke afsætte ham.

Kønigsmarks Overgang var bleven opdaget. Thi, dà Rumohr trak sin Styrke tilbage til Bergen, efterlod han en Besætning paa 150 Mand i den gamle Skanse under Kaptajn Vittinghof af Kongens Livregiment. Kaptajnen opdagede den 5. Januar, at Fjenden samlede sine store Baade paa Stralsunds Rhed, og han sendte nogle af dem under Sejl, som skulde de til Wittow. Vittinghof afsendte strax en Ordonnans med Melding til Generalmajor Rumohr. Generalen var netop paa Rekognoscering og opholdt sig i Nærheden, saa at Meldingen hurtigt naaede ham. Han begav sig strax til den gamle Færgeskanse, og herfra afsendte han Kl. 4 om Eftermiddagen Generaladjutant Haye til Bergen for at alarmere Fodfolket og Feltartilleriet samt beordre det til at afmarchere for at afværge et Angreb, han ventede fra den nye Færgeskanse.

Haye naaede Bergen Kl. 7 Aften og udrettede sit Ærinde. Tropperne sattes i Bevægelse, og efter en meget anstrængende Nattemarche naaede de den 6. Januar om Middagen et Bakkeparti, $\frac{1}{2}$ Mil fra den nye Færgeskanse, hvor der blev tagen Stilling. Natten til den 6. blev der endvidere truffen Foranstaltninger til, at det svære Artilleri kunde følge efter, og Rytteriet fik Befaling til at støde til Fodfolket den 6. Januar.

Skønt denne Fremrykning stod i afgjort Modstrid med de Instruxer, Rumohr havde faaet af Kongen, saa havde den dog kunnet forsvares, naar Formaalet var at angribe Kønigsmark, inden han havde faaet overført hele sin Styrke. Men det var ikke Rumohrs Tanke. Han havde taget Stilling paa et Bakkedrag, foran hvilket der gik en Grøft. Dermed mente han at være i »sin Fordel«, og derfor blev han staaende afventende den 6. og 7. Januar. Han gjorde intet Forsøg paa at generobre den tabte Forpoststilling og følte sig saa sikker, at han blev staaende, uagtet der bag Bakken, paa hvilken han havde taget Stilling, laa en Mose, der kun kunde passeres gennem en Snævring.

Den Styrke, Rumohr raadede over, bestod af:

Fodfolk.

Oberst Wallis Regiment, kejserligt	3	Bataillioner	1000	Mand
Oberst Netzows — mynstersk	2	—	800	—
Oberst Uffen Kellers — hessisk	2	—	800	—
Kongens Livregiment, Oberst Keller	1	Bataillon	300	—
Ialt	8	Batl. med	2900	Mand

Ryttere og Dragoner:

Oberst Schultzs Dragoner, kejserlige	3	Eskadroner	300	Mand
Oberst Hornumbs — hessiske	2	—	120	—
Grandvilliers Ryttere, mynsterske	2	—	150	—
Oberst Hülsens Ryttere } brandenborgske	3	—	400	—
Oberst Schliebens Drag., } brandenborgske	2	—	200	—
Oberstløjtnant Meyers danske Ryttere	3	—	600	—
Ialt	15	Esk. med	1770	Mand

Med denne Styrke, 4670 Mand, havde Rumohr besat Bakkepartiet, saaledes at han stod parallelt med Landevejen. Centrums 1. Træfning dannedes af 1 Bataillon Wallis, 2 Bataillioner Uffen Keller og 2 Bataillioner Netzow med Oberst Wallis som Træfningskommandør; anden Træfning bestod af 2 Bataillioner Wallis og Kongens Livregiment med Oberst Keller som Træfningskommandør. Rytteriet var fordelt med 7 Eskadoner (danske, mynsterske og hessiske) paa højre Fløj under Oberstløjtnant Meyer, og 8 Eskadroner (brandenborgske og kejserlige) paa venstre Fløj under Oberst Hülsen.

Den 8. Januar om Morgenen lod Kønigsmark som sædvanligt holde Bøn og udgav som Feltraab »Hjælp Jesus!« Derpaa rettede han nogle opmuntrende Ord til hver Afdeling, og Kl. 7 rykkede han frem i 2 Kolonner, indtil han naaede en Bakke, der laa ligeoverfor Rumohrs Stilling. Her opmarcherede han. Centrum bestod af 4 Bataillioner under Generalmajor Grothusen, der assisteredes af Oberst, Grev Carlson og Oberst Schwerin. Paa hver Fløj stod 7 Eskadroner og som Reserve 5 Eskadroner Ryttere og Dragonerne. Højre Fløj kommanderedes af Generalmajor Buchwaldt, venstre af Obersterne Liewen og Stålhammer.

Saasnart Rumohr opdagede Svenskernes Fremrykning, trak han sit Artilleri foran Fronten, og, da de kom nær nok, aabnede han Artilleriilden. Klokken var den Gang 9. Kønigsmark tog intet Hensyn til denne Skydning; først, efter at han var opmarcheret, sendte han sit Artilleri frem under Artillerimajor Sjøblad, og det blev placeret, saaledes at det ved at aabne Ilden flankerede Rumohrs højre Fløj. Denne maatte derfor flyttes tilbage.

Under Artillerikampen lod Kønigsmark Frivillige træde frem, der fyldte Grøften foran Rumohrs Front, saaledes at det blev muligt, at 2 Eskadroner fra hver Fløj kunde komme frem, samtidig med at Fodfolket passerede Broen, der førte over Grøften. Da det var sket, lod Kønigsmark 4 Kanoner tage en Stilling, hvorfra der rettedes en heftig Ild mod Rumohrs venstre Fløj for at tvinge Fjenden til enten at rykke frem eller opgive Stillingen.

Den Flytning af Tropper, som Udførelsen af disse Ordrer foranledigede, fremkaldte en Misforstaaelse paa Modstandernes Side, saa at Rygtet udbredte sig, at Kønigsmark vilde trække sig tilbage. Da dette kom General Rumohr for Øre, sendte han Generaladjutant Haye til en Høj, der laa til Højre, for at undersøge Forholdene. Haye opdagede snart, at Sandheden var, at Fjenden rykkede frem, saaledes at han tilsigtede at føre et Angreb mod Rumohrs venstre Fløj, og sprængte tilbage med Melding. General Rumohr begav sig strax til den truede venstre Fløj, ledsaget af en Trop Ryttere. Da han red foran Hærens Front, blev han snart opdaget af Fjenden, som beskød ham og hans Følge med de 4 Kanoner. En Kanonkugle knuste Rumohrs ene Albue og flængede hans ene Side, saa at han, dødelig saaret, segnede af Hesten og blev baaren bag Fronten. Haye kom til og lod Generalen bringe til et Slot, $\frac{1}{4}$ Mil fra Valpladsen, hvor han kort efter døde.

Da Hæren var Øjenvidne til, at Generalen faldt, gjorde denne Begivenhed et stærkt moralsk Indtryk. Den var en Ulykke, og den forøgedes ved, at man ikke havde forudset denne Mulighed, thi der var ikke truffen nogen Bestemmelse om, hvem der under disse Forhold skulde overtage Kommandoen. Generaladjutant Haye red til Oberst Wallis og anmodede ham derom; men han henviste til Oberst Hülsen, der var ældre Officer. Haye red derpaa til Hülsen. Han erklærede sig rede; men hans Oberstløjtnant fraraadede ham at tage Kommandoen under Henvisning til, at han ikke kunde forsvare for Kurfyrsten at forlade den venstre Fløj, der bestod af Kurfyrstens Tropper. Hülsen fik saa Betænkeligheder, og i Forening med Haye red han til Oberst Wallis. Man enedes saa om, at Kommandoen skulde deles, saa at Wallis tog den højre og Hülsen den venstre Fløj. Men denne Afgørelse havde den Fejl, at der ikke var nogen Enhed i Kommandoen, og det maatte uundgaaeligt føre til, at der kom til at mangle Plan i Ledelsen under den paafølgende Kamp.

Kønigsmark havde benyttet Tiden til at faa sin Hær over Grøften og at lade den opmarchere ved Foden af Bakken, hvorpaa Fjenden stod. Derpaa rykkede han frem, saaledes at Fjendens ven-

stre Fløj var stærkt truet. Da Hülsen saae dette, gik han strax frem til Angreb med 5 Eskadroner og sendte Generaladjutant Haye til højre Fløj for at afhente Forstærkning.

Hülsens Attake skete med en saadan Kraft, at en Del af Kønigsmarks Ryttere blev sprængt, og en Del redes over Ende. Da jagede Oberst Mellin til Hjælp med nogle Eskadroner, hvortil Rytterne af de slagne Eskadroner sluttede sig, og nu maatte Oberst Hülsen gaa tilbage for at ralliere. Det skete hurtigt, men, da han paany gik frem til Attake, blev hans Ryttere angrebne fra alle Sider og slaaede paa Flugt. Det lykkedes kun Oberst Schlieben at faa nogle af sine Dragroner til at springe af Hesten og tage Stilling ved Mosen, der laa bag Hærens Front. Herfra søgte de at standse den forfølgende Fjende, men de blev alle fangne eller dræbte.

Under Attakerne, der fulgte hurtig efter hinanden, kom Generaladjutant Haye ilende til Hjælp med 2 Eskadroner fra højre Fløj, og umiddelbart derefter indtraf endnu 5 Eskadroner fra samme Fløj, uden at det har været muligt at faa oplyst efter hvis Befaling, de havde sat sig i Bevægelse. Men disse 7 Eskadroner, der saaledes kom til Stede, førtes ind i Kampen paa en saa uheldig Maade, at de reves med paa Flugt af Hülsens flygtende Ryttere. Kønigsmarks Rytteri benyttede Lejligheden til at forfølge med den yderste Energi.

Af Rytteri var der endnu levnet 3 kejserlige Eskadroner, som under Artillerikampen havde trukket sig noget tilbage paa venstre Fløj. Generaladjutant Haye sprængte paany afsted, fik disse Eskadroner frem og stillede dem paa Infanteriets venstre Fløj i Højde med første Træfning. Derved opnaaedes vel, at denne Fløj, der var bleven blottet ved det øvrige Rytteris Flugt, blev dækket, men Oberst Netzow, der med sit Infanteriregiment stod yderst paa Fløjen, fandt ikke Dækningen betryggende. Han opfordrede derfor Oberst Wallis til at give Befaling til at gaa tilbage. Wallis erklærede sig villig dertil, hvis de øvrige Infanterioberster var af samme Mening, og, da dette viste sig at være Tilfældet, blev Ordren given, saaledes at Tilbagegangen skulde dækkes af de 3 Eskadroner.

Da Mosen, der laa omtrent et Kanonskud bag Kamplinjen, som omtalt, kun kunde passeres gennem en Snævring, var Fodfolket nødt til at defilere. Men det undgik ikke Kønigsmarks Opmærksomhed, og derfor lod han øjeblikkelig sit Centrum og den venstre Fløj rykke frem.

Da Generaladjutant Haye havde placeret de 3 kejserlige Eskadroner, jagede han tilbage for at formaa de flygtende Eskadroner til at vende om og hjælpe Fodfolket gennem Snævringen. Han traf

navnlig paa danske Officerer af det kombinerede Rytterregiment, thi han nævner i sin Rapport udtrykkeligt Oberstløjtnant Meyer og flere danske Officerer. Men de svarede ham, at deres Mandskab var flygtet, og at de gerne selv vilde dø, men at det var dem umnligt at faa de Flygtende til at standse.

Alt kom saaledes an paa de 3 kejserlige Eskadroner. Men, da de saae Kønigsmark rykke frem med sin Linje, fulgte de det øvrige Rytteris slette Exempel, flygtede og lod Fodfolket i Stikken. Endnu var dette dog ikke ganske overladt til sig selv, thi Artilleriet blev staaende og vedblev at skyde, til Kønigsmarks Ryttere huggede ind og dræbte Betjeningsmandskabet ved Kanonerne. Fodfolket strakte derpaa Gevær uden at have løsnet et Skud. Klokken var dengang mellem 1 og 2 Eftermiddag.

De slagne Ryttere flygtede til Wittow, hvor de ventede at finde Fartøjer, der kunde optage dem, men der var ingen. Obersterne Wallis, Hülsen, Ufen Keller og Keller (Kongens Livregiment) samt Generaladjutant Haye lykkedes det at undslippe ad Sideveje og at naa Kysten, hvorfra Obersterne endnu samme Dag blev overførte til Peenemünde. Haye kom først bort den 10. At alle de Højstkommanderende — Oberst Netzow undtagen, der blev fangen — undslap, synes at vidne om, at de mere har tænkt paa at frelse sig selv end de Tropper, som de kommanderede.

Kønigsmark havde sejret, og det omtrent udelukkende ved at benytte sit Artilleri og sin højre Fløj, thi hans Fodfolk havde heller ikke løsnet et Skud. Efter at hans Modstanders Infanteri havde strakt Vaaben, forsatte han Forfølgelsen, til han naaede en Mil fra Bergen, hvor Tropperne blev staaende Natten over. Den følgende Morgen udsendtes Detachementer for at søge efter den flygtende Fjende. Selv ankom Kønigsmark med et saadant Detachement den 10. Januar til Spyker. Her indtraf Afsendinge fra de Tropper, der var flygtede til Wittow, og som, da de hverken kunde komme bort eller havde Levnetsmidler, var nødte til at søge en Overenskomst med Fjenden. Kønigsmark forlangte, at Tropperne skulde overgive sig paa Naade og Unaade, dog maatte Officererne beholde deres Penge og private Ejendele. Da der ikke var noget Valg, maatte man gaa ind paa Forlangendet, og den 11. Januar blev Styrken afvæbnet ved Wittow.

Antallet af Krigsfanger gik op til over 4000. Deraf tog henved 2000 Tjeneste hos Kønigsmark, dog nærmest paa Grund af Tryk. Resten blev sat i Fængsel i Stralsund og pint paa enhver Maade for derved at faa Mandskabet til ogsaa at gaa i svensk Tjeneste.

Blandt Fangerne var, ifølge Kønigsmarks Beretning, 324 Officerer, hvoraf 74 danske, men ifølge Oplysningerne i de danske Arkiver fangedes kun 41 danske Officerer. Desuden fangedes af danske Tropper 2 Læger, 1 Feltpræst, 1 Proviantskriver, 29 Underofficerer, 2 Spillemænd og 368 Ryttere. Derimod kender man ikke Antallet af fangne Underofficerer og Menige af Kongens Livregiment. Chefen for dette, Oberst Keller, blev paa Grund af sit Forhold afskediget den 28. Januar.

Kønigsmarks Tab beløb sig til 6 Officerer og 50 Mand Døde samt 13 Officerer og henved 100 Mand Saarede. Han erobrede 46 Faner og Estandarter, 2 Pauker (Hülsens), 16 Kanoner, 5 Morterer, 2400 Heste og en Mængde Vogne. Fanerne og Estandarterne bragtes til Sverige af Oberst Grev Carlson, der af Kønigsmark fremhævedes for sit Forhold under Kampen.

Rygen var saaledes generobret af Svenskerne. Efterretningen om Nederlaget naaede Kjøbenhavn den 10. Januar. Christian V afsendte strax en Generaladjutant for at faa de danske Krigsfanger udvexlet under Paaberaabelse af Bestemmelserne i Kartellet. Men Kønigsmark svarede, at Kartellet ikke gjaldt for hans Hær og i Tyskland. Da fortsatte Forhandlinger intet frugtede, tog Kongen Repressalier ved overhovedet at nægte Udvexlingen af svenske Krigsfanger.

Rustninger og Felttogsplaner.

Som det var gaaet paa dansk Side efter Felttogene 1675 og 1676, saaledes var det ogsaa gaaet i 1677. Hæren havde tabt saa meget, at den maatte reorganiseres, og derfor var — fraregnet Besætningerne i Landskrona og Christianstad — alle de danske Afdelinger i Slutningen af August Maaned blevne overførte til Danmark.

For Fodfolkets Vedkommende blev det den 21. August 1677 befalet, at Baudissins og Schønbergs Regimenter samt Bataillonen Plønnies skulde opløses og fordeles paa Kongens Livregiment, Prins Frederiks og Prins Christians Regiment. I samme Maaned foretoges en Udskrivning, og det udskrevne Mandskab, der mødte i November Maaned, fordeltes med Halvdelen paa Stuarts sjællandske, det fynske samt 3. og 4. jydske Regiment. Det Mandskab, disse Regimenter endnu behøvede, skulde tilvejebringes ved Hverving. Den anden Halvdel af det udskrevne Mandskab tildeltes Fodfolkets og Rytteriets nationale Regimenter. Oberst Lehndorffs hvervede Regiment overførtes fra Pommern til Sjælland, og, da Chefen den 6. Oktober 1677 blev forfremmet til Generalmajor, fik Oberst Pflanzen Kommandoen over Regimentet.

Der blev given Ordre til, at der i Hertugdømmerne skulde udskrives 1 Mand for hver 3 Plouge, men, da Ridderskabet erklærede, at det var umuligt at stille dette Mandskab, hvorimod det tilbød at betale 20 Rigsdaler for hver Mand, blev Udskrivningen hævet, imod at den omtalte Sum indbetaltes i Statskassen. Desuden blev det slesvigske nationale Regiment under Oberst Brinck opløst, og dets Underofficerer og Mandskab fordelte til Regimenterne af det kongelige Hus.

Hvervingerne paabegyndtes allerede i August 1677, men, da de

kun gav et daarligt Udbytte, maatte der foretages en ny Udskrivning i Kongeriget paa 5000 Mand, der skulde møde i Dagene mellem den 12. og 19. Januar 1678. Heraf fordeltes 1800 Mand til Regimenterne af det Kongelige Hus og Resten til de nationale Regimenter.

Ad disse Veje lykkedes det at faa organiseret: 5 Regimenter af det Kongelige Hus, 7 nationale Regimenter for Kongeriget, det oldenborgske nationale Regiment, Oberst v. Dedens og Oberst Bremers holstenske Bataillonner samt Oberst Pflanzens hvervede Regiment.

Desuden blev der gennem hvervet Mandskab oprettet Frikompagnier, der skulde anvendes som Besætning i Fæstningerne.

Rytterregimenternes Organisation paabegyndtes den 1. September. Begge Rostjenesteregimenter blev sammensmeltede i ét, der stilledes under Kommando af Oberst Schilder. Obersterne Geweckes og Rauchs (v. d. Goltz) Regimenter opløstes og fordeltes til begge de sjællandske nationale Regimenter. General Baudissins Regiment blev opløst og benyttet til Dannelsen af et Regiment under Oberst Ørtzen, der iøvrigt blev rekruteret fra Holsten. Rytteriet kom derved til at tælle: 2 hvervede og 10 nationale Regimenter samt Rostjenesteregimentet.

Dragonregimenterne reduceredes til 2, hvoraf Oberst Fleischer fik det ene og Oberst Trop det andet Regiment.

De kejserlige Tropper fik i Begyndelsen af Marts 1678 Befaling til at vende tilbage til Tyskland, men Hæren havde alt i 1677 faaet en lille Tilgang af kejserlige Tropper gennem Hverving.

Den danske Afsending i Wien, Lilliencron, havde foreslaaet, at man skulde hverve 2000 Husarer i Østrig. Sagen stødte paa Modstand hos Storkantsleren, dels fordi han gik ud fra, at de mere vilde være en Ødelæggelse for Befolkningen end for Fjenden, men tillige fordi Pengemanglen stillede sig som en Hindring. Lilliencron fik derfor den 31. Maj Befaling til at hverve et Partigængerkorps. Han henvendte sig til den østrigske Oberst Dubsky, der hvervede en Styrke paa henved 70 Kroater, som den 27. Juli s. A. fik Rejsepas til Danmark. Denne Styrke, der senere blev bragt op til henimod 120 Mand, kom dog ikke til at deltage i Felttoget 1677, men blev forlagt til Femern. Her bragte Misfornøjelse med Oberst Dubsky Kroaterne til at gøre Opstand i Februar 1678, og, da Obersten ogsaa laa i Strid med sin Næstkommanderende, Oberstløjtnant Disznoldt, endte Sagen med, at Oberstløjtnanten fik Kommandoen over Styrken, hvorimod Oberst Dubsky blev attacheret Garden til Hest.

Hvad der var tilbage i Danmark af de mynsterske Tropper, var forlagt til Hertugdømmerne. For at sikre sig Medvirkningen af disse Tropper i det kommende Felttog, blev der indledet Forhandlinger

med Biskoppen af Mynster, og han gik ind paa at stille 4 Infanteri- og 3 Rytterregimenter med Generalitet og Artilleri, ialt lidt over 6000 Mand, mod en Godtgørelse af 73,000 Rigsdaler. Lignende Forhandlinger med Landgrevinden af Hessen førte til, at hun mod Godtgørelse stillede et Infanteriregiment.

Flaadens Udrustning blev først paabegyndt i 1678, og, da man vidste, at man ikke vilde faa Hjælp af hollandske Skibe, fik Admiralitetet Befaling til at udruste alle de Skibe, der raadedes over. Flaaden kom ialt til at bestaa af 80 Skibe med 2272 Kanoner og 11,480 Mand.

For at faa fastsat en Felttogsplan forlangte Kongen den 28. November 1677 en »Betænkning om, hvorledes Sverige bedst kunde inkommoderes og angribes, eller vi vore Krigsoperationer til Lands og Vands i 1678 paa det Frugtbareste mod Sverige kan anvende« [1]). Gyldenløve, Storkantsleren, Rigsmarsken, Admiralerne Tromp, Niels Juel og Markvor Rodsten, Generalerne F. Arenstorff, J. Schack og Duncan [2]), Gehejmeraad Jens Juel, Vicekantsler Ove Juul, Etatsraad Biermann og Generalauditør Mejer, hvis Mening herom blev æsket, indsendte deres Svar i December Maaned. Paa Grundlag af dem kom man til følgende Resultater:

Flertallet var af den Anskuelse, at efter de foregaaende Aars Erfaringer kunde det ikke nytte at søge Hovedafgørelsen gennem et Felttog i Skaane. Derfor skulde Maalet søges naaet paa følgende Maade:

a. Flaaden skulde løbe ud saa tidligt og saa stærk som muligt og medføre et Landgangskorps, der kunde hærje Sveriges Kyster.

b. Hovedafgørelsen til Lands skulde søges gennem Operationer af Gyldenløves norske Hær, der ved Forstærkning med danske Tropper skulde bringes op til 13,000 Mand, med hvilke Gyldenløve skulde rykke mod Gøteborg.

c. Resten af den danske Hær skulde som flyvende Korps operere i Skaane med den Opgave at ruinere denne Provins.

Spørgsmaalet om at undsætte Christianstad blev kun berørt af Enkelte, idet Flertallet synes at være gaaet ud fra, at lykkedes det Gyldendenløve at trække Svenskerne paa sig, vilde Christianstad derved blive degageret [3]).

---

[1]) U. S. November 1677. 1173.

[2]) Generalmajor Duncan blev, efter at være udvexlet af Krigsfangenskab i Oktober 1677, stillet for en Undersøgelseskommission, der erklærede, at han ikke var skyldig i Nederlaget ved Halmstad. (I. S. November 1677. 614).

[3]) Betænkningerne findes i Appendix 1677.

Efter at Felttogsplanen var bleven vedtaget, blev der truffen Forberedelser til dens Gennemførelse. Generalkommissariatet fik den 28. Januar Befaling vedrørende Oprettelsen af Magasiner samt Forplejningen, og den 4. Februar udgik Ordrerne angaaende Flaadens Udrustning og Anvendelse. Efter disse skulde der i Marts sendes 6 Orlogsskibe til Gyldenløve, og en lignende Styrke skulde krydse mellem Møen og Rygen. Til Forbindelsen med Landskrona skulde benyttes 4 og til Blokeringen af Malmø 3 Orlogsskibe. Alle øvrige Orlogsskibe samt 3 Brandere, 4 Proviantskibe og 3 Galioter skulde gøres klare, saa at Flaaden kunde løbe ud saa tidligt som muligt. Den skulde medføre et Landgangskorps paa 2406 Mand. Oprindeligt skulde dette have været sammensat, saaledes at den danske og den norske Hær hver afgav 39 Officerer, 144 Underofficerer, 36 Spillemænd, 72 Grenaderer og 912 Menige. Men, da Gyldenløve indberettede, at den norske Hær ikke kunde afgive nogen saadan Styrke, kom Korpset udelukkende til at bestaa af danske Tropper i et Antal af henved 2000 Mand. Paa Tid blev ogsaa Oberst Trops Dragonregiment afgivet til Flaaden.

Gyldenløve fik den 1. Februar følgende Instrux angaaende Operationerne:

Krigen skulde fra Ulfsborgs Lehn føres ind i Sverige, og Operationerne skulde enten rettes mod Gøteborg eller Bohus med Gøtaelv som Basis, eller ogsaa skulde Gyldenløve »inkommodere« og »ruinere« de svenske Provinser. Han skulde begynde Operationerne tidligt for at »dekontenancere» Fjenden og trække dennes Hovedstyrke paa sig for at skaffe Christianstad Luft og Danmark Tid til at sende et flyvende Korps til Skaane. I Trondhjem Amt skulde man holde sig paa Defensiven, og Kommandoen føres af Generalmajor v. Haven. Under Operationerne skulde Gyldenløve holde Krigsraad og rette sig efter de fleste Stemmer.

Som Operationsstyrke skulde Gyldenløve anvende den norske Hær, 8000 Mand, forstærket med henved 5000 Mand danske Tropper, saa at hele Styrken, indbefattet Generalitet og Artilleri, kom til at udgøre henved 13,000 Mand. Fik Danmark Hjælp af fremmede Tropper, skulde Styrken yderligere forøges med 1000 Mand Fodfolk. Overførslen af de danske Tropper til Norge skulde finde Sted i Slutningen af April Maaned. 26 Kanoner og 20 Morterer samt 3—400 Mand Belejringsmandskab, der skulde benyttes ved Belejringen af faste Punkter, skulde afsendes fra Kjøbenhavn til Marstrand.

Som Generalitet ansattes Generalmajorerne Duncan, Jochim Schack, Degenfeldt og Levetzow samt den brandenborgske General-

løjtnant Giese, der i Februar ansattes i dansk Tjeneste, og som skulde føre Kommandoen over de danske Tropper, der sendtes til Norge [1]).

Carl XI, der efter at Felttoget i Skaane var endt, havde beholdt sit Hovedkvarter paa Ljungby, havde paatænkt at ville foretage et Vinterfelttog mod Norge i Lighed med det, der var planlagt i 1675. Forberedelserne blev trufne i den største Hemmelighedsfuldhed af Erik Dahlberg. Naar alt var i Orden, agtede Kongen at begive sig til Gøteborg for derfra at støde til den Hær, som imidlertid var bleven samlet, og med den pludselig gøre et Indfald i Norge. Mod Slutningen af 1677 var alle Forberedelserne tilendebragte; men da indtraf Efterretninger om, at der var bleven overført danske Tropper fra Sjælland til Landskrona, og at disse tilsigtede at gøre et større Strøjftog i Skaane. Carl XI opgav derfor Planen mod Norge, befalede, at en Del af de dertil bestemte Tropper skuldeaf gaa til Skaane, og brød selv op med det Rytteri, han havde ved Haanden, for at gaa mod Fjenden. Den 30. December tiltraadtes Marchen, og over Torsebro, Færløf, Ignaberga og Hør naaede Kongen den 1. Januar 1678 Hassle Bro. Her blev der gjort Holdt og udsendt Detachementer. Gennem disse saavelsom ved Efterretninger fra Kommandanten i Helsingborg kom Kongen til Klarhed over, at det havde været blind Alarm. Han vendte derfor om med sin Styrke og naaede den 5. Januar atter Ljungby.

For at faa bevilget Penge til det forestaaende Felttog havde Kongen stævnet Rigsdagen til Møde i Halmstad. Selv begav Kongen sig derhen den 1. Februar, og den 4. s. M. stillede han sin Proposition. Den var støttet paa en Redegørelse af den politiske Stilling og af den Felttogsplan, Kongen agtede at følge.

Kongen udtalte heri, at han vilde holde fast ved Forbundet med Frankrig. Han betragtede ikke Stillingen som fortvivlet, thi Gustav Adolph havde maattet kæmpe med langt større Overmagt. Frankrig stod sejrrigt paa alle Punkter; Sverige havde et Rygstød i Polen, og Danmarks Hvervinger i Tyskland havde haft et daarligt Udfald. Bajern, Sachsen, Hannover og Würtemberg samt flere andre tyske Stater var endnu venligtsindede, men kunde ikke sætte deres Stridskræfter i Bevægelse, før den svenske Hær rykkede frem. Kunde det lykkes at afskære Danmark dets Sølv- og Folkeaare i Holsten, kunde man atter tænke paa at genoprette Hertugen af Gottorps Regering. Hertugen vilde da, ifølge sit givne Løfte, optræde til Fordel for Sverige. Udsigterne til at opnaa et gunstigt Resultat beroede

---

[1]) Appendix 1678.

især paa, hvad der kunde opnaas gennem Operationer med den liflandske Hær, thi, efter den svenske Flaades Nederlag, var kun den istand til at undsætte Pommern. Derimod kunde Hæren i Skaane ikke gøres saa stærk som tidligere, hvis man ikke vilde udsætte sig for, at den smeltede sammen af Mangel paa Levnetsmidler og deraf følgende Sygelighed, saaledes som dette havde været Tilfældet de to foregaaende Aar. Skaane, Halland og Bleking var mere end halvt ruinerede; Byerne var øde, og Agrene ikke tilsaaede. Derfor agtede Kongen at indskrænke sig til at forsyne Malmø med Levnetsmidler og iøvrigt holde sig paa Defensiven i Skaane. Det stod til Rigsdagen, om den delte hans Opfattelse.

Rigsdagen svarede ved at bevilge, hvad Kongen forlangte, og udtalte, at den bifaldt det Forsøg, der agtedes foretaget med den liflandske Hær. Dog burde Sverige efter dens Formening fremfor alt stræbe efter at faa sluttet Fred. Rigsdagen rettede samtidig en bestemt Anmodning til Kongen om ikke at begive sig til Lifland for at tage Kommandoen over den liflandske Hær. Denne Anmodning tog Kongen til Følge, og den 7. Marts var han atter i Ljungby for at træffe Bestemmelser for Felttoget.

Carl XI gik ud fra, at Fjenden vilde angribe Gøteborg fra Norge og med en dansk Hær søge at undsætte Christianstad. Denne Fæstning holdt han endnu blokeret, men for ikke at blive overrasket befalede han, at den Hær, hvormed han vilde operere, skulde samles i Lejren foran Christianstad og være rede til at optage Kampen fra Begyndelsen af April Maaned. De Afdelinger, der var sendte i Vinterkvarter, maatte derfor strax bryde op, og deres Rekruter maatte sendes efter. Dette bevirkede, at Hæren ikke var slagfærdig til det Tidspunkt, Kongen havde fastsat. Overfor det Angreb, der ventedes rettet mod Gøteborg, var Kongen kun istand til at stille improviserede Hære, og for at styrke dem fik de tildelt Infanteri- og Rytterafdelinger fra Linjehæren.

Kongen havde vel givet Befaling til, at Flaaden skulde udrustes, men paa Grund af Skibenes Faatallighed kunde Flaaden kun anvendes til Kystforsvar.

Under disse Forberedelser var den lille Krig uafbrudt bleven fortsat i Skaane.

Den lille Krig i Skaane.

Snaphanerne vedblev uafbrudt at hærje Landet, uagtet de svenske Tropper optraadte meget strængt imod dem. En Søndag omringede Oberst Ramsværd en Kirke, hvori der blev holdt Gudstjeneste. Denne blev afbrudt, og under Trusel af i modsat Fald at afbrænde Kirken tvang Obersten Præsten til at udpege dem af Tilhørerne, der havde sluttet sig til Snaphanerne. Præsten nævnte 12 Bønder, der strax blev grebne og henrettede.

Under Opholdet i Halmstad havde Carl XI befalet, at Bønderne i Skaane skulde holde Vagt ved alle Overgangssteder, paa Landevejene og i Skovene for at modvirke Snaphanerne. Men det hjalp ikke. I et af Sognene skød disse en svensk Officer. En Rytterstyrke blev sendt dertil. Den afbrændte alle Bygninger i Sognet og pidskede de Indbyggere til Døde, der ikke var flygtede i Tide. Da heller ikke det hjalp, opfandt de svenske Officerer en ny Straf. Traf de paa en bevæbnet Bonde, blev han uden nærmere Undersøgelse betragtet som Snaphane. Man greb ham, spiddede ham paa et glødende Jernspyd og plantede saa Spydet ved alfar Vej til Skræk og Advarsel. Øjenvidner beretter, at de har set flere af disse Ulykkelige timevis vaande sig under de ulideligste Smerter, forinden Døden indtraadte. Men jo større Pinsler Snaphanerne var udsatte for, desto større Tilgang fik de, og bestandig fandt de Støtte hos de danske Detachementer, der blev udsendte paa Strøjferi, og som jo ikke alene havde den Opgave at gøre den svenske Hær Afbræk, men tillige og især at ruinere Landet. Dette Paabud blev fulgt i en saadan Grad, at det af Generalkommissariatets Protokoller fremgaar, at der blev udstedt Pas snart til en eller anden General, og snart til en Oberst, hvorved han fik Tilladelse til at udføre Kvæg fra Skaane til Kongeriget. Skaane

blev derved lagt øde; Markerne blev ikke tilsaaede i flere Aar; Bygningerne var forfaldne eller nedbrændte; Mændene var dræbte eller flygtede, og Kvinder saavelsom Børn var henviste til at søge et Fristed i Kirkerne eller Benhusene paa Kirkegaarden.

Guvernøren i Landskrona, General Uffeln, døde den 11. Januar 1678, og Generalmajor Meerheim blev udnævnt til hans Efterfølger. Garnisonen bestod af 7 Batailloner, 1 af hvert af Regimenterne af det Kongelige Hus, en af 3. jydske Regiment og en af Stuarts sjællandske Regiment, ialt henved 3000 Mand, en kombineret Rytterstyrke paa 500 Mand under Oberstløjtnant Münchhausen og 3 Artillerikompagnier paa 220 Mand. Endnu var Fæstningen ikke sat i forsvarlig Stand, thi bestandig manglede der Materialer.

Meerheim foretog uafbrudt Smaaexpeditioner mod Helsingborg og Malmø. Generalløjtnant Sperling, der var bleven ansat som Højstkommanderende i Malmø, var tillige af Carl XI bleven udnævnt til Generalguvernør over Skaane. Han søgte med megen Iver at gøre sin Autoritet gældende. Men Knud Thott, der af Christian V var bleven udnævnt til civil Guvernør i Landskrona, var ikke mindre ivrig. Sperling og Thott førte derfor en uafbrudt Kamp med Befalinger, som den ene gav og den anden ophævede. Sperling søgte derfor at naa sit Maal ad andre Veje. Han vilde indgyde Befolkningen Skræk. Baron Jørgen Krabbe, der i længere Tid havde siddet i Arrest i Malmø, blev dømt, og, skønt han til det sidste paaberaabte sig sin Uskyldighed, blev han skudt paa Torvet i Malmø den 16. Januar 1678. Derefter indstævnede Sperling i Februar Maaned en Del Godsejere, Borgere og Bønder fra hele Skaane, som mistænkte for at støtte den danske Sag, til at møde i Malmø for en Kommission. Men, da de forudsaa deres Skæbne, udeblev den langt overvejende Del, og deriblandt netop dem, som Sperling fortrinsvis vilde have fat paa. Han lod derfor Brødrene Knud, Holger og Tage Thott samt Ove Ramel og Hans Walkendorf dømme til at halshugges, fordi de var gaaede over til Fjenden. De blev derpaa halshuggede in effigie, og deres Hoveder sattes paa Stager, 2 over Malmøs Byport og 3 over den østre Port[1]).

For at modvirke de danske Strøjf- og Fourageringskommandoer gav Carl XI de større Herregaarde i Nærheden af Landskrona en Besætning og befalede, at alle de, der boede indenfor en Afstand af 3 Mil fra Landskrona, skulde med Gods og Tilbehør flytte enten til de svenske Garnisonsbyer eller til de besatte Herregaarde. For at

---

[1]) I. S. Juli 1678. 479.

kontrollere denne Befaling udsendte Kongen den 17. Januar Ritmester Ankerspitz fra Knutstorp til Barsebæk.

Tilfældigvis var General Meerheim netop samme Dag rykket paa Tog med 100 Ryttere. Den 18. stødte han paa Ankerspitz, angreb ham og dræbte 22 Underofficer og Menige samt fangede 1 Ritmester, 6 Underofficerer og 25 Mand. Den fangne Ritmester, Hinrich Pedersen, sendtes til Kjøbenhavn, hvor man opdagede, at han i sin Tid var rømmet fra den danske Hær. Han blev stillet for Retten og dømt til at halshugges. Da man førte ham til Retterstedet, bad han om Pardon og blev derfor bragt tilbage til Stokhuset. Men Dødsangsten, han havde udstaaet, havde virket saaledes paa ham, at han døde samme Aften.[1])

Da Besætningen i Landskrona blev forøget ved Overførsler fra Sjælland, gav Meerheim Strøjfpartierne større Styrke og større Opgaver.

Den 26. April Kl. 6 Eft. gik Meerheim tilligemed Generalmajor Rantzau paa Tog med 700 Mand og 3 Kanoner. Maalet var Engelholm. Den følgende Dag naaede Meerheim Byen og opfordrede Kommandanten, Ritmester Sven Brock, til at overgive sig. Ritmesteren bad om 3 Dages Betænkningstid i Haab om at blive undsat. Men General Meerheim afslog Anmodningen og skred strax til Angreb. Efter at have sendt en Del af Styrken over Aaen lod han Byen angribe fra 2 Sider, sydfra benyttedes især Haandgranater, og desuden blev Byen beskudt fra de 3 Kanoner. Under Beskydningen blev der slaaet Bro over Aaen, og derpaa blev Byen stormet. Stormen lykkedes; de danske Grenaderer stak derefter Ild paa Byen, som blev lagt i Aske med Undtagelse af Kirken, Præstegaarden og 3 smaa Huse. Af Besætningen, der talte henved 300 Mand, fangedes Kommandanten, hans Frue, 1 Kornet, 2 Underofficerer og 11 Mand; Resten maatte springe over Klingen. Desuden dræbte de stormende Soldater en Del af Beboerne, uagtet ingen af dem havde deltaget i Kampen. Meerheims Tab beløb sig til 16 Døde og 30 Saarede.[2])

Den 7. Maj gik Meerheim og Rantzau atter paa Tog med 6—700 Ryttere. Denne Gang gjaldt Expeditionen Herregaarden Borreby, der ligger paa Vejen fra Landskrona til Malmø, og som man naaede den følgende Dag. Besætningen forsvarede sig saa tappert, at Meerheim mistede 40 Døde og Saarede, men tilsidst maatte den bukke under. 1 Kaptajn, 1 Fændrik, 5 Underofficerer og 75 Mand toges til Fange; Resten faldt. Efter endt Kamp blev Herregaarden nedbrændt.

---

[1]) Winslows Dagbok. [2]) I. S. April 1677. 293 og 297.

Under Expeditionen havde Meerheim sendt en mindre Styrke endnu længere frem ad Vejen til Alnarp Skov. Den bemægtigede sig 7—8 Vogne, der kom fra Malmø. Det var en Kornets Brud med Følge, der var paa Vejen til Borreby for den 9. Maj at holde Bryllup.

Tiden nærmede sig, da de større Operationer skulde tage deres Begyndelse. I Felttogsplanen var det bestemt, at der i Skaane skulde opereres med et flyvende Korps. Men det kunde kun ske, naar Korpset kunde leve af Landet, og det var næsten umuligt. Desuagtet blev der truffen en Foranstaltning, som, gennemført, vilde have umuliggjort ikke alene Anvendelsen af et flyvende Korps, men overhovedet enhver Operation med mindre Styrke. Den 18. Maj paabød nemlig Generalkommissariatet i Kjøbenhavn, at Skaanes Indbyggere skulde flyttes over til Kjøbenhavn og Sjælland med deres Familje, Kvæg og Gods. Generalløjtnant Sperling og Kommandanten i Helsingborg udstedte strax et Forbud mod at efterkomme denne Befaling. Men det behøvedes ikke, thi den blev kun fulgt af enkelte Familjer, og den Behandlingsmaade, der blev disse Udvandrere til Del fra dansk Side, var saa hensynsløs, at de led den bitreste Nød, og derfor vilde den øvrige skaanske Befolkning ikke følge Exemplet. Men den danske Regering blev ikke staaende ved Paabudet af 18. Maj. Den 5. Juni befalede Rentemester v. Støcken paa Generalkommissariatets Vegne, at alt Korn og Hø som Adelen, Gejstligheden eller Bønderne høstede, skulde i Straaet bringes ufortøvet til Landskrona, hvor det skulde opsættes i Stakke og forblive til egen Nytte for Ejermanden. Enhver, der ikke efterkom dette Paabud, skulde straffes med Ild og Sværd, og Strøjfpartierne vilde faa Befaling til at afbrænde alle de Ejendomme, hvori der fandtes Korn eller Hø.

Under disse Begivenheder var Christianstad bleven fuldstændig overladt til sig selv. Kun yderst sjeldent lykkedes det Guvernøren at faa et Brev gennem de fjendtlige Linjer. Desuagtet var han lige virksom og levede bestandig i Haabet om, at han vilde blive undsat, medens det endnu var Tid.

Imod Slutningen af Januar faldt det i med stærkt Frostvejr, saa at alle Vandene frøs til. Tjenesten blev derved strængere for Besætningen i Christianstad, fordi den bestandig maatte holdes rede til at modtage en Storm. For at skabe Hindringer for en saadan, lod v. d. Osten overalt hugge Render i Isen.

I Februar Maaned fik man Efterretninger fra den danske Hær. General v. d. Osten havde i December anmodet om at faa nogle Officerer, der kunde benyttes som Partigængere. Det første Forsøg,

der fra Landskrona blev gjort paa at efterkomme denne Anmodning, strandede; men i Februar lod General Meerheim Oberstløjtnant Prehn og nogle andre Officerer gøre et nyt Forsøg. Den 20. Februar naaede disse Officerer den svenske Vagt, der stod foran den lange Bro; de banede sig Vej med Magt og slap ind i Fæstningen. Prehn medbragte en Skrivelse fra Krigskollegiet af 28. November 1677 samt den tidligere omtalte Vexel paa 6000 Rigsdaler. Saasnart Ascheberg, der midlertidig førte Kommandoen over den svenske Hær, erfarede dette, lod han, for at forebygge Gentagelser, foran den lange Bro opkaste en Skanse, der blev besat med 5—600 Mand og 6 Kanoner. En forladt Skanse ved Færløf blev ligeledes besat og en Bro repareret, som laa mellem begge Skanser. General v. d. Osten foretog vel Udfald for at forhindre disse Arbejder, men det lykkedes ikke.

Den 6. Marts besatte Svenskerne Lillø og spærrede derved Fæstningsbesætningen Adgangen til en Skov, hvorfra den fik Brændsel. Natten til den 17. s. M. rykkede Svenskerne frem mod den nordlige Ravelin og opkastede en Skanse. Udfaldstropper søgte at forhindre det, men blev kastede tilbage, og deres Fører, Major Auerswald, fik 2 Kugler gennem Hovedet. Den 21. Marts landede svenske Tropper paa Bekholm og anlagde en Skanse. Ringen var dermed trukken saa tæt sammen om Fæstningen, at den omtrent var berøvet alle Hjælpekilder.

General v. d. Osten havde den 6. Marts indberettet til Kongen, at Besætningens Styrke var gaaet ned til 2045 Mand, og at Bataillonen af Baudissins Regiment var smeltet saa stærkt sammen, at han havde opløst den og fordelt Personalet til Bataillonen af Fuchs Regiment. Han tilføjede, at Besætningen havde en ikke ringe Afgang af Døde, da der var udbrudt Skørbug, og man manglede Medicin. Da Forraadene hos Borgerne stadigt formindskedes, vilde Fæstningen vanskeligt kunde holdes ud over 2 Maaneder, hvis Besætningen ikke fik Luft. Brændselsmanglen blev føleligere og føleligere Dag for Dag, og Besætningen var overanstrængt, fordi Fjendens Nærhed gjorde det nødvendigt, at den uafbrudt maatte være forberedt paa at modtage en Storm.

Denne Tilstand bedredes ikke. Efterhaanden formindskedes Forraadene, saa at Soldaterne næsten udelukkende var henviste til at leve af Brød. En Tidlang havde man hjulpet paa Forplejningen ved at fiske i Søen; men ogsaa denne Udvej blev stoppet, fordi Fartøjerne blev ubrugelige, og man savnede Materialer til deres Istandsættelse. Den mangelfulde Forplejning forøgede Syge- og Dødeligheden, saa at Besætningen i Slutningen af Marts talte af »Sunde«:

700 Infanterister, 380 Dragoner, 80 Ryttere og 46 Artillerister, ialt 1206 Mand. Men disse »Sunde« var ifølge Guvernørens Indberetning saa matte og kraftesløse, at han tvivlede paa med dem at kunne afslaa et Angreb. Dødeligheden var voxet, saa at der døde 30—40 Mand om Ugen.

Fra Slutningen af Marts til Midten af Juni naaede ingen af de Indberetninger, Guvernøren afsendte, Kongen. Men gennem Snaphaner fik man dog nu og da Efterretninger i Landskrona om Tilstanden i Christianstad. De skildrede alle den Nød, der herskede, og gjorde det indlysende, at der maatte ydes snarlig Hjælp.

Operationerne i Skaane.

De danske Tropper, der skulde anvendes i Skaane, blev overførte til Landskrona i Løbet af April og Maaned, og Generalløjtnant F. Arenstorff, der midlertidig førte Kommandoen, indtraf i Landskrona den 29. Maj.

Foreløbig fortsattes den lille Krig.

Den 31. Maj sendtes Oberst Basse og Oberstløjtnant Bilenberg mod Herregaarden Eriksholm. Angrebet lykkedes; Besætningen, 100 Mand, blev dræbt eller fangen. Men, da de danske Tropper derpaa drog tilbage, besatte Svenskerne Herregaarden paany.

I Begyndelsen af Juni blev det ved Samraad mellem de højere Kommanderende i Landskrona bestemt, at der skulde sendes Strøjfpartier mod Herregaarden Knutstorp samt foretages en Expedition mod Helsingborg.

Oberstløjtnant Bilenberg med 70 Ryttere gik mod Knutstorp, som han naaede den 7. Juni. Herregaarden var ikke alene indrettet til Forsvar, men ogsaa forsynet med Skyts. For at rekognoscere sneg Bilenberg sig frem imod den, kun ledsaget af nogle Mand. Da han nærmede sig Ladegaarden, blev han opdaget af Svenskerne, der strax aabnede Ilden. Et af de første Skud dræbte Bilenberg. Angrebet blev foreløbig opgivet, men der efterlodes en Observationsstyrke paa 60 Mand under Generaladjutant Haye.

Hertugen af Croy var samtidig brudt op med 700 Mand mod Helsingborg, som han naaede Natten til den 7. Juni Kl. 1. Men den følgende Dag fik han Befaling til at vende tilbage, fordi Kongen ikke vilde tillade ham at føre et Angreb mod Slottet. Hertugen lod

derfor Byen plyndre og afmarcherede Kl. 11 samme Aften til Landskrona [1]).

Knutstorp blev stadig observeret. Den 20. Juni foretog General Arenstorff en Rekognoscering og befalede derefter, at Hertugen af Croy med 300 Infanterister, 100 Ryttere, 6 Kanoner og 3 Morterer skulde angribe Herregaarden. Forinden skulde der dog samme Nat foretages et Forsøg paa at afbrænde Ladegaarden.. Det lykkedes, og den 21. Juni ankom Hertugen med sine Tropper. Den svenske Kommandant, Kaptajn Xylander, blev opfordret til at overgive sig, og, da han svarede Nej, paabegyndtes Batteribygningen Kl. 4 Eft. Klokken 10 Aften var Batterierne færdige og aabnede Ilden. Svenskerne svarede i 4 Timer, men saa blev Ilden standset, og Kaptajn Xylander tilbød at ville forhandle. Men det vilde Hertugen ikke indlade sig paa; han forlangte, at Besætningen skulde overgive sig paa Naade og Unaade. Svenskerne maatte bøje sig, og Besætningen, der endnu talte 116 Mand, førtes til Landskrona.

Carl XI havde faaet Efterretning om, at de Danske rykkede frem for at angribe Knutstorp, og sendte derfor Ritmester Ankerspitz til Undsætning med 60 Ryttere. For at naa sit Maal skulde Ritmesteren passere en Bro; men der traf han paa en Afdeling Snaphaner, som skød en Korporal og 13 af hans Ryttere. Med den øvrige Styrke trak Ritmesteren sig derpaa mod Eriksholm, men derved traf han paa et Strøjfparti under Ritmester Frederik Rantzau, der var udsendt fra Landskrona. Det kom til en Kamp, under hvilken Ankerspitz mistede 20 Mand, og han blev derfor nødt til at vende tilbage.

Det var iøvrigt ikke Carl XI's Skyld, at der fandtes Besætning paa Knutstorp. Thi den 5. Juni havde han skrevet til Kommandanten i Helsingborg, Oberst Hård, at da de Danske uafbrudt førte Tropper over til Skaane, skulde Besætningerne paa Herregaardene trækkes tilbage, og den, der fandtes paa Knutstorp, skulde marchere til Helsingborg. Men dette Brev [2]) blev opsnappet af danske Partigængere eller Snaphaner, og paa samme Maade gik det næsten altid med alle de Breve, der fra Slutningen af Maj og i Juni Maaned vexledes mellem Kongen og Oberst Hård. Et af disse Breve, der var afsendt af Kongen, og hvori det blev paalagt Obersten mandelig at forsvare sig mod ethvert Angreb, og hvori han tillige fik Tilsagn om Hjælp, blev opsnappet den 22. Juni, og denne Fangst gav Anledning til en Fremrykning mod Helsingborg, der senere vil blive omtalt.

---

[1]) Appendix B. 1678. [2]) Brevet findes i Appendix B. 1678.

Christian V havde den 15. Maj, den 5. og den 16. Juni aflagt et flygtigt Besøg i Landskrona. Først, da han den 22. Juni ankom paany, tog han Kommandoen over Hæren med Hovedkvarter i Fæstningen. Men, da han denne Gang kom til Skaane, havde han forandret Felttogsplanen.

De mynsterske og hessiske Tropper, som Kongen havde lejet, ankom til Hertugdømmerne midt i Juni. Den Gang var de danske Tropper, der skulde forstærke den norske Hær, afgaaet til denne; Gyldenløve havde begyndt sin Fremrykning og var den 5. Juni begyndt at belejre Bohus. Desuagtet besluttede Kongen, at han vilde søge Afgørelsen i Skaane ved ikke alene at sende de mynsterske og hessiske Tropper derhen, men han vilde ogsaa trække de 6000 Mand danske Tropper, der var sendte til Gyldenløve, til Skaane. Kongen sammenkaldte derfor den 14. Juni et geheime Krigsraad i Kjøbenhavn. Man kender ikke dets Sammensætning, men sikkert er det, at General Fr. Arenstorff ikke kan have været til Stede. Derimod var dette Tilfældet med Generalauditør Mejer, og man kan med god Føje gaa ud fra, at det var ham, der stod bag det Hele. Det er i alle Tilfælde ham, der har optegnet Beretningen om, hvad der foregik i dette Krigsraad. Skønt man ikke kendte Forholdene ved Bohus, blev det bestemt at sende Transportskibe til Norge for at bringe de 6000 Mand danske Tropper til Skaane. Samtidig skulde det henstilles til Gyldenløve, om han ikke tillige kunde afsende norske Tropper til Skaane og udelukkende holde sig paa Defensiven. Efter at denne Beslutning var tagen, udarbejdede Generalauditør Mejer en Felttogsplan, hvorefter der skulde samles 12,000 Mand danske, mynsterske og hessiske Tropper ved Landskrona, hvilke skulde forøges med de 6000 Mand fra Norge, saa at Hæren blev bragt op til 18,000 Mand, og denne Hær skulde saa rykke frem for at undsætte Christianstad [1]).

Til Forstaaelse maa det alt nu oplyses, at, efter at det geheime Krigsraad var bleven afholdt, fik Gyldenløve strax Meddelelse derom. Men den 17. Juni fik Gyldenløve en ny Skrivelse, hvori Kongen udtalte, at enten skulde Bohus erobres, eller ogsaa skulde Gyldenløve, naar et Krigsraad opgav Sandsynligheden af, at Erobringen kunde lykkes, hurtigst muligt sende de danske Tropper til Skaane. Gyldenløve sammenkaldte derfor et Krigsraad den 21. Juni, men det besluttede at fortsætte Belejringen og beholde de danske Tropper af Grunde, som nærmere vil blive omtalte ved Skildringen af Bohus Belejring.

---

[1]) I. S. Juni 1678. 414.

Men samme Dag, som dette Krigsraad blev holdt, tilstillede Kongen Generalløjtnant Giese, der kommanderede de omtalte 6000 Mand danske Tropper, Befaling til hurtigst muligt at føre disse til Skaane. Denne Befaling blev dog ikke udført paa Grund af de modstridende Ordrer til Gyldenløve og den Beslutning, Krigsraadet havde taget. Foreløbig kunde der altsaa ligesaa lidt gøres Regning paa disse Troppers Medvirkning ved Operationerne i Skaane, som overhovedet opstilles nogensomhelst Beregning om, naar de kunde indtræffe.

Kort efter Afholdelsen af det geheime Krigsraad fik man i Landskrona paalidelige Efterretninger fra Christianstad. Den 15. Juni ankom Løjtnant Juel, der var afsendt fra Guvernøren. Han havde med stor Fare sneget sig gennem de svenske Linjer og bragte Meddelelse om, at der var indtraadt Brødmangel i Fæstningen, saa at Besætningen ikke kunde holde sig i mere end 4 Uger. Meddelelsen blev sendt til Kongen, der befalede, at der den 18. Juni skulde afsendes 2 Underofficerer med ligelydende Skrivelser til Guvernøren i Christianstad. Deri tilsagde Kongen v. d. Osten, at han vilde blive undsat indenfor den af Løjtnant Juel angivne Tidsfrist.

Det lykkedes begge disse Underofficerer at slippe gennem de svenske Linjer og udføre deres Hverv. Den 21. Juni svarede Guvernøren: »Deres K. Majestæts Skrivelse af 18de in duplo til mig, har jeg allerunderdanigst modtaget ved Midnat Natten mellem den 20. og 21. ved de 2 Underofficerer og deraf erfaret Deres K. Majestæts allernaadigste Vilje; kun vilde jeg ønske, at vi befandt os i en Tilstand, at vi her kunde afvente den af Deres Majestæt fastsatte Tid af 4 Uger for Undsætningen af denne Fæstning. Men, det har føjet sig saa, at Fjenden igaar, den 20. ds., har stillet sig i Slagorden med hele sin Hær mod Christianstad paa Højderne bag Nosaby og Hammar. Inat, netop som de 2 Underofficerer ankom, forsynede han sig med 16 store Pramme, fulde af Rytteri, Faskiner, spanske Ryttere samt Kanoner og mange andre Baade med Infanteri og tog Stilling ved Enden af Øen (Bekholm), der ligger bag Byen, paa det saakaldte Dragonbjerg. Det kunde ikke forhindres af os, da vort Rytteri kun er svagt og ikke kunde holde sig overfor den store Overmagt. Da vi derfor umuligt kan holde os i 4 Uger, fordi Overmagten er for stor, kan Deres Majestæt let forstaa, med hvilken Styrke Fjenden vil angribe mig, da han ogsaa har svære Kanoner og Morterer hos sig. Jeg beder derfor allerunderdanigst om, at Deres Majestæt ikke længere vil opsætte Undsætningen et Minut, men ilsomt bringe mig Hjælp, da jeg ellers vanskeligt vil være istand til at holde Fæstningen over 8 Dage. Sluttelig anbefaler jeg mig til Deres Majestæts

Protektion og forbliver i Haabet om at blive undsat Deres Majestæts allerunderdanigste tro og pligtopfyldende Tjener v. d. Osten.

P. S. Løjtnant Juel synes at have meddelt Deres Majestæt en urigtig Efterretning, thi min Mening var, at vi ikke havde Levnetsmidler længere end til Udgangen af Juni — jeg siger Juni. Den lange Bro kan umuligt holdes længere, og hver Lejlighed til at komme ud af Portene er os afskaaret« [1]).

Brevet afsendtes samme Dag; Overbringeren svømmede over Helge Aa, og det lykkedes ham at bringe Brevet i Kongens Hænder.

Den Hær, der bestemtes til at operere i Skaane, og som blev samlet ved Landskrona, kom til at bestaa af:

Rytteri:

a. Danske Tropper:

Garden til Hest, Oberstløjtnant Plessen	504	Mand.
Livregimentet, Oberst Basse	475	—
1. sjællandske, Oberst Trolle	460	—
2. do. , Oberst Münchhausen	453	—
1. fynske, Oberst Rantzau	485	—
2. — , Oberst B. Arenstorff	461	—
Det slesvigske Regiment, Oberst Grev Reventlow	460	—
Det holstenske — , Oberst Ørtzen	486	—
Rostjenesten — , Oberst Schilder	434	—
Kroaterne, Oberstløjtnant Disznoldt	74	—
	4202	

b. Mynsterske Tropper:

Generalløjtnant Wedells Regiment	446	—
Oberst Wendts —	408	—
Oberst Bassums —	384	—
Oberst Rabes —	416	—

Dragoner:

Oberst Fleischers danske Regiment	463	—
Oberst Hoterslebens mynsterske Regiment	433	—

Fodfolk:

a. Danske Tropper:

2 Bataillioner Prins Georg, Oberst Pott	802	—
1 Bataillon Pflanzen	397	—

[1] I. S. Juni A 1678. 411.

b. Mynsterske Tropper:

Generalløjtnant Wedells Regiment	865	Mand.
Oberst Esches Regiment	620	—
Oberst Schwarz's —	615	—
Oberst Gougrebens —	672	—
Oberst Frankensteins —	437	—

c. Hessiske Tropper:

Oberst Uffen Kellers Regiment	1200	—

Artilleri:

Dansk Artilleri under Oberstløjtnant Hess . . .	368	—
Mynstersk Artilleri	69	—

Den samlede Styrke, hvori fandtes 6322 Mand danske og 6565 Mand lejede Tropper, udgjorde:

Rytteri	5946	Mand.
Dragoner	896	—
Fodfolk	5608	—
Artilleri	437	—
Ialt . . .	12887	Mand [1]).

Af Skyts medførtes 28 Kanoner og 5 Haubitser.

Foruden Operationshæren fandtes som Besætning i Landskrona 3 Bataillonер henholdsvis af Kongens Livregiment, Prins Frederiks og Prins Christians Regiment, 2 Bataillonер af Pflanzens Regiment og 2 Artillerikompagnier, ialt henved 2000 Mand. Da Meerheim skulde anvendes ved Operationshæren, fungerede den ældste Officer af Besætningstropperne som Højstkommanderende indtil den 10. Juli, da Generalmajor Løvenhjelm af den norske Hær ansattes som Guvernør.

Kongen vilde føre Kommandoen over Hæren med General Fr. Arenstorff som Næstkommanderende. Iøvrigt bestod Hærens Generalitet af Generalerne Meerheim, D. Rantzau og J. Bülow for Rytteriet og den mynsterske Generalløjtnant Wedell samt Hertugen af Croy for Fodfolket. Desuden blev den franske Generalløjtnant St. Paul, der var tagen til Tjeneste den 16. Maj 1678, attacheret Hovedkvarteret.

Fr. Arenstorff stod højt anskrevet hos Kongen, og derfor havde han mange Misundere; da han tillige var hensynsløs i sin Optræden

[1]) Styrken er angiven efter en Styrkeliste af 12. Juli.

overfor Undergivne, havde han mange Modstandere. Begge Dele gjorde, at han var mindre vel set. Men han var utvivlsomt en dygtig Rytterofficer, og han havde desuden tilstrækkelig Selvkritik til at se, hvor hans Begrændsning laa. Da Posten som General for Rytteriet blev tilbudt ham efter Broderens, Carl Arenstorffs Død, bad han sig derfor fritagen, og, da Tilbudet blev gentaget i August 1677, svarede han paa samme Maade. I Efteraaret 1677 og den paafølgende Vinter var han syg. Under Sygdommen fik han at vide, at det var Kongens Hensigt at udnævne ham til General. Han anmodede da Overjægermester Hahn om at anvende sin meget formaaende Indflydelse hos Kongen for at udvirke, at han fik Tilladelse til at blive staaende som Generalløjtnant af Rytteriet, fordi en højere Post oversteg hans Evner. Desuagtet udnævnte Kongen ham i Februar 1678 til General ved Hæren og Vicepræsident i Krigskollegiet. Det var en Fejl, thi man bør mindst af alt give en overordnet Post til en Mand, der selv vedkender sig ikke at kunne magte den forsvarligt. Men endnu mindre gik det an at gøre ham til Næstkommanderende, naar det gjaldt Operationer i Skaane; thi i den Betænkning, han havde afgivet i December 1677 om en Felttogsplan, havde han udtalt sig meget bestemt imod disse Operationer, »fordi«, skrev han, »hvad Deres Majestæt véd, Landet er ruineret. Dog burde Helsingborg erobres, og Erobringen ske saa tidligt som muligt« [1]).

Ved Kongens Ankomst til Landskrona var Hæren samlet med Undtagelse af Generalmajor J. Bülow, det slesvigske Rytterregiment og Rabes Rytterregiment, der var paa Vejen til Helsingør, samt de mynsterske Dragoner, der var undervejs til Landskrona.

Det synes, som om Kongen strax efter Ankomsten modtog General v. d. Ostens Skrivelse af 21. Juni samt Carl XI's Brev til Kommandanten i Helsingborg, hvori der blev tilsagt denne Hjælp, og at disse Omstændigheder har foranlediget Kongen til at sammenkalde et Krigsraad den 22. Juni [1]). Det blev forelagt følgende Spørgsmaal: »Da Christianstad ikke kan sekunderes i Tide, vil det da være nyttigt at gøre eller foretage noget med de for Haanden værende

---

[1]) Arenstorffs Betænkning findes i Appendix 1677.

[2]) Paa Optegnelsen om Krigsraadet i Krigskollegiets Arkiv staar angivet »den 24. Juni«. Men det maa absolut være en Fejltagelse, thi Udførelsen af de Beslutninger, der toges, begyndte allerede den 23., og Kongen var den 24. paa Kronborg. Generalauditør Worm fortæller ogsaa i sin Dagbog, at der den 22. Juni blev holdt Krigsraad »om at angribe Helsingborg for at faa Fjenden fra Christianstad. Vove en Bataille holdt man ej for raadeligt paa Grund af de mange fremmede Tropper, hvoraf en Del ikke havde tjent før«.

Tropper? Er det ikke nødvendigt at angribe Helsingborg, for at vi ikke skal undvære Brød? Derhos maa konsidereres, hvorledes Rytteriet skal postere sig, og hvor Fodfolket skal tage Stilling«.

Voteringen ved dette som ved alle de efterfølgende Krigsraad foregik altid, saaledes at Raadets yngste Medlemmer udtalte sig først; derefter fulgte de øvrige Medlemmer efter deres Rang fra neden og opad, saaledes at den højeste i Rangen udtalte sig sidst.

Generalauditør Mejer voterede først. Han mente, at det mynsterske Infanteri burde rykke til Helsingborg, retranchere Lejren og angribe Slottet fra 3 Sider. Rytteriet burde posteres ved Glumsløf. Rykkede hele Fjendens Hær frem, burde vi gaa tilbage, indtil hele det mynsterske Rytteri var samlet. Man kunde da, naar hele Hæren var forenet, og man havde erobret Helsingborg, tænke paa, hvad der var at gøre. Blev vi Herrer i Marken, kunde man rykke mod Halmstad; blev vi ikke Herrer, kunde der overvintres i Helsingborg og Landskrona, og en Del af Hæren kunde sendes til Sjælland.

Meerheim vilde føre et voldsomt Angreb mod Helsingborg, medens Rytteriet skulde efterlades ved Rå Aa og rekognoscere Fjenden gennem Strøjfpartier. Kom Fjenden med hele sin Hær, skulde man trække sig tilbage mod Landskrona, indtil det mynsterske Rytteri ankom. — Generalmajor D. Rantzau sluttede sig til Meerheim.

St. Paul vilde, at hele Hæren skulde posteres foran Helsingborg og forskanse sig for derpaa at bemægtige sig Fæstningen,

Generalløjtnant Wedell foreslog, at hele det mynsterske Infanteri skulde gaa til Helsingborg, forskanse sig og angribe Fæstningen. Rytteriet skulde posteres paa et passende Sted i Nærheden for at observere Fjenden, saa at han ikke pludselig kunde angribe Fodfolket. Der maatte sørges for, at man var forsynet med Brød, Øl og især Ammunition, saa at der ikke skulde opstaa Mangel derpaa.

General Arenstorff var enig i, at det mynsterske Fodfolk sendtes til Helsingborg. Rytteriet foreslog han posteret ved Glumsløf for at alarmere Fjenden i Ryggen, hvis han rykkede frem, og afskære ham al Tilførsel. Vendte Fjenden sig mod vort Rytteri, vilde Angrebet paa Helsingborg blive desto sikrere. Skulde han nærme sig »Helsingør« (skal være Helsingborg) burde vort Rytteri rykke ham nærmere, og han vilde da blive ligesaa inkommoderet, som vi. Kongen vilde derved opnaa sin Hensigt, saa at Fjenden af Mangel paa Brød vilde blive nødt til at kvittere Christianstad eller overlade Helsingborg til sig selv. Faldt Helsingborg, maatte hele Hæren rykke derhen for at sætte Fæstningen i Forsvarsstand og holde den, det koste, hvad det vilde.

Overjægermester Hahn udtalte, at da man ikke kunde undsætte Christianstad, før hele vor Hær var samlet, fandt han intet bedre end at angribe Helsingborg paa bedste Maade med hele Infanteriet for at erobre den. Rytteriet kunde tage Stilling efter Forgodtbefindende, saa at det kunde inkommodere Fjenden paa alle Veje. Fik man Efterretning om, at Fjenden havde forladt Christianstad og rykkede mod os med hele sin Hær, kunde der holdes nogle hundrede Tønder Mel paa Vogne i Beredskab, for at de, konvojerede af 400 Ryttere, kunde skaffes ind i Christianstad.

Rigsmarsk Kørbitz mente, at da Forholdene havde forandret sig, og Christianstad led Nød, maatte man søge at bringe Kongens Vaaben i Anseelse ved Felttogets Begyndelse. Derfor burde det mynsterske Fodfolk gaa til Helsingborg for at tage Stilling og kraftigt angribe Fæstningen.

Paa Grundlag af disse Udtalelser befalede Kongen: »Generalløjtnant Wedell skal gaa med sine Folk. Generalløjtnant St. Paul skal blive i Landskrona, og ham anvises Prins Georgs og Pflanzens Folk« [1]).

Kongen traf saaledes ingen Bestemmelse om Rytteriet.

a. Helsingborgs Generobring.

Den 23. Juni afmarcherede Hertugen af Croy med en Avantgarde paa 4—500 Mand til Helsingborg, som han naaede Natten til den 24. Kl. 1. Den svenske Kommandant, Oberst Hård, havde faaet Efterretning om Fremrykningen. Han trak Besætningen tilbage til Slottet og forberedte Forsvaret ved at foretage saadanne Rydninger i Byen, at hans Skyts havde det størst mulige Virkefelt. Hertugen af Croy blev strax beskudt og optog Kampen. Men derved gjorde han den sørgelige Erfaring, at Størstedelen af Mandskabet aldrig havde løsnet et Skud.

Generalløjtnant Wedell var fulgt efter med Hovedstyrken og ankom til Helsingborg Natten til den 25. Juni Kl. 2. Fjenden havde hele Dagen beskudt Hertugen af Croys Tropper, og Wedell bestemte derfor, at hele hans Styrke, 5 Infanteriregimenter, skulde gaa i Lejr udenfor Byen. Han indberettede dette til Kongen og bad om at blive forstærket med et Par tusinde Mand for at kunne imødegaa Undsætningsforsøg. Han tilføjede, at han manglede for meget til at

---

[1]) I. S. Juni 1678. 413.

kunne forberede Angrebet med Eftertryk. Artilleriet var saaledes ikke kommet, og for at faa Ammunition maatte han henvende sig til Kommandanten paa Kronborg. Sluttelig bad han om, at de mynsterske Dragoner maatte blive beordrede til at støde til ham, samt at General Arenstorff maatte faa Befaling til at rykke nærmere til Rå Aa [1]).

Foruden Indberetningen til Kongen, der afsendtes samme Nat, Wedell ankom til Helsingborg, sendte han tillige en Skrivelse til Arenstorff, hvori han underrettede ham om Forholdene.

Arenstorff stod endnu ved Landskrona, fordi han ingen Befaling havde modtaget fra Kongen. Han skrev derfor den 25. til Herman Mejer for at formaa ham til hos Kongen at udvirke en Befaling til, at han maatte marchere med Rytteriet til Glumsløf [2]). Senere paa Dagen indberettede han til Kongen, at Efterretningerne udsagde, at den svenske Hær talte 8,400 Ryttere og Dragoner og 4000 Mand Fodfolk, samt at Carl XI agtede at foretage en Kavalkade med 5000 Heste for at inkommodere os. Arenstorff havde »spargeret«, om han skulde marchere den følgende Dag, men, da Kongen den 24. havde befalet, at Gyldenløve skulde blive foran Bohus, bad han om en Befaling fra Kongen. Selv havde han ikke mærket noget til Fjendens Fremrykning. Denne Indberetning vedlagde han den Skrivelse, han lige havde modtaget fra Generalløjtnant Wedell, og tilføjede derom: »Han er slem at læse, men jeg forstaar deraf, at jeg skal gaa med Rytteriet til den røde Bro og sende ham de mynsterske Dragoner«. Arenstorff sluttede med: »Jeg venter Deres Majestæts Befaling« [3]).

Kongen befalede nu, at General St. Paul skulde marchere til Helsingborg med sine 3 Bataillioner, og at Arenstorff den 26. skulde fra Landskrona rykke til Glumsløf. Da de mynsterske Dragoner først indtraf i Landskrona den 27. Juni, var man ikke istand til at efterkomme Wedells Ønske med Hensyn til disse. Men derom saavelsom om de Foranstaltninger, der var trufne, burde han selvfølgelig have haft Underretning. Da det ikke skete, skrev han, misfornøjet derover, den 26., at han paa tredie Dag ventede Kongens Befaling om, hvad han skulde gøre. Han havde derfor besluttet at ville Kl. 10 samme Formiddag sende en Trompeter til Oberst Hård for at opfordre ham til at dagtinge. Afsloges Opfordringen, henstillede han, at der blev foretagen en Storm den følgende Nat. Han tilføjede, at det gik bedre med Arbejderne, saa at Fjenden blev beskudt Dag som

---

[1]) I. S. Juni A 1678. 413. [2]) I. S. Juni A 1678. 415. [3]) I. S. Juni A 1678. 417.

Nat fra hans Batterier. Men, da Fjenden ikke blev Svar skyldig, var Tabet ikke ubetydeligt. Dette var saa meget uheldigere, som der var Mangel paa Medikamenter samt paa Rekvisiter til Saaredes Peje, og derfor bad han om at maatte sende »disse Ulykkelige« til Helsingør [1]).

Men, medens Wedell forberedte sig paa at storme Fæstningen, besluttede man i det danske Hovedkvarter at søge at komme i dens Besiddelse ved List.

Man udfærdigede et Brev fra Carl XI til Oberst Hård, hvori denne fik Befaling til, hvis han blev angreben af den danske Hær, at slutte »en respekterlig Akkord« for at frelse sine Folk; da Kongen hverken kunde forlade Lejren ved Christianstad eller sende ham Hjælp. Carl XI's Skrift var efterlignet saa skuffende, at det var umuligt at opdage Forfalskningen. Til Forsegling benyttedes Carl XI's Signet, som den 17. Maj 1677 var frataget den fangne svenske Generalauditør Roth. Det gjaldt nu om at faa Brevet afleveret paa en Maade, der ikke kunde vække Mistanke. — I Kropp, N. O. for Helsingborg, var Herr Rasmus Præst. Ham lod man bringe til Landskrona. Den følgende Dag blev en paalidelig Kongsfoged sendt til Præstens Kone med Brevet, og det blev paalagt hende at sørge for, at det kom i Oberst Hårds Hænder med et Bud, hun kunde stole paa. Da hun undslog sig derfor, blev hun truet med, at hendes Mand vilde blive arresteret og Præstegaarden plyndret og brændt. Det hjalp; hun afsendte en Dreng, og han udrettede sit Ærinde.

Oberst Hård modtog Brevet uden at fatte nogen Mistanke. Slottet havde den Gang lidt betydeligt, thi fra dansk Side var der bleven afgiven 337 Skud imod det af svære Piecer, og Besætningen havde mistet 70 Døde foruden de Saarede. Hård betænkte sig derfor ikke paa at gøre Brug af den Tilladelse, Kongen gav ham i Brevet, og sendte den 27. Juni en Officer til Generalløjtnant Wedell for med ham at forhandle om Overgivelsen. Forhandlingerne førte til, at Akkordpunkterne kun blev underskrevne af Generalløjtnant Wedell og Hertugen af Croy, som noget de tilsagde Oberst Hård paa Kavalers Æresord, og han maatte stille Gidsler for Opfyldelsen af de Forpligtelser, som derved paalagdes ham. Besætningen, som endnu talte henved 300 Mand, fik fri Afmarche med alle Ærestegn, og den afmarcherede den 28. Juni Kl. 9 Morgen, konvojeret af 1 Ritmester, 5 Underofficerer og 40 Ryttere, der skulde føre den til den svenske Lejr ved Christianstad.

---

[1]) I. S. Juni A 1678. 417.

Carl XI havde imidlertid faaet Forstærkningerne trukket til sig, og den 20. Juni mønstrede han sin Hær ved Balsby, der ligger $\frac{3}{4}$ Mil N. O. for Christianstad. Den talte — efter Mankell — 38 Eskadroner og 11 Batailloner med en Styrke paa henved 9000 Mand. Umiddelbart efter Mønstringen rykkede han frem med Hæren til Nosaby, hvor den opmarcherede. Han troede derved at kunne forlede General v. d. Osten til at indlede Underhandlinger om at overgive Fæstningen. Men denne forberedte sig, som omtalt i hans Indberetning til Kongen, paa at modtage et Angreb. Dette udeblev dog. Thi endnu samme Dag fik Carl XI Efterretninger, der tydede paa, at den danske Hær vilde rykke frem mod Helsingborg. Han besluttede derfor at rykke denne Fæstning til Hjælp, brød den 21. Juni op med Hovedstyrken og marcherede vesterpaa. Mangelfulde Efterretninger bragte ham til at standse undervejs. Først den 28. Juni fik han paalidelig Meddelelse om, at de Danske belejrede Helsingborg. Han fortsatte derfor Marchen, saa at han den 30. Juni med Fortravet, ved hvilket han selv befandt sig, rykkede frem for at passere Getinge Bro. Men $\frac{1}{2}$ Mil fra denne, ved Skarhult, blev Kongen højlig overrasket ved at støde paa Besætningen fra Helsingborg, der kom ham imøde, konvojeret af danske Tropper. Hård fik ingen blid Modtagelse. Da han til sin Retfærdiggørelse foreviste Kongens Brev, blev han oplyst om, at det var falsk. Han blev senere stillet for Krigsret, men slap med at blive afskediget.

Helsingborg var altsaa tabt for Carl XI, og om dens Generobring kunde der ikke være Tale. Da Kongen gik ud fra, at den danske Hær vilde benytte sin Overmagt for at rykke frem og undsætte Christianstad, besluttede han at ville søge at forhindre dette. Derfor lod han sin Hær vende om og marchere tilbage mod Christianstad, hvor den ankom den 2. Juli, og hvor der blev slaaet «en smuk og bekvem Lejr« mellem Lillø og Væ, saa at den dækkede den af de to Veje, der fører mod Christianstad, som Kongen antog, at den danske Hær vilde følge.

Christian V havde faaet Efterretning om, at den svenske Hær var under Fremrykning. Efter Helsingborgs Erobring sammenkaldte han derfor et Krigsraad, der mødtes den 29. Juni i Helsingborg. Efter at det først var bleven vedtaget, at Løbegravene og Batterierne, der var blevne anlagte under Angrebet paa Slottet, skulde ødelægges, at der skulde indrettes en befæstet Lejr, at de hessiske Tropper skulde trækkes til Hæren, og at Slottet skulde repareres og provianteres, forelagde Kongen Krigsraadet følgende Spørgsmaal:

»Naar Kongen rykker frem med hele sin Hær, 1) hvad bør der da gøres, og hvad bør ske, 2) hvis han kun kommer med en stor Kavalkade?«

Generalauditør Mejer holdt det raadeligst i første Tilfælde at trække alle Tropper sammen ved Helsingborg, og i andet Tilfælde blive staaende, som man stod med Rytteriet ved Glumsløf og Fodfolket ved Helsingborg. Hertugen af Croy, St. Paul og Wedell sluttede sig til Mejer.

F. Arenstorff vilde i første Tilfælde først forsyne Landskrona og derpaa trække sig med Resten til Helsingborg; i andet Tilfælde vilde han trække alt sammen til Helsingborg.

Overjægermester Hahn og Storkantsleren sluttede sig til Arenstorff.

Efter denne Forhandling blev det bestemt, at Oberst Trops Dragonregiment, der var ankommet til Landskrona, foreløbig skulde blive der, og at Flaaden skulde søge at postere sig ved Christianstad.

Derpaa forelagde Kongen Krigsraadet et nyt Spørgsmaal:

»Naar Fjenden bliver staaende ved Christianstad, og vi faar samlet vor Hær, hvad bør der da gøres for Christianstad?«

Herman Mejer vilde, at man, saasnart det hessiske Infanteri og det mynsterske Rytteri ankom, skulde rykke saa nær mod Fjenden, at man kunde se, om han stod paa denne Side eller hinsides Helge Aa og i Slagorden. Hæren havde Ryggen fri til Proviantering, og Flaaden burde gøre Alarm paa Helge Aa. Naar Hæren stod saaledes, vilde det vise sig, om Christianstad kunde hjælpes uden Slag. Før de norske Tropper (ɔ: de danske Tropper, der skulde komme fra Norge) ankom, holdt han det ikke for raadeligt at vove et Slag, med mindre der viste sig en gunstig Lejlighed dertil og Fordel. Da Hæren var Fjenden overlegen i Fodfolk, burde den vogte sig for Sletterne og angribe Skovene og Défiléerne.

Hertugen af Croy vilde, at Hæren skulde rykke mod Fjenden postere sig, men ikke vove noget Slag og gøre sit Bedste à l'oiel.

St. Paul vilde rykke frem, men uden at der risikeredes noget. Hæren skulde retranchere sig, postere sig godt og nærme sig Fjenden saa meget som muligt. Desuden burde der anlægges smaa Forskansninger eller Redouter paa Kommunikationslinjen for at sikre sig Forsyningen med Levnetsmidler.

Wedell mente, at naar det hessike Infanteri og det mynsterske Rytteri ankom, og der var truffen Anstalter til at faa Brød, burde man gaa mod Fjenden og sikre Kommunikationen samt Tilvejebringelsen af Levnetsmidler.

Arenstorff, Hahn og Storkantsleren sluttede sig til Wedell [1]).

Paa Beretningen om dette Krigsraad har Herman Mejer noteret, at der skulde skrives til v. d. Osten, »at Helsingborg først maatte tages. Kunde han efter den forrige Ordre holde sig til det Yderste, var det godt; vi marcherer til succurs. Kan han umuligt holde sig længere, maa han sikre sig en ærefuld accord og salvere Hæren«. Skrivelsen til v. d. Osten udfærdigedes den 29. fra Kongen og lød: »Velædle, Kære, Trofaste! Din Skrivelse af 21. ds. har Vi rigtig modtaget tillige med dens Duplikat og glæder Os over hele Garnisonens Troskab og Tapperhed. Efter at Vi nu atter har indtaget Helsingborg og samlet hele Vor Hær, marcherer Vi recta Dig til succurs«. Derpaa følger i Skrivelsen et dobbelt saa langt Stykke, der er affattet i Chiffre, hvorpaa Skrivelsen slutter med: »Vi forlader Os paa Eders Garnisons gode Opførsel og vil visselig forskylde denne saavelsom Officerernes og Soldateskens trofaste Tjeneste med Kongelig Naade mod Alle og Enhver. Befalende Dig i Guds Varetægt« [2]).

Men denne Skrivelse naaede aldrig sin Bestemmelse. Den har henligget forseglet med Kongens Signet i Krigskollegiets Arkiv indtil den 19. September 1894, da den blev aabnet. Nøglen til det benyttede Chiffersystem kendes ikke, og dette Stykke af Brevet er derfor ikke hidtil bleven dechiffreret.

Som Følge af Forhandlingerne i Krigsraadet fik Arenstorff Befaling til at afmarchere fra Glumsløf til Helsingborg, som han naaede den 30. Juni. I Indberetningen herom meddelte Arenstorff, at en Korporal, der var bleven sendt til Christianstad, havde maattet vende om med uforrettet Sag. Rimeligvis havde man betroet Kongens Brev til denne Korporal. Arenstorff meldte tillige, at Efterretningerne om Fjenden var modsigende, og han sluttede med en Anmodning om at faa Befaling til, hvad han skulde gøre.

Den 1. Juli ankom de hessiske Tropper til Helsingborg, Generalmajor J. Bülow, Oberst Reventlows Regiment og Oberst Rabes mynsterske Rytterregiment ankom nogle Dage senere til Helsingør for at overføres derfra.

I Løbet af den 2. Juli indtraf allevegne fra saa paalidelige Efterretninger om, at den svenske Hær havde trukket sig til Christianstad, at der ikke kunde tvivles derom. Arenstorff indberettede dette til Kongen om Aftenen Kl. 7. Men Kongen vilde ikke sætte Hæren i Marche, derimod sammenkaldte han den 4. Juli et Krigsraad, som blev forelagt det Spørgsmaal: »Naar vi har vore Folk sammen, nemlig

---

[1]) I. S. Juni A 1678. 414. [2]) I. S. Juli E 1678. 480.

de 3 Regimenter, hvad bør der da gøres? Om vi skal marchere, og hvor vi skal tage Stilling. Derved maa konsidereres, hvad vi bør gøre med de efterladte Retranchements ved Helsingborg, og hvad der bør foretages mod Fjenden?«

Generalauditør Mejer vilde benytte Hæren til at gøre Retranchementerne færdige paa 3 Dage og lade Bønderne bringe Hø og Brændsel til Byen. Naar de 3 Regimenter ankom, og Slagordenen var bleven bestemt, burde Hæren rykke frem og postere sig ved Ekebro for at berøve Fjenden alle Subsistensmidler i 2—3 Miles Omkreds, medens samtidig vor Hær fik bedre Pleje og Fourage. Hertugen af Croy, Meerheim og Rantzau sluttede sig til Mejer.

St. Paul mente, at naar de 3 Regimenter kom til, burde man gøre denne lille Bevægelse og stille sig, saaledes at Helsingborg var dækket.

Wedell foreslog at søge et Sted, hvor man kunde postere sig med Fordel, til man fik flere Folk, og saaledes at man dækkede saavel Helsingborg som Landskrona. — Arenstorff sluttede sig til ham.

Hahn udtalte, at vilde man afvente de norske Tropper, maatte man først opsøge et Sted, hvor Hæren kunde tage Stilling og finde god Lejrplads, og samtidig burde Retrancheringen af Helsingborg gøres færdig [1]).

De 3 Regimenter, hvorom Talen var, maa være dem, der var ankomne til Helsingør, Reventlows slesvigske og Rabes mynsterske Rytterregiment samt Kroaterne, der alle skulde overføres til Helsingborg.

Efter endt Krigsraad blev der tagen fat paa Arbejderne paa Retranchementerne. Men de 3 Regimentee kom ikke, thi den 5. Juli faldt det i med saa haardt Vejr, at Troppeoverførsel var umulig. Uvejret varede til den 10., paa enkelte Dage saa stærkt, at Forbindelsen mellem Sjælland og Sverige var fuldstændig afbrudt. Overførslen begyndte derfor først den 11. Juli, og den følgende Dag var Hæren samlet.

Hæren udgjorde 13 Batailloner, 39 Eskadroner Ryttere, 6 Eskadroner Dragoner og Kroaterne med en Styrke paa henimod 13,000 Mand med 28 Kanoner og 5 Haubitser.

I Mellemtiden havde Kongen den 7. Juli befalet, at der skulde foretages en Rekognoscering for at finde et Sted, hvor man kunde tage Stilling, og at Generalløjtnant Wedell »skulde gaa forud«. Det synes dog ikke, som om der blev foretagen nogen Rekognoscering.

---

[1]) I. S. Juli A 1678. 456.

Den 8. Juli begav Kongen sig til Kjøbenhavn over Landskrona, men allerede den følgende Dag var han atter i Helsingborg. Under det korte Ophold i Hovedstaden forlangte han, at Generaladmiral Bjelke og Rigsmarsk Kørbitz skulde indsende Betænkning om, hvad der efter deres Mening burde gøres med Hæren i Skaane. Disse Betænkninger afgaves den 10. Juli.

Bjelke udtalte:

1. At da det syntes, som om man ikke kunde vente, at de danske Tropper, der var sendte til Norge, vilde komme hurtig tilbage, da det var paa høje Tid, hvis Christianstad skulde undsættes, og, da Kongen havde samlet sin Hær, burde man rykke lige mod Christianstad, der formodedes at have Brød, Salt, Brændsel og Tobak for 14 Dage. Vort Fodfolk var talrigere og bedre end Fjendens, og naar kun Generalerne — hvis indbyrdes Enighed var højst fornøden — sørgede for, at Hæren marcherede forsigtigt og logerede sig med Fordel — om fornødent brugte Skuffer og Spader — tvivlede han ikke om Resultatet. Thi, stod den svenske Hær N. for Christianstad, hvad Rygtet fortalte, kunde man haabe, at Christianstad kunde undsættes eller i det mindste skaffes en bedre Akkord.

2. Men stod Fjenden paa denne Side (ɔ: V. for) af Helge Aa og vilde modtage Slag, samt hvis hans Rytteri var saa stærkt, som Rygtet fortalte, saa tilraadede Bjelke, at man ikke skulde hazardere noget Slag, men stille sig med Fordel, idet han gik ud fra, at Kongens Hær lettere kunde subsistere end Fjendens, der maatte hente sine Levnetsmidler langsvejs fra, og som derfor kunde formodes at ville blive svækket ved Mangel og Sygelighed. I en saadan Stilling kunde Kongen da afvente Forstærkningernes Ankomst.

3. Der maatte flittig brevvexles med Gyldenløve, saa at man var vis paa, at man ikke havde noget at frygte for Norge af engelske eller franske Magter til Vands, og Gyldenløve skulde bestandig søge at alarmere de Svenske, som om han vilde gaa over Elven til Vestergøtland ved Kvistrum. Paa denne Maade skulde han trække Svenskerne længere bort, for at de ikke saa snart kunde forene sig med Hæren fra Skaane. Ligeledes vilde det være ønskeligt, om Flaaden eller en Del deraf lod sig sig se ved den blekingske Kyst, som om den vilde gøre Landgang. Dette vilde opmuntre Landbefolkningen, som var Kongen huld og tro, samt tvinge Fjenden til at detachere for at sikre Tilførslen af Levnetsmidler fra Kalmar, hvor Svenskerne havde deres Magasiner.

4. Han ventede sig meget af det forestaaaende Angreb paa Rygen, fordi Holsten og Jylland derved sikredes mod fjendtlige Ind-

fald, og det vilde være et stort Kup, om man fuldstændig kunde ødelægge Kønigsmarks Hær. Lykkedes Erobringen, kunde man betjene sig deraf med Fordel, naar der skulde forhandles om Fred, og derfor burde der paa »Forkanten« lægges en Skanse, besat med Egnens Folk og sekunderet til Vands. Saa havde man fast Fod og kunde ved Fredstraktaten ombytte Rygen mod andre Fæstninger i Skaane eller Halland.

5. Skulde Krigen fortsættes, maatte man i Tide begynde paa Hvervingen.[1])

Rigsmarsk Kørbitz udtalte i sin Betænkning, at hvis de Tropper, der stod foran Bohus, havde været hos Kongen, vilde han tilraade, at Kongen med dem og Hæren i Skaane rykkede mod Christianstad, hvoraf man havde kunnet vente sig god Virkning. Men, da de nævnte Tropper først kunde ventes efter Udgangen af Bohus Belejring, maaske om flere Uger, maatte man gaa omsigtsfuldt og forsigtigt til Værks, navnlig da Svenskerne var betydeligt overlegne paa Rytteri og ikke vilde opgive Belejringen uden Slag, fordi de haabede paa Sejr. Risikoen vilde være for stor og næsten uoprettelig for vor Hær, og derfor burde intet hazarderes. Hvis derimod Kongen, Ministrene og Generalerne fandt det nyttigt og nødvendigt at rykke frem for at afskære Fjenden Levnetsmidler og gøre ham Afbræk uden dog at vove Slag uden Fordel, vilde han finde det rigtigt, at det skete, da Christianstad laa i de sidste Trækninger.

Tabtes Christianstad, var der intet andet at gøre end at rette sig efter Fjendens Kontenance og sørge for, at Hæren altid var godt posteret, og at Landskrona samt Helsingborg holdtes besatte og befæstedes. At belejre Malmø eller Halmstad gik ikke an, fordi de var godt forsynede. Naar Tropperne, der var sendte til Norge, kom tilbage, burde der foretages en Expedition til Rygen[2]).

Den 12. Juli holdt Kongen, som omtalt, Mønstring over Hæren. Da den var samlet, burde den være sat i Marche. Men først den 13. befalede Kongen, at Hæren skulde rykke frem den 14. efter endt Gudstjeneste. Efter at Befalingen var udgivet, blev der sammenkaldt et Krigsraad, som skulde besvare Spørgsmaalet: »Hvorledes skal man fortsætte Marchen til Christianstad?«

Herman Mejer mente, at, naar man kunde beholde en Post mellem Helsingborg og Møllerød til Kommunikation og Magasinhus, maatte Vejen over Møllerød anses som den korteste, den sikreste og den bedste. En Flaadediversion, som var paatænkt mod Landø (ved

---

[1]) og [2]) I. S. Juli A. 1678. 450.

Kysten S.O. for Christianstad), vilde da ogsaa faa mere Betydning; man spærrede Fjenden Forbindelsen med Halland, og man dækkede Helsingborg. Hæren burde derfor marchere til Møllerød for derefter at operere »à l'oiel militaire«, men saaledes at man bestandig var sikkert posteret.

Hertugen af Croy, Meerheim, J. Bülow, Rantzau og St. Paul sluttede sig til Mejer.

Wedell udtalte, at efter den givne Beskrivelse maatte Vejen til Møllerød anses for at være den bedste, dog skulle man nærme sig Fjenden uden den Hensigt at ville levere Slag, men kun for at observere, hvad Fjenden vilde foretage, og derpaa handle »à l'oiel«.

Arenstorff sluttede sig til Wedell og Hahn til Arenstorff.

Storkantsleren udtalte, at han var enig i Valget af Marcheretningen, men hævdede, at man maatte intet hazardere og søge at undgaa Slag.

Etatsraad Biermann mente ogsaa at man burde benytte Vejen til Møllerød, da den var den sikreste, og at man ved at benytte den uden Hazardering af et Slag — en Hazardering, han under de for Haanden værende Forhold ansaa for meget betænkelig — kunde berøve Fjenden Tilførsel af Levnetsmidler om ikke helt, saa dog saaledes at han af Mangel paa Levnetsmidler blev tvungen til at opgive Belejringen af Christianstad. Hæren burde bryde op jo før jo hellere[1]).

Det Resultat, Krigsraadet var kommet til, var altsaa ikke, at man vilde gøre et Forsøg paa at undsætte Christianstad: Man vilde føle sig frem uden Vilje.

Skønt det var bestemt, at Marchen skulde tiltrædes den 14. Juli, skete det ikke. Derimod blev der sammenkaldt et Krigsraad, om hvis Forhandlinger intet vides. Men efter det blev det befalet, at Marchen skulde tiltrædes den 15. ad Vejen til Møllerød. — I Helsingborg blev der efterladt en Garnison bestaaende af 1 Bataillon af Kongens Livregiment, 92 Ryttere og Dragoner og 38 Artilleribetjente, ialt henved 470 Mand under Oberstløjtnant Ziegler af Kongens Livregiment.

b. Toget til Christianstad.

Den 15. Juli marcherede den danske Hær til Ekebro, $1\frac{1}{2}$ Mil, og den 16. til Vedby, 1 Mil. Her fik man Melding om, at en 4½

[1]) I. S. Juli A 1678. 456.

fjendtlig Postering, der havde staaet i Passet ved Møllerød, var gaaet tilbage. Der blev strax fremsendt et Rytterdetachement for at besætte Passet. Den 17. fortsattes Marchen til Torup. Efter Ankomsten forhandledes i et geheime Krigsraad om, »hvad der nu fremdeles burde gøres?« Beretningen gengiver kun, at Resultatet blev, at Marchen skulde fortsættes den følgende Dag til Møllerød. Desuden skulde der gives Admiral Niels Juel Meddelelse om Hærens Stilling, samt Ordre til at besætte Landøe og Paalæg om fremfor alt at observere den svenske Flaade. Samtidig skulde Admiralen anmodes om at skaffe oplyst paa hvilken Side af Helge Aa, at Fjenden stod, samt indberette, om han havde de Skibe hos sig, der skulde bringe Levnetsmidler til Christianstad.

Den 18. Juli marcherede Hæren N. om Finja Sø til Møllerød. Efter Ankomsten holdtes et geheime Krigsraad, der bestemte, at der skulde transporteres mere Brød og Salt samt Ammunition til Hæren fra Helsingborg. Desuden vedtoges, at Generalmajor Meerheim og den mynsterske Brigadier Oberst Schwarz skulde rykke frem med 500 Ryttere og 100 Dragoner for gennem Rekognoscering at finde en passende Lejrplads til Hæren samt skaffe Efterretninger om Fjenden. De skulde understøttes af et Soutien paa 1000 Ryttere.

Rekognosceringen udførtes den 19. Juli. Ved Ignaberga stødte Meerheim paa 60 svenske Ryttere, hvoraf 16 faldt, 6 blev fangne og Resten flygtede, forfulgt af Meerheim til Højderne ved Skepparsløf.

Efter Tilbagekomsten aflagde Meerheim og Schwarz Beretning, hvorefter Kongen dikterede eller lod Herman Mejer affatte følgende Betragtning om Situationen:

»Da man af Generalmajor Meerheims og Oberst Schwarz's foretagne Rekognoscering erfarer:

1. at man kan flytte vor Lejr herfra til Lommarp og der lejre i Sikkerhed,

2. at der fra Lommarp fører 2 Veje til Christianstad, en til Venstre over Vinsløf, ad hvilken Artilleriet og Bagagen ikke godt kan komme frem mellem Åraslø og Strø; den anden til Højre over Vanneberga fører gennem et Défilé, og

3. at Fjenden endnu lejrer paa denne Side af Christianstad, og synes at ville modtage Slag,

saa bliver Spørgsmaalene:

1. Er det forsvarligt (retskaffent) at rykke frem fra dette Pas (Møllerød) til Lommarp, derfra rykke nærmere mod Fjenden for at komme ham saa nær som muligt, og tillader Situationen, at man kan lejre godt? Da man skal gennem et Défilé, maa der tillige tages

Hensyn til, om man ved en saadan Fremrykning har fri Retræte, hvis denne bliver nødvendig.

2. Findes det ikke forsvarligt at nærme sig Christianstad med Hæren, hvad bør der da gøres med Hæren i Skaane, og hvorledes kan Fjenden bedst inkommoderes.

3. Er det ikke muligt, at man kan underrette Guvernør v. d. Osten om, at han skal søge en ærefuld Akkord, hvis man ikke kan undsætte ham, og paa hvad Maade skal man skaffe en saadan Meddelelse ind i Fæstningen.

4. Hvorledes skal man dække de øvrige Fæstninger med Hæren, og hvorledes skal man til Høsten bevare Hæren, naar Fjenden gaar imod os, og de Allierede forlader os?

5. Naar Christianstad maa overgive sig og Fjenden søger os med sin Hær eller omgaar os og slaar Lejr ved Lund eller Rønne Aa, hvad skal vor Hær da gøre?

Ved Fremrykningen med vor Hær ventes følgende Fordele:

1. Fjenden maa antage, at vi har til Hensigt ved at hazardere et Slag at sekundere Christianstad og vil derfor ikke være »insolent«. Derved vil man bedre faa at vide, om han vil slaas eller ej.

2. Garnisonen i Christianstad vil faa en bedre Akkord.

3. Gyldenløve faar længere Tid til at fortsætte Angrebet paa Bohus, og Fjenden vil blive forhindret i at sende Hjælp til denne Armee (ɔ: den svenske Hær ved Gøteborg) jo nærmere vi kommer ham.

4. Man opnaar, at Fjendens Levnetsmidler falder knappere, og derved inkommoderes han.

5, Forbindelsen med Halmstad spærres for ham, saa at han ikke kan faa Levnetsmidler derfra.

6. Naar vi kun lejrer sikkert, har Fourage, Vand og Brød, er det ligegyldigt, hvor vi ligger, og det er ligesaa godt at være nær ved Fjenden som langt fra ham, da man bedst kan observere ham i Nærheden og kan tage sin Fordel à l'oiel.

7. Flaaden kan forhindre Tilførsel fra Carlshamn, og den kan afbrænde Broerne over de blekingske Pas.

8. Vort Tilbagetog kan vi altid have frit.

9. Paa dette Sted udretter vi intet mere, end om vi var blevne ved Helsingborg.

Ved en nærmere Fremrykning med vor Hær er der følgende »desavantager«:

1. at vi, hvilken Vej der vælges ved vor Fremrykning, ikke opnaar nogen Fordel over Fjenden, men nødvendigvis maa passere gennem et Défilé.

2. Det vil falde Generalkommissariatet vanskeligt at tilføre Brød.

3. Det vilde være en Skam, naar man kom saa nær ved Fæstningen, at sky en Overgang, uagtet vi havde gjort, hvad der var muligt.

at se på fæstningens overgivelse på så nært hold

4. Akkorden vil ikke blive bedre, naar Fjenden mærker, at vi uafbrudt søger vor Sikring og Fordel ved at tage Stillinger, hvor nær vi saa end kommer ham, og desuden afhænger Akkorden af Fjendens Diskretion.

5. Da Christianstad ikke kan undsættes uden Slag, og Fjenden ikke kan fordrives derfra, og man ikke kan komme med lige Fordel til Fjenden, men maa defilere og angribe ham i hans Fordel, saa er dette tvivlsomt og vanskeligt.

At gaa over Helge Aa ved Torsebro, tage Stilling i Villands Herred (Ø. for Christianstad), søge Forbindelse med vor Flaade samt tage Brød fra Proviantskibene — ihvorvel man derved afskar Fjenden alle Levnetsmidler fra Smaaland og Bleking — synes farligt.

Christianstad kan ikke holde sig over 10 Dage; saa længe har Fjenden Brød i sin Lejr, og derfor kan han holde ud og paa den Maade vinde Byen. Derpaa kan han afskære os fra Landskrona og Helsingborg og derved forebygge, at vi dog ikke kan komme tilbage uden Feltslag. Fjenden vil derved faa Vejen fri til sin anden Brødkurv, Halmstad.

Kan vi faa Brød ligesaa længe som Fjenden, og vi tager Stilling foran ham, kan Fæstningen vel falde i hans Haand, men vi ruinerer ham, fordi han maa have sin Styrke samlet.

Over Helge Aa vil Fjenden aldrig lade os passere, og naar han mærker det, kan han hurtigt trække sig tilbage og stille sig foran os og gøre os Forbindelsen med Flaaden stridig. Skanserne, hvormed han har indesluttet Christianstad, lader han besætte paa den ene eller den anden Maade; desuden kan vi ikke dele vor Hær og agere med den paa begge Sider af Floden (Helge Aa)«.[1])

Efterat denne Betænkning var bleven færdig, sammenkaldtes der den 20. Juli et Krigsraad, der blev gjort bekendt med dens Indhold.

Derefter fik Generalmajor Meerheim Ordet for at meddele en Fremstilling af sin Rekognoscering og de Resultater, han var kommen til. Han fremhævede, at man maatte følge Hovedvejen, thi til Venstre kunde man ikke komme frem. Men der var ogsaa Vanskeligheder ved at gaa til Højre og følge Hovedvejen, thi man kunde

---

[1]) I. S. Juli A 1678. 456.

komme til Dæmningen[1]), men, hvis Fjenden tog Stilling foran den, kunde man ikke komme over den uden Slag. Desuagtet var der intet til Hinder for, at man kunde marchere til Lommarp, og den følgende Dag rykke frem til Dæmningen. Viste det sig da, at man ikke kunde komme frem, vilde en eventuel Tilbagemarche ikke frembyde Vanskeligheder.

Efter at General Meerheim havde udtalt sig, fremsatte Kongen det Spørgsmaal: »Er det forsvarlig at rykke frem til Lommarp?«

Herman Mejer udtalte, at naar Hæren var sikker paa at kunne faa Brød, burde man bryde op jo før jo hellere og udføre en Dagsmarche. Derpaa kunde man rykke til Dæmningen, da man kunde kampere sikkert og tillige komme tilbage fra Dæmningen, Naar man naaede frem til den, saae Fjendens contenance, Stedets Situation og Christianstads Beskaffenhed, maatte der gives nærmere Ordre. Defilert

Oberst Schwarz udtalte, at man vel kunde komme frem, men, hvad der kom imod fra begge Sider, vidste man ikke. Naar man kom i Nærheden af Fjenden, var der intet at frygte, thi i Fjendens Nærhed kunde man bedst varetage sin egen Fordel.

J. Bülow vilde nærme sig Fjenden og derpaa rette sig efter hans contenance.

Hertugen af Croy erklærede, at det havde været Hensigten at hjælpe Christianstad efter Mulighed, og det kunde ikke ske bedre end ved at gaa nærmere og derpaa tage sine videre Forholdsregler, da Fremrykningen var sikker.

Meerheim foreslog, at Hæren, hvis den var forsynet med Levnetsmidler, skulde rykke frem den følgende Dag, da Fjenden ikke kunde tvinge os. Rantzau sluttede sig til Meerheim.

St. Paul fandt det rigtigst at nærme sig Fjenden saa meget, som man kunde, forudsat man var sikret, samt at man gjorde alt, hvad der var muligt for at hjælpe Christianstad.

Wedell mente, at naar man var sikker paa, at Brødet kunde følge efter, burde Møllerød besættes tilstrækkeligt, saa at Bagagen og Brødet kunde være ved Hæren, og, naar man stod i Sikkerhed for Fjenden, ansaa han det for rettest, at Hæren burde rykke frem til Dæmningen, hvor den ifølge Beretningerne kunde kampere i 2 Linjer, og hvorfra man i Nødstilfælde altid kunde trække sig tilbage.

---

[1]) Ved Ønnestad kommer man til en stor Slette, der breder sig mod Øst. Ved at følge denne Vej kommer man til en Dæmning, der førte over Hærløf til Christianstad. Dæmningen var 9 Alen bred og til begge Sider indesluttet af Krat og Moser.

Arenstorff sluttede sig til Mejers Udtalelser og tilføjede, at Situationen paa Stedet vilde diktere os, hvorvidt man burde indlade sig paa et Slag eller ikke.

Hahn udtalte, at da Christianstad var i Nød, og man — efter Rekognoscenternes Beretning — kunde rykke sikkert frem imod og tilbage fra Fjenden, burde man rykke imod Fjenden for bedre at observere hans contenance [1]).

Resultatet af Krigsraadet blev, at Kongen befalede, at Hæren den 21. Juli skulde marchere til Lommarp.

I Generalprokurør Jacob Worms Dagbog fortælles om dette Krigsraad: «Arenstorff alene satte sig imod Kongens Resolution haardt og dristigt, saa at Kongen var nødt til at lade mærke, at han ikke havde noget Behag deri, og fra den Dag ikke kunde bære saa stor Naade til Arenstorff, som han før havde gjort. Kanske var Hjertet ikke ondt hos Arenstorff, men, idet han forlod sig paa den store Naade, som han saa længe havde nydt hos Hans Majestæt, den jalousie, han havde til Wedell, Podagra, som han var plaget med, og muligt hans Samvittighed sagde ham, at han ikke var Værket mægtigt, som han havde paataget sig, foraarsagede saadant fremmed og underlig comportement, som han ikke skjulte for den hele Hær. Havde han tiet stille og fulgt Ordren, havde han ikke let kommet i den Labyrinth, som han siden faldt i».

Som det af Voteringen ses, sluttede Arenstorff sig ved dette Krigsraad til Mejer, men under Diskussionen, som gik forud for Voteringen, skal han have udtalt sig paa en saa hæftig og opfarende Maade, at Kongen følte sig saaret, og desuden synes det, som om det, efter at Befalingen til Marchen var givet, er kommet til et Ordskifte mellem Kongen og Arenstorff, der vakte Kongens Misfornøjelse.

Men samme Dag, som der holdtes Krigsraad i Møllerød, var der bleven afholdt et Krigsraad andensteds med det Formaal at komme Christianstad til Hjælp.

Da Flaaden var bleven udrustet, skulde Generaladmiral Tromp tage Befaling over den. Men, siger Garde, »da hans Fordringer gik for vidt, lod Kongen hans Flag nedtage fra det Skib, som var bestemt til Kommando Skib og gav ham sin Afsked« [2]). Dette var Anledning til, at de hollandske Søofficerer, der tjente paa den danske Flaade, forlangte at blive hjemsendte. Men Kongen nægtede dem Rejsepas, før Krigen var endt.

Efter Tromps Afskedigelse blev Flaaden delt i 2 Eskadrer, den

---

[1]) I. S. Juli A 1678. 456. [2]) H. G. Garde. I. 237.

ene under Niels Juel, den anden under Jens Rodsten. Sidstnævnte Admirals Eskadre bestod af 26 Skibe med 496 Kanoner og 2142 Mand og løb ud for at krydse i Nordsøen. Niels Juels Eskadre fik derimod Befaling til at gaa til Østersøen for at forhindre Overførsel fra Sverige til Pommern og Rygen, forurolige de svenske Kyster og passe paa, at den svenske Flaade blev holdt indestængt. Hans Eskadre talte 53 Skibe med 2218 Kanoner og 12,000 Mand, heri iberegnet Landgangstropperne. Disse, der stod under Kommando af Oberst Stuart, talte: 1 Bataillon Stuart, 1 Bataillon Ægidius Lytzow, 1 Bataillon B. Bülow samt Oberstløjtnant Levetzows Bataillon af 1. jydske Regiment. Styrken, der udgjorde 16—1700 Mand, blev den 2. Juli forøget med Oberst Trops Dragonregiment, c. 350 Mand.

Efter at Niels Juel var gaaet i Søen, lagde han sig den 4. Juni ud for Ystad. En Styrke blev sendt i Land, der ødelagde et stort Proviantmagasin samt plyndrede Byen en Dag og en Nat. Efter at Byttet var bleven bragt ombord, besluttede et Krigsraad den 6. Juni at sende nogle Skibe til Carlshamn for at afpejle Dybder og Grunde, medens Hovedstyrken af Flaaden gik til Bornholm, hvor den holdt det krydsende mellem denne Ø og Hanø til den 13. Juni. Saa besluttedes det, at Flaaden skulde holde sig mellem Ystad og Jasmund og detachere til Bornholm. Men den 18. Juni gik Flaaden til Bornholm for at faa Vand og observere, da Rygterne fortalte, at Admiral Wachtmeister søgte at løbe ud fra Kalmar Sund. En Ordre fra Kongen førte den 26. Juni Flaaden til Rygen, hvor den blev liggende, indtil en ny Ordre af 29. Juni, som den modtog den 9. Juli, beordrede den til at gøre et Forsøg paa at undsætte Christianstad. Flaaden sejlede til Bornholm, og den 14. Juli afholdtes Krigsraad for at faa bestemt, hvorledes Undsætningsforsøget skulde foretages. Ifølge den tagne Beslutning afsendtes Viceadmiral Span med nogle Skibe for at afpejle Dybder og Grunde ved Landør, $1\frac{1}{2}$ Mil S. O. for Christianstad, og Flaaden begav sig derefter paa Højden af Christianstad og Hanø. Men, da den ikke kunde ankre op, besluttedes det den 18., at dens Hovedstyrke skulde gaa til Hanø, og at Oberst Stuart skulde landsættes ved Landør med 600 Mand og 3 Kanoner, forsynede med Brød for 8 Dage og Levnetsmidler [1]).

Landsætningen fandt Sted den 20. Juli.

I Nærheden af Landør stod der ved Kysten et svensk Rytterregiment, der, da Fartøjerne nærmede sig, trak sig tilbage uden Modstand. Landsætningen foregik derpaa, hvorefter Oberst Stuart

[1]) Niels Juels Krigsraadsprotokol.

rykkede frem med en Del af Styrken til en Bakke, der blev besat, og hvorpaa der anlagdes en Skanse. Hovedstyrken, der var bleven efterladt ved Landgangspunktet, forskansede sig ligeledes, og midtvejs mellem begge Posteringer stilledes et Piket under Kommando af Carlshamn Skansens tapre Kommandant, Kaptajn Krumsee.

Men Carl XI havde faaet Melding om Landstigningen, og den 21. ved Daggry lod han Oberst Axel Wachtmeister rykke frem mod den fremskudte Postering med 700 Mand. Posteringen maatte vige; Kaptajn Krumsee ilede til Hjælp, men han faldt, og de danske Soldater trak sig derfor tilbage paa Oberst Stuarts Hovedstyrke. Svenskerne fulgte efter og angreb denne, men de blev slaaede tilbage; dog tiltroede Stuart sig ikke at kunne afvise fornyede Angreb, og derfor gik han atter ombord paa Flaaden.

Samme Dag, som denne Kamp foregik, den 21. Juli, brød den danske Hær om Morgenen op fra Møllerød, hvor der efterlodes en Styrke paa 5—600 Mand, for at naa Lommarp. Da Hæren gik over Broen ved Møllerød, foretoges en Optælling, der udviste, at den talte 10,912 Mand, hvoraf Rytterne og Dragonerne udgjorde henved 6000. Artilleristyrken udgjorde 28 Kanoner og 3 Haubitser, og Trænet talte 154 Vogne og Kærrer.

Efter at Hæren var kommen til Lommarp, blev det taget under Overvejelse, hvorledes Marchen burde fortsættes. Oberst Schwarz havde indberettet, at der ved Ønnestad var en bekvem Lejrplads, hvor der kunde lejres i 2 Træfninger. Den laa bag en udtørret Mølleaa og havde derfor den Ulempe, at Vandet, der skulde benyttes, maatte tilføres. Desuagtet bestemtes det, at Hæren den følgende Dag skulde marchere til Ønnestad. Men senere fik Kongen Betænkeligheder og tilkaldte Ove Ramel, der var stødt til i Møllerød, og som var nøje kendt med Forholdene i Egnen. Efter at han havde givet Oplysninger, sammenkaldtes et Krigsraad, om hvilket det kun hedder i Krigsraadsprotokollen: »Naar vi har Fourage, og Fjenden ikke kan angribe os i Flanken, er det fundet rigtigst at marchere til Ønnestad. Dette er Alles Mening [1]).

Den 22. tiltraadtes denne Marche. General Meerheim sendtes forud med 2 Dragonregimenter og udvalgte Ryttere, ialt henved 1000 Mand. Da han kom ud paa Sletten ved Ønnestad, opdagede han svenske Fourageringskommandoer og saae tillige, at der holdt svenske Rytterposter paa Højderne ved Skepparsløf. Meerheim var derfor ikke i Tvivl om, at han var i Nærheden af Carl XI's Lejr. Under

---

[1]) I. S. Juli A 1678. 456.

andre Vilkaar vilde han ikke have betænkt sig paa strax at kaste sig over Fjenden, men, da det ideligt og ideligt var bleven fremsat i Krigsraadet, at man burde undgaa et Slag, og et Angreb kunde fremkalde dette, nøjedes Meerheim med at sende Melding til General Arenstorff. Denne saavelsom General Wedell begav sig strax frem. Kongen, der kom til noget senere, befalede, at Hæren skulde gøre Holdt og afvente nærmere Ordre. Arenstorffs og Wedells Undersøgelser gav dog intet Udbytte, fordi Udsigten var hindret af en Skov. Wedell begav sig derpaa tillige med Oberst Schwarz til Ønnestad for at rekognoscere Lejrpladsen. Under deres Fraværelse fik Arenstorff Meddelelse om, at der ikke var Fourage i Ønnestad. Dette i Forbindelse med, at man var i Fjendens Nærhed uden at kunne faa Klarhed over, hvor han stod, bragte Arenstorff til at foreslaa Kongen, at Hæren skulde trække sig tilbage. Men inden Kongen fik taget nogen Beslutning, kom Wedell og Schwarz til og meldte, at Lejrpladsen ved Ønnestad var vel skikket for Hæren, og det foranledigede Kongen til at befale, at Hæren skulde fortsætte Marchen til Ønnestad og »postere sig der«.

Efter at Hæren var kommen i Lejr og havde udstillet Sikringsdele, kom der Melding fra disse om, at de svenske Poster, der havde staaet paa Bakkerne ved Skepparsløf, havde trukket sig tilbage. Kongen og alle Generalerne red strax frem til disse Bakker, hvor de ankom en Time før Solens Nedgang. De fandt Bakkerne rømmede.

De omtalte Bakker ligger omtrent 1 Mil V. for Christianstad, og fra dem beherskes hele det omliggende Terræn. Fra Bakkerne saae Kongen, hans Generaler og Ove Ramel, der var fulgt med, den svenske Hær i en Linje, hvis højre Fløj var ved Lillø og den venstre ved Væ, i en Afstand, der ikke var større, end at man fra Bakkerne kunde beskyde Lejren med Artilleri. De saae tillige, at Lejren ikke var forskanset. Det kunde derfor ikke være Tvivl underkastet, at naar den danske Hær besatte Bakkerne forsvarligt, havde Fjenden kun Valget imellem at rykke frem til et Angreb paa Bakkerne, et Angreb, der kun havde meget faa Chancer for at lykkes, eller ogsaa maatte han trække sig til Højre for at passere Helge Aa og eventuelt tage Stilling bag Aaen. Den danske Hær vilde saaledes ved at besætte Bakkerne være i sin Fordel, og Christianstad havde været undsat. Men, hvor ubegribeligt det end maa synes, kunde man ikke blive enig om, hvad der burde gøres. Generalløjtnant St. Paul forestillede Kongen indstændigt Nødvendigheden af strax at lade Bakkerne besætte og søgte at overtale ham dertil; men han kunde intet op-

naa [1]). Andre af Generalerne gjorde gjældende, at man ikke kunde føre Hæren frem til Højderne, fordi der hverken fandtes Vand eller Fourage i umiddelbar Nærhed. Arenstorff var i deres Tal og tilføjede, at hvis Hæren rykkede frem, vilde den strax komme i Aktion med Fjenden, fordi hans venstre Fløj stod tæt ved Væ. Fjenden vilde ikke lade os tage Bakkerne fra sig, men vilde besætte dem, før den danske Hær naaede dem, fordi han, efter Øjemaal, kun behøvede at rykke frem, eftersom han stod opmarcheret, hvorimod den danske Hær kun kunde rykke frem i Marchekolonne med Delings Front. Derfor henstillede han, at man burde nøje overveje, inden der toges en Beslutning. Nu var det vel saa, at der fra Væ til Bakkerne kun er en Fjerdingvej, hvorimod der er 3 Gange saa langt til dem fra Ønnestad, men det var dog ingen Grund til ikke at gøre et Forsøg, og det saa meget mere som der ikke fra Fjendens Side vistes noget Tegn til en Fremrykning, saa længe Kongen og Generalerne opholdt sig paa Bakkerne. Alt kom imidlertid an paa Kongen, thi det var ham, der skulde træffe Bestemmelsen. Men han var som sædvanlig raadvild. Derfor blev der ingen Beslutning tagen. Kongen og de Tilstedeværende red tilbage til Lejren, hvor de ankom, efter at det var bleven mørkt, og først nu befalede Kongen, at der den næste Morgen skulde holdes et Krigsraad om, hvad der burde gøres. At Krigsraadet i alle Tilfælde burde have været afholdt samme Aften, for at en eventuel Fremrykning kunde ske med den gryende Dag, er ligesaa selvfølgeligt, som at der i alle Tilfælde burde være skudt et Parti frem til Bakkerne.

Krigsraadet samledes den 23. om Morgenen. Det Spørgsmaal, Kongen vilde have besvaret, var formuleret paa følgende Maade: »Da man nu er kommen saa langt frem, som man kan gaa for at lejre sikkert, og man ikke kan avancere længere uden at komme til Slag, da Tilgangen til Fjenden ogsaa er rekognosceret, saa at man uden desavantage kan komme til ham, og begge Hæres Styrke og Slagorden er bekendt, saa vil der nu være at delibere om, hvad der bør gøres, og hvor man bedst skal begynde for at befri Christianstad? Hvad der først maa gøres saavel med Tropperne som med Bagagen, og alt ordentligt disponeres, samt hvad der bør gøres, hvis Fjenden har retrancheret sig?«

Som altid var Spørgsmaalet sat paa Skruer, uagtet Sagen, der forelaa, var saa overordentlig simpel. Spørgsmaalet drejede sig om:

---

[1]) Ramels Vidneforklaring i Sagen mod General F. Arenstorff.

Skal Hæren rykke frem til Slag, eller skal den gaa tilbage, thi at den blev staaende, vilde ikke hjælpe Christianstad.

Herman Mejer udtalte: »Da vi ikke kan hjælpe Christianstad, med mindre Fjenden drives bort derfra, og dette ikke kan ske uden Slag, saa kan Deres Majestæts Hensigt ikke naas uden ved at fastsætte et Slag. Ved dettes Fastsættelse — forudsat at Fjenden bliver staaende uretrancheret — anser jeg det nødvendigt at rykke en Dagsmarche længere frem og tage Højderne og Fordelene for derpaa at angribe Fjenden à l'oiel. Vor Bagage bør strax bringes til Helsingborg, og der maa strax skrives til Kommandanten, at han skal sende en Styrke for at tage imod den ved Torup. Har Fjenden retrancheret sig i sin Lejr, og man ingen Lejlighed kan finde til at forcere ham, kan vi blive staaende, saa længe Brødet kan holde ud og se, hvor længe han kan holde det ud. Indtræder der Brødmangel hos os, og finder vi ingen Midler til at forcere Fjenden uden stor Hazard, maa vi lade Hæren rykke tilbage og søge en anden Stilling her i Landet, til vi faar de norske Tropper til os, eller finder andre Midler, eller der iøvrigt viser sig en Lejlighed til at varetage Deres Majestæts Interesser overfor Fjenden«.

Generalmajor J. Bülow udtalte, at da Christianstad ikke kunde frelses uden Slag, da begge Hære var lige stærke, og, da Fjenden ikke havde nogen Fordel, burde man vove det. Men skulde Fjenden staa i Fordel, vilde det være vanskeligt at angribe ham. Bagagen burde sendes til Møllerød for at blive der.

Hertugen af Croy erklærede, at da Hæren var frisk og ligessa stærk som Fjendens, da den ikke kunde vente paa de norske Tropper, og da Soldaterne havde Lyst til at slaas, burde man levere et Slag, uden hvilket Christianstad ikke kunde undsættes, forsaavidt Fjenden ikke stod i sin Fordel. Stod Fjenden i Fordel, maatte man tage en saadan Stilling, at man havde Fourage og Brød, men ikke angribe ham. Vilde man tage Stilling, burde Bagagen ikke sendes tilbage, da Hæren ikke kunde subsistere uden den.

Meerheim tilraadede Slag og at handle hurtigt for ikke at give Fjenden Tid til at forskanse sig paa Højderne. Tog man disse, fandtes der intet Vand i Nærheden, og derfor maatte man strax rykke videre. Vilde man kun observere Fjendens contenance, burde man blive staaende for at se, hvad han foretog sig. Bagagen maatte sendes tilbage.

Rantzau tilraadede Slag, hvis man kunde komme til Fjenden med Fordel, i modsat Fald fraraadede han det. Bagagen maatte sendes tilbage.

St. Paul fremhævede, at hvis man besluttede at rykke frem til Højderne, saa besluttede man ogsaa at levere Slag, og kun et Slag kunde frelse Christianstad. Men om Kongens Affærer tillod at levere det, vidste han ikke.

Wedell udtalte, at hvis Fjenden ikke havde besat Højderne, og Brødet var ankommet, burde man rykke frem til dem samme Dag. Men var Højderne samt Fjendens Lejr forskansede, og han beskød vore Flanker med Kanoner, burde vi enten søge en anden Vej eller blive staaende. Var Styrken lige, og havde Fjenden ingen Fordele, raadede han til Slag, fordi han kendte sine Soldater. Beholdt Fjenden Højderne, maatte han gennem et Angreb sættes ud af »positur«, men Fjendens venstre Fløj vilde hjælpe ham til at holde Højderne. Rykkede Hæren frem, maatte der medføres Fourage for en Dag.

Arenstorff: »Christianstad kan ikke undsættes uden Slag, og, da alle Generaler, der har stemt før mig, raader dertil, slutter jeg mig dertil og raader det samme. Men skulde Fjenden have besat eller indtaget Højderne ved Skepparsløf, saa ser jeg ingen Fordel og kan ikke raade dertil. Bagagen maa tilbage og til Landskrona«.

Hahn udtalte, at da det var Hensigten at redde Christianstad, og det ikke kunde ske uden Slag, saa maatte man skride dertil, hvis det var gørligt, og Generalerne fandt, at det kunde ske med Fordel [1]).

Efter at Krigsraadet var bleven sluttet, befalede Kongen, at Hæren skulde rykke frem. Regimentscheferne blev derpaa tilkaldte og fik Meddelelse om vor Slagorden samt om Fjendens Styrke og Slagorden tilligemed Instrux om de Fremrykninglinjer, de skulde følge. De fik endvidere Paabud om at opmuntre deres Undergivne, minde dem om deres Ed og sige dem, at her ikke kunde være Tale om nogen Tilbagegang, men at det gjaldt om at sejre eller falde som ærlige Mænd. Derefter forlangtes Oplysning af Regimentscheferne om, hvorvidt Regimenterne var forsynede med Ammunition og havde et komplet Officerskorps. Af de danske Afdelingschefer forlangtes tillige en Styrkeopgørelse. Obersterne Basse, Schilder og Ørtzen erklærede, at de manglede Krudt; Oberst Pott (Prins Georg) forklarede, at han manglede Haandgranater, og Oberst Uffen-Keller manglede Krudt og Kugler. Manglerne kan dog ikke have været af Betydning, thi Kongen fastholdt Befalingen om Fremrykningen og tilkendegav alle Regimentscheferne, »at han ikke tvivlede om, at enher vilde gøre sin Pligt som ærlig Mand«.

Hæren stod saaledes rede til at rykke frem til Kamp. Da

---

[1]) I. S. Juli A 1678. 456.

indtraf Ove Ramel og bragte Meddelelse om, at Svenskerne havde besat Højderne ved Skepparsløf.

Til Forstaaelse heraf vil det være nødvendigt at se hen til, hvad Carl XI havde foretaget sig i Mellemtiden.

Den 3. Juli var hans Hær gaaet i Lejr mellem Lillø og Væ. Styrken var bleven noget forøget, saa at den talte 41 Eskadroner og 11 Batailloner med henved 9,600 Mand. Desuden havde Kongen detacheret General Wittenberg med 5 stærke Eskadroner, ca. 1000 Mand, til Gøteborg for at forstærke den derværende Hær.

Da Kongen ønskede hurtigst muligt at komme i Besiddelse af Christianstad, havde han befalet Erik Dahlberg at gøre det umuligt for Besætningen at komme udenfor Fæstningen. Dahlberg anlagde derfor Natten til den 9. Juli to nye Skanser N. for Fæstningen. Besætningen søgte forgæves at hindre Arbejderne gennem et Udfald, og det blev det sidste. Natten til den 11. Juli anlagde Dahlberg et Værk til Beskydningen af Blokhuset og den lange Bro, og, da Blokhuset blev skudt ibrand og nedbrændte Natten til den 17. Juli, var Maalet naaet: Besætningen var lukket fuldstændig inde.

Et Øjeblik vendte Carl XI sin Opmærksomhed mod Landør, hvorfra han antog, at der ved Hjælp af den danske Flaade vilde blive gjort et alvorligt Undsætningsforsøg. Thi, vel vidste han, at den danske Hær var rykket frem fra Helsingborg, men han troede ikke, at den vilde søge at undsætte Christianstad. Det var derfor en Overraskelse, at et Fourageringskommando, der var fremsendt fra den svenske højre Fløj — efter nogle Beretninger var det hele Fløjen, som var rykket frem — den 22. Juli stødte paa den danske Avantgarde under General Meerheim. Fouragørerne kom vel tilbage, men overilet, og deres Tilbagegang førte til, at de Observationsposter, der stod paa Højderne ved Skepparsløf, ogsaa vendte om og søgte tilbage til den svenske Lejr.

Men, næppe fik Feltmarskal Ascheberg Melding om, hvad der var passeret, før han begav sig til Kongen og forestillede ham, hvor magtpaaliggende det var, at Højderne ved Skepparsløf blev besatte, forinden Fjenden kom i Forkøbet. Kongen gik ind paa Forslaget, og, da det den 22. Juli om Aftenen blev mørkt, rykkede Ascheberg og Oberst Erik Dahlberg frem med 5 Batailloner, 4 Eskadroner Ryttere, 2 Eskadroner Dragoner og 8 Kanoner til Højderne. De blev besatte, og derpaa lod Dahlberg tage fat paa Anlæget af Forskansninger.

Den 23. om Morgenen opdagede de danske Forposter, at Højderne var besatte af Svenskerne, og Ove Ramel, der var redet frem for at undersøge Forholdene, bragte Kongen Efterretning herom.

Spørgsmaalet blev nu, hvilken Betydning man fra dansk Side vilde tillægge Besættelsen.

Da Hæren var rede til at rykke frem, burde den være sat i Marche for i alle Tilfælde at forsøge paa at bemægtige sig Højderne. Thi skete det ikke, gav man Fjenden saavel Tid til at forskanse disse som Lejren. Desuagtet befalede Christian V, at der ikke skulde finde nogen Fremrykning Sted, og sammenkaldte om Aftenen et Krigsraad. Forhandlingerne indlededes med: »Der er fra Ønnestad to Veje mod Fjenden; den ene gaar mod Dæmningen (ɔ: Hærløf), den anden over Skepparsløf. Den første kan Hæren ikke passere, fordi man ikke kan komme frem med Kanoner, Skoven er tæt og Terrænet ujævnt. Den anden er spærret af Højderne, som Fjenden har besat afvigte Nat, og dér staar Fjenden med sin venstre Fløj. Vi kan ikke angribe ham en front (ɔ: opmarcheret i Slagorden), men maa marchere en detail (ɔ: i Marchekolonne) mod en Fjende, der staar i Stilling«. Spørgsmaalet bliver derfor: »Hvad bør der nu gøres?«

Herman Mejer fandt, at kunde man ikke fratage Fjenden Højderne ved at rykke imod dem, kunde man ikke komme til ham. Vejen til Venstre var ufremkommelig. Generalitetet maatte derfor i 2 Dage rekognoscere alle Veje nøjagtigt for at finde Midlerne til at gøre noget. Fandtes der ikke noget Middel, maatte det undersøges og forsøges, om vi kunde komme til Søsiden for at faa Forbindelse med Flaaden og finde en Stilling. Kunde heller ikke dette ske, maatte man postere sig inde i Landet med Hæren og ruinere Landet for Fjenden, saa at han ikke kunde faa Levnetsmidler i Løbet af Vinteren og ikke inkommodere Landskrona og Helsingborg. Der maatte tages en Beslutning om at bringe Hæren andensteds hen, hvor man kunde gøre Fjenden Afbræk.

J. Bülow indskrænkede sig til at erklære, at han fandt store Vanskeligheder ved at angribe Fjenden.

Meerheim anbefalede ikke at overile sig, men vente endnu et Par Dage for at se, hvad der kunde gøres.

Rantzau erklærede, at det ikke vilde være til Kongens Tarv at angribe Fjenden en detail.

St. Paul vilde, at man skulde søge overalt for at finde andre Midler til at naa Fjenden, da en Fremrykning mod Højderne ikke godt lod sig udføre. Dog burde man ikke blive staaende stille, men alarmere hver Nat for derved at anstrænge Fjenden.

Wedell udtalte, at da de 2 Veje til Fjenden var saaledes beskafne, at man ikke kunde angribe ham en front, maatte man blive

staaende et Par Dage for bedre at rekognoscere, da han ikke kendte Situationen. Kommandanten i Christianstad vilde derved faa en bedre Akkord, og Svenskerne kunde saa længe ikke sende Hjælp til Bohus.

Arenstorff sluttede sig til Wedell, og Hahn indskrænkede sig til at udtale, at han henholdt sig til Generalerne, »fordi de forstod det bedst«.[1])

Kongen bestemte derefter at Hæren skulde blive staaende, og Generalkvartermester, Oberst Hoffmann samt Claus Hess skulde undersøge, om der ikke skulde være en Vej til Højre, ad hvilken man kunde omgaa Bakkerne ved Skepparsløf og naa frem til Væ.

Carl XI fik saaledes Tid og Frihed til at indrette sig, og han benyttede sig deraf. Paa Højderne ved Skepparsløf blev der anlagt en Redoute paa hver Fløj, og foran Lejrens Front paabegyndtes den 24. Anlæget af Skanser, og den 26. blev der udstukket en sammenhængende Forsvarslinje, der strakte sig omkring hele Lejren og fuldførtes paa nogle Dage.

Under Opholdet i Lommarp udfærdigede Kongen den 21. Juli en Skrivelse til Niels Juel. Admiralen modtog Skrivelsen den 23. og forelagde den strax for et Krigsraad, der besluttede, at eftersom deraf kunde ses, »at Hans Majestæt slet ikke til nogen Bataille var resolveret, Kommandanten i Christianstad ogsaa i alle Tilfælde var given Ordre til at kapitulere, og den Flaaden tildelte Milits ikke var af den force og consideration, at den kunde tage Stilling under Christianstad og saaledes næsten var unyttig« — burde man opgive Tanken om at komme Christianstad til Hjælp, men søge at foretage en Expeditton til Carlshamn eller Rønneby Aa for at gjøre Fjenden Afbræk.[2])

Den 27. Juli landsattes derfor Oberst Stuart med Landgangstropperne $\frac{1}{4}$ Mil fra Carlshamn for at afbrænde Byen, fra hvilken den svenske Hær blev provianteret. Den 28. rykkede Stuart nærmere mod Byen og sendte en Fændrik forud for — mærkeligt nok — at opfordre den til at overgive sig. Men Fændriken blev med Flid holdt tilbage for at vinde Tid til at faa Hjælp fra Johannes Gyldenstjerna, der stod med en Styrke ved Asarum. Gyldenstjerna rykkede øjeblikkelig frem. Da Stuart opdagede ham og mente, at han havde Overmagt, trak han sig strax tilbage for atter at gaa ombord i Flaaden. Major Gersdorf, der paa Grund af Oberst Trops Sygdom, kommanderede hans Dragonregiment, samt Kaptajn Rathlew fik Befaling til at dække Tilbagetoget. Svenskerne angreb dem, men blev

---

[1]) I. S. Juli A 1678. 456. [2]) Niels Juels Krigsraadsprotokol.

slaaede tilbage. Stuart havde imidlertid uafbrudt fortsat Tilbagegangen og forceret Marchen, saa at han, Oberstløjtnant Levetzow og Major Herbst næsten flygtende naaede Baadene med Hovedstyrken. Major Gersdorf blev derved ladet i Stikken, men han kastede sig ind i en Skov, og gennem den lykkedes det ham at frelse en Del af Styrken.

Niels Juel, der var højlig opbragt over, hvad der var sket, afholdt den 31. Juli et Krigsraad, der udtalte, at »eftersom den sidste Carlshamnaction saa meget skammelig er afløben, og vore Folk for en stor Del, som det synes formedelst Kleinmodighed og ond Conduite, Hans Majestæts Vaaben stor disreputation har foraarsaget«, var der kun et at gøre, og det var at indlede stræng Undersøgelse for at faa de Skyldige straffet.[1]) Det skete ogsaa. Resultatet blev, at Oberst Stuart og Major Herbst dømtes til Kassation, Oberstløjtnant Levetzow fik samme Dom, men blev benaadet, og 2 Søofficerer straffedes meget strængt.

Dermed blev alle Landgangsforetagender opgivne.

Medens dette skete, havde Generalkvartermester Hoffmann og Claus Hess foretaget en Rekognoscering. De vendte tilbage den 24. Juli, og, efter at de havde afgivet Melding, sammenkaldtes et Krigsraad, der fik Meddelelse om Resultaterne. Hoffmann havde rekognosceret Vejen fra Ønnestad til Bøckeboda, og Claus Hess dens Fortsættelse over Ovesholm, Ormatofta og Mansdala, men personlig var han kun naaet til Ormatofta. Vejen til Bøckeboda var god, om den end trængte til nogen Istandsættelse. Derfra var en god Kørevej til Ormatofta, som fortsattes til Mansdala. Efterat disse Oplysninger var givne, blev der spurgt Krigsraadet: »Hvad bør der gøres?«

Herman Mejer mente, at kunde man med Sikkerhed marchere denne Vej, fik man bedre Midler til at komme til Fjenden, som derved blev tvungen til at skyde sig noget til Siden og holde sig mere defensivt end offensivt. Derfor raadede han til, at Hæren i al Hemmelighed skulde drage derhen for at divertere Fjenden. Besætningen i Møllerød maatte beordres til at støde til Hæren ad en anden Vej, ligesom Provianten maatte føres ad en anden Vej. Naar Hæren havde taget Stilling, maatte man tage sine Forholdsregler à l'oiel og søge at give Flaaden og Christianstad Underretning.

Hertugen af Croy udtalte, at kunde man komme frem ad Vejen, uden at Fjenden kunde angribe i Flanken, burde man følge den, naar kun ogsaa Provianten kunde føres efter.

---

[1]) Niels Juels Krigsraadsprotokol.

Meerheim erklærede, at hvis der blot kunde marcheres med Eskadronsfront, burde man bryde op samme Nat, give Besætningen i Møllerød Befaling til at støde til, sende Kroaterne til Helsingborg og fuldstændig ruinere Møllerød.

St. Paul foretrak at angribe Højderne fremfor at foretage denne Marche, thi Fjenden maatte enten ikke forstaa sig paa noget eller være fejg, hvis han lod os gaa forbi.

Wedell gav nu endelig det Svar, som, skønt det ikke hjalp, burde have været givet for længe siden, idet han paapegede, hvor Kommandoen og derfor ogsaa Ansvaret laa, idet han udtalte: »Jeg, som er en Auxiliærofficer, der er sendt herind, og som er pligtig til at hjælpe til at fremme det almindelige Væsen, venter Deres Majestæts allernaadigste Befaling, som jeg da skal vide allerlydigst at efterkomme.«

Arenstorff, som derefter fik Ordet, erklærede: »Da det er besluttet at slaas, saa er dette den bedste Vej, hvis ikke Fjenden tager Stilling før os. Vi kan ikke staa der mere end 1 Dag for Fjenden. Tager Fjenden Stilling før os, som han har gjort her, vil det gaa haardt ud over Tropperne, før de kommer ud, og man kan ikke komme tilbage ad denne Vej.«

Hahn fandt, at da det efter Generalernes Mening var den bedste Vej, og man til Dato havde villet befri Christianstad eller gaa mod Fjenden, burde man rykke frem ad Vejen jo før desto hellere.

Under Krigsraadet var General Rantzau og Rigsadmiral Bjelke komne til, og de fik Befaling til ogsaa at udtale sig.

Rantzau svarede, at da man havde besluttet at ville slaas, og Vejen var, saaledes at vi, naar vi kom gennem Skoven, kunde komme til Fjenden i Slagorden, burde Hæren følge Vejen.

Bjelke udtalte: »Paa denne tredie Vej skal, ifølge Beretningerne, Flanken være temmelig dækket, og da Brødet altid kan komme til os til bestemt Tid, holder jeg det for det bedste Middel at marchere.«[1])

Resultatet blev, at Kongen bestemte, at Hæren skulde bryde op den næste Morgen for at følge den nævnte Vej. Men, da han havde sovet paa Beslutningen, fik han Betænkeligheder og sammenkaldte derfor et Krigsraad den 25. Juli om Formiddagen »for at delibere Vanskelighederne ved den tredie Vej«. Disse angaves at bestaa i, at man efter at have passeret Vejen, maatte dele sig foran Væ, inden man kom til Fjenden; nogle Eskadroner maatte gaa igennem denne By. Til Højre for den var der en Mose og en Dæmning, der strakte sig til Aasum. Hæren havde ingen Fourage

[1]) I. S. Juli A 1678. 456.

paa denne Vej, og Løjtnant Peder Stensøn havde erklæret, at man kunde ikke marchere en front gennem Væ Aa, fordi den havde Tørvebund.«

Efter at disse Oplysninger var givne, udtalte Herman Mejer, at da man ikke fandt nogen Fordel ved at komme til Fjenden ad denne Vej og løb store Farer med Hensyn til Brødet og Kommunikationerne, holdt han det rigtigst at sikre sig Redouten og Bakkerne (ved Skepparsløf) og søge at tage dem.

J. Bülow indskrænkede sig til at erklære, at man ikke kunde rykke frem en front over Væ Aa.

Hertugen af Croy fandt, at, da man skulde defilere over Aaen, var det et stort Vovestykke at angribe Fjenden, da han stod i Stilling. Desuden var Brødkommunikationen afskaaren.

Meerheim fraraadede at rykke frem ad Vejen, fordi man ikke kunde marchere i Slagorden og hverken havde Fourage eller Brød.

St. Paul foretrak at angribe Højderne (ved Skepparsløf) fremfor at rykke frem ad den omtalte Vej.

Wedell bemærkede, at han som Fremmed ikke kendte Forholdene, men, da det var bleven sagt, at man ikke kunde komme til Fjenden ad denne Vej en front, ligesom man var afskaaren fra Brødet, ansaa han det tjenligt af forsøge, om man kunde komme til Fjenden derfra, hvor man stod (ɔ: rykke mod Skepparsløf) og gøre ham Afbræk.

Arenstorff mindede om, at det foregaaende Aar kunde man paa Grund af Bunden i den Bæk, der flyder gennem Væ, ikke komme over en front og forfølge Fjenden, men havde maattet defilere. Da hertil kom, at der vilde opstaa Mangel paa Brød og Græs, og Fjenden let kunde »amusere os« nogle Dage foran Passet, fandt han det ikke forsvarligt at gaa derhen. Man burde derfor især tragte efter, at man »herfra«, saa meget som muligt og saaledes som det kunde ske efter Krigsbrug, foruroligede Fjenden.

Hahn holdt det ikke for raadeligt at foretage Marchen, da Vejen beskreves paa en saadan Maade, at man fra den ikke strax kunde komme til Fjenden, og det desuden vilde falde vanskeligt at faa Brød og Græs.[1])

Den paatænkte Fremrykning blev opgiven, men der blev ikke tagen nogen anden Beslutning. I Løbet af Dagen synes man at have faaet Efterretninger, thi om Eftermiddagen blev der sammenkaldt et nyt Krigsraad, der skulde besvare Spørgsmaalet:

---

[1]) I. S. Juli A. 1678. 456.

»Nu, da man har set, at Fjenden har trukket en Linje og retrancheret sig, spørges, hvad skal der gøres?«

Herman Mejer var af den Mening, at da Fjenden dækkede begge Fløje med Redouter og holdt Terrænet besat fra Lillø til Væ samt Skepparsløf, kunde man ikke komme til ham fra den Side. Der var til Dato gennem alle Rekognosceringer og Efterretninger ikke fundet en Vej eller et Sted, hvorfra man under lige end sige fordelagtigere Vilkaar kunde angribe Fjenden. Hvilken Vej man end maatte finde, vilde Fjenden stille sig saaledes defensivt, at han blev staaende i sine Fordele og sine Retranchementer. Desuagtet kunde kan ikke forlade Fjenden, men maatte trække Krigen i Langdrag. Man burde derfor søge at bemægtige sig Højderne (ved Skepparsløf) ved et Angreb paa den venstre Fløj, hvor man kunde komme til dem, og ved smaa Partier, Snaphaner og vore Skibe vanskeliggøre Fjenden Tilførslen af Levnetsmidler. Desuden maatte man søge at give Guvernør v. d. Osten Efterretning, sende et Parti frem til Køping ($1\frac{1}{2}$ Mil S. for Christianstad) for at rekognoscere, og ved Alarmering og Inkommodering af Brød og Fourage divertere Fjenden, indtil Tiden muliggjorde andre Forholdsregler.

Rentemester v. Støcken, der var ankommen til Hovedkvarteret, deltog i Krigsraadet, og han saavelsom Generalmajor J. Bülow sluttede sig til Mejer.

Hertugen af Croy mente, at, da Brødforsyningen var sikret, burde man blive staaende og alarmere Fjenden med Partier.

Meerheim sluttede sig til de foregaaende Udtalelser.

Bjelke erklærede: »Da der endnu er Tvivl om, hvorvidt man ved herfra at gaa frem til Højre kan komme Fjenden til Livs, bliver jeg ved min igaar afgivne Erklæring, at man bør forsøge det«.

Rantzau mente, at man burde blive staaende, til man fandt paa bedre Raad.

St. Paul vilde, at man samme Nat skulde rekognoscere de 2 Redouter, Fjenden havde anlagt paa Højderne (ved Skepparsløf) for at se, i hvad Stand de var. Viste det sig ugørligt at angribe dem, burde man blive staaende og detachere for at alarmere Fjenden, hvis det var muligt.

Wedell udtalte: »Min underdanige Mening er: Da man nu har rekognosceret alle Ender og Kanter, hvor man med Fordel kan komme til Fjenden, og ikke har fundet noget, hvori man kunde angribe med Fordel, og, da det nu berettes, at man bedst skal kunne komme i Flanken paa Fjenden, saa holder jeg det tjenligt at Generalmajor Meerheim endnu inat sendes derhen med en 300 Heste gen-

nem Lavningen til Højre for at hente Efterretninger. Er Stedet godt, saa at Hæren ikke er nødt til at defilere i Fjendens Paasyn, og man ikke kommer til at mangle Brød, bør Hæren rykke herfra derhen imorgen for at angribe de vive force«.

Arenstorff: »Da man ikke kan komme til Fjenden herfra, maa man blive staaende her og gøre, hvad der er muligt for at rekognoscere og angribe Højderne samt sende Bud til Christianstad. Desuden maa man gøre Fjenden saa megen Ulejlighed, at han ikke tør angribe Christianstad og heller ikke saa snart kan undsætte Bohus«.

Hahn erklærede, at, da man fra Begyndelsen havde besluttet ikke at ville angribe Fjenden med desavantage, og der til Dato ikke havde vist sig nogen Vej, men Fjenden stod i sin Fordel, maatte vi blive staaende og give Gyldenløve Tid til Bohus Besættelse [1]).

Resultatet af Krigsraadet blev, at Hæren foreløbig skulde blive staaende. Deeuden lod Kongen udfærdige 2 ligelydende Skrivelser til Generalmajor v. d. Osten, hvori han fik Befaling til at overgive Christianstad, hvis han kunde faa en ærefuld Akkord. 2 Sendebud afgik, og det lykkedes det ene af dem, der bar Skrivelsen i en Knap, at naa ind i Fæstningen.

Den 26. Juli sammenkaldte Kongen Obersterne om Formiddagen Kl. 10 for at høre deres Mening om, paa hvad Maade man kunde angribe Fjenden, samt om Mulighederne for et saadant Angreb.

De mynsterske Oberster mente, at man ikke kunde angribe Fjenden en front, men maatte nøjes med kun at udvikle Halvdelen af Hæren i Slagorden, og at man vilde løbe Fare for, at Fjendens venstre Fløj vilde angribe os bagfra.

De danske Oberster mente, at, da vi ikke kunde gøre Fjenden noget paa Højderne, maatte Angrebet føres mod Midten. Fremrykningen maatte ske paa Sletten, og det var vanskeligt at komme frem for højre Fløj, fordi Terrænet var noget snævert. Man maatte først søge at indtage Fjendens fremskudte Post paa Højderne, hvilket ikke kunde ske uden Tab, og naar det var sket, vilde vi staa foran Fjenden, der stod i fuld Slagorden [2]).

Fraregnet, at der blev udsendt Fourageringskommandoer, blev Hæren nu staaende uden at røre sig til den 30. Juli. Saa sammenkaldte Kongen paany et Krigsraad og spurgte det: »Hvorledes kan man bedst inkommodere Fjenden og begynde paa noget, for at man ikke skal ligge saa stille og forgæves, og paa hvad Maade begynde det?«

---

[1]) og [2]) I. S. Juli A 1678. 456.

Mejer vilde, at man samme Dag skulde forsøge paa Fouragering, Kampering og »Eskamouchering« samt understøtte saadanne Foretagender.

J. Bülow, Rantzau og Hertugen af Croy var af samme Mening. Den sidstnævnte foreslog dog tillige, at man skulde gøre et Forsøg paa at erobre Fjendens Redoute paa Skepparsløfs Højdernes venstre Fløj.

Meerheim vilde sende 300 Heste til Passet, lade vort Fodfolk passe paa Skanserne, for at der ikke skulde overgaa os en ny Skam, samt fouragere med et Par tusinde Heste paa et Sted, hvor Fjenden fouragerede.

Bjelke mente, at man maatte kunne komme Fjendens Fouragører til Livs, men Vejen, ad hvilken det skulde ske, henstillede han til dem, der havde rekognosceret.

St. Paul vilde slaa 3 Broer over Helge Aa og bag hver Bro anlægge en Redoute for at være Herre over Passagen. Ved Hjælp deraf skulde man forstyrre Fjendens Fouragører og alarmere ham hver Nat.

Wedell sluttede sig til Meerheim, hvis Vejen var saadan, at man kunde komme til. Hvad der blev tilbage i Lejren, maatte staa kampberedt mod Skepparsløf.

Arenstorff: »Man kan ikke komme Fjenden til Livs uden ved at anfalde hans Lejr eller forurolige ham ved Fourageringer, fordi Fjenden ikke vil bryde sig om andet. Af begge disse 2 Maader er den med Fourageringer den letteste, Man skal føre Partier mod Fjendens Lejr og fra denne Side agere med Hovedstyrken mod Fjendens Broer. Jo større Partierne gøres, jo lettere kan Sagen udføres. De, som fører Partierne udenom Fjendens Lejr, maa rykke skjult frem. Vor Lejrs højre Fløj maa nøje observeres. En tredie Maade er, at man skal fægte med Fjendens Fouragører og slaas derom«.

Hahn erklærede, at naar Valget stod mellem at undsætte Christianstad, angribe Fjendens Lejr eller angribe Fjendens Fouragører, foretrak han det sidste. Blev man staaende længere ved Ønnestad, fordærvede man Hæren [1]).

Da Krigsraadet var sluttet, fandt Kongen sig »paa Grund af de daglige Ærgrelser, General Arenstorff skaffede ham«, »foranlediget til at forlade Hæren og begive sig til Kjøbenhavn, da man dog ikke vilde foretage noget hovedsageligt«. Saaledes hedder det i en Memorial, der senere vil blive gengiven. Men Sandheden er den, at Kongen

---

[1]) I. S. Juli A 1678. 456.

ikke vilde overvære Katastrofen ved Christianstad, der kunde ventes hver Dag. Kongen efterlod Generalauditør Mejer, for at han skulde sende ham Beretninger fra Hæren.

Forinden Kongen afrejste, gav han en Instrux. Desværre kendes dennes Ordlyd ikke. Men, da alle de Befalinger, han efter Afrejsen sendte Hæren, var stilede til Arenstorff og Wedell, og, da de Indberetninger, der afsendtes fra Hæren, var underskrevne af dem begge, maa det ved Instruxen være bleven bestemt, at Arenstorff skulde kommandere de danske og Wedell de fremmede Tropper. Der var saaledes ingen, der førte den samlede Kommando over Hæren, men denne Mangel skulde erstattes ved Afholdelsen af Krigsraad. Det fremgaar nemlig af den Sag, der senere blev rejst mod Arenstorff, at Instruxen paabød, at der skulde holdes Krigsraad og handles, saaledes som Krigsraadets Flertal bestemte. Derved bliver det forstaaeligt, at var der hidtil intet sket, saa fandt man endnu mindre Grund til at foretage noget efter Kongens Afrejse.

Christianstad var saaledes overladt til sin egen Skæbne.

Strax, efter at den danske Hær var kommen til Ønnestad, gav den dansk Løsen for derved at underrette General v. d. Osten om, at den var i Nærheden.

Man vil kunne forstaa den Glæde, hvormed Besætningen i Christianstad hørte denne Skydning. Den var bragt til det Yderste. I de sidste 2 Maaneder havde den af Drikkevarer kun haft Vand, og Brødrationen var bestandig bleven formindsket. Forraadene var slupne op, og der var kun faa Slagtedyr tilbage. Men for en Stud betaltes 130 Rigsdaler, for en Ko 120 Rigsdaler og for et Pund Hestekød 8 Skilling. Smør kostede 3 Rigsdaler Pundet. Besætningen og den langt overvejende Del af Befolkningen maatte derfor nøjes med Hunde- og Kattekød. Desuagtet bar Besætningen Lidelserne med en exempelløs Taalmodighed, skønt Sygdom og Dødelighed efterhaanden gjorde en saa rig Høst blandt Besætningen, at den fra i Oktober at tælle 2600 Mand i Juli 1678 var gaaet ned til henved 1000 Mand.

Saaledes var Vilkaarene, da man hørte det danske Løsen fra Ønnestad, og derfor jublede man ved Tanken om, at Befrielsens Time var nær. Men Dagene gik; forgæves lyttede man efter Kanontordenen, der skulde bebude det Slag, som maatte slaaes for at drive Svenskerne tilbage. Thi, at en dansk Hær, der stod ved Ønnestad, vilde være et taust Vidne til, at Christianstad som Tak for sin heltemodige Udholdenhed kom til at bukke under, det var der ingen af Besætningen eller Befolkningen, der tænkte sig Muligheden af.

Hver Morgen lød det danske Løsen fra Ønnestad, og det blev besvaret fra Christianstad. Men der kom ingen Hjælp. Paa den Maade naaede man den 1. August. Men nu var Tilstanden i Fæstningen saaledes, at v. d. Osten ikke kunde vente længere; han maatte benytte Kongens Skrivelse og søge Forhandling med Fjenden. Han slap dog for at gøre det første Skridt.

Den 31. Juli fik Carl XI Efterretning om, at Bohus var bleven undsat. Kunde han nu faa Christianstad til at overgive sig, havde han frie Hænder. Men dette var tillige en Nødvendighed, thi den svenske Hær led under Brødmangel, og, hvis det ikke lykkedes i Løbet af en Uges Tid at komme i Besiddelse af Fæstningen, maatte Blokeringen opgives paa Grund af nævnte Mangel [1]). Den 1. August meddelte derfor Feltmarskal Ascheberg Guvernøren i Christianstad, at han kunde opnaa en hæderlig Overenskomst, naar han i Tide besluttede sig til at forhandle derom. Guvernøren svarede med en Anmodning om, at en svensk Officer maatte blive sendt til Christianstad for at forhandle om Overgivelsen. Som Følge heraf indtraf den svenske Oberst Axel Wachtmeister. Endnu synes v. d. Osten dog at have haabet paa, at den danske Hær vilde rykke frem, thi han trak Forhandlingerne ud, saa at Overenskomsten først blev underskreven den 4. August. Besætningen fik fri Afmarche med alle Ærestegn, hele Bagagen, 3 Kanoner, 1 Morter, 1 Artillerivogn og 1 Kærre samt Ammunition saavel til Mandskabet som til Skytset og Levnetsmidler for 4 Dage. Den skulde af Svenskerne konvojeres til Helsingborg.

Svenskerne havde dermed vist Besætningen den Anerkendelse, den fortjente, for sin Troskab og Udholdenhed. Men dermed traadte den Ynkelighed, hvormed den danske Hær var optraadt, saa meget stærkere frem.

Den 5. August om Morgenen afmarcherede Besætningen; den talte endnu: Fodfolk 543, Dragoner 324, Ryttere 122 og Artillerister 39, ialt 1028 Hoveder.

Forholdene førte det med sig, at den istedenfor at blive konvojeret til Helsingborg bragtes til Landskrona. Herfra sendtes den til Kjøbenhavn, og, skønt den sikkert har trængt til Hvile for atter at komme til Kræfter, blev den, efter at være reorganiseret, den 23. August sendt ombord paa Niels Juels Flaade for at benyttes som Landgangstropper.

Fra Ønnestad var der saavel den 3. som den 4. August — sidst-

---

[1]) Carlson 587.

nævnte Dag baade Morgen og Aften — bleven skudt dansk Løsen, uden at det blev besvaret fra Christianstad. Den 5. om Morgenen blev Løsnet atter givet. Denne Gang blev det vel besvaret, men paa en Maade, der stred mod den hemmelige Aftale, der var truffen med v. d. Osten. Man begyndte derfor at ane Uraad.

Om Tilstanden ved Hæren fik Kongen stadig Kundskab gennem Generalauditør Mejers Indberetninger. Den 2. August skrev han: »Her i Lejren er alt saa stille som Døden. Alle Tanker om, hvad der burde gøres, falder bort, og, da General Arenstorff ikke fuldstændig har Legemets Sundhed og Sindets Ligevægt, lider Føringen, og holdes der daglig 2 Gange Krigsraad, men foretages intet. Det er nødvendigt, at Deres Majestæt lader Voldene ved Helsingborg istandsætte af 1000 sjællandske Bønder« [1]).

Arenstorff og Wedell indberettede i Forening den 3. August, at en paatænkt Expedition mod Torsebro var bleven opgiven, fordi den var vanskelig at sætte i Værk. Det tilføjedes, at man havde faaet Forbindelse msd Flaaden.

Mejers Indberetning af samme Dag gik ud paa, at Brødet var skimlet, saa at man havde maattet kassere 2 Dages Rationer og kun havde kunnet forpleje for samme Dag. Hæren havde hverken Salt eller Kød, og derfor var det nødvendigt, at den gik tilbage. Der var en Mængde Syge, og Rytteriet manglede $\frac{1}{5}$ af Styrken, hvilket maatte tilskrives mangelfuld Mønstring forinden Felttoget. Hans Misfornøjelse, der hidtil havde været rettet mod Arenstorff, vendte sig i denne Indberetning mod Wedell, om hvem det hed, at han ikke kendte noget til Landet, og at han ofte udtalte i Krigsraadet, at han var en biskoppelig mynstersk auxiliær Officer, men, hvad der befaledes af Kongen, vilde han udføre [2]).

Den 4. August rygtedes det ved Hæren, at Christianstad havde dagtinget. Mejer meddelte strax Kongen dette Rygte og udtalte tillige om Arenstorff: »General Arenstorff begynder nu ikke at sige sin Mening i Raadet og indskrænker sig til at lade Flertallets Stemmer, ifølge Instruxen, indføre i Protokollen« [3]).

Som Følge af det nævnte Rygte blev der den 5. August sammenkaldt et Krigsraad. Man havde, som omtalt, samme Morgen faaet urigtigt Svar fra Christianstad paa det danske Løsen, og et udsendt Strøjfparti havde fanget 2 Svenskere, der fortalte, at Christianstad havde dagtinget. Krigsraadet blev derfor spurgt om, hvorvidt Efter-

---

[1]) og [2]) I. S. August 1678. Relationer fra Hæren. 13.

retningerne var tilstrækkelige til at sætte Hæren i Bevægelse, eller om man skulde afvente yderligere Efterretninger.

Herman Mejer vilde, at man samme Dag skulde udsende flere Partier for at faa mere Kundskab. Fik man ikke mere at vide, og Generalerne ikke fandt Midler til at gøre Fanger, maatte Hæren bryde op dels af Hensyn til Manglen paa Brød og Usikkerheden, samt fordi de svenske Tropper (der havde været anvendt mod Bohus) var komne tilbage fra Halland [1]), men tillige fordi vore Rytterofficerer ikke havde konserveret deres Undergivne i dygtig Stand, og det kunde befrygtes, at de ganske kom ud af Positur, samt at deres Heste gik til Grunde. Man kunde derfor iaften give Løsen og imorgen tage Beslutning, men alt maatte forberedes til Afmarchen, eftersom Rygtet (om Christiansstads Overgivelse) idag vilde være i Helsingborg.

J. Bülow fandt, at da Christianstad 3 Gange ikke havde svaret paa Løsnet, og Fangerne saavelsom Overløberne enstemmig udtalte, at Christianstad var i Svenskernes Hænder, var det ikke tilraadeligt at lade Hæren blive staaende. Det var vanskeligt at faa Fourage, og man maatte finde Midler til bedre at bevare og opretholde Hæren.

Hertugen af Croy saavelsom Rigsadmiral Bjelke vilde blive staaende Dagen over. St. Paul var af samme Mening.

Wedell udtalte, at, da Krigsfangerne og Overløberne ikke selv havde set Svenskerne marchere ind i Christianstad, burde man blive staaende Dagen over, saa meget mere som denne næsten var til Ende, for at faa yderligere Efterretninger. Fik man at vide, at Fæstningen havde overgivet sig, burde man afmarchere Natten til den 6. Kl. 3 til Møllerød. Bagagen og de svære Kanoner burde sendes tilbage samme Aften.

Arenstorff sluttede med at erklære: »Da de fleste Stemmer gaar ud paa at blive staaende idag for at faa nogen Efterretning, slutter jeg mig dertil i Overensstemmelse med min Instrux«.

Meerheim, der først kom til nu, udtalte sig for, at man burde blive staaende Dagen over [2]).

Efter at Krigsraadet var sluttet, indtraf en Skrivelse fra Kongen af 3. August, hvori der blev spurgt, hvor Hæren kunde tage en Stilling, saaledes at den kunde observere Fjenden og dække Helsingborg samt Landskrona [3]). Det blev derfor tilføjet i Krigsraadsprotokollen: «Derpaa er fundet for godt at stille sig bag Ekebro, observere Fjenden med Poster og derpaa først sætte sig mellem Lands-

---

[1]) Derom vidste Mejer intet, og, hvad han meddelte, var urigtigt.
[2]) I. S. Juli A 1678. 456. [3]) I. S. August D. 1678. 27.

krona og Helsingborg. Kommer Fjenden med større Styrke, da Fodfolket samt 3 Rytterregimenter, og et Dragonregiment til Helsingborg, Resten til Landskrona«. Denne Tilføjelse blev underskreven af Mejer, Hertugen af Croy, Bjelke, St. Paul og Arenstorff.

c. Tilbagetoget til Helsingborg.

Den 6. August brød den danske Hær op og marcherede til Møllerød, hvor den blev staaende den følgende Dag, og hvor Generalmajor Lehndorff stødte til.

Carl XI fik strax Efterretning om den danske Hærs Opbrud og beordrede Oberst Welling til at forfølge med 400 Ryttere. Det førte til et Sammenstød med den danske Arrièregarde, der tvang Welling til at gaa tilbage.

Da Christian V forlod Hæren, var han ikke i fjerneste Tvivl om, hvad der maatte komme. Derfor havde han allerede den 29. Juli udstedt en skriftlig Befaling om, at Lund, Laholm, Knutstorp, Eriksholm og Rosendal skulde strax afbrændes af Besætningerne i Helsingborg og Landskrona, thi, hed det i Befalingen, »naar vi gaar tilbage med Hæren, lader det sig ikke gøre« [1]). Den 30. Juli afbrændtes Skepparsløf og Færsløf, uagtet — siger Carl XI's Hofpræst Speegel — det i de Dage var en saadan Hede, at man vel havde kunnet hjælpe sig uden en saadan stor Ildebrand«. Ved Kongens Afrejse fik Arenstorff yderligere Befaling til Afbrænding, og for at fremme Ruineringen af Skaane samt for samtidig at give en Grund for sin pludselige Afrejse, sendte Kongen den 4. August Arenstorff følgende Reskript til Bekendtgørelse: »Saasom Kongen er rejst til Helsingør for at afvente det norske Folk og med det at agere i Skaane, erindres alle tro Undersaatter i Gønge om som hidtil at opfylde deres Pligter mod Kongen og at forfølge Fjenden. Der loves dem til Gengæld Frihed for alle Paalæg paa deres Personer og Gaarde, og Kongen giver dem fri Ind- og Udgang i Landskrona og Helsingborg, saalænge Krigen varer, og Friskytterne (ɔ: Snaphanerne) skal om Vinteren have frit Ophold i disse Fæstninger. Vil Befolkningen gaa til Sjælland med Gods og Formue, skal det staa den frit, og den skal have fri Overfart« [2]).

Den Appel, der her rettedes til Snaphanerne, fandt villige Øren, og nu tog de i Forening med de danske Tropper fat paa at lægge

---

[1]) I. S. Juli F. 1678. 41. [2]) I. S. August F. 1678. 44.

Landet fuldstændigt øde. Naar Befolkningens Forbitrelse herover og navnlig over Ildebrandene vendte sig mod Fr. Arenstorff, saa er dette med Urette, thi, som det vil ses af Kongens Skrivelser, var det Kongen, der gav Befalingerne, som Arenstorff var nødt til at udføre. Men den virkeligt Skyldige var Herman Mejer, og han havde bestandig Kongens Øre.

Den 8. August marcherede Hæren fra Møllerød, der ved Afmarchen blev stukken i Brand, til Riseberga. Her blev der den 9. tilstillet Generalmajor J. Bülow følgende Befaling: »I Kongens Navn og efter hans Befaling beordres Generalmajor Bülow til ved Friskytternes Hjælp at sætte Ild paa og opbrænde Ystad, Trælleborg, Cimbrishamn og Skanør samt de Frugter og den Fourage, som findes der omkring. Ligeledes skal Baade og Fartøjer ruineres«. Det blev endvidere befalet at afbrænde Svanholm, Ons Kloster, Sæfwede og Kviholm, og Ritmester Lindroth udsendtes samme Dag for at ruinere og afbrænde Rønneholm, Hasslebro, Forestad og Djupedal samt antænde alle Vind- og Vandmøller, han stødte paa [1]).

Generalmajor Bülow afmarcherede med 2000 Heste ad Vejen til Malmø og naaede den 11. August Lund. Da Besætningen i Landskrona ikke havde kunnet efterkomme Befalingen om denne Bys Afbrænding, blev den besørget af Bülow. 163 Gaarde blev nedbrændte, saa at der kun var 140 tilbage, og det var kun med den største Vanskelighed, at det lykkedes at redde Domkirken Desuden afbrændtes Laholm, Knutstorp, Eriksholm, Rønneholm, Flynge, Onsby, Hørby og Hakeberga. Bülow havde samtidig ladet megen Fourage afbrænde, samt sørget for, at alle de Stude og Køer, der kom indenfor hans Rækkeevne, blev drevne til Landskrona. Mere kunde han ikke overkomme, og derfor vendte han tilbage til Hæren.

Den sidste Indberetning, Arenstorff og Wedell indsendte i Forening, var af 9. August. Den gik ud paa, at Hæren var i Riseberga, hvor den agtede at blive staaende. Den havde Fourage for 3 Dage, men Bønderne vilde intet udlevere hverken med det Gode eller efter Udskrivning. Hæren kunde ikke indlade sig paa Detacheringer, før General Bülow vendte tilbage.

Men, da denne Indberetning afsendtes, var Arenstorff en falden Storhed.

Kongen, der den 3. August var kommen til Kjøbenhavn, begav sig derfra til Kronborg, og herfra udfærdigede han den 7. August en Befaling, efter hvilken General Arenstorff og Generalløjtnant St.

---

[1]) I. S. August F 1678. 42 og 43.

Paul skulde begive sig til Helsingør, og Generalløjtnant Wedell skulde tage Kommandoen over Hæren. Denne Befaling indtraf i Riseberga den 9. August.

Herman Mejer, der havde fortsat sine Meddelelser til Kongen, afsendte netop samme Dag en Skrivelse, hvori St. Paul fik følgende Skudsmaal: »General St. Paul er uduelig til at kommandere, fordi han ikke forstaar Sproget, ikke kender Landet, og fordi han, paa Grund af Alder, mangler Kræfter«. Mejer anbefalede ham derfor til Ansættelse som Fæstningsguvernør. En anden Officer, Generaladjutant Haye, der heller ikke var Mejer tilpas, fik i samme Skrivelse følgende Omtale: »Generaladjutant Haye er ikke agtet ved Hæren og træder for skrapt op; han kan undværes« [1]).

Efter at Overkommandoen over Hæren var bleven betroet til General Wedell, skrev Mejer den 10. August til Kongen, at han vel ikke tvivlede om, at Wedell vilde vise Iver og Konduite i Kongens Tjeneste, men at der i Hæren var meget delte Meninger om ham. I samme Skrivelse klagede Mejer over Rytteriets Tilstand. Schilders, Münchhausens og B. Arenstorffs Regimenter var, efter hans Formening, i en saadan Tilstand, at de fleste Officerer fortjente at kasseres [2]). Om han havde Ret med Hensyn til de to førstnævnte maa staa hen, men efter alt, hvad der foreligger, gjorde han Oberst B. Arenstorff Uret, maaske fordi han var en Broder til Generalen.

Den 12. August marcherede Wedell med Hæren til Sønnarsløf, hvorfra han den 15. fortsatte Vejen til Ekebro. Her vilde han blive staaende, udsende Strøjfpartier og afvente Ankomsten af Forstærkningerne fra Norge for derpaa at benytte Ekebro som Udgangspunkt for en offensiv Bevægelse.

Carl XI havde imidlertid besluttet at rykke frem, ikke for at angribe, thi dertil følte han sig ikke stærk nok, men for at observere, indtil han blev forstærket fra den Hær, der havde kæmpet med Gyldenløve. Den 12. August afmarcherede Kongen over Vram og Hørby til Gudmunstorp, hvor han ankom den 14. August. Her vilde han afvente Forstærkningernes Ankomst.

Den 16. August indtraf Christian V ved Hæren i dens Hovedkvarter paa Rosendal. Her fik han Efterretning om, at den svenske Hær stod i Egnen ved Skarhult med en Styrke paa 11 Bataillioner og 28 Eskadroner. Den 19. foretog Kongen ledsaget af Herman Mejer en Udflugt til Helsingborg, men vendte den følgende Dag tilbage til Rosendal. Den 21. August inspicerede Kongen, fulgt af

---

[1]) Relationer fra Hæren. 13. [2]) I. S. August A 1678. 6.

Generalerne, Forskansningerne ved Helsingborg, og derefter befalede han, at Hæren skulde trække sig tilbage til denne Fæstning. Det var atter Herman Mejer, der havde sat sin Mening igennem. Han vilde have Hæren til Helsingborg, hvorimod Wedell vilde blive staaende ved Ekebro for at optage Kampen. Den 22. rejste Kongen til Kjøbenhavn, og den følgende Dag indtraf Hæren ved Helsingborg. Mejer kunde ikke skjule sin Glæde over at have sejret. Thi den 23. skrev han til Kongen: »I hele dette Felttog er der intet, der har været General Wedell mere imod, end Opbrudet fra Ekebro, fordi han endnu vilde holde Kampagnen; men han maatte lystre Ordren«[1]).

Paa dette Tidspunkt modtog Carl XI Forstærkningerne, saa at hans Hær gik op til 14 Batailloner og 47 Eskadroner med en Styrke af 10—12,000 Mand. Han brød derfor op for at angribe den danske Hær og naaede den 26. August Norrhvidinge. Men her erfarede han, at Fjenden var gaaet tilbage til Helsingborg, og derfor lod han Hæren slaa Lejr.

Med den danske Hærs Ankomst til Helsingborg endtes det Forsøg, der — man kan godt sige — ikke var gjort paa at undsætte Christianstad. Det var en Skam, der hvilede paa Hæren, og derfor vilde Regeringen, ligesom efter Slaget ved Lund, kaste Skylden over paa en Enkelt, der skulde bruges som Sonoffer. Valget faldt paa General Fr. Arenstorff[2]).

---

[1]) Relationer fra Hæren. 13.

[2]) Se Bilag. Processen mod General Fr. Arenstorff.

Gyldenløvefejden.[1]

Den 1. Februar udstedtes Befalingen til Gyldenløve angaaende Operationerne. Han skulde med en dansk-norsk Hær paa henved 13,000 Mand saa tidligt som muligt rykke ind i Elfsborgs Lehn for enten at angribe Gøteborg eller Bohus eller ogsaa inkommodere og ruinere de svenske Provinser. Derved ventede man, at han vilde trække Carl XI.s Hovedstyrke paa sig, saa at Christianstad blev befriet. At disse Forventninger ikke gik i Opfyldelse, er omtalt.

I de foregaaende Krigsaar var der bestandig klaget over Mangler ved den norske Hær, men denne Gang var Tilstanden en anden; thi den 7. Januar indberettede Gyldenløve, at hans Hær var i den bedste Stand baade i Kvalitet og Kvantitet.

I Marts var han i Kjøbenhavn, hvor han fik yderligere Instrux, og den 6. April afrejste han, ledsaget af Generalmajor Duncan, der den 31. Januar var beordret til Tjeneste ved den norske Hær. Efterat have inspiceret Marstrand begav Gyldenløve sig til Uddevalla, hvor den norske Hær blev samlet. Den 16. April blev 2 Kompagnier skudt frem til Kvistrum, den 22. fulgte Avantgarden efter og derpaa Hovedstyrken, saa at Hæren den 25. April stod ved Uddevalla. Den talte 10 Batailloner og 8 Kompagnier Ryttere og Dragoner, ialt 7—8000 Mand. Gyldenløve, der havde Generalerne Duncan og Degenfeldt til Assistance, ventede nu kun paa de danske Tropper for at begynde Operationerne.

De danske Tropper, der stod under Kommando af Generalløjtnant Giese, bestod af de 4 jydske nationale Rytterregimenter under

[1]) Gyldenløves Relation om Bohus Belejring og Ophævelse. Appendix 1678 og Stedt: Bohus.

Obersterne Schwanwedel, Bibow, Styrke og Holstein, 3 Bataillonner af Dronningens Livregiment under Oberst Schulenburg, 2 Bataillonner af Prins Frederiks og Prins Christians Regimenter henholdsvis under Obersterne Meldrum og Elnberger og 1 Bataillon af Kongens Livregiment under Oberstløjtnant Schultz. Artilleriet bestod af et Feltartilleri under Major Balthasar Baden paa 10 Officerer og 216 Underofficerer og Menige og et Reserverartilleri under Oberstløjtnant Harboe paa 13 Officerer og 140 Underofficerer og Menige. Af Belejringsskyts overførtes fra Kjøbenhavn 8 12-Pd., 8 18-Pd., 10 24-Pd. Kanoner samt 10 100-Pd., 5 75-Pd. og 5 50-Pd. Morterer. Hele Styrken udgjorde henved 6000 Mand. Som Generalmajorer under Giese fungerede Levetzow af Rytteriet og Jochim Schack af Fodfolket. Oberst Coucheron var ledende Ingeniørofficer.

Først den 4. Maj blev de danske Tropper færdige og mønstredes ved Aarhus. Derpaa blev de indskibede og afsejlede den 8. Maj. Men Modvind og Storm drev Transportflaaden ned i det sydlige Kattegat og tvang den til den 14. Maj at ty ind paa Helsingørs Rhed i en ynkelig Forfatning. Rytteriets Heste havde lidt utroligt, og det var ikke gaaet Officerer og Mandskab bedre. Skibene var mere eller mindre havarerede. Efterat Troppernes Mangler var afhjulpne og Skibene istandsatte, lettede Flaaden den 21. Maj, og denne Gang var Lejligheden saa god, at Landsætningen begyndte den 23. Maj ved en Herregaard N. for Marstrand.

Paa Efterretning om, at de danske Tropper var undervejs, var Gyldenløve brudt op fra Uddevalla, og hans Fortropper naaede den 20. Maj det afbrædte Kongshelle overfor Bohus, hvor der udsøgtes en Lejrplads, De to paafølgende Dage ankom Resten af den norske Hær. Den 23. begyndte Arbejderne paa at tilvejebringe Faskiner og Skansekurve, og den 25. overførtes en Del af Tropperne paa Tømmerflaader til Øen Hisingen. Nogle svenske Detachementer, der stod paa Øen, trak sig over paa den venstre Bred af Gøta Elv.

Den 27. Maj begyndte de danske Tropper at indtræffe i Lyskihlen, og de udskibedes $\frac{1}{2}$ Mil fra Bohus. Nogle Dage senere havde Gyldenløve hele den Styrke, der var ham underlagt, samlet. Den talte henved 13,000 Mand, og af den gik den norske Hær i Lejr N. for Kongshelle, medens det danske Korps posteredes paa Hisingen.

Den 28. Maj holdt Gyldenløve Krigsraad. Da der ikke længere kunde være Tale om en Overraskelse, var alle Krigsraadets Medlemmer enige om, at Angrebet burde rettes mod Bohus og ikke mod Gøteborg. De danske Tropper skulde dække mod et Angreb, ført fra Hisingen, og de norske Tropper skulde udføre Belejringen. Batteri-

bygningen skulde strax paabegyndes saavel paa Fontinbjerget, der ligger paa Indlandet N. for Bohus, som paa nogle dominerende Højder, der laa paa Hisingen. For at tilvejebringe Forbindelsen og for eventuelt at kunne komme tilbage fra Hisingen, blev der slaaet en Bro over Nordre Elv ved Gullø.

Generalløjtnant Giese begyndte strax at gøre Vanskeligheder. Han kaldte Hisingen et forbandet Land, paa hvilket man ikke kunde finde sig til Rette; en Turenne eller anden stor General maatte gaa til Grunde der. Man vidste ikke, naar og hvor man vilde støde paa Fjenden. Rekognosceringer gav ingen Oplysninger. Desuden mente han, at Fjenden havde en stor Styrke, og, da han havde hele Landet bagved sig, kunde han angribe rask og uformodet.

Paa det Sted, hvor Gøtaelven deler sig i Hovedløbet og Nordre Elv, ligger der en Klippeø, og paa den laa det befæstede Slot Bohus. Slottet tronede paa Klippen som en uregelmæssig Firkant med et Taarn i hvert Hjørne. Det var omgivet af en sammenhæugende Mur, hvis Højde vexlede efter Jordoverfladen fra 27—45′. Nedenfor denne Mur laa en bastioneret Forsvarslinje. V. for Fæstningsøen laa en lille Ø, med hvilken den var forbunden med en Bro, »Lange Bro,« der dog kun med Urette bar sit Navn, thi i Virkeligheden var den kort, og fra denne Ø førte »Højbro« over til det afbrændte Kongshelle, der laa paa Indlandet, og bag hvilket den norske Hær stod. Hovedadgangen til Bohus laa paa den vestlige Side; den dækkedes af nogle sammenbyggede Forværker, hvoraf »Zwinger« laa foran Porten. Nedenfor Zwinger var der ved Kysten anbragt en lille Landgangsbro. Fra Zwinger førte Adgangen op til Slottet i Zigzag og gennem 8 Porte, inden man naaede Borggaarden. Fæstningsværkerne var i mangelfuld Stand, men Fæstningens stormfri Beliggenhed gav den Midlerne til at kunne optage Kampen, og man havde gjort, hvad der var muligt, for at afhjælpe dens Mangler. Besætningen udgjorde henved 400 Mand, Fæstningen raadede over 43 Kanoner og 3 Morterer, og den var godt forsynet med Proviant og Ammunition. Oberstløjtnant Frøhlich var Kommandant; men Carl XI har næppe anset ham for tilstrækkelig energisk, thi, da Kongen fik Efterretning om, at Bohus var truet, afsendte han Oberst, Friherre Børstel for at tage Overkommandoen.

Skønt Fæstningen allerede dengang var indesluttet, lykkedes det dog Oberst Børstel den 3. Juni at slippe ind i den. Han sammenkaldte strax Garnisonen, som han formanede til at gøre sin Pligt, og af Officererne forlangte han ved mundtlig Ed og skriftligt Revers, at de skulde forsvare Fæstningen til det yderste, og at de ikke

maatte tale om Kapitulation. Den, der udtalte dette Ord, skulde betragtes som en Skælm og en Landsforræder. Iøvrigt gjorde Oberst Børstel Regning paa, at han vilde faa Hjælp, thi Rigsadmiral Stenbock var i Begreb med at samle en Hær S. for Gøta Elv, og den vilde, naar den blev stærk nok dertil, rykke frem til Undsætning. Uagtet Svenskerne søgte gennem en uafbrudt Beskydning at forhindre Fjendens Arbejder, lykkedes det dog Gyldenløve at faa bygget Angrebsbatterier saavel paa Hisingen som paa Fontinbjerget. Men disse Arbejder lagde saa meget Beslag paa Kræfterne, at han først senere kunde begynde Anlæget af Batterier, der skulde beskyde Elven.

Den 4. Juni havde Gyldenløve Batterierne, der skulde beskyde Bohus, færdige. Ved Middagstid opfordrede han Kommandanten til at dagtinge. Da han fik Afslag, lod han samme Aften begynde Beskydningen, der varede til ud paa Natten. Fæstningen svarede. Beskydningen fortsattes derefter under hele Belejringen Dag som Nat fra Belejrernes Side, undtagen paa ganske enkelte Dage. Kanonkugler, Bomber, Granater, Ildkugler, Kurvegranater, store Sten og Stinkpotter slyngedes ind i Fæstningen og mod dens Mure, og allerede tidligt gjorde Beskydningen betydelig Virkning. Det ses af en Indberetning til Rigsadmiral Stenbock, som Børstel afsendte den 8. Juni. Det hed deri, at Fjenden ved sin uophørlige Kanonskydning, Bombe- og Granatkastning havde ødelagt Størstedelen af Fæstningens Batterier og Kanoner samt væltet en Del af disse. Den Ulykke, Bomberne havde gjort, var ikke til at beskrive, og de kastedes med lige saa stor Sikkerhed, som om der blev skudt med Kanoner. Dækninger, Skansekurve, Blenderinger var blevne ødelagte, og vel var der gjort Forsøg paa at udbedre Skaden ved Nattetid, men Nætterne var korte, og desuden søgte Fjenden ved uafbrudt Beskydning at forhindre Istandsættelsen. Samtidig havde Fjendens Ild ramt mange Soldater. Hele Slottet var ødelagt indvendigt. Palisaderne og de spanske Ryttere samt Porten i Zwinger var afbrændte, saa at Børstel agtede samme Nat at fylde Porten med Jord. I Forværkerne foran Vestfronten var Batterierne og Kanonerne skudt sønder og sammen. Børstel ventede, at Fjenden vilde søge at gaa over Elven samme Nat, og havde forberedt sig paa at modtage en Storm.

Denne Skrivelse naaede ikke sin Bestemmelse, men blev opsnappet af Nordmændene.[1])

Den 8. Juni gik Gyldenløve frem med en Løbegrav mod Højbro og paabegyndte Anlæget af et Batteri ved Broen kun 750 Alen fra

---

[1]) I. S. Juni 1678. 448.

det nærmeste af Fæstningens Taarne. Fæstningen tilføjede Arbejderne betydelige Tab, men standse dem kunde den ikke.

Derimod var Gyldenløve endnu ikke istand til at forhindre Kommunikationen mellem Fæstningen og Gøtaelvens venstre Bred, hvor der fandtes svenske Posteringer. Postbaaden gik derfor over hver Nat om end under Beskydning. Oberst Børstel benyttede sig heraf til den 10. Juni at bede om en Forstærkning paa 100 Mand, og denne Styrke samt 2 Kaptajner overførtes Natten til den 12. Juni.

Den 11. Juni naaede Belejrerne Højbro, fik det paabegyndte Batteri færdigt og byggede et nyt i Nærheden. Batteribygningen paa Fontin og Hisingen var bleven fortsat, saa at Gyldenløve den 13. Juni havde 6 Kanon- og 2 Morterbatterier med 24 Kanoner og 6 Morterer paa Fontin, og 3 Kanonbatterier og 1 Morterbatteri med 11 Kanoner og 2 Morterer paa Hisingen. Medregnes Bestykningen paa Batterierne ved Højbro, blev fra nu af Fæstningen beskudt med ialt 45 Kanoner og 10 Morterer, og den kunde allerede paa dette Tidspunkt kun svare med 21 Piecer, fordi Resten var demonteret.

Da Højbro var afbrudt af Svenskerne, lod Gyldenløve den 14. Juni om Morgenen udlægge en Flydebro, paa hvilken en Afdeling Nordmænd gik over til den lille Ø under Svenskernes hæftige Ild og derfor ogsaa under store Tab. Nordmændene skar sig ind og gik frem med en Løbegrav mod den afbrudte »Lange Bro«, hvilken de naaede Natten til den 18. Juni. Der blev strax slaaet en Bro, som Nordmændene passerede, saa at de fik fast Fod paa Fæstningsøen. Derpaa arbejdede de sig frem med Løbegrave til begge Sider, mod den østlige Front nærmest af Hensyn til Sikringen, mod den vestlige Front for at faa dannet en første Parallel.

Natten til den 19. Juni lykkedes det atter Besætningen at faa en Forstærkning paa 1 Kaptajn og 100 Mand. Oberstløjtnant Edington, der var afsendt af Carl XI for at lede Ingeniørarbejderne, fulgte med denne Styrke, men under Overførslen fik han den højre Arm afrevet af en Kanonkugle og døde paa Slottet.

Da Gyldenløve fik Efterretning om, at Stenbocks Hær stadig blev forstærket, sammenkaldte han den 20. Juni et Krigsraad, som han foreslog at forhindre Fjenden i at gribe Offensiven ved at søge at komme ham i Forkøbet og gøre et eller andet, der kunde bringe ham i Uorden. Men Krigsraadet var uenigt, og der blev ikke tagen nogen Beslutning. Gyldenløve traf derfor sine Dispositioner paa egen Haand med det Formaal at afværge et Angreb, ført fra Gøteborg. Af den danske Styrke under Generalløjtnant Giese blev Generalmajor Levetzow skudt frem med 3 af de danske Rytterregimenter til en

Lejr, der synes at have ligget ved Tufve, og derfra sendtes Forposter frem til Gøtaelv overfor Gøteborg. Denne Styrke blev den 22. Juni forstærket med Dronningens Livregiment. Det øvrige Infanteri stod ved Sæfve, og Schwanwedels Rytterregiment bevogtede Broen ved Gullø. Tilstanden ved disse Tropper lod allerede den Gang meget tilbage at ønske, thi den 15. Juni indberettede Generalprokurør Worm, at Desertørernes Antal voxede dagligt, og at kun Prins Frederiks Regiment var i Orden.

Men under disse Begivenheder havde Christian V forandret Hovedoperationsplanen.

Gyldenløve havde den 5. Juni indberettet til Kongen, at han den foregaaende Dag havde begyndt Angrebet paa Bohus, og i de paafølgende Dage sendte han jævnligt Indberetninger om Belejringsarbejdernes Fremgang, uden at nævne noget om, at Belejringen hurtigt vilde føre til et Resultat. Det maatte derfor højlig forbause ham at modtage en Skrivelse fra Kongen af 14. Juni, efter hvilken de danske Tropper hurtigst muligt skulde sendes tilbage til Danmark; thi, da disse Tropper dækkede Belejringen mod Undsætningsforsøg over Hisingen, var deres Nærværelse den nødvendige Betingelse for Belejringens Fortsættelse. En ny Skrivelse fra Kongen af 17. Juni gik i en lidt anden Retning, og den foranledigede, at der blev sammenkaldt et Krigsraad. Efter at dette var bleven gjort bekendt med begge Skrivelsers Indhold, vedtog det enstemmig at sende Kongen følgende Skrivelse:

»Deres Kongelige Majestæts rescriptum af 17. ds. melder, at man enten skal erobre Bohus, eller, naar alle apparencer til dens Erobring er forsvundne i Krigsraadet, oversende det danske Detachement cito. Men, da Respekten for Deres Majestæts Vaaben vilde lide ved, at vi forlod Fæstningen, navnlig da Minerne ikke er prøvede, og hvilken effect derved kan opnaas, da Tropperne heller ikke, før Skibene ankommer til det Sted, hvor de bedst kan indskibes og kan faa Hø, Vand og andre Nødvendighedsartikler, kan afsejle saa snart, og da desuden hele den fjendtlige Magt, som er her, saasnart vi gaar bort, vil falde Deres Kongelige Majestæt paa Halsen, saa er det besluttet af fortsætte Attaken med al Iver — ifald imidlertid ikke noget andet forefalder, der kunde nødsage os til Indskibning — og søge at anbringe Minerne saa snart som muligt, og, hvis de gør god Virkning, blive ved, men skulde det fremgaa af samme, at der ikke kan ventes et Resultat, ophæve Belejringen.«[1])

---

[1]) Gyldenløves Relation, Appendix A 1678.

Denne Beslutning blev underskreven af samlige Generaler og tilstillet Kongen, der den 24. Juni[1]) befalede, at Gyldenløve skulde blive foran Bohus.

Efterat Belejrerne havde faaet fast Fod paa Fæstningsøen, var Arbejderne blevne fortsatte, men under bestandige Tab paa Grund af Fjendens Nærhed. Desuden skabte Jordsmonets Beskaffenhed Hindringer. Det lykkedes at skyde Brèche i »Zwinger«, og, da man antog, at dette Værk ikke havde stor Modstandskraft, blev det stormet Natten til den 26. Juni, men Stormen blev slaaet tilbage.

Natten til den 30. Juni blev Fæstningsbesætningen forstærket ved Overførsel af 1 Kaptajn og 80 Mand, samt 1 Ingeniørkaptajn og 10 Minører. Natten til den 4. Juli overførtes endvidere Oberstløjtnant Welling, der skulde erstatte Edington, samt en Del Ammunition, og endelig overførtes Natten til den 8. s. M. 1 Kaptajn og 80 Mand, men dog med et Tab ved Beskydning af 2 Døde og 3 Saarede. Men nu satte Gyldenløve en Bom for disse Overførsler ved at anbringe Posteringer ved Landgangsbroen udenfor Slottet. Han tilføjer i sin Beretning herom, at naar det ikke var sket tidligere, »skyldtes det jalousie blandt nogle af de højere Officerer«. Fra den 9. Juli var Fæstningen saaledes afspærret fra al Samfærdsel. Men Nød gør opfindsom, og Oberst Børstel fandt paa Raad. Han kastede Bomber til Skærdal, der ligger S. O. for Fæstningen hinsides Gøta Elv, og hvor der stod en svensk Postering. Bomberne medførte Breve, der oplyste om Tilstanden i Fæstningen og fremsatte Spørgsmaal, der besvaredes gennem aftalte Tegn.

Generalløjtnant Giese var fremdeles misfornøjet. Fra Kongen havde han modtaget en direkte Ordre af 21. Juni om at overføre sit Korps til Danmark. Han svarede, at Gyldenløve havde vist ham 2 senere Breve, hvori det blev ham tilladt at beholde de danske Tropper, naar der var Haab om at erobre Bohus. Giese afsendte dette Svar den 1. Juli. Men samme Dag skrev han til Gyldenløve og opfordrede ham til som en Kongens tro Tjener at tænke paa, at Erobringen af Bohus vilde kræve megen Tid og meget Blod, og at der kunde opstaa en stor Fare, hvis Frankrig sendte nogle Fregatter til Gøteborg, og den svenske Hær gik over ved Venersborg[2]). Hensigten var tydelig nok den at foranledige Gyldenløve til at ophæve Belejringen, men den opnaaedes ikke, thi Gyldenløve havde endnu Troen paa, at det vilde lykkes ham at erobre Fæstningen.

---

[1]) Jfr. Arenstorffs Skrivelse til Kongen af 25. Juni Side 355.

[2]) I. S. Juni 1678. 415.

Man var begyndt paa Minearbejderne, men først den 12. Juli lykkedes det at faa 2 Miner færdig, en mod hvert af de Værker, der laa til Højre og Venstre for »Zwinger«. Gyldenløve lod samme Morgen sin Hær opmarchere paa Fontin, og Kl. 10 F. gav han Signal til at tænde Minerne. Den, der var anlagt til Venstre for »Zwinger«, skabte en stor Brèche, men den anden, der var kontramineret, slog ud, og gjorde kun en Aabning til midt paa Muren. Da Minerne havde gjort deres Virkning, sendte Gyldenløve en Officer til »Zwinger« og tilbød Besætningen en hæderlig Overenskomst; men Officeren blev afvist. Selv havde Gyldenløve i Mellemtiden ladet sig og Generalitetet overføre til en lille Holm i Nordre Elv, hvorfra han kunde observere Virkningen af Minerne. Da man herfra saae, at der bag den store Brèche, der var dannet, laa stærke Forskansninger, blev det besluttet at opgive den paatænkte Generalstorm og at fortsætte Minearbejderne.

Rigsadmiral Stenbock længtes efter at komme Oberst Børstel til Hjælp, men, da den Styrke, han i Begyndelsen af Juli havde faaet samlet, efter hans Formening endnu ikke var stor nok, søgte han at styrke Fæstningsbesætningen i dens Beslutning om at holde ud. Den 9. Juli skrev han saaledes til Oberst Børstel: »Inat har jeg intet faaet fra Hr. Obersten. Gud give, at alt staar vel til. Jeg længes efter at høre noget godt fra Obersten. Ellers lader jeg Hr. Obersten vide, at jeg idag har faaet Brev fra Kongen, hvori han befaler mig at lade Obersten vide, at Hans Majestæt er paa Vej for at give en sær. og eftertrykkelig Hjælp. Kongen er ved Halmstad ohngefær«.

Den Trøst, der laa i dette Brev, kom dog ikke Børstel eller Besætningen i Bohus til Gode, thi Brevet blev opfanget [1]). Børstel bad derfor i sine Bombebreve om snarlig Hjælp. Den kom tilsidst, men dog ikke ganske paa den Maade, Stenbock omtalte i sit Brev.

Forholdene i Skaane bandt Carl XI og hans Hær, saa at alt, hvad han troede at kunne forsvare at sende til Hjælp, indskrænkede sig til 5 stærke Eskadroner under Generalløjtnant Wittenberg. Denne medbragte et Brev til Stenbock, hvori det blev paalagt ham ufortøvet at rykke frem for at undsætte Bohus. Rigsadmiralen samlede derfor hele sin Styrke ved Gøteborg og forøgede den ved at lade Garnisonerne i Elfsborg og Gøteborg afløse af Borgerne.

Gyldenløve havde faaet Efterretninger, der tydede paa, at Fjenden vilde rykke imod ham med Overmagt. Derfor trak han sine svære Piecer bort fra Hisingen og sammenkaldte den følgende Dag

---

[1]) I. S. Juli 1678. 479.

et Krigsraad. Da det var hans Ønske at storme Bohus, inden det blev for sent, spurgte han Krigsraadet om, hvorledes man skulde opnaa den største Virkning af Minerne. Men Meningerne derom var saa delte, at Stormen maatte opsættes. Derpaa meddelte han Krigsraadet, at han havde faaet Efterretning om, at Stenbock var bleven forstærket, og æskede dets Mening om, hvad der burde gøres, hvis Fjenden gik over Elven ovenfor eller nedenfor Bohus. Men Generalerne diskuterede hele Dagen uden at komme til et Resultat. Tilsidst erklærede de, at det var Gyldenløve, som skulde befale, hvad der skulde gøres. Men det var ikke i Overensstemmelse med hans Instrux, thi den paabød udtrykkeligt, at han skulde afholde Krigsraad og rette sig efter Flertallets Beslutning. Derfor protesterede han og sagde, at hvis det var ham, der skulde udføre det Hele, havde man ikke behøvet at sende ham Mænd med Erfaring. Men han var samtidig paa det Rene med, at det var Krigsraadets Hensigt at lade ham staa ene med Ansvaret. Derfor blev han «bekymret for Fremtiden«, thi alle Efterretninger gik ud paa, at Stenbocks Hær talte 9—10,000 Mand.

Fæstningsbesætningen i Bohus havde faaet nyt Mod, thi gennem Tegnmeddelelser fra Flodbredden hinsides havde den faaet Efterretning om General Wittenbergs Ankomst, samt om at Stenbock vilde rykke ind paa Hisingen den 19. Juli. Stenbock havde tillige afsendt en Svømmer, der skulde bringe Oberst Børstel et Brev om, at han en af Dagene vilde undsætte ham. Men Svømmeren blev fangen tilligemed Brevet. Da Gyldenløve ikke kunde vente Støtte af Krigsraadet, besluttede han selv at gribe ind. Han befalede derfor, at Minearbejderne skulde fremmes af yderste Evne, og at Generalmajor Duncan den 18. Juli om Aftenen skulde rykke over paa Hisingen for i Forbindelse med det danske Rytteri og nogle af Gieses Infanteriregimenter at gøre en Diversion mod Gøteborg.

De danske Beretninger om, hvad der nu forefaldt, mangler enhver Stedsangivelse, saa at man i flere Tilfælde er nødsaget til at opstille en Sandsynlighedsberegning.

Generalmajor Duncan beretter, at han den 18. Juli ved Midnat ankom med 5 norske Eskadroner til »Præstegaarden«, hvormed han maa mene Sæfve Præstegaard. Her traf han Generalmajor Schack, der var ifærd med at samle Prins Frederiks og Prins Christians Regiment; Kongens Livregiment stod tilligemed Schwanwedels Rytterregiment foran Broen ved Gulløn. Gyldenløve kom til Sæfve og befalede, at Styrken skulde rykke frem. Da man havde meldt ham, at Fjenden stod ved Lerja, der ligger paa Hisingen $\frac{3}{4}$ Mil N. for

Gøteborg, red han den 19. ved Daggry op paa en Høj for at rekognoscere, men han kunde ikke opdage nogen Fjende. Han red derfor ½ Mil længere frem og stødte ved Tufve paa Generalmajor Levetzow med de 3 danske Rytterregimenter, til hvilke Schack og Duncan havde sluttet sig. Han spurgte efter Generalløjtnant Giese og fik til Svar, at han var reden over Mosen (ɔ: Qvillebækmosen) til Gl. Elfsborg, hvor der var gjort Alarm. Gyldenløve fortsatte sit Ridt ½ Mil og naaede Qvillebæk. Her traf han Giese, der var meget opbragt og meldte, at Fjenden havde benyttet Natten til med hele sin Magt at gaa over paa Hisingen, fordi det danske Rytteri ikke havde passet paa. Fjenden kunde nu foretage en omgaaende Bevægelse og forhindre os i at gaa tilbage over Gulløn. Men Giese saa ikke rigtigt paa Forholdene.

Stenbocks Styrke angives meget forskelligt. Efter de Oplysninger, som maa anses for paalideligst, talte den 10 Bataillioner og 21 Eskadroner. Disse talte 2950 Ryttere, og sættes Bataillonernes Gennemsnitsstyrke til 400 Mand, raadede Stenbock over henved 7000 Mand regulære Tropper; Resten var bevæbnede Bønder, og om deres Styrke vides intet.

Efter at Stenbock den 17. Juli havde samlet sin Hær, holdt han et Krigsraad, der bestemte, at den Natten til den 19. Juli skulde gaa over ved Gl. Elfsborg. Generalkvartermesteren blev sendt forud for at faa anbragt en Bro, hvis enkelte Dele var anbragt paa Baade. Desuden afsendtes en Del Pramme, Fartøjer og Flaader fra Gøteborg til Overgangsstedet. Men Broen viste sig at være for kort, og det blev derfor nødvendigt til Overførslen at benytte de Fartøjer og Pramme, man raadede over, samt at foretage Overførslen til Klipperne ved Pølsebo. Den første Overførsel bestod i en Bataillon paa 250 Mand. Den stødte ved Landingsstedet paa den danske Forvagt, som blev kastet. Under Kampen kom den danske Generaladjutant le Brun til Stede, og han søgte at faa Fjenden standset. Da det ikke lykkedes, sprængte han tilbage for at bringe Melding og ankom, umiddelbart efter at Gyldenløve var truffen sammen med Giese. Le Brun meldte, at Svenskerne havde sat nogle Tropper iland, men ikke mange; han havde kæmpet med dem, men kunde ikke jage dem tilbage af Mangel paa Dragoner. Desuagtet forsikrede Giese højt og helligt, at hele Fjendens Styrke var kommen over. Vel fastholdt Generaladjutanten sin Meldings Rigtighed, men Giese vilde ligesaalidt give efter som, paa Gyldenløves Opfordring, udtale sin Mening om, hvad der burde gøres. Det forhindrede imidlertid ikke, at Giese den 20. indberettede til Kongen, at det havde været hans Hensigt at gaa

imod Fjenden, men at Gyldenløve var kommen til og havde udtalt, »at da man paa Grund af de store Klipper ikke kunde se Fjenden, maatte Efterretningen (om Fjendens Fremrykning) være falsk« [1]). Men heller ikke dette var rigtigt.

Levetzow og Schack havde fortsat Fremrykningen, men Rytteriet naaede først Qvillebæk, og, inden Fodfolket var stødt til, befalede Gyldenløve, at Generalmajor Duncan skulde rykke frem med de 5 norske Eskadroner Dragoner og nogle danske Eskadroner for at skaffe Klarhed. Da Duncan kom frem, havde Svenskerne posteret sig paa Klipperne ved Pølsebo. Desuagtet gjorde Duncan en Attake, der, efter svenske Beretninger, foretoges med »den største furia«, saa at han naaede ind paa 4 Pikers Afstand fra Fjenden. Men her blev han modtaget med den hæftigste Ild. 30 Mand faldt, selv fik han Hesten skudt under sig, og han blev nødt til at vende om. Da han kom tilbage, meldte han, at Fjenden havde udviklet 36 Faner [2]), hvilket ikke var rigtigt, thi foruden den først landsatte Bataillon var der paa det Tidspunkt kun overført en Bataillon Smaalændinger. Trods denne Melding vilde Gyldenløve dog foretage et Angreb; men de Officerer, der var kendte med Forholdene, fraraadede det, dels fordi det efter deres Mening var umuligt at fordrive Fjenden fra Klipperne, men tillige fordi Duncans Dragoner havde berettet, at Fjenden var rigeligt forsynet med spanske Ryttere. Da Giese hverken vidste ud eller ind, raadførte Gyldenløve sig med Generalmajor Schack og spurgte ham, »om man skulde vove noget, eller om man skulde gaa tilbage for at samle hele Styrken«. Schack svarede, at det sidste var det sikreste og det bedste. Gyldenløve befalede da, at Hæren skulde gaa tilbage for at samles med Kongens Livregiment og Schwanwedels Regiment foran Broen ved Gulløn, der førte over Elven til Indlandet. Tilbagemarchen blev strax tiltraadt.

Stenbock kunde som Følge heraf uforstyrret fortsætte Overførslen, men, at den var forbunden med Vanskeligheder, fremgaar af, at hans Styrke først var fuldstændig overført den 20. Juli om Aftenen. Det kan derfor næppe være Tvivl underkastet, at hvis Gyldenløve havde angrebet den 19., vilde det være lykkedes ham at kaste Fjenden, fordi denne ikke kunde møde med en Forsvarsstyrke, der var stor nok.

Ved Bohus blev der den 19. Juli fra Belejrernes Side ikke alene arbejdet stærkt paa Minerne, men ogsaa Beskydningen af Fæstningsværkerne var meget hæftig, saa at ikke mindre end 137 store Bomber

---

[1]) I. S. August B. 1678. 19. [2]) Duncans Rapport. Appendix A. 1678.

kastedes ind i Fæstningen. Men Besætningen i denne vejrede Frelsen, thi den havde i Løbet af Dagen hørt Kanon- og Geværskydning ved Gøteborg og haabede paa, at Overgangen var lykkedes for den svenske Hær. Den 20. Juli om Morgenen saae man ogsaa fra Fæstningen, at Gyldenløves Tropper trak sig tilbage paa Hisingen mod Indlands Herred.

Det var Gyldenløves Hensigt at standse undervejs og tage Stilling. Men Giese fraraadede dette, fordi han frygtede for, at Fjenden vilde omgaa Stillingen og afskære Hæren Tilbagetoget over Broen. Derimod foreslog Giese at lade Hæren tage Stilling foran Broen og alligevel fortsætte Belejringen af Fæstningen. Naar Gyldenløve modsatte sig dette Forslag, var det, fordi Hestene manglede Fourage og Tropperne Levnetsmidler og Brød. Desuden var Rummet saa lille, at man kun kunde finde Plads til at opstille Halvdelen af Tropperne, og Stillingen laa i en Dal, der beherskedes af foranliggende Højder. Uagtet alle Efterretninger gik ud paa, at Fjenden havde Overmagten, havde Gyldenløve dog størst Tilbøjelighed til at angribe Fjenden. En Melding om, at Mandstugten blandt de danske Tropper var saa slet, at hvis der tilstødte et Uheld, risikerede man, at de hvervede Soldater løb over til Fjenden, gjorde Gyldenløve betænkelig. Men da indtraf der Efterretninger, der tvang ham til at tage en anden Beslutning. Det berettedes, at Svenskerne havde samlet 14,000 bevæbnede Bønder under Grev Sparre for at afskære Gyldenløve Forbindelsen med Norge, at de havde afbrændt Kvistrum Bro, samt at der var sket et Indfald i Trondhjem Amt, hvorved Røraas var bleven afbrændt.

Alle højere Kammanderende tilraadede derfor Gyldenløve at gaa tilbage. Han havde ikke længere noget Valg. Belejringen af Bohus maatte opgives. For at skjule Afmarchen og faa Tid til at skaffe Skytset bort, lod Gyldenløve den 20. og 21. Juli rette en meget hæftig Beskydning mod Fæstningen, og kun Besætningen og Arbejderne i Løbegravene samt Vagterne blev tilbage. Alle de øvrige Tropper passerede Broen og samledes N. for Nordre Elv.

Stenbock havde som omtalt faaet sin Styrke overført den 20., og den følgende Dag Kl. 8 Formiddag kunde man fra Fæstningen se hans Tropper rykke frem mod Broen til Gulløn. Ankommen i Kanonskuds Afstand fra denne opmarcherede han.

Gyldenløve opholdt sig ved sin Hær paa Elvens nordlige Bred. Da kom Oberstløjtnant Harboe til ham og meddelte, at Generalløjtnant Giese havde udtalt, at man burde slaas med Fjenden. Gyldenløve beordrede strax Generalerne Duncan og Degenfeldt til at rykke frem med de norske Tropper, og selv fulgte han med. Halvvejs til Broen

mødte han Giese, som han spurgte: »Skal vi vove noget og faa en god Dag«. Da Giese svarede undvigende, fortalte Gyldenløve ham, hvad Oberstløjtnant Harboe havde meddelt. Giese benægtede at have ytret noget saadant og paastod, at Oberstløjtnanten ikke kunde være en ærlig Mand. Gyldenløve, ledsaget af en lille Eskorte, fortsatte sit Ridt, til han kom over Broen. Han saae da Fjenden i Stilling paa Højderne i Kanonskuds Afstand. Da der ikke kunde være Tale om at defilere over Broen under Fjendens Ild for derpaa at opmarchere, og da Fjenden havde alle Fordelene, var det umuligt at komme frem. Gyldenløve befalede derfor, at Broen skulde ødelægges, hvilket udførtes Natten til den 22. Juli.

Beskydningen af Bohus var bleven fortsat hele Dagen, og om Aftenen var der bleven sprængt en stor Mine, der gjorde megen Virkning. Det var Gyldenløves Afskedshilsen, thi om Natten blev de efterladte norske Tropper trukne tilbage, men de maatte lade meget Materiale og mange Arbejdsredskaber blive i Løbegravene. Ifølge Gyldenløves Beretning var det lykkedes at faa alt Skytset bragt bort med Undtagelse af to 18-Pd. Kanoner, som blev sprængte; men under Transporten gik en Del af Blokvognene, hvorpaa de sværeste Piecer befandt sig, itu, og disse blev derfor liggende paa Vejene.

Den 22. Juli var Bohus befriet efter en Belejring, der havde varet 57 Dage. Belejringen havde stillet saa store Krav til Besætningens Mod og Udholdenhed, at den næppe vilde have gaaet Prøven igennem, naar ikke Oberst Børstel saavelsom Oberstløjtnant Frøhlich var gaaet i Spidsen med deres Exempel. Belejrerne havde i det nævnte Tidsrum bekastet Fæstningen med 2265 store Bomber og Stinkpotter, 600 12-Pd. Granater, 161 Ildkugler, 79 Granatkurve — hver Kurv indeholdt 13 Haandgranater — og gjort 384 Stenkast. Desuden havde Belejrerne anvendt »utallige mange tusinde Kanonskud«. I Fæstningen fandtes der endnu 400 tjenstgørende og 120 saarede Soldater. Da Besætningen oprindeligt talte 400 Mand, og under Belejringen fik en Tilgang af 370 Mand, maa Antallet af dem, der faldt, være gaaet op til 250 Mand.

Gyldenløves Tab kendes ikke, men det har utvivlsomt været meget betydeligt. Det faldt næsten udelukkende paa de norske Tropper.

At Belejringen ikke lykkedes, kan ikke lægges Gyldenløve til Last. Hos Generalløjtnant Giese mødte han bestandig Modstand, og det var hans Skyld, at Adgangen over Hisingen til Bohus ikke var dækket ved Anlæget af Skanser og Redouter, thi ofte nok havde Gyldenløve paalagt ham dette, men hans Befaling blev ikke udført.

Men ogsaa i den norske Hær mødte Gyldenløve Modstand. Her skrev den sig fra Generalmajor Degenfeldt. Denne havde, som tidligere omtalt, givet Anledning til, at Generalmajor Løvenhjelm var bleven sendt til Danmark. Som Erstatning ankom Generalmajor Duncan, der var ældre General end Degenfeldt; men heller ikke ham vilde Degenfeldt finde sig i at staa under, og lige saa lidt efterkom Degenfeldt de Befaliger, han fik fra Gyldenløve. Han fulgte, som det hedder i Beretningen, »bestandig sine egne Luner.« Han protesterede imod, at Duncan gav Befalinger i Løbegravene som overhovedet imod, at han gav Befalinger, hvor Degenfeldt var til Stede. En Dag havde Duncan besluttet at angribe gennem en Brèche, men Degenfeldt forbød at lade ham passere. En anden Gang vilde Duncan foretage en Storm med 24 Dragoner, men ogsaa dette modsatte Degenfeldt sig. Samtidig skabte han Misfornøjelse blandt sine Undergivne, thi han var, som altid, haard, raa og hensynsløs imod dem, saa at han holdt større Styrke i Løbegravene end nødvendigt, hvorved Tabene forøgedes. Desuden svækkede han Mandstugten ved allerede 3 Uger, efter at Belejringen var begyndt, at udtale sig imod dens Fortsættelse og ved at paavirke andre i samme Retning[1]).

Man kan derfor ikke forbavses over, at det ikke lykkedes Gyldenløve at erobre Bohus, og man kan forstaa hans Sorg over, at han maatte hæve Belejringen. I sin første Indberetning under Tilbagegangen, der er dateret Spinør Kirke den 25. Juli, skrev han: »Med sand Smerte maa jeg berette at maatte have opgivet Bohus Belejring«, og han slutter med: »Havde jeg fundet Bistand, vilde meget være kommet anderledes, men uden den kan et eneste Menneske intet udrette. Gid jeg hellere havde skrevet dette med mit Blod end med Blæk.«[2])

Kun en af hans højere Officerer synes i særlig Grad at have

---

[1]) Degenfeldt var selvfølgelig ikke uvidende om den Misfornøjelse, han havde skabt. For at forhindre dens Følger »pressede« han, som Gyldenløve skriver, saa længe paa, at Gyldenløve den 25. Juli gav ham Orlov til Danmark. Her benyttede han Lejligheden til at fremme sine egne og skade Gyldenløves og Duncans Interesser. Han vendte tilbage i August, og nu kom det til et saa afgjort Brud mellem ham og Gyldenløve, at denne beklagede sig derover til Kongen i et Brev af 20. August (I. S. August B. 1678. 19) og beskyldte Degenfeldt for at have smeddet Intriger mod andre Personer og søgt at svække Gyldenløve ved falske Rapporter. Nu skulde man dog have troet, at Kongen havde afskediget Degenfeldt, men istedenfor blev han i September kaldt til Danmark og ansat som Guvernør over Fodfolket og Fæstningerne i Jylland.

[2]) I. S. August B 1678. 19.

udmærket sig. Det var Oberst Cicignon, som kommanderede et Infanteriregiment i den norske Hær. Han indgav Ansøgning om at blive forfremmet, og, da Gyldenløve anbefalede den, blev han udnævnt til Generalmajor.

Da Tilbagetoget blev tiltraadt, havde Hæren i flere Dage hverken faaet Levnetsmidler eller Brød, og der var intet at faa undervejs. Mandskabet blev uvilligt og knurrede, saa at Gyldenløve frygtede for, at Hæren vilde opløse sig gennem Desertion. Det skete vel ikke, men Mandskabet plyndrede alt, hvad der laa indenfor en Afstand af 5—6 Mil. Fra 10 Kirker tog det saavel Klokken som Disken. Vel forbød Gyldenløve Plyndring hver Aften ved Parolen, men det hjalp ikke. Mange løb over til Fjenden og foregav, enten at de kom af Nød, fordi deres Officerer ikke gav dem, hvad Kongen havde lovet dem, eller ogsaa at de var hvervede mod deres Vilje.

Den 28. Juli naaede Gyldenløve Uddevalla. Endnu havde det ikke været muligt at faa det danske Korps indskibet, fordi Fartøjerne manglede, og dem, man havde, maatte bruges til at hente Proviant fra Jylland; desuagtet var der endnu stadig Mangel paa Proviant, især paa Brød. I Beretningen herom, som Gyldenløve afsendte den 28. Juli, hed det videre: »Der er ogsaa Jalousi mellem begge Brodernationer, og ogsaa derfor vil jeg sørge for at faa de danske Tropper bort. Landet er totalt ruineret. De norske Tropper viser god Mandstugt.« Derimod udtalte han om Tilstanden i de danske Regimenter: »Vilde man holde stræng Justits blandt de danske (Tropper) maatte man befrygte, at for hver 10 Mand, der blev hængte, vilde der løbe 100 Mand over til Fjenden«[1]).

Den 3. August ankom Gyldenløve til Kvistrum, hvor han fandt Broen afbrudt. Alt var rede til Indskibning af de danske Tropper, naar kun Fartøjerne kom, og man fik gunstig Vind. Gyldenløve længtes derefter, thi han skriver: »Den Uorden, Tropperne afstedkommer, er ubeskrivelig. Landet er ruineret; Beboerne flygter«[2]). Det lykkedes ham endelig at faa de danske Tropper indskibet, men den 9. August maatte de atter udskibes paa Grund af kontrær Vind. Den varede endnu til den 16. August, og i denne Mellemtid begyndte de landsatte Tropper paany at røve og plyndre, ja et Kompagni Friskytter gik endog over til Fjenden. Men endelig blev Vinden gunstig, og det var med Glæde, at Gyldenløve saae Transportfartøjerne lette for at overføre Generalløjtnant Giese og de danske Tropper til Skaane.

Den svenske Hær under Stenbock indlod sig ikke paa at for-

---

[1]) og [2]) I. S. August 1678. 19.

følge, men meldte Carl XI, at Bohus var bleven undsat. Kongen befalede strax, at Generalløjtnant Wittenberg skulde vende tilbage til Skaane med sine 1000 Ryttere og de Tropper, Stenbock kunde undvære.

Efterat Gyldenløve havde givet Skansen ved Uddevalla en Besætning paa 120 Mand, lod han Hæren trække sig tilbage til Grændsen. I Oktober foretog Gyldenløve en Rejse til Kjøbenhavn, hvor han ankom den 22. Oktober. Den 24. November ankom han paa Tilbagerejsen til Marstrand efter undervejs at have været i den største Livsfare. Efterretninger gik ud paa, at Svenskerne tilsigtede et Angreb mod Uddevalla, men de bekræftedes ikke. Derimod marcherede Svenskerne frem og tilbage ved den norske Grændse og tvang derved Gyldenløve til at holde Hæren samlet.

Paa den nordlige Krigsskueplads var Grev Sparre i Juni rykket ind i Tydalen med 2000 Mand og 4 Kanoner. General v. Haven turde ikke strax gaa imod Svenskerne, fordi deres Styrke angaves til 5,600 Mand. Men efterat han havde faaet samlet en Styrke, rykkede han dog frem. Grev Sparre stod den Gang ved Røraas, hvor han den 13. Juli erfarede, at Fjenden var under Fremrykning. Men han vilde ikke optage Kampen, og derfor tiltraadte han den følgende Dag Tilbagetoget efter at have sat Ild paa Røraas Værk og By.

Erobringen af Rygen.[1]

Christian V var den 22. August rejst til Kjøbenhavn for at afvente Ankomsten af Tropperne fra Norge. Urolig over i 5 Uger ikke at have hørt fra Generalløjtnant Giese sendte han den 23. en Generaladjutant til Norge for at skaffe Oplysninger. Men Tropperne var undervejs, og den 26. Kl. 12 Middag meldte Giese til Kongen, at han, standset af Modvind, laa 2 Mil udfor Sundet. Den 27. blev Vinden gunstig, saa at Transportflaaden ankom til Helsingborg, hvor Generalerne Giese, Schack og Levetzow samt Tropperne blev udskibede. Den 28. kom Kongen til Helsingborg og mønstrede de tilbagevendte Tropper, der talte henimod 5000 Mand. Styrken blev indlemmet i Hæren og stillet under General Wedells Kommando. Da Giese modtog Befalingen herom, erklærede han ikke at ville tjene under Wedell. »Begge disse Generaler« — siger Friedenreich — »var saa hidsige paa hverandre, at deres Heste allerede var sadlede, fordi de vilde vexle Kugler, men Hans Majestæt hindrede det«. Om dette forholder sig rigtigt, maa staa hen, men sikkert er det, at da Kongen den 30. August forlod Hæren og sejlede til Helsingør, tog han Giese med sig.

Operationerne i Skaane skulde altsaa nu begynde, men Kongen var kommen paa andre Tanker; han vilde søge Oprejsning ved et Angreb paa Rygen. Kurfyrsten af Brandenborg pressede paa i denne Retning, og det stemmede ogsaa med Storkantsler Ahlefeldts Ønsker, fordi han bestandig tilsigtede at benytte Rygen som Kompensation for Skaane.

Kurfyrsten havde allerede i Juli Maaned begyndt at træffe Forberedelser til et Angreb ved at samle en Styrke paa 15,000 Branden-

[1]) Otto Fock. 425—447.

borgere, der skulde forstærkes med 5000 Lyneborgere. Danmark havde lovet at sende de fornødne Krigsskibe samt en Styrke, der skulde deltage i Angrebet. Niels Juel maatte derfor sejle til Kjøbenhavn med en Flaade paa 27 Orlogsskibe med henimod 1500 Kanoner. Troppestyrken havde man, thi dertil skulde de Tropper benyttes, der var afgivne til Flaaden, og Kommandoen over dem skulde føres af Geneneralmajor Løvenhjelm, der den 26. August afrejste fra Landskrona til Kjøbenhavn. Generalmajor v. d. Osten ansattes som Guvernør i Landskrona.

Niels Juel fik Instrux, gik til Søs, naaede Rygen og meldte Kongen den 4. September, at Kurfyrsten havde alt paa rede Haand til at begynde Angrebet.

Kongen, der agtede at deltage i Expeditionen til Rygen, var den 1. September rejst til Helsingborg, hvor han befalede General Wedell indtil videre kun at udsende Partier. Den 3. September var Kongen atter i Kjøbenhavn, hvor han modtog Niels Juels Melding. Orlogsskibet »De 3 Løver«, der skulde overføre Kongen, blev klart den 10. September, men først den 13. gik Kongen ombord med et stort Følge, hvoriblandt Storkantsleren og Generalløjtnant Giese.

En Eskadre laa rede for at eskortere. Men Kongen besluttede nu at ville afvente Melding om, at der var gjort Landgang paa Rygen. Den indtraf den 14. om Aftenen Kl. 7, og 2 Timer senere lettede Eskadren. Den 16. naaede den Falsterbo, men maatte ankre op for Modvind, og Kongen kom, af Grunde, der senere vil blive omtalte, ikke til at deltage i Rygens Erobring.

Kurfyrsten af Brandenborg raadede over en Flaade paa 11 større og mindre Krigsskibe, og han havde samlet en Transportflaade paa 210 Skibe og 140 større og mindre Baade. Niels Juel havde maattet afgive 2 Kaptajner, 4 Løjtnanter, 4 Skippere, 16 Kvartermestre og 224 Matroser til Assistance, og Generaladmiral Tromp, som Kurfyrsten havde taget i sin Tjeneste, skulde lede Troppeoverførslen. Landgangskorpset bestod af 11 Bataillioner Fodfolk og 10 Eskadroner Ryttere og Dragoner samt det fornødne Skyts under Feltmarskal Derfflinger. For at træffe nærmere Aftale om Planen anmodede Kurfyrsten Niels Juel om at sende en Officer til Peenemünde. Admiralen betroede dette Hverv til sin Broder, Geheimeraad Jens Juel, og ved Forhandling bestemtes, at Landgangen skulde finde Sted den 12. September, saaledes at de danske Tropper skulde lande paa den nordlige og Kurfyrstens paa den sydlige Del af Øen.

Da Forberedelserne var saa omfattende, kunde de ikke skjules for Grev Kønigsmark, og han havde derfor truffet Foranstaltninger

til at afværge Landgangsforsøg. Hans Styrke, 900 Infanterister, 23½ Eskadron og 37 Kanoner, var fordelt paa følgende Maade: General Grothusen med 6 Eskadroner, 200 Infanterister og 9 Kanoner skulde fra Sudar afværge Angreb sydfra. General Buchwaldt, 5 Eskadroner, 250 Infanterister og 10 Kanoner stod paa Mønchgut, og mellem ham og Grothusen stod 4 Eskadroner, 200 Infanterister og 8 Kanoner. Som Reserve havde Kønigsmark 2 Eskadroner, 100 Infanterister og 4 Kanoner ved Putbus, hvor Hovedkvarteret var. Forbindelsen med Jasmund over Prora var sikret af en Skanse med 50 Mand, og ved den stod 60 Ryttere. Oberst Liewen, der skulde afværge Landgange nordfra, stod ved Wittow med 6 Eskadroner, 100 Infanterister og 6 Kanoner. Den store Spredning var uheldig, men Kønigsmark havde intet Valg paa Grund af Afstanden mellem Landgangspunkterne og de slette Veje.

Kurfyrsten havde befalet, at Overførslen skulde foregaa efter de samme Regler, som var blevne anvendte ved den danske Hærs Overgang til Skaane i 1676. Indskibningen begyndte den 9. og var endt den 11. September. Om Aftenen lettede Transportflaaden og gik til Stubber Banke, hvor den ankrede op Natten over. Næste Morgen gik den under Sejl og styrede, som om Landgangen skulde ske ved Sudar. Men det var kun en Maske, thi Kurfyrsten havde som Landgangssted bestemt Putbusbugten. Han opnaaede forsaavidt sin Hensigt, thi saavel Generalmajor Grothusen som Grev Kønigsmark tog Stilling ved Sudar, hvor det kom til en betydningsløs Kanonade. Men, da Kurfyrstens Flaade skulde vende, indtraadte der Vindstille, og lidt senere blæste det vel op fra Øst, men, da det var Modvind, maatte Flaaden blive liggende udenfor Skudvidde.

Da Kurfyrstens Tropper var indskibede, begav Jens Juel sig tilbage til den danske Flaade, hvor han ankom den 11. September. Niels Juel lod strax holde Krigsraad, der enstemmigt besluttede at foretage Landgang den følgende Morgen ved Daggry. Man vilde lande i Bugten mellem Jasmund og Wittow; men, da det om Natten blev sydøstlig Vind, var det umuligt. Planen maatte derfor forandres, saa at man maatte lande ved Wittow paa et Punkt, hvor det strax gjaldt om at angribe en høj Bakke.

Landgangsstyrken bestod af:

Vittinghofs sjællandske Bataillon	400	Mand.
Levetzows Bataillon af 1. jydske Regiment	300	—
Trops Dragonregiment	570	—
Overføres . . .	1270	Mand.

Overført . . .	1270	Mand.
Den tidligere Infanterigarnison i Christianstad under Knoblauch og Fuchs . .	541	—
Brandenborgske Dragoner under Oberst Prinz	250	—
Ialt . .	2061	Mand.

Landgangen skete, saaledes at Oberst Trops Dragonregiment, men uden Heste, og Oberstløjtnant Levetzows Bataillon landsattes som første Træfning paa smaa Baade. Ved Landgangspunktet stod 1 Officer og 30 Heste samt nogle Infanterister, men de trak sig strax tilbage uden at gøre Modstand af Betydning. De danske Soldater sprang i Vandet, der gik dem til midt paa Livet, og styrtede fremad. Men før de sidste af dem naaede Land, var Oberst Liewen ankommen med sine 6 Eskadroner, 100 Infanterister og 6 Kanoner. Han gik strax frem til Angreb med sit Rytteri, inden Trop havde faaet sine Heste iland. Derfor indtraadte der paa den danske venstre Fløj et Øjeblik Forstyrrelse, saa at ikke faa Soldater vendte om og løb til Baadene. Men Officererne fik dem dog til at staa, og en Del spanske Ryttere blev ihast stillede foran Fronten, hvorved det lykkedes at standse Fjenden. Landsætningen var imidlertid bleven fortsat, saa at General Løvenhjelm hurtigt fik landsat det øvrige Infanteri samt 2 Kanoner. Disse aabnede strax Ilden, og kort efter ankom en Del af Oberst Trops Heste samt Oberst Prinz brandenborgske Ryttere. General Løvenhjelm og Oberst Trop satte sig nu i Spidsen og rykkede frem. Svenskerne blev kastede ud paa Landtungen, der førte til Jasmund, ved hvis Indgang Løvenhjelm gjorde Holdt. Tomme Tønder blev bragte iland fra Skibene og fyldte med Jord, og ved deres Hjælp fik man dannet et Brystværn.

Saavel Niels Juel som hans Broder deltog i Landgangen og overværede Kampen. De fremhævede i den Rapport, de i Forening indsendte til Kongen, den særlige »fermité og conduite«, som Løvenhjelm viste, saavelsom ogsaa, at Oberst Trop og de øvrige Officerer gjorde deres Skyldighed paa en saadan Maade, at de ikke vilde nævne nogen enkelt for ikke at gøre de andre Uret. Vort Tab beløb sig til 57 Døde og 53 Saarede; deraf faldt 6 Officerer, og 6 Officerer blev saarede.

Da Kampen var endt, begav Jens Juel sig til Kurfyrsten for at bringe ham Beretning om dens Udfald.

Oberst Liewen havde sendt Melding til Kønigsmark, hvori han vel berettede, at han var bleven nødt til at gaa tilbage, men han bad samtidig om Forstærkning, fordi han troede paa Muligheden af at

kunne kaste Fjenden. Kønigsmark, der ikke havde ventet noget alvorligt Angreb fra dansk Side, fordi alle Efterretninger gik ud paa, at den danske Flaade ikke havde noget Landgangskorps ombord, beordrede strax Generalmajor Buchwaldt at ile Liewen til Hjælp. Men kort efter indtraf en ny Officer fra denne og meldte, at Fjenden havde forskanset sig saa stærkt, at der ikke var Rimelighed for, at et Angreb vilde lykkes. Buchwaldt fik derfor Kontraordre, og Kønigsmark, der frygtede for, at Kurfyrstens Landgang vilde bringe hans Tropper mellem en dobbelt Ild, besluttede at gaa tilbage. Generalmajor Buchwaldt og Oberst Liewen fik derfor Ordre til at trække sig til den gamle Færgeskanse. Den 13. om Morgenen fik Generalmajor Grothusen en lignende Ordre, og kun Kønigsmark blev staaende med 8 Eskadroner og 4 Kanoner for at observere.

Efter at Kurfyrsten den 13. September om Morgenen havde lettet Anker, indtraf Geheimeraad Jens Juel og bragte ham Beretning om Landgangen den foregaaende Dag. Kurfyrsten besluttede strax, at Landgangen skulde ske snarest muligt, og for at finde et passende Landgangspunkt gik Geheimeraad Juel, den danske Legationssekretær Scheel og en dansk Marineløjtnant ud i en Baad; Feltmarskal Derfflinger gjorde Følgeskab. De valgte et Punkt, der ligger omtrent $\frac{1}{2}$ Mil S. for Putbus, til Landgangssted. Ved Middagstid var det bleven stille, saa at man ved Baadenes Hjælp maatte transportere Krigsskibene ind mod Kysten for at kunne benytte deres Kanoner. Da de var ankrede op, begyndte Landgangen. Den udførtes med største Hurtighed, thi Pikenererne anvendte deres Piker og de andre Skuffer og Spader for at hjælpe Baadene hurtigere i Land, og mange Soldater sprang saa tidligt fra Baadene, at Vandet gik dem ikke alene til under Armene, men paa nogle endog til Halsen. Derpaa løb de frem til Stranden og tog Stilling. Kønigsmark var ilet til. Men, da han ankom, var Fjenden allerede i Stilling. Han indskrænkede sig derfor til at beskyde Fjenden med sine 4 Kanoner og trak sig saa tilbage mod den gamle Færgeskanse.

Kurfyrsten var gaaet iland med Infanteriets første Træfning. Rytteriet fulgte efter, og, da nogle Eskadroner var landsatte, lod Kongen Feltmarskal Derfflinger sætte sig i Spidsen for dem for at forfølge. Han naaede den svenske Bagdækning. Kønigsmark ilede til med Forstærkning og optog Kampen, men under denne udbredte der sig det Rygte blandt de svenske Ryttere, at Fjenden var rykket frem fra Wittow og altsaa var i Ryggen paa dem. Det gav Anledning til en Panik, som Derfflinger benyttede sig af, saa at han vendte tilbage med en Kanon, en Estandart og flere hundrede Fanger.

Da Fjendens Overmagt var for stor, besluttede Kønigsmark at gaa tilbage til Stralsund. Ordrerne blev givne den 13. September om Aftenen. I Løbet af Natten til den 14. overførtes Kanoner og Ammunition samt en Del Heste. Transporten fortsattes den 14. om Morgenen under Kønigsmarks egen Ledelse. Men nu kom Fjenden.

Kurfyrsten, der efter Kampen den 13. September havde taget Kvarter paa Øen, lod Hæren bryde op den 14. om Morgenen. Feltmarskal Derfflinger var i Spidsen. Kønigsmark var forberedt paa Angrebet og havde placeret 4 Kanoner i den gamle Færgeskanse for at holde Fjenden fra Livet, til Overgangen var fuldført. Men Derfflinger opkørte strax sit Artilleri, og næppe havde det aabnet Ilden, før der opstod den vildeste Uorden blandt de svenske Tropper, der endnu ikke var blevne overførte. Alle trængte mod Indskibningsbroen, og man kæmpede indbyrdes for at komme over. Men Færgerne og Baadene, der skulde benyttes af Tropperne, søgte Frelse i Flugten ved at gaa til Stralsund. Forvirringen voxede derfor med hvert Øjeblik. For at redde sig flygtede en Del af Kønigsmarks Folk over til Feltmarskal Derfflinger, hos hvem de meldte sig som Overløbere. Da de meddelte ham, at Tanken om Forsvaret var opgivet, og at der ikke var nogen Kommando blandt de svenske Soldater, besluttede Derfflinger at storme. Stormen blev udført, og, da Fjenden kun gjorde svag Modstand, blev Skansen hurtig erobret. Kønigsmark havde forudset dette og befalet, at de Heste, der endnu ikke var overførte, skulde dræbes, og de 4 Kanoner, der stod i Skansen, sprænges; men det skete ikke. Derimod lykkedes det Kønigsmark, der var bleven til Stede, at faa fat i en Baad, der bragte ham til Stralsund. Derfflinger erobrede 4 Kanoner og 2500 Heste samt fangede 700 Mand. Desuden faldt flere hundrede Mand. Saaledes lyder i alle Tilfælde de brandenborgske Beretninger, hvorimod Kønigsmark angiver hele sit Tab til 400 Mand. Sandsynligheden taler for, at den førstnævnte Angivelse er for høj og den sidstnævnte for lav.

Efter at Brandenborgerne havde erobret den gamle Færgeskanse, besluttede de at forsøge paa at bemægtige sig den nye Skanse. Da Kønigsmark af mange Grunde ønskede at bevare den, havde han stillet den under Kommando af Oberstløjtnant Klinkowstrøm, givet den en Besætning paa 250 Mand og forsynet den rigeligt med Ammunition og Levnetsmidler, saa at den kunde udholde en Belejring.

I Løbet af den 15. September blev Brandenborgerne staaende foran Skansen og lod deres Krigsskibe sejle op for at støtte Angrebet fra Søsiden. Kurfyrsten var gaaet om Bord paa sin Jagt, der laa en Fjerdingvej fra Skansen.

Den 16. September om Morgenen skød Brandenborgerne deres Løsen, 3 Skud. Men istedenfor at faa til Svar 2 Skud, der var Svenskernes Løsen, svarede Skansen med brandenborgsk Løsen. Aarsagen dertil var, at der var udbrudt Mytteri i Skansen. Dens Besætning bestod for en ikke ringe Del af de Fanger, Kønigsmark havde taget paa Rygen i Januar Maaned, og som gennem Mishandling var blevne tvungne til at tage svensk Tjeneste. Nu hævnede de sig. De nægtede at optage Kampen. Officererne vilde tvinge dem til Lydighed og vendte Kanonerne imod dem, men Mandskabet omringede og afvæbnede Officererne, og, da det var sket, svarede de med brandenborgsk Løsen. Det vakte Forbavselse hos Brandenborgerne, men de rykkede strax frem og besatte Skansen uden Modstand. Kommandanten, Oberst Klinkowstrøm, havde set Lejlighed til at flygte.

Den nye Færgeskanses Fald tvang Kønigsmark til den 17. at rømme Øen Dænholm, der sikrede Stralsund Havn. Allerede samme Eftermiddag blev Øen besat af Kurfyrstens Tropper, der strax paabegyndte Anlæget af Batterier paa Sydspidsen til Beskydningen af Stralsund. Den 20. var de færdige og aabnede Ilden. Den 24. blev de brandenborgske Tropper, der stod paa Rygen — Besætningen i den nye Færgeskanse undtagen — overførte til Fastlandet, hvor der samledes en Styrke paa 21,500 Mand med 100 Stykker Skyts for at angribe Stralsund sydfra. Belejringen blev paabegyndt, og gennem et ødelæggende Bombardement blev Kønigsmark tvunget til den 11. Oktober Kl. 5 Eftermiddag at indlade sig paa Forhandling om Overgivelse af Fæstningen. Kl. 12 om Natten var Sagen i Orden, men den endelige Afslutning fandt først Sted den 15. Oktober. Den svenske Besætning fik fri Afmarche med alle Ærestegn, Vaaben og Bagage samt Ret til at medtage den Del af Artilleriet med Bespænding og Ammunition, som tilhørte den svenske Krone. Besætningen skulde føres til Sverige. Den 18. om Middagen afmarcherede Besætningen, 2543 Mand med 68 Faner og Estandarter, og blev konvojeret til Usedom [1]).

Inden Kurfyrsten var færdig med Forhandlingerne om Stralsunds Overgivelse, sendte han nogle Regimenter mod Greifswalde [2]). De begyndte strax paa Batteribygningen, og efterhaanden blev de forstærkede med Tropper fra Stralsund, samt med Belejringsskyts. Den 25. Oktober brød Kurfyrsten op fra Stralsund, og den følgende Dag naaede han Wrangelsborg, hvor han tog sit Hovedkvarter. Feltmarskal Derfflinger ledede Belejringen. Den 5. November var Batterierne fær-

---

[1]) Otto Fock. 425—449. [2]) Otto Fock. 452—455.

dige. Den 6. om Morgenen begyndte Beskydningen, og den følgende Morgen begyndte en Forhandling om Overgivelse, der blev afsluttet den 8. November. Besætningen fik fri Afmarche med alle Ærestegn, Vaaben og Bagage samt 2 Kanoner. Den skulde ligesom Besætningen i Stralsund overføres til Sverige og blev derfor den 9. November konvojeret til Usedom. Styrken udgjorde 460 Mand med 12 Faner.

Med Greifswaldes Fald havde Kurfyrsten erobret hele Pommern. Men Erobringen var endnu ikke sikret, thi i Slutningen af Oktober fik Kurfyrsten Meddelelse om, at den liflandske Hær rykkede frem. General Gørtzke blev derfor foreløbig sendt til Provinsen Preussen med 3 Rytterregimenter, 1 Dragonregiment og 1000 Infanterister. Selv agtede Kurfyrsten, hvis det var nødvendigt, at følge efter med Hovedstyrken.

Efter at Rygen var erobret, sejlede Niels Juel den 25. September til Farvandet mellem Falsterbo og Møen med de store Orlogsskibe, medens de mindre blev tilbage for at hjælpe Kurfyrsten med Angrebet paa Stralsund. Den 8. Oktober gik Flaaden til Kjøbenhavn.

General Løvenhjelm var bleven staaende i den forskansede Stilling med sine Tropper, men, da han den 24. September erfarede, at Kurfyrsten trak sine Tropper bort fra Øen, rykkede han den 26. s. M. til Bergen og besatte den gamle Færgeskanse. Han vilde ogsaa besætte den nye, men Kurfyrsten havde Besætning i den, og han nægtede at rømme den, før Stralsund var erobret. Paa en senere Henvendelse derom fik Løvenhjelm til Svar, at Kurfyrsten vilde beholde Skansen, til Kongen kom til Øen. Løvenhjelm gjorde Indberetning herom og meldte samtidig, at hans Tropper led den største Nød, fordi de manglede Levnetsmidler, Penge og Klæder. Indberetningen foranledigede, at Geheimeraad Jens Juel blev sendt til Rygen, hvor han ankom den 11. Oktober. Han kunde kun godkjende Rigtigheden af Løvenhjelms Indberetninger om Troppernes Mangler samt hans Klager over Brandenborgernes Optræden paa Øen [1]).

Den 12. Oktober afrejste Jens Juel til Kurfyrstens Lejr ved Stralsund. Det lykkedes ham ikke at formaa denne til at rømme den nye Færgeskanse, og efter at han den 20. havde indberettet, at der ikke var Udsigt til Fred, og at der derfor maatte tænkes paa Afdelingernes Rekrutering, vendte han tilbage til Rygen. Herfra sendte han et Andragende til Kongen om at blive udnævnt til Guvernør over Rygen, hvilket blev taget til Følge [2]).

Spørgsmaalet om Besættelsen af den nye Færgeskanse afgjorde

---

[1]) I. S. Oktober E. 1678. 141 a. [2]) I. S. November A 1678. 146.

Kurfyrsten ved at lade Skansen rasere, og, skønt de paa Rygen erobrede Kanoner skulde deles efter Proportion, lod han dem alle føre til Stralsund. Juel og Løvenhjelm enedes vel senere om at opføre en ny Skanse, men det kom ikke til Udførelse.

Da det var umuligt at forbedre de danske Troppers Tilstand paa Rygen, vidste Juel og Løvenhjelm intet bedre Middel end at reducere Styrken til det mindst mulige og sende de Tropper, der ikke behøvedes paa Øen, til Wismar [1]). Det lykkedes at faa Kongen til at gaa ind derpaa, og den Styrke, der blev paa Øen, kom til at bestaa af 2 Batailloner under Oberstløjtnant Stensøn, Trops Dragonregiment, et Rytterkompagni og og noget Artilleri, ialt henved 1300 Mand. Troppeoverførslen skete i Løbet af November Maaned, og i Begyndelsen af December Maaned afrejste General Løvenhjelm med Orlov for at faa ordnet sit Mellemværende med General Degenfeldt. Jens Juel blev tilbage paa Rygen som Generalguvernør.

---

[1]) I. S. November 1678. 146.

Afslutningen paa Felttoget i Skaane.

Christian V var den 14. September bleven standset paa Overfarten til Rygen ved Falsterbo. Her ankom den 15. to Jagter, der bragte Beretning fra Niels og Jens Juel om Landgangen, der var bleven udført den 12. Da Vinden stadig var kontræer, sejlede Kongen den 17. med nogle af sine Ledsagere til Kjøbenhavn. Den følgende Dag blev Vinden gunstig. Kongen rejste til Dragør for at gaa ombord, men paa Dragør fik han Meddelelse om, at Biskoppen af Mynster var død. Da Kongen var uvidende om, hvorvidt den nye Biskop vilde lade ham beholde de mynsterske Tropper, der var ved Hæren i Skaane, besluttede han at begive sig til Helsingborg. Den 18. om Aftenen naaede han Helsingør, hvor han modtog »den glade Tidende« om den nye Færgeskanses Besættelse og Rygens Erobring. Han vendte derfor tilbage til Kjøbenhavn, og først efter at have opholdt sig der nogle Dage ankom han den 22. September til Helsingborg. Der blev strax holdt Mønstring over Tropperne, der forvoldte Kongen »megen Glæde«, hvorefter General Wedell trakterede ham i et Telt, »og blev den Dag med lutter Glæde og Fryd tilendebragt.«

Hæren talte paa dette Tidspunkt 20 Batailloner og 58 Eskadroner Ryttere og Dragoner med en Styrke paa henved 15,000 Mand. Men, uagtet denne Styrke havde været til Stede fra den 27. August, da Tropperne fra Norge ankom, var Hæren bleven staaende i 4 Uger uden at røre sig. Det var ikke, fordi dette stemmede med General Wedells Ønske, thi han attraaede intet hellere end at gribe Offensiven, men det skete ifølge Kongens Befaling.

Carl XI, hvis Styrke gennem yderligere Forstærkninger var bragt op til 13—14,000 Mand, stod samtidig mellem Dagstorp og Norrhvidinge.

Under Kongens Fraværelse var den lille Krig bleven fortsat.

Den 29. August sendtes Generalerne Meerheim og Rantzau samt Oberst Basse paa Parti fra Lejren med 500 Heste. Samtidig rykkede Oberst Schwanwedel ud fra Landskrona med 100 Heste. Partierne vendte tilbage den følgende Dag. Meerheim medbragte 8 Fanger og 2 Overløbere og meldte, at Fjenden stod ved Norrhvidinge med en Styrke paa 14,000 Mand. Schwanwedel havde skudt 20 og fanget 7 Svenskere. Andre Efterretninger satte Fjendens Hær til 12,000 Mand.

Den 3. September gik Schwanwedel atter ud med samme Styrke. Skønt han traf paa en overlegen Fjende, optog han Kampen, skød 30—40 Mand og erobrede deres Heste. Det Mærkeligste ved denne Kamp — siger Manuskript II — var, at Schwanwedel fik 5 Heste skudt eller saarede under sig. Kampen varede 2 Timer og foregik saa tæt foran Landskrona, at Kanonerne paa Fæstningsvolden deltog i Kampen.

Den 12. September gik Ritmester Frederik Rantzau ud og tog 90 Stykker Kvæg.

Snaphanerne huserede især i Egnen omkring Christianstad. Befolkningen saavelsom Besætningen i denne Fæstning manglede Levnetsmidler, fordi den svenske Hær havde ondt nok ved at faa det, den selv behøvede. Derfor udsendtes fra Christianstad langt udgaaende Strøjfpartier for at skaffe Føde. Men som oftest blev de opsnappede af Snaphanerne, der fratog dem, hvad de havde samlet, og sendte de Fanger, der blev gjort, tilbage til Christianstad, efter først at have afhugget enten dens Arme eller Næser.

Efter at Christian V den 22. September var kommen til Hæren, skulde Operationerne begynde. Den 23. holdtes Krigsraad, der bestemte, at Hæren skulde bryde op og marchere mod Fjenden. Dog skulde der forinden holdes en Bededag, den 27., og Fremrykningen skulde ske den 29. Bededagen blev afholdt, men, da Hæren skulde bryde op, gjorde man den Opdagelse, at der var Mangel paa Levnetsmidler, saa at Marchen ikke kunde tiltrædes. Den 28. faldt det i med Storm, og den vedblev de følgende Dage, saa at Manuskriptet II fortæller, at det den 1. Oktober blæste saa stærkt, »at det var fast umuligt, at en Rytter kunde sidde paa Hesten, langt mindre at en Soldat havde kunnet marchere.« Men trods det daarlige Vejr, og uagtet Rytterne ikke kunde sidde paa Hesten, sendtes dog General Meerheim samme Morgen paa Rekognoscering med 100 Heste for at observere Fjenden. Generalen vendte tilbage med Melding om, at Fjenden var brudt op og marcherede ad Vejen til Christianstad.

Dette Opbrud var begrundet i, at Carl XI havde faaet Efterretning om, at vi havde begyndt at overføre Tropper fra Skaane til Sjælland, og derfor agtede at lade sine Tropper gaa i Vinterkvarter, da Lejren havde store Mangler. Den 1. Oktober brød han op og marcherede til Gudmunstorp.

Den 2. Oktober holdt Christian V Geheimekrigsraad. Ved dette blev det besluttet paa Grund af Aarstiden »ikke at udrette mere« — som om man overhovedet havde udrettet noget — da Fjenden var gaaet sin Vej. 4 Rytter- og 2 Infanteriregimenter skulde forlægges til Helsingborg, og 2 Rytter- og 2 Infanteriregimenter til Landskrona. Resten af Hæren skulde overføres til Sjælland for at gaa i Vinterkvarterer og rekrutere sig til det forestaaende Felttog.

Forinden det geheime Krigsraad blev afholdt, var der udarbejdet en Besvarelse af Spørgsmaalet: »Hvad der nu er at gøre i Skaane?« Den skyldes Herman Mejer. Svaret lød:

»1. At bekendtgøre Fjendens Tilbagetog for Landet, da dette er sket af Frygt.

2. At bringe Landets Forraad af Fourage til Landskrona og Helsingborg tilligemed Brændsel, og hvad man ellers kan finde af Levnetsmidler.

3. At fuldstændiggøre Helsingborgs Befæstning.

4. Naar Fjenden trækker sig helt bort fra Skaane, bør Fodfolket gaa i Garnison, og Rytteriet lægges derhen, hvor det kan blive fourageret paa nogle Dage, til Transportskibene ankommer.

5 Samle saa megen Fourage, at man kan oprette Magasiner i Landskrona og Helsingborg, saa at man kan begynde Operationerne til Foraaret i Maj og søge sin Fordel ved at erobre en fast Plads.«[1])

Denne Udarbejdelse maa være sket den 1. Oktober, og samme Dag affattedes en Koncept i Henhold til dens første Punkt. Den lyder, som følger: »Fra Helsingborg den 1. Oktober 1678.

»Efterat Hans Kongelige Majestæt har til Hensigt at fortificere dette Sted og den ved vor Hær nu gjorte atter opførte Palisadering og med Stykker forsyne, er han personlig atter kommen til Hæren og (har) strax efter sin Ankomst forrige Fredag holdt en Bededag med Hæren og anraabt Gud om lykkeligt Held til det forehavende Opbrud og dessein mod Fjenden. Men, efter den Tid er Vejret blevet saa slet med Lyn og Storm, at de Skibe, der efter vor dessein skulde afgaa, ikke kunde løbe ud. Imidlertid stod alt færdigt, og var en Slagorden formeret af 58 Eskadroner og 20 Bataillioner godt og

[1]) I. S. Oktober 1678. Krigsraad Mejers Breve og Indberetninger 109.

smukt Mandskab. Medens alt var forberedt til Kamp og var ved godt Mod, vedblev det slette Vejr og hindrede Opbrudet. Fjenden, der havde posteret sig fordelagtigt 3 Mil herfra og talte 13—14,000 Mand, fik Efterretning om vor dessein og opmuntrede sine (Folk) efter Overløberes samstemmende Vidnesbyrd. Paa Efterretning om, at Kongens Hær idag vilde tage Stilling paa Rønneberga, og da alt Fortropperne var naaede derhen, er Fjenden idag brudt op fra sin Lejr, har antændt sine Hytter og rettet sin Marche »recta« paa Christianstad i stor Konfusion for at lægge sine Tropper i Vinterkvarterer i Halland, Bleking og Sverige. Christianstad og Malmø har faaet en Forøgelse af nogle Kompagnier Ryttere. Carl XI har har saaledes opgivet Felttoget og trukket sin Hær fra Skaane. Hæren (ɔ: den svenske) var af Mangel paa Proviant og Sygelighed i den sletteste Tilstand og meget forringet. Hans Majestæt lader ikke alene gennem Poster rekognoscere hans Marche og gør alle mulige Forsøg paa at gøre Fjenden Afbræk under hans Tilbagegang samt for at sætte hele Provinsen i Kontribution, for at Størstedelen af Hæren kan blive Vinteren over og subsistere.»[1])

Men, da det geheime Krigsraad, der afholdtes den følgende Dag, bestemte, at Hæren fraregnet Garnisonerne i Helsingborg og Landskrona, skulde afgaa til Sjælland, passede denne Bekendtgørelse ikke, og der blev derfor samme Dag lavet en ny:

»Skønt Fjenden ikke har villet modtage den i Nijmwegen foreslaaede Vaabenstilstand, synes han desuagtet at ville gaa ind derpaa. Thi han er med hele sin Hær, efter at han Dagen forud havde svaret en af os afsendt Trompeter, der opfordrede ham til Slag, og for at komme ud af det Hjørne, hvori han var kommen ind, sendt Trompeteren tilbage med det Svar, at han tidsnok vilde træffe os i aaben Mark, saasnart han fik Efterretning om vort Opbrud. Desuagtet er han igaar Morges Kl. 4, saasnart han fik at vide, at vore Tropper var paa Rønneberga, af Frygt, i al Stilhed og i største Konfusion brudt op til Dagstorp og derfra til Christianstad og overladt os hele Skaane. Schwanwedel med 300 Ryttere og 60 Kroater følger efter ham og bringer uafbrudt Tropper ind. Kongen havde isinde at følge efter med hele Hæren, men, da Landet er ødelagt, kan Hæren ikke subsistere.«[2])

Hele denne Fremstilling, der skulde dække over, at Hæren intet havde udrettet, ved at beskylde Carl XI for at have trukket sig tilbage af Frygt, er urigtig.

---

[1]) I. S. Oktober 1678. 139. [2]) I. S. Oktober 1678. 140.

Carl XI's Fremrykning den 26. August til Norrhvidinge faldt sammen med den danske Hærs Tilbagetog til Helsingborg. Da Efterretningerne udsagde, at denne Hær var bleven forstærket ved Ankomsten af Tropper fra Norge, saa at den var den svenske overlegen, laa deri tilstrækkelig Grund for Carl XI til at forholde sig afventende, og det var ogsaa i god Overensstemmelse med Kongens Udtalelser overfor Rigsdagen i Halmstad, at han dette Aar agtede at forholde sig defensivt i Skaane. Foreløbigt opnaaede han ved sin Opstilling, at han dækkede saa meget af Skaane som muligt og havde Bevægelsesfrihed. Beretningen om Trompeteren, der var bleven sendt til ham fra den danske Hær, bekræftes ikke fra svensk Side, og, da Kongens Opbrud skete den 1. Oktober om Morgenen Kl. 4, saa maa Beslutningen derom være tagen den foregaaende Dag. Ved det nævnte Klokkeslet kan General Meerheim, der rykkede frem fra Helsingborg, i alle Tilfælde ikke have været paa Rønneberga Højderne, saa at ogsaa dette maa være urigtigt. Derimod er det muligt, at Carl XI kan have faaet Efterretning om, at den danske Hær vilde rykke frem, og at dette var en medvirkende Aarsag til, at han gik tilbage til et Sted, hvor han, hvis Angrebet skete, dækkede Christianstad og Kommunikationerne bagud. Derfor gik Kongen heller ikke tilbage til Christianstad. Den 1. Oktober marcherede han til Gudmunstorp, og den 2. til Hørby. Men der blev han staaende bag Ringsjø til den 12. Oktober, saa at, hvis det havde været Christian V's alvorlige Hensigt at rykke frem for at angribe, havde der endnu været Tid dertil. Men Troppeoverførslerne til Sjælland blev foretagne, strax efter at Beslutningen var tagen, og, da Carl XI fik paalidelig Efterretning herom, brød han op, ikke af Frygt, thi nu var der intet at frygte for, men for at gaa i Vinterkvarter. Den svenske Hær brød op den 12. Oktober. Generalløjtnant Schultz sendtes med en Del af Styrken til Egnen ved Christianstad, og de øvrige Tropper sendtes til Smaaland, Halland og Vestergøtland med Undtagelse af en Styrke, der blev staaende ved Ljungby, hvor Kongen ankom den 22. Oktober og tog sit Hovedkvarter.

I Henhold til den af det geheime Krigsraad tagne Beslutning i Helsingborg, blev der strax truffen Bestemmelse om Troppefordelingen for Vinteren.

Hertugen af Croy, der var bleven udnævnt til Generalløjtnant, blev ansat som Guvernør i Helsingborg, der som Besætning fik Dronningens Livregiment, Prins Georgs og Oberst Pflanzens Infanteriregimenter, 4 Rytterregimenter — de 3 jydske og Ørtzens — 100 Dragoner af Fleischers Dragonregiment under Oberstløjtnant Dehn

og 2 Artillerikompagnier. Generalmajor Levetzow fik Kommandoen over Rytteriet, Generalmajor Lehndorff over Fodfolket og Oberst Tettow udnævntes til Kommandant paa Slottet.

Generalmajor v. d. Osten vedblev at være Guvernør i Landskrona, der som Besætning fik Prins Christians og Prins Fredriks Infanteriregimenter, Livregimentet til Hest, Schwanwedels Rytterregiment, Kroaterne under Disznoldt og 2 Artillerikompagnier. Generalmajor Meerheim blev ligeledes sendt til Landskrona, hvor han ankom den 4. Oktober. Da han var ældre General end v. d. Osten, bad han Kongen om at ordne Kommandoforholdene mellem dem, og det blev da bestemt, at v. d. Osten skulde vedblive at være Guvernør samt have Kommandoen over Besætningen, Rytteriet undtagen, der skulde staa under General Meerheims direkte Kommando.

Alle de øvrige Tropper, danske som fremmede, overførtes i Løbet af Oktober Maaned til Kongeriget og Hertugdømmerne. Kongen rejste til Kjøbenhavn, og Wedell, der den 28. September var bleven udnævnt til Feltmarskalløjtnant af Biskoppen af Mynster, blev tilbage i Helsingborg for at ordne Overførslerne. Da disse i Hovedsagen var endte, rejste han den 18. Oktober til Kjøbenhavn. Efterat de mynsterske Tropper var komne i Kantonnement, indtraf den 1. November en Afsending fra Biskoppen af Mynster, der meddelte Kongen, at de mynsterske Tropper skulde forlade Landet, da de behøvedes til Forsvar af Rhingrændsen. Men Afmarchen blev dog foreløbig opsat, og Feltmarskalløjtnant Wedell, der den 5. November traadte over i dansk Tjeneste, gjorde alt for at holde Tropperne tilbage, eventuelt ved at formaa dem til ligesom han at træde over i dansk Tjeneste.

Da den danske Hær havde forladt Skaane, optog det i Helsingborg og Landskrona efterladte Rytteri atter den lille Krig.

Den 29. Oktober om Eftermiddagen rykkede Generalmajor Meerheim ud fra Landskrona med Oberst Schwanwedel, Kroaterne og 33 Mand af hvert Kompagni for at gaa imod Malmø. Den 30. om Morgenen Kl. 6 naaede Styrken Ålstorp, hvorfra Oberst Schwanwedel med et Rytterdetachement og Kroaterne sendtes paa Rekognoscering mod Malmø. Han fangede en Korporal og 5 Mand samt 2 danske Desertører. Efterat Meerheim havde naaet Ålstorp, stødte Generalmajor Levetzow, der var sendt paa Parti fra Helsingborg, til, saa at hele Styrken udgjorde henved 1100 Mand. I Forening rykkede nu Meerheim og Levetzow mod Malmø, og, da stærk Taage skjulte Marchen, lykkedes det samme Eftermiddag at naa helt frem til Fæstningsgraven, hvorved der fangedes 32 Svenskere og dræbtes 21.

Svenskerne beskød de danske Tropper fra Fæstningsvoldens Kanoner, men, da Taagen forhindrede dem i at tage ordentligt Sigte, gjorde Skydningen ingen Virkning. Medens man stod foran Malmø, fik Meerheim Efterretning om, at der fra Malmø var afsendt en Styrke ad Vejen til Ystad for at besætte Herregaarden Krageholm. Schwanwedel blev derfor detacheret med henved 100 Heste for at overfalde denne Styrke. Sent paa Aftenen den 30. Oktober naaede han frem imod Alstad og fik Melding om, at Svenskerne havde besat Kirkegaarden. Han rykkede strax frem og opfordrede Svenskerne til at overgive sig. Da de svarede med Skud, lod Schwanwedel sine Ryttere stikke Ild paa en Bondegaard og et Høhæs, der stødte op til Kirkegaardsmuren, og ved Skæret af Ilden, som kastede sit Lys over Svenskerne, aabnede han en hæftig Skydning. Efter en Times Kamp overgav Svenskerne sig med 4 Officerer, 8 Underofficerer, 2 Spillemænd og 87 Menige. 1 Kaptajn, 2 Korporaler og 26 Mand faldt.[1])

Medens Schwanwedel udførte denne Expedition, afmarcherede Meerheim og Levetzow med Hovedstyrken for at naa Herregaarden Torup, Ø. for Malmø. Undervejs fik Meerheim at vide, at der paa Sallerup Kirkegaard stod en svensk Styrke paa 200 Musketerer og 30 Ryttere. Meerheim vilde angribe, men synes at have mødt Modstand hos Levetzow; det førte til en Raadslagning af samtlige Officerer, og, da Flertallet mente, at Fjendens Stilling var saa stærk, at Angrebet vilde koste for mange Folk, og at det ikke godt kunde foretages ved Nattetide, blev det opgivet, og den danske Styrke blev derfor staaende i Qvarnby. Svenskerne unddrog sig Faren ved, paa Efterretningen om de danske Troppers Nærhed, at trække sig fra Sallerup til Malmø.

Den 31. Oktober om Morgenen Kl. 9 stødte Schwanwedel til Meerheim med de tagne Fanger, hvorpaa hele Styrken trak sig tilbage, Meerheim til Landskrona, Levetzow til Helsingborg. Begge Generaler var misfornøjede over, at de ikke havde opnaaet et større Resultat, og, da de gensidigt kastede Skylden derfor paa hinanden, erklærede Levetzow, at han fremtidig ikke agtede at rykke ud paa Parti sammen med Generalmajor Meerheim.

Snaphanerne havde i Mellemtiden fortsat deres Ødelæggelsestog, men disse var af en saadan Natur, at den danske Regering endelig indsaa Nødvendigheden af, at man bragte Snaphanerne ind under Organisation og stillede dem under militær Kommando. De blev

---

[1]) I. S. November A 1678. 145.

derfor sammenkaldte til et Møde, der skulde afholdes ved Getinge Bro den 6. December. Man havde ventet her at finde 1200 Snaphaner, men der mødte kun 500. Borgmesteren i Helsingborg, Falch Larsen, der skulde ordne Sagen, havde indfundet sig med 4 Estandarter og under Eskorte af 30 Ryttere. Han forlangte, at Snaphanerne skulde aflægge Troskabsed til Kongen af Danmark og modtage de 4 Estandarter, han medbragte. Men Snaphanerne svarede, at de vel vilde vise Troskab mod Kongen, men, da de selv havde sørget for Udrustning og ikke modtog eller vilde modtage nogen Lønning, vilde de ikke modtage Estandarterne og ikke underordne sig andre Kommanderende end dem, de selv valgte.

Mødet førte saaledes ikke til noget Resultat, og Snaphanerne fortsatte derfor deres Virksomhed som tidligere. Men nu begyndte den besindige Del af Befolkningen at slutte sig sammen for at sætte en Bom for deres vilde Lyster, saa at de maatte kæmpe saavel med Befolkningen som med de svenske Partier, der sendtes paa Jagt efter dem. Svenskerne havde opfundet en ny Maade at pine dem paa. Fangerne brændtes først under Fødderne med et glødet Jern, derpaa blev de ved et Jernspyd, som blev stukket igennem dem, naglede til et Træ, og deres Hænder anbragtes samlede over Hovedet med et Søm igennem. Saaledes maatte de hænge, indtil Døden indtraadte.

Kroaterne, der udgjorde en Del af Besætningen i Landskrona, kommanderedes fremdeles af Oberstløjtnant Disznoldt. Skønt Oberst Dubsky saaledes ikke havde nogen Befalingsret over dem, blandede han sig dog stadig i deres Sager, og i Begyndelsen af November sendte han sin Tjener til Landskrona for at formaa dem til at gøre Revolte. General Meerheim lod Tjeneren arrestere, og Oberstløjtnant Disznoldt klagede til Kongen[1]). Det lykkedes dog ikke at faa samlet tilstrækkeligt Bevismateriale mod Oberst Dubsky, der bestandig søgte at trænge sig frem for at faa Kommandoen over et Rytterregiment. For at blive ham kvit blev det ham meddelt gennem Krigssekretær Harbo, at han ikke kunde vente nogen Ansættelse i den danske Hær. Han bad saa om en Anbefaling for sin Tjeneste samt om en Pengegodtgørelse for de mange Ofre, han mente at have bragt. Da han ikke fik Svar, blev han og fortsatte sine Intriger. Men, da han ved Hvervingen havde givet Kroaterne Løfter, som den danske Regering hverken kunde eller vilde indfri, var Kroaterne misfornøjede. 25 af dem, deriblandt en Del af Officererne, bad derfor om Rejsepas,

---

[1]) I. S. November A 1678. 145.

og de fik deres Ønske opfyldt. Havde det staaet til General Meerheim eller Knud Thott, havde man sendt Resten efter, thi begge ønskede at blive Kroaterne kvit, da de kun gjorde ringe Nytte, samt kostede og »skabte større Vanskeligheder end alt det øvrige Rytteri tilsammen.« Da Kongen desuagtet vilde beholde dem, benyttedes de stadig til Partigængertjeneste, maaske i Haab om derved at faa dem ud af Verden. I alt Fald synes man næsten at spore Glæde hos Knud Thott, da han efter Expeditionen mod Malmø indberettede, at der var bleven »kaputeret« 20 Kroater.

Sammenkomst mellem Christian V og Kurfyrsten af Brandenborg. Den liflandske Hær.

Ifølge Overenskomsterne, der var sluttede mellem Kurfyrsten og Kønigsmark om Overgivelsen af Stralsund og Greifswalde, skulde de svenske Besætninger i disse Fæstninger overføres til Sverige. Kurfyrsten anmodede derfor Christian V om at udstede et Fripas, for at de uhindret kunde passere søværts. Men Kongen nægtede at efterkomme Anmodningen, fórdi Kapitulationerne var afsluttede, uden at der var sket nogen Meddelelse derom være sig til ham eller til hans Afsending, der opholdt sig i Kurfyrstens Lejr. Kongen havde saaledes ikke givet sit Samtykke til Overførslen og, hvis den skete, vilde Følgen blive, at den svenske Konge fik en betydelig Forstærkning af krigsvante Tropper, der kunde benyttes mod den danske Hær. Christian V nedlagde derfor ikke alene Indsigelse mod Overførslen, men han befalede samtidig Schoutbynacht Witt at postere sig ved Rygen med 7—8 Orlogsskibe for at forhindre den. Da fortsatte Brevvexlinger mellem Kongen og Kurfyrsten ikke førte til en Forstaaelse, blev det bestemt, at Sagen skulde afgøres ved en Sammenkomst mellem begge Fyrster, hvorved der tillige skulde forhandles om den politiske Stilling.

Den 11. November forlod Kongen Kjøbenhavn, ledsaget af Storkantsleren og et meget stort Følge. Den 21. s. M. ankom han til Wismar, hvor han modtog Indbydelse til at mødes med Kurfyrsten i Doberan. Mødet fandt Sted den 24. Kurfyrsten fremhævede, at da den liflandske Hær havde sat sig i Marche mod han Stater, var det saavel for hans egen Skyld som af Hensyn til de Allieredes Interesser nødvendigt, at der ikke fandtes en saa stor fjendtlig Styrke i hans Ryg, der kunde samle sig under Grev Kønigsmark. Han kunde

ikke efterlade en større Styrke for at bevogte Svenskerne, medens han selv gik mod den liflandske Hær, thi derved vilde han risikere at komme til at ligge under. Der var derfor ingen anden Udvej end at sende Svenskerne til Sverige. Kongen maatte erkende Rigtigheden heraf; derfor gav han efter og udstedte det forlangte Fripas. Ved Forhandlingerne blev det endvidere bestemt, at Danmark og Brandenborg skulde opretholde det indgaaede Forbund og tragte efter at opnaa en »raisonnabel« Fred med Frankrig, uden at dog nogen af dem maatte slutte en separat Fred. Lykkedes det ikke, skulde Krigen fortsættes. Kurfyrsten kunde ikke understøtte Kongen i Øjeblikket, da han var truet af den liflandske Hær. I Forening med Kongen agtede han at forestille Hertugen af Brunsvig-Lyneborg, hvor farligt det vilde være, om Svenskerne atter kom i Besiddelse af Bremen. Storkantsler Ahlefeldt søgte under Forhandlingerne at styrke Forbundet mellem Danmark og Brandenborg, hvorimod Overjægermester Hahn og Grev Anton af Aldenburg arbejdede paa at fjerne Kongen fra Kurfyrsten.

Den 26. November forlod Kongen Doberan, og over Wismar ankom han den 4. December til Kjøbenhavn. Netop samme Dag afgik Transporten med de svenske Tropper fra Pommern.

De svenske Kapitulanter var blevne samlede paa Øen Usedom, og til Overførslen raadedes over 27 større og mindre Skibe. Styrken, der indskibedes, udgjorde:

1537	Mand	Infanteri,
1490	—	Ryttere,
97	—	Dragoner og
282	—	Artilleri,
ialt 3406	Mand	

foruden 648 Kvinder og Børn samt 86 Kanoner. Desuden indskibedes Officerernes Ejendele og Heste samt hele det pommerske Arkiv. Grev Kønigsmark blev tilligemed en Styrke, der angives til 1200 Mand, holdt tilbage som Gidsel.

Den 4. December henimod Aften gik Transporten til Søs. Det blæste fra V. S. V., og Sneen fygede stærkt. Om Natten kom Flaaden ind under Bornholm. Et brandenborgsk Krigsskib, der konvojerede Transporten, og som var forude, opdagede, at Skibene sejlede mod Land, og signaliserede dette ved at give 3 Skud, hvorpaa det vendte udefter. De 3 nærmeste Skibe udførte samme Manøvre, men de øvrige 23 Skibe, der skulde rette sig efter Lanternen paa det brandenborgske Krigsskib, forvexlede denne med Fyret paa Bornholm,

og det gav Anledning til, at de alle strandede ved Sassø, S. for Bornholm.

Fra Land hørte man Raaben og Skrig om Hjælp, men Mørket gjorde det umuligt at se, hvad der foregik. Strandvagterne nøjedes derfor med at sende Melding til Landsdommer Rasch, og denne lod Meldingerne gaa videre til Amtmanden, Christian Gedde, der boede i Rønne. Gedde, der gik ud fra, at det var en Fjende, der søgte Landgang, lod strax Trommerne røre, samlede de bevæbnede Borgere og Bønder og rykkede derpaa mod Landingsstedet. Da man ankom dertil, var det begyndt at dages, og derved kom man til Klarhed over, at man stod overfor en Stranding. Strandbredden var bedækket af mange hundrede Døde, og desuden havde der paa den samlet sig nogle hundrede bevæbnede Mænd, der havde frelst Livet. Gennem dem erfarede Gedde, at de Strandede var svenske Kapitulanter, der skulde overføres fra Pommern til Sverige. Han var først tilsinds at betragte dem som fjendtlige Tropper. Da fremstillede 4 svenske Oberster sig for ham, foreviste det Fripas, der var given Tropperne af Kongen og Kurfyrsten, og bad om Beskyttelse. Desuagtet vilde Gedde i første Øjeblik forlange, at alle de, der kom i Land, skulde overgive sig paa Diskretion og betragtes som Krigsfanger. Men ved Samraad med andre kom han dog til det Resultat, at han burde beskytte dem, der blev frelste, indtil han fik Kongens Befaling om, hvad der skulde gøres ved dem. Dog skulde alle aflevere Vaabnene.

Den Elendighed, Strandingen havde foraarsaget, er ikke til at beskrive. Hvor man saae hen, traf Øjet kun paa Mennesker, der kæmpede for at redde Livet, eller døde Legemer, der rulledes ind paa Strandbredden. Befolkningen saavelsom de, der var reddede, tog ivrigt Del i Redningsarbejdet, og dog skal der paa én Dag være bleven begravet 785 og paa en anden Dag 800 dels Druknede og dels Personer, der døde som Følge af de udstaaede Lidelser.

Geddes Befaling om, at de Reddede skulde aflevere Vaabnene, blev kun efterkommen i ringe Maal, fordi mange foretrak at ødelægge Vaabnene. Foreløbig anbragtes de Frelste i Kirkerne, og der blev sørget for deres Underhold saa godt, som det var muligt. Derefter søgte man at redde, hvad der iøvrigt fandtes paa Skibene. Der bragtes 4 smaa Metalkanoner, 6 Estandarter, 22 Faner og et Par Pauker i Land, men det øvrige Artilleri, Ammunitionen, det pommerske Arkiv og store Summer af rede Penge, Guld, Sølv, Klenodier og mange kostbare Møbler laa paa Havsens Bund.

Efter at de Strandede var blevne anbragte, lod Amtmanden enhver af dem underskrive et Revers, hvorved han erklærede at ville

betragte sig som Fange, forpligte sig til ikke at forlade Øen uden Kongens Tilladelse og lovede, at han hverken direkte eller indirekte vilde foretage sig noget, der kunde være til Kongens Skade. De 4 svenske Oberster — Schwerin, Liewen, Kremer og Wittinghof — der førte Kommandoen over Tropperno, maatte desuden den 8. December udstede et Revers, hvori de lovede, at alle de Udgifter, der foranledigedes af Fangernes Ophold og Forplejning paa Bornholm, skulde blive betalte med rede Penge eller gyldig Forskrivning, inden de forlod Landet. Obersterne lovede endvidere, at hverken de selv eller deres Undergivne vilde forlade det anviste Opholdssted eller indlade sig paa hemmelige Sammenkomster eller Korrespondance.

Saasnart Christian V modtog Beretning om Strandingen, sendte han en Kommission til Bornholm, bestaaende af Oberst Prehn, Generaladjutant Sehested og Kommissarius Fries. De forefandt ved Ankomsten 2300 Mand svenske Tropper foruden Knægte, Kvinder og Børn. Af disse sendtes i Begyndelsen af Januar 1708 Officerer, Underofficerer og Menige samt Størstedelen af Kvinderne og Børnene til Kjøbenhavn. Af disse gik ikke faa Soldater over i dansk Krigstjeneste og sendtes til Fæstningerne i Oldenborg; Resten holdtes som Krigsfanger. Paa Bornholm var der endnu 530 Mand samt nogle Kvinder og Børn.

Efterretningen om Strandingen naaede ogsaa Kønigsmark. Han skrev den 26. December til Christian V og Storkantsleren og takkede dem for den Omhu, der var bleven vist mod de Strandede. Samtidig anmodede han om, at disse maatte blive transporterede til Sverige, da de, ifølge det af Kongen og Kurfyrsten udstedte Fripas, ikke kunde betragtes som Krigsfanger.

Da Kønigsmark ikke modtog noget Svar, henvendte han sig til Feltmarskalløjtnant Wedell i en Skrivelse, hvori han paany anmodede om, at de svenske Tropper maatte blive transporterede til Sverige. Wedell modtog denne Skrivelse den 11. Januar 1679.

De svenske Oberster havde med den danske Regerings Tilladelse sendt Kongen af Sverige en Beretning om Strandingen samt Meddelelse om, at Tropperne holdtes tilbage. Det gav Anledning til, at der den 17. Januar 1679 ankom en Trompeter fra Sverige til Generalauditør Mejer med Forespørgsel om Grunden til, at de svenske Tropper ikke fik Lov til at passere.

Nu maatte den danske Regering svare. Svaret blev givet i en Skrivelse af 21. Januar fra Storkantsleren til Grev Kønigsmark. Heri gjordes gældende, at, uagtet Kongen ikke havde givet sit Samtykke til Kapitulationen, havde han dog af »complaisance« mod Kurfysten

givet sit Minde til Troppernes Transport, udstedt Fripas og instrueret Schoutbynacht Witt om at lade Tropperne passere uhindret. Derved var der imidlertid ikke given disse Tropper nogensomhelst Tilladelse til at lande i Kongens Riger og Lande; ligesaa lidt var det Pligt for danske Undersaatter at underholde disse Tropper, skønt det var Skibbrud, der havde ført dem til Bornholm, Desuden havde Tropperne efter Skibbrudet anmodet om Beskyttelse, nedlagt Vaabnene og frivillig tilbudt sig at ville betragtes som Krigsfanger. Fripasset kunde derfor ikke komme i Betragtning, og man havde været nødsaget til at træffe Bestemmelser, der sikrede Befolkningen mod Overlast af Tropperne. Hvad deres Behandlingsmaade angik, da maatte det ikke glemmes, at Kønigsmark, trods Kartellet om Krigsfangers Udvexling, havde tvunget flere hundrede af de paa Rygen tagne Krigsfanger til at gaa i svensk Tjeneste, sendt andre langt bort og overhovedet behandlet alle de tagne Fanger haardt og paa en Maade, der ikke stemmede med det Sædvanemæssige. Desuagtet vilde man fra dansk Side vedblive at behandle Fangerne, saaledes at de ikke havde noget at beklage sig over.

Endnu fandtes, som omtalt, paa Bornholm 530 Svenskere foruden Kvinder og Børn. For at overføre dem til Kjøbenhavn afsendtes i Slutningen af April 1679 Orlogsskibene »Delmenhorst« (50 K.) under Kaptajn Barfod og »Den flyvende Hjort« (44 K.) under Kaptajn Bagge Knudsen. Den 2. Maj var Indskibningen tilendebragt, og Skibene lettede, men Modvind tvang dem til at gaa til Ankers mellem Hasle og Hammershus. Om Aftenen fik Skibscheferne fra Amtmanden Meddelelse om, at 5 svenske Orlogsskibe og en Galiot havde vist sig ved Hammeren. Barfod og Knudsen besluttede strax at optage Kampen, hvis de blev angrebne, og forberedte sig derpaa ved at arrestere de svenke Officerer i Kahytterne og anbringe de øvrige Fanger i Lasten.

Den 3. Maj ved Solopgang viste 4 svenske Orlogsskibe sig; det femte saae man ogsaa, men temmelig langt bagud. Svenskerne, der havde Fordelen saavel af Vind som af Strøm, gav strax Signal til Kamp. Det blev besvaret af de danske Skibe, der lettede og tog Kurs mod Vest. Klokken 6 løb Vinden om i V. S. V. Derfor vendte de danske Skibe og tog Kurs mod Syd, saa at begge Parter om Eftermiddagen Kl. 2 kom saa nær hinanden, at Kampen kunde begynde. Det kom strax til en hæftig Kanonade, der varede i 2 Timer, Kampen var især hidsig mellem den svenske Schoutbynacht, der førte Kommandoen, og Kaptajn Bagge Knudsen, medens Kaptajn Barfod samtidig optog Kampen med de øvrige 3 Skibe. Disse blev

tilredte paa en saadan Maade, at de maatte trække sig ud af Kampen, og Barfod fik nu Lejlighed til at sekundere Kaptajn Bagge Knudsen. Den svenske Schoutbynacht søgte at undgaa Faren; han drejede derfor af for at vende. Men i samme Nu gav Bagge Knudsen ham en Salve langskibs, og, da Svenskeren kort efter maatte passere Barfod, fik han en ny Salve, der ramte hans Galleri, som styrtede ned. Schoutbynachtflaget blev derfor kippet, og Schoutbynachten gik ombord i et andet Skib, hvorfra han gav Signal til, at alle hans Skibe skulde søge at komme bort. De danske Skibe forfulgte en Times Tid og satte derefter Kursen paa Bornholm, hvor de ankom sildig om Aftenen. Den følgende Dag lettede de paany, og den 7. Maj landsattes Fangerne i Kjøbenhavn.

I Mellemtiden havde Kurfyrsten af Brandenborg ikke ligget ledig, men forlængst endt Felttoget mod den liflandske Hær.

Carl XI havde knyttet store Forventninger til denne, thi kun ved den kunde Kønigsmark understøttes og Pommern og Rygen frelses.

I September 1678 var det endelig lykkedes at faa samlet en Hær i Lifland paa 14 Rytterregimenter, 6 Dragonregimenter og 12 Infanteriregimenter med en Styrke paa 11,200 Mand og 36 Kanoner, over hvilken Feltmarskal Henrik Horn førte Kommandoen. Hans Instrux paabød, at han, efter at være bleven forstærket med 6000 Mand polske Tropper, skulde rykke ind i Preussen, besætte Memellinjen og søge at bemægtige sig Kønigsberg. Derpaa skulde han gaa mod Berlin for at trække Kurfyrstens Hovedstyrke paa sig og derved degagere Kønigsmark. Men forskellige Omstændigheder, navnlig Hærens Mangler, bevirkede, at Horn først kunde rykke over Grændsen den 18. Oktober, og, da han efter at have passeret Kurland, vilde passere Lithauen, stod der en polsk Hær under Feltmarskal Pacs, der, istedenfor at slutte sig til ham, forbød ham Gennemmarchen. Ad en større Omvej naaede Horn den 7. November Memel, fortsatte Marchen den 10. og passerede Memelfloden den 28. November. Derpaa rykkede han til Tilsit, som han naaede den 5. December, og her lod han Hæren gaa i Kantonnement for at hvile. Men 4 Mil fra Tilsit ligger Kønigsberg, og den havde faaet sin Besætning forøget med de 3000 Mand, hvormed General Gørtzke var afmarcheret fra Pommern. Generalen udsendte Partier for at forurolige Svenskerne, og det gav Anledning til, at Horn samlede sin Hær og fortsatte Marchen over Insterburg til Friedland, hvor han ankom den 19. Januar 1679.

Men nu greb Kurfyrsten ind. Personlig holdt tilbage i Berlin af Podagra havde han ladet samle en Hær paa 6 Rytterregimenter, 2

Dragonregimenter og 5 Batailloner, ialt 8734 Mand med 34 Kanoner ved Neu Stettin, og her indtraf han den 15. Januar. Den 18. Januar brød han op for at naa Fjenden og udførte, trods Vinterens Strænghed, daglige Marcher eller Slædetransporter over Haferne paa ca. 7—8 Mil. At gaa nærmere ind paa Detaillen kan der her ikke være Tale om, skønt Operationerne er af stor Interesse [1]).

Feltmarskal Horn, der havde faaet Efterretning om Kurfyrstens Fremrykning, besluttede strax at gaa tilbage over Insterburg for at naa Tilsit. Den 20. Januar brød han op fra Friedland, og den 29. naaede han Tilsit. General Gørtzke, der var fulgt efter, havde ikke villet angribe paa Grund af Fjendens Overmagt. Kurfyrsten naaede Kønigsberg den 26. Januar pr. Slæde; Hæren fortsatte Slædekørslen den 27., og den 28. blev hele Styrken, Gørtzkes indbefattet, samlet ved Labiau. Den 29. blev Gørtzke sendt frem mod Tilsit for at fastholde Fjenden, indtil Kurfyrsten kom til med Hovedstyrken. Oberst Treffenfeld blev sendl forud og overfaldt den 30. om Morgenen Svenskerne i Kantonnementerne udenfor Tilsit. De mistede 200 Døde og Saarede, 6 Dragonfaner, 2 Estandarter, et Par Pauker og en stor Del Bagage. Men Horn, der anede Faren, brød strax op for at søge at naa Riga. Trods alle Kurfyrstens Anstrængelser lykkedes det ham ikke at naa op med sin Hovedstyrke, men hans Avantgarde forfulgte saa energisk og tilføjede Fjenden saadanne Tab, at Feltmarskal Horn, da han den 14. Februar naaede Riga, kun raadede over 3000 dødstrætte Soldater.

Hermed var Erobringen af Pommern og Rygen fuldstændig sikret.

---

[1]) Se: Kessel: Henniges v. Treffenfeld og Hirsch: Der Winterfeldzug in Preuszen 1678—79.

Kongressen i Nijmwegen.

Den Vaabenstilstand, Kongen af England havde arbejdet paa at faa tilvejebragt i Slutningen af 1677, kom ikke istand. Ludvig XIV slog derfor ind paa en ny Vej. Han vilde skyde Brèche i den Modstand, han mødte hos de Forbundne, ved at søge at komme til Forstaaelse med en af dem. Men den Magt, hvormed han vilde gøre Begyndelsen, maatte kun stille Krav, han kunde opfylde, og dens Befolkning maatte være stemt for, at der blev sluttet Fred. Valget faldt paa Holland. Den 9. April 1678 tilstillede han derfor sin Afsending i Nijmwegen sine Betingelser for en Fred med Holland; de blev forelagte som et Ultimatum den 15. s. M. og paa den udtrykkelige Betingelse, at Kongen ikke vilde føle sig bunden til Forslaget længere end til den 10. Maj. Da denne Frist fandtes for kort, forhandledes der om en Vaabenstilstand paa 3 Maaneder; men Danmark og Brandenborg vilde ikke gaa ind derpaa, fordi det franske Forslag berøvede dem alt, hvad de havde vundet, og de fandt Støtte hos Kejseren. Denne saavelsom Danmark og Brandenborg henvendte sig derfor i Juni Maaned med gentagne Opfordringer til Holland om ikke at slutte Fred og derved svigte den fælles Sag. Men intet hjalp, thi Hollænderne vilde Fred, og den blev sluttet Natten til den 11. August, saaledes at Maastricht blev given tilbage til Hollænderne, der til Gengæld forpligtede sig til hverken direkte eller indirekte at understøtte sine tidligere Forbundsfæller.

Frankrig henvendte sig derpaa til Spanien, og da denne Magt, efter at Holland havde sluttet Fred, kunde risikere at miste de spanske Nederlande, gik det ved en Fredslutning, der blev undertegnet den 17. September, ind paa at afstaa Burgund og en Del af Fæstningerne ved Frankrigs Nordgrændse. Først efter at dette var

sket, ratificerede Holland den 19. September Fredstraktaten med Frankrig.

For at faa tilvejebragt en almindelig Fred blev der foreslaaet en Vaabenstilstand. Danmark var ikke uvillig til at gaa ind derpaa, naar den kun kom til at gælde for Skaane. Sverige derimod forlangte, at Vaabenstilstanden skulde gælde dets tyske Provinser og opstillede samtidig visse Forlangender med Hensyn til Hertugen af Gottorp, der uafbrudt vedblev at intrigere. Frankrig gik ind paa Sveriges Forlangender, men Danmark nægtede sit Samtykke og blev støttet af Kejseren. Vaabenstilstanden kom derfor ikke istand.

Et Forsøg, Kurfyrsten af Brandenborg i Løbet af Sommeren 1678 gjorde paa at komme til Forstaaelse med Frankrig, mislykkedes, fordi han stod fast paa at ville have Pommern. Derfor satte han alt ind paa at erobre denne Provins og gjorde, da det var sket, sit æventyrlige Tog mod den liflandske Hær for at sikre Erobringen. Nu haabede han, at saavel Kejseren som Danmark vilde fortsætte Kampen og forberedte sig derfor paa et nyt Felttog.

Felttoget 1679.

Kongressen i Nijmwegen.

Kejseren var efterhaanden kommen i en vanskelig Stilling. Thi, efter at Frankrig havde sluttet Fred med Holland og Spanien, kunde det bruge hele sin Magt mod Tyskland. Alt kom derfor an paa, om de forbundne tyske Fyrster vilde holde ud. Men saavel de brunsvigske Hertuger som Biskoppen af Mynster begyndte at vise Tegn paa Frafald. Ved Aarets Begyndelse gav Kejseren dog Danmark og Brandenborg den bestemte Forsikring, at han ikke vilde slutte nogen Fred, der vilde blive til Skade for hans Forbundne. Men, da de franske Underhandlere stod fast paa ikke at ville gøre nogensomhelst Indrømmelse i deres Fordringer overfor de nævnte 2 Magter, da Kejseren truedes af et Oprør i Ungarn samt af et Angreb af Tyrkiet, var han nødt til at tænke paa sine egne Interesser, og hans Underhandlere fik derfor Befaling til at søge at fremskynde Fredslutningen. De indledede derfor fortrolige Forhandlinger med de franske Afsendinge, og tog intet Hensyn til de Protester, der blev fremsatte fra Danmarks og Brandenborgs Side, efter at disse Magter var komne til Kundskab derom, uagtet Protesterne støttedes til Traktaterne. Den 5. Februar 1679 blev der sluttet en Særfred mellem Frankrig og Kejseren. Ved denne forpligtede begge Parter sig til at søge Krigen bilagt mellem Frankrig og Sverige paa den ene og Danmark, Brandenborg samt de øvrige Forbundne paa den anden Side. For at bane Vej for en Forstaaelse skulde der sluttes en Vaabenstilstand. Lykkedes det ikke at faa sluttet Fred, lovede Kejseren og de tyske Fyrster, der sluttede sig til ham, at de hverken aabenbart eller hemmeligt vilde hjælpe Frankrigs og Sveriges Fjender, naar Vaabenstilstanden udløb. Tillige forpligtede Kejseren sig til ikke at hindre Frankrig og Sverige i deres Krigsforetagender mod de Forbundne. Det maatte derfor ikke

tillades disse at lade Tropper foretage Gennemmarcher, oprette Lejre eller tage Kvarter i det romerske Rige undtagen i de Lande, der tilhørte dem selv. Desuden maatte Kejseren gaa ind paa, at der indtil den endelige Fred afsluttedes, blev lagt fransk Besætning i en Del af hans Fæstninger, dog skulde denne Besætning underholdes af Frankrig.

To Dage senere, den 7. Februar, blev der undertegnet en Fredslutning mellem Kejseren og Sverige. Kejseren lovede derved ikke at ville hjælpe Sveriges Fjender eller tillade de Forbundne at føre Tropper gennem Tyskland. Desuden lovede han at beskytte Hertugen af Gottorp, saa at han atter fik sine Lande igen med alle de tidligere Rettigheder, samt at han vilde gøre alt for at bilægge Stridighederne mellem Kongen af Danmark og Hertugen.

Om nu end Kejserens Afsendinge havde handlet i Overensstemmelse med deres Instruktion ved at fremskynde Fredens Afslutning, saa fandt Kejseren dog, da han blev bekendt med Fredstraktatens Indhold, at Afgørelsen var fremskyndet for meget, og at man burde have søgt at opnaa bedre Vilkaar for Danmark og Brandenborg. Da disse Magter fik Efterretning herom, søgte de at formaa Kejseren til at nægte Ratifikationen af Fredstraktaten og lovede i saa Fald at ville støtte ham med Tropper. Men Kejseren mente ikke at kunne tage noget Hensyn til disse Tilbud. Danmark og Brandenborg protesterede derfor mod den afsluttede Fred som stridende mod de indgaaede Traktater, efter hvilke Kejseren hverken maatte slutte Vaabenstilstand eller Særfred uden de Forbundnes Vidende og Samtykke.

Forinden denne Protest blev afleveret, blev de lyneborgske Befuldmægtigede opfordrede til at tiltræde den. Men de nægtede det, og kort efter sluttede Brunsvig-Lyneborg Fred med Sverige, hvorved det blev bestemt, at Hertugdømmet Bremen atter skulde overgives til Sverige, imod en Skadeserstatning til Brunsvig-Lyneborg paa 300,000 Rigsdaler samt Indrømmelsen af forskellige andre Fordele.

Ogsaa overfor denne Fredstraktat protesterede Danmark og Brandenborg. Men Protesten bevirkede kun, at Ludvig XIV lod tilkendegive de danske, brandenborgske og mynsterske Afsendinge ved Kongressen, at hvis deres Fyrster ikke vilde tage imod de Forslag, han havde fremsat i April 1678, og give fuldstændig Erstatning til Sverige samt afgive en Erklæring herom inden Udgangen af Marts Maaned, vilde de tillige komme til at betale alle de Krigsomkostninger, som Frankrig og Sverige maatte udrede. Biskoppen af Mynster faldt strax fra og sluttede Fred den 15. Marts. Han fik

udbetalt 100,000 Rigsdaler i Krigsomkostninger og Tilsagn om, at franske Tropper, hvis Krigen fortsattes, ikke skulde betræde hans Lande. Til Gengæld lovede han ikke at hjælpe Frankrigs og Sveriges Fjender og at kalde de mynsterske Tropper tilbage fra Danmark.

Danmark og Brandenborg stod saaledes ene. For at tvinge dem til at falde til Føje havde Ludvig XIV udrustet en stærk Hær og Flaade og den 24. Februar stillet det Ultimatum, at hvis begge Magter ikke inden Udgangen af Marts havde tilfredsstillet Sverige, vilde hans Hær faa Befaling til at rykke frem. Kejseren greb nu mæglende ind, og det førte til, at der den 21. Marts blev sluttet en Vaabenstilstand, der skulde vare fra den 1. April til den 1. Maj og træde i Kraft enten paa den førstnævnte Dag eller i alle Tilfælde fra det Øjeblik, da Generalerne, der stod paa Krigsskuepladsen, fik Underretning om Vaabenstilstanden.

Rustninger og Felttogsplaner.

Efter hele den Vending, der var foregaaet, maatte Danmark forberede sig paa Muligheden af et Angreb sydfra, og derfor blev der given Befaling til Istandsættelsen af Fæstningerne i Oldenborg og Hertugdømmerne. Det foranledigede Vanskeligheder med Generalløjtnant Giese, der erklærede, at »han hellere vilde lade sig rive ihjel end stille sig under Feltmarskalløjtnant Wedells Kommando«. Efter længere Forhandling med ham fik han forsaavidt sin Vilje, at det den 23. April blev bestemt, at Fæstningskommandanterne i Friedrichsort, Rendsborg, Glückstadt og Wismar kun skulde modtage Befalinger af Kongen eller ham.

Hvad Hæren angik, da var der alt den 24. Oktober 1678 given Bestemmelser om dens Styrke og Sammensætning. Da der ikke var forefalden en eneste større Kamp i 1678, havde Afgangen af Hvervede ikke været betydelig, og det var saa meget heldigere, som Pengemanglen voxede, og Subsidierne ophørte. Man formindskede Kompagniernes Styrke ved Rytteriet fra 84 til 75 Mand og ved Fodfolket fra 148 til 125 Mand. Fraregnet Oprettelsen af nogle Frikompagnier,

der skulde benyttes som Fæstningsbesætning, oprettedes der ingen nye Afdelinger, men man bevarede dem, man havde, med Undtagelse af Dragonerne, der blev slaaede sammen i et Regiment.

Da det var ønskeligt at raade over en Hær, der var saa stærk som muligt, ønskede Kongen at beholde de mynsterske Tropper. Vel havde den nye Biskop af Mynster forlangt, at de skulde sendes tilbage, men Kongen vilde ikke tillade Afmarchen og søgte at formaa dem til at gaa i danske Tjeneste. Feltmarskalløjtnant Wedell var meget virksom i denne Henseende, og det førte til, at Oberst Hotersleben erklærede at ville blive med sit Dragonregiment, samt at mange af de mynsterske Officerer erklærede sig villige til at træde over.

Da Biskoppen besluttede at søge Fred med Frankrig, var det ham dobbelt magtpaaliggende at faa Tropperne hjem. Han sendte derfor en Officer til Kjøbenhavn for at udvirke dette. Officeren fik Fortræde hos Kongen den 6. Marts og blev henvist ttl at forhandle med Storkantsleren og Feltmarskal Wedell. Resultatet blev, at Obersterne Schwarz's, Gougrebens og Frankensteins Infanteriregimenter marcherede hjem, men Wedells og Generalmajor Esches Infanteriregimenter samt Wedells, Bassums og Rabes Rytterregimenter blev tilbage. Efterat Biskoppen havde sluttet Fred, gjorde han atter Forsøg paa at faa disse Regimenter tilbage, uden at det lykkedes, og, da han blev ved at presse paa, satte Christian V en Stopper derpaa ved den 19. Juni 1679 fra Pinneberg at udstede en Plakat, hvori det blev hævdet, at Biskoppens Tilbagekaldelse af Tropperne stred mod den Traktat, der i 1677 var bleven sluttet i Delmenhorst mellem Kongen og Biskoppen.

Medens disse Forhandlinger stod paa, havde man den 20. Marts i Hovedsagen faaet den danske Hær mobiliseret.

Den talte:

Fodfolk:

De 5 Regimenter af det Kongelige Hus samt Oberst Pflanzens Regiment, det sjællandske, det fynske, det 3. og 4. jydske og det oldenborgske Regiment, Wedells og Esches mynsterske Regimenter samt Obersterne Bremers (Glückstadt), Dedens (Rendsborg), Vogts (Wismar) og Martin Bartholds (Gulland) Bataillonner og 7 Frikompagnier.

Rytteri:

Garden til Hest, Livregimentet, Rostjenesten, 1. og 2. sjællandske, 1. og 2. fynske, 1., 2., 3. og 4. jydske, det slesvigske og det holstenske

Regiment, Wedells, Bassums og Rabes mynsterske Regimenter og Oberstløjtnant Disznoldts Kroater.

Dragoner:

Oberstløjtnant Dehns danske og Oberst Hoterslebens mynsterske Dragoner.

Styrken udgjorde:

Fodfolket	17,600	Mand,
Rytteriet	7,436	—
Dragonerne	1,182	—
Ialt . . .	26,218	Mand.

Flaaden blev udrustet og talte indbefattet de norske Defensionsskibe 107 Orlogsskibe med 3428 Kanoner.

Foreløbig blev der ikke forhandlet om nogen Felttogsplan, fordi det var umuligt bestemt at forudse, hvorledes Forholdene vilde udvikle sig.

Carl XI havde besluttet at søge at gøre sin Hær saa stærk, at han kunde dele den i 2, hvoraf den ene skulde operere under hans egen Kommando i Skaane, og den anden under Rigsadmiral Stenbock mod Gyldenløve.

For at opnaa en bedre Rekruteringsmaade havde han lagt Ordningen af denne Sag i Generalmajor Nils Bjelkes Haand. Bjelke forlod i November 1678 Ljungby, hvor Kongen blev tilbage med en ringe Styrke. Alle de øvrige Afdelinger var sendte tilbage til deres Distrikter, og Bjelke rejste nu rundt i disse for at ordne Forholdene. Men Gyldenløve greb ind, og derved blev Rekruteringsarbejdet forstyrret.

Gyldenløvefejden.

Vinteren 1678—79 var atter meget stræng; alle Vandløb frøs til, saa at de kunde bære. Derved blev det muligt at operere.

Den norske Hær var bleven under Vaaben. Den talte ialt henved 13,000 Mand, hvoraf 1200 Ryttere og 570 Dragoner. Deraf anvendtes henved 4000 Mand som Besætningstropper, 3000 stod i det Trondhjemske, og 6000 Mand var samlet ved Sydgrændsen.

De svenske Troppeafdelingers Marcher for at naa Distrikterne samt de Marcher, Rekruteringsarbejdet foranledigede, blev af Gyldenløve opfattet, som om det var Svenskernes Hensigt at ville alarmere. Den 11. Januar indberettede han, at Marcherne vedblev og tvang ham til at holde sin Styrke samlet. Han bad derfor om, at der fra Danmark maatte blive sendt ham 100 Ryttere og 100 Mand Fodfolk, saa at det fik Udseende af, at det var Avantgarden for et større Korps. Han vilde da overalt udsprede Rygtet om, at der var landsat et dansk Korps paa 2000 Mand, og han ventede, at dette vilde foranledige Svenskerne til at koncentrere sig bagud [1]).

Svenskerne faldt dog snart i Ro, og Gyldenløve sendte derfor den 15. Januar en Del af sin Styrke i udvidet Kantonnement. Men, da den stærke Kulde vedblev, besluttede han at ville benytte Lejligheden til at overfalde Svenskerne i deres Vinterkvarterer.

I Februar Maaned brød han op. Selv gik han med 3000 Mand og 10 Kanoner gennem Dalsland; Oberst Wibe sendtes med 1200 Mand og 6 Kanoner gennem Værmland til Eddaskansen, og Oberst Trischler med 250 Mand for at lande paa Hisingen og rekognoscere Bohus.

---

[1]) I. S. Februar 1679. 41.

Generalmajor Duncan, der førte Gyldenløves Avantgarde, trængte rask frem, efterfulgt af Hovedstyrken, og kastede de Vagter og Observationsstyrker samt mindre Afdelinger, han stødte paa, tilbage.

Rigsadmiral Stenbock, der havde sit Hovedkvarter i Gøteborg, havde faaet Efterretning om, at Nordmændene vilde rykke frem. Han sendte derfor Befaling til Kommandanten i Eddaskansen om at være paa sin Post, men han undlod at samle Tropper, der, hvis det behøvedes, kunde yde en alvorlig Modstand. Som Følge deraf stødte Gyldenløve ikke paa Vanskeligheder, thi de enkelte Afdelinger, der var indkvarterede paa den Vej, han fulgte, flygtede over Hals og Hoved. Han gav sig saa til at ruinere Landet. 30 Kirkesogne i Dals- og Værmland blev afbrændte i en Strækning af 15 Mil i Længden og 5 Mil i Breden. Desuden fangede Gyldenløve en Del Officerer, 60 Menige og 30 bevæbnede Bønder samt nedsablede en Del.

Stenbock synes fra Begyndelsen ikke at have tillagt denne Fremrykning alvorligere Betydning, thi den 3. Marts bad han vel Kongen om Forstærkning, men han tilføjede, at Hjælpen kun behøvedes, hvis det viste sig absolut nødvendigt. Den 8. s. M. sendte han en ny Indberetning, hvori han meldte, at Fjenden havde vist sig ved Gøta Elv, dog paa en saadan Maade, »at man ikke kunde blive klar over, hvad der var hans egentlige Hensigt«. Men nu strømmede Flygtninge til fra alle Kanter og bragte Efterretning om, hvorledes de norske Tropper hærjede Landet. General Mørner fik derfor Befaling til at samle en Styrke paa 2000 Mand og gaa mod Gyldenløve, og desuden sendte Stenbock de Afdelinger, der laa i Nærheden af Gøteborg, frem. Da Gyldenløve fik Efterretning om, at Fjenden rykkede imod ham, trak han sin Kolonne tilbage til den norske Grændse. General Mørner fulgte efter, men, da han ikke kunde indhente Kolonnen, rettede han et Angreb mod Skansen ved Uddevalla, der holdtes besat af norske Tropper. Han naaede frem til Uddevalla Natten til den 14. Marts. Kommandanten i Skansen, Kaptajn Svend Schou, havde opdaget Fremrykningen og averterede gennem Skydning en Rytterstyrke, der laa i Byen, om at gøre sig rede til Kamp. Den besatte strax Byens Udkant. Svenskerne rykkede frem, men de blev modtagne med en saa hæftig Ild fra Byen og Skansen, at Angrebet blev afslaaet. Da General Mørner frygtede for, at Gyldenløve var i Nærheden og vilde understøtte Skansen, foretog han intet nyt Angreb, men trak sig tilbage til Venersborg.

Oberst Wibe var imidlertid gaaet mod Eddaskansen. Den havde en Besætning paa 300 Mand og 18 Kanoner og var forberedt af

Stenbock paa Angrebet. Da Wibe mærkede dette, gik han forbi og rykkede mod Moraskansen. Den blev erobret; 15 Svenskere faldt, og 40 toges til Fange. Efter derpaa at have raseret Skansen vendte Wibe tilbage til Grændsen.

Oberst Trischler passerede den 15. Februar tidlig om Morgenen Nørre Elv og rykkede ind paa Hisingen. To svenske Rytterkompagnier, der observerede, trak sig tilbage paa Bohus. Trischler fulgte efter i Troen paa, at Bohus var saa svagt besat, at den ikke vilde optage Kampen. Men, da han kom i Nærheden af Fæstningen, gav den svensk Løsen, hvoraf han sluttede, at den vilde forsvare sig. Han trak sig derfor tilbage, afbrændte 29 Bøndergaarde og passerede atter Elven. Først 2 Timer senere ankom en svensk Styrke paa 600 Mand, der var sendt imod ham, til Overfartsstedet.

Da Gyldenløve havde naaet sit foreløbige Maal, fandt han ingen Anledning til at rykke frem paany, og det saa meget mindre som General Mørner var bleven staaende ved Venersborg. Operationerne var saaledes standsede, forinden Vaabenstilstanden indtraadte.

Meddelelsen om den i Nijmwegen afsluttede Vaabenstilstand naaede Christian V den 31. Marts. Han sendte strax en Kourer til Gyldenløve med følgende Depeche: »Der er sluttet Vaabenstilstand i Nijmwegen til den 1. Maj. Sørg for at den bliver overholdt«. Gyldenløve gav sine Undergivne Befaling i Overensstemmelse hermed og lod Tropperne belægge udvidede Kantonnementer; men han forberedte sig dog paa Krigens Fortsættelse. Thi foruden Meddelelsen om Vaabenstilstanden fik han fra Kongen tillige Befaling til at sende 2000 Soldater, 600 Matroser og 30,000 Rigsdaler til Danmark. Viceadmiral Bjelke, der skulde transportere denne Styrke, var den 8. April klar til at afgaa. Soldaterne overførtes til Helsingborg for at fuldende Arbejderne paa Fæstningsværkerne. Den øvrige Del af Transporten gik til Kjøbenhavn.

Vaabenstilstanden.

Fra Landskrona og Helsingborg var der i Vinterens Løb udsendt Partier med det udelukkende Formaal at ruinere Landet, og alle Beretninger gaar ud paa, at hvor meget Skaane end havde lidt i Løbet af Krigen, saa var det dog for intet at regne mod den Mishandling og Plyndring, denne Provins var Genstand for i Vinteren 1678—79.

Vaabenstilstanden skaffede dog paa Tid Skaaningerne Fred, og derved stiftede den Nytte.

Carl XI opholdt sig endnu i Ljungby. I Marts Maaned bredte der sig et Rygte om, at han var bleven syg. Senere hed det sig, at han var død, og om Rygtet end paa Tid blev slaaet ned, saa dukkede det dog op igen til helt ind i Maj Maaned. Sandheden var, at Carl XI pludselig var bleven syg den 11. Marts, og Sygdommen tog en saa alvorlig Vending, at han i 9 Dage svævede mellem Liv og Død. Sygdomsaarsagerne angives forskelligt, men alle Beretninger er enige om, at Sygdommen forværredes ved, at Kongen var i højeste Grad forbitret over, at Ludvig XIV ikke alene sluttede Fred paa egne, men ogsaa paa Sveriges Vegne, hvilket han følte som en Tilsidesættelse og en Krænkelse. Men det maa dog erindres, at han aldrig vilde have opnaaet lignende Fredsbetingelser, hvis Frankrig ikke saa afgjort havde stillet sig paa Sveriges Side. Denne Erkendelse førte til, at man saavel fra dansk som fra brandenborgsk Side aabnede direkte Underhandlinger med Ludvig XIV i Paris, fordi man derigennem haabede at opnaa bedre Vilkaar end dem, der kunde ventes gennem fortsatte Forhandlinger i Nijmwegen.

Ludvig XIV havde sendt en fransk Hær ind i Tyskland under Marskallen af Créqui. Trods Vaabenstilstanden rykkede en Del af

denne Hær ind i de kleveske Lande, der tilhørte Kurfyrsten af Brandenborg. Marskallen angav som Paaskud, at det kun var for at søge Kvarter, men desuagtet inddrev han Kontributioner, og den virkelige Grund til Indrykningen var, at Frankrig ved Besættelsen af disse Lande vilde have et Pant, hvorved det kunde tvinge Kurfyrsten til at tilbagegive Pommern. Kurfyrsten var ligesaa lidt i Tvivl herom, som at han ikke kunde vente Hjælp fra Tyskland. »Det skærer mig i Hjertet«, skrev han, »at jeg er en født Tysker; thi, hvor jeg vender mit Øje i Tyskland, ser jeg kun Uretfærdighed«. Desuagtet vilde han fortsætte Kampen i Forening med Danmark. Men i Tyskland ønskede man, at Kampen skulde have en Ende, fordi man frygtede for, at hvis den brød ud paany, vilde den atter gribe mere og mere om sig. Et Forsøg fra Sachsens Side paa at faa Kurfyrsten til at opgive Kampen, blev besvaret med, at han i Forening med Danmark vilde gøre Modstand til det sidste, og at han vilde foretrække at miste alt fremfor at følge de tyske Fyrsters Exempel ved at lade sig byde alt. For dog at vise sin Villighed til at søge Forstaaelse tilbød han at afstaa Wesel og Schenckenskansen til Frankrig, indtil der var sluttet Fred, og erklærede heller ikke at være uvillig til at gøre en lignende Indrømmelse med Hensyn til Lippstadt. Det førte til, at Vaabenstilstanden blev forlænget 14 Dage, saa at den udløb den 18. Maj. Men man kom ikke hinanden et Skridt nærmere, fordi Frankrig fastholdt Forlangendet om, at saavel Brandenborg som Danmark skulde afstaa alt, hvad de havde erobret. Vaabnene maatte derfor atter tale.

I Juni Maaned rykkede Marskal Créqui frem med 30,000 Mand og naaede Lippstadt. Efter at have staaet her i nogle Dage fortsatte han Fremrykningen, og den 21. Juni stødte han ved Gohfeld paa den brandenborgske General Sparre, der med 6000 Mand skulde dække Fæstningen Minden. Créqui angreb, tvang Sparre til at trække sig tilbage, og den 3. Juli stod han foran Minden. Belejringen skulde nu begynde, da indtraf der Meddelelse om, at Kurfyrsten havde sluttet Fred. Den var bleven sluttet den 29. Juni i St. Germain. Kurfyrsten maatte opgive Pommern, men fik nogle Amter paa den østlige Bred af Oder samt Løfte om inden 2 Aar at faa udbetalt 300,000 Rigsdaler af Frankrig. Men han maatte forpligte sig til ikke at yde Danmark nogen Hjælp, hvis det vilde fortsætte Krigen mod Frankrig og Sverige.

Krigsbegivenhederne.

a. Hertugdømmerne, Oldenborg og Delmenhorst.

Da Vaabenstilstanden ikke førte til Fred, og Christian V havde lovet Kurfyrsten at støtte ham i Kampen mod Frankrig, blev det bestemt, at den danske Operationshær skulde samles i Hertugdømmerne mellem Slesvig og Rendsborg. Koncentrationen paabegyndtes den 22. Maj, men Troppeoverførslerne strakte sig næsten over en Maaned.

Hæren kom til at bestaa af;

Generalitetet.

Feltmarskalløjtnant Wedell. Generalmajorerne Meerheim, Levetzow og Bülow af Rytteriet og Generalløjtnant Hertugen af Croy samt Generalmajorerne J. Schack og Massenbach [1]) af Fodfolket. Oberstløjtnant Harboe var højstkommanderende Artilleriofficer.

Fodfolk.

Kongens Livregiment, Dronningens Livregiment, Prins Frederiks, Prins Georgs, sjællandske Regiment, fynske Regiment, Wedells og Esches Regimenter. Deraf talte Kongens, Dronningens og Wedells Regimenter hvert 3, sjællandske og Esches Regimenter hvert 2 Bataillioner, og hvert af de øvrige Regimenter 1 Bataillon.

Rytteri.

Garden til Hest, Livregimentet, Rostjenesten, 1. og 2. sjællandske, 1. og 2. fynske, 2., 3. og 4. jydske, det slesvigske, det holstenske samt Wedells, Bassums og Rabes Regimenter og Disznoldts Kroater.

---

[1]) Massenbach var i Løbet af Vinteren bleven ansat i dansk Tjeneste.

Dragoner.

Hoterslebens Regiment.

Hæren talte 16 Bataillioner, 48 Eskadroner Ryttere, 2 Eskadroner Dragoner med 46 Regimentskanoner og 6 Haubitzer, ialt 16,700 Mand.

Kongen forlod Kjøbenhavn den 20. Juni og ankom 3 Dage senere til Dannevirke, hvor Hæren var bleven samlet. Der blev saa holdt Øvelser i to Partier indtil den 30. Juni, da Hæren blev lagt i Kantonnement. Men den 2. Juli fik Kongen Meddelelse fra Oldenborg om, at en fransk Hær havde vist sig ved Grændsen og syntes at ville rykke ind i Landet. Dels af denne Grund, men tillige for at kunne faa Lejlighed til at ødelægge Hertugen af Gottorps Besiddelser i Holsten saa meget som muligt, sendtes Feltmarskal Wedell til Elben for at udsøge en Opstillingsplads. Afdelingerne sattes i Marche, og midt i Juli blev Hæren samlet i Egnen ved Pinneberg, hvor Kongen tog sit Hovedkvarter.

Forsvaret af Oldenborg var bleven betroet til det oldenborgske nationale Regiment under Oberst Pott. Det talte 8 Kompagnier med en Styrke af 1054 Mand, men deraf var tillige afgivet Besætning til Fæstningen Karlsburg og Schwingeskansen. Potts Artilleristyrke udgjorde 99 Mand.

Hvorledes Oberst Pott havde fordelt sin Styrke, vides ikke, men det synes, som om Hovedstyrken har været i Bremen, hvor Major Phillips var Kommandant i Karlsburg, og Resten var fordelt til Oldenborg og Delmenhorst. Oberst Pott førte Kommandoen fra Oldenborg. Da han fandt Besætningen her for svag, havde han allerede den 13. Maj formaaet Borgerne til at tage Del i Forsvaret og rydde Forterrænet. Oberstløjtnant Biege var Kommandant i Delmenhorst.

Da Marskal Crèqui rykkede frem mod Brandenborgerne, detacherede han en Styrke paa 6000 Mand under Marquis de Choisy mod Oldenborg og Delmenhorst [1]). Den naaede den 29. Juni en By, der ligger $\frac{1}{2}$ Mil fra Delmenhorst, og den følgende Dag rykkede 2000 Mand mod det befæstede Slot. En Trompeter, der blev sendt forud, blev afvist, hvorimod Oberstløjtnant Biege lod en Officer begive sig til Marquis de Choisy. Denne forlangte, at Biege personlig skulde give Møde, og, da Forlangendet blev afslaaet, rykkede Choisy samme Dag frem og angreb Kronværket. Angrebet blev afslaaet, og Franskmændene mistede 30 Døde og 11 Saarede. Den 1. Juli besatte de

---

[1]) Manuskript II.

nogle Huse, der laa nærmest ved Slottet, og man beskød hinanden hele Dagen. Den 3. Juli foreslog de Choisy en Vaabenhvile, fordi der var indledet Forhandlinger med den oldenborgske Regering, og Forslaget blev modtaget af Biege.

Samtidig med Fremrykningen mod Delmenhorst var Oberst Mécourt sendt med 800 Mand mod Oldenborg. Ved en Parlamentær forlangte han, at Grevskaberne skulde udrede en Brandskat paa 124,000 Rigsdaler, og at Byen Oldenburg skulde tage imod en Indkvartering af 2 franske Regimenter. Da Oberst Pott nægtede at gaa ind paa disse Forlangender, opmarcherede Oberst Mécourt, der blev forstærket med 400 Mand, i Kanonskuds Afstand fra Fæstningen og rykkede derpaa frem til Storm. Men Forsvarerne modtog Angriberne med en saa hæftig Ild, at de maatte trække sig tilbage. Den næste Dag faldt det i med en stærk Taage. Franskmændene benyttede sig deraf til et nyt Angreb, men ogsaa det blev afslaaet. De indledede derfor nye Forhandlinger med Oberst Pott, lovede at lade Oldenborg slippe for Indkvartering, naar Byen vilde betale 2200 Rigsdaler, samt at de vilde forlade Landet, saasnart Brandskatten var betalt. Da Grevskaberne var ude af Stand til at betale hele den forlangte Brandskat, og man paa den anden Side gerne vilde have Fjenden ud af Landet, fik man samlet et Beløb paa 74,000 Rigsdaler. Det blev betalt som Afdrag, og der blev given Tilsagn om, at Resten, 50,000 Rigsdaler, skulde snarest følge efter, naar Franskmændene strax vilde rømme Landet. Dette Tilbud i Forbindelse med de Tilsagn, der paa dette Tidspunkt var givne Frankrig af Christian V, hvorved han lagde Freden i Ludvig XIV's Hænder, førte til, at de franske Tropper rømmede Oldenborg og Delmenhorst den 20. og 21. Juli og trak sig tilbage mod Rhinen.

Den danske Hovedstyrke var bleven staaende ved Pinneberg, og Kongen havde besluttet med den at øve en Pression mod Hamborg.

Hamborgerne havde nemlig ved Krigens Begyndelse vist sig saa afgjort venlige mod Sverige, at Kejseren havde maattet true dem med et Angreb af danske og hollandske Stridskræfter, hvis de ikke opgav Sverige. Den 28. August 1675 maatte Byen, ifølge Kejserens Forlangende, udvise de diplomatiske Afsendinge fra Frankrig og Sverige. Men desuagtet vedblev Hamborg under hele Krigen at vise sin Uvilje mod Danmark. Efterretningen om, at den danske Hær var rykket frem til Pinneberg, foruroligede derfor Hamborgerne i høj Grad, thi de frygtede for, at det var Christian V's Hensigt at tugte dem for deres Optræden. For at formilde ham sendte de en Deputation til Pinneberg. Den fik Fortræde hos Kongen den 20. Juli, ved hvilken

Lejlighed han udtalte: »Wir wollen Euch alle Zeit affectionirt verbleiben« [1]). Det var dog ingenlunde Hamborgernes Mening at underkaste sig, men de vilde kun vinde Tid, fordi de haabede paa at faa Understøttelse. Da Kongen ikke var blind for, at dette var Deputationens Maal, besluttede han at søge en hurtig Afgørelse, og for at indlede denne foretog han den 24. Juli en Rekognoscering mod Hamborg. Men, da Borgerne lukkede Portene og viste, at de vilde forsvare sig, blev der ikke foretaget noget Angreb, fordi Kongen ansaa det for rettest at opsætte dette, til Freden var sluttet, og han derved fik Midlerne til at forstærke Hæren.

b. Operationerne til Søs.

I April Maaned laa Niels Juel med en Flaade bestaaende af 32 større og 26 mindre Skibe ud for Kjøbenhavn, og her blev han foreløbigt liggende, fordi man tænkte sig Muligheden af, at der vilde blive sendt en fransk Flaade til Sundet.

Saasnart Vaabenstilstanden udløb, benyttede den svenske Flaade sig heraf til at foretage en Expedition mod Gulland. Admiral Wachtmeister løb ud fra Kalmar Sund med 10 større og 16 mindre Skibe. Den 17. Maj nærmede han sig Gulland, men paa en saadan Maade, at man fra Øen maatte antage, at det var en dansk Flaade. De paafølgende Dage anvendte han til Rekognosceringer, der foretoges under dansk Flag. Men Kommandanten paa Øen, Oberst Martin Barthold, havde fattet Mistanke og ordnet Forsvaret. Foruden sin egen Bataillon raadede han over en stedlig Væbning, og denne Styrke posterede han, saaledes at den kunde afslaa en Landgang. Den 20. Maj foretog Svenskerne et Forsøg paa at lande, men de blev modtagne med saa blodige Pander, at de maatte vende om med uforrettet Sag, og Admiral Wachtmeister forlod derefter Farvandet ved Gulland og sejlede til Kalmar Sund.

Da den franske Flaade ikke viste sig i vore Farvande, blev Regeringen efterhaanden beroliget i denne Henseende. Niels Juel lettede derfor, efter Ordre, den 3. Juni og lagde sig i Kjøge Bugt med en Flaade, der talte 35 Orlogsskibe med 1836 Kanoner, 5 Brandere og en Del mindre Skibe. Den 16. Juni gik han under Sejl til Østersøen, men 5 Orlogsskibe sendtes til Øland for at lokke den svenske Flaade til at forlade Kalmar Sund. Admiral Wachtmeister

---

[1]) Manuskript II. 20. Juli 1679.

gik forsaavidt i Fælden, at han strax løb ud og forfulgte de danske Skibe, der tog Kurs paa Bornholm. Den 24. Juni fik Niels Juel Melding herom med Tilføjende, at Wachtmeister var omtrent 5 Mil N. N. O. for Bornholm. Uagtet det blæste saa haardt, at de danske Skibe mistede Ankre og Tougværk, gik Niels Juel dog under Sejl, og den 25. om Morgenen opdagede han 20 svenske Krigsskibe. Men Vinden var ustadig og sprang bestandig om, saa at det ikke lykkedes i Løbet af Dagen at naa saa nær ind paa Svenskerne, at Kampen kunde optages. Den 26. om Morgenen var Vinden S. O., og Svenskerne viste sig $\frac{3}{4}$ Mil N. N. O. for den danske Flaade. Det lykkedes Niels Juel at naa op med en Del af sine Skibe paa 2 Kanonskuds Afstand, men kun Avantgarden under Viceadmiral Span naaede med Flagskibet »Norske Løve« (84 K.) ind paa det bageste af Fjendens Skibe, »Laxen«. Dette blev efter kort Tids Kamp saa ilde tilredt, at det maatte stoppe op. Wachtmeister sendte 8 Skibe til Hjælp, men Niels Juel kom til med Forstærkning og tvang Svenskerne til »at salvere sig« med Undtagelse af »Laxen«, der maatte stryge Flaget. Befalingsmændene paa dette Skib blev senere stillede for en Krigsret og idømt haarde Straffe.

Efterat Kampen var endt, forfulgte Niels Juel; men Vinden var ham ikke gunstig, og Svenskerne slap derfor til Øland, hvorfra de den 28. Juni om Morgenen naaede Kalmar Sund. Derefter lod Niels Juel foretage Forsøg paa at stikke Ild i de svenske Skibe ved Hjælp af Brandere. Da Forsøget mislykkedes, besluttede han at forhindre Svenskerne i paany at løbe ud; men det var vanskeligt, fordi Kalmar Sund har to Indløb, et nordligt og et sydligt. For at lette Bevogtningen befalede Niels Juel derfor, at Orlogsskibet »Enigheden«, der under sin tapre Chef, Kaptajn Andreas Dreyer, havde kæmpet ved alle Lejligheder, hvor Faren var størst, som havde lidt meget, og desuden var et gammelt Skib, skulde aftakles og afmønstres og derpaa af Andreas Dreyer sænkes i det sydlige Indløb. Uagtet Svenskerne gjorde alt, hvad der var muligt, for at forhindre det, lykkedes det dog Dreyer at udføre sit Hverv, og det med en saadan »Berømmelse«, at Niels Juel indstillede ham til at blive Schoutbynacht.

Den 8. Juli sejlede Niels Juel til Gulland. Wachtmeister lod strax 11 Skibe løbe ud af det nordlige Indløb, men næppe fik Niels Juel Efterretning herom, før han vendte om og tvang Fjenden til at søge tilbage til sit Smuthul. Den 18. sejlede han atter til Gulland, men allerede Dagen efter fik han Melding om, at Fjenden var gaaet til Søs med 6 Linjeskibe. Juel lod derfor Viceadmiral Span gaa mod

Fjenden med 10 af de letteste Skibe og 3 Brandere. Span, der førte Kommandoen fra »Victoria« (44 Kanoner), ankrede den 19. om Aftenen op udfor Slottet Borgholm paa Øland. Den 20. om Morgenen opdagedes de svenske Skibe, og der blev strax lettet. Svenskerne gik med smaa Sejl for ikke at komme paa Grund. Under Bestræbelserne for at naa dem stødte 2 af de danske Skibe paa Grund om Formiddagen Kl. 10, og de kom først los om Aftenen. Men Span havde alligevel fortsat Forfølgelsen. Kl. 11 om Formiddagen naaede han Linjeskibet »Nyckeln« (86 Kanoner), og det kom til en hæftig Kanonade. Under denne kom — ved Middagstid — »Nyckeln« paa Grund og blev nu angrebet af Span med 4 Skibe. Desuagtet optog »Nyckeln« den ulige Kamp og blev lidt senere sekunderet af et andet Linjeskib, men de øvrige svenske Skibe løb ind i Kalmar Sund. En dansk Brander lagde sig paa Siden af »Nyckeln«, men Svenskerne gjorde sig fri for den. En ny Brander kunde ikke finde Midler til at fæstne sig til Skibet, fordi Svenskerne havde kappet Takkel og Tougværk; men dens blotte Nærværelse foranledigede, at 200 Mand af Besætningen sprang over Bord for at frelse sig; de druknede næsten alle. Efter 5 Timers Kamp faldt en Kugle i »Nyckeln«s Krudtkammer, og Øjeblikket efter sprang Skibet i Luften. Af Besætningen, der havde talt 600 Mand, lykkedes det kun at frelse Chefen, 2 Løjtnanter og 37 Mand. Sekundanten var kommen i Brand, men Besætningen fik Ilden slukket, og ved Hjælp af Chaloupperne blev den slæbt ind i Kalmar Sund. Kampen var bleven ført saa tæt inde under Land, at de danske Skibe blev beskudt fra Svenskernes Landbatterier.

Admiral Span mistede 30 Døde og 80 Saarede. I Beretningen, som Niels Juel indsendte den 25. Juli, fremhævede han Viceadmiral Span og 2 Kaptajner for deres udmærkede Forhold, og han tilføjede: »Alle de andre af vore Kaptajner har sig vel signaleret, ja af Gemene har nogle komporteret sig saaledes, at jeg har honoreret dem med Officers Charge paa Deres Kongelige Majestæts allernaadigste Behag og Konfirmation for andre dermed at animere«.

Den danske Flaade blev liggende ved Gulland til den 16. August. Saa lettede den for at gaa til Bornholm, men haardt Vejr og Havari var Aarsag til, at den først naaede Øen den 22. August. Samme Dag strandede Linjeskibet »Norske Løve«, dog lykkedes det at redde Besætningen og Kanonerne. Da det urolige Vejr vedblev, maatte Flaaden ty til Kjøge Bugt, hvor den ankom den 24. August. Den 30. s. M. ankrede den op paa Kjøbenhavns Rhed, fordi der samme Dag blev afsluttet en ny Vaabenstilstand.

c. Skaane.

Christian V havde opgivet at sende nogen Hær til Skaane i dette Felttog. Derimod var der bleven arbejdet paa at gøre Helsingborg saa stærk som mulig, og saavel denne Fæstning som Landskrona var bleven forsynet med en Besætning, der var istand til at føre et kraftigt Forsvar.

I Helsingborg havde man forbygget alt med Palisader indenfor Bymuren, og der var bleven anlagt en dækket Forbindelsesvej fra Slottet og til Havnen, saa at Forsvaret kunde forstærkes fra Sjælland. Besætningen bestod af 2 Detachementer, der var tagne af Kongens og Dronningens Livregimenter, 7 Kompagnier af Pflanzens Regiment og et Artillerikompagni, tilsammen 1304 Mand, alt under Kommando af Oberst Tettow. Desuden var der ankommen en Styrke paa 2000 Mand af den norske Hær, der benyttedes til Arbejderne paa Fæstningens Istandsættelse.

Besætningen i Landskrona bestod af 2 Bataillioner af Prins Frederiks Regiment under Oberst Meldrum, Prins Christians Regiment under Oberst Fuchs, 7 Kompagnier af Prins Georgs Regiment, 5 Kompagnier af Pflanzens Regiment, 1. jydske nationale Rytterregiment under Oberst Schwanwedel og 2 Artillerikompagnier, ialt 3,900 Mand. Generalmajor v, d. Osten førte Kommandoen som Guvernør.

Da Vaabenstilstanden udløb i Maj Maaned, var Carl XI endnu ikke færdig med sine Rustninger, og, da han erfarede, at den danske Hær blev sendt til Slesvig, forhastede han sig ikke med at faa dannet en Hær i Skaane.

Alt, hvad vi havde beholdt af Rytteri i Skaane, indskrænkede sig til Oberst Schwanwedels Regiment, og derfor udsendtes der sjældnere Partier, end det havde været Tilfældet tidligere. Svenskerne tog derfor Initiativet. Den svenske Generaladjutant Hørmann bad Carl XI om Tilladelse til at maatte gaa paa Parti til Landskrona, hvor han ventede at gøre en god Fangst. Tilladelsen blev given, og han rykkede ud med 100 Ryttere fra Lejren ved Ljungby. Men Oberst Schwanwedel var paa sin Post. Den 15. Juni fik han Efterretning om, at et svensk Parti var paa Tog. Han rykkede strax ud fra Landskrona med 100 Ryttere og Skytter. Over Getinge Bro og Næs naaede han til Torrløsa. Her fik han at vide, at Generaladjutant Hörmann var gaaet ham forbi i Retning af Landskrona. Han fortsatte strax sin Marche, saaledes at han den 16. om Morgenen Kl. 6 naaede Bælteberga. Her traf han paa Svenskerne, der

havde anbragt deres Observationsposter i Træer. Schwanwedel gik frem med 16—18 Skytter, der dannede hans Fortrop, og begyndte Ilden. Derved blev Fjenden alarmeret og kom til Hest, inden Schwanwedel havde faaet Tid til at trække Hovedstyrken til sig. Et Øjeblik saae det derfor betænkeligt ud for Schwanwedel, men det varede ikke længe, før Hovedstyrken kom til, og der udspandt sig nu en meget hidsig Kamp. Svenskerne maatte bukke under; de mistede 18 Døde, og 3 Ritmestre, 1 Løjtnant, 1 Kornet og 42 Menige toges til fange, Resten flygtede. Schwanwedels Tab udgjorde 3 Døde og 1 Saaret.

Carl XI havde imidlertid fortsat Rustningerne, og, skønt han ikke havde faaet hele den Styrke samlet, som han vilde bruge i Skaane, brød han dog den 9. Juli op fra Fjelkinge med de Tropper, han havde hos sig, og marcherede ad Vejen fra Christianstad til Helsingborg over Ønnestad, Møllerød og Ebbarp til Åby og Gråmanstorp, hvor han ankom den 14. Juli og blev staaende i nogle Dage. Her indtraf efterhaanden de Afdelinger, der var undervejs, saa at Kongen den 21. Juli kunde ved Tomarp mønstre en Hær paa 35 Eskadroner Ryttere og Dragoner samt 9 Bataillonner Fodfolk med 50 Kanoner og 5 Morterer, ialt henved 11,000 Mand, hvoraf de beredne Tropper udgjorde 6000.

Med denne Styrke agtede Carl XI at søge at erobre Fæstningerne Landskrona og Helsingborg. Han begyndte med at rykke frem mod Helsingborg. Fremrykningen skete den 24. Juli fra Tomarp og Kellna til Bjørnekulla, og den 26. kom Hæren til Rosendal. Herfra foretog Kongen og Erik Dahlberg den 28. en Rekognoscering mod Helsingborg, hvorved de vovede sig saa langt frem, at en Kanonkugle faldt midt imellem dem, saa at Jord og Sten fløj dem om Ørene. Den følgende Dag blev Hæren trukken frem til Byerne Rå, Bårsløf, Vælluf, Ramløsa og Filborna, med Hovedkvarter i Ramløsa, og fra dette Kantonnement blev der fremskudt Tropper, der indesluttede Fæstningen. Samme Dag, den 29., detacheredes 1000 Ryttere til Halland for, om fornødent, at tjene til Understøttelse for Rigsadmiral Stenbock.

Da Carl XI gennem fortsatte Rekognosceringer kom til Overbevisningen om, at Befæstningen af Helsingborg var meget stærk, vilde han ikke skride til en Belejring, men nøjedes med at trætte Besætningen gennem uafbrudte Alarmeringer. Desuden blev der anlagt Batterier, fra hvilke Fæstningen blev beskudt.

Natten til den 9. August foretog Carl XI et Skinangreb. Kommandanten i Fæstningen aabnede en stærk Kanon- og Geværild

samt udkastede »nogle Granater, som laa stille paa Jorden og brændte meget klart«, saa at de belyste Omgivelserne. Derved opdagede Kommandanten, at Kongen ikke havde mange Tropper hos sig. Han foretog derfor et Udfald, hvorved der først blev fangen en Kaptajn og derpaa en Oberst Leslie, der kom til, »men han var meget drukken og faldt af Hesten, da han vilde bruge sin Sabel.«

Flere Gange havde Svenskerne rettet Ilden mod Forbindelseslinjen mellem Slottet og Havnen uden at opnaa noget Resultat. De besluttede derfor at ville søge at forjage Orlogsskibene, der laa udenfor Havnen. Natten til den 10. August blev 10 Kanoner og nogle Morterer kørte ned til Stranden, hvor de aabnede Ilden mod Skibene. Men der opnaaedes intet, thi Skibene forandrede strax Ankerplads, saa at de kom udenfor Skudvidde.

Foruroligende Efterretninger om Gyldenløves Fremrykning bevirkede, at 3,500 Mand Fodfolk sendtes til Halland, for at kunne understøtte Stenbock. Men det varede ikke længe, før der indtraf beroligende Tidender, og derfor blev alle de Tropper, der var detacherede til Halland, trukne til Hæren.

Nu og da var der bleven udsendt Strøjfpartier mod Landskrona. Et saadant, der talte 300 Heste under Generalmajor Lichton, stødte paa Oberst Schwanwedel. Denne var den 12. August gaaet paa Parti fra Fæstningen. Da han naaede Dagstorp, stødte han paa Lichton, der var ham betydeligt overlegen, og derfor var han nødt til at gaa tilbage. Tilbagegangen udførtes i 3 Trops, der blev hæftig forfulgte af Svenskerne. Schwanwedels Hest blev skudt, og forskellige svenske Ryttere tilbød ham Kvarter, men han værgede for sit Liv, indtil en af hans Undergivne, Kornet Poul Svensøn, kom jagende til Hjælp, sprang af Hesten og overlod den til Schwanwedel. Derved blev han frelst, men Kornetten blev tagen til Fange. En svensk Ritmester forfulgte Schwanwedel, der søgte at naa sit Mandskab; han tog derfor sin Pistol, skød bagud og ramte Ritmesteren i Skulderen. Men endnu var han ikke frelst. En af hans Trops, der førtes af Kaptajnløjtnant Kruse, fandt Vejen spærret af en svensk Trop, der tilbød Kruse Kvarter. Han modtog Tilbudet paa Skrømt, og, da han kom i Nærheden af Svenskerne, gav han en Salve. Svenskerne aabnede sig derved i 2 Dele, og Kruse jagede gennem Aabningen for at naa Landskrona. Men, da han var kommen et Stykke frem, opdagede han, at Oberst Schwanwedel, ledsaget af nogle faa Ryttere, endnu var bagud. Kruse gjorde derfor Holdt og optog den lille Trop, hvorpaa det gik sporenstrængs til Landskrona. Schwanwedel mistede 1 Oberstløjtnant, 1 Kornet, 2 Underofficerer, 1 Trom-

peter og 19 Mand, der blev fangne; desuden saaredes 1 Officer og 2 Mand. Svenskernes Tab kendes ikke.

Det var det første alvorlige Uheld, der var tilstødt Oberst Schwanwedel paa alle hans mange og farefulde Expeditioner, men desuagtet var han allerede den 14. August igen paa Parti. Denne Gang traf han dog ikke paa svenske Tropper, men paa en af deres Marketendere, som han fratog en temmelig betydelig Sum Penge.

Ogsaa paa denne Krigsskueplads standsedes Fjendtlighederne ved Vaabenstilstanden, der blev afsluttet den 30. August.

d. Gyldenløvefejden.

Ved Vaabenstilstandens Udløb i Maj Maaned havde Gyldenløve samlet sine Tropper ved Grændsen. Han havde faaet Befaling til at holde sig paa Defensiven, men, da hans Hu bestandig stod til at gøre Fjenden Skade, og Fjenden ikke syntes at ville rykke frem, sammenkaldte han den 11. Juli et Krigsraad paa Borgernæs, som han forelagde følgende Spørgsmaal: 1) »Er det endnu Tid at angribe Edda Skanse? 2) Bør vi slaa Bro over Gøta Elv for at rykke ind i Øster eller Vester Gøtland for at ruinere Landet, eller 3) Bør vi rykke ind i Værmland for at ruinere det?«

Krigsraadet fraraadede at angribe Edda Skansen, fordi man, hvis den blev erobret, maatte give den en Besætning og derved svække Hæren. Det fraraadede ligeledes at gaa over Gøta Elv, fordi Fjenden kunde afskære Tilbagetoget, og det mente, at der ikke vildevindes noget ved at rykke ind i Værmland. Hæren burde temporisere; dog skulde der sendes en Forstærkning til Uddevalla, hvis Skanse stadig var besat, for at man derfra kunde alarmere Fjenden[1].

Mobiliseringen af den Hær, Carl XI vilde sende mod Gyldenløve under Rigsadmiral Stenbock, var trukken i Langdrag, saa at Rigsadmiralen først i Midten af Juli Maaned kunde begynde Fremrykningen med at lade sine Fortropper rykke frem mod Uddevalla. Forstærkningerne fulgte dog snart efter, saa at Stenbock den 22. Juli havde faaet samlet en Hær paa 25 Eskadroner og 9 Bataillonner, ialt henved 7000 Mand, med 16 Kanoner og 3 Morterer. Det blev besluttet at begynde Belejringen af Uddevalla Skanse, og efterat der var bleven bygget 3 Batterier, aabnedes Ilden.

Skansen laa paa en Klippe og havde en Besætning paa 300

---

[1]) I. S. Maj 1679. 179.

Mand under Kommando af Kaptajn Svend Schou. Da Skansen var bygget af Sten og Fyrretømmer, var det ikke til at undgaa, at Svenskerne ved Beskydningen stak Ild i Træet. Dette var saa meget farligere for Forsvaret, som man af Mangel paa tilstrækkeligt Vand havde ondt ved at faa Ilden slukket. Desuagtet fortsatte Kaptajn Schou Forsvaret i sikker Forventning om, at han vilde blive undsat, medens det endnu var Tid. Og han blev ikke skuffet, thi uagtet Stenbock foretog en Diversion med nogle hundrede Mand for at drage Gyldenløves Opmærksomhed andetsteds hen, saa lykkedes det ham dog ikke at vildlede denne.

Efterladende Generalmajor Duncan med Rytteriet og 1500 Mand Infanteri ved Tanum marcherede Gyldenløve med 1200 Mand under Generalmajorerne Cicignon og Obersterne Wibe og Arnholtz til Gribbestad, hvor Styrken indskibedes den 31. Juli paa Galejer og Skærbaade. Skønt Vinden ikke var gunstig, lykkedes det dog Gyldenløve at naa frem med en mindre Styrke og rekognoscere Situationen. Derved fandt han en Halvø, der ikke var besat af Svenskerne. Den blev besat samme Nat med 1 Oberstløjtnant, 1 Major og 40 Mand, og den paafølgende Dag og Nat landsattes hele den øvrige Styrke. Gyldenløve lod derpaa udstikke et dansk Flag for at underrette Kaptajn Schou om, at han var i Nærheden. Schou afsendte strax en Baad med 1 Korporal og 3 Mand, der skulde bringe Gyldenløve Meddelelse om Tilstanden i Skansen; men det lykkedes kun Korporalen at komme frelst iland paa Halvøen og udrette sit Ærinde. Han blev derpaa sendt tilbage, ledsaget af 3 Mand, men af disse blev 1 Mand dræbt. Med Resten naaede Korporalen Skansen.

Svenskerne havde først opdaget Gyldenløves Landgang, da den var udført, og et Forsøg, som de derefter foretog, paa at komme iland paa Halvøen, mislykkedes. Deres Stilling var derfor alt andet end god, thi Gyldenløve beskød den fra Halvøen, en Del af hans Galejer flankerede den, og Kaptajn Schou beskød dens Front.

Den 2. August om Eftermiddagen opdagede Kaptajn Schou, at Svenskerne begyndte paa at trække deres Skyts ud af Stillingen. Han sendte strax Melding derom til Gyldenløve .Denne lod nogle Galejer ro frem paa nærmere Hold for at beskyde Svenskerne. Men disse havde endnu holdt saa mange Kanoner tilbage, at de ved en kraftig Beskydning tvang Galejerne til at vende om. Da det var sket, trak Svenskerne Resten af Kanonerne ud af Stillingen, hvorefter Stenbock gik tilbage med sin Hær. Belejringen var saaledes opgiven. Gyldenløve besatte derpaa Uddevalla, hvor General Duncan, der var rykket frem, forenede sig med ham.

Kaptajn Svend Schou blev for sin udviste Tapperhed forfremmet til Oberstløjnant, og en Kaptajn, der var hans Næstkommanderende, blev Major.

Medens Rigsadmiralen var gaaet mod Uddevalla, var den svenske Generalmajor Planting falden ind i Trondhjems Stift med en Styrke paa 6 Eskadroner Ryttere, 20 Kompagnier Fodfolk og 4 Kanoner, ialt henved 2500 Mand. Forsvaret af denne Del af Landet var betroet Oberst Schultz, der raadede over 300 Mand Ryttere og Dragoner, 5 Kompagnier Fodfolk, 720 Mand, og 800 bevæbnede Bønder, ialt 1820 Mand med 7 Kanoner

Saasnart Svenskerne kom over Grændsen, ødelagde de, hvad der endnu var tilbage af Røraas Kobberværk, som de allerede havde delvist ruineret ved en tidligere Lejlighed, og derpaa rykkede de frem til Aalen, hvor de ankom den 1. August. Her stødte de paa Oberst Schultz, der havde taget en Stilling, hvorfra han hilste Svenskerne med dansk Løsen. Disse svarede med svensk Løsen og rykkede derefter frem til Angreb paa en fremskudt Stilling, der var besat af de bevæbnede norske Bønder. Disse forsvarede sig saa tappert, at de svenske Ryttere ikke kunde komme frem, men det svenske Infanteri kom til Hjælp og tvang Bønderne til at gaa tilbage til Hovedstillingen. Denne var tagen, saaledes at Svenskerne maatte passere nogle Snevringer for at komme til den. Forgæves søgte de at komme frem gennem disse, thi overalt mødte de en stærk Modstand. Efter 4 Timers Kamp opgav de Angrebet og trak sig tilbage. Men nu greb Oberst Schultz Offensiven og forfulgte Svenskerne. Da disse, for at komme tilbage, maatte passere et Fjeld, over hvilket der ikke fandtes nogen Vej, led de et stort Tab.

Gyldenløve var bleven staaende ved Uddevalla. Men den 14. August fik han Efterretning om, at Stenbock atter var under Fremrykning, samt at Carl XI personlig var undervejs med 4000 Mand for at erobre Uddevalla Skanse. Skønt det maa antages, at Gyldenløve havde benyttet Tiden til at istandsætte den, saa godt det var muligt, karakteriserede han dog dens Beskaffenhed i sin Indberetning til Kongen som »en halvt afbrændt Lumpennest«. Da Gyldenløve ikke vilde modtage Angrebet i Uddevalla, sendte han General Duncan tilbage til Tanum med 1200 Mand, og selv stillede han sig noget bag Uddevalla i en Lejr med 1600 Infanterister og 100 Ryttere. Her vilde han modtage Angrebet i en Stilling, som han lod forskanse. Om Tropperne udtalte han i sin Indberetning, at de var godt kommanderede, da de havde dobbelt Officersbesætning. Stillingen var delt i Afsnit, der kommanderedes af Generalmajor Cicignon, Obersterne

Wibe, Wind og Arnholtz, samt Oberstløjtnanterne Trischler og de Seue, og man var rigeligt forsynet med Levnetsmidler. Man var derfor ved godt Mod, saa at Gyldenløve den 27. August kunde indberette: »Vi kan optage Kampen« [1]).

Medens Stillingen blev indrettet til Forsvar, havde Gyldenløve udsendt Partier. Kaptajn Folkersen med 40 Skiløbere stødte derved paa et svensk Kommando paa 50 Ryttere, som han angreb. 8 Svenskere faldt, og Føreren, en Ritmester, blev dødelig saaret og fanget. Et andet Parti under Kaptajn Balche angreb med en Styrke paa 50 Mand en svensk Vagt, der talte 1 Major, 1 Ritmester og 80 Ryttere. Deraf faldt 20, og 6 blev fangne, hvorimod Balches Tab indskrænkede sig til 1 Hest.

Ogsaa paa denne Del af Krigsskuepladsen blev Fjendtlighederne standsede paa Grund af Vaabenstilstanden af 30. August.

e. Rygen, Gulland og Wismar.

Efter hele den Vending, Krigen havde taget, kunde der for Danmark ikke være Tvivl om, at det vilde komme til at opgive Rygen, Gulland og Wismar.

For Rygens Vedkommende begyndte man alt i Maj at træffe Forberedelser til Øens Rømning. Besætningen udgjorde den Gang 2 Bataillioner samt et Detachement Dragoner under Kommando af Oberst Hans Stensøn, da General Løvenhjelm, paa Grund af Sygdom, opholdt sig paa Fyn.

Oberst Martin Barthold, der førte Kommandoen paa Gulland, fik Befaling til at sende Kanonerne og Ammunitionen, der fandtes paa Øen, til Kjøbenhavn, at ødelægge Fæstningsværkerne ved Visby og at sprænge det befæstede Slot Visborg. For at assistere ved disse Arbejder ankom den 7. August en Bataillon under Major Blankenheim. Den 13. August var der indskibet 56 Stykker Skyts og 4400 Kugler, og Udenværkerne foran Visby var blevne ødelagte. Derimod frembød Slottets Sprængning store Vanskeligheder, navnlig gjaldt disse Sprængningen af det store Taarn, paa hvilket der læstes:

»De kalder mig Blakken graa,
De lader mig vel staa«.

Det lykkedes dog Major du Clary af Blankenheims Bataillon

---

[1]) I. S. September og November 1679. 305.

den 8. September at sprænge Taarnet, og han blev derfor særlig fremhævet i Beretningen om Gullands Rømning.

Kommandanten i Wismar døde pludseligt den 8. Juni 1679. Besætningen bestod paa det Tidspunkt af Oberst Fuchs fynske Regiment og Oberst Vogts jydske Bataillon. Nogle Dage før Vogts Død var Oberst Fuchs bleven beordret til Landskrona for at han, paa Grund af Generalmajor v. d. Ostens »Slaphed«, kunde støtte denne og overtage Kommandoen over Prins Christians Regiment. Dettes Kommandør, Oberst Elnberger, blev sendt til Wismar, hvor han fik Fuchs Regiment og blev udnævnt til Kommandant. Som saadan fik han Befaling til at sende Fæstningens Skyts og Ammunition til Kjøbenhavn. Da han begyndte Indskibningen, protesterede Borgmester og Raad under Henvisning til, at Skytset ikke var dansk Ejendom. Men der blev intet Hensyn taget til Protesten, saa at der den 30. Juni var indskibet 37 Kanoner og 6 Morterer samt Ammunitionsbeholdningen. Garnisonen afmarcherede den 18. September 1679 med Undtagelse af Oberst Elnberger og 200 Mand, som først forlod Fæstningen den 3. December 1680 af Grunde, der vil finde deres nærmere Forklaring under Fredsforhandlingerne.

Freden.[1] Toget mod Hamborg. Slutning.

Forgæves søgte Mejercrone at komme til Forstaaelse med den franske Regering, thi bestandig stod det gottorpske Spørgsmaal som en Hindring.

Kejseren havde i Fredstraktaten lovet at virke hen til, at der blev sluttet Fred mellem de nordiske Magter, og ved hans Initiativ paatog Sachsen sig Mæglingen og afsendte i Maj Baron Gersdorf til de nordiske Hoffer som Mægler.

For at undgaa det ydmygende i, at Ludvig XIV sluttede Fred paa Sveriges Vegne, ønskede Carl XI at træde i direkte Forhandling med Danmark. Feuquières, der ventede at blive den ledende under disse Forhandlinger, gik ind derpaa og skrev i April Maaned efter Johannes Gyldenstjernas Anmodning til den danske Storkantsler for at foreslaa ham at lade danske Kommissærer mødes med svenske Kommissærer i Lund den 1. Maj for at forhandle om Freden. England blev underrettet om dette Skridt.

Da Christian V gik ind paa at ville sende Kommissærer til Lund, modtog han den sachsiske Mægler, Baron Gersdorf med Velvilje, og det samme var Tilfældet, da Baronen derefter kom til Carl XI, som han traf i det svenske Hovedkvarter i Ljungby.

Det gjaldt nu om at formaa Ludvig XIV til at samtykke i, at Fredsforhandlingerne flyttedes til Lund. For at opnaa dette sendte Carl XI, der var misfornøjet med den Maade, hvorpaa hans Afsending i Paris var optraadt, Generalmajor Nils Bjelke til Paris. Skønt dette Hverv ikke tiltalte Bjelke, forlod han Gøteborg den 29. Maj og naaede i Juni Paris, hvor han blev modtagen med stor Udmærkelse.

---

[1]) V. L. Nannestad: Hertugen af Gottorps Indflydelse paa Fredsforhandlingerne, og Martin Weibull: Freden og förbundet i Lund 1679.

Christian V havde imidlertid den 12. Maj sendt Geheimeraad Sehested fra Landskrona til Lund, hvor samtidig Generalløjtnant Sperling ankom fra Malmø som Afsending fra Carl XI. De begav sig til Domkirken, hvor Forhandlingerne skulde finde Sted, og hvor Sehested meddelte, at hans Konge havde udnævnt Grev Anton af Aldenburg, Geheimeraad Jens Juel og Etatsraad Biermann til Underhandlere. Sperling svarede, at Carl XI havde i samme Øjemed udnævnt Johannes Gyldenstjerne og Kammersekretær Franz Ørnsted. Sehested og Sperling fortsatte derpaa Forhandlingerne om de Sikringsforanstaltninger, der skulde træffes for at skærme Underhandlernes Frihed, men deri indblandedes tillige en Mængde Etikettespørgsmaal, og det bevirkede, at man først den 16. Juni kom ttl Enighed om en Præliminærtraktat.

De danske Underhandlere mødtes derpaa i Lund den 19. Juni, men de svenske indtraf først den 22., fordi Liberierne til deres Tjenerskab ikke blev færdige i rette Tid. Baron Gersdorf overtog Ledelsen som Mægler.

De Fordringer, der opstilledes fra dansk Side, gik ud paa, at Danmark skulde beholde, hvad det havde erobret ved Sværdet, at Malmøs Fæstningsværker skulde raseres, og at der ikke maatte opføres nogen ny Fæstning paa den vestlige Kyst af Skaane. Desuden forlangtes, at Forbundet mellem Sverige og Hertugen af Gottorp skulde hæves, og at Mellemværendet mellem Danmark og Hertugen skulde betragtes som et indre Anliggende, der ikke maatte drages med ind i Forhandlingerne.

Sverige krævede ikke alene fuldstændig Restitution for sit eget, men ogsaa for Hertugen af Gottorps Vedkommende og forlangte i et Svar af 26. Juni paa de danske Fordringer, at Hertugen af Gottorp skulde optages paa Kongressen, og at han i Lund skulde have sin egen Fuldmægtig, der kunde varetage hans Interesser. Men havde Danmark uafbrudt modarbejdet, at Hertugen blev repræsenteret i Nijmwegen, saa vilde det endnu mindre finde sig i, at det skete i Lund. I det Svar, de danske Underhandlere sendte til Baron Gersdorf den 27. Juni, forbigik de derfor fuldstændig at omtale dette Punkt. Johannes Gyldenstjerna blev saa opbragt herover, at han var paa Veje til at afbryde Underhandlingerne, men det blev forpurret af Gersdorf. Omvendt var Christian V ikke mindre fast besluttet paa at ville kalde sine Underhandlere tilbage, hvis Svenskerne fastholdt deres Forlangende, thi det var netop for at holde det gottorpske Spørgsmaal udenfor Forhandlingerne, at han havde indladt sig paa at underhandle i Lund.

Paa dette Tidspunkt havde Ludvig XIV ladet en Hær rykke frem under Marskal Créqui for at fremtvinge Freden. Den gik som alt omtalt først mod Brandenborg, og det førte til Fredslutningen mellem Ludvig XIV og Kurfyrsten. Derpaa rykkede Franskmændene, hvad ligeledes er omtalt, ind i Oldenborg og Delmenhorst, og samtidig erklærede Ludvig XIV, at hvis Danmark ikke inden Udgangen af August Maaned restituerede Hertugen af Gottorp, vilde Oldenborg og Delmenhorst blive overgivne til Biskoppen af Mynster. Alle Remonstrationer fra dansk Side nyttede intet, og Danmark var derfor nødt til at give efter. Et Forsøg paa at faa tilvejebragt et Mageskifte, saa at Hertugen af Gottorp fik Oldenborg og Delmenhorst mod at afstaa sin Del af Slesvig, blev afvist af Gyldenstjerna, og Danmark var derfor nødt til at bøje sig overfor Frankrig. Den 10. Juli fik den danske Afsending i Celle, Buchwaldt, Befaling til at forsikre Marskal Créqui om, at Christian V lagde Freden i den franske Konges Hænder, samt at Mejercrone havde faaet det Hverv at undertegne Freden paa de Betingelser, som Ludvig XIV maatte finde »retfærdige, rimelige og billige«, thi, skrev Kongen, »siden jeg ser mig tvungen til at falde til Føje, er det mig en Trøst hellere at give efter for Kongen af Frankrigs Magt og Ædelmodighed end for de Svenskes Chikaner«. Mejercrone fik derpaa den 17. Juni Instrux om at skride til Afslutningen af Fredstraktaten, hvorved han skulde sikre Danmark, at Fjendtlighederne ophørte ved Traktatens Underskrift, og at Hertugen af Gottorp hindredes i at opføre Fæstninger og overhovedet at foretage sig noget til Skade for Kongen af Danmark.

Disse Skridt førte til, at Marskal Créqui, som allerede omtalt, den 20. og 21. Juli lod sine Tropper rømme Oldenborg og Delmenhorst. Efterretningen herom naaede Sverige gennem Hamburger Postzeitung af 27. Juli, der meddelte, at Marskal Créqui havde trukket sine Tropper tilbage til Rhinen. De svenske Underhandlere i Lund søgte nu af al Iver at opnaa, at der blev sluttet Fred i Lund, og Johannes Gyldenstjerna fremsatte derfor et Forslag, som indtil da kun havde været svagt antydet. Det gik ud paa, at der skulde oprettes et Forbund mellem de nordiske Magter til gensidigt Forsvar af deres Interesser, navnlig overfor Frankrig. Frygten for Ludvig XIV og Mistillid til Sverige førte til, at Danmark, uden at afvise Forslaget, besluttede at søge at faa Forhandlingerne med Frankrig ført til Ende. Vanskeligheden laa i det gottorpske Spørgsmaal, som Danmark ønskede afgjort i en separat Artikkel, thi derved opnaaedes, at fremtidige Stridigheder mellem den danske Konge og Hertugen af Gottorp skulde afgøres efter Overenskomst med Frankrig. Men det viste sig umuligt

at komme til Forstaaelse, thi, enhver Affattelse, som Mejercrone foreslog, blev afvist af den franske Udenrigsminister Pomponne, saa at Danmark tilsidst kun havde Valget mellem at afbryde Forhandlingerne eller underkaste sig. Det valgte det sidste, og det førte til en Fredstraktat, der blev underskreven i Fontainebleau den 2. September.

Ved Freden maatte Danmark gaa ind paa, at de i den vestfalske, roskildske og kjøbenhavnske Fred trufne Bestemmelser fremdeles skulde staa ved Magt, saa at det tilbagegav Sverige alt, hvad det under Krigen havde erobret. Til Gengæld skulde Sverige tilbagegive det, som denne Magt havde erobret enten før eller efter Fredstraktatens Underskrift. Tvistigheder om Skibsfarten og Handelen i Østersøen skulde afgøres af danske og svenske Kommissærer, der skulde udnævnes inden 3 Maaneder; en fransk Kommissær skulde være Opmand. De Stæder, Slotte og Fæstninger, der skulde afgives, skulde afleveres i den Stand, hvori de var den 2. September 1679. Stæder og Fæstninger i Skaane, Halland og Bleking samt Karlsburg og Schwingeskansen skulde overgives inden 14 Dage, Wismar og Rygen inden 3 Uger, og Marstrand samt Gulland 4 Uger efter Fredstraktatens Ratifikation. — Det Skyts samt Krigsmateriel, som Kongen havde ladet bringe ind i de nævnte Stæder og Fæstninger, maatte han lade føre bort derfra. Var der bortført mere end Halvdelen af det Artilleri, som forefandtes, da Erobringen skete, skulde Halvdelen af det, der tidligere havde tilhørt Sverige, gives tilbage.

Grevskabet Rixingen, der under Krigen var bleven beslaglagt af de Franske, skulde tilbagegives Storkantsler Ahlefeldt.

Krigsfangerne skulde udvexles uden Løsepenge.

Kongen af Frankrig lovede at formaa Kongen af Sverige til at ratificere denne Fred inden 3 Maaneder eller tidligere og selv at ratificere Traktaten inden 6 Uger.

I en separat Artikkel lovede Kongen af Frankrig at bilægge de Tvistigheder, der var mellem Christian V og den nedersachsiske Kreds, saa at Kongen fik udbetalt de Pengesummer, som Danmark havde til Gode fra tidligere Tider. Desuden optoges i en separat Artikkel en Bestemmelse vedrørende Hertugen af Gottorp, hvorved Christian V lovede at indsætte ham i sine Lande og Stæder i den Stand, hvori de var i Øjeblikket; iøvrigt skulde den roskildske og kjøbenhavnske Fred staa ved Magt for Hertugens Vedkommende.

Generalmajor Nils Bjelke havde i Paris kun opnaaet at faa en god Modtagelse, men han kom ikke til at øve den ringeste Indflydelse paa Forhandlingerne.

I Lund havde man imidlertid fortsat Forhandlingerne om et Forbund mellem de nordiske Magter. Hvad Fredstraktaten angik, stod Christian V endnu fast paa, at Hertugen af Gottorp ikke maatte nævnes i den, men han havde gjort den Indrømmelse, at, hvad der om Hertugen bestemtes ved Forhandlingerne med Frankrig, skulde staa ved Magt. Man var endvidere paa Forslag af Baron Gersdorf bleven enig om en Vaabenstilstand tillands og tilvands, og den blev afsluttet den 30. August, saa at den skulde tage sin Begyndelse den følgende Dag.

Da man fik Efterretningen om, at Frankrig havde sluttet Fred med Danmark i Fontainebleau paa egne og Sveriges Vegne, blev Carl XI i højeste Grad forbitret. Men, da han hverken kunde eller turde modsætte sig, søgte han at redde Skinnet ved at fortsætte Forhandlingerne i Lund. Følgen blev, at der Natten til den 7. Oktober blev undertegnet en Fredstraktat mellem Danmark og Sverige. Men den var i Virkeligheden kun en Gentagelse af, hvad der var bleven afsluttet i Fontainebleau. Dette erkendtes ogsaa i selve Traktaten, thi det hed i Indledningen, at man »videre forklarede og affattede de Konditioner, der var afsluttede i Fontainebleau«. Det blev saaledes bestemt paa hvilken Dag, Overgivelsen af Fæstningerne og Stæderne skulde finde Sted, samt at Wismar ikke skulde rømmes, før den Kontribution af 165,000 Rigsdaler, Sverige ifølge Traktaten skulde erlægge til Danmark, blev betalt. Men Hertugen af Gottorp blev ikke nævnt i Traktaten.

Foruden Fredstraktaten blev der afsluttet en Traktat om et Forbund mellem begge Kroner, der ikke alene angik Forsvaret, men ogsaa Handelsinteresserne, samt en Traktat om Ægteskabet mellem Carl XI og Christian V's Søster Ulrikke Eleonore.

Ifølge Traktaten om Forbundet skulde begge Konger af yderste Evne beflitte sig paa at fremme hinandens Nytte og Gavn. De tilsagde hinanden, at de fra den Dag ikke vilde indgaa nye Forbund med nogen fremmed Magt eller direkte eller indirekte foretage sig noget, der kunde skade deres Rigers eller Undersaatters Interesser, saa lidt som finde sig i noget, der kunde krænke deres Højhedsret. Foretog nogen fremmed Magt sig noget, der stred mod dette Forbund, skulde begge Magter i Forening afværge det, om fornødent med Vaabenmagt. Skete et Angreb paa en af de Forbundne, skulde den anden inden 2 Maaneder paa egen Bekostning stille en Hjælpehær paa 2000 Ryttere og 4000 Mand Infanteri med det fornødne Artilleri og en Flaade paa 10 Orlogsskibe. Var dette ikke tilstrækkelig Hjælp for den angrebne Part, skulde den anden Part paa Forlangende, lige-

ledes paa egen Bekostning, fordoble denne Hær og Flaade inden 3 Maaneder. Behøvedes endnu større Hjælp, skulde derom forhandles. Ingen Vaabenstilstand paa kortere eller længere Tid saa lidt som nogen Fred maatte sluttes uden begge Kongers Samtykke. Traktaten gav endvidere Bestemmelser om Kommandoen, Jurisdiktionen og Forplejningen saavel i Hæren som paa Flaaden under en Krig, samt bemyndigede begge Parter til i Krigstilfælde at maatte benytte hinandens Havne. Forbundet skulde vare 10 Aar, og efter den Tid skulde det staa hver af Kongerne frit at forlænge eller hæve det. Dog skulde hver af Kongerne eller deres Efterfølgere 1 Aar, før Forbundet udløb, begynde Forhandlingerne om dets Fortsættelse, saa at Forhandlingerne kunde være endte ½ Aar, før det udløb. Uden begge Kongers Samtykke kunde ingen anden Magt optages i Forbundet.

Efter at Freden var bleven sluttet og ratificeret, samlede Carl XI den 15. Oktober sin Hær paa Ylles Hede. Den talte den Gang 9 Batailloner og 44 Eskadroner med en Styrke paa noget over 12,000 Mand. Der blev afskudt Glædessalver og afholdt en Takkegudstjeneste, hvorpaa Hæren blev opløst. De Tropper, der skulde sendes til Pommern og Rygen, organiseredes og indskibedes derpaa i Ystad. Men Skibene gik ud i Storm, og under et Snefog, som traadte til, kom de ind under Bornholms Kyster, hvor en Del af Skibene strandede, og mange Soldater fandt deres Død i Bølgerne.

Gennemførelsen af Freden stødte ikke paa Vanskeligheder, men, da Sverige led under stor Pengemangel, blev Kontributionen til Danmark indbetalt saa langsomt, at Wismar, der holdtes som Pant, først blev rømmet af de efterladte danske Tropper den 3. December 1680.

Christian V havde den 12. August forladt Hæren i Holsten og begivet sig til Kjøbenhavn, hvor han ankom den 15. s. M. Under Opholdet i Hovedstaden fik han Efterretning om den i Fontainebleau afsluttede Fred. Da han ikke tvivlede om, at Ludvig XIV vilde forstaa at gennemføre den, selv om Sverige skulde rejse Modstand, besluttede han at afgøre sit Mellemværende med Hamborg. Men, da han maatte være forberedt paa, at Hamborgerne vilde gøre Modstand og maaske faa Understøttelse af de lyneborgske Fyrster, befalede han, at der af Besætningerne i Helsingborg og Landskrona skulde over-

føres 5000 Mand for at forstærke Hæren. Desuden skulde der fra Kjøbenhavn afsendes et Belejringsartilleri paa 36 Kanoner og 27 Morterer.

Den 15. September forlod Kongen Kjøbenhavn, og den 23. s. M. naaede han Pinneberg. Herfra opfordrede han Hamborgerne til at sende en Deputation for at høre hans Forslag og afsendte Hertug Hans Adolf af Pløn til de lyneborgske Fyrster for at meddele dem sine Fordringer til Hamborg.

Den 26. September ankom Deputationen fra Hamborg. Den blev henvist til Storkantsler Ahlefeldt og Overjægermester Hahn, der meddelte den Kongens Forlangender. Disse gik ud paa, at, 1) da Hamborg laa paa holstensk Grund og derfor var underkastet det fyrstelige holstenske Hus's Territorialret, 2) da Byen oprindelig havde modtaget sine Rettigheder af Greven af Holsten, 3) da den, ligesom de øvrige holstenske Købstæder, havde Nældebladet i sit Vaaben, og 4) da den i forrige Aarhundrede havde sendt Deputerede til Landdagen og ydet Landfølge — forlangte Kongen, at Hamborg skulde erkende hans Overhøjhed og aflægge Troskabsed [1]).

Saasnart Deputationen havde modtaget denne Meddelelse, rejste den tilbage til Hamborg.

Den 27. September ankom en Afsending fra Hertugen af Lyneborg-Celle og tilbød sin Mægling, da Hertugen ikke vilde tillade, at Hamborg blev ødelagt, og derfor havde sendt Tropper til Elben. For at forebygge Indblanding besluttede Kongen at fremkalde en hurtig Afgørelse. Derfor blev den danske Hær den 30. September skudt frem mod Eimsbüttel, og Generalmajor Levetzow detacheredes med 3 Rytterregimenter og 3 Eskadroner Dragoner til Barenfeld, hvorfra han fremskød Forposter mod Hamborg.

Da de hamborgske Borgere, der arbejdede i Forterrænet foran Fæstningen, opdagede de danske Forposter, kastede de deres Skovle og Spader og flygtede ind i Fæstningen. Denne blev strax alarmeret, og Besætningen besatte Volden.

Den 1. Oktober vendte Hertug Hans Adolf tilbage fra Celle, og samtidig ankom Generalauditør Mejer, der havde været sendt i en lignende Mission til Kurfyrsten af Brandenborg. De synes begge at have bragt beroligende Efterretninger, saa at Kongen ikke behøvede at frygte for fremmed Indblanding.

Den 3. Oktober holdt Kongen Krigsraad, hvorved det blev bestemt, hvorledes Angrebet skulde udføres. Man ventede nu blot

---

[1]) Manuskript II. 26. September 1679.

paa de 5000 Mand, der skulde ankomme fra Skaane. De landsattes i Kiel den 5. Oktober og stødte den 8. til Hæren, men der var ikke længere Brug for dem. Thi paa Grund af Tryk fra forskellig Side havde Hamborgerne besluttet ikke at ville lade det komme til Kamp, og derfor sendte de den 7. Oktober en Deputation til Kongen, der lovede, at de vilde aflægge Troskabed. Fortsatte Forhandlinger bragte Sagen i Orden ved den saakaldte Interims Reces, der blev afsluttet den 24. Oktober, hvorved Hamborg maatte betale 220,000 Rigsdaler, men Spørgsmaalet om Hyldingen blev foreløbig stillet i Bero.

Paa det Tidspunkt, da Freden blev sluttet, havde Danmark erobret en Del af Bremen, Wismar, Rygen, Landskrona, Helsingborg, Gulland og Marstrand. Naar Ludvig XIV ikke vilde tillade Danmark at beholde disse Erobringer, var det, fordi han vilde restituere Sverige, saaledes at det fik den Stilling, det havde faaet efter Trediveaarskrigen, ikke for Sveriges Skyld, men fordi dette stemmede med Frankrigs Interesser. Iøvrigt blev der under Forhandlingerne fra dansk Side arbejdet langt mindre paa at beholde, hvad der var erobret, end paa at faa Ret overfor Hertugen af Gottorp, thi dette var efterhaanden bleven Hovedsagen for Christian V. Men heller ikke i denne Henseende opnaaedes noget, og, da Kongen tilsidst stod forladt af alle sine Allierede, var han nødt til at underkaste sig de Betingelser, Frankrig foreskrev ham.

At Resultatet af Krigen blev saa kummerligt, skyldtes især den Maade, hvorpaa Krigen var bleven ført i Skaane. Thi, da det var dér, at Afgørelsen skulde søges, maatte Maalet være at ruinere den svenske Hær. Men istedenfor satte man sig efter Herman Mejers Raad som Maal at ruinere det Land, man vilde erobre, og det gennemførtes i en saadan Grad, at man svækkede den Sympathi, der var for det gamle Fædreland, hos en stor Del af den skaanske Befolkning. Flaaden gjorde sin Pligt til det Yderste, og det samme kan med god Grund siges om Gyldenløve og den norske Hær. Men alle Flaadens Sejrvindinger og de Fordele, Gyldenløve vandt, blev mere end kontrabalancerede ved den højst uheldige Maade, hvorpaa den skaanske Hær blev ført, efterat Hertug Hans Adolf var traadt tilbage, og Hovedaarsagen maa søges i, at Christian V vilde være Hærfører. Storkantsleren var dog ikke ganske uden Skyld. Thi efter Wismars Erobring burde hele Vægten have været lagt paa Erobringen af Skaane, Halland og Bleking. Det var dette Maal, som Hertug Hans Adolf

tilsigtede. Men, da han traadte tilbage, foregik der et Omslag, der skyldtes Storkantsler Ahlefeldt, thi han var en Modstander af, at Afgørelsen søgtes i Skaane og vilde have Krigen forlagt til Tyskland for gennem Erobringer, navnlig af Rygen, at komme i Besiddelse af Territorier, der ved den endelige Fredsslutning kunde ombyttes med Skaane. At Storkantsler Ahlefeldt var en fremragende Mand, vil ingen benægte, men det ligger nær at spørge, om det dog ikke havde været bedre for Danmark, om Griffenfeld havde beholdt sin Post. I alle Tilfælde taler Sandsynligheden for, at han vilde have forstaaet at lede alt paa en saadan Maade, at Danmark ikke var kommet til at ligge under i en saadan Grad, som Tilfældet blev.

At Befolkningen følte sig i høj Grad misfornøjet over Fredsbetingelserne, var en Selvfølge, og Stemningen fandt sit Udtryk, da Præsten ved Hejliggeistes Kirke i Kjøbenhavn ved Takkegudstjenesten stemplede det Skete som »en skiden og skammelig Fred«.

Den 3. April 1680 ankom Johannes Gyldenstjerna til Kjøbenhavn for at afhente Prinsesse Ulrikke Eleonore. Den 4. Maj forlod Prinsessen Danmark og naaede 2 Dage senere Herregaarden Skottorp i Halland. Her opholdt Carl XI sig, og her foregik Formælingen samme Aften, Ankomsten fandt Sted.

Forbundet og Formælingen skulde nu skabe en Fremtid for de nordiske Magter, saa at de kunde benytte Fredens Dage til at læge de store Saar, Krigen havde slaaet, og i Samdrægtighed arbejde paa at skaffe Norden den Magtstilling, der kunde betrygge Freden. Var det sket, hvis »Sondringens Tid« havde været forbi, da havde de store og tunge Ofre, Krigen havde krævet, ikke været bragte forgæves. Men Forventningerne gik ikke i Opfyldelse. Der hengik ikke mere end 20 Aar, før det atter kom til Krig mellem de nordiske Magter. Den fortsattes gennem de følgende Aarhundreder, indtil Sverige fik løsrevet Norge fra Danmark. Saa kom de slesvigske Krige, og paa Valpladserne sluttedes det Fostbroderskab mellem de 3 Broderfolk, der forhaabentligt vil gøre Krig mellem de nordiske Magter til en Umulighed. Det staar tilbage at sætte Seglet derpaa gennem et Forsvarsforbund, der kan bidrage til at betrygge Nordens Fremtid.

Bilag.

I.

Processen mod General F. v. Arenstorff.[1]

Jahn udtaler: »Expeditionen mod Christianstad var en Skamplet; den blev ogsaa betragtet som saadan og kunde ikke gaa ustraffet hen, naar den ikke skulde falde tilbage paa Kongen selv. Politiken krævede et Offer, og det maatte med Rimelighed søges i den højstkommanderende Generals Person«. Da Jahn hermed mener General F. Arenstorff, og han et andet Sted fortæller, at Hæren brød op den 15. Juli »under Kongens egen Anførsel«, saa er Benævnelsen »højstkommanderende General«, anvendt paa Arenstorff, ikke rigtig. Det var Kongen, der førte Kommandoen; thi i hele det Tidsrum — fra 22. Juni til den 30. Juli — da Kongen var tilstede ved Hæren, har Arenstorff ikke givet en eneste Befaling vedrørende Operationerne, men de blev udstedte af Kongen. Da denne saaledes havde Kommandoen, havde han ogsaa Ansvaret, thi Kommando og Ansvar kan ikke skilles ad, selv hvor man, som i dette Tilfælde, ikke kunde gøre Ansvaret gældende mod Kongen. Arenstorff var Kongens Næstkommanderende og havde at udføre de Befalinger, han fik af Kongen. Derved kunde han dog paa anden Maade paadrage sig et Ansvar, thi han kunde enten udføre Kongens Befalinger paa en uheldig Maade eller helt have undladt at udføre dem. Men der passerede i denne Henseende intet, der kunde lægges ham til Last. Som Næstkommanderende var han tillige Kongens naturlige Raadgiver, men denne Stilling var ikke forbunden med Ansvar, thi Kongen var jo ikke forpligtet til at følge de Raad, Arenstorff gav ham, og fulgte han dem, saa overtog han tillige Ansvaret.

Det er i Fremstillingen af Krigen oftere bleven omtalt, at

[1]) Domme, Thingsvidner, Forligelser, Forpligtelser 146.

Generalauditør Herman Mejer i alle de Instruxer, han udfærdigede for Generalerne, havde indsat en Bestemmelse om, at den Højstkommanderende jævnlig skulde holde Krigsraad og rette sig efter, hvad Flertallet vilde. Denne Krigsføringsmethode, der aldrig kan føre til noget godt, blev jo ved Toget mod Christianstad ført til Yderlighedens Yderlighed, thi der blev ikke foretaget den mindste Bevægelse, uden at der forinden var bleven holdt Krigsraad, der var bleven forelagt Spørgsmaal til Besvarelse. Stilen i disse vidner om, at det var Kongen, der stillede dem, thi de var som oftest affattede uklart, og de var kun lidet skikkede til at danne Grundlaget for Forhandlingerne om Krigsforetagender, thi istedenfor Dristighedens pro hvilede de næsten altid paa Betænkelighedernes og Vanskelighedernes contra. Følgen deraf blev, at selv, naar Krigsraadet undtagelsesvis mandede sig op til Handling, saaledes den 23. og 25. Juli 1678, forstod Kongen altid at finde nye Betænkeligheder, saa at et nyt Krigsraad omstødte, hvad der lige var bleven besluttet af et tidligere. Men Ansvaret kunde Krigsraadet ikke flytte. Det kunde ikke gøres gældende mod de Voterende, thi enhver var forpligtet til at udtale sin Overbevisning, og det kunde han ikke straffes for. Ansvaret maatte hvile paa den, der udførte Krigsraadets Beslutninger, og det var i dette Tilfælde Kongen.

Det maatte derfor blive en vanskelig Sag at komme Arenstorff til Livs.

Efterat Generalen den 9. August i Riseberga havde modtaget Kongens Befaling om at afgive Kommandoen og begive sig til Kronborg, forlod han Hæren den 11. August og naaede samme Aften Helsingborg. Da han anede, hvad der forestod, skrev han til Herman Mejer og bad om en Afskrift af Krigsraadsprotokollerne, thi i dem havde han sit bedste Forsvar. Men han fik intet Svar. Paa Kronborg forefandt han en Befaling, hvorefter han skulde begive sig til Kjøbenhavn. Efter Ankomsten til Hovedstaden fik han Kongens Tilladelse til paa Grund af Sygdom at begive sig til sit Gods, Svanholm. Herfra skrev han den 14. August til Kongen og bad om at faa »et Naadeblik«, da han ikke kunde udholde at leve i Kongens Unaade, samt om Tilgivelse, hvis han i Tanke, Ord eller Gerning, ham selv uafvidende, havde fornærmet Kongen.

Samme Dag sendte Generalauditør Mejer ham 76 Spørgsmaal vedrørende Christianstads Undsætning, som han skulde besvare. Dette Aktstykke sluttede med: »Da det kan ses (!) af ovenstaaende, at Herr General Arenstorff fra Begyndelsen til Enden ikke har haft den allerringeste Appetit, ej heller nogen Lyst til at undsætte Christianstad,

men »cunctando« har ladet Undsætningen og den dermed hafte Fordel gaa ubenyttet hen, vil samme General Arenstorff have til Forsvar at skrive de derimod havende formentlige Modbeviser ved Siden af Spørgsmaalene og hurtigst muligt sende dem.« Naar dette var sket, skulde der træffes nærmere Bestemmelse om, hvad der skulde gøres.

Da Arenstorff efter dette maatte betragte sig som dømt, inden man endnu havde set hans Besvarelse af Spørgsmaalene, skrev han den 18. August paany til Kongen, bad om Naade og om, at man i alle Tilfælde vilde levne ham Tid til sit Forsvar. Han tillod sig samtidig at erindre Kongen om, at han aldrig havde attraæt den Stilling, han var kommen til at indtage i Hæren, fordi den oversteg hans Kræfter, men at han var bleven nødsaget til at overtage den, fordi Kongen havde befalet det. Skønt denne Skrivelse saavelsom den af 14. August var rent personlig, sendte Kongen begge Skrivelser til den Kommission, der senere blev nedsat til at undersøge Sagen.

Beslutningen om at sætte Arenstorff under Tiltale synes at være tagen samtidig med, at man fratog ham Kommandoen. Som Grundlag for Undersøgelsen udarbejdede Herman Mejer en »Memorial om, hvad der er foregaaet ved Undsætningen af Christianstad,« og af den uddrog Mejer derefter de 76 Spørgsmaal, der sendtes Arenstorff til Besvarelse. Gennem Memorialen lærer man derfor Spørgsmaalene at kende, og den er et Aktstykke, der fortjener at drages frem.

Memorialen lyder:

»I Helsingborg er der holdt et Krigsraad, der har besluttet at bryde op med Hæren, avancere mod Fjenden og derpaa rette sin videre Marche efter Fjendens Contenance, dog at man skulde se sig for og ikke hazardere for meget. Derpaa skete vel Opbrudet, men det er bekendt, at General F. Arenstorff ikke var inklineret til denne Marche eller Christianstads Undsætning, men lod sig forlyde med, at det var bedre, at man delte Hæren mellem Landskrona og Helsingborg og befæstede den førstnævnte. Derfor har han under hele Marchen vist sig »viderlig«, hvad der kan ses af følgende:

1. Da man for det første kom til Møllerød og derfra vilde avancere videre, gjorde han strax Vanskeligheder blandt andet af Mangel paa Ammunition og Materiale, hvilket det havde paahvilet ham som General at befale inden Opbrudet, hvad der deraf burde medtages, og, da det paa Forespørgsel dog befandtes, at man havde Ammunition og Materiale nok, og at man kunde faa mere tilført og derfor ikke behøvede at vente, har han dog i den Grad forivret sig, at han har glemt Respekten mod Hans Majestæt og i hans Nærværelse saavel faret op mod Major Hess som og mod Generalerne

paa en saadan Maade, at enhver tilstedeværende hørte det med Forundring, og man let deraf kunde slutte, at han havde ingen Lyst til at marchere.

2. Han har foruden mange andre »verdrieszliche Reden« en Gang udtalt i Krigsraadet, at naar han alene kommanderede Hæren og vovede et Slag, var han værd, at man slog Hovedet af ham.

3. Han har sagt til Generalløjtnant Wedell i Nærværelse af denne Officer, at den, som raadede Kongen til at slaas, handlede som en Skælm og iøvrigt uopfordret udtalt sig paa lignende Maade til andre, hvorved der ikke alene blev gjort Wedell Vanskeligheder ved at stemme i Krigsraadet, og at det var Grunden til, at han (Wedell) istedenfor skrev (i Protokollen), at han var en Allieret og kommen for at efterleve Kongens Befalinger. Ogsaa de andre Officerer har følt sig stødte derover og ikke voteret efter deres Vilje og Mening. De Undergivne er derved blevne indjagede en Skræk, uagtet de i Begyndelsen var begærlige efter at slaas. Og er dette endog bleven bekendt, saa at det er bleven trykt offentlig i Aviserne i Hamborg.

4. I Krigsraadet har han erindret Kongen mal-à-propos om Storkantslerens Mening, som om Kongen var bunden deraf, og, da dette blev taget ham unaadigt op, og Generalerne hos Krigsraad Mejer lod forespørge, hvad han havde aftalt med Kantsleren, har han selv tilstaaet, at han ved Afskeden fra ham har sagt, at han vidste vel, at Kongen var hidsig, og at man derfor uden Slag ikke vilde komme fra hinanden. Hvorpaa Kantsleren havde svaret ham, at han, Generalen, maatte modsætte sig, at det skete. Det er fast utroligt, og dog er det vist, at Generalen gjorde dette paa mangfoldige Maader.

5. Da man marcherede til Ønnestad, og vore Fortropper stødte paa nogle svenske Dragoner, forlangte General Meerheim og andre, at det maatte tillades dem at angribe. Dette blev dem ikke alene afslaaet, men Arenstorff gjorde ogsaa Vanskeligheder ved at sige, at Hæren ikke kunde kampere der, fordi det var saa nær ved Fjenden, saa at Fjenden vilde brække Halsen paa alle. Desuden var der paa Lejrpladsen hverken Fourage eller Vand, og det blev befalet, at Hæren skulde standse, fordi det var hans Mening, at Hæren skulde gaa tilbage. Oberst Schwarz, der forud havde rekognosceret Stedet, og Wedell, der senere rekognoscerede, fandt Pladsen bekvem; derfor befalede Kongen, imod Arenstorffs Vilje at blive staaende; Erfaringen har iøvrigt lært, at det var en god Lejr. Men det er utilbørligt, naar man, fordi Lyst og Begærlighed efter at undsætte Christianstad fattes, vilde gøre Vanskeligheder paa den Dag, og ikke forfølge

Fjendens Partier og lade Armeen rykke frem og indtage det høje Bjerg (ɔ: Højderne ved Skepparsløf) for med Guds Hjælp at tvinge Fjenden til enten at vige eller til at slaas. Da Kongen bagefter selv om Eftermiddagen rekognoscerede Bjerget og næsten alle høje Generaler og Officerer var af den Mening, at man burde indtage det, inden Fjenden satte sig der, har han dog modsat sig det og forsømt det med unødvendig Disputeren og ladet Fjenden tage Stilling om Natten, hvoraf Følgen blev, at man derefter ikke kunde komme til Fjenden, men maatte forgæves blive staaende med Hæren, ja, var der vist Iver, var maaske Fjenden den anden eller tredie Dag bleven uden synderlig Hazard dreven ned ad Bjerget, inden han havde faaet Tid til at forskanse sig fuldstændigt, hvilket alt blev undladt og forsømt ved Generalens Udflugter, Modvilje, Modsigelse og unødvendige Rekognosceringer.

6. Da Kongen en Gang med Generalerne havde rekognosceret højre Fløj (ɔ: Fjendens) og ved Lillø fundet en lille Høj med et Krat, hvor man kunde tage Stilling og derved nærme sig Fjenden og befalede Generalerne at tage Stilling der med Dragonerne og lade Hæren følge efter, har Arenstorff forebragt dette for General Wedell imod Kongens Vilje, som om Wedell med sine Folk alene skulde tage Stilling, medens den (ɔ: vor) højre Fløj observerede de høje Bjerge ved Skepparsløf, og derved faaet Wedell til at fraraade det, fordi Hæren derved vilde være bleven skilt ad. Da det aldrig har været Kongens Mening, og Wedell den næste Morgen fik Kongens rette Mening at vide, erklærede han og alle øvrige Officerer gerne at ville efterkomme den, var det for sent, fordi Fjenden havde besat Højderne.

7. Kongen havde befalet, at Generalerne skulde lade en paalidelig Officer passe paa om Natten, om der skulde høres Skud fra Christianstad, fordi man vilde gøre Forsøg paa at faa et Brev til Fæstningen, hvorefter Guvernøren skulde svare paa særlig Maade, hvilken var Arenstorff bekendt. Da der saa efter nogle Dages Forløb hørtes Skydning fra Fæstningen, det blev meldt, og Kongen spurgte, viste det sig, at Generaladjutant Haye havde paa sin Skrivetavle optegnet, hvad hvert Skud skulde betyde, uagtet det skulde holdes hemmeligt, og efter Kongens Hensigt kun maatte vides af 4 Personer.

8. En Løjtnant af Garden, der havde været paa Fouragering, berettede Kongen, at vore havde fourageret hinsides Aaen (der flyder mellem Wæ og Åsum), fordi der kun var lidt Fourage paa denne Side, og at nogle af vore havde talt med Fjendens Vagter. Da dette blev refereret General Arenstorff, foer han op og erklærede offentlig, at han vilde nedlægge sin Kommando, og han kom strax til Kongen

og begærede ivrigt og opfarende at blive beskyttet og opførte sig i det Hele saa upassende, at Kongen ikke lidet altereredes derover, fordi Arenstorff, hvis han følte sig saaret, havde kunnet arrestere Løjtnanten, fordi han var General og Chef for Garden.

Den Slags og lignende Ærgrelser forefaldt næsten dagligt, saa at Kongen derfor, og, da han havde set, at man dog ikke havde Lyst til at foretage sig noget hovedsageligt, følte sig bevæget til at forlade Hæren og begive sig til Kjøbenhavn.

9. Generalen forsømte, da han skulde tage Afsked fra Kongen at sige, at han vilde anvende sin yderste Flid for, at Kongens Instruktioner kunde blive opfyldte, men istedenfor indskrænkede han sig til at trække paa Skuldrene og sige: »Han maatte ogsaa trykke sig og se, hvorledes han kunde komme ud af Forholdene«. Det var at forudse, hvad Følgen deraf vilde blive.

10. Det ses heraf med Forundring og er mere end vist at slutte deraf, at han havde ingen Lyst til at undsætte Christianstad, at han ved Kongens Afrejse ikke spurgte allerunderdanigst om, hvis det lykkedes at undsætte Christianstad, hvordan Kongen da vilde, at der skulde forholdes med Hensyn til dens Proviantering.

11. Det maa ogsaa vække Forundring, at Generalen, i de afholdte Krigsraad, ved sit Votum om at slaas og lignende, altid har indvirket paa de andre, men udenfor Krigsraadet har han offentlig modsagt dem og derved irriteret Gemytterne paa en saadan Maade, at de ikke vidste, hvad de skulde gøre.

12. Naar det blev besluttet, at der skulde rekognosceres hist eller her, har han aldrig anvendt andre dertil end Løjtnant Peder Sten (Stensøn)[1]) eller Friskytterne (ɔ: Snaphanerne) som havde for lidt Forstand derpaa, og som vel ikke meldte andet end det, han selv forlangte (!).

13. At Generalen ikke havde noget at frygte af Fjenden paa Grund af hans Styrke eller andet, er tilstrækkelig bekendt, thi man har ikke alene af de opsnappede Breve, men man har ogsaa gennem Overløbere og Krigsfanger faaet nok at vide om Fjendens Styrke og slette Mundering, og derimod stod vor gode Hær.

14. Da Arenstorff tilsidst ikke kunde gøre flere Udflugter, forebragte han, at Hæren var for svag paa Rytteri, og at der var langt færre, end der var gaaet over Broen ved Møllerød. Men saa havde

---

[1]) Løjtnant Peder Stensøn var bekendt som en af Hærens dygtigste og dristigste yngre Officerer, og at man benyttede Snaphanerne til at skaffe Efterretninger, var naturligt.

det dog været Generalens Pligt at sørge for, at der hver Dag indsendtes rigtige Lister, hvoraf man kunde se Afgangen, og ikke vente, til man stod overfor et Angreb.

15. Naar man vil indvende, at det var umuligt ad denne Vej at komme til Fjenden, saa er det dog derimod bekendt, at Generalen ikke vilde tilraade Vejen over Vester Vram, men erklærede, at ad den var det umuligt at komme frem, uagtet andre erklærede, at den var bedre end den, man fulgte.

Saaledes er Generalens blotte Uvilje den eneste Aarsag til, at man ikke undsatte Christianstad.«[1])

Ifølge Kongens Befaling maatte Arenstorff indsende Besvarelsen af de 76 Spørgsmaal den 24. August, altsaa indenfor en utilbørlig kort Tidsfrist.

Den 9. September fik General Wedell Befaling til, at han saavel som de ham underlagte Officerer skulde afgive de Oplysninger, som blev forlangte af dem af den Kommission, der skulde undersøge Arenstorffs Sag. Samtidig fik Wedell Meddelelse om, at Generalmajorerne v. d. Osten og Lehndorff skulde være Medlemmer af Kommissionen.

Der blev endvidere under 19. September skreven til Ove Ramel og forlangt Besvarelse af 8 Spørgsmaal. Af disse var der kun 2 af Betydning.

I det ene spurgtes, om Ramel vidste, at General Wedell havde den 22. Juli om Aftenen været til Sinds at besætte det høje Bjerg (ved Skepparsløf), og om saadant ikke havde kunnet ske, dersom General Arenstorff ikke ved sine Diffikulteter, Disputer og unødvendig Rekognoscering havde hindret det, hvorved der blev indrømmet Fjenden en »profitabel Situation«.

Ramel svarede, at han vidste ikke, hvad der var Grund til, at Højden ikke blev besat, hvilket let kunde være sket samme Dag. Men han hørte, at Generalløjtnant St. Paul kom til Hans Majestæt og berettede, at det var den bedste Fordel, man kunde ønske, og vilde »persuadere« Hans Majestæt til, at Hæren strax maatte rykke derop. Men der blev intet deraf.«

Det andet Spørgsmaal gik ud paa, om Ramel vidste, at Arenstorff paa Marchen til Christianstad havde sagt, at om de end alle stod paa Hovederne, saa skulde det dog ikke komme til noget Slag.

Ramels Svar gik ud paa, at han havde hørt Arenstorff sige, »at den, der raadede Hans Majestæt til at slaas med Fjenden, til-

---

[1]) I. S. August G. 1678. 60. Udhævet af Forfatteren.

raadede ikke som ærlig Patriot, og at det var bedre at tabe Christianstad end at miste Skaane.« Til denne Erklæring af Ramel maa bemærkes, at Arenstorffs Udtalelse falder godt i Traad med hele hans Opfattelse af, hvorledes der burde opereres. Iøvrigt maa det erindres, at alle Generalerne var enige om, at der ikke burde risikeres et Slag, uden at man var i Fordel.

Generalfiskal Christian Pedersen havde imidlertid faaet Befaling til at udtage Stævning, og der var bleven nedsat en Kommission for at undersøge og paadømme Sagen.

Det var Kongens Hensigt, at Rigsmarsk Kørbitz skulde være Præses i Kommissionen; men, da Kørbitz underhaanden fik dette at vide, skrev han til Kongen og bad sig fritagen. Blandt de Grunde, hvorpaa han støttedede sin Anmodning, var ogsaa den, at der behøvedes mere »experienz og Erfaring« i Krigssager, end han havde, for at være Medlem af en saadan Kommission. Da Kørbitz var Præsident i Krigskollegiet, var denne Grund noget mærkelig. Kørbitz opnaaede sin Hensigt, saa at Generalkrigskommissær Otto Powisch blev udnævnt til Præses. Desuden kom Kommissionen til at bestaa af Vicekantsler Ove Juul, Generalmajor Baron Ejler Holck, Stiftamtmanden over Fyn Erik Banner, Justitsraad, Hofmester Wibe, Generalmajorerne v. d. Osten og Lehndorff samt Højesteretsassessorerne Erasmus Winding og Poul Nielson. Kommissionen blev altsaa sammensat paa en saadan Maade, at den militære Sagkundskab, hvorpaa det udelukkende kom an, var i Mindretal, og desuden var Valget af de militære Medlemmer ikke heldigt. General Holck var næppe nogen Kapacitet, eftersom han var bleven afskediget i 1675, netop da Felttoget skulde begynde. Generalmajor v. d. Osten var vel en fremragende Officer, men de Overanstrængelser, han havde været udsat for under Christianstads Belejring, havde gjort ham affældig. Derimod var General Lehndorff, efter alt hvad der foreligger, en meget dygtig Officer, men han var, uvist af hvilke Grunde, kun til Stede i Kommissionens første Møde. Det civile Element i Kommissionen fik derfor fuldstændig Overtaget, skønt Sagen kun angik et rent militært Spørgsmaal.

Den 1. Oktober modtog Arenstorff Stævning til at møde for Kommissionen. Han skrev samme Dag til Præses og bad om, at Processen ikke maatte blive jaget igennem, men at der maatte blive levnet ham tilstrækkelig Tid til at føre sit Forsvar. Samtidig bad han om at faa tilstillet Udskrifter, Dokumenter og Krigsraadsprotokollerne, som han behøvede til Forsvar. Men han fik intet Svar.

Kommissionen holdt sit første Møde den 16. Oktober. Aren-

storff fik i Mødet Følelsen af, at han allerede var dømt, thi Generalfiskallen optraadte saa brysk imod ham, og der blev vist en saadan Mangel paa Hensyn til den høje Stilling, han havde i Hæren, at man maa undres derover. Han forsvarede sig ved at henvise til Besvarelsen af de 76 Spørgsmaal, og, da Generalfiskallen søgte at føre Modbevis ved at anføre Vidneforklaringer, som Kommissionen havde indhentet hos Generalerne Wedell, Meerheim og andre Generaler samt hos Generalauditør Mejer, forlangte Arenstorff, at disse Forklaringer skulde beediges[1]). 2 af Kommissionens Medlemmer, Wibe og Banner, støttede hans Forlangende, men Præses erklærede, at det voldte ham ingen Betænkeligheder, at Forklaringerne ikke var beedigede, Generalernes Tilbud om Eds Aflæggelse var allerede nok, »allegerende derhos, hvad der var tilgangen udi Schomagers (Schumachers ɔ: Griffenfelds) Sag«. Resultatet blev, at Flertallet besluttede, at der ikke skulde forlanges nogen Ed, men det blev dog begrundet paa, at »Sagen hastede«.

Arenstorff sluttede med at forlange at procedere ved en Prokurator samt at faa Afskrift af alle Akter samt Genpart af Sagen.

Da Arenstorff havde faaet Indtrykket af, at man vilde ham særligt til Livs, fordi han skulde have ladet det mangle paa skyldig Respekt for Kongen og hans Mening i Krigssager, skrev han efter Mødet til Kongen og forsikrede, at han aldrig havde tænkt paa »at touchere« Hans Majestæts høje Souveræenetet, samt bad om, at Processen maatte blive hævet.

Den følgende Dag, den 17. Oktober, henvendte han sig paany til Kongen og beklagede sig, med fuld Føje, over den Maade, hvorpaa Generalfiskallen var traadt op imod ham. Det var, udtalte han, ikke hans Hensigt at gaa i Rette med Kongen eller forsvare sig overfor ham, og derfor erklærede han sig »udenfor Processen« skyldig i alt og bad om Naade. Derimod forsvarede han sig bestemt mod Generalfiskallens Beskyldninger, og for at kunne bevise sin Uskyldighed bad han Kongen om at faa udleveret Extrakter og Krigsraadsprotokollerne, som han behøvede til sit Forsvar, samt om at Krigsraad H. Mejer maatte faa Befaling til at meddele ham alle de Afskrifter, han maatte begære. Endvidere bad han om at maatte forsyne sig med Advokater eller Prokuratorer, og at der paa Forhaand maatte af Kongen gives disse Tilsagn om, at de ikke skulde

---

[1]) Disse Vidneforklaringer findes ikke ved Sagens Akter og har hidtil ikke været at finde.

komme til at lide Skade, fordi de førte hans Sag. Endelig bad han om, at det maatte blive ham tilladt at føre Vidner.

Denne Skrivelse blev, ifølge Kongens Befaling, sendt til Kommissionen med følgende Paategning: »Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Vilje er, at Kommissærerne i denne Sag sig herpaa strax og uden Ophold allerunderdanigst erklærer til videre allerhøjstbemeldte Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Resolution.

Kjøbenhavn den 22. Oktober 1678. C. Schøller.[1])

Kommissionen traadte øjeblikkeligt sammen og vedtog en Indstilling til Kongen, der gik ud paa, at Arenstorffs Anmodninger kun tilsigtede at trække Sagen i Langdrag, saa at Processen, hvis man efterkom dem, ikke vilde faa Ende det Aar. Man foreslog derfor at nægte ham de forlangte Afskrifter af Krigsraadsprotokollerne, men de kunde være til hans Afbenyttelse ved Forhørerne. Advokaten burde bevilges ham, men, da »factum« var »manifestum«, kunde Kommissionen ikke tilraade, at han fik Tilladelse til at føre Vidner, eller at man opfyldte hans Forlangende om, at de afgivne Vidneforklaringer skulde beediges. Desuden kunde Vidneudsagn ikke svække, hvad Generalerne havde erklæret.

Generalerne v. d. Osten og Lehndorff var ikke til Stede i dette Møde.

Kongen billigede Kommissionens Indstilling, men Arenstorff synes ikke at have modtaget nogen Meddelelse derom, thi den 23. Oktober skrev han til Oversekretær Schultz for at formaa ham til at henvende sig til Kongen i hans Sag. Han bad ham berette Kongen, at han til Dato ikke havde modtaget noget af det, han havde begæret, eller de Dokumenter, der var indgivne imod ham. Desuagtet havde han erfaret, at Processen ikke skulde have Anstand længere end til næstkommende Onsdag. Derfor bad han om, at Kongen vilde tillade, at Gyldenløve samt en anden, som Kongen maatte behage at udnævne, maatte høre hans Sag, da det syntes, som om der skulde jages med Dommen efter Processen. Han sluttede med at bede om, at han i alle Tilfælde ogsaa maatte føre Vidner, forinden den endelige Dom blev fældet, og at der maatte blive levnet ham Tid til at give et Forsvarsindlæg.

Om nu Oversekretær Schultz ikke ønskede at blandes ind i Sagen, eller det var paa hans Tilskyndelse, nok er det, at Arenstorff paany skrev til Kongen den 24. Oktober. Han udtalte, at Generalfiskallen tilsigtede at faa ham dømt til at have forbrudt Ære, Liv

---

[1]) C. Schøller var Kammersekretær.

og Gods, fordi han havde forgrebet sig paa Kongens Souverænetet, og at han procederede ivrigt derpaa. Derfor havde han intet til sit Forsvar, men bad om Naade. Vilde Kongen desuagtet fortsætte Sagen, bad han om, at Kongen vilde tillade, at Gyldenløve eller Grev Anton af Aldenburg, eller hvem, Kongen vilde befale, maatte høre hans Sag.

Arenstorff fik intet Svar fra Kongen, men Tilsigelse om at møde for Kommissionen den 6. November. Han mødte ved en Befuldmægtiget, der afleverede en Skrivelse fra ham. I denne udtalte han, at, da han var syg, da man havde nægtet ham at føre Vidner, da han ikke havde faaet Afskrifter af Krigsraadsprotokollerne, og, da de mod ham aflagte Vidnesbyrd, skønt meget vidtløftige, dog ikke var saa fuldstændige, som han mente, de burde være, kunde han ikke svare paa dem. Men, »da han ikke havde isinde at foretage sig noget mod sin allernaadigste Arvekonge og ligesaa lidt vilde føre Proces mod ham som mod Gud i Himlen, saa bad han kun om Naade, hvilket han herved gentog, saaledes som en stakkels Undersaat kunde gøre det mod den Herre, der havde al Magt over ham, og gav sig skyldig i alt, samt vilde bære den Skyld, som Kongen kunde eller vilde paalægge ham. Han havde ogsaa det sikre Haab, at Kongen vilde vise ham Barmhjertighed og hæve Processen.« Han sluttede med en Undskyldning, fordi han ikke var mødt personlig og bad Kommissærerne forebringe Kongen, hvad han havde udtalt, og hjælpe ham til at faa Processen hævet.

Efter at denne Skrivelse var bleven oplæst, udtalte Generalfiskallen, at, da Arenstorff deri havde erklæret sig skyldig i alt det, »Kongen kunde eller vilde tillægge ham«, begærede han Dom i Sagen. Arenstorffs Befuldmægtigede blev derpaa spurgt, om han havde noget at tilføje, hvilket han benægtede. Men, da han derpaa blev spurgt om, hvorvidt Arenstorff havde noget at forebringe, forinden Kommissionen dømte ham, svarede den Befuldmægtigede, at hvis man vilde dømme Generalen, havde denne vist noget at forebringe. Powisch anmodede ham derfor om at gaa til Generalen for at bede denne om en Erklæring. Det skete. Arenstorffs Svar lød, at han havde intet mere at sige, men at han bad Kommissærerne forebringe Kongen, »at han bad om Naade og ej agtede at rette med Kongen».

Sagens Stilling var altsaa: Arenstorffs Forlangende om at faa Vidneforklaringerne, der, udenfor Kommissionen, var afgivne imod ham, beedigede, var bleven afslaaet; man havde nægtet ham at føre Vidner, nægtet ham Afskrift af Krigsraadsprotokollerne, som mere end noget andet Vidnesbyrd maatte tale til hans Fordel, og man

havde nægtet ham hos Krigsraad Mejer at faa Afskrifter af de Dokumenter, han behøvede. Man havde saaledes berøvet ham ethvert Middel til at føre et Forsvar. Derfor kunde han ikke procedere; thi kun med Krigsraadsprotokollerne i sin Haand, behøvede han ikke at nævne Kongen som den Skyldige, thi det forelaa klart. Der stod kun tilbage for ham »at gaa i Rette med Kongen«, og da han ikke vilde det, bad han om Naade og erkendte sig skyldig i alt, men med den udtrykkelige Tilføjelse, at han ligesaa lidt vilde føre Proces mod Kongen som mod Gud i Himlen.

Efterat Mødet var sluttet, begav Præses samt Ove Juul og Hofmester Wibe sig til Kongen og forebragte ham, hvad Arenstorff havde bedt om. Kongen resolverede, at Kommissærerne skulde opsætte deres »Mening« om, »hvorledes Dommen vilde falde« og tilstille ham den forseglet. Da det allerede var bleven Middag, og Baron Holck skulde have Bryllup samme Dag, blev Stemmeafgivningen opsat til næste Dag. Generalmajor Lehndorff havde ikke været til Stede i Mødet og mødte heller ikke næste Dag.

Den 7. November om Formiddagen Kl. 9 samledes Kommissionen atter. Præses bestemte den Orden, hvori der skulde voteres, og derpaa begyndte Voteringen.

Alle Medlemmer var enige om, at Arenstorff burde have forbrudt Ære, Liv og Gods, men Wibe og Banner tog det udtrykkelige Forbehold, at, hvis der skulde gaa Dom i Sagen, skulde de afgivne Vidneforklaringer først beediges. Holck voterede som Banner, men vilde ikke gaa med til Forbeholdet.

Kongen havde kun forlangt, at Kommissærerne skulde opsætte deres Mening om, hvorledes Dommen vilde falde. Desuagtet blev der af Generalfiskallen udarbejdet en Fællesudtalelse, og skønt hver af Kommissærerne — Holck undtagen — havde begrundet deres Mening paa en højst forskellig Maade, saa indskrænkede Fiskallen sig til saa godt som udelukkende at gengive, hvad Højesteretsassessor Poul Nielson havde udtalt i sin Votering. Aktstykket kom derefter til at lyde:

»Da General Arenstorff selv bekender sig skyldig (!), saa at intet andet Vidnesbyrd derfor gjordes fornødent (!), efterat han selv bekender sin Forseelse, saavelsom da desforuden hans Forseelse af adskillige for os irettelagte Dokumenter og Bevisligheder er klarlig bevist, og især at General Arenstorff, som havde paataget sig en Charge, som det var ham bevidst, og (som han) nu efter den begaaede Forseelse selv bekender, at han ikke forstod, og dog ikke har villet følge Hans Kongelige Majestæts og andre Hans Kongelige

Majestæts høje Generalspersoners gode og forstandige Raad til at befordre Højstbemeldte Hans Kongelige Majestæts Tjeneste, men endog af yderste Magt har sat sig derimod, og det endog af hans Forhold i Ord og Gerning klarligt ses og fornemmes, at han fra Begyndelsen til Enden har besluttet og fattet det fuldkomne Forsæt at hindre Christianstads Undsætning og samme sit Forsæt har tilvejebragt endeligt, tvertimod Hans Majestæts Vilje, saavelsom det af ham selv og alle andre H. K. M. Generalspersoner i Krigsraadet er bleven besluttet, har General Arenstorff skammelig, vidende og forsætlig vist violent og brudt den Huldskabs og Troskabs Ed, han som General og Undersaat har svoret Hans Kongelige Majestæt. Og da General Arenstorff desuden ikke alene istedenfor efter sit Embedes Pligt at enkouragere alle andre Hans Kongelige Majestæts undergivne Officerer og Soldater har disanimeret dem og med det samme forøget Fjendens Force og Kourage med adskillige hans desparate Ord og Diskurser, for hvilke i lignende Tilfælde en menig Soldat efter Krigsartiklerne bør straffes paa sit Liv. Men General Arenstorff har endog dermed ladet se og paakende, at han selv aldeles ingen Lyst eller Hjerte har haft efter hans Ed og Pligt i en saa højt fornøden og honnet Okkasion med Ære og Reputation at vove eller opofre sit Liv og Blod for sin Herre Hans Kongelige Majestæt. I Betragtning af den store Skade General Arenstorff med denne sin grove Forseelse og Mishandling har foraarsaget Hans Kongelige Majestæt og alle Hans Kongelige Majestæts Lande, som han aldrig kan reparere og erstatte, er vi estimerlige[1]), at han bør for alle disse hans grove Forseelser efter Generalfiskallens Indstilling degraderes fra hans Charge og Værdigheder, som han hidtil af H. K. M. har været benaadet med, saa og at lide paa Ære og Liv, og hans Gods samt Formue, rørligt og urørligt, hvor det findes, bør være hjemfalden til Kongelig Majestæts Fiskus.«

Efter at dette Aktstykke var bleven underskrevet af alle med Undtagelse af General Lehndorff, der var fraværende, blev det besluttet at tilføje følgende »Erindring«: »Allernaadigste Konge! Saasom Deres Majestæts høje Respekt er bleven læderet ved General Arenstorffs meget grove Forseelse, Eders Kongelige Majestæts Vaaben og den hele Nation er tilføjet ikke alene en utænkelig Skade og »Nagdel« men endog den allerstørste Spot og Vanære, saa er ligeledes samme Forseelse næsten al Verden bekendt og har saavel hos Deres Kongelige Majestæts Venner som Uvenner givet mere end altfor stor An-

[1]) Her er altsaa kun Tale om et Skøn. men det er ingen Dom.

ledning til, at enhver efter sit Humør og Inklination har fældet adskillige Domme og judicia, saa vil og denne General Arenstorffs Aktion i Fremtiden blive næsten den eneste Materie at melde om i Historien ved dette Aars Felttog, og det vil da ej heller blive glemt denne hans »Faute«, hvorledes han derfor er bleven anset, og hvilken Ende og Udgang det har taget med ham.«

Efter den udførlige Maade, hvorpaa alt er omtalt, vil en Kommentar være overflødig. Gennem en Proces, i hvilken man nægtede den Anklagede alle Midlerne til at føre sit Forsvar, og som ikke førte til nogen Dom, søgte man at lægge Historiens Dom til Rette, saaledes at General Fr. Arenstorff for Tid og Evighed kom til at staa som den, der bar Skylden for, at Christianstad ikke blev undsat.

Samtidig med denne Sag var der af Friedrich Grebien, der havde været Tjener hos Arenstorff, men var bleven afskediget for Uredelighed, bleven rejst Beskyldning mod Generalen for at have staaet i Ledtog med Svenskerne, altsaa for Landsforræderi. Denne Undersøgelse blev afsluttet den 26. Marts 1679, men uden at man fandt det nødvendigt at konfrontere Generalen med Grebien eller forlange Erklæring af ham. Grebien blev, medens Undersøgelsen stod paa, arresteret og sad endnu i Arrest, da Sagen blev afsluttet, men man véd intet om, hvad der senere skete med ham. Derimod kom man til det Resultat, at Arenstorff ikke var skyldig i den mod ham rejste Beskyldning[1]).

Endnu henlaa Kommissionens Indstilling uafgjort, men, da den Grebienske Sag var endt, blev Sagen mod Arenstorff sluttet med følgende aabne Brev af 5. Juni 1679:

»Vi Christian V osv. gør vitterligt, at eftersom Vi af de i Herr F. v. Arenstorffs Sag beskikkede Kommissærers allerunderdanigste Rapport saa og af adskillige indkomne Attestater og Bevisligheder har fornemmet, at skønt bemeldte Herr F. v. Arenstorff i næst forgangne Aars Kampagne ej har begaaet noget Forræderi, har han ikke des mindre grovelig forset sig i mange Maader og ved sine utidige Diffikulteter meget hindret, at Christianstad ikke er bleven undsat og derfor højeste Straf fortjent, da har Vi af sær kongelig Mildhed og Naade og i allernaadigste Henseende til den gode Tjeneste, han indtil foreskrevne Kampagne og især udi det Slag, som den 4. December 1676 blev holdt ved Lund i Skaane allerunderdanigst har gjort, saavelsom ogsaa til hans Broder, afgangne Herr

---

[1]) En samlet Fremstilling af Sagen mod F. Grebien findes i C. v. Arenstorffs: Generalerne C. og F. v. Arenstorff. Side 37—62.

General Carl v. Arenstorff os indtil sin Dødsdag allerunderdanigst beviste tro og tapre Tjeneste, allernaadigst for godt befunden samme hans Fortjeneste deraf derhen at moderere, at han skal sin Charge kvittere, sig her fra Vor Kongelige Residensstad forføje og til Kvæsthuset to tusinde Rigsdaler erlægge og betale og i saa Maade Processen imod ham at hæve, saaledes som Vi den ogsaa hermed ganske og aldeles ophæver. Forbydende osv.«

Paa denne Maade lykkedes det at faa Skylden eller rettere Skammen for, at Christianstad ikke blev undsat, paabyrdet F. Arenstorff.

II.

Navneregister.

Aderkas, Otto Heinrich, Major i Rytteriet, 211.
Aderpohl, Friedrich, Kaptajn i Fodfolket, faldt den 20. Juni 1677, 220, 259.
Adler, Cort, Generaladmiral, død den 5. November 1675, 46, 48, 81, 94.
Ahlefeldt-Rixingen, Friedrich v. Greve, Storkantsler, 98, 100, 126, 147, 170, 245, 247, 263, 268, 291, 302, 335, 336, 358, 359, 363, 408, 409, 426, 427, 429, 440, 461, 464, 467, 468, 469, 474.
Aldenburg, Anton af, Greve, Statholder i Oldenborg, 427, 462, 481.
Allemonde, hollandsk Viceadmiral, 112.
Anhalt, Fyrste af, brandenborgsk General, Statholder i Brandenborg, 18, 20, 21, 59, 60.
Ankerhjelm, M., svensk Kaptajn i Flaaden, 268.
Ankerspitz, svensk Ritmester, 342, 347.
Aminoff, svensk Oberstløjtnant i Fodfolket, 285.
Arenstorff, Balthasar v., Oberst i Rytteriet, afskediget den 24. Oktober 1678, 294, 296, 350, 390.
Arenstorff, Carl v., General, haardt saaret den 4. December 1676, død den 10. s. M., 31, 51, 52, 53, 56, 72, 73, 75, 93, 97, 102, 104, 140, 146, 147, 149, 159, 162, 163, 164, 168, 171, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 193, 208, 209, 210, 211, 214, 215, 352, 485.
Arenstorff, Friedrich v., General, Vicepræsident i Krigskollegiet, 51, 52, 53, 73, 99, 104, 123, 125, 129, 132, 168, 176, 177, 180, 183, 184, 185, 200, 201, 202, 203, 205, 210, 211, 213, 214, 240, 245, 248, 251, 275, 276, 290, 294, 296, 297, 298, 300, 304, 305, 336, 346, 347, 348, 351, 352, 353, 355, 358, 359, 360, 363, 368, 371, 372, 374, 377, 379, 380, 381, 383, 384, 386, 387, 388, 389, 391, 471.
Arnholtz, norsk Oberstløjtnant i Fodfolket, 457, 459.
Artmar, Heinrich Otto, Ritmester, død den 14. Juli 1677, 176, 184, 192.
Ascheberg, svensk Oberstløjtnant i Fodfolket, 177, 180.
Ascheberg, Rutger v., svensk Feltmarskalløjtnant, 84, 85, 86. 120, 136, 137, 139, 165, 166, 175, 177, 179, 182, 186, 192, 204, 205, 250, 273, 274, 276, 296, 318, 344, 375, 385.
Ashton, svensk Oberst i Artilleriet, faldt den 4. December 1676, 197, 210.
Auerswaldt, Hans Wilhelm, Kaptajn i Dragonerne, 227, 247, 344.
August, Hertug af Holsten, Guvernør i Magdeburg, 21.

Baden, Balthasar, Major i Artilleriet, 393.
Balche, norsk Kaptajn, 459.
Banér, svensk Rigsraad, Præsident i Krigskollegiet, 105.
Banner, Erik, Stiftamtmand over Fyn, 478, 479, 482.
Baranoff, svensk Oberst i Rytteriet, 175, 178, 180, 189, 205.
Barfod, Kaptajn i Flaaden, 430, 431.
Barthold, Martin, Oberst i Fodfolket, Kommandant paa Gulland, 100, 101,

102, 103, 106, 109, 135, 245, 440, 450, 459.
Basse, Adam Hans, Oberst i Rytteriet, 176, 183, 184, 186, 187, 188, 346, 350, 374, 418.
Bassum, mynstersk Oberst i Rytteriet, 350, 440
Bastian, William, hollandsk Viceadmiral, 156, 268, 269.
Baudissin, Gustav Adolf, General i Rytteriet, afskediget den 25. September 1678, 23, 33, 34, 43, 48, 54, 76, 77, 79, 80, 97, 99, 101, 140, 144, 155, 156, 157, 163, 180, 239, 240, 245, 246, 247, 254, 261, 275, 277, 290, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 300, 302, 303, 304, 305, 334, 335, 344.
Berger, Major, 210.
Bernhard, Hertug af Pløn, Generalmajor i Fodfolket, død den 13. Januar 1676, 43, 52, 61, 62, 69, 70, 71, 73, 95.
Bibow, Harnack, Oberst i Rytteriet, 210, 393.
Bibow, Siegfried, Generalmajor i Fodfolket, dødelig saaret den 26. Juni 1677, 69, 71, 100, 101, 123, 133, 180, 196, 205, 206, 216, 218, 227, 245, 259, 260, 261, 262.
Biege, Jørgen Reinhard, Oberstløjtnant i Fodfolket, Kommandant i Delmenhorst, 448, 449.
Biermann, C., Etatsraad, 99, 147, 263, 291, 311, 312, 336, 363, 462.
Bilenberg, Christian, Oberstløjtnant i Fodfolket, faldt den 7. Juni 1678, 63, 65, 66, 67, 103, 109, 320, 321, 346.
Bincks, Jacob, hollandsk Kommandør i Flaaden, 32, 46.
Bjelke, Christian, Viceadmiral, 151, 152, 245, 255, 267, 444.
Bjelke, Henrik, Rigsadmiral, Medlem af Krigskollegiet, 41, 94, 142, 245, 361, 379, 381, 387, 388.
Bjelke, Nils, svensk Generalmajor i Rytteriet, 138, 178, 180, 189, 190, 194, 203, 204, 205, 206, 273, 276, 441, 461, 464.
Bjørnskøld, svensk Oberstløjtnant, 282.
Blankenheim, Jost Philip, Oberstløjtnant i Fodfolket, 270, 320, 459.
Blichert, Oberstløjtnant, falden den 4. December 1676, 210.
Blix, svensk Major, Kommandant i Wolgast, 59, 74.
Borgenstjerna, Johan, svensk Admiral, 109.
Bovenfeld, Kaptajn i Flaaden, 269, 270.
Bournonville, kejserlig Hærfører, 18.
Brahe, Nils, Greve, svensk Ambassadør, 19, 26, 27.
Brahe, Nils, Greve, svensk Admiral, 85.
Brahe, Sten, Oberst, død den 26. Februar 1677, 153, 172.
Brandt, brandenborgsk Afsending i Kjøbenhavn, 307.
Braune, mynstersk Oberstløjtnant i Artilleriet, 258.
Breitholtz, svensk Oberst, 280, 281.
Bremer, Johan Otto, Oberst i Fodfolket, Kommandant i Glückstadt, 43, 97, 99, 101, 133, 140, 155, 335, 440.
Brinck, Conrad, Oberst i Fodfolket, 100, 123, 181, 334.
Brincks (Bruneck), Gustav, Kaptajn i Fodfolket, 197.
Brock, Sven, svensk Ritmester, Kommandant i Engelholm, 342.
Brockdorff, brandenborgsk Oberst, 31.
Brockdorff, Ritmester, 210.
Brockenhus, norsk Oberst i Rytteriet, 281, 285.
Brockenhus, Erik, Major, død i December 1677, 210.
Brockenhus, Ritmester, faldt den 14. Juli 1677, 210.
Brockenhus, Jørgen, Oberst i Dragonerne, 128, 181, 188, 189, 191, 192, 207, 210, 211, 215, 246, 260, 262, 297,
Brünnigker (Bruneck), Friedrich Wilhelm, Oberstløjtnant i Fodfolket, faldt den 20. Juni 1677 foran Malmø. 198.
Buchner, Paul, Major i Artilleriet, 61.
Buchwaldt, dansk Afsending i Celle, 463.
Buchwaldt, Bendix, Kaptajn i Fodfolket, faldt den 13. December 1675, 71.
Buchwaldt, F., Baron, svensk Generalmajor, 329, 410, 412.
Budberg, G. J., svensk Oberst i Dragonerne, 180, 188, 194, 197, 203, 210.
Bugenhagen, Andreas, Ritmester, 193, 208, 209.
Burghausen, svensk Oberst i Dragonerne, dødelig saaret den 4. December 1676, 180, 200, 201, 210.
Busch, Dietrich, Oberst i Fodfolket, faldt den 26. Juni 1677, 51, 61, 73, 100, 123, 181, 197, 198, 245, 262.
Bülow, Barthold, Oberst i Fodfolket, 100, 101, 181, 198, 216, 246.
Bülow, Jacob, Generalmajor i Rytteriet, 101, 123, 181, 189, 191, 197, 199, 207, 211, 252, 257, 351, 352, 359, 363, 373, 376, 380, 381, 383, 387, 389, 447.
Bülow, norsk Oberst i Rytteriet, 281.
Bæhr, J., svensk Viceadmiral, 109, 111.

Børstel, Fredrik v., svensk Oberst, Kommandant paa Bohus, 180, 394, 395, 396, 399, 400, 404.

Carlson, Greve, svensk Oberst, 60, 197, 315, 316, 329, 330, 333.
Carstensen, Floris, Schoutbynacht, dødelig saaret den 27. Oktober 1677, 267, 270, 314.
Chassan, fransk Diplomat, 6.
Chauvet, lyneborgsk General, 155, 156.
Christian, Prins af Danmark, 237.
Christian Albrecht, Hertug af Holsten-Gottorp, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 12, 13, 30, 31, 32, 47, 97, 222, 223, 322, 434, 448, 462, 463, 464, 465.
Christopher Bernhard, Biskop af Mynster, 77, 79.
Choisy, Marquis de, fransk General, 448, 449.
Cicignon, Johan Caspar, Generalmajor, 52, 57, 61, 69, 71, 73, 93, 101, 126, 134, 135, 178, 181, 196, 198, 199, 208, 209, 217, 218, 321, 322, 406, 457, 458.
du Clary, Major i Fodfolket, 459.
Clausen, Bendix, Snaphane, 229.
Cob, kejserlig Feltmarskalløjtnant, 29, 37, 38, 54, 56, 57, 60.
Colbert, fransk Finansminister, 22.
Coucheron, Herman, Stabskvartermester, Major, 51, 61, 63.
Coucheron, Vilhelm, norsk Oberst, 45, 155, 283, 284, 393.
Crefeld, svensk Major i Rytteriet, 127.
Créqui, Hertug af, fransk Marskal, 445, 446, 448, 463.
Creutz, Lorentz, svensk Rigsraad, Admiral, faldt den 1. Juli 1676, 105, 109, 110, 111, 112, 113, 215.
Cronhjort, Abraham, svensk Oberst i Rytteriet, 180, 229.
Croy, Carl Eugen, Hertug af, Generalløjtnant i Fodfolket, 135, 181, 198, 237, 245, 259, 260, 262, 320, 346, 347, 351, 354, 356, 358, 360, 363, 367, 373, 378, 380, 381, 383, 387, 388, 421, 447.

Dahlberg, Erik, svensk Oberst, Generalkvartermester, 105, 106, 146, 175, 182, 186, 192, 195, 197, 204, 219, 233, 338, 375, 454.
Dalwig, svensk Generalmajor, 20, 243.
Dannefærd, Jacob, Generalvognmester, 51.
Deden, Hartvig Otto v., Oberst i Fodfolket, Kommandant i Rendsborg, 440.
Dederding, Oberstløjtnant i Fodfolket, 210.
Degenfeldt, Hannibal, Friherre af, Generalmajor i Fodfolket, 43, 51, 55, 61, 67, 69, 71, 73, 93, 101, 123, 135, 281, 283, 284, 285, 322, 337, 392, 403, 405, 416.
Dehn, Franz Heinrich, Oberstløjtnant i Dragonerne, 421, 441.
Derfflinger, brandenborgsk Generalfeltmarskal, 28, 29, 75, 409, 412, 413, 414.
Dewitz, Ulrich, Major i Fodfolket, 210.
Diebschütz, Nicolaj Burchard, Oberstløjtnant, 210.
Dilleben, Kaptajn i Artilleriet, 270.
Disznoldt, Oberstløjtnant i Kroaterne, 335, 350, 422, 424, 425, 441.
Drake, Magnus, svensk Oberst i Rytteriet, faldt den 14. Juli 1677, 119, 180, 277.
Drakenberg, Børge, svensk Oberst, Kommandant paa Bohus, 143.
Dreyer, Andreas, Schoutbynacht, 255, 267, 270, 451.
Dubsky, Ferdinand Leopold, Baron af, kejserlig Oberst, 335, 424.
Duncan, Jacob, Generalmajor i Rytteriet, 43, 51, 52, 53, 54, 58, 73, 75, 130, 133, 135, 136, 137, 138, 147, 180, 200, 336, 337, 392, 400, 401, 402, 403, 405, 443, 457, 458.

Edington, svensk Oberstløjtnant, dødelig saaret den 19. Juni 1678, 396.
Ellbrecht, Anthon Günther, Oberst i Fodfolket, afskediget den 11. December 1676, 100, 101, 155, 237.
Elnberger, Johan Anton, Oberst i Fodfolket, Kommandant i Wismar, 237, 263, 393, 460.
Ende, v., brunsvigsk General, 157, 161.
Erhorn, Vilhelm, Oberst i Fodfolket, afskediget den 4. August 1677, 135, 245, 278.
Erlandsen, Svend, Snaphanefører, 229.
Esche, mynstersk Generalmajor i Fodfolket, 351, 440.
Esemann, Heinrich, Kaptajnløjtnant i Rytteriet, 208, 209.
Etrées, Hertug d', fransk Hærfører, 321.
Ewertsen, Cornelius, hollandsk Viceadmiral, 154.

Fagel, hollandsk Regeringsembedsmand, 24.
Falck, Caspar Johan, Kaptajn i Fodfolket, 226.
Fersen, Fabian, Baron, svensk Feltmarskal, Generalguvernør i Skaane, død i Malmø den 30. Juli 1677, 84, 106, 250, 251, 258, 259, 261, 263, 295.
Fersen, Otto Vilhelm, Baron, svensk

Generalløjtnant i Rytteriet, 120, 122, 179, 182, 186, 189, 192, 194, 210.
Feuquières, Marquis de, fransk Generalløjtnant, 10, 11, 12, 16, 17, 19, 39, 105, 124, 131, 173, 201, 236, 461.
Fleischer, Philip, Oberst i Dragonerne, 335, 350.
Folkersen, norsk Kaptajn, 459.
Frankenstein, mynstersk Oberst i Rytteriet, 351, 440.
Frederik, Prins af Danmark, 237.
Frederikke Amalie, Prinsesse af Danmark, 2, 3.
Fries, dansk Kommissær, 429.
Frølich, C. G., svensk Oberstløjtnant, Kommandant paa Bohus, 394, 404.
Fuchs, Andreas, Oberst i Fodfolket, 61, 63, 69, 70, 71, 128, 227, 294, 344, 411, 453, 460.
Fürstenberg, Wilhelm, Fyrste af, 13.

Gås (Goes), svensk Oberstløjtnant i Rytteriet, 180, 203, 277.
Galle, svensk Generalløjtnant i Rytteriet, faldt den 4. December 1676, 180, 200, 201, 210.
de la Gardie, Magnus, Greve, svensk Rigskantsler, Generalguvernør over Vestgøtland, Bohus og Værmland, 5, 6, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 27, 39, 40, 106, 143, 284, 285, 286, 318.
de la Gardie, Pontus, Greve, svensk Generalløjtnant, 163, 166, 167, 211, 228, 229.
Gedde, Kaptajn i Flaaden, 267, 270.
Gedde, C., Amtmand paa Bornholm, 428, 429, 431.
Gehren, v., dansk Kommissær paa Rygen, 311.
Georg (Jørgen), Prins af Danmark, 52, 61, 66, 72, 93, 101, 121, 150, 163, 186, 187, 190, 191, 212, 278, 306, 308, 312.
Gersdorf, Baron, sachsisk Fredsmægler i Lund, 461, 462, 465.
Gersdorff, Christopher Friedrich, norsk Oberst i Fodfolket, 45.
Gersdorf, Major i Rytteriet, 377, 378.
Gersdorff, F., Ritmester, 210.
Gewecke, Jacob, Oberst i Rytteriet, 43, 52, 55, 73, 103, 151, 152, 246, 277, 294, 302, 308, 311, 312, 335.
Giese, Generalløjtnant, ansat i dansk Tjeneste den 28. Februar 1678, 20, 309, 337, 392, 393, 394, 396, 398, 401, 402, 403, 404, 406, 408, 409, 439.
Goltz, Joachim Rüdiger, Friherre v. d., Feltmarskalløjtnant, afgik fra dansk Tjeneste den 29. September 1677, 243, 247, 250, 253, 275, 276, 278, 290, 299, 300, 301, 302, 306, 307, 308, 320.
Gougreben, mynstersk Oberst, 351, 440.
Grabow, Hjeronimus, Major i Rytteriet, 207, 208, 209.
Grandvillier, mynstersk General, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 275, 309, 329.
Grebien, Friedrich, Tjener hos General F. Arenstorff, 484.
Griffenfeld, Peder, Greve af, Rigskantsler, 3, 6, 10, 11, 14, 15, 21, 22, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 47, 53, 54, 55, 64, 66, 73, 91, 92, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 469, 479.
Grothusen, Otto, svensk Generalmajor, 20, 329, 410, 412.
Gyldenløve, Ulrik Frederik, Greve, Statholder i Norge, Feltmarskalløjtnant, 34, 45, 82, 83, 85, 86, 87, 93, 105, 115, 116, 117, 118, 119, 132, 134, 136, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 156, 169, 212, 221, 237, 242, 243, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 292, 302, 318, 321, 322, 336, 337, 348, 355, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 407, 441, 442, 443, 444, 455, 456, 457, 458, 459.
Gyldenstjerna, Johannes, Baron, svensk Rigsraad, 6, 136, 201, 229, 230, 231, 232, 377, 461, 462, 463, 469.
Gyllenspitz, Johannes, svensk Oberst, 117, 143.
Gyllenstjerna, Christopher, Baron, svensk Generalmajor i Fodfolket, 139, 180, 196, 202, 273.
Gyntersberg, svensk Oberst i Rytteriet, 180, 201, 202.
Gønge, Svend Poulsen, Major, 171, 172.
Gørtzke, brandenborgsk Generalløjtnant, 328, 415, 431, 432.
Gøtze, brandenborgsk Oberst, 309.

Hagedorn, svensk Oberstløjtnant i Rytteriet, 180, 200.
Hagedorn, Johan Ernst, Major, faldt den 4. December 1676, 210.
Hahn, Vincentz Joachim, Overjægermester, Vicepræsident i Krigskollegiet, 207, 209, 251, 291, 311, 312, 352, 354, 358, 359, 360, 363, 368, 374, 377, 379, 382, 383, 427, 467.
Hakon, lange, Snaphanefører, 153.
Hallard, brandenborgsk Generalmajor, 60, 74, 159, 160, 315.
Hammilton, svensk Major, Kommandant i Buxtehude, 78.
Hans Adolf, Hertug af Pløn, Overfeltmarskal, Præsident i Krigskollegiet, afskediget den 19. November 1676, 3, 4, 95, 97, 98, 99, 100, 104, 115, 121, 123, 126, 127, 130, 133, 134, 135, 147, 150, 168, 169, 170, 171, 238, 239, 467, 468.

Harbo, Jens, Sekretær i Krigskollegiet, 302.
Harboe, Andreas, Oberstløjtnant i Artilleriet, 129, 259, 393, 403, 404, 447.
Hård, Carl, svensk Oberst, Kommandant i Helsingborg, 244, 338, 343, 347, 354, 355, 356, 357.
Hård, svensk Generalløjtnant, Kommandant i Halmstad, 135, 136.
Hård, Johan Adolf, svensk Oberst, Kommandant i Carlshamn Skanse, 153.
Harloff, Heinrich, Oberst i Fodfolket, død i Marts 1676, 43, 51, 55, 61, 69, 70, 73, 93, 101.
Harttwegg, Sebald, Oberstløjtnant i Fodfolket, afskediget i November 1676, 77.
Hatten, Benedict v., norsk Oberst i Fodfolket, 45.
Haven, Reinhold v., norsk Generalmajor i Fodfolket, 45, 287, 337, 407.
Haye, Johan la, Generaladjutant, 328, 330, 331, 332, 346, 390, 475.
Haye, Jean la, Oberst i Fodfolket, faldt den 11. Juli 1676, 101, 123, 128, 133.
Helmfelt, Simon Gundel, svensk Feltmarskal, faldt den 14. Juli 1677, 106, 120, 124, 131, 138, 139, 179, 182, 183, 186, 192, 193, 237, 250, 273, 274, 277, 295.
Herbst, Joachim, Major i Fodfolket, kasseret i 1678, 153, 378.
Hertugen af Brunsvig-Celle, 156.
Hertugen af Hannover, 37, 76, 236.
Hertugen af Lothringen, 322, 323.
Hertugen af Brunsvig Lyneborg, 78, 79, 157, 239, 427, 467.
Hess, Claus, 377, 378.
Hess, David, Oberstløjtnant i Artilleriet, 61, 351, 473.
Hjerta, Pehr, svensk Oberst i Rytteriet, 180, 200, 201.
Hoffmann, Oberst, Generalkvartermester, 123, 320, 321, 377, 378.
Holck, Christian Christopher, Greve, Oberst i Rytteriet, faldt den 4. December 1676, 44, 133, 150, 180, 210.
Holck, Ejler, Greve, Generalmajor i Fodfolket, afskediget i August 1675, 478, 482.
Holstein, Adam Christopher, Oberst i Rytteriet, 393.
Holstein, Friedrich Heinrich, Oberstløjtnant i Rytteriet, 210.
Hop, Ritmester, 210.
Hopf, Ritmester, 210.
Horn, Bengt, Rigsraad, Feltmarskal, Guvernør i Lifland, 324.
Horn, Henrik Henrikson, Baron, svensk Feltmarskal, Generaladmiral, 76, 155, 156, 157, 235, 264, 266, 268, 288, 431, 432.
Hornumb, hessisk Officer i Dragonerne, 272, 309, 329.
Hotersleben, mynstersk Oberst i Dragonerne, 350, 441.
Huitfeldt, Tønnes, norsk Oberst i Fodfolket, døde i 1677, 143.
Hülsen, brandenborgsk Oberst i Rytteriet, 309, 313, 314, 329, 330, 331, 332, 333.
Hæstesko, Petter, svensk Oberst, Kommandant i Helsingborg, 125.
Høgh, Just, dansk Afsending i Haag, 22, 26.
Hørmann, svensk Generaladjutant, 453, 454.

Jonge, de, hollandsk Kaptajn i Flaaden, 268.
Juel, Jens, Baron, Geheimeraad, Generalguvernør paa Rygen, 5, 10, 11, 12, 13, 15, 45, 82, 83, 115, 116, 119, 144, 213, 266, 336, 409 410, 411, 412, 415, 416, 417, 462.
Juel, Niels, Generaladmiralløjtnant, 46, 84, 94, 103, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 122, 159, 183, 254, 255, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 314, 336, 364, 369, 377, 378, 385, 409, 410, 411, 415, 417, 450, 451, 452.
Juel, Peder, Oberst i Rytteriet, død den 12. Februar 1676, 52, 53, 73, 101.
Juel, Løjtnant, Afsending fra Christianstad, 349, 350.
Juel-Rysensten, Christian, Baron, Oberst i Dragonerne, 238, 240, 246, 294.
Juul, Ove, Vicekantsler, 100, 214, 336, 478, 482.

Kaas, Bernhard Christopher, Oberstløjtnant, Generaladjutant, 123, 210.
Kahlen, Erik Zacharias v., Ritmester, 191.
Karlsen, Anders, Tøjmester, 261.
Keller, Renard, Oberst i Fodfolket, afskediget den 31. Januar 1678, 263, 329, 332, 333.
Klerck, svensk Admiral, 264, 266.
Klinckowstrøm, svensk Oberstløjtnant, Kommandant i den nye Færgeskanse, 413, 414.
Klingenberg, Poul, Etatsraad, dansk Afsending til Haag, 23, 24, 25, 26, 35, 36.
Knesebeck, v. d., brandenborgsk Diplomat, 21, 32, 33, 34.
Knoblauch, Balthasar Joachim, Oberst i Fodfolket, 227, 247, 253, 294, 411.

Knudsen, Bagge, Kaptajn i Flaaden, 267, 430, 431.
Koch, Daniel, Kornet, 184, 186.
Krabbe, Jørgen, Baron, skaansk Adelsmand, 341.
Krabbe, Niels, Ritmester, 166, 191, 209.
Krag (Kragh), Mogens, norsk Oberst i Fodfolket, 45.
Krag, Otto, dansk Kaptajn, faldt den 19. Juni 1677, 259.
Kremer, svensk Oberst, 429.
Krumsee, Hans Ernst, Kaptajn i Fodfolket, Kommandant i Carlshamn Skanse, faldt den 20. Juli 1678, 153, 228, 230, 231, 370.
Kruse, Otto, svensk Oberst i Fodfolket, 180.
Kruse, Mogens, Oberst i Rytteriet, 176, 181, 183, 184, 187, 189, 191, 209, 211, 215, 247, 258, 294.
Kruse, Mogens, norsk Oberst i Fodfolket, 86.
Kruse, Otto, Kaptajnløjtnant i Rytteriet, 455.
Krüger, Wihelm, Major i Fodfolket, 227.
Kurfyrsten af Brandenborg, 8, 9, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 72, 74, 75, 97, 151, 152, 158, 159, 160, 161, 222, 239, 302, 307, 311, 313, 315, 323, 324, 327, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 426, 431, 432, 446, 467.
Kønigsmark, Otto Vilhelm, Greve, svensk Feltmarskalløjtnant, 29, 57, 58, 60, 72, 73, 159, 160, 235, 239, 270, 306, 307, 309, 310, 312, 315, 316, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 426, 429, 430.
Kørbitz, Johan Christopher, Rigsmarsk, Præsident i Krigskollegiet, 41, 216, 217, 245, 336, 354, 362, 478.

Lange, Christian, Oberst i Fodfolket, fratraadte sit Regiment den 7. August 1677, 133, 135, 240, 293, 294, 295.
La Mare, Ritmester, 191, 209.
Larsen, Falch, Borgmester i Helsingborg, 424.
Le Brun, norsk Generaladjutant, 401.
Lehndorf, Greve, Generalmajor i Fodfolket, 239, 308, 309, 311, 313, 315, 316, 328, 334, 388, 422, 477, 478, 482.
Lejonhufvud, svensk Oberst i Fodfolket, 245.
Leslie, kejserlig Feltmarskalløjtnant, 307, 308, 310, 311, 312.
Leslie, Wichfeld, svensk Oberst, 455.
Lever (Lepel), Andreas, Major, faldt den 4. December 1676, 210.
Levetzow, Hans Friedrich, Generalmajor i Rytteriet, 52, 73, 123, 149, 180, 200, 201, 205, 211, 216, 246, 252, 276, 291, 294, 295, 296, 308, 309, 337, 393, 396, 401. 402, 408, 422, 423, 447, 467.
Levetzow, Hartvig, Oberstløjtnant i Fodfolket, 378, 410, 411, 440, 441.
Lichton, Robert, svensk Generalmajor i Rytteriet, 180, 200, 201, 455.
Liewen, svensk Oberst i Rytteriet, 329, 410, 411, 412, 429.
Lilje, Bengt, svensk Oberst, Kommandant i Venersborg, 118.
Lilliencron, dansk Afsending i Wien, 25, 307, 335.
Linde, Gustav van der, svensk Major, faldt den 4. December 1676, 210.
Lindeberg, Hjeronimus, svensk Oberst, Kommandant i Landscrona, 127, 128, 130.
Lindenow, Christoffer, dansk Diplomat, Civilguvernør i Christianstad, 10, 11, 12, 13, 15, 19, 212, 233, 234.
Lindroth, Heinrich, Ritmester, 389.
Lodde, Georg Johannes, svensk Oberstløjtnant i Rytteriet, faldt den 4. December 1676, 182, 186, 187, 188, 210.
Lübecker, svensk Oberst, Brigadier, 273.
Lütken, Ditlev, Oberst i Fodfolket, død den 2. Maj 1678, 43, 76, 77, 78, 100, 101, 140, 155, 157, 181, 240.
Lytzow, Joachim, Oberstløjtnant i Rytteriet, faldt den 17. August 1676, 125, 139.
Lytzow, Valentin, Oberstløjtnant i Fodfolket, Kommandant i Kristianopel, afskediget i Oktober 1677, 152, 153, 228, 230, 231.
Lytzow, Ægidius, Oberst i Fodfolket, Kommandant i Christianstad, afskediget i August 1678, 101, 123, 134, 135, 167, 181, 227, 228, 233, 247, 257.
Løvenhjelm, Hans, norsk Generalmajor i Fodfolket, 45, 82, 84, 85, 221, 281, 284, 285, 322, 351, 405, 409, 411, 415, 416, 459.

Macleer, Gustav David, svensk Oberst, 316.
Mardefeld, Conrad, Baron, svensk Feltmarskalløjtnant, 20, 29, 57, 58, 74, 75, 87, 250.
Massenbach, Generalmajor i Fodfolket, traadte i dansk Tjeneste den 2. Oktober 1678, 447.
Mattern, svensk Kaptajn i Fodfolket, faldt den 26. Juni 1677, 261.

Mécourt, fransk Oberst, 449.
Meerheim, Hans Wilhelm, Baron, Generalmajor i Rytteriet, ansat i dansk Tjeneste den 6. Oktober 1675, 73, 75, 97, 101, 103, 140, 150, 160, 162, 163, 164, 165, 172, 176, 177, 180, 200, 201, 211, 228, 232, 233, 234, 247, 250, 252, 253, 275, 277, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 308, 309, 312, 320, 341, 342, 343, 344, 351, 353, 360, 363, 364, 366, 367, 370, 371, 373, 375, 376, 379, 380, 381, 383, 387, 418, 421, 422, 424, 425, 447, 474, 479.
Mejer, Herman, Generalauditør, Krigsraad, Medlem af Krigskollegiet, 41, 42, 51, 64, 65, 66, 71, 79, 168, 213, 216, 217, 218, 238, 242, 243, 291, 292, 297, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 311, 312, 336, 348, 353, 355, 358, 359, 360, 362, 364, 367, 373, 376, 378, 380, 381, 383, 384, 386, 387, 389, 391, 419, 429, 467, 468, 472, 473, 474, 479, 482.
Mejercrone, dansk Afsending i Paris, 22, 23, 91, 461, 463, 464, 474, 475.
Meldrum, Thomas, Oberst i Fodfolket, 51, 61, 73, 100, 123, 181, 245, 262, 320. 393, 453.
Mellin, Jürgen, svensk Oberst i Rytteriet, 180, 200, 331.
Metstake, svensk Oberst i Fodfolket, faldt i Juli 1676, 127, 129.
Meyer, Hans, Oberstløjtnant i Rytteriet, 309, 329. 332.
Mille, svensk Oberst. Kommandant i Karlsburg, 77, 78, 80.
Moltke, Dietrich Ulrich, Løjtnant i Rytteriet, 191, 215.
Monsen, Jens, Major, Snaphanefører, 153.
Montecuculi, kejserlig Hærfører, 8, 9.
Morsing, Peter, Schoutbynacht, 109, 270.
Mortaigne, Barthold de, svensk Generalmajor i Fodfolket, 120, 180, 197. 198, 202, 273.
Munck, Laurits, Oberstløjtnant i Artilleriet, 61.
Münchhausen, Burchard Heinrich, Oberst i Rytteriet, død i 1678, 133, 138, 341, 350, 390.
Møller, Georg, Oberst i Fodfolket, afskediget i Januar 1678, 69, 70, 133, 165, 212, 227, 269, 270.
Mørner, svensk Oberstløjtnant i Fodfolket, faldt den 4. December 1676, 180, 210.
Mørner, Lars, svensk Generalmajor i Fodfolket, 117, 118, 119, 141, 281, 284. 443, 444.

Nath, van der, svensk Oberst, Kommandant i Demmin, 161.
Netzow, mynstersk Oberst i Fodfolket, 257, 291, 309, 329, 331, 332.
Neubauer, Christian, Oberstløjtnant, afskediget den 26. August 1677, 80, 211.
Nielson, Poul, Højesteretsassessor, 478.
Nymann, Kaptajn i Flaaden, 270.
Nymphius, Thilo Heinrich, Oberst i Dragonerne, afskediget den 19. Oktober 1678, 257, 294, 296, 297.

Offenberg, Rudolph, Oberstløjtnant i Fodfolket, Kommandant i Nyborg, 254.
Osten, Carl Heinrich v. d., Generalmajor i Fodfolket, Guvernør i Christianstad. senere i Landskrona, 51, 52, 61, 69, 73, 101, 104, 216, 294, 296, 317, 318, 319, 320, 343, 344, 345, 349, 350, 352, 357, 359, 377, 381, 382, 384, 385, 401, 422, 453, 460, 477, 478, 480.
Oxenstjerna, Bengt, svensk Diplomat, 105.
Oxenstjerna, Bengt, Greve, svensk Oberst, faldt den 5. Januar 1676, 74.
Oxenstjerna, Gabriel, Greve, Guvernør paa Gulland, 5, 6, 10, 109.

Pacs, polsk Feltherre, 431.
Palmyer, J. de, fransk Abbé, 2.
Paul, Jean, Oberstløjtnant, faldt den 4. December 1676, 210.
Paul, Saint-, Claudius, ansat som Generalløjtnant den 16. Maj 1678 i dansk Tjeneste 351, 353, 354, 355, 358, 360, 363, 367, 371, 374, 376, 379, 380, 381, 383, 387, 388, 389, 390, 477.
Pedersen, Christian, Generalfiskal, 478.
Pedersen, Hinrich, svensk Ritmester, 342.
Pehr, Snaphanefører, 153.
Petkum, Simon de, dansk Diplomat, 4, 5, 10.
Pflanzen, Wulf Dietrich, Oberst i Fodfolket, 334, 335, 440.
Phillips, Johan Peter, Major, Kommandant i Karlsburg, 448.
Planting, svensk Generalmajor, 458.
Plessen, Carl Adolf, Oberstløjtnant, 180, 200, 201, 210.
Plessen, Samuel Christopher, Oberst i Rytteriet, 350.
Plønnies, Major i Fodfolket, 237, 334.
Pomponne, Marquis de, fransk Udenrigsminister, 4, 6, 105, 464.
Post, W. von, svensk Oberst i Rytteriet, dødelig saaret den 14. Juli 1677, 276.

Pott, Anthon Günther, Oberst i Fodfolket, Kommandant i Oldenborg, 263, 350, 374, 448, 449.
Powisch, Otto, Generalkrigskommissær, Medlem af Krigskollegiet, 41, 216, 478, 481, 482.
Prehn, Adam Ehrenreich, Oberst i Rytteriet, 210, 344, 429.
Prinsen af Condé, fransk Hærfører, 9, 15.
Prinsen af Hessen-Homburg, brandenborgsk General, 72.
Prinsen af Oranien, 7, 8, 15, 18, 21, 23, 24, 25, 26, 37, 38, 236, 322, 323.
Prinsessen af Taranto, 38.
Prinsessen af York, 323.
Prinz, brandenborgsk Oberst, 411.
Pulow (Bülow?), P. A., Løjtnant i Rytteriet, 192, 208, 209.
Pultz (Puls), Friederich, Ritmester, faldt den 4. December 1676, 210.
Puttkamer, Major i Fodfolket, 197, 198, 218, 294, 318.

Rabe, mynstersk Oberst i Rytteriet, 350, 440.
Ramel, Ove, Civilkommissær i Christianstad, 296, 341, 370, 371, 375, 477.
Ramsted, Claus Helmreich, Oberst i Dragonerne, 101, 123, 128, 135, 246, 297.
Ramsværd, svensk Oberst i Rytteriet, 180, 298, 340.
Rantzau, Ditlef, Greve, Oberst i Rytteriet, afskediget i Marts 1676, 44, 52, 55, 73, 101.
Rantzau, Ditlef, Generalmajor i Rytteriet, 44, 51, 52, 123, 180, 181, 200, 201, 245, 246, 275, 291, 342, 351, 353, 360, 363, 373, 376, 379, 381, 383, 418.
Rantzau, Frederik, Ritmester, 166, 347, 418.
Rantzau, Johannes, Oberst i Rytteriet, 350.
Rasch, Landsdommer paa Bornholm, 428.
Rasmus, Præst i Kropp, 356.
Rathlev, Siegfried, Ritmester, 377.
Rathlou, Siegfried, Oberst i Rytteriet, død i August 1677, 246, 296.
Rauch, Gotfried, Oberst i Rytteriet, dødelig saaret den 17. Maj 1677, 43, 52, 73, 103, 140, 150, 176, 181, 189, 211, 234, 252, 253, 257, 335.
Rebenac, de, fransk Diplomat, 327.
Recke, Mathias Fredrik, norsk Oberst i Rytteriet, 45.
Reventlow, Otto, Ritmester, faldt den 4. December 1676, 210.
Reventlow, Conrad, Greve, Oberst i Rytteriet, afskediget i 1678, 52, 73, 123, 129, 172, 181, 189, 192, 257, 294, 350.
Rhenskøld, svensk Oberst i Rytteriet, 180, 203.
Ribbing, svensk Oberst i Fodfolket, 180.
Rodsten, Jens, Admiral, 46, 81, 110, 116, 117, 120, 141, 152, 153, 265, 266, 267, 369.
Rodsten, Markvor, Admiral, 46, 81, 121, 141, 142, 143, 241, 264, 266, 267, 336.
Roepstorff, Claus Ulrich, Kaptajn i Fodfolket, 259.
Roepstorff, Friederich, Ritmester, 166.
Rolshausen, svensk Oberst i Rytteriet, dødelig saaret den 4. December 1676, 182, 186, 188.
Rosen, svensk Ritmester, 137.
Rosenhane, svensk Hofmarskal, 195, 232.
Rosenkrantz, Maximilian, Oberst i Fodfolket, faldt den 17. August 1676, 51, 61, 69, 71, 73, 93, 101, 123, 133, 138, 152.
Rosenkrantz, Niels, Generalløjtnant i Fodfolket, dødelig saaret den 3. Juli 1676, 51, 53, 61, 62, 63, 64, 68, 69, 70, 73, 100, 123, 125, 126, 171.
Roth, svensk Generalauditør, 248.
Rugenort (Rugenart), Major, faldt den 4. December 1676, 210.
Rumohr, Ditlev, Generalmajor i Fodfolket, Guvernør paa Rygen, faldt den 8. Januar 1678, 245, 260, 262, 275, 276, 306, 307, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 328, 329, 330.
Rutenkrantz, svensk Major i Fodfolket, 287.
Rysensten, Henrik Ruse, Baron af, Generalløjtnant, afskediget den 4. December 1677, 45, 82, 85, 86, 116, 144, 216, 242, 243, 245, 261, 262, 275, 276, 278, 290, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 305.
Rømer, Wolfgang Vilhelm, Oberst, 321.

Sandberg, Anders, Generalmajor i Rytteriet, afskediget den 7. Maj 1677, 51, 52, 55, 123, 130, 131, 132, 163, 172, 176, 177, 181, 183, 184, 185, 186, 189, 191, 193, 206, 207, 208, 209, 210, 213; 214, 215, 216, 218, 241.
Sanitz, svensk Oberst, Kommandant i Anclam, 160, 161, 219.
Schack, Christoffer Otto, Oberst i Fodfolket, forsat den 25. Maj 1677 til Rytteriet, afskediget den 4. August 1677, 51, 61, 72, 93, 101, 103, 151, 152, 246, 278.
Schack, Hans, Greve, Feltherre, død den 27. Februar 1676, 41, 43, 52, 53, 94, 95, 101.

Schack, Hans, Oberst i Fodfolket, afskediget den 25. Juli 1677, 123, 133, 245, 257, 258, 293, 294.
Schack, Hartvig Asche, Oberst i Fodfolket, Kommandant paa Kronborg, 294.
Schack, Joachim, Generalmajor i Fodfolket, 51, 61, 70, 71, 73, 100, 123, 181, 195, 196, 197, 198, 199, 244, 245, 275, 276, 290, 299, 316, 336, 337, 393, 400, 401, 402, 408, 447.
Scheel, dansk Legationssekretær, 412.
Schilder, Rabe v., Oberst i Rytteriet, afskediget den 24. Oktober 1678, 210, 247, 258, 335, 350, 374, 390.
Schlieben, brandenborgsk Oberst i Dragonerne, 309, 329, 331.
Schmidt, Conrad, Kaptajn i Fodfolket, 153, 230.
Schneidawind, Kornet, 192.
Schou, Svend, norsk Oberstløjtnant, Kommandant i Uddevalla Skanse, 443, 457, 458.
Schulenburg, Hans Georg, Baron, Oberst i Fodfolket, 210, 263, 393.
Schultz v. Ascheraden, svensk Løjtnant, 297.
Schultz v. Ascheraden, Martin, svensk Generalløjtnant i Fodfolket, 120, 132, 180, 195, 196, 199, 202, 205, 219, 220, 244, 251, 252, 273, 318, 421.
Schultz, Oversekretær, 480.
Schultz, Georg Christopher, norsk Oberst i Fodfolket, 287, 458.
Schultz, Kaptajn, 61, 63.
Schultz, kejserlig Oberst i Dragonerne, 258, 308, 329.
Schultz, Michael, svensk Oberst, Kommandant paa Visborg, 109.
Schultz (Scholten), Jobst, Oberstløjtnant i Fodfolket, 393.
Schutzmayer, Stabsmedikus, 51.
Schwanwedel, Herman Frånz, Oberst i Rytteriet, 57, 172, 194, 201, 229, 248, 252, 393, 397, 400, 418, 420, 422, 423, 453, 454, 455, 456.
Schwarz, mynstersk Oberst og Brigadier, 351, 364, 367, 370, 379, 440, 474.
Schwerin, Greve, brandenborgsk Generalløjtnant, 59, 60, 74, 160.
Schwerin, Clas Ulrich v., svensk Oberst, 329, 429.
Schøller, Kammersekretær, 480.
Schønberg, Barthold Veit Heinrich Weinmann, Oberst i Fodfolket, afskediget i Februar 1678, 129, 246, 331, 334.
Schønfeldt, Gregor Alard, Oberst i Fodfolket, Kommandant i Helsingborg, kasseret den 9. August 1677, 100, 101, 134, 140, 211, 219, 220, 237, 241.
Schønleben, J. B., svensk Generalmajor i Rytteriet, 120, 201, 202, 228, 273, 277.
Seaton, svensk Oberst i Rytteriet, 78, 123.
Sehested, Geheimeraad, 462.
Sehested, Hannibal, dansk Afsending i Paris, 2, 3.
Sehested, Heinrich, Oberst i Rytteriet, dødelig saaret den 4. December 1676, 52, 53, 55, 73, 140, 146, 149, 165, 181, 188, 210, 219.
Sehested, Jens Sten, Generaladjutant, 123, 429.
de Seue, Nicolaus, norsk Oberst i Fodfolket, 459.
Siegroth, H. H. v., svensk Oberstløjtnant, faldt den 4. December 1676, 180, 189, 190, 203, 210.
Sinclair, Anders, svensk Oberst, Kommandant paa Carlsten, 282, 283.
Sjøblad, svensk Major i Artilleriet, 329.
Sjøblad, Erik, svensk Admiral, 106, 141, 142, 156, 235, 254, 255, 256.
Skeel, O. C., Generalkrigskommissær, 291, 302, 303.
Span, Viceadmiral, 267, 369, 451, 452.
Sparre (Spaen), brandenborgsk General, 77, 446.
Sparre, Carl, svensk Generalguvernør i Jæmteland, 144, 286, 287, 288, 403, 407.
Speegel, Haagen, Hofpræst hos Kong Carl XI, 177, 388.
Sperling, J., Baron, svensk Generalløjtnant, Generalguvernør i Skaane, 117, 146, 149, 273, 278, 341, 343, 462.
Ståhl (Stahl), svensk Generalmajor, 20, 233.
Stålhammer, svensk Oberst, 329.
Stegmann, svensk Oberst, Kommandant i Gøteborg, 141.
Stenbock, Gustaf Otto, Greve, Rigsadmiral, Generalguvernør over Vestergøtland, Bohus og Værmland, 84, 85, 286, 395, 396, 399, 400, 401, 402, 403, 406, 441, 443, 455, 456, 457, 458.
Stensøn, Hans, Oberst i Rytteriet, 183, 187, 191, 192, 208.
Stensøn, Hans, Oberst i Fodfolket, 197, 210, 416, 459.
Stensøn, Peder, Løjtnant i Rytteriet, 248, 249, 476.
Stjernskøld, svensk Admiral, 85.
Stuart, Jacob Vilhelm, Oberst i Fodfolket, afskediget i August 1678, 101, 123, 128, 181, 197, 237, 334, 369, 370, 377, 378.
Styrke, Lorenz, Oberst i Rytteriet, 246, 393.

Støcken, v., Rentemester, Medlem af Krigskollegiet, 311, 312, 343, 381.

Tecklenburg, mynstersk Oberst i Fodfolket, 257.
Terlon, fransk Afsending i Kjøbenhavn, 14, 27, 30.
Tettow, Julius Ernst, Oberst i Fodfolket, Kommandant i Helsingborg, 422, 453, 454, 455.
Thomsen, svensk Oberst i Fodfolket, 180.
Thott, Holger, Godsejer i Skaane, 341.
Thott, Knud, Civilguvernør i Skaane, 341, 425.
Thott, Tage, Godsejer i Skaane, 341.
Thuresen, Frederik, Stadshauptmand i København, Medlem af Krigskollegiet, 41.
Tidemann, Nils, Snaphanefører, 229.
Tramp, Adam Fredrik, Major i Fodfolket, 260.
Treffenfeld, Henniges v., brandenborgsk Oberst, 432.
Trischler, norsk Oberstløjtnant, 442, 443, 459.
Trolle, Holger, Oberst i Rytteriet, 246, 294, 350.
Tromp, Cornelius, Generaladmiral, afskediget i Foraaret 1678, 94, 111, 112, 113, 114, 115, 121, 122, 151, 152, 154, 161, 265, 267, 268, 269, 306, 307, 336, 368, 409.
Trop, Georg, Oberst i Rytteriet, 101, 123, 126, 129, 133, 138, 227, 335, 337, 358, 377, 410, 411, 416.
Tryloos, hollandsk Kaptajn i Flaaden, 268.
Tungell, svensk Oberst, 229, 230.
Turenne, Greve, fransk Marskal, faldt den 26. Juli 1675, 7, 9, 15, 18, 39.

Ubbe paa Frisholm, Snaphanefører, 229.
Uffeln, Generalfelttøjmester, Guvernør i Landskrona, død den 11. Januar 1678, 243, 245, 291, 303, 320, 341.
Uffen-Keller, hessisk Oberst i Fodfolket, 289, 291, 309, 329, 332, 351, 374.
Uggla, Claes, Baron, svensk Admiral, faldt den 1. Juni 1676, 85, 87, 109, 112, 113, 114.
Ulfeld, Ebbe, svensk Rigsraad, 153, 163, 211, 229, 232, 233.
Ulfklo (Wolfenklo), Henrik, svensk Oberst, Kommandant i Christianstad, 131, 134.
Ulrikke Eleonore, Prinsesse af Danmark, 19, 27, 465, 469.

Vauban, fransk Feltherre, 236.
Vittinghof, Otto, Oberstløjtnant i Fodfolket, 125, 410.
Vittinghof, Georg Friedrich, Kaptajn i Fodfolket, 328.
Vogt, Johan, Oberst i Fodfolket, Kommandant i Wismar, død den 8. Juni 1679, 101, 133, 237, 239, 307, 440, 460.

Wachtmeister, Axel, Greve, svensk Oberst i Rytteriet, 180, 200, 202, 230, 232, 298, 370, 385.
Wachtmeister, Fritz, svensk Oberst, 259.
Wachtmeister, Hans, svensk Admiral, 230, 264, 266, 268, 369, 369, 450, 451, 452.
Wachtmeister, svensk Oberst, Kommandant i Schwingeskansen, 156.
Wallis, Georg, Baron, Oberst i Fodfolket, traadte i dansk Tjeneste i Maj 1679, 272, 291, 308, 311, 329, 330, 331, 332.
Walkendorf, svensk Godsejer, 341.
Walter, Hans, Generalmajor i Rytteriet, faldt den 14. Juli 1677, 31, 32, 51, 69, 73, 99, 101, 102, 103, 140, 159, 161, 245, 246, 258, 274, 275, 276.
Wangelin, svensk Oberst i Dragonerne, 28, 74, 87.
Warnstedt, Friedrich Wilhelm, Oberst i Fodfolket, faldt den 26. Juni 1677, 70, 152, 237, 245, 262.
Wedell, G. W. v., Feltmarskalløjtnant, traadte i dansk Tjeneste i Oktober 1678, 155, 156, 350, 351, 353, 354, 355, 356, 358, 360, 363, 367, 371, 374, 376, 377, 379, 380, 381, 383, 384, 386, 387, 389, 390, 391, 408, 417, 422, 429, 439, 440, 447, 448, 472, 474, 475, 477.
Wege, Jost v. d., Oberstløjtnant i Dragonerne, 297.
Welling, svensk Oberstløjtnant, 398.
Welling, Mouritz, Baron, svensk Oberst i Rytteriet, 180, 202, 388.
Wendt, mynstersk Oberst i Rytteriet, 350.
Weyhe, norsk Oberst, 284.
Weyher, Adam, Feltmarskalløjtnant, død den 14. Oktober 1676, 30, 34, 41, 46, 51, 53, 57, 71, 93, 123, 128, 130, 146, 150, 162, 171, 237.
Wibe, Hofmester, 478, 479, 482.
Wibe, Johan, norsk Oberst i Fodfolket og Kommandør i Flaaden, 142, 143, 144, 145, 146, 169, 219, 442, 443, 444, 457, 459.
Wilckens, Andreas, Oberst i Artilleriet, 52, 61, 73.

Wilster, Johan Jacob, Oberst i Artilleriet, 123.
Wilster, Martin Jacob, Kaptajn, 259.
Wind, Christian, norsk Oberst, 459.
Winding, Erasmus, Højesteretsassessor, 478.
Windischgrætz, Greve, østrigsk Diplomat, 12.
Winterfeld, Ritmester, 210.
Wisborg, Ejler Jensen, norsk Oberst i Fodfolket, 45, 117, 118, 283,
Witt, de, Schoutbynacht, 255, 426, 430.
Witt, Jan de, Statholder i Holland, 8.
Wittenberg, Johannes, Greve, svensk Generalløjtnant, 20, 120, 122, 180, 189, 375, 399, 400, 407.
Wittinghof, Claes, svensk Kommandant i Greifswalde, 429.
Wittmaack, Johan, Oberst i Fodfolket, Kommandant i Rendsborg, død den 15. Februar 1676, 43, 101.
Worm, Generalprokurør, 397.
Wortmann, Heinrich, Oberst i Rytteriet, 191, 209, 214.
Wrangel, Carl Gustaf, svensk Rigsmarsk, død den 25. Juni 1676, 10, 18, 19, 20, 28, 29, 30, 38, 39, 72, 87.
Wrangel, Gustaf, svensk Feltmarskalløjtnant, Kommandant i Wismar, 60, 62, 68, 71, 87.
Wrangel, Volmar, svensk Generalløjtnant, 20, 28, 29, 87.
Wulf, svensk Generalmajor, Kommandant i Stettin, 161, 313, 315.

Xylander, svensk Kaptajn, Kommandant paa Knutstorp, 347.

Ziegler, Gregorius, Oberstløjtnant i Fodfolket, 365.

Ørnklo, svensk Oberst i Fodfolket, 180.
Ørnstedt, Franz Joel, Baron, svensk Diplomat, 462.
Ørtzen, Claus v., Oberst i Rytteriet, afskediget i 1678, 189, 210, 335, 350, 374.
Ørtzen, Ditlef v., Oberst i Dragonerne, dødelig saaret den 4. December 1676, død den 24. Januar 1677, 43, 52, 55, 73, 140, 164, 180, 200, 210.
Øtting, Greve, Oberst i Rytteriet, faldt den 14. Juli 1677, 246.

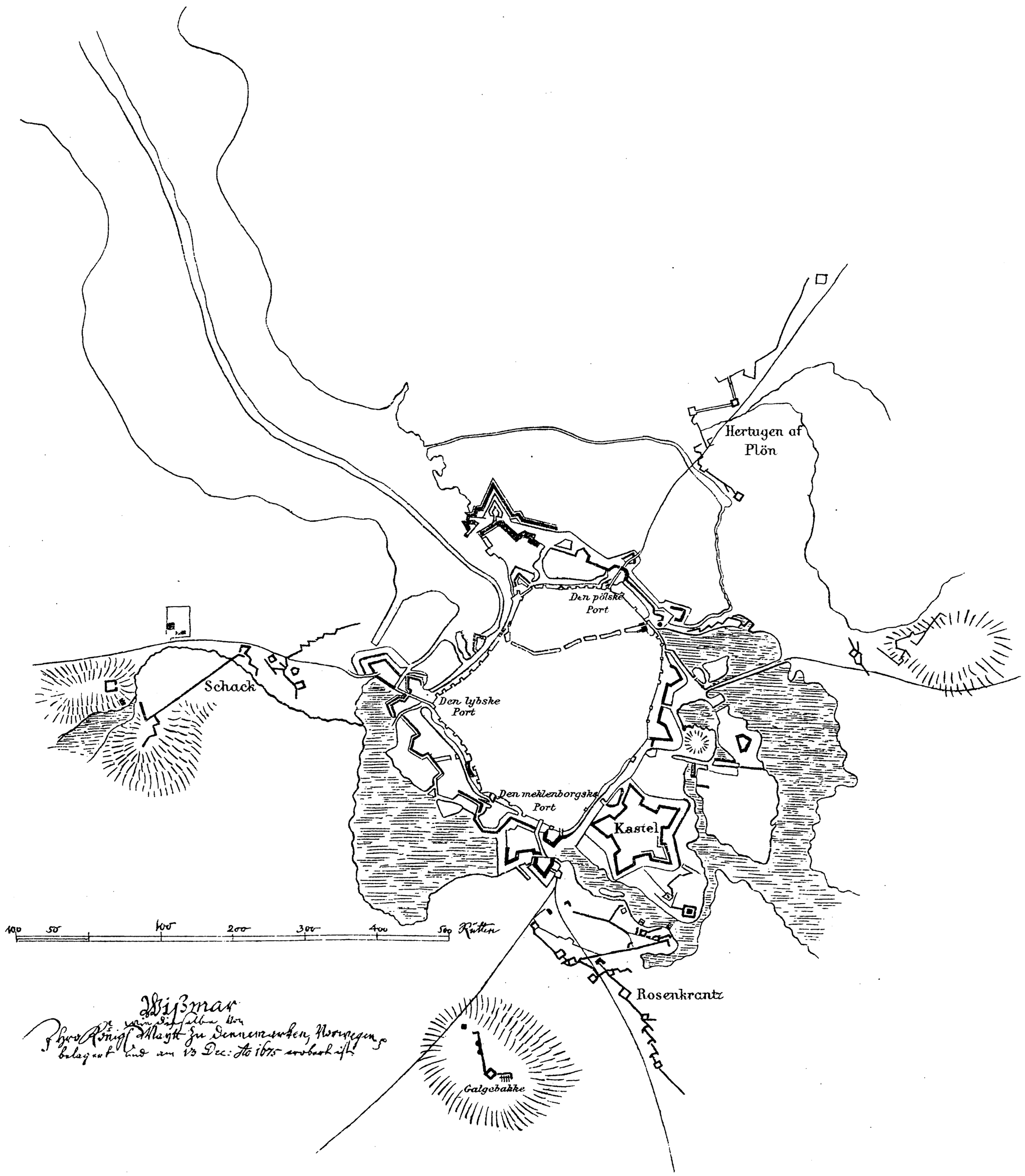

Wißmar
wie dieselbe von
Ihro Königl: Mtt. zu Dennemarken, Norwegen,
belagert und am 13 Dec: Ao 1675 erobert ist.

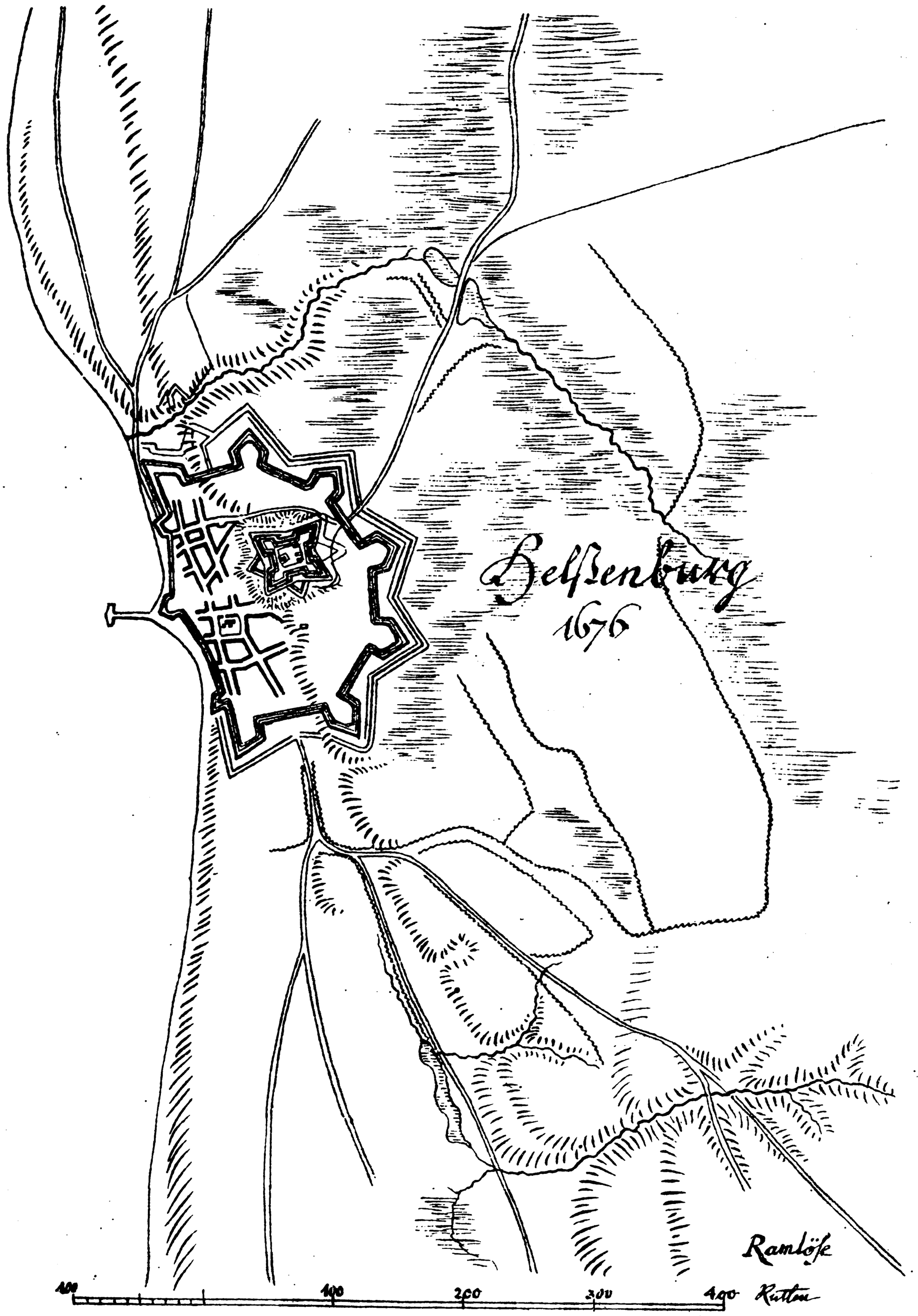
Helfenburg
1676
Ramlöfe
100
100
200
300
400
Ruthen

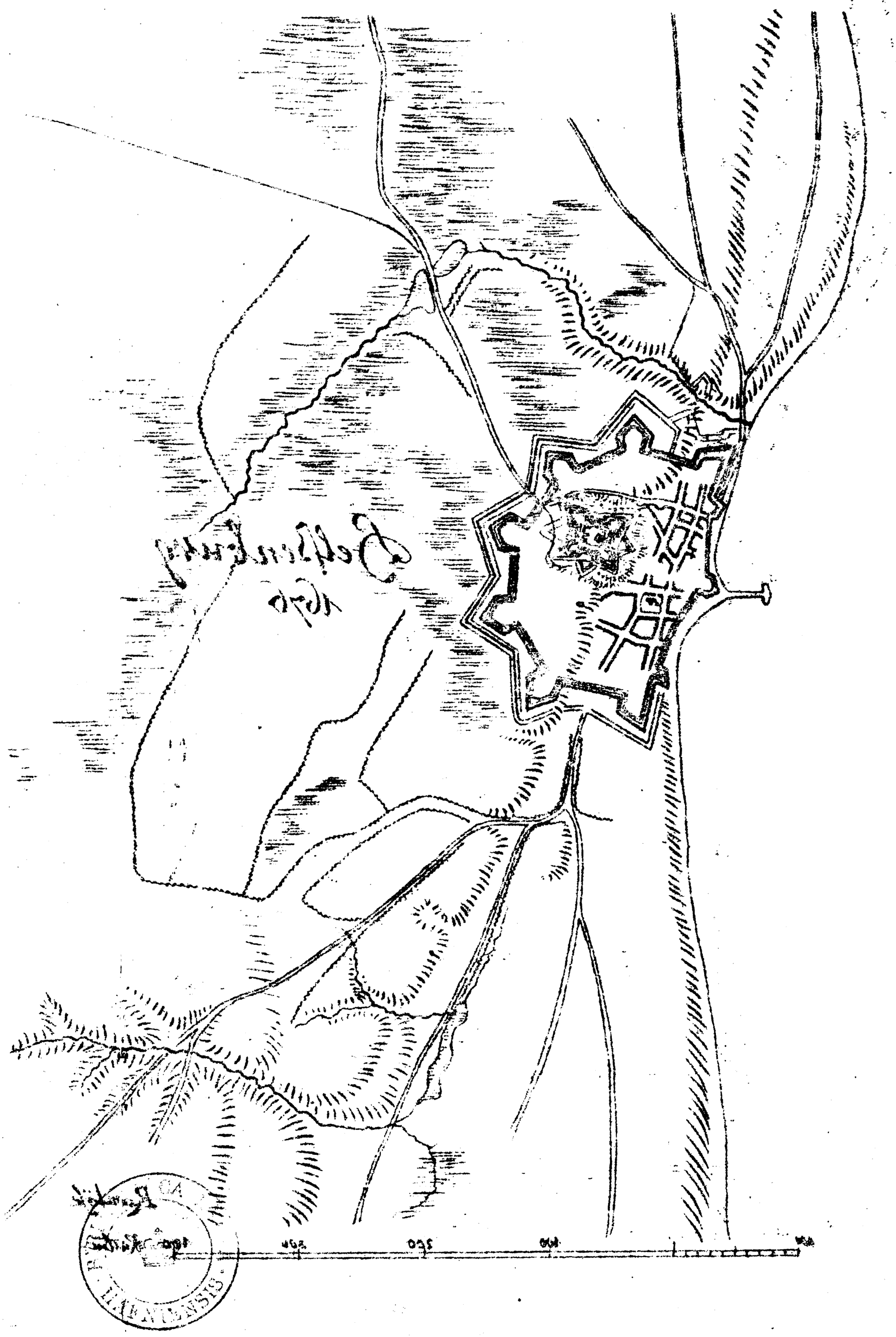

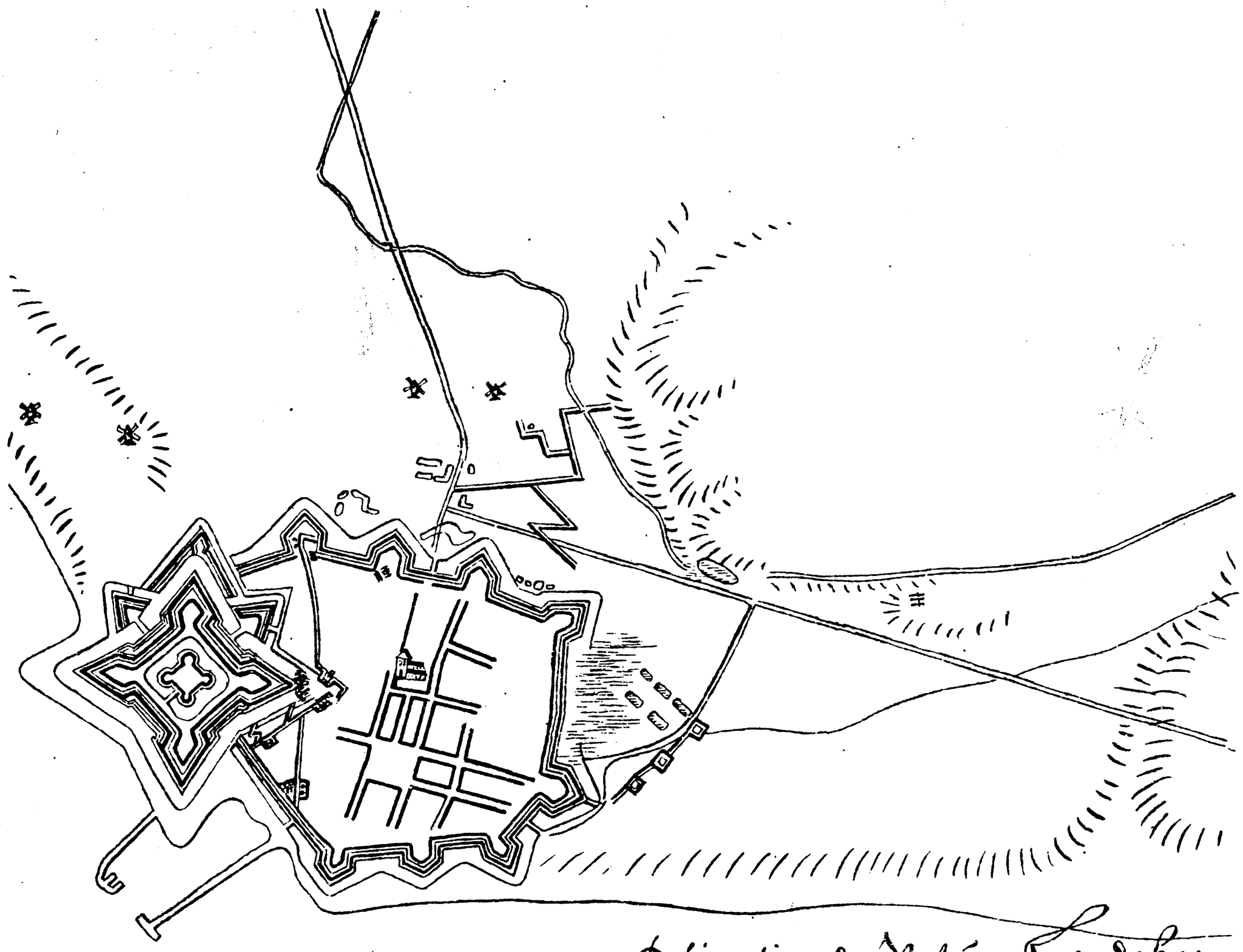

Delineation der Vestung Landskron
Wie Ihro Königl Maytt zu Dennemarck dieselbe
den 5 July Ao 1676 belagert, und hernach erobert

100 200 300 400 Ruthen

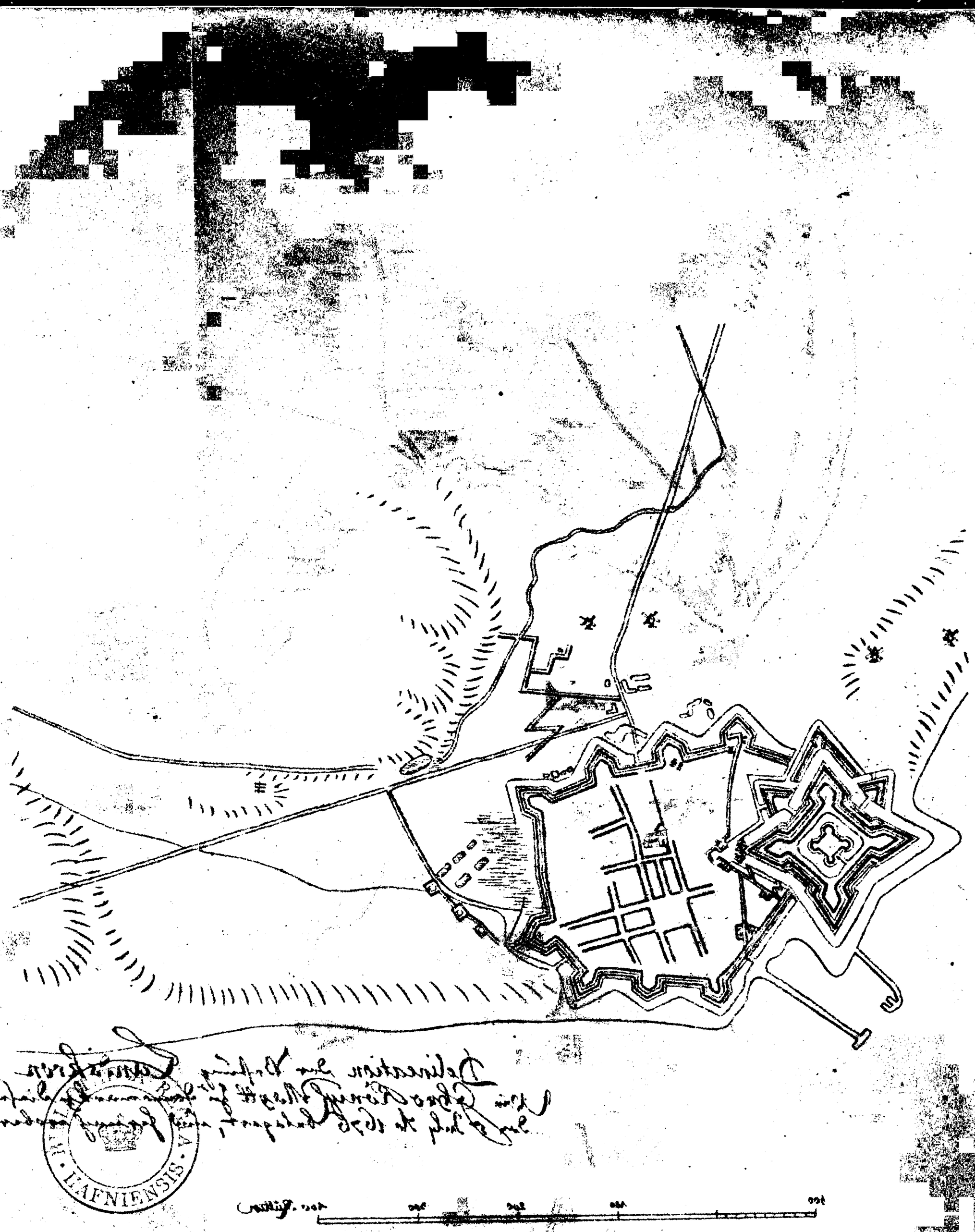

BIBLIOTHECA · REGIA · HAFNIENSIS

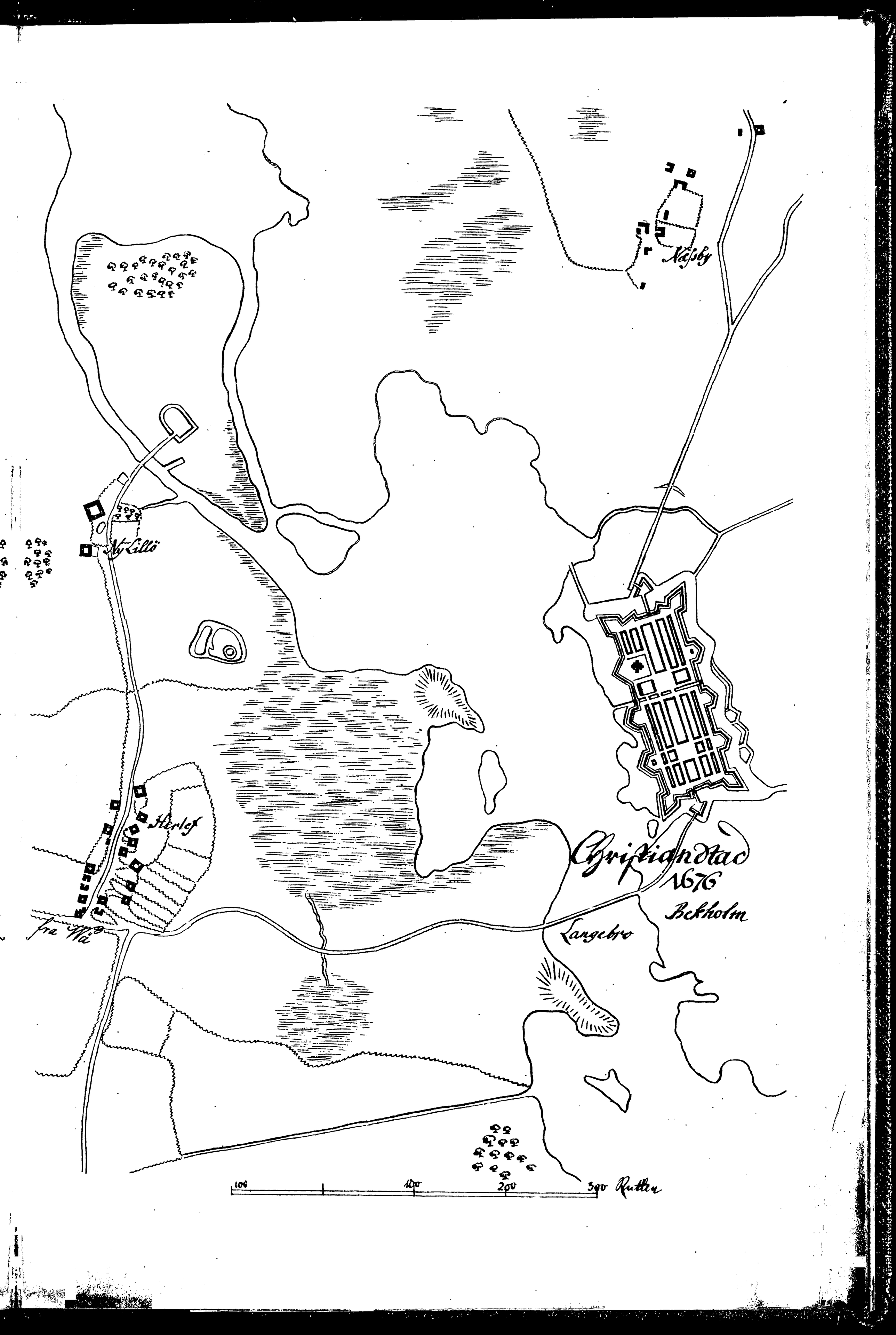
Näsby
Ny Gillö
Herlef
fra Wä
Christianstad
1676
Bekholm
Langebro
100
100
200
300 Ruthen

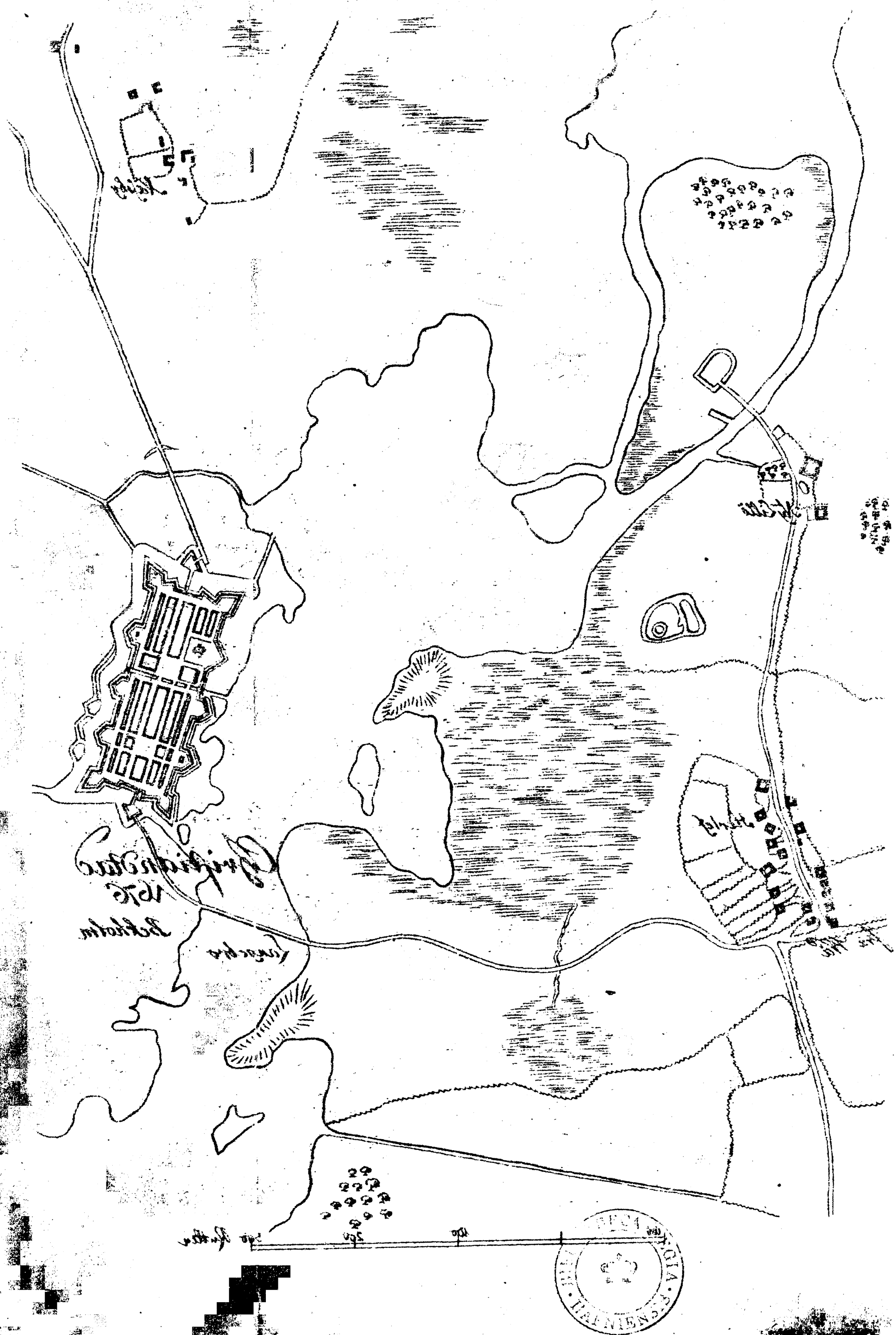

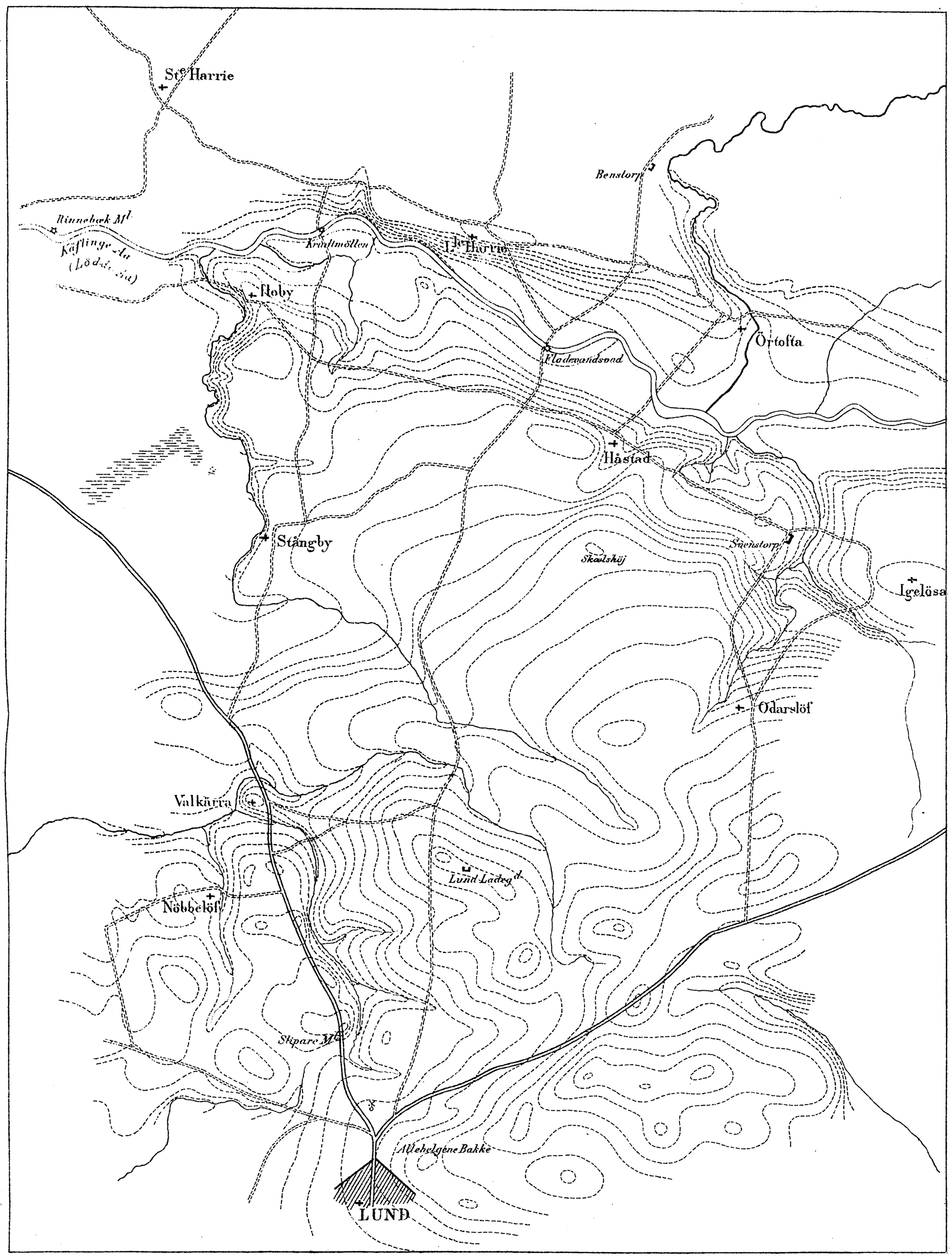

1: 25000

0 1 2 3 4 5 6000 Alen

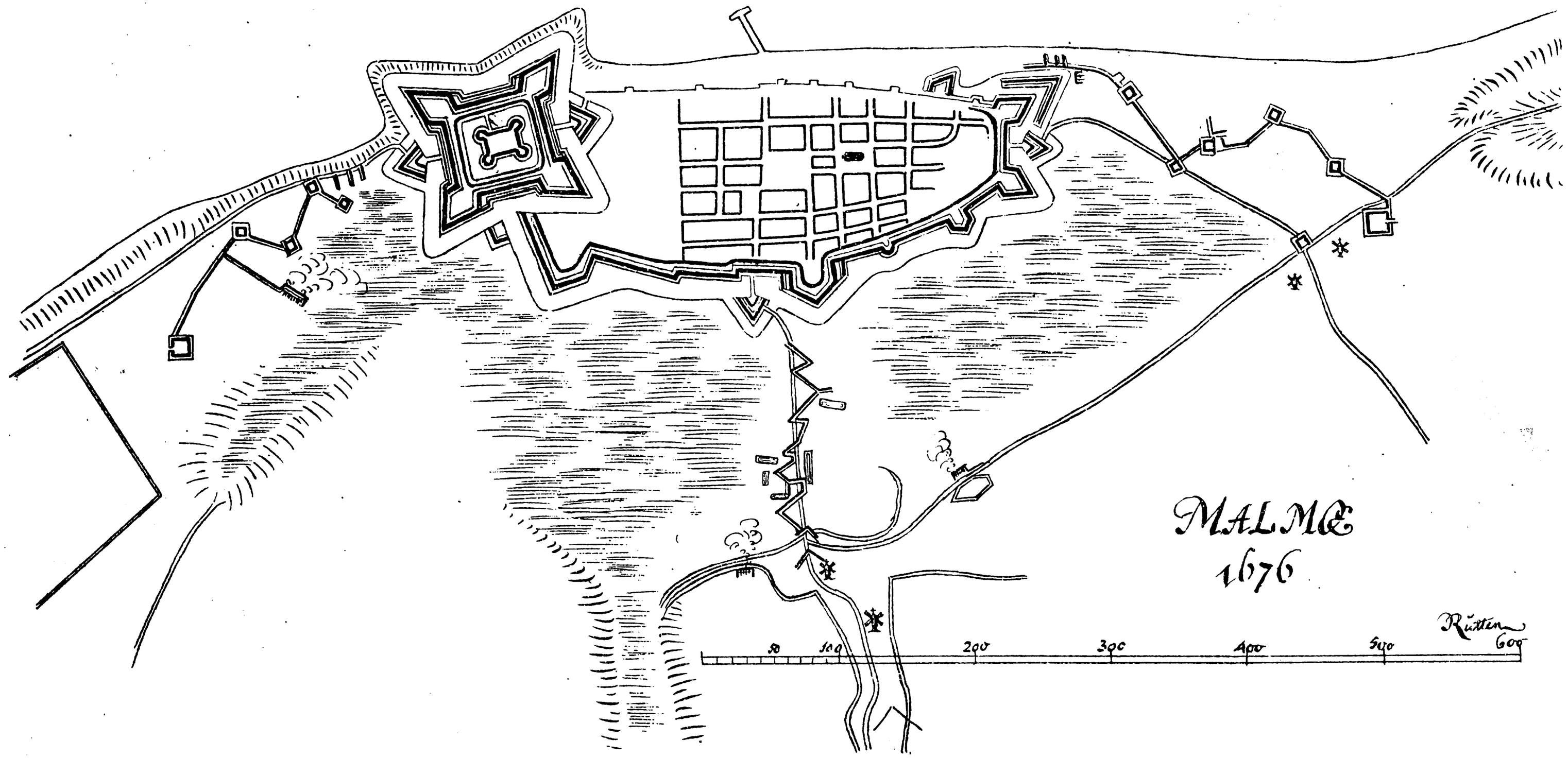
MALMÖ
1676
Rutten
50
100
200
300
400
500
600

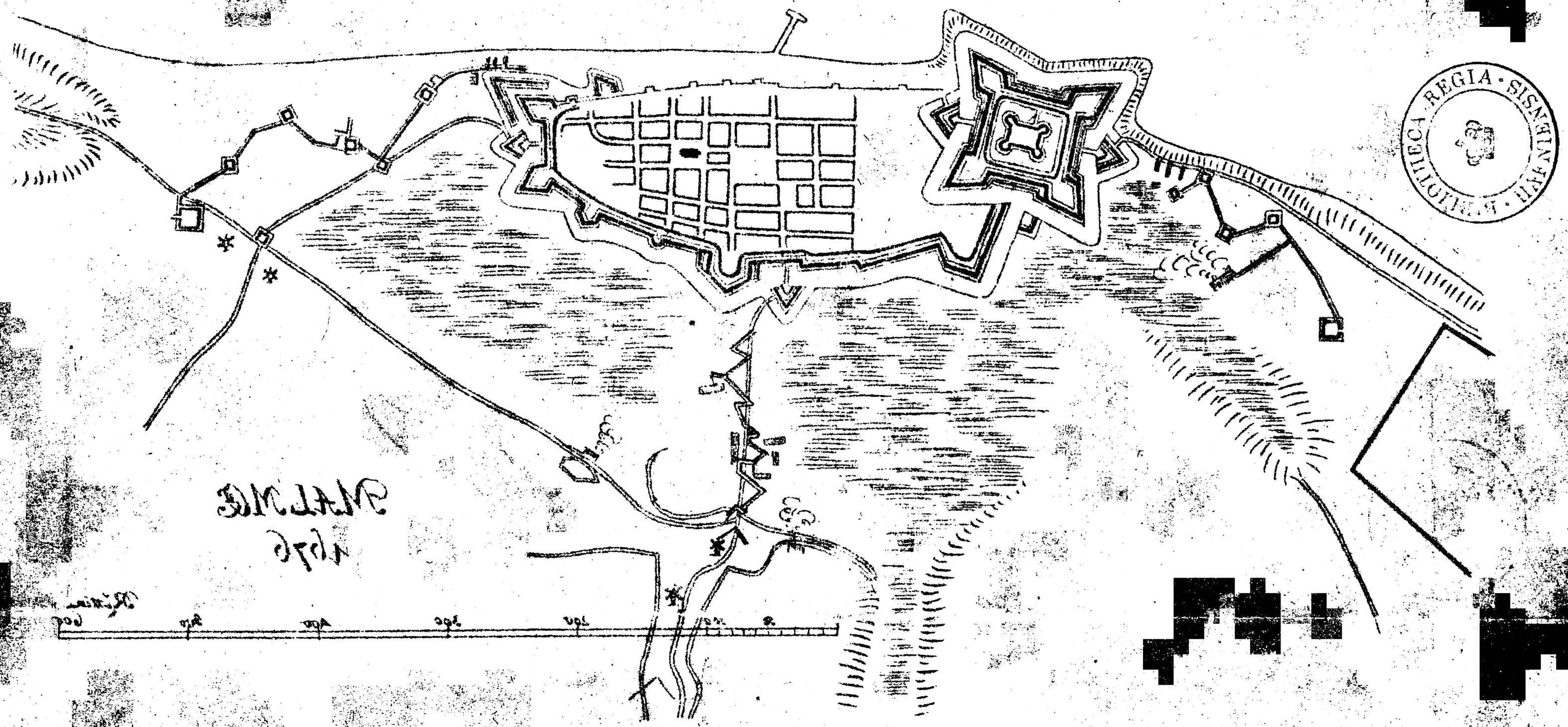

BIBLIOTHECA · REGIA · MONACENSIS

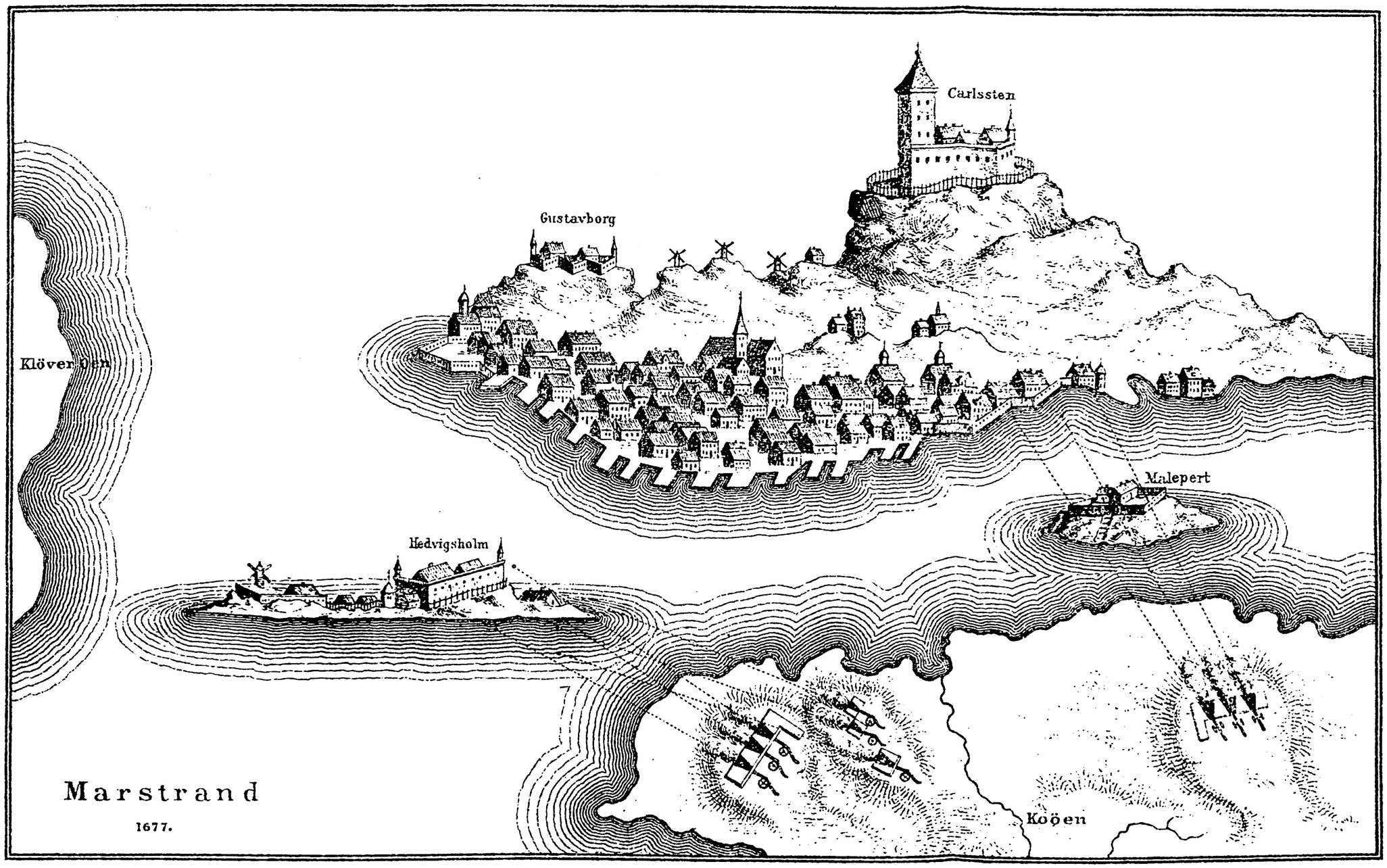

Marstrand

1677.

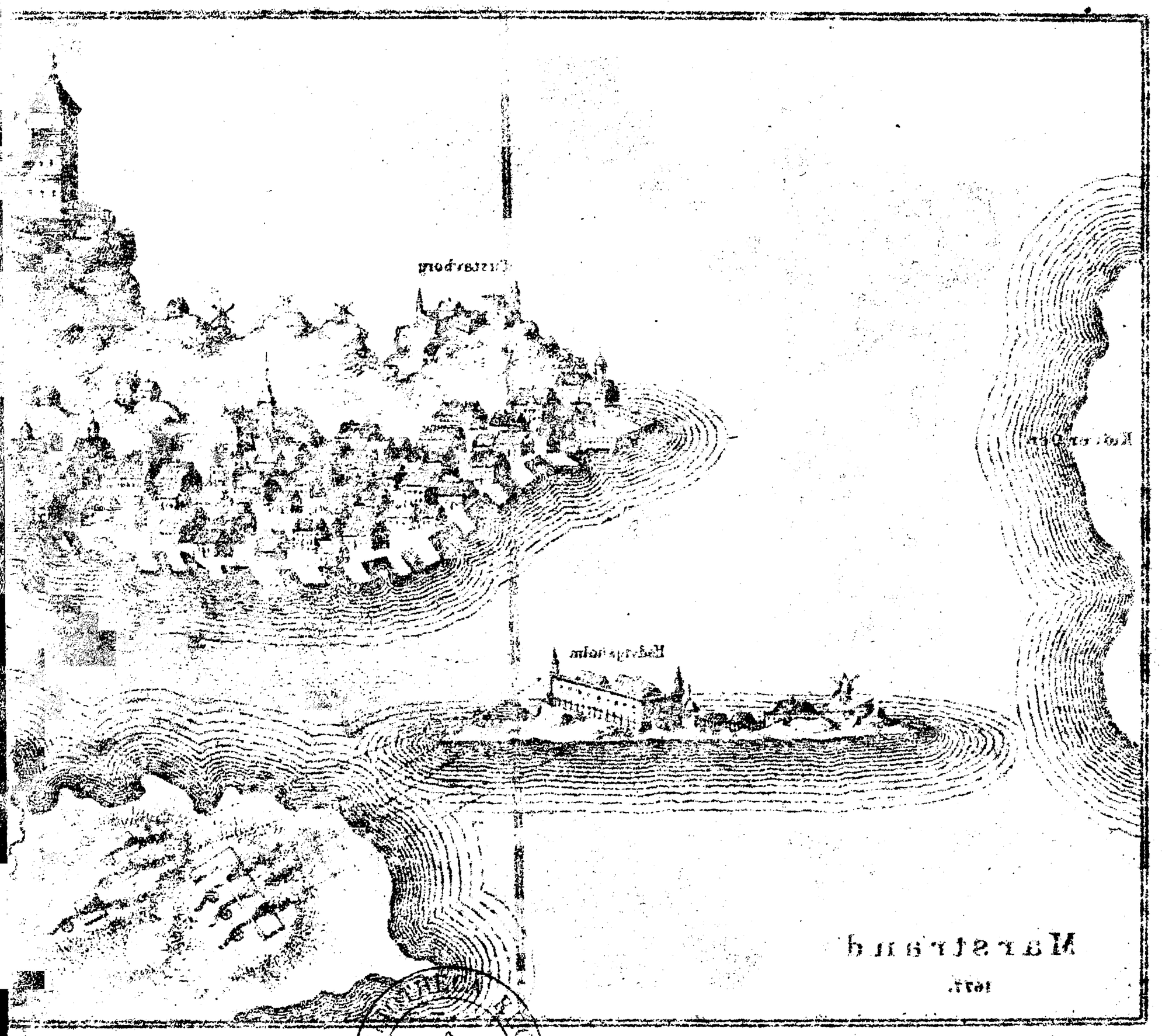

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

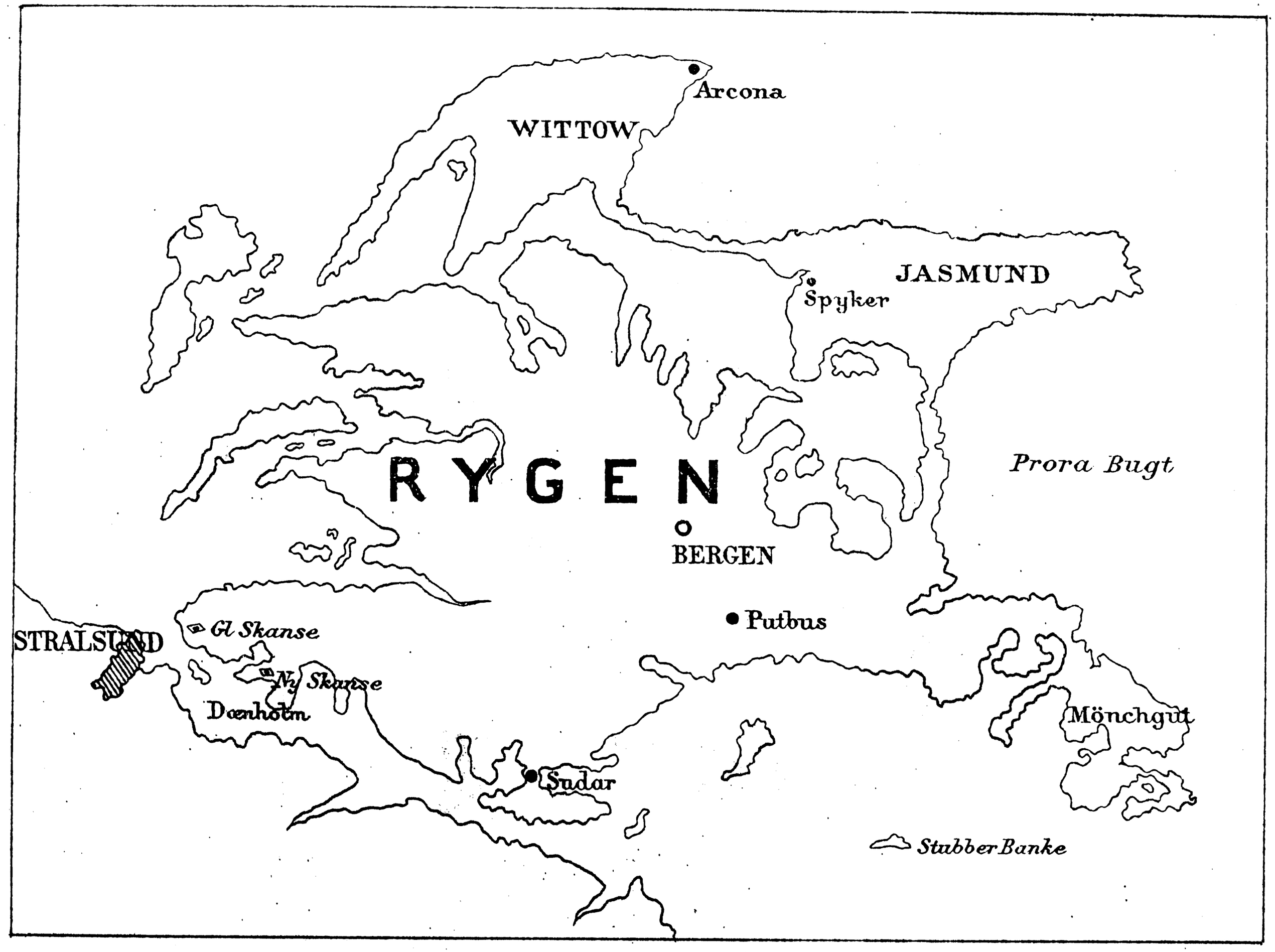
Arcona
WITTOW
JASMUND
Spyker
RYGEN
Prora Bugt
BERGEN
Putbus
STRALSUND
Gl Skanse
Ny Skanse
Dœnholm
Mönchgut
Sudar
Stubber Banke

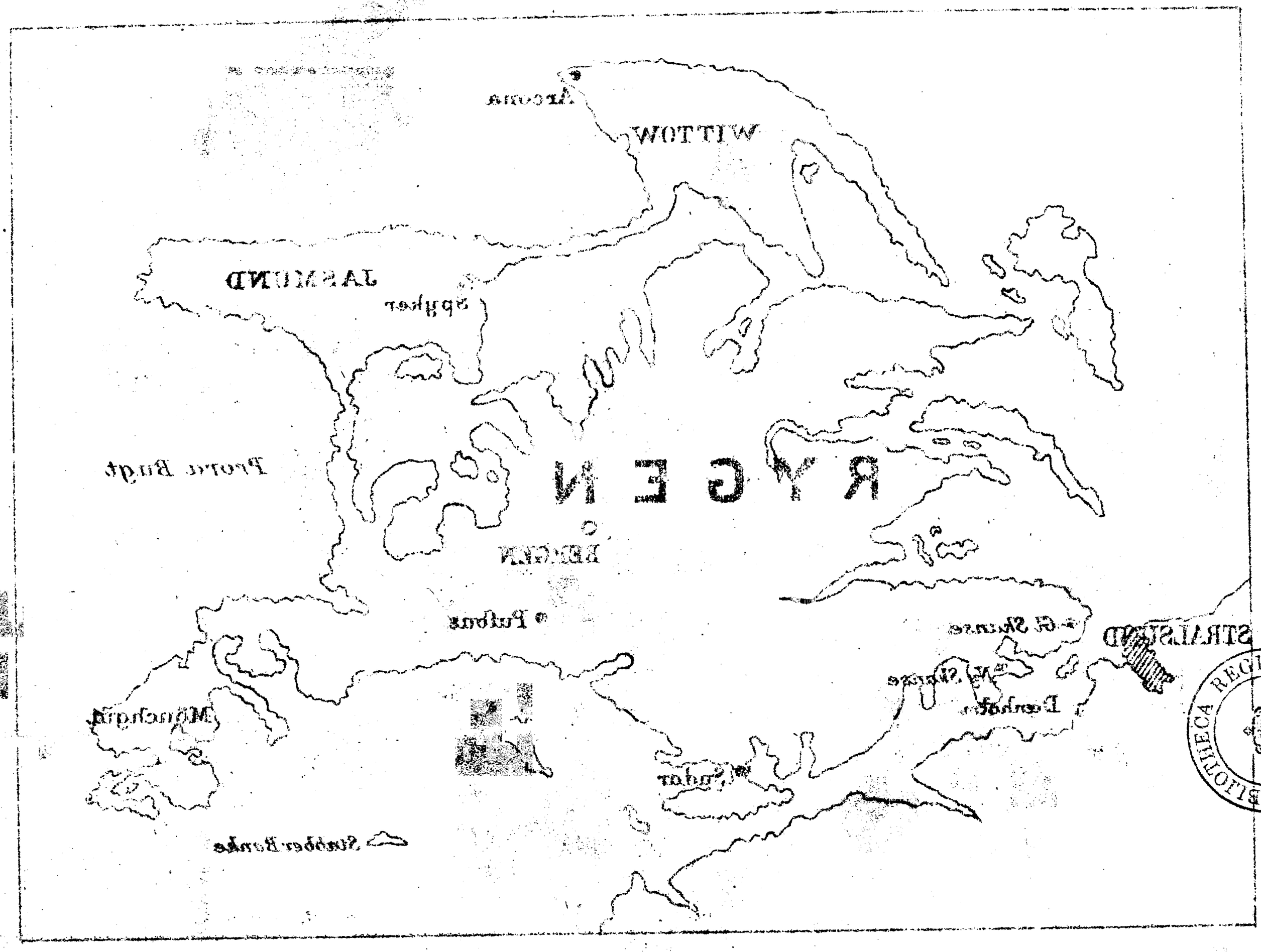

BIBLIOTHECA REGIA · SISNENSIS · HAFNIENSIS

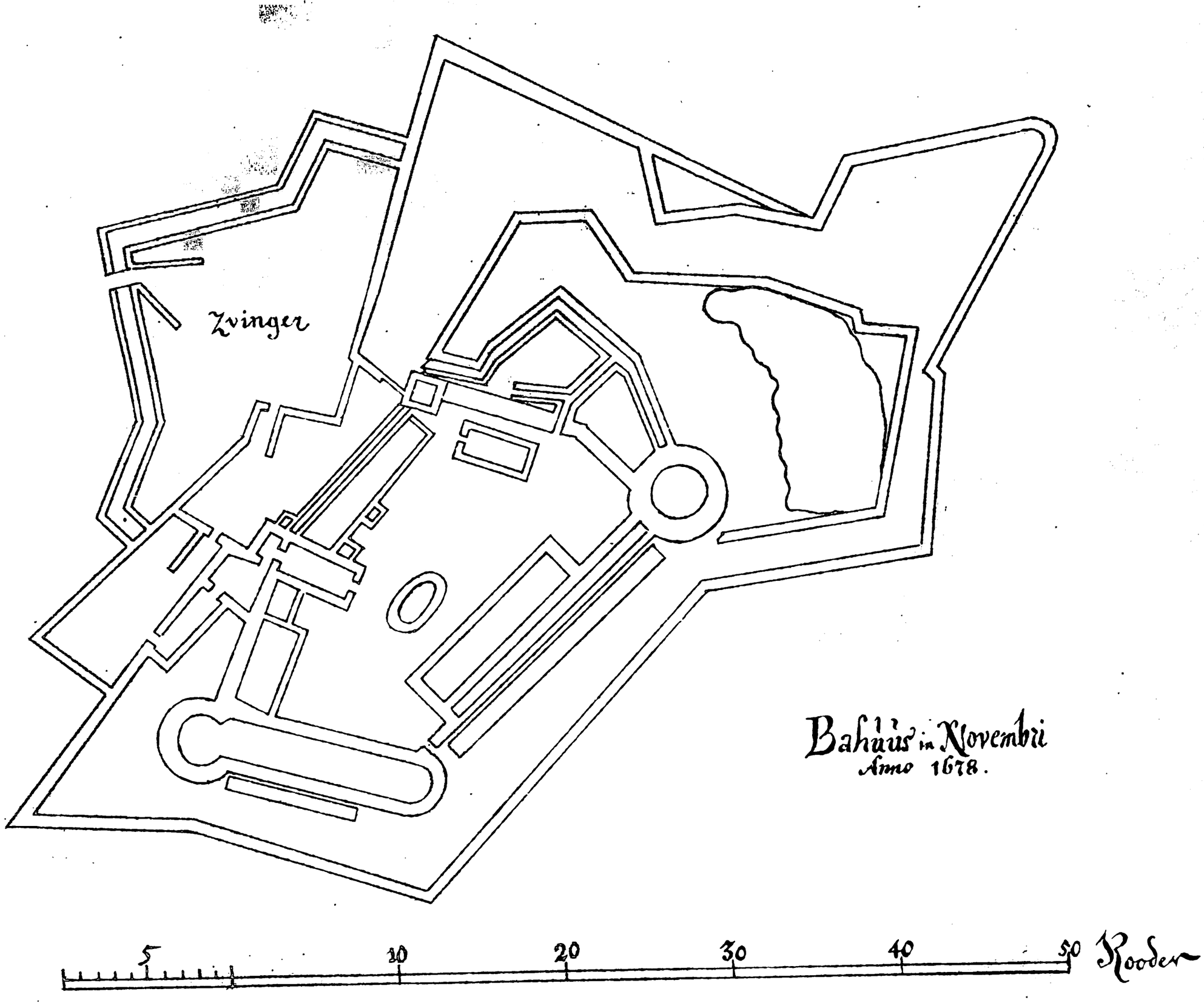
Zvinger
Bahuus in Novembri
Anno 1678.
5
10
20
30
40
50
Rooden

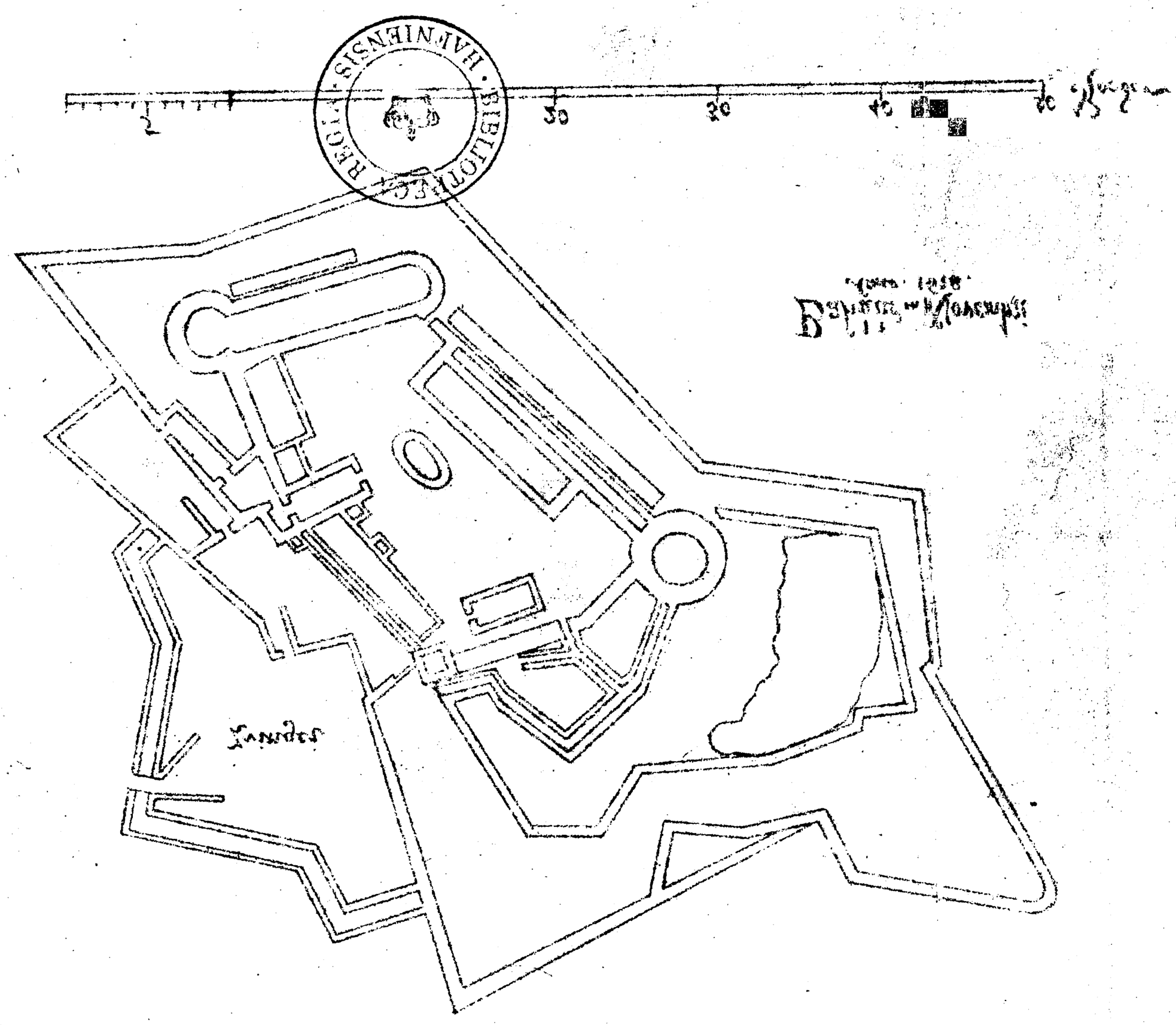

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Erobrung der Statt und Vöstenn Castels Landscron, durch Ihro Königl: May: zu Deñemarckt 1676.

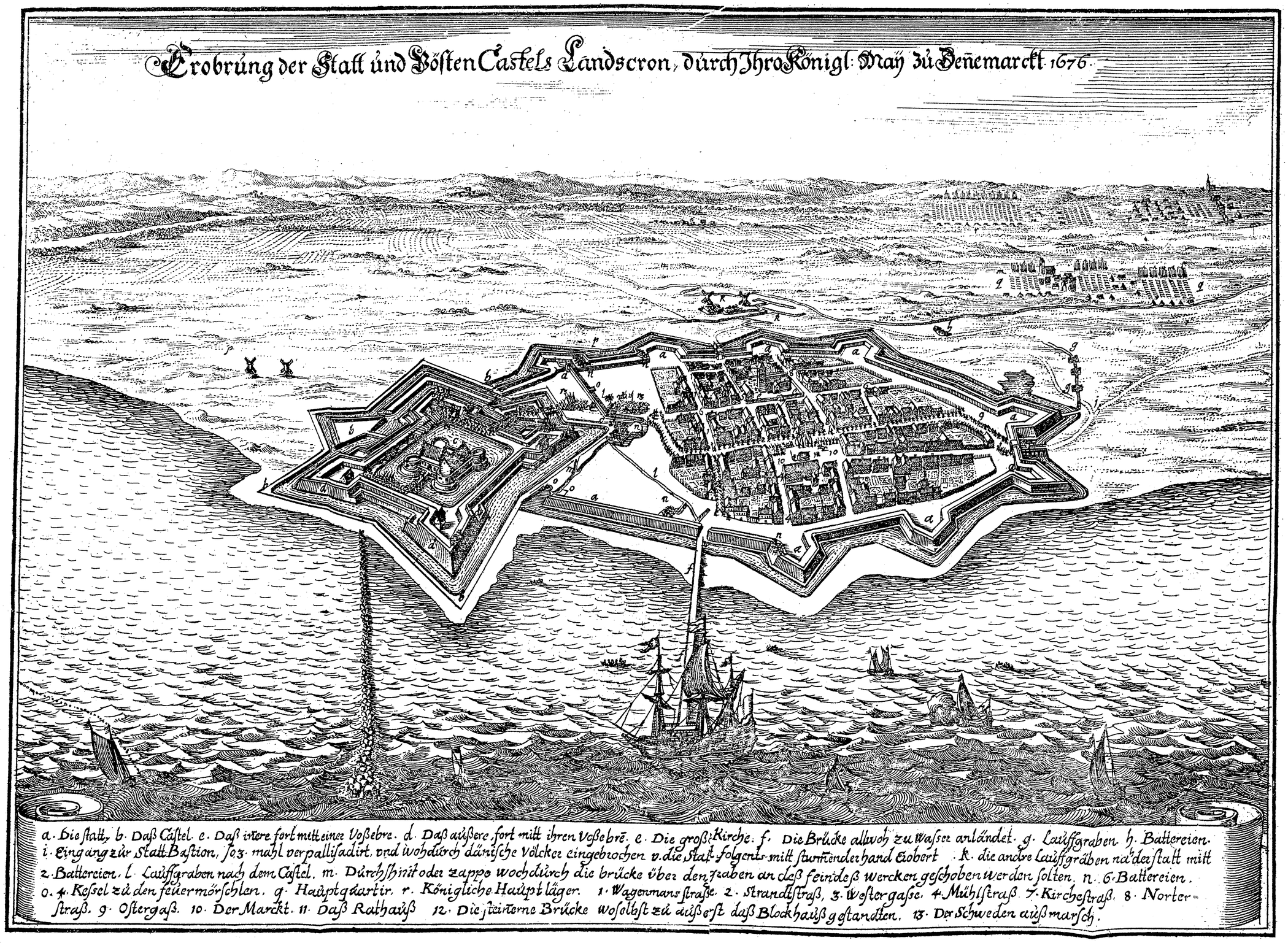

a. Die statt, b. Daß Castel. c. Daß intere fort mitt einer Voßebre. d. Daß außere fort mitt ihren Voßebrē. e. Die groß: Kirche. f. Die Brücke allwoh zu Wasser anländet. g. Lauffgraben. h. Battereien. i. Eingang zur Statt Bastion, so 3. mahl verpallisadirt, vnd wohdurch dänische Völcker eingebrochen v. die Statt folgents mitt sturmender hand Eiobert. k. die andre Lauffgräben na: der statt mitt 2. Battereien. l. Lauffgraben nach dem Castel. m. Durchschnitt oder zappe wochdurch die brücke über den graben an deß feindeß wercken geschoben werden solten. n. 6. Battereien. o. 4. Kessel zu den feuermörschlen. q. Hauptquartir. r. Königliche Hauptläger. 1. Wagenmans straße. 2. Strandtstraß, 3. Westergasse. 4. Mühlstraß. 7. Kirchestraß. 8. Norter= straß. 9. Ostergaß. 10. Der Marckt. 11. Daß Rathauß. 12. Die steinerne Brücke wosolbst zu äußerst daß Blockhauß gestandten. 13. Der Schweden außmarsch.

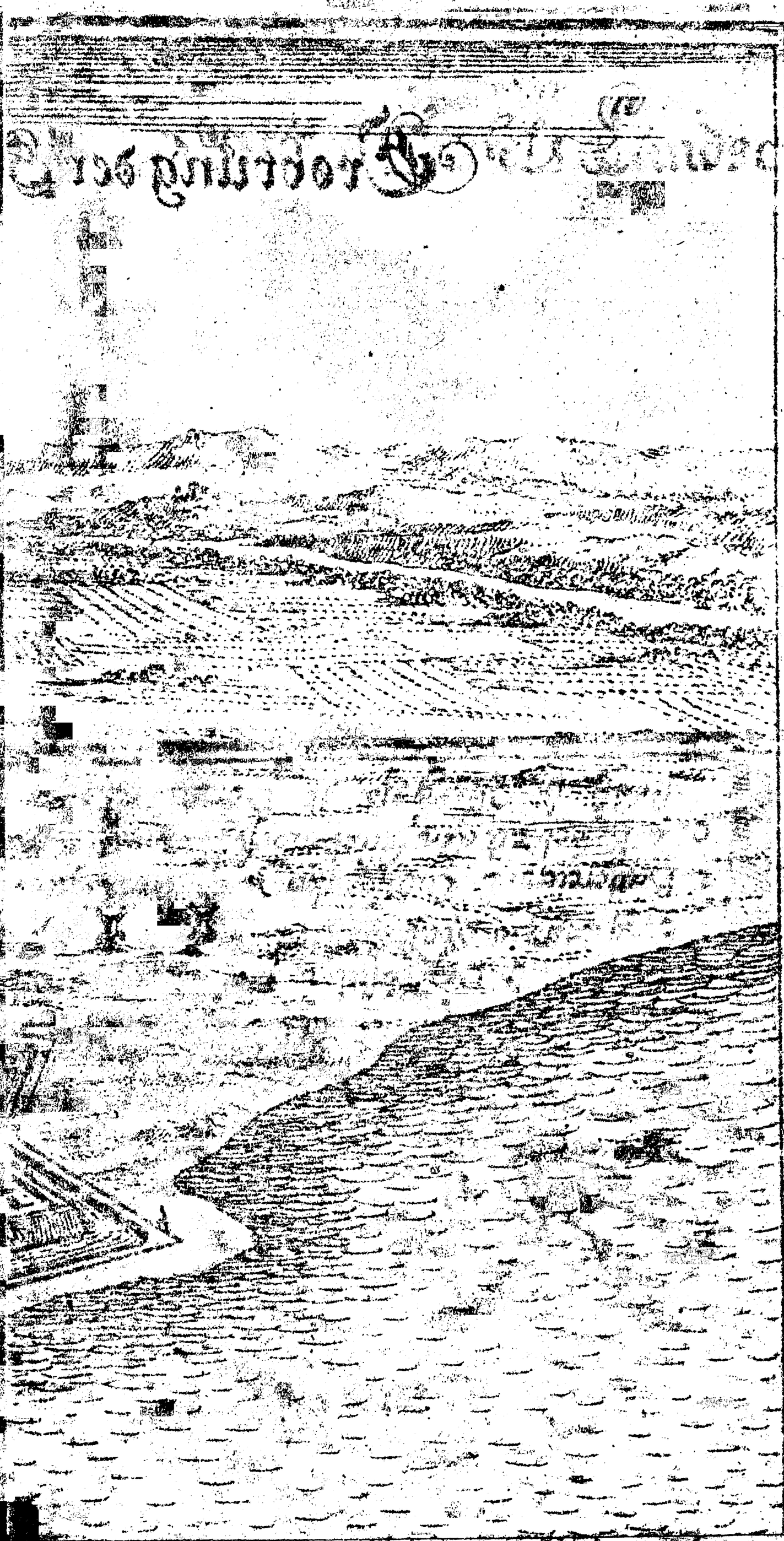

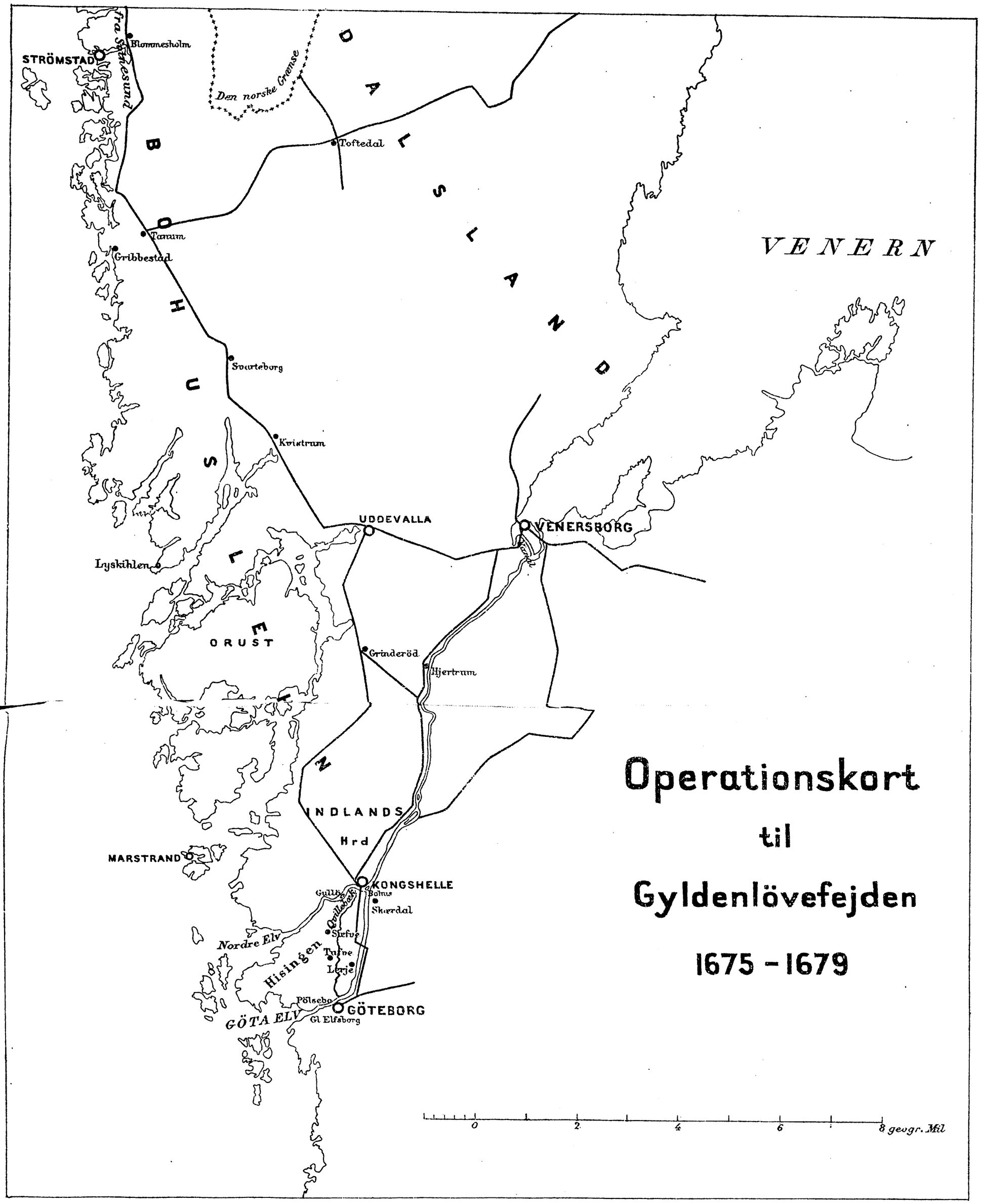

Operationskort

til

Gyldenlövefejden

1675 - 1679

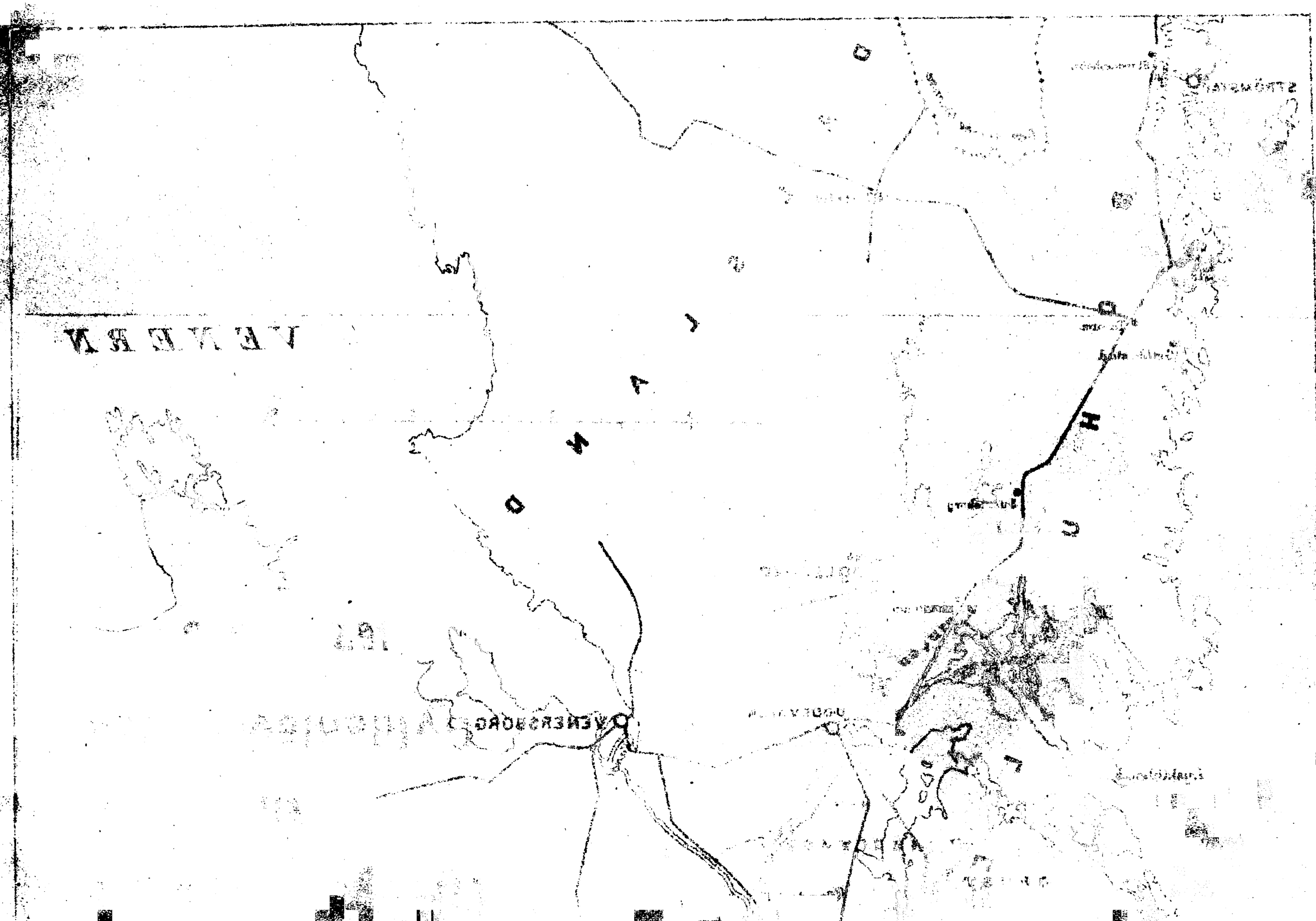

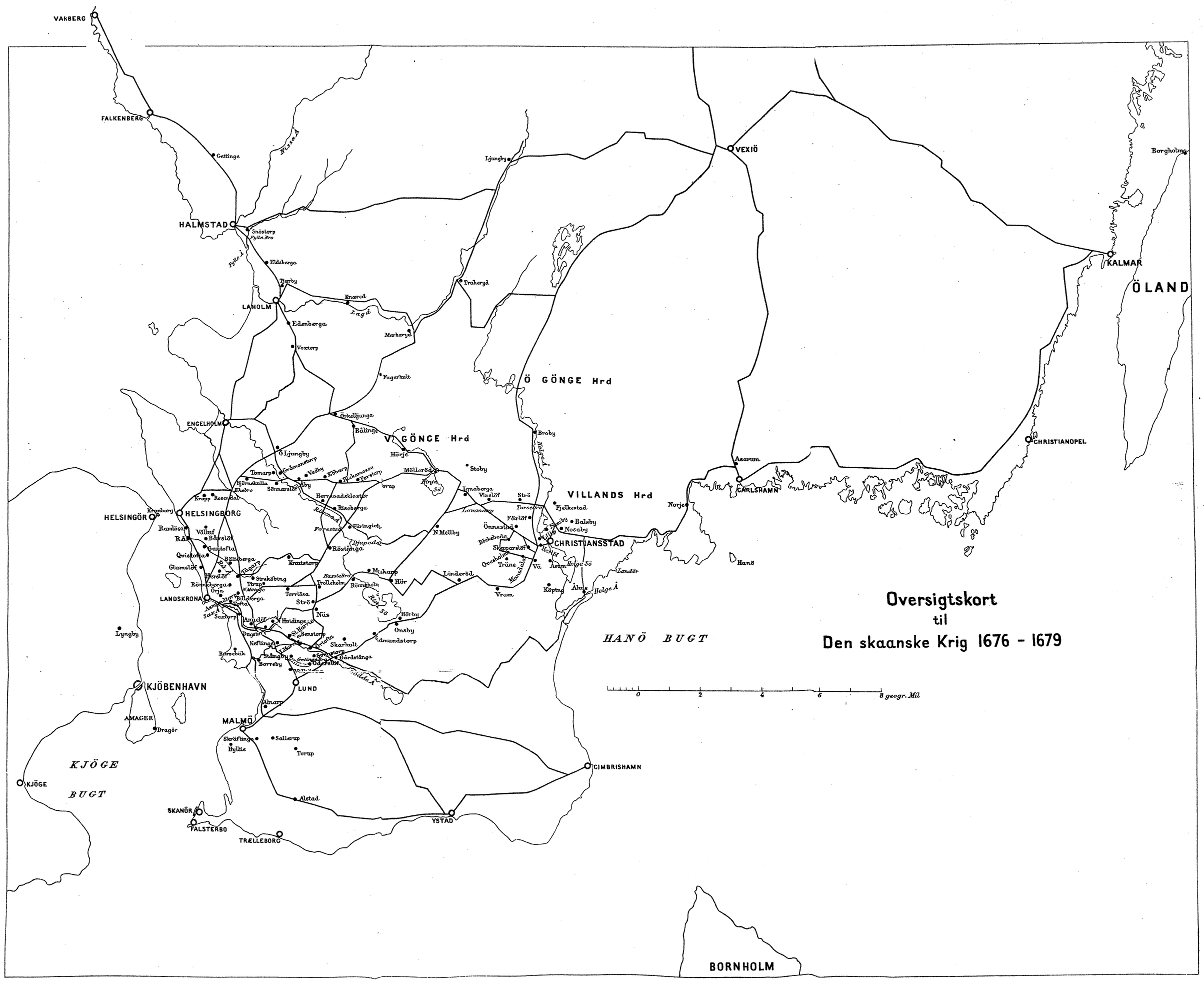
Oversigtskort
til
Den skaanske Krig 1676 - 1679
VAKBERG
FALKENBERG
HALMSTAD
LAHOLM
ENGELHOLM
HELSINGBORG
HELSINGÖR
LANDSKRONA
KJÖBENHAVN
AMAGER
MALMÖ
LUND
SKANÖR
FALSTERBO
TRÆLLEBORG
YSTAD
CIMBRISHAMN
CARLSHAMN
CHRISTIANSSTAD
CHRISTIANOPEL
KALMAR
VEXIÖ
ÖLAND
BORNHOLM
KJÖGE
KJÖGE BUGT
HANÖ BUGT
Ö GÖNGE Hrd
V. GÖNGE Hrd
VILLANDS Hrd
0 2 4 6 8 geogr. Mil

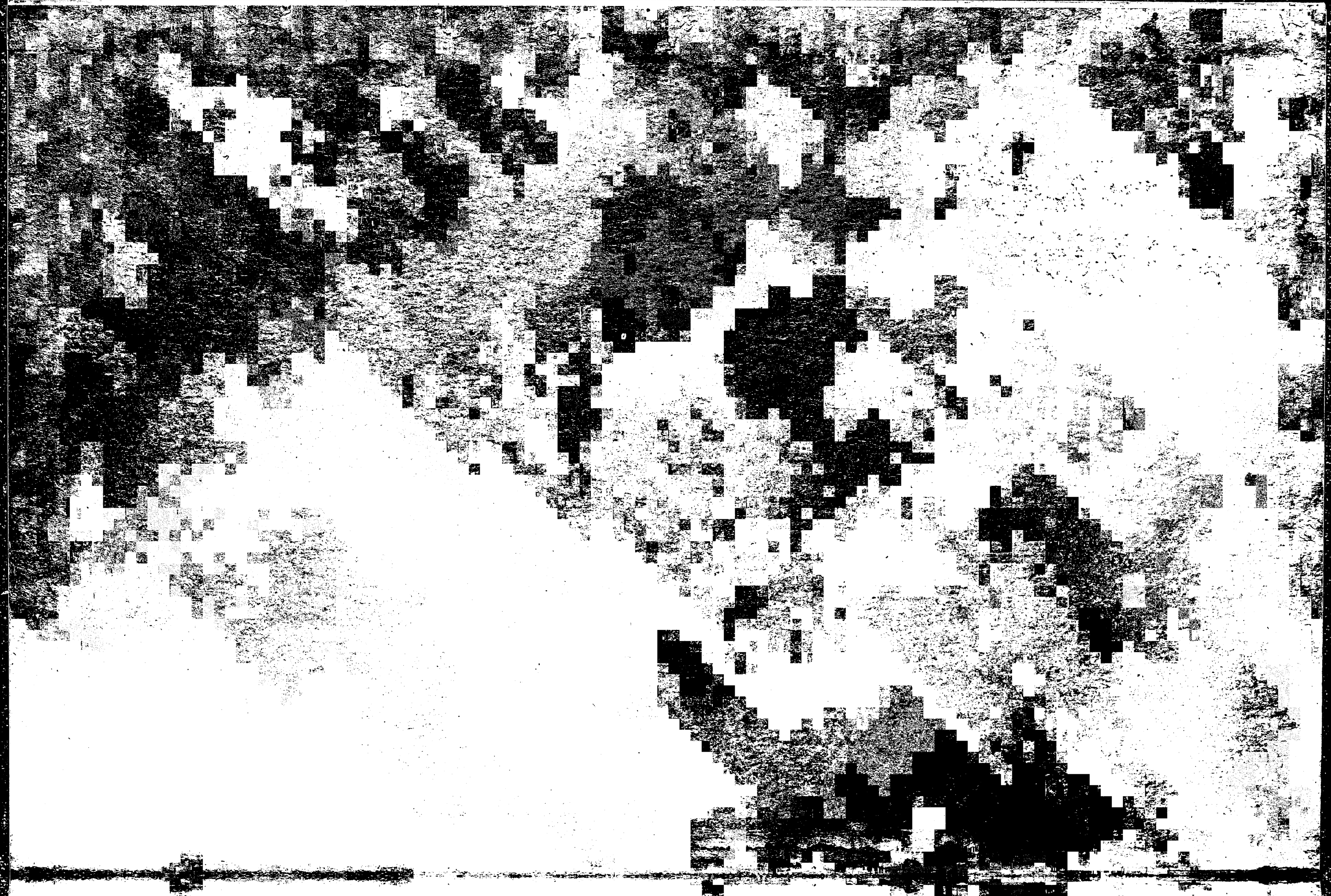

KIHLS BOGTRYKKERI

SANDER ELM